HOE EUROPA AL TIEN JAAR LANG CRISES BEVECHT

100 plus Analyses van Jan Werts.

Inhoudsopgave

- 2009 -
Europese Raad nam in 2008 heft in handen 5
Europese Raad bezweert crisis over crisis 9
Lusteloze Europese Top zoekt antwoord op zware recessie 12
Europa staat voor reeks belangrijke besluiten 16
Stoelendans rond Europese topbanen vertraagd begonnen 20
EU kiest met drie voorzitters marsroute tot 2014 24
EU-leiders zetten moeizaam stap naar klimaatakkoord 28
Waarom Merkel en Sarkozy Europa blijven regeren 31
Europese leiders blikken al naar 2020. Nieuw Verdrag van Lissabon heeft sterke effecten ...
36 - 2010 -
Grieks wanbeleid testcase voor eurozone in 2010 41
Europa werkt arrangement uit ter beveiliging euro 46
Lot eurozone ondanks 'triljoenakkoord' onzeker 51
EU bestrijdt crises zonder eigen regering 56
Verrassend vertrouwenwekkend: 'Minder Europa = Beter Europa' 61
Europese Raad maakt ‘politiek theater’ over Roma 64
Hoe kanselier Merkel Europa dirigeert 69
Waarom de euro veel taboes doorbreekt 75
- 2011 -
Eurocrisis zet EU plots buitenspel 80
Finaal reddingspakket euro onder handbereik 85
Akkoord enorm reddingspakket euro 90
Europa gaat voor zeven magere jaren 96
Europa op weg naar gezamenlijke staatsschuld 102
Schuldencrisis: ‘Merkozy’ lossen niets op 107
Griekenland maakt eurocrisis onoplosbaar 111
Diverse dilemma’s zetten euro klem 116
'Mes op de keel' voor redding euro 121
Naar Europese begrotingsunie zonder Britten 129
- 2012 -
Begrotingspact: Europa blijvend op nullijn 137
Onzekerheid blijft ondanks Grieks akkoord 143
Hoe ECB en Euroraad de crisis temperen 148
Spanje bezorgt eurozone spannende zomer 156
Veel onzekerheid over reddingsplan euro 162
Herfst van de waarheid voor de euro 168
Marathon EU naar bankunie en budget 174
Waarom Europa budgettair zo puzzelt 180
Hoe Europa toch de crisis bezweert 187
- 2013 -
Bezuinigers zetten EU op één procent rantsoen 193
Dijsselbloem duwt Eurocrisis in derde fase 200
Belastingfraude, bezuinigen, jeugdjobs EU-topics 206
Europa ruimt reeks problemen op 212
Europa in diepe slaap 218
Rust rond euro remt Brussels beraad 220

2014 wordt spannend voor Europa 225
2014: topjaar van de EU Bankenunie 227
- 2014 -
Oekraïne en de Bankenunie: de deadlines naderen 233
Na de Bankenunie volgt nu de Energie-unie 238
Strijd om topfuncties EU kan maanden duren 244
Juncker, de uitkomst van een machtsgreep 249
De parlementarisering van Europa 254
Waarom de EU banenpuzzel voortduurt 261
Waarom in Brussel alles verandert 268
Hoe Juncker mikt op politieke ommezwaai 277
2014: het jaar van Juncker 285
- 2015 -
Wat levert Europa in 2015? Tien projecten 287
Donald Tusk omzeilt de kleinere EU-landen 295
Europa komt nu op stoom: Ambtenarij-Mensensmokkel-Griekenland-Plan Juncker 301
Waarom Europa nu zo afbladdert 308
Een 'knock out' voor Tsipras en Juncker 317
Vluchtelingencrisis: Waarom de EU zo aarzelt 325
Waarom Europa nu op springen staat 331
Waarom Europa nu op zijn grenzen botst 335
2016: Brexit wordt hét Europese hoofdpijndossier 340
- 2016 -
Vluchtelingen en 'Brexit': twijfels troef 342
Drama's VK en vluchtelingen gaan jaren aanslepen 348
Vluchtelingenstroom: Europa kiest voor Merkel én Orbán 357
Hoe de vluchtelingenstroom Europa splijt 363
Europa scoort volop ondanks euroscepsis 370
Geen grote verschuivingen in Europees machtsevenwicht 377
Angela Merkel's tovertruc: de pauzeknop 379
Europa: stilte voor de storm 387
Europa: stilstand is nu vooruitgang 390
Handelspolitiek EU voortaan agendapunt nationale leiders 395
2017: een verloren jaar voor Brussel 400
Juncker na twee jaar voorzitter van de Europese Commissie 404
- 2017 -
Europa zet 2017 zonder veel ambitie in 405
The European Council as manager of crises 410
Waarom nu geen Europa met meer snelheden? 415
Hoezeer Nederland en Europa zijn veranderd 422
Tweede Brexit nu al vechtscheiding 428
Grote problemen weet Europa altijd op te lossen 435
Macron kleurt agenda Europese top – Rutte zoekt nieuwe bondgenoten 438
Acht uitdagende projecten voor Europa 442
Juncker's 'State of the Union': tóch optimisme 450
Wakker worden van Europa laat nog op zich wachten 453
Meer toppen: waarom Tusk nu Van Rompuy kopieert 458
Kabinet wil voortaan breder opereren in Brussel 464
- 2018 -
Europa: praatclub of probleemoplosser? 470

Brussel betreurt zijn vele loze beloften 477
Europa bergt hervormingsplannen op 483
Naar nieuwe aanpak vluchtelingenprobleem 489
Top trio ‘MMM’ verlamt voorlopig Europa 496
Vijf opties voor de Britten verdwaald in hun brexit 503
'Europa is af' 508
- 2019 -
Hoe Nederland de Brexit-tragedie wil doorbreken 512
Waarom de leiders Europa met marionetten gaan besturen 520
Nieuw Europees Parlement blaft wel maar bijt niet 528
Van Biesheuvel tot Rutte: 45 jaar onderweg met de Europese Raad 530
Hoe het VK traag uit de EU schuifelt 535
Waarom de echte Brexit-ellende nu pas begint 541
- 2020 -
Het gelijk van Rutte en Hoekstra 548
Hoe ‘Britse’ Rutte EU uitgaven-explosie afremt 549
Onder druk wordt alles vloeibaar in de EU 557
Mark Rutte in de Europese Raad: Nederlandse invloed groter dan ooit 560
-2021-
Waarom Europa struikelend 2021 is begonnen 563
Hoe Angela Merkel al jaren heel Europa domineert 569
Waarom Europa nu spannend wordt 573

Europese Raad nam in 2008 heft in handen

14 januari 2009

De EU heeft het roerige jaar 2008 afgesloten met een ambitieus drievoudig akkoord over het Verdrag van Lissabon, een aanpak van het klimaat en energieprobleem en een economisch herstelprogramma. Het is opmerkelijk hoe soepel en besluitvaardig de Europese Raad hier opereerde.

De 'Staat van de Europese Unie' is bij de overgang naar 2009 daardoor opmerkelijk positief. De tweede helft van vorig jaar bracht eerst een crisis tegenover Rusland in verband met het conflict om delen van Georgië. Daarop volgde een ingrijpende wereldwijde bancaire crisis. De effectieve reactie van de Europese Raad van Staatshoofden en Regeringsleiders, die sedert september uitzonderlijk maandelijks vergaderde, leert dat er vandaag wel degelijk een Politiek Europa bestaat dat in staat is tot passende maatregelen. Opmerkelijk is het dat de initiatieven meestal niet kwamen van de Europese Commissie, maar van het Franse voorzitterschap onder leiding van de hyperactieve president Nicolas Sarkozy. Hij kreeg na afloop van de Top op 11 en 12 december in Brussel van alle kanten lof voor zijn kordate optreden.

De president nam met zijn effectieve benadering van het voorzitterschap de twijfels weg over de noodzaak van de introductie van een vaste voorzitter van de Europese Raad zoals neergelegd in het Verdrag van Lissabon. Met de komst van Tsjechië en vervolgens Zweden worden dit jaar twee politiek weinig gezaghebbende landen met een eurosceptische inslag EU-voorzitter. Stel je voor dat Tsjechië afgelopen halfjaar aan zet was geweest! De halfjaarlijkse voorzittersroulette bevestigt dat Europa niet langer iedere zes maanden zijn voorzitter kan vervangen. De crises van 2008 leerden dat er een gezaghebbend voorzitter nodig is die vijf jaar aanblijft en ook daardoor het functioneren van de Europese Politieke Unie versterkt.

Deze Europese Raad was volgens onder meer premier Jan Peter Balkenende van historische betekenis. Feit is dat de Europese Raad met succes drie crises tegelijk aanpakte. Er was op gerekend dat de vergadering tot mogelijk zaterdagochtend zou duren. Het akkoord kwam echter al vrijdag rond de middag tot stand.

In zijn rede voor het Europees Parlement van 16 December liet president Sarkozy verstaan dat de EU niet vanuit de Commissie maar vanuit de Raad moet worden aangestuurd met een hoofdrol voor de grote landen. 'Het economisch bestuur van Europa is een verantwoordelijkheid van de grote lidstaten', aldus Sarkozy. Dit traditioneel Franse standpunt roept in de andere hoofdsteden minder afwijzende reacties op dan voorheen. Dat de Commissie nauwelijks politieke initiatieven nam, vindt Sarkozy prima. Wel zei hij dat de rol van de Commissievoorzitter versterkt moet worden.

1. Drie centrale besluiten

Na het negatieve Ierse referendum brengt deze bijeenkomst onverwacht toch weer uitzicht op inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon, dat de lichtere editie van de eerder verworpen ambitieuze Grondwet voor Europa is. Er kwam daarover een overeenkomst tot stand met de regering Dublin. Ondanks de meningsverschillen tussen Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk over het economische beleid kwam de Raad vervolgens tot gecoördineerde actie. Gedurende de nachtelijke uren kwam tenslotte een gedetailleerd akkoord tot stand over het ambitieuze en omvangrijke Klimaat- en Energiepakket van de

Europese Commissie. Dat dit zonder urenlang touwtrekken lukte is opmerkelijk omdat uitvoering van het pakket in de 27 lidstaten door de economische recessie extra zwaar wordt. Europa ziet dit akkoord als een stimulans voor de andere industriële grootmachten om komend najaar in Kopenhagen het mondiale Kyoto Verdrag te vernieuwen.

Een novum in het 35-jarige bestaan van de Europese Raad is dat het Klimaat- en Energiepakket in nauw overleg met het Europees Parlement vorm kreeg. Daartoe hadden in november voorbereidende trilogen plaats tussen de Ministerraad/het Voorzitterschap, de Commissie en het Parlement. Het Europees Parlement ging als medebeslissend orgaan op 17 december in Straatsburg enthousiast (met daarnaast ook kritische 'groene' noten) akkoord. 610 leden stemden voor (inclusief de Groenen), 60 tegen en 29 onthielden zich. De Ierse rapporteur Avril Doyle benadrukte dat het parlement ondanks de 'inmenging' van de Europese Raad zijn rol als medewetgever volledig heeft kunnen spelen. Ook dit is een compliment aan het Franse voorzitterschap.

Het pakket betekent dat de EU tegen 2020 haar klimaatdoelstellingen haalt: vermindering van 20% van de broeikasgasemissies, een aandeel van 20 % hernieuwbare energie in het totale energieverbruik en 20% meer energie-efficiëntie. Het systeem moet in 2020 resulteren in een reductie van de totale broeikasgasemissies met 21 % ten opzichte van het niveau van 2005. De afzonderlijke regeringen moeten dit pakket nu gaan omzetten in (vaak pijnlijke) nationale wetgeving. Verder zal de auto-industrie de CO2-uitstoot met een kwart moeten verminderen.

2. Klimaat- en Energiepakket

Het Klimaat- en Energiepakket omvat vier voorstellen:

- Herziening van het Europese Emissiehandelssysteem (ETS) bedoeld om duurzame innovatie te stimuleren en waarin de bedrijven betalen voor hun vervuiling. De industrielobby wist dit voorstel wel zo te amenderen dat de betrokken bedrijven hun verplichtingen voor de helft kunnen afkopen buiten Europa. Lukt dat niet dan betalen ze te zijner tijd 100 euro boete per ton CO2-uitstoot, ofwel zeven keer zoveel dan de hedendaagse veilingprijs;

- Verdeling van de inspanningen voor de reductie van de broeikasgassen tussen de EU-landen. Dit slaat vooral op landbouw, transport en afvalverwerking die niet onder de emissiehandel vallen. Nederland moet daar de CO2-uitstoot met 16% verminderen;

- De opslag van CO2 waarbij industriële installaties en elektriciteitscentrales dit broeikasgas ondergronds opslaan (CCS). Nederland heeft zich samen met het Verenigd Koninkrijk met kracht ingezet voor het voorstel van het Europese Parlement voor steun aan de financiering van twaalf CCS-demonstratieprojecten. Minister-president Balkenende betoogde in de Europese Raad dat het handhaven van kolen in de brandstofmix ons verplicht serieus in deze techniek te investeren. Anders wordt het halen van de reductiedoelstelling bijzonder moeilijk. Hiervoor moest in de Europese Raad weerstand worden overwonnen. Voor genoemde demonstratieprojecten komt nu toch 300 miljoen euro beschikbaar uit de emissiehandel. 'Ik ben blij met deze Europese financiering', zei Balkenende na afloop.

- Een richtlijn voor hernieuwbare energie opdat zij tegen 2020 met inbegrip van de biobrandstoffen 20 % uitmaakt van het totale energieverbruik. Hernieuwbare energie (biobrandstoffen, elektriciteit en waterstof geproduceerd door hernieuwbare bronnen) moet dan 10 % omvatten van het brandstofverbruik van alle transport in de EU. Nederland moet het aandeel hernieuwbare energie optrekken van 2,5 naar 14% .

De Europese Raad had een stevige discussie over onderdelen van het pakket. Vooral Polen, Italië, Duitsland en Hongarije zaten moeilijk. Zij vreesden het werkgelegenheidseffect. Deze vier landen kregen nog tegemoetkomingen los maar ook andere landen lukte dit. Belangrijk is in welke mate de emissierechten voor de industrie en de elektriciteitssector geveild dan wel gratis verstrekt worden; en ten tweede het vraagstuk van solidariteit tussen de oude en de nieuwe EU-landen. De elektriciteitscentrales moeten vanaf 2013 volledig betalen voor hun uitstoot, behalve in de voormalige Oostbloklanden. Polen dat nog vrijwel geheel van steenkoolcentrales afhankelijk is, krijgt een overgangsperiode tot uiterlijk 2020.

Dit alles betekent dat de consument in de meeste EU-landen volledig voor de vervuiling als gevolg van energieopwekking gaat betalen. Wat de toewijzing van emissierechten aan de andere industrietakken betreft gingen enkele regeringsleiders zover om te pleiten voor het vrijwel gratis verstrekken van emissierechten. Nederland heeft zich daar met andere lidstaten tegen verzet. De regering houdt vast aan het systeem van veilen van de emissierechten en toetsing op risico van een weglekeffect. Dit 'carbon leakage' betekent dat concurrentiegevoelige energie-intensieve bedrijven (zoals staal, cement, papier, keramiek) in plaats van emissierechten te kopen, uit de EU zullen vertrekken zodra blijkt dat de rest van de wereld Europa niet volgt. In het compromis is dit risico verminderd. Er zijn criteria uitgewerkt voor een toetsing van het weglekeffect. De bedrijven die op basis van deze criteria risico lopen op weglekken krijgen in beginsel 100% gratis emissierechten. Deze bedrijven moeten niettemin te zijner tijd toch voldoen aan de reductiedoelstelling van 20%. Zij zullen dus per jaar wat minder rechten krijgen. Pas na de klimaattop van Kopenhagen van de VN eind 2009 (waar blijkt of de rest van de wereld meedoet) wordt definitief besloten of er daadwerkelijk gratis emissierechten komen.

De toewijzing van gratis rechten wordt gebonden aan een strenge benchmark, namelijk die van de 10% meest efficiënte bedrijven. De overige 90% van de bedrijven zal een deel van zijn emissierechten moeten bijkopen indien zij niet efficiënter gaan produceren. Voor de industrie die niet blootstaat aan het risico van een weglekeffect, is bepaald dat zij in 2027 in plaats van 2020 op een niveau van 100% veilen zal komen. Bij de toewijzing van emissierechten aan de energiesector, is voor een aantal nieuwe lidstaten de mogelijkheid geschapen om het veilen geleidelijk te faseren van 30% in 2013 tot 100% uiterlijk in 2020. Lidstaten die van de optie gebruik maken, dienen daarvoor zelf de kosten te dragen.

Landen krijgen de mogelijkheid om gedurende enkele jaren (2013-2016) veilingopbrengsten te gebruiken voor een deel van de investeringen (maximaal 15%) in zeer efficiënte energiecentrales, mits deze zijn voorbereid op het afvangen en opslaan van CO2. In het kader van de financiële solidariteit wilde een aantal nieuwe lidstaten de voorgestelde 10%-herverdeling van emissierechten verdubbelen. Bij wijze van compromis is besloten de 10% herverdeling op te hogen tot 12%, waarbij de extra 2% alleen onder de nieuwe lidstaten zal worden verdeeld.

3. Financiële en economische crisis

Het economisch herstelplan van de Commissie van 26 november dat de Europese Raad overnam, voorziet in een gecoördineerde inspanning van EU en haar lidstaten om de recessie het hoofd te bieden. In zijn totaliteit omvat de inspanning ongeveer 1,5 % van het BBP van de Unie. Het herstelplan bundelt een reeks maatregelen die aangesloten landen zelf al van plan waren te ondernemen. Daarnaast neemt de EU enkele initiatieven. Een daarvan betreft

verstrekking van 30 miljard euro krediet aan het midden en kleinbedrijf via de Europese Investeringsbank EIB.

Het plan heeft naar men hoopt een gunstig psychologisch effect opdat bedrijfsleven en consumenten elkaar geen crisis aanpraten. Minister-president Balkenende heeft ervoor gepleit tegelijk het signaal af te geven dat de extra stimulerende maatregelen tijdelijk zullen zijn. De Europese Raad bevestigt dat alle landen die extra tekorten opbouwen zo snel mogelijk naar de normen van het Stabiliteits- en Groeipact moeten terugkeren.

4. Ierse verlangens ingewilligd
De aankondiging van premier Brian Cowen dat Ierland in het najaar 2009 na een nieuw referendum alsnog het Verdrag van Lissabon wil ratificeren betekent een doorbraak. Cowen presenteerde de elementen van een oplossing waarmee Ierland het goedkeuringsproces kan afronden. De Ierse wensen betreffen behoud van de 'eigen' Europese commissaris, belastingen, sociaal-ethische vraagstukken en het volledige behoud van de Ierse neutraliteit in relatie tot het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid.

Om aan deze eisen tegemoet te komen besloot de Europese Raad dat ook na 2014 ieder land een commissaris zal hebben op voorwaarde dat het Verdrag van Lissabon in werking treedt. Dat verdrag biedt de mogelijkheid om een dergelijk besluit te nemen. Het eerdere besluit om een derde van de EU-landen roulerend niet langer in de Commissie op te nemen is daarmee van de baan. Wat betreft de overige drie vereisten stemde de Europese Raad ermee in dat teksten worden uitgewerkt die tegemoet komen aan de verlangens van de Ieren. Dublin staat op juridisch spijkerharde garanties. Waarschijnlijk laat men daartoe de toezeggingen meelopen als protocol bij het toetredingsverdrag met Kroatië van 2010 of 2011. Anders moeten de 26 andere landen het Verdrag van Lissabon nogmaals gaan ratificeren en dat weigeren ze.

Balkenende toonde zich weinig gelukkig met het handhaven van een Commissie met 27 of meer leden. Maar voorzitter Barroso (die het kan weten) onderstreepte dat een Commissie van circa 27 leden qua management best kan.

In deze aanpak treedt 'Lissabon' na de Europese verkiezingen van juni 2009 in werking. Dat verdrag vergroot het aantal Europarlementszetels voor twaalf landen (waaronder voor Nederland, met één). De Europese Raad besloot tot overgangsmaatregelen die ervoor zorgen dat zodra het beoogde verdrag in werking treedt, die twaalf landen ook werkelijk dat grotere aantal parlementsleden zullen hebben.

5. Buitenlands beleid
De Raad besloot via een verklaring tot wat genoemd wordt een 'aanscherping van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid'. De EU wil de komende jaren 'buiten haar grondgebied gelijktijdig een waaier aan civiele missies en militaire operaties uitvoeren' die de veiligheid van Europa zullen waarborgen. De regeringen wordt gevraagd hiervoor de benodigde middelen vrij te maken. Gezien vroegere ervaringen op dit terrein is het afwachten of dit laatste werkelijk gebeurt.

Europese Raad bezweert crisis over crisis

17 maart 2009

De Europese Raad heeft tijdens een speciale bijeenkomst getracht gevaarlijke onenigheid te bezweren over de economische crisis. Op zondag 1 maart deden de staatshoofden en regeringsleiders in Brussel de belofte van 'gezamenlijk optreden op een gecoördineerde manier'. Maar een echt gezamenlijk Europees plan van aanpak komt er niet.

De top ging bovendien niet in op een verzoek van Hongarije en ook Letland om voor 160 tot 190 miljard euro kredietsteun te verlenen aan de noodlijdende economieën van Oost- en Midden-Europa. 'Dit punt is zelfs niet besproken. Je kunt de situatie in Slovenië of in Slowakije namelijk niet met bijvoorbeeld Hongarije vergelijken. Zou een EU-staat omvallen, dan zullen wij als EU overigens wel bijspringen', aldus bondskanselier Angela Merkel na afloop tegen de media. De suggestie van Polen om de toetredingsvoorwaarden tot de eurozone te versoepelen werd op de lange baan geschoven.

Uniek was het dat de Oost en Midden-Europese EU-landen op dezelfde zondagochtend in Brussel hun eigen voorbereidende topconferentie hadden. Deze landen zijn bang dat de 'oude EU-landen' via nationaal protectionisme hun eigen werkgelegenheid gaan beschermen. 'Dan laten wij een nieuw IJzeren Gordijn in Europa neer' waarschuwde de Hongaarse premier Ferenc Gyurcsany. Bij die aparte conferentie bleek overigens dat Hongarije zowat alleen stond met zijn verzoek om extra geld.

De summiere slotverklaring berust op twee pijlers: afwijzing van nationaal protectionisme en het koesteren van de eigen interne markt met de euro als hét Europese werkkader. Dat het laatste ook een vorm van protectionisme kan uitlokken wordt maar even vergeten.

Tijdens de gebruikelijke persconferenties van de staatshoofden en regeringsleiders na afloop weerklonken meermalen de termen 'eenheid', 'gezamenlijke actie', 'solidariteit' en 'respect voor de spelregels'. Belangrijker was wellicht dat diverse politieke leiders benadrukten dat protectionisme via het afschermen van de eigen markt vermeden moet worden. Tenslotte leverde deze 'informele Europese Raad' op dat de politieke leiders beloofden alles te doen om de door de bankcrisis vastgelopen economie gezamenlijk te deblokkeren. Maar een nadere specificatie bleef uit.

1. Balkenende

Premier Jan Peter Balkenende noemde de bijeenkomst 'belangrijk, omdat de financiële crisis een gezamenlijke aanpak vereist'. 'Wij moeten er alles aan doen dat mensen hun baan behouden, dat bedrijven investeren en dat banken kredieten verstrekken, dat is waar het om gaat'. Wij hebben te maken met een internationale recessie en dat vraagt om internationale oplossingen, zei Balkenende. 'Het gaat er om geen maatregelen te nemen ten koste van andere landen. Ieder voor zich is slecht voor allen', aldus de premier. 'Daarbij moeten wij een balans vinden tussen eigen verantwoordelijkheid van de landen afzonderlijk en Europese actie'. Hij wil 'stevige regels voor beter internationaal financieel toezicht met krachtiger instellingen'.

De premier schetste op zijn slotpersconferentie in Brussel verder hoezeer Nederland als open exporteconomie afhankelijk is van internationale Europese handel. Hij zag de hulp aan de bedreigde auto-industrie zoals in Frankrijk als 'goed, mits binnen de spelregels van de Europese interne markt'. Dit betekent dat zulke staatssteun moet dienen voor bijvoorbeeld

research en development inzake een meer duurzame auto. President Nicolas Sarkozy, die eerder de Franse autobouwers zes tot acht miljard euro had beloofd, liet tot grote opluchting van Brussel vlak voor de top weten zich toch te schikken naar de spelregels voor faire concurrentie. Daarmee is het probleem overigens niet weg. Spanje, Italië, Duitsland en Zweden willen hun auto-industrie ook steunen. De Zweedse premier Fredrik Reinfeldt wees er op dat de EU jaarlijks achttien miljoen auto's wil bouwen, terwijl de vraag voorlopig maar twaalf miljoen beloopt. Bij dergelijke mededelingen bleef het. 'Geen enkel land heeft een ander hier beschuldigd van protectionisme', kon kanselier Merkel daarom betogen.

Balkenende is tenslotte blij met de recente nota met spelregels van de Commissie voor de aanpak van de rommelkredieten ('bad assets'). Met zijn collega's betuigde de premier verder instemming met het Rapport-de Larousière dat scherpere toezichtregels wil op de financiële wereld, liefst wereldwijd. Balkenende zag deze bijeenkomst als voorbereidend op de Europese Raad van 19 en 20 maart, de traditionele 'lentetop', en op de bijeenkomst van de G20 van de twintig belangrijkste industriestaten op 2 april in Londen. De Nederlandse premier mag daar ook aanschuiven.

2. Teveel topconferenties ?

Deze extra zondagse bijeenkomst was een idee van Sarkozy en Merkel. Tsjechisch minister-president Mikel Topolánek, momenteel voorzitter van de Europese Raad, voelde er aanvankelijk niet voor. Commissievoorzitter Barroso daartegen wél. Alles tezamen komt de Europese Raad dit halfjaar zowat maandelijks zes keer bijeen. Na de bijeenkomst van 19 en 20 maart volgt namelijk op 5 april een gezamenlijke ontmoeting met president Barack Obama in Praag, vervolgens ergens in mei in Praag nogmaals een extra top over de werkgelegenheidsproblematiek en op 18 en 19 juni de traditionele 'zomertop' in Brussel.

Tot voor kort telde de Unie twee of drie Europese Raden per jaar, tegenwoordig soms twee per maand. Is dat niet een beetje veel? was de vraag. 'Het feit dat wij hier vandaag bij elkaar komen heeft er toe geleid dat de Europese Commissie als toezichthouder snel duidelijk maakte wat wel en niet kan bij staatssteun. Zo'n bijeenkomst scherpt ook de urgentie aan van het aanpakken van de rommelkredieten; ze bewijst dat het ons als regeringsleiders menens is. Vorig jaar hebben we bij het uitbreken van de bankcrisis via dergelijke bijeenkomsten ook al effectieve dingen gedaan. Deze vergaderingen leren dat Europa ook nu met één stem kan spreken, bijvoorbeeld ook op 2 april in Londen bij de G20. Vandaag bewijzen we een aantal gemeenschappelijke spelregels te hebben in Europa –voor de interne markt, voor het Stabiliteitspact, voor staatssteun - waarvan het goed is dit nog eens te onderstrepen', aldus Balkenende. Volgens hem heeft de EU met haar maatregelen sedert vorig najaar genomen een dreigende ineenstorting van het financiële systeem voorkomen.

De gezaghebbende Luxemburgse premier tevens voorzitter van de Eurogroep (de landen met de euro) Jean Claude Juncker gaf op bovenstaande vraag echter een héél ander antwoord. 'Wie veel topconferenties houdt schept veel verwachtingen en daarvoor is het niet het moment. Toen de vergadering begon vroeg ik me af: 'waarom zitten wij hier eigenlijk bijeen?', zei de Luxemburger.

3. Stimuleringsplan

Een project dat de Raad wegens interne meningsverschillen niet durfde bespreken is het voorstel om naast de talloze nationale stimuleringsplannen vanuit Brussel vijf miljard extra in de economie te steken. Het gaat om 3,75 miljard euro voor versnelde energieprojecten en 1,25 miljard extra voor plattelandsontwikkeling. De verdeling van deze miljarden tussen de EU-

landen onderling en de vraag waar vandaan dat geld te halen houden de kwestie op. Inmiddels is het bedrag onder druk van zes zuinige regeringen (Duitsland, Italië, Nederland, Oostenrijk, het VK, Zweden) gekortwiekt tot drie miljard euro. Dat is een habbekrats gezien de bnp-omvang van de economie van de EU van meer dan twaalfduizend miljard euro per jaar.

President Sarkozy wist tenslotte zondagavond tóch weer alle media-aandacht te trekken met zijn onverwachte mededeling dat de nieuwe Commissievoorzitter beter pas kan worden aangewezen ná het referendum in Ierland over het Verdrag van Lissabon. Het blijft daarmee onzeker of Barroso zijn verhoopte herbenoeming wel krijgt. Premier Balkenende is in (vooral Franse) media opgedoken als ’n geschikt kandidaat opvolger.

Lusteloze Europese Top zoekt antwoord op zware recessie

4 april 2009

Twee opties circuleren er over de resultaten van de bijeenkomst van de Europese Raad in Brussel op 19 en 20 maart. Commissievoorzitter José Manuel Barroso zegt dat het een 'Summit of delivery' was ofwel een Top waar knopen zijn doorgehakt. De andere opinie spreekt van een 'lacklustre Summit', een lusteloze vertoning. Twee keer in drie weken een Europese Raad (1 maart en 19-20 maart) ook wel 'top' genoemd, dat wordt onvermijdelijk een vlakke vertoning. Eigenlijk alles wat hier volgt had de Raad van Ministers kunnen bespreken en afhandelen.

De voorzitter van de Europese Raad, de Tsjechische premier Mirek Topolánek, sprak na afloop tevreden van de '5 – 50 – 75' Europese Raad als verwijzing naar drie financiële besluiten. De vijf miljard zijn de maatregelen van de EU ter bestrijding van de economische recessie. Het gaat om middelen die op de begroting van de Unie staan maar in 2009 en volgend jaar anders niet aangesproken zouden worden. Het geld gaat naar energieprojecten, zoals een pijplijn van de Kaukasus naar Europa, naar de versnelde ontwikkeling van breedband en naar plattelandsontwikkeling. Over de verdeling van deze middelen onder de EU-landen is maandenlang gesteggeld. Nederland ontvangt 180 miljoen voor ondergrondse CO2-opslag en 165 miljoen voor de ontwikkeling van een windenergienetwerk op de Noordzee.

De vijf miljard belopen niet meer dan één procent van de 400 tot 500 miljard euro die de EU-landen zelf via reeksen projecten en via extra werkloosheidsuitkeringen en vervroegde pensionering dit jaar en in 2010 in de economie willen pompen. Hier blijkt dat de Europese Unie als zodanig als economische stimulator in de aanpak van deze zware recessie nauwelijks een rol speelt.

De genoemde 50 miljard betekenen een verdubbeling van de betalingsbalanssteun voor de minder ontwikkelde EU-landen van Midden en Oost-Europa (dus van 25 naar 50 miljard). Die landen hebben het extra moeilijk omdat zij (nog) niet in de eurozone zitten. Tot nu toe hebben overigens alleen Letland, Hongarije en Roemenië 'n beroep op zo'n garantie gedaan. De genoemde 75 miljard euro slaan op een extra garantie voor het Internationaal Monetair Fonds dat wereldwijd landen met garanties en leningen bijstaat.

1. Aanpak recessie

De regeringsleiders hebben elkaar beloofd dat zij de 25 februari gepubliceerde mededingingsregels voor de begeleiding van het bedrijfsleven (staatssteun bedrijven in nood en sanering rommelkredieten bankwezen) van commissaris Neelie Kroes zullen naleven. Geen nationaal protectionisme dus. De Europese Raad wil verder nog vóór de vakantie Europese wetgeving inzake de kredietbeoordelingagentschappen (rating agencies) en de solvabiliteit van verzekeraars en banken, zijnde twee belangrijke oorzaken van de crisis.

Minder concreet is de opdracht aan de Raad van Ministers 'zich te buigen' over het rapport 'De Larosière'. Dat rapport duidt concreet (maar met volop attentie voor de gekoesterde soevereiniteit van veel lidstaten) aan wat er moet veranderen aan de regulering van de financiële sector. Een crisisteam van de presidenten van centrale banken gaat daar de systeemrisico's opsporen. Daarnaast stelt de werkgroep De Larosière een gezamenlijk systeem voor van toezichthouders op de banken, de verzekeringen en de rest van de financiële

wereld. Dit toezicht blijft nationaal, dus elk land voor zich, maar De Larosière hangt daar een Europese paraplu boven. Het Verenigd Koninkrijk staat met steun van de op dit terrein oppermachtige Amerikanen enigszins kritisch tegenover dit alles, terwijl veel Europese continentale regeringen de geschetste aanpak toejuichen. Dus dat wordt nog touwtrekken. Er moet hier na de capriolen van de financiële wereld namelijk wél iets gebeuren. Tegelijk wil de Europese Raad dat 'voorstellen inzake hefboomfondsen (hedgefunds) en private equity, bezoldigingen van bestuurders en verdere bezoldigingen, voortvarend ter hand worden genomen', aldus de conclusies van de top.

Belangrijk is verder het besluit om niet in te gaan op de Amerikaanse druk om nogmaals honderden miljarden in de economie te pompen in de hoop dat dit herstel bespoedigt. 'Het is nu geen tijd om nieuwe maatregelen te verzinnen. De bestaande maatregelen moeten tijd krijgen eerst op gang te komen', zei kanselier Angela Merkel. Premier Jan Peter Balkenende: 'stimuleren van de economie is belangrijk en dat doen we in Europa. Maar we moeten er ook op letten hoe de rekening wordt betaald. U weet dat ik veel belang hecht aan houdbare overheidsfinanciën. Gratis belastinggeld bestaat niet en de rekening moet eens worden betaald. Velen zijn het met Nederland eens op dit punt. Maar ook in Europa bestaan er rekkelijken en preciezen'. Andere regeringsleiders wezen op de Maastrichtnormen. Die luiden dat de EU-landen hun overheidstekort bij voorkeur niet boven de drie procent van het bruto binnenlands product laten stijgen.

Vermeldenswaard is het besluit om de speciale werkgelegenheidstop voorzien voor begin mei in Praag af te blazen. Dit maakt een einde aan bijna maandelijks een Europese Raad sedert vorige zomer Frankrijk voorzitter werd, terwijl het Verdrag spreekt van twee keer per jaar. Het afblazen komt van o.a. president Nicolas Sarkozy die vreest dat zo'n speciale bijeenkomst over jobs verwachtingen wekt die vervolgens niet (kunnen) worden ingelost. Boze tongen beweren dat Sarkozy alleen nog maar extra toppen wil onder zijn voorzitterschap.

De Raad kwam niet tot een diepgaand debat over energie. In de paragraaf 'energie en klimaatverandering' van de conclusies bevestigt de Europese Raad dat 'energie-infrastructuren en –interconnecties moeten worden ontwikkeld'. Daaronder de zuidelijke gascorridor vanuit het Kaspische gebied die Europa minder afhankelijk maakt van aanvoer uit Rusland. De Commissie wordt verzocht 'snel de gedetailleerde acties te presenteren die nodig zijn'. Van de Ministerraad EU wordt verwacht de voorgestelde wetgeving voor een passend Europees crisismechanisme met garanties voor leveranciers en doorvoerpartners voor de gasvoorziening 'voor eind 2009 te bespreken'.

De Raad heeft nog geen overeenstemming gevonden over de Europese financiële bijdrage aan de mondiale klimaatovereenkomst die in december in Kopenhagen tot stand moet komen als opvolger van 'Kyoto'. Polen ligt dwars omdat het vindt dat de recessie forse financiële overdrachten onmogelijk maakt. Bovendien wil Polen eerst weten wat elk EU-land bijdraagt en dan pas het totale bedrag vaststellen. Gedacht wordt aan 20 tot 40 miljard euro per jaar tot 2020, dus geen gering bedrag. Bulgarije, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Spanje, het VK en Zweden zien het ook zo als Polen. Kanselier Merkel zei dat dit probleem 'met precisie moet worden aangepakt'. Europa wil bovendien weten wat bijvoorbeeld Amerika, China, India gaan bijdragen. De stagnerende WTO-onderhandelingen voor vrijere wereldhandel hebben geleerd dat zodra de EU concessies doet, de andere grootmachten die incasseren zonder zelf in beweging te komen. Die strategische onderhandelingsfout wil de Unie niet opnieuw maken. Balkenende en anderen willen wel dat Europa hier leiderschap blijft tonen. 'De EU moet haar eerlijke aandeel leveren in de financiering van klimaatacties in

ontwikkelingslanden. Over dat principe bestaat brede overeenstemming. Met name de allerarmste landen mogen bij de onderhandelingen over een mondiaal klimaatakkoord niet tussen de wal en het schip terecht komen', aldus de premier. De Commissie komt nu met concrete voorstellen.

2. Nabuurschapbeleid
In het raam van hun nabuurschapbeleid besloten de staatshoofden en regeringsleiders die samen met de voorzitter van de Commissie de Europese Raad vormen, om voortaan tweejaarlijks hun zes collega's van de oostelijke buurlanden in Brussel te treffen. Het gaat om de leiders van Armenië, Azerbeidzjan, Georgië, Moldavië, Oekraïne, en Wit-Rusland. Het is niet de bedoeling dat deze landen EU-lid worden, al hebben sommige wel plannen in die richting. Het gaat Brussel er eerder om deze landen als EU-lid buiten de deur te houden. Dat verloopt via een op te zetten 'oostelijk partnerschap' dat beoogt 'verdere politieke associatie en economische integratie' te bespoedigen. Daaronder staat, opmerkelijk genoeg gezien de politieke gevoeligheid van open grenzen met die regio, ook de optie van 'n toekomstige vereenvoudiging van visa uitreiking. De EU verleent de genoemde landen samen tot 2013 600 miljoen euro financiële steun. Daags na de top kritiseerde in Brussel de Russische minister van buitenlandse zaken Sergei Lavrov de uitbreiding van de invloedsfeer van de EU. Op voorstel van president Sarkozy besloot de EU vorig jaar al tot tweejaarlijks vergelijkbaar beraad met de staatshoofden of regeringsleiders van de reeks zuidelijke buurlanden zoals Marokko en Algerije in het kader van wat de 'Unie voor het Middellandse Zeegebied' heet.

3. Nieuwe Commissie
De Europese Raad tipte Commissievoorzitter José Manuel Barroso (52) voor herbenoeming. Dat staat te gebeuren tijdens de volgende vergadering in juni, met een termijn tot najaar 2014. Behalve de voorzitter van het Europees Parlement, Hans-Gert Pöttering en de christen-democratische regeringsleiders (waarmee Barroso is geaffilieerd) steunen de sociaal-democraten Gordon Brown van het Verenigd Koninkrijk, José Zapatero van Spanje, José Sócrates van Portugal en de liberalen Matti Vanhanen, Finland en Anders Fogh Rasmussen, Denemarken, zo'n herbenoeming. Barroso doorliep afgelopen vijf jaar een tamelijk foutloos parcours, hoewel dat voor een Commissievoorzitter die altijd tussen allerlei vuren zit niet eenvoudig is. Hij stemt het Commissiebeleid af op wat hij hoort in de Europese Raad. Sommigen vinden dat serviel en anderen logisch en praktisch. De staatshoofden en regeringsleiders vinden deze benadering van de Portugese voorzitter kennelijk prima. Op zijn persconferentie na afloop kreeg Balkenende, wiens naam eveneens circuleerde voor het voorzitterschap, de vraag of hij die baan had gewild. 'Erg leuk natuurlijk dat je genoemd wordt, maar ik ben echt geen kandidaat', zo maakte een stralende Balkenende er zich vanaf.

Met het aanwijzen van de andere leden van de Commissie wachten de regeringen tot na de zomer en wellicht tot oktober. Dan blijkt of Ierland bij referendum het Verdrag van Lissabon accepteert. Dan blijkt tevens of Tsjechië, waar de regering en de president nog aarzelen en Duitsland, waar het Constitutionele Hof zich moet uitspreken, de laatste hindernissen naar 'Lissabon' nemen. Komt het Verdrag er door dan behoudt elk land een zetel in de Commissie, zo nee dan wordt die qua ledental ingekrompen, al weet nog niemand hoe dat moet verlopen.

4. G20 Londen
De Europese Raad stelde tevens een mandaat op voor de G20 Top van 2 april in Londen. De G20 hadden in november 2008 op initiatief van president George W. Bush, president Sarkozy en kanselier Merkel hun eerste bijeenkomst in Washington DC. Zij vertegenwoordigen circa 85 procent van de mondiale economie. Vanuit Europa zitten de Commissie, Tsjechië als EU-

voorzitter, Duitsland, Frankrijk, het VK en Italië in de 20, terwijl de leiders van Nederland en Spanje mochten aanschuiven in Londen. Het is een verdienste van de Europese Raad dat de EU in Londen met één stem sprak. De G20 besloten daar inmiddels om 1000 miljard dollar extra beschikbaar te stellen voor de stagnerende wereldeconomie. Dat is meer dan was verwacht omdat er eerder mondiaal al voor 5000 miljard aan uiteenlopende injecties was aangekondigd. Door genoemd besluit verdrievoudigt de leningscapaciteit van het IMF van 250 naar 750 miljard dollar. Nederland zal daaraan uit zijn reserves ook een aandeel leveren. Het IMF krijgt bovendien voor 250 miljard dollar speciale trekkingsrechten om landen met wisselkoersproblemen bij te staan. Er wordt tenslotte 250 miljard dollar vrijgemaakt om de ingezakte wereldhandel weer op gang te brengen. Dat bedrag komt via de Wereldbank ter beschikking en moet worden verdubbeld door bijdragen van banken en kredietverzekeraars. ‘Dit is het grootste economische herstelplan ooit’, aldus een tevreden Dominique Strauss-Kahn namens het IMF. Bij het voorgaande past de kanttekening dat het hier voornamelijk gaat om garanties en dus geen financiële injectie. Sarkozy en Merkel hebben zich met succes verzet zich tegen nóg hogere directe financiële steun zoals de VS bepleitten omdat de overheidsbegrotingen dan helemaal uit het lood slaan.

Voor Europa is verder van belang dat de G20 het op 2 april in Londen verrassend snel eens werden over een pakket hervormingen ter sanering van de financiële wereld. Het gaat bijvoorbeeld om hogere kapitaalvereisten voor de banken, om gereguleerde bonussen en meer overheidstoezicht. Er komt een mondiale Raad voor Financiële Stabiliteit. Hefboomfondsen en belastingparadijzen zullen niet langer aan toezicht ontsnappen. Wat de G20 echter niet lukte (de EU27 in Brussel trouwens evenmin) is overeenstemming bereiken over de sanering van de massa rommelkredieten die het bankwezen nog steeds ondermijnen. Dit probleem is noch in Brussel, noch in Londen echt besproken.
Het allerbelangrijkste aspect van de G20 is tenslotte wellicht dat de elitaire G8-bijeenkomsten, waar de opkomende grootmachten zoals China, India en Brazilië ontbreken, plaats maken voor een groep die wel de wereldeconomie weerspiegelt. Een andere handicap van de G8, de enorme oververtegenwoordiging van Europa, is wel blijven bestaan.

Europa staat voor reeks belangrijke besluiten

12 juni 2009

De EU staat na de recente Europese verkiezingen voor beslissingen die haar activiteiten en betekenis voor jaren bepalen. Het gaat om het al of niet van kracht worden van het Verdrag van Lissabon en de verdeling van de belangrijkste posten in de nieuwe Commissie en het Parlement die beide tot einde 2014 aanblijven. Verder moet dit najaar blijken of het Economisch Herstelplan en het Klimaat en Energieplan van de Unie voldoende effectief en bovendien politiek uitvoerbaar zijn, ook tegenover de niet Europese landen. Tenslotte beslissen de Ieren dit najaar bij referendum over het lot van het Verdrag van Lissabon.

Op 18 en 19 juni maakt de Europese Raad in Brussel een begin met het beraad over deze cruciale agendapunten. Afgelopen halfjaar is er in de Unie eigenlijk niet veel gebeurd. De Commissie Barroso loopt op haar laatste benen en het Parlement was maandenlang te druk met de verkiezingen van begin juni. Verder was alle aandacht gericht op het aanpakken van de economische crisis. Tenslotte was Tsjechië als voorzitter van de Europese Raad als gevolg van grote spanningen tussen het kabinet in Praag en staatspresident Vaclac Klaus gedwongen om in juni premier Mirek Topolánek te vervangen door Jan Fischer, de nieuwe premier. Het wisselen van de politieke leiding van een voorzittend land is totaal ongebruikelijk. De wisseling deed de eerste helft van 2009 uiteraard geen goed aan de activiteiten van de Unie.

1. Europese Raad
Vier belangrijke agendapunten telt de agenda van de staatshoofden en regeringsleiders op 18 en 19 juni tijdens hun zomervergadering in Brussel:

- Het concreet maken van de toegevingen aan Ierland voor een nieuw referendum over het Verdrag van Lissabon;
- Het aanwijzen van de kandidaat-voorzitter van de Europese Commissie die einde 2009 aantreedt;
- Een voor alle lidstaten acceptabele formule vinden voor het toezicht op de banken en financiële instellingen;
- Een compromis vinden opdat de Unie vervolgens eensgezind naar de klimaatconferentie van de VN in Kopenhagen kan.

2. Verdrag van Lissabon
Ierland heeft (als enige) eerder het Verdrag van Lissabon (de opvolger van de Grondwet voor Europa) bij referendum verworpen. In de nu overeen te komen aanvullende tekst krijgt Ierland de toezegging dat er niet wordt getornd aan de regel dat ieder land een lid van de Commissie mag aanwijzen. Het plan om ter willen van efficiënt werken het aantal commissarissen terug te brengen is van de baan. Veel andere kleinere landen, waaronder Nederland, die vrezen in de toekomst tijdelijk uit de Commissie te verdwijnen zijn hierover tevreden. Verder krijgt Dublin toezeggingen op alle punten waarover de Ierse kiezers vorige keer struikelden. Het gaat om garanties dat Ierland autonoom blijft op fiscaal, militair, sociaal en ethisch terrein (b.v. echtscheiding, abortus).

Belangrijk punt van discussie wordt de juridische vorm van deze aanvullende teksten. Wordt dit een protocol, dan is ratificatie door alle EU-landen nodig. Zo’n afzonderlijke ratificatieronde als aanvulling op ‘Lissabon’ is echter uitgesloten omdat diverse regeringen (Nederland, het Verenigd Koninkrijk e.a.) daaraan niet zullen beginnen. Dat zou namelijk in die landen weer een onverkwikkelijke binnenlandse discussie over het nieuwe verdrag

openen. Wat wel kan is de teksten als één geheel als protocol te zijner tijd te hechten aan het toetredingsverdrag van Kroatië tot de Unie. ‘Veel regeringen voelen ook daarvoor weinig. Zij prefereren een zodanig Raadsbesluit dat in hun land daarover geen discussie ontstaat over enigerlei verandering in het Verdrag van Lissabon’, aldus een hoge Nederlandse diplomaat in Brussel. Het is nu afwachten of Ierland tijdens de Europese Raad met deze formule instemt, dan wel de juridische garantie eist van een protocol.

3. Nieuwe Commissievoorzitter

Commissievoorzitter en voormalig Portugees premier José Manuel Barroso (53) heeft zich op 8 juni kandidaat gesteld voor eigen herverkiezing. Barroso deed dat bij het aantreden in Brussel van de Tsjechische premier Jan Fischer als voorzitter van de Europese Raad tot 1 juli. Tijdens de vorige Europese Raad op 19 en 20 maart hadden de staatshoofden en regeringsleiders al aangeduid Barroso te willen herbenoemen. Behalve de meerderheid van de leden van de Europese Raad heeft Barroso de meerderheid nodig van het aantal uitgebrachte stemmen in het Europees Parlement. Na de recente verkiezingen heeft alleen Barroso’s eigen Europese Volkspartij Partij (EVP) enthousiast voor hem gekozen. Komende weken zal blijken of Barroso en de EVP er in slagen voldoende sociaal-democraten en/of liberalen of andere fracties over de streep te trekken. Daarbij speelt ongetwijfeld een rol in hoeverre deze partijen met andere topbanen afgekocht kunnen worden.

Belangrijk is wat de Duitse sociaal-democratische voorman in het Europees Parlement, Martin Schulz, gaat doen. Schulz wil lid van de Commissie worden of voorzitter van het Europees Parlement. Om zijn kansen te vergroten hield Schulz tot nu toe de boot af zodra socialisten met een eigen kandidaat Commissievoorzitter Barroso wilden wippen. Nu echter de SPD verzwakt uit de verkiezingen kwam, moet Schulz maar zien of hij nog wel parlementsvoorzitter wordt. Commissielid worden als opvolger van de SPD-er Günter Verheugen is onwaarschijnlijk geworden. De CDU/CSU zal als waarschijnlijk grootste regeringsfractie die post dit najaar na de Duitse verkiezingen claimen.

Meestal ging het tot nu toe zo dat EVP en de Sociaal-Democratische Fractie (PES) achter de schermen de voorzitterschappen onderling verdelen. Verwacht werd deze keer een deal waarbij de EVP de komende 2,5 jaar de Parlementsvoorzitter levert met als kandidaten de Poolse voormalige premier Jerzy Busek of de Italiaanse Berlusconi fan Mario Mauro. Daarna zou de PES met Schulz 2,5 jaar in de begeerde voorzitterszetel komen. Maar nu de PES na de verloren verkiezingen onderling verdeeld raakte over Barroso, evenals de liberalen, terwijl de groenen (‘Stop Barroso) vierkant tegen zijn, wordt het veld onoverzichtelijk. De critici verwijten Barroso dat hij tijdens de economische crisis weinig initiatief nam. Dat verwijt is wel juist. Barroso echter stemt zijn acties af op wat politiek haalbaar is bij de regeringen. Hij neemt de lakmoesproef in de Europese Raad en verder via informeel contacten met regeringsleiders. Een mogelijke alternatieve deal is nu dat de christen-democraten Barroso herbenoemd krijgen in ruil voor een liberale parlementsvoorzitter. Genoemd worden Graham Watson en Guy Verhofstadt.

Lukt dit allemaal niet dan ontstaat een historisch ongekende politieke botsing zodra de Europese Raad Barroso aanduidt en vervolgens de meerderheid van het Parlement hem afwijst. Bij dit laatste hoort nog de kanttekening dat het parlement niet bevoegd is een alternatief voor Barroso aan te duiden, dat mag alleen de Europese Raad.

Het beeld wordt nóg onoverzichtelijker doordat de Franse president Nicolas Sarkozy (EVP) in de komende Europese Raad mogelijk afdwingt dat de definitieve aanduiding van Barroso als

voorzitter wordt uitgesteld tot het najaar. Sarkozy wil dat Frankrijk een zware post krijgt in de nieuwe Commissie. De Franse president houdt de Commissievoorzitter, die daarover te zijner tijd beslist, dan in de tang. Sarkozy is een permanent criticaster van Barroso zonder daarbij overigens tot nu toe erg concreet te zijn.

Voor uitstel pleit dat komend najaar dan in één ronde de drie meest begeerde topbanen in Europa kunnen worden aangeduid. Het gaat om de vaste voorzitter van de Europese Raad (mits 'Lissabon' doorgaat), de Commissievoorzitter en de Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid (momenteel Javier Solana). Via een 'package deal' in het najaar kan de Europese Raad rekening houden met alle prioriteiten, met de diverse nationale gevoeligheden en zelfs met het geslacht van de uitverkorene. Want alleen maar mannen benoemen stuit op verzet, hoewel vrouwelijke kandidaten tot nu toe ontbreken.

De voorzitter van de Europese Raad vanaf 1 juli, Fredrik Reinfeldt, premier van Zweden, heeft op 9 juni in Brussel echter gewaarschuwd dat de Commissie voor de rest van 2009 verlamd raakt zou Barroso's herbenoeming tot het najaar onzeker blijven. Barroso zelf zegt (terecht) dat zijn aanduiding nu nodig is zodat hij komende maanden in goed overleg zijn nieuwe team kan samenstellen, uiteraard in nauwe samenwerking met de 27 hoofdsteden en het Europees Parlement. Samengevat wordt het dus spannend hoe de komende Europese Raad van 18 en 19 juni de benoemingskwestie(s) aanpakt.

4. Toezicht op de banken

De discussie van de staatshoofden en regeringsleiders over de economische situatie zal zich concentreren op de vraag hoe Europa greep krijgt op de financiële sector teneinde toekomstige crises te voorkomen. De Europese Commissie werkt op basis van voorbereidend werk van voormalig IMF-topman De Larosière aan voorstellen die zowel een globaal macro-economisch als een micro-economisch toezicht beogen. Een Europese Systeem Risico Raad (ESRB) gaat straks de financiële markten controleren. Daarnaast komt er een Europees Systeem van Financieel Toezicht met aparte takken voor de banken, de verzekeringen en de beleggers. Tot zover geen verschil van mening. Het Verenigd Koninkrijk ligt met Roemenië en Slowakije echter op een essentieel onderdeel dwars. Londen c.s. accepteert niet dat bij een conflict tussen verschillende nationale toezichthouders de Europese toezichthouder 'bindende maatregelen' (bijvoorbeeld om met overheidsgeld een bank te redden) kan opleggen. De Britten zien dit als een aanval op hun autonomie. Bovendien is de invloedrijke 'City of London' als financieel centrum tegen een Europese 'pottenkijker'.

De vraag is nu of de Britse premier Gordon Brown zo kort na zijn pijnlijke nederlaag bij de recente Europese verkiezingen enigerlei toegeving kan doen. Zijn tegenstanders in Londen zullen Brown bij iedere tegemoetkoming, hoe gering ook, ervan beschuldigen de Britse soevereiniteit 'weg te geven'. De kwestie ligt politiek extra gevoelig omdat in deze kwestie de meerderheidsregel geldt, zodat de dwarsliggers overstemd kunnen worden. Dat laatste zal overigens niet gebeuren, daarvoor is de kwestie te gevoelig. Alleen een compromis kan hier kortom uitkomst brengen.

5. Klimaat en energie plan

De Europese Raad moet verder een oplossing vinden voor het verzet van o.a. Polen tegen het Klimaat en Energieplan van de Unie. Europa wil dit najaar naar de VN-Klimaattop in Kopenhagen met een eensgezind eigen plan van aanpak. De EU-landen gaan elk financieel bijdragen aan de kosten die de ontwikkelingslanden moeten maken om een wereldwijd VN klimaatplan te helpen uitvoeren. Dat vereist van de EU een financieel hulpplan met een

verdeelsleutel waarschijnlijk op basis van het bruto nationaal product van elk land. Bovendien moet er een verdeelsleutel komen voor de beperking per land van de uitstoot van het CO2-broeikasgas. Op beide punten ligt vooral Polen dwars. Warschau vindt dat het in een economische ontwikkelingsfase zit en bovendien rijk voorzien is van steenkool die een uitzonderingspositie rechtvaardigt. 'De Polen willen geld zien', aldus een ingevoerde diplomaat in Brussel. Mogelijk schuift de Europese Raad dit probleem naar later, dus tegen de tijd dat de VN-Conferentie in Kopenhagen begint.

6. Europese verkiezingen

'Het is verbazingwekkend hoe slecht de sociaal-democraten hebben gescoord. Over vrijwel heel Europa of zij nu regeerden of niet, verloren zij aanhang. Terwijl centrumrechts ook in landen waar zij onder moeilijke omstandigheden regeren - Polen, Frankrijk, Italië ja zelfs in Duitsland - het prima deed', aldus professor Simon Hix van de London School of Economics. Hix is de stichter van het 'Predict 09' Europese kiezersonderzoek dat al weken tevoren de uitslag redelijk goed had voorspeld. Hix denkt dat de socialisten er niet in geslaagd zijn de kiezers een overtuigend antwoord te geven op de economische crisis. Zijn commentaar stemt overeen met de reacties van veel andere commentatoren.

In het nieuwe Europees Parlement gaat de fractie van de (christen-democratische) Europese Volkspartij (EVP) met het CDA, van 288 naar 264 zetels. Hierbij past de kanttekening dat het nieuwe parlement 736 zetels telt en het aftredende 49 meer, zodat alle fracties verhoudingsgewijs enigszins krimpen. De Sociaal-Democratische Fractie (PES) met de PvdA, valt van 217 terug naar 161. De Alliantie van Liberalen en Democraten (ALDE) met de VVD en D66, zakt van 100 naar 80. Het eurosceptische Europa van de Naties (UEN) krijgt 35 zetels (was 44). De Groenen met Groen Links, gaan naar 53 zetels (was 43). Europees Unitair Links met ook Communisten en uit Nederland de SP gaat van 41 naar 32. De Onafhankelijken met de ChristenUnie/SGP halen 18 zetels (was 22). De veelal rechtse Niet Ingeschreven Leden stijgen van 30 naar 93 zetels.

De vraag is nu of de diverse protestpartijen, meestal uiterst rechts waaronder Wilders, maar ook wel met linkse tendenties, via een eigen fractie de gang van zake in het Europees Parlement gaan meebepalen. Erg waarschijnlijk is dit niet omdat deze partijen onderling sterk verschillen. Ook zonder eigen fractie kunnen deze groepen via hun stemgewicht komende jaren toch zand in de machine strooien, zoals zij al hebben aangekondigd. Los daarvan willen de Britse conservatieven samen met Tsjechische en andere gelijkgezinden een eurokritische fractie vormen. Tot nu toe zijn deze parlementsleden aangesloten bij de EVP.

Vast staat dat de invloed van de sociaal-democraten, die tot de verkiezingsavond op 200 zetels hadden gerekend, kleiner zal zijn. Sociaal-democraten en christen-democraten vormen bij stemmingen tot nu toe vaak de beslissende meerderheid. Dat zal wel doorgaan echter met de aantekening dat het nieuwe parlement behalve rechtser ook meer gefragmenteerd is dan ooit tevoren. Dit gaat zich naar verwachting vooral uiten op economisch terrein, bijvoorbeeld bij het beheer van de interne markt, in een 'free market' tendens.

Stoelendans rond Europese topbanen vertraagd begonnen

10 augustus 2009

Na de zomertop van 18 en 19 juni is de Europese Unie dit najaar bezig met drie belangrijke besluiten van de staatshoofden en regeringsleiders.

- Garanties voor de Ierse regering inzake enkele verduidelijkingen van het Verdrag van Lissabon. Op 2 oktober houdt Ierland daarover een tweede volksstemming. Gaat de bevolking akkoord, dan komt het inwerkingtreden van genoemd verdrag (eindelijk) dichterbij;
- Een Europees controlesysteem op de financiële instellingen als aanvulling op het mislukte nationale toezicht. Een speciaal orgaan gaat de knoop doorhakken bij een conflict tussen de nationale toezichthouders;
- De voordracht van Commissievoorzitter José M. Barroso (53) voor herbenoeming tot 2014.

Politiek gezien is het belangrijk dat de Raad onder leiding van de Tsjechische premier Jan Fischer, een stoelendans in beweging zette voor de hoogste functies in de Commissie die eind dit jaar aantreedt en indirect eveneens bij het in juli aangetreden Europees Parlement. Bovendien krijgt de Europese Raad zodra het Verdrag van Lissabon in werking treedt, een fulltime voorzitter. Dit wordt een toppoliticus gevestigd in Brussel die in de plaats treedt van de halfjaarlijks roulerende voorzitter (die vanuit een nationale hoofdstad werkt). Genoemd wordt de vroegere Britse premier Tony Blair. Maar hij krijgt concurrentie van zijn landgenoot Chris Patten die de aftredende Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid Javier Solana wil opvolgen. Twee Britten benoemen kan niet. Alle EU-landen zijn er bovendien op uit bij de verdeling van deze reeks functies aan bod te komen. Vermeldenswaard is verder dat er weer eens demonstranten opdoken bij deze Europese Raad. Boze Duitse, Franse, Belgische, Nederlandse en Luxemburgse veehouders maakten met reuze tractoren de Brusselse boulevards onveilig. De Commissie neemt intussen zuivelproducten tegen garantieprijs uit de markt, zoals bondskanselier Angela Merkel in de Raadsvergadering had gevraagd.

1. Financiële crisis

‘De financiële crisis heeft duidelijk aangetoond dat de regulering van en het toezicht op de financiële instellingen, in de EU en wereldwijd, verbetering behoeven’, aldus de Europese Raad. De Raad wil een ‘Europese Systeem Risico Raad (ESRB)’ die mogelijke financiële bedreigingen signaleert. Daarnaast komt er een ‘Europees Systeem van Financiële Toezichthouders’ met drie toezichthoudende autoriteiten. Verder creëert de Unie één enkel Europees ‘rulebook’ toepasselijk op alle financiële instellingen. De Commissie komt hierover met concrete voorstellen. Het Verenigd Koninkrijk wil het toezicht op de banken en aanverwante instellingen zodanig vorm geven dat de zijn autonomie (vanwege het financieel centrum The City) zoveel mogelijk intact blijft. Premier Gordon Brown kreeg de toezegging van een ‘volledige eerbiediging van de bevoegdheden van de nationale autoriteiten’ en eveneens ‘van de (bevoegdheden van de) centrale banken in het bijzonder met betrekking tot de verstrekking van noodhulp bij liquiditeitscrises’, aldus de conclusies. Daar staat als Britse concessie tegenover ‘dat het Europees systeem van financiële toezichthouders over bindende en evenredige besluitvormingsbevoegdheden moet beschikken’. Dat laatste slaat op de uniforme uitwerking van genoemd ‘rulebook’. Verder krijgt een Europese toezichthouder het laatste woord ingeval nationale kredietwaardigheidbeoordelaars onderling slaags raken. Deze besluiten waren overigens op 9 juni al in de EcoFin Ministerraad voorgekookt. De gedetailleerde uitwerking in de EcoFin zal nog wel enige onderhandelingsmoeite vragen. Het

voorgaande komt ook aan de orde bij de G20 bijenkomst van 24 en 25 september in Pittsburgh (VS). Het is de bedoeling dat de EU daar zoveel mogelijk gecoördineerd aantreedt. Een uniform Europees standpunt zit er in Pittsburgh echter niet in.

2. Toezeggingen aan Ierland

De Europese Raad gaat met een bindende verklaring in op de verzoeken van de Ierse premier Brian Cowen ten aanzien van het Verdrag van Lissabon. Alle EU-landen houden hun commissaris, zo luidt de eerste toezegging. De eerder afgesproken vermindering van het aantal leden van de Commissie is van de baan. Het Lissabon verdrag verandert verder helemaal niets aan de wetgeving inzake abortus in Ierland, noch aan de neutraliteit van dat land, noch aan zijn autonomie inzake defensie noch op fiscaal terrein, noch inzake het onderwijs of de rechten van de werknemers.

Met name Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Polen en andere landen waar het publiek kritisch staat tegenover het Verdrag van Lissabon, wilden Ierland geen enkele toezegging doen die voor de andere landen niet automatisch eveneens geldt. Deze landen wilden ook geen protocol, dat is een bindende annex aan het genoemde verdrag. Maar Ierland hield tijdens de vergadering vast aan zo'n protocol. Achtergrond van het verzet daartegen is onder meer dat de Britse kiezer over dit verdrag nooit naar diens mening is gevraagd, terwijl de naburige Ierse kiezer zelfs twee keer hierover mag stemmen, waarbij hij ook nog enkele toezeggingen los kreeg. Als compromis geldt nu dat het Ierse protocol niet wordt gehecht aan het Verdrag van Lissabon (omdat dit een nieuwe ratificatie eist). Het protocol wordt een annex bij een ander toekomstig verdrag dat alle 27 partners bindt. Waarschijnlijk is het toetredingsverdrag van Kroatië de eerstkomende gelegenheid dit af te wikkelen.

Ook als de Ieren op 2 oktober 'Lissabon' alsnog per referendum accepteren is dat verdrag nog altijd niet geratificeerd. Het gaat hier zoals bekend om de eerder door Frankrijk en Nederland verworpen Europese Grondwet die vervolgens is ontdaan van zijn grondwettelijke snit en waarover het beraad binnenkort tien jaar duurt. De Duitse, Poolse en Tsjechische president moeten het verdrag nog tekenen. In Duitsland heeft het hoogste Constitutionele Hof in Karlsruhe op 30 juni beslist slechts akkoord te gaan op voorwaarde dat er eerst nog een wet komt die Duitsland effectief beveiligt tegen zogezegd sluipend toenemende bevoegdheden van de Europese Unie. Tegelijk wordt in het Hofarrest het Europees Parlement afgeserveerd. Volgens het hoogste Duitse Hof is het Europees Parlement noch qua samenstelling noch qua bevoegdheden toegerust voor het nemen van de fundamentele besluiten inzake de constitutionele opbouw van de Europese Unie. Het Hof vindt dat in het algemeen alleen de nationale parlementen bevoegd zijn om de verantwoording te nemen voor de grote richtinggevende besluiten inzake Europese integratie. In Brussel en Straatsburg is men van dit arrest flink geschrokken. Inmiddels werkt de regering in Berlijn aan wetgeving die tegemoet komt aan de eisen van Karlsruhe. Daartoe wordt de rol van de Bondsdag en de Bondsraad in het Duitse institutionele overleg over de EU versterkt. Naar verwachting ratificeert Duitsland vervolgens binnenkort het verdrag.

Het is dan afwachten wanneer na een geslaagd Iers referendum de presidenten van Polen en Tsjechië het verdrag tekenen, waarna 'Lissabon' in werking kan treden. De president van Polen Lech Kaczynski zal wel tekenen. Maar zijn Tsjechisch collega Vaclac Klaus, die zelf tegen het verdrag is, blijft mogelijk dralen. Klaus ziet de Europese Unie als niet meer dan een vrijhandelszone. Dan is 'Lissabon' volgens hem niet nodig. De Tsjechische president speculeert er wellicht op zijn ondertekening te kunnen rekken tot de verkiezingen van 2010 in het Verenigd Koninkrijk. Daar komen de Conservatieven dan wellicht aan de macht. Hun

leider David Cameron wil in dat geval bij referendum het verdrag van Lissabon alsnog de nek omdraaien.

Vermeld dient tenslotte dat de Franse president Nicolas Sarkozy voor het parlement in Parijs aan de vooravond van de Raadsvergadering bewees momenteel zowat de enige leider te zijn met een heldere strategie voor de EU. 'Europa kan na afloop van deze economische crisis niet voortmodderen. Wij moeten de middelen vinden om deel te nemen aan het transformeren van de wereld om ons heen', waarschuwde de president. Hij doelde met name op de verhoopte inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon.

3. Toezeggingen aan voorzitter Barroso

José Manuel Barroso kreeg unaniem (dus ook van de socialistische en liberale regeringsleiders) steun voor zijn hernieuwde kandidatuur als Commissievoorzitter. Lachend verklaarde de immer soepele Portugees na afloop dat hij 'zeer tevreden' is. 'Het is eervol de steun te krijgen van álle leden van de Europese Raad inclusief de president van Cyprus die van communistische huize is', aldus Barroso gekscherend.. Barroso kreeg na zijn aanwijzing in de Europese Raad daar een ongebruikelijk spontaan applaus voor zijn werk van de voorbije vijf jaar. Voor zijn voordracht was een gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid voldoende geweest. De Europese Volkspartij (EVP) die voornamelijk bestaat uit christen-democraten, had hem na haar overwinning bij de Europese verkiezingen kandidaat gesteld. Van de andere politieke stromingen is geen kandidaat gekomen.

Toch zijn er nog enkele wolkjes in de lucht die Barroso's definitieve benoeming kunnen overschaduwen. Om voorzitter te blijven heeft Barroso de steun nodig van de meerderheid van de uitgebrachte stemmen in het Europees Parlement. De leider van de tweede grootste fractie daar, de Duitser Martin Schulz, heeft na de nederlaag van zijn sociaal-democraten (PES) bij de Europese verkiezingen zuur op de voordracht van Barroso gereageerd. PvdA-Staatssecretaris voor Europese Zaken Frans Timmermans daarentegen noemde na afloop van de Europese Raad het verzet van zijn partijgenoten een 'enigszins absurdistische discussie'. Timmermans wees er op dat alle sociaal-democratische regeringsleiders in de Europese Raad de voordracht hebben goedgekeurd. Overigens zijn inmiddels ook de liberalen, de derde grootste fractie in Straatsburg, ineens wat minder enthousiast pro Barroso. De fractieleider van de Europese Groenen, Daniël Cohn-Bendit, ook een verkiezingswinnaar, is een actie 'Stop Barroso' begonnen. Omdat er daardoor tijdens de openingszitting van het nieuw verkozen Europees Parlement in juli geen meerderheid voor Barroso was, komt de kwestie in september terug. Hernieuwd uitstel tot oktober is zelfs mogelijk.

Loopt Barroso nu het risico dat een linkse parlementsmeerderheid nog een andere kandidaat te voorschijn tovert? Genoemd wordt de vroegere Belgische liberale premier Guy Verhofstadt. Hij heeft echter de handicap een Europa na te streven met 'Brussel' in de hoofdrol. Dat blijkt uit zijn gecentraliseerde aanpak van de economische crisis en zijn plan een Europees leger op de been te brengen. Allemaal prioriteiten waarvoor momenteel in Europa geen meerderheid te vinden is. Belangrijk is verder dat het Europees Parlement Barroso wel kan afwijzen, maar formeel geen eigen kandidaat naar voren mag schuiven. Dat laatste mag alleen de Europese Raad. Zolang er geen alternatieve kandidaat is, lijkt het waarschijnlijk dat Barroso in september door het parlement komt. Na zijn benoeming zal hij meteen beginnen in nauwe samenwerking met de staatshoofden en regeringsleiders de Commissie Barroso II formeren. Die formatie moet dit najaar het vertrouwen krijgen in Straatsburg in het parlement. Per 1 november loopt het mandaat van Barroso I af. Na de nu opgelopen vertraging ligt een verlenging met bijvoorbeeld twee maanden in de verwachting.

De kans dat Barroso aanblijft is gestegen nu de christen-democraten (EVP) en de sociaal-democraten (PES) inmiddels handjeklap hebben gespeeld over het voorzitterschap van het parlement. De Pool Jerzy Buzek (69), oud-premier en voormalig activist van de vakbond Solidarnosc zal namens de EVP de komende 2,5 jaar zetelen. Hij is de eerste Oost-Europese politicus met een prestigieuze functie binnen de Unie. Begin 2012 lost naar verwachting de genoemde socialistische fractievoorzitter Schulz, Buzek af. Met hem krijgt Polen, dat in de Europese Ministerraad vaak dwarsligt, meer invloed op het hoogste niveau. Nu maar afwachten of Warschau daardoor iets minder veeleisend zal worden.

4. Zwakke start Nederland in Straatsburg

In het nieuwe Europees Parlement zijn voortaan twee doorslaggevende meerderheden voor de hand liggend. Zoals voorheen kunnen de christen-democratische EVP en de sociaal-democratische PES samen ‘regeren’. Anderzijds kan de EVP samen met de liberalen en enkele kleinere rechtse en nationalistische groepen ook een meerderheid vinden.

De Nederlandse delegatie is zwak uit de verdeling gekomen van de leidinggevende posten. Van de 25 op 4 juni gekozen Nederlanders plus onze landgenoot Derk Jan Eppink die in Vlaanderen is verkozen, komen er maar drie op een ‘ereplaats’. Denemarken, Portugal en Hongarije, allemaal veel kleiner dan Nederland, scoren beter. Corien Wortmann-Kool (CDA) is gekozen tot vice-voorzitter van de Europese Volkspartij. Sophie in ’t Veld (D66) wordt een van de vier ondervoorzitters van de parlementscommissie burgervrijheden, justitie en binnenlandse zaken. Nieuwkomer Peter van Dalen (ChristenUnie) sleepte dezelfde functie weg bij de commissie vervoer en toerisme. Verder wordt Hans van Baalen (VVD) delegatievoorzitter voor Japan en Emine Bozkurt voor Midden-Amerika. Dat Nederland er zo mager afkomt ligt o.a. aan het grote aantal nieuwkomers, waaronder vijf PVV-ers van Wilders en het van zeven naar drie zetels terugvallen van de PvdA.

EU kiest met drie voorzitters marsroute tot 2014

10 oktober 2009

Op 29 en 30 oktober zet de Europese Raad tijdens de jaarlijkse ‘herfsttop’ de marsroute uit voor de Unie voor de komende jaren. Het gaat onder andere om:

- De datum waarop het Verdrag van Lissabon met diverse belangrijke vernieuwingen eindelijk in werking treedt. Dit betreft dus de eerder verworpen Grondwet voor Europa waarover sedert 2001 is onderhandeld.
- De samenstelling van de nieuwe Europese Commissie en de datum waarop zij het werk van de Commissie Barroso I overneemt.
- Het kiezen van de eerste vaste voorzitter van de Europese Raad die in de media al de ‘president van Europa’ heet.
- De bijdrage aan de klimaatconferentie van de VN in december te Kopenhagen. De Commissie wil dat de EU-landen hiervoor jaarlijks gezamenlijk ruwweg tien miljard euro opbrengen. Daarmee kan de Derde Wereld haar deelname aan een klimaatakkoord deels financieren. Wellicht lukt dit beraad pas later.

De EU heeft in september het vergaderseizoen hervat met een akkoord over de bonussen in het bankwezen als leidraad voor de G20. Het Ierse ja bracht vervolgens het inwerking treden van het Verdrag van Lissabon binnen bereik. Europa krijgt dan drie voorzitters.

1. Verdrag van Lissabon
‘Dank je wel, Ierland. Dit is een belangrijke dag voor Ierland en een feest voor Europa’, zo reageerde Commissievoorzitter José Manuel Barroso opgelucht zodra op 3 oktober bekend werd dat Ierland alsnog ja heeft gezegd tegen het Verdrag van Lissabon. Met een ruim tweederde meerderheid schaarden de Ieren zich achter het verdrag. Merkwaardig was het wel dat Barroso voluit erkende dat de speciale garantie van de Europese Raad aan de Ieren gegeven dat zij hun eigen eurocommissaris zeker behouden, een belangrijke rol heeft gespeeld. Volgens Barroso waren de Ieren hierover ‘terecht bezorgd’ toen zij in juni 2008 het verdrag in het eerste referendum afwezen. Met deze verklaring erkende de Commissievoorzitter wellicht onbedoeld dat Ierland aanvankelijk terecht het verdrag naar de prullenbak wenste.

Met de ratificatie van ‘Lissabon’ door Ierland zijn de problemen overigens niet van de baan. In Polen bekrachtigde president Lech Kaczyński op 10 oktober de ratificatie door zijn land met zijn handtekening. De Tsjechische president Vaclav Klaus , een notoir anti-Europeaan, echter wil het verdrag zelfs nu alsnog tegenhouden. Het Grondwettelijk Hof in Tsjechië moet oordelen over een klacht van enkele parlementsleden. In de loop van oktober zou dat Hof beslissen of die klacht ontvankelijk is. Zo ja, dan volgen nog zeker enkele maanden voor een definitief oordeel. In het slechtste scenario (waarop Klaus dus mikt) zal de ratificatie door Tsjechië aanslepen tot de parlementsverkiezingen in het Verenigd Koninkrijk van komend voorjaar. Moet Labour dan plaats maken voor de Conservatieven, dan zouden die alsnog een referendum over ‘Lissabon’ houden. Zo’n Brits referendum betekent de doodsteek voor het verdrag. De kans dat het zo afloopt is overigens zeer gering.

2. Samenstelling nieuwe Commissie en de 'president van Europa'
Zweden is dit halfjaar voorzitter van de Europese Raad. Premier Fredrik Reinfeldt heeft dezer dagen met zowat alle nationale politieke leiders gesproken behalve met president Klaus. ‘Ik

probeer hem te bereiken, maar dat lukt alsmaar niet', aldus de Zweedse premier. De Tsjechische premier Jan Fischer heeft hem en ook Barroso op 7 oktober echter laten weten dat volgens zijn inlichtingen president Klaus het verdrag tekent zodra het Tsjechische Hof de klacht onontvankelijk heeft verklaard. Dat zou nog deze oktobermaand kunnen gebeuren. Reinfeldt wil hoe dan ook dat de komende Europese Raad spreekt over de verdeling van de portefeuilles binnen de nieuwe Commissie.

Ingeval de Tsjechische president deze maand 'Lissabon' nog tekent kan de Europese Raad dan bovendien aanduiden wie zijn permanente voorzitter wordt. Die functie vervangt de huidige halfjaarlijks roulerende voorzitter (zoals genoemde Reinfeldt) die tegelijk staatshoofd dan wel minister-president is. Reinfeldt opent als Raadsvoorzitter de discussie over de vaste voorzitter echter pas zodra zekerheid bestaat over de inwerkingtreding van 'Lissabon'. De 27 betrokken staatshoofden en regeringsleiders kiezen hun vaste voorzitter op basis van een gekwalificeerde meerderheid . Uiteindelijk krijgt de Unie samengevat binnenkort drie voorzitters: Barroso, Jerzy Busek van de EVP , deze zomer gekozen tot president van het Europees Parlement en de vaste voorzitter van de Europese Raad.

Als favorieten gelden in de media onder andere premier Jan Peter Balkenende namens de christen-democraten (en met name kanselier Angela Merkel) en voormalig Brits premier Tony Blair namens de sociaal-democraten (en met name president Nicolas Sarkozy). Een andere meer gebruikelijke optie is om de topfuncties de komende vijf jaar over de grootste partijen te verdelen. Naast Barroso (christen-democraten) past dan Blair (namens de sociaal-democraten). De Finse huidige commissaris Olli Rehn wordt in die formule genoemd als liberaal opvolger van Javier Solana op de sleutelpost van Europees minister van Buitenlandse Zaken die 'Lissabon' brengt.

De keuze tussen Blair of Balkenende (dan wel een vergelijkbaar politicus uit een kleiner land) is politiek belangrijk. Met Blair krijgt Europa een wereldwijd bekend 'president'. Blair zal zijn oren vooral laten hangen naar de grote landen, zo verwacht voormalig minister van Buitenlandse Zaken Bernard Bot . Balkenende of een vergelijkbaar politicus, zal de 21 kleinere landen die de EU telt wat meer in het oog houden. Anderzijds zal een mondiaal minder bekend president wellicht iets minder snel toegang hebben tot het Witte Huis, het Kremlin of te Peking. Wordt Balkenende het (of een ander lid van de Europese Raad) dan moet die 'thuis' aftreden. Inmiddels noemen de media dagelijks nog andere kandidaten.

De termijn van Barroso I loopt daags na de Europese Raad op 1 november af. Het is onmogelijk dat Barroso II dan al door de Commissievoorzitter is samengesteld en goedgekeurd door het Europees Parlement. Een verlenging van de zittingsperiode, bijvoorbeeld tot komend Nieuwjaar, is waarschijnlijk. Een extra complicatie is dat onduidelijk is of de Commissie Barroso II wordt samengesteld op basis van het lopende Verdrag van Nice , dan wel op basis van 'Lissabon'. Ook dat dilemma moet de Europese Raad op de laatste dagen van oktober oplossen.

De (her)benoeming van José Manuel Barroso als voorzitter op voordracht van de Europese Raad is inmiddels op 16 september bij geheime stemming goedgekeurd door het Europees Parlement met 382 stemmen voor, 219 tegen en 117 onthoudingen.

Barroso was de kandidaat van de Europese Volkspartij (waaronder het CDA), dat is de verreweg sterkste fractie. De tweede grootste fractie de sociaal-democratische PES had afgesproken tegen Barroso te stemmen. Hij zou te weinig ambitieus zijn en bovendien als

‘lakei’ van de Europese Raad weinig hebben ondernomen tegen de financiële crisis. Omdat veel zuidelijke socialistische Europarlementsleden toen het er op aan kwam toch voor Barroso kozen, verwierf de Portugees onverwacht veel stemmen. Ook de steun van de nieuwe Eurofractie van Conservatieven en Hervormers droeg daaraan bij. Barroso scoorde voldoende zowel volgens het Verdrag van Nice als op basis van het Verdrag van Lissabon. Laatstgenoemd verdrag let de lag hoger en eist dat de kandidaat-voorzitter 369 stemmen krijgt wat Barroso dus royaal lukte.

De voorzitter van de sociaal-democratische fractie (PES), de Duitser Martin Schulz en die van de groene fractie, Daniël Cohn-Bendit, hadden maandenlang geprobeerd van Barroso af te komen. Ook de kleinere radicaal linkse en rechtse fracties, waaronder de PVV, stemden tegen hem. Schulz’ actie mislukte omdat de Europese Raad Barroso unaniem had voorgedragen en omdat sociaal-democraten noch liberalen een eigen kandidaat hadden. Barroso hield voor de stemming in Straatsburg een dringend pleidooi voor herbenoeming. Onder het motto ‘my party is Europe’ beloofde hij met alle politieke stromingen rekening te zullen houden.

3. G20 Top over bankencrisis

In het Amerikaanse Pittsburgh heeft de G20 op 25 september een akkoord bereikt over de aanpak van de economische crisis. In een gezamenlijke verklaring beloven de leiders van de grootste geïndustrialiseerde landen, waaronder Balkenende, een einde te maken aan de excessieve bonussen in het bankwezen. Bonusregelingen hebben de crisis uitgelokt doordat zij bankdirecties aanmoedigden Amerikanen massaal hypotheken aan te smeren die zij nooit konden afbetalen.

De G20 sprak een taboe uit over dergelijke bonussen zeker als die doorlopen ongeacht de winstcijfers. Bonussen die onterecht zijn betaald, bijvoorbeeld omdat de betrokken instelling op langere termijn niet succesvol was, kunnen voortaan teruggevorderd worden. Bonussen bij banken met zwakke financiële reserves worden beperkt. Er komt echter geen maximale grens aan de bonussen. Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Nederland, Zweden en Luxemburg bepleitten afgelopen maanden tevergeefs voor een maximumbonus van één jaarsalaris. Minister van Financiën Wouter Bos sprak in Pittsburgh na afloop niettemin van een ‘ongelooflijke vooruitgang’. Bos wees er op dat de bonussen tot vorig jaar in de G20 onbespreekbaar waren.

De tekst van Pittsburgh is redelijk vaag en niet afdwingbaar. Dat komt omdat alle deelnemende landen hun eigen uiteenlopende wetgeving kennen die zij alleen met medewerking van het nationale parlement kunnen veranderen. Nog belangrijker is wellicht dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hun enorme financiële sector liever niet veel sterker reguleren. Tenslotte voorspellen sommige experts dat welke regeling de overheid ook bedenkt, de bankwereld die zal weten te omzeilen. In Nederland bijvoorbeeld kregen de betrokken bankiers ondanks de crisis in 2008 toch weer hoge bonussen uitgekeerd.

Belangrijk is verder de afspraak in Pittsburgh dat de G20 hét orgaan wordt waar de grote landen hun economische problemen bespreken en coördineren. De jaarlijkse G8 topconferenties, waar grote opkomende economieën als China, India en Brazilië ontbreken, gaan voortaan vooral over veiligheid en andere algemeen politieke vraagstukken. Nederland hoort officieel niet bij de G20 maar is de voorbije drie keer wel uitgenodigd. Nederland is wereldwijd de 16e grootste nationale economie. De regering ijvert er voor volgend jaar bij de volgende bijeenkomst in Canada er weer bij te zijn. De G20 besloten verder het IMF te hervormen met meer stemrecht voor ontwikkelingslanden en opkomende nationale

economieën, zoals die van China. Makkelijk zal dat niet gaan, omdat Europa dan stemmen moet inleveren.

Ter voorbereiding van de bijeenkomst in Pittsburgh was op 17 september een korte informele bijeenkomst gehouden van de Europese Raad in Brussel. Daar kwam een gezamenlijk standpunt tot stand over de economische problemen met een paragraaf ‘verantwoordelijke beloningspraktijken in de financiële sector’. Het is een succes van de initiatiefnemers, president Sarkozy en kanselier Merkel, dat men de Britse premier Gordon Brown hierbij mee kreeg. Minister Maxime Verhagen van Buitenlandse Zaken, die premier Balkenende wegens de algemene politieke beschouwingen in de Kamer verving, was na afloop tevreden. Vooruitkijkend naar Pittsburgh zei de minister: ‘De EU komt daar nu met één boodschap. Dan pas kun je internationaal invloed uitoefenen’.

EU-leiders zetten moeizaam stap naar klimaatakkoord

11 november 2009

De Europese Raad heeft moeizaam de rangen gesloten over de omstreden financiering van het beoogde klimaatakkoord. Tijdens de herfsttop in Brussel op 29 en 30 oktober duidden de Europese leiders aan ruwweg een derde te willen bijdragen in de mondiale financiering van de strijd tegen het milieuverwoestende broeikaseffect.

1. VN-Klimaatconferentie in Kopenhagen
Inmiddels zijn de verwachtingen van de VN-Klimaatconferentie (COP 15) van 7 tot 18 december in Kopenhagen aanzienlijk gereduceerd. Volgens de Nederlandse toponderhandelaar Yvo de Boer, directeur van het United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), kan de conferentie niet meer dan een akkoord dichterbij brengen 'op basis waarvan wij de details later in 2010 vastleggen'. Tot voor kort was de inzet van Kopenhagen nog een concreet wereldwijd geldend verdrag tegen het broeikaseffect. Dat verdrag geldt als de opvolger van het Kyoto Protocol dat in 2012 afloopt. Belangrijke obstakels voor zo'n verdrag zijn de bijdrage die de ontwikkelingslanden en opkomende industrienaties (zoals China) moeten leveren en de vraag of de Verenigde Staten meedoen, nadat zij 'Kyoto' links lieten liggen.

De Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) adviseerde eerder op basis van objectieve gegevens om uiterlijk in 2050 de uitstoot van broeikasgassen met 85 tot 90 procent te verminderen in vergelijking met 1990. Het resultaat daarvan is een beoogde vermindering van de verwachte temperatuurstijging met twee graden Celsius. De EU heeft deze doelstellingen al eerder globaal overgenomen. Zij wil uiterlijk in 2020, dus binnen tien jaar, de emissies in Europa met 30 procent verminderen mits de rest van de wereld ook meedoet. De conferentie in Kopenhagen stelt zich volgende maand overigens mogelijk tevreden met anderhalve graad Celsius temperatuurverlaging.

Binnen de Europese Unie woekert intussen een ernstig meningsverschil over de verdeling van de lasten. Europa wil daartoe tegen 2015 een wereldwijde markt volop doen functioneren voor de handel in CO2-uitstootrechten. De Midden en Oost-Europese EU-landen hebben nog een enorme voorraad ongebruikte emissierechten (hot air ofwel AAU's in het jargon) uit de jaren negentig. Die landen hebben die rechten overgehouden als neveneffect van de instorting van hun planeconomie destijds. Die geparkeerde uitstootrechten belopen zelfs ongeveer de helft van de beoogde totale emissiereductie die tegen 2020 van de hele EU wordt verwacht.

Polen en andere voormalige Oostbloklanden en ook Rusland en Oekraïne willen deze reuzenberg emissierechten te zijner tijd verkopen aan landen die anders teveel CO2 en andere broeikasgassen uitstoten. Met deze enorme hoeveelheid hot air kunnen de genoemde landen zonder veel inspanning het nieuwe verdrag naleven, terwijl andere landen economisch intussen zwaar moeten inleveren om aan hun verplichtingen te voldoen. Vooral Polen speelt het weer keihard. Warschau dreigde aan de vooravond van de bijeenkomst in Brussel als groot EU-land op eigen houtje naar Kopenhagen te gaan.

2. Europa financiert 'een derde'
Een uitloper van dit probleem is verdeeldheid tussen oost en west in Europa over de financiële bijdrage van de afzonderlijke EU-landen. Volgens diverse internationale instellingen is in 2020 jaarlijks mondiaal circa 100 miljard euro nodig teneinde de ontwikkelingslanden in staat

te stellen mee te doen aan genoemde klimaatbeheersing met twee graden Celsius. Afhankelijk van de toegepaste criteria is daarvan 22 tot 50 miljard euro aan wereldwijde publieke steun nodig teneinde die ontwikkelingslanden te doen omschakelen op groene technologie, zo besloot de Europese Raad. De rest komt van die landen zelf en van de opbrengst van hun overtollige emissierechten.

De Europese leiders zijn het erover eens dat de armste ontwikkelingslanden (inkomen per hoofd beneden 800 dollar per jaar gemiddeld) vrijgesteld worden van de financiering van het klimaatakkoord. De EU-landen willen van genoemde 22 tot 50 miljard ruwweg eenderde financieren, zei bondskanselier Angela Merkel. Dit 'een derde deel' is echter nog nergens vastgelegd. De staatshoofden en regeringsleiders zijn namelijk hevig verdeeld over de verdeling van die jaarlijkse last van, pak weg tien miljard tussen de Europese hoofdsteden. Daarbij staat oost opnieuw tegenover west. Negen 'nieuwe' EU-landen hielden onder leiding van Polen zelfs eigen topberaad om hun geringe financiële draagkracht te markeren.

De beoogde verdeelsleutel van de financiële lasten van een klimaatakkoord kent twee aangrijpingspunten. Het eerste luidt dat de landen bijdragen naar rato van de omvang van hun uitstoot. De andere optie is dat landen bijdragen naar rato van hun BBP, dus naar rato van hun welvaartsniveau.

Over de inzet van deze twee formules bestaat een diepgaand politiek meningsverschil, zowel binnen de EU-landen als mondiaal op het niveau van de conferentie in Kopenhagen. Het verschil qua uitwerking is dan ook enorm. Volgens een Bulgaars diplomaat betaalt zijn land in de BBP formule maar vijf miljoen euro per jaar maar in de tweede formule 38 miljoen. Polen, om een ander voorbeeld te geven, wint alle benodigde elektriciteit uit vervuilende steenkool.

Uiteindelijk zal gekozen worden voor een mengvorm van BBP en uitstoot. Maar ook dan blijven de geesten verdeeld over de precieze verdeelsleutel. De oplossing ligt in een formule waarbij de Polen c.s. meebetalen aan de klimaatfinanciering maar tegelijk geld krijgen voor hun ongebruikte emissierechten. Nadat de Raad van Milieuministers op 21 oktober op dit meningsverschil was vastgelopen kwam de Europese Raad nu evenmin verder. Een speciale werkgroep gaat proberen voorstellen te doen om de knoop te ontwarren, echter pas ná Kopenhagen.

Om tegelijk de wereld te tonen dat men toch wel vooruit wil taxeert de Europese Raad 'voor de eerste drie jaar (2010-2012) na een ambitieus akkoord in Kopenhagen een algemene financieringsbehoefte van vijf tot zeven miljard euro per jaar'. De Unie wil daarvan 'een eerlijk deel dragen'. Dit laatste gebeurt echter pas 'als andere belangrijke actoren vergelijkbare inspanningen leveren'. Men proeft hier de aarzeling om in Kopenhagen bindende besluiten te nemen zolang belangrijke spelers als de Verenigde Staten en China niet echt meedoen. Vooral Duitsland als Europa's verreweg grootste contribuant aarzelt om die reden.

Een ander probleem in Kopenhagen is de vraag in hoeverre een nieuw IPCC-klimaatverdrag gaat knagen aan de gekoesterde soevereiniteit van de deelnemende staten. Voor EU-landen, met ervaring op het terrein van het 'poolen van soevereiniteit', is dat geen probleem. 'Ontwikkelingslanden zien achter het beoogde klimaatverdrag echter een poging van de rijke landen om hen te gaan controleren alvorens over te gaan tot financiële steun', zei de woordvoerder van Milieucommissaris Stavros Dimas op 9 november in Brussel. Hij vertelde

van een ‘absoluut royaal aanbod tot 26 procent uitstootvermindering door Indonesië’. Als voorwaarde stelt Jakarta echter: ‘geen buitenlandse inspecties’.

Verder is de opstelling van Amerika belangrijk. Washington wil slechts beperkt meedoen aan klimaatbeheersing, hoewel het land een mammoetvervuiler is. Bovendien koestert men daar de nationale soevereiniteit net zo hevig als de ontwikkelingslanden. De Amerikanen houden niet van internationaal afdwingbare verplichtingen die hun autonomie enigszins beperken. Curieus is tenslotte de eis van de OPEC olieproducerende landen om financiële compensatie aangezien een klimaatverdrag een aanslag is op hun omzet…..

3. Klimaatomslag in Brussel
Deze Europese Raad haalt ondanks de professionele leiding van de Zweedse premier Fredrik Reinfeldt, hoogstens een magere 6- . De bijeenkomst was met andere woorden geen doorslaand succes. De EU had zich steeds opgeworpen als de mondiale leider in de strijd tegen de opwarming. Tevergeefs heeft Reinfeldt zijn collega’s gewaarschuwd dat de ‘geloofwaardigheid van de Unie op het spel staat’. De EU komt met bovenstaande opstelling haar meermalen aangekondigde belofte niet na om met een gezamenlijk uitgewerkt totaalplan naar Kopenhagen te komen. Er is met andere woorden sprake van ‘a changing climate in Brussels’.

Premier Jan Peter Balkenende sprak niettemin van ‘een excellent resultaat’. Maar tussen de regels door kon je op zijn afsluitende persconferentie horen dat hij toch wel wat hoger had gemikt. Oorzaak van de omslag in de opstelling van de EU-landen is de frictie tussen de overal opdoemende overheidsbezuiniging en daar tegenover de kostbare klimatologische ambities. De politieke leiders aarzelen om dit dilemma met belastingverhogingen op te lossen. Anderzijds zijn de bedragen die van elk land worden verwacht echt wel te overzien. Balkenende taxeerde de Nederlandse bijdrage de eerstvolgende jaren op 100 miljoen totaal. Dat is een bagatel op de vaderlandse miljardenbegroting.

4. ‘Balkenende for President’
Balkenende stond voor het eerst in zeven jaar deelname aan de Europese Raad in de belangstelling van de talloze buitenlandse media. Zijn naam ging in het perscentrum rond als de wellicht belangrijkste kandidaat voor wat genoemd wordt de ‘eerste President van Europa’. In feite gaat het om de komende vaste voorzitter van de Europese Raad. Balkenende had geen enkele zin in speculaties daarover. Hij loste het probleem handig op door alleen maar Nederlands te willen verstaan. (De persconferenties van de diverse regeringsleiders verlopen altijd in hun landstaal). Op de vraag wat hij doet als het ‘presidentschap’ hem wordt aangeboden antwoordde Balkenende dat hij ‘daarover dan zal nadenken’. De Nederlandse media vertaalden dit als ‘Balkenende is tóch kandidaat’.

Waarom Merkel en Sarkozy Europa blijven regeren

1 december 2009

Kanselier Merkel en President Sarkozy hebben het zo geregeld dat de Frans-Duitse as ook onder het Verdrag van Lissabon Europa blijft regeren. Herman van Rompuy, Lady Ashton en José Barroso volgen als roergangers komende jaren de orders van de nationale hoofdsteden. De kleine landen worden daarbij echter niet vergeten.

1. De Europese benoemingen en de Frans-Duitse as
Herman Van Rompuy wordt krachtens het Verdrag van Lissabon komend Nieuwjaar de vaste voltijdse voorzitter van de Europese Raad. Zijn benoeming als 'spin in het web' van het Europese overleg geldt voor 2,5 jaar en kan eenmaal door de Europese Raad worden verlengd tot vijf jaar. Tot nu toe rouleert het voorzitterschap halfjaarlijks tussen de presidenten en regeringsleiders. De huidige voorzitter, de Zweedse premier Fredrik Reinfeldt, is de laatste in die functie. Voor de technische ministerraden (financiën, landbouw, verkeer etc.) blijft het roulerende voorzitterschap wel bestaan. Conclusie: de fameus gecompliceerde ambtelijke en politieke onderhandelingen tussen de Europese Raad, de Commissie, de verschillende technische Ministerraden en het Europees Parlement

Met Herman van Rompuy, Lady Ashton en José Barroso behouden Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk volledig greep op de Europese Unie. Van Rompuy zegt als voorzitter van de Europese Raad een bemiddelaar te willen zijn zonder eigen programma. Barroso volgt al sedert 2004 als Commissievoorzitter de orders van de grote landen (zonder klachten daarover van de 'kleintjes). De Britse barones Ashton laat uiteraard haar nationaliteit meespelen als Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB van de Unie.

Bondskanselier Angela Merkel zei in de aanloop naar de beslissende Europese Raad van 19 november dat een kandidaat uit de kleine landen als vaste voorzitter haar voorkeur had. Door het zo te regelen bevestigde de kanselier haar eigen hoofdrol voor de komende jaren. Dat laatste valt af te leiden uit de voorgeschiedenis. De voorzitter van de Europese Raad (in de media de 'President van Europa') is een Frans-Britse uitvinding.

Duitsland was minder enthousiast. Nederland was mordicus tegen en België ook. President Giscard d' Estaing propageerde al in 1984 in zijn boek Deux Français sur trois zo'n president. De premiers Tony Blair en José Maria Aznar en president Jacques Chirac namen aan de vooravond van de Europese Conventie dat idee over.

Twee keer is er dan vervolgens een unieke topconferentie van alleen de kleinere EU-landen. Enig agendapunt: hoe de introductie van zo'n vaste voorzitter tegen te houden. In april 2003 leidt de Luxemburgse premier Jean-Claude Juncker de bijeenkomst in zijn hoofdstad en later in die maand doet Jan Peter Balkenende dat in Athene. De kleine landen vrezen dat een presidentieel systeem de Commissie verzwakt. In de Europese Raad spelen de grote landen de baas. Via de vaste voorzitter zou dat nog toenemen.

De grote landen (genoemde drie plus Italië, Spanje en Polen) hebben in 2003 in de Conventie niettemin de komst van een vaste 'president' afgedwongen. Belangrijk motief was dat zij in de Europese Commissie over totaal zes stemmen beschikken terwijl de 21 kleinere landen maar liefst 21 stemmen hebben. Dat vroeg inderdaad wel om enigerlei compensatie. Vergeet niet dat driekwart van de bevolking van Europa in genoemde zes grote landen woont. De

vondst van het duo Merkel-Sarkozy is nu het aantrekken van een timide rasbestuurder als Van Rompuy, uit bovendien een klein land. De kleinere landen kunnen hiermee prima leven. Alleen de Nederlandse en Luxemburgse regeringsleiders als kandidaat-voorzitter mokken in stilte mogelijk wat na.

Het was de voormalige Franse president Giscard d' Estaing die als voorzitter van de genoemde Conventie de introductie van de vaste voorzitter er daar door duwde. Pas in de loop van 2009, met het inwerking treden van het Verdrag van Lissabon per 1 december, realiseerden de leiders van Frankrijk en Duitsland zich wellicht dat de installatie van zo'n 'President van Europa' ten koste zou gaan van hun eigen internationale positie. Dat zou zeker het geval zijn, ging het om iemand waarvoor zogezegd het verkeer in Washington of Peking tot stilstand komt (bijvoorbeeld Blair). In Brussel hoorde je enkele jaren geleden trouwens dat Blair, Aznar en Giscard destijds alle drie aan zichzelf dachten als eerste 'president'. De in 2005 mislukte Grondwet voor Europa doorkruiste dit.

Concluderend blijft met Van Rompuy als voorzitter de Frans-Duitse as ook onder het Verdrag van Lissabon Europa aandrijven of remmen al naar de stemming in Berlijn en Parijs. Dit is opmerkelijk. Het vrijwel verdubbelen van het aantal EU-landen van vijftien naar zevenentwintig is vaak gezien als het einde van de leidende rol van Frankrijk en Duitsland. Verder kan de Commissie haar vrees door de Europese Raad te worden gekortwiekt afleggen. Tenslotte houdt het Verenigd Koninkrijk grip op de buitenlandse politiek. Dat de nieuwe 'president' naast Frans, Engels en Duits het Nederlands als moedertaal heeft is een pluspunt voor ons land.

2. Kritische reacties

Inmiddels is de totaal onverwachte benoeming van het duo Van Rompuy – Lady Ashton toch kritisch onthaald. Giscard d' Estaing ziet hierin een bewijs van 'de beperkte ambities van Europa'. The Economist noemt het in een hoofdartikel 'bespottelijk' om twee onbekende politici zonder veel politieke ervaring aan de hoofd van de Unie te zetten.

De portefeuille 'buitenlandse betrekkingen toebedelen aan uitgerekend het VK is niet serieus aangezien Londen vierkant tegen Europese diplomatie is', aldus de vroegere Franse premier Michel Rocard in de Financial Times van 20 November. De Italiaanse voormalige premier en Commissievoorzitter Romano Prodi is 'geschokt'. 'Niemand in het VK kent Lady Ashton. Zij heeft nog nooit aan een verkiezing meegedaan', aldus de Britse media. Genoemde politici staan politiek allemaal op een zijspoor. Juist daarom zeggen zij waar het op staat. Van Rompuy en Ashton stralen inderdaad niet de ambitie uit van een Verenigd Europa als derde partner mondiaal naast de VS en China. De leiders van Frankrijk, Duitsland en het VK blijven zelf liever Europa vertegenwoordigen.

De Europese Raad heeft tegelijk het mandaat verlengd van de Fransman Pierre de Boisseu, als secretaris-generaal van de Raad. Over twee jaar wordt hij waarschijnlijk opgevolgd door de Duitse adviseur van kanselier Merkel Uwe Corsepius. Ook nog eens hierlangs houden de kingmakers Merkel en Sarkozy zicht op alles van belang wat er in Brussel gebeurt of passeert. Bovendien wordt verwacht dat een Duitser over twee jaar het prestigieuze presidentschap van de Europese Centrale Bank van de Fransman Jean-Claude Trichet overneemt.

3. België dolblij

Intussen is Van Rompuy's thuisfront laaiend enthousiast. De Belgen zijn apetrots, óók die woonachtig in de Franstalige en Duitstalige landsdelen. Dagblad De Standaard kwam daags

na de benoeming met 22,5 pagina's Van Rompuy allemaal gevuld met interessante artikelen. Op de gevel van zijn huis in de Brusselse randgemeente Sint-Genesius-Rode staat zijn levensmotto 'rustige vastheid'.

De kleurloos ogende 62-jarige rooms- katholiek Herman Van Rompuy (CD&V) is een ras tacticus. 'En dat laatste óók als het er om gaat zijn eigen zaak vooruit te helpen', zegt ex-premier en hoogleraar Mark Eyskens die hem in de jaren zestig doceerde. Van Rompuy studeerde in Leuven filosofie en economie. De man heeft daar intellectuele en culturele diepgang aan overgehouden. Toen als felicitatie een Belgisch parlementslid de Nederlandse dichter A. Roland Holst onverwacht citeerde, kon Van Rompuy zonder moeite dat gedicht ('de Ploeger') spontaan tot het einde voortzetten. Met zin voor humor schrijft hij al jaren haiku's.

Wat betreft Europa is Van Rompuy een onbeschreven blad. Op de persconferentie na zijn uitverkiezing (bij unanimiteit) werd hem gevraagd om op desnoods maar één onderdeel zijn opinie te geven. Hij antwoordde: 'vanaf nu is mijn mening volstrekt ondergeschikt aan die van de Europese Raad'. Van Rompuy wil als voorzitter 'de gevoeligheden en belangen van eenieder vooral eerbiedigen'. Hij ziet voor zichzelf als voorzitter maar één profiel 'dat van de dialoog, van de eenheid en van actie'.

4. Nederland nooit

Een opvallend opgewekte (gezien de voorgeschiedenis) Balkenende betoogde in Brussel 'zeer verheugd' en 'opgelucht' te zijn dat de knoop onverwacht snel was doorgehakt. In de vergadering had Balkenende zijn collega's gevraagd om een snel besluit, 'opdat wij niet morgen tot tegen het ontbijt bezig zijn hier'. Met zo'n langdurige vergadering was gezien de meningsverschillen serieus rekening gehouden.

Meteen had Balkenende zijn steun aan Van Rompuy toegezegd. 'Ik ken de heer Van Rompuy, een bewogen politicus, al meer dan twintig jaar'. Balkenende hield vol dat hij nooit kandidaat is geweest. 'Ik weet wel dat er veel speculaties zijn geweest. Maar ik ben de afgelopen weken druk bezig geweest met de dingen die moeten gebeuren, namelijk om Nederland door een moeilijke fase te loodsen. Dat is ingewikkeld zat. Dat er intussen een hele discussie over mijn persoon in de media loopt, daar heb ik geen greep op'.

Onbelicht aspect in de discussie is dat Nederland als enige van de landen die de EU schiepen nooit de voorzitter mag leveren. Met Van Rompuy levert België al de derde 'president' sedert de start van de Hoge Autoriteit in 1952. Italië en Frankrijk mochten al vier keer de voorzitter sturen, piepklein Luxemburg twee keer. Frankrijk (Delors) en Duitsland (Hallstein) bezetten tien jaar achtereen het Commissievoorzitterschap.

Alleen Nederland bleef altijd buiten beeld afgezien van het interim Commissie voorzitterschap van Sicco Mansholt gedurende een deel van 1972. Dat Balkenende ontkende kandidaat te zijn bewijst hoe schizofreen Europa hier functioneert. Kon hij anders na het échec van Ruud Lubbers en dat van Wim Kok als kandidaatvoorzitter ? 'Balkenende heeft gezag in de Europese Raad', betoogde onlangs minister Wouter Bos. Dan is het extra zuur na zestig jaar 'Verenigd Europa' dat Nederland als enige de voorzittershamer mist.

5. Van Rompuy – Ashton: uniek koppel in Europa

Herman Van Rompuy wordt krachtens het Verdrag van Lissabon komend Nieuwjaar de vaste voltijdse voorzitter van de Europese Raad. Zijn benoeming als 'spin in het web' van het

Europese overleg geldt voor 2,5 jaar en kan eenmaal door de Europese Raad worden verlengd tot vijf jaar.

Tot nu toe rouleert het voorzitterschap halfjaarlijks tussen de presidenten en regeringsleiders. De huidige voorzitter, de Zweedse premier Fredrik Reinfeldt, is de laatste in die functie. Voor de technische ministerraden (financiën, landbouw, verkeer etc.) blijft het roulerende voorzitterschap wel bestaan.

Conclusie: de fameus gecompliceerde ambtelijke en politieke onderhandelingen tussen de Europese Raad, de Commissie, de verschillende technische Ministerraden en het Europees Parlement worden nóg ingewikkelder. Dit geldt eveneens voor het buitenlandse beleid van de Unie.

Van Rompuy opereert op basis van de vage taakomschrijving uit het Verdrag van Lissabon plus een nog op te stellen huishoudelijke reglement van de Europese Raad. Allereerst zit hij de vergaderingen ('toppen') van de Europese Raad voor. Meestal is dat driemaandelijks, soms vaker. De voorzitter prepareert die meetings samen met Commissievoorzitter Barroso.

Hij 'bevordert de samenhang en consensus binnen de Europese Raad', aldus het nieuwe verdrag. Dit betekent dat de voorzitter compromissen moet zoeken voor 27 landen met uiteenlopende belangen. Na afloop van iedere 'top' zal Van Rompuy persoonlijk verslag daarvan doen voor het Europees Parlement.

Tweede belangrijke taak van Van Rompuy is dat hij 'op zijn niveau' de Europese Unie naar buiten toe vertegenwoordigt. Dit wil zeggen dat de Europese 'president' de officiële contactpersoon en tegenspeler wordt van president Obama in Washington en van de hoogste politieke leiders in bijvoorbeeld Peking en Moskou.

6. Driedubbele taak

Barones Ashton of Upholland (53) krijgt een driedubbele taak. Als Hoge Vertegenwoordiger (HV) voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheids Beleid (GBVB) neemt zij het over van Javier Solana die deze functie tien jaar heeft bekleed. Ashton voert het GBVB uit en doet daartoe voorstellen aan de Raad van Ministers en de Europese Raad.

Dit klinkt ambitieus. Het verbleekt echter als men beseft dat de EU tijdens de vijf belangrijkste internationale crises van de voorbij twintig jaar (de oorlogen in de Golf, Joegoslavië, Afghanistan, Irak en Kosovo) altijd intern hevig verdeeld was. Deze HV/GBVB had de 'Minister van Buitenlandse Zaken van de Unie' moeten worden. Maar die fraaie titel is vorig jaar op het laatste moment gestuit op een veto van uitgerekend het VK van Ashton….

Nieuw is dat Ashton de leiding krijgt van de beoogde diplomatieke dienst van de Unie, de EEAS. Het gaat om minstens vijfduizend diplomaten. De helft komt van de Commissie. Haar 130 posten tellende dienst gaat op in de nieuwe instelling. Ruwweg een kwart van de diplomaten komt van de Raad van Ministers, het resterende kwart van de Lidstaten. Het wordt de vuurproef van Ashton om de competentiegeschillen (met name met de ambassades van de EU-landen) op te lossen bij de creatie van dit omvangrijke apparaat.

Ander novum is Ashton als de permanente voorzitter van de Ministerraad van Algemene Zaken. Tot nu toe rouleert die voorzittershamer halfjaarlijks onder de nationale ministers van buitenlandse zaken . Tenslotte wordt de nieuwbenoemde ook nog vice-voorzitter van de

Commissie. Haar ‘twee petten’-status is uniek. Ashton zit daardoor als enige zowel in de Raad van Ministers als in de Europese Commissie ‘achter de knoppen’.

Sommigen verwachten dat HV Ashton uiteindelijk een belangrijkere rol krijgt dan voorzitter Van Rompuy. Zij beschikt binnenkort over circa 6000 ambtenaren en hij over slechts dertig. Zij is meteen al aangewezen voor vijf jaar maar haar benoeming moet nog het Europees Parlement passeren. Ashton was sedert een jaar de Europees commissaris voor het handelsbeleid.

Europese leiders blikken al naar 2020. Nieuw Verdrag van Lissabon heeft sterke effecten

21 december 2009

De Europese staatshoofden en regeringsleiders richten de blik al op 2020. In februari houden bovendien een extra vergadering om een economisch saneringsplan te bespreken. Onder het nieuwe Verdrag van Lissabon blijft consensus, hoe moeilijk dat vaak ook is, vereist voor besluitvorming. De laatste vergadering van 2009 bracht overeenstemming over financiering tot 2012 van maatregelen tegen de klimaatomslag.

1. Europese leiders blikken al naar 2020. Nieuw Verdrag van Lissabon heeft sterke effecten

De Europese staatshoofden en regeringsleiders richten de blik al op 2020. Zij hielden op 10 en 11 december in Brussel een Europese Raad die zowel onder het regime van het voorbije Verdrag van Nice viel als onder dat van Lissabon dat 1 december in werking is getreden. De doorwerking van het nieuwe verdrag op 'Brussel' is sterker dan aanvankelijk is gedacht. Premier Jan Peter Balkenende is daarmee overigens wel tevreden.

De slotconclusies van de Europese Raad onderstrepen de noodzaak van een 'fundamenteel nieuwe structuur voor het financieel toezicht in Europa'. In februari bespreekt de Europese Raad een nieuwe Lissabonstrategie voor modernisering van de economie tot 2020. Vergrijzing en klimaatverandering worden belangrijke elementen. Verder nam de Raad een JBZ-meerjarenprogramma tot 2014 aan voor justitiële projecten inzake bijvoorbeeld migratie, persoonsgegevens, misdaad en terrorismebestrijding.

Veel aandacht kreeg de financiële bijdrage aan de VN Conferentie over Klimaatverandering (UNFCCC) waarover inmiddels op 19 december in Kopenhagen besluiten zijn genomen. De Europese Raad was daarbij aanwezig. De Europese leiders moesten in Kopenhagen ondergaan hoe de Amerikaanse president Barack Obama met de leiders van Brazilië, China, India en Zuid-Afrika een weinig ambitieus akkoord sloot over maatregelen tegen de klimaatomslag. De EU, die hogere ambities heeft, moest zich daarbij mokkend aansluiten.

Europa beloofde een 'snelstartfinanciering' van 2,4 miljard per jaar voor de periode 2010 tot 2012. Dat is overigens meer dan waarop was gehoopt. Nederland zal komende jaren in totaal 300 miljoen storten. Alle andere EU-landen doen mee. Soms slechts symbolisch, zoals Bulgarije met naar verluidt 20.000 euro. De lastenverdeling per land bleek tijdens de Europese Raad van december onmogelijk omdat Polen en andere oostelijk gelegen armere EU-landen de hand op de knip houden. Wat Europa vraagt is echter minder is dan één procent van wat de Unie jaarlijks aan deze landen aan financiële steun overmaakt.

Genoemde 2,4 miljard vormen de Europese bijdrage aan een volgens de VN wereldwijd vereist bedrag van zeven miljard jaarlijks voor de jaren 2010 tot en met 2012. Dat geld is nodig voor urgente maatregelen tegen de klimaatomslag. De conclusies van de Europese Raad spreken van beperking van de emissies 'met bijzondere nadruk op de kwetsbare en minst ontwikkelde landen'.

2. Exitstrategie economische crisis

Een jaar geleden lanceerde de Europese Raad zijn Economisch Herstelplan als reactie op de crisis in het bankwezen. Nu volgt nu de zogenaamde exitstrategie naar normalisering. De

enorme tekorten op de overheidsbegrotingen ter stimulering van het economisch bestel worden vanaf 'uiterlijk 2011' langs het Stabiliteits en Groeipact afgebouwd. De overheidsgaranties aan banken moeten het eerst verdwijnen. De Europese Centrale Bank maakte op 18 december bekend dat hier afschrijvingen (dus potentiële verliezen ten laste van de belastingbetaler) op het spel staan ten belope van het fabelachtige bedrag van 553 miljard euro!

De Europese Raad mikt er verder op dat Ministerraad en Europees Parlement binnenkort een 'compleet maatregelenpakket' overeenkomen voor meer toezicht op de banken, verzekeringen en effectenmarkten dat al in 2010 ingaat.

De Top bracht een nieuwe term voort: innovatieve financiering. De Unie zoekt fiscale bronnen voor de financiering van de klimaatinspanningen en de sanering van het vastgelopen bankwezen. Daartoe duikt een begrip op dat voorheen altijd als niet serieus en onuitvoerbaar is weggelachen: de Tobintaks. De conclusies hierover zijn overigens nog vaag. Ze mikken op het IMF en de G20.

'De Europese Raad benadrukt hoe belangrijk het is om het economische en sociale contract tussen de financiële instellingen en de samenleving die zij dienen, te vernieuwen en ervoor te zorgen dat de burgers in goede tijden profijt trekken en beschermd zijn tegen risico's. De Europese Raad moedigt het IMF aan om zich tijdens zijn toetsing te beraden op het volledige scala van opties. Daaronder (….) een mondiale heffing voor financiële transacties', aldus de conclusies. Ministerraad en Commissie is meteen al verzocht 'de belangrijkste beginselen te omschrijven waaraan nieuwe wereldwijde regelingen moeten voldoen'.

3. Nieuw vergadersysteem

Dit was de laatste Europese Raad onder het regime waarmee de nationale politieke leiders in 1974 dergelijke bijeenkomsten zijn begonnen. Volgende keer geldt artikel 9B van het Verdrag van Lissabon waarbij de vaste voltijdse voorzitter, in casu de Belg Herman Van Rompuy, de vergadering leidt. De Zweedse premier Fredrik Reinfeldt was de laatste parttime voorzitter die bij toerbeurt om de zes maanden de vergadering (voortreffelijk) leidde. Toekomstig voorzitter Van Rompuy hield een tafelrede waarin hij een tipje van de sluier oplichtte die nog over zijn nieuwe functie hangt.

Inmiddels blijkt dat 'Lissabon' ingrijpende gevolgen heeft. Voor het eerst waren de ministers van Buitenlandse Zaken (BZ) van de 27 lidstaten niet genodigd, wat door sommigen met gemor is aanvaard. De ministers van Buitenlandse Zaken worden voortaan vertegenwoordigd door de nieuwe Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB de Britse barones Catherine Ashton.

Tot nu toe waren ook de ministers van Financiën welkom ingeval het om economische of monetaire kwesties ging. Krachtens het nieuwe verdrag komen álle nationale ministers voor deelname aan de Europese Raad in aanmerking 'indien de agenda zulks vereist'. Voortaan nodigt Raadsvoorzitter Van Rompuy naar rato van zijn belangrijkste agendapunt ministers uit. Minstens eenmaal per jaar komen die van BZ of Financiën aan de beurt, daarnaast bijvoorbeeld die van Justitie als JBZ hoofdmoot van de agenda is, of die van landbouw wanneer het GLB weer eens wordt hervormd.

Premier Jan Peter Balkenende was best te spreken over de nieuwe aanpak. Hij verwacht dat er meestal helemaal geen ministers meer genodigd worden. Dat laat het toe dat de deelnemers in

een ring overzichtelijk bijeen zitten. ‘Eindelijk hebben wij aan tafel weer oogcontact en zit je niet tegen een schermpje te praten. Bovendien is er nog maar één vergadering. Dus niet daarnaast nog een afzonderlijke bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken’, aldus Balkenende. De (weinige) ambtenaren van Buitenlandse Zaken die hem vergezelden waren echter ‘not amused’ over het thuislaten van hun chef Maxime Verhagen.

4. Consensus vereist voor besluit

Consensus ofwel unanimiteit blijft onder het Verdrag van Lissabon de vuistregel voor de besluitneming in de Europese Raad. Dat blijkt uit het huishoudelijk reglement dat op 1 december tegelijk met genoemd verdrag in werking is getreden. Besluitneming buiten de vergadering om via een schriftelijke procedure is ook mogelijk en ook die besluiten worden gepubliceerd. Meestal komt dit in het Publikatieblad van de EU, dat een hogere standing heeft dan het Bulletin van de EU dat zulke besluiten voorheen integraal opnam.

Min of meer nieuw is dat niettemin iedere regeringsleider of staatshoofd dan wel de Commissievoorzitter om een stemming over een voorstel kan vragen. De meerderheid beslist dan of dat doorgaat. Vervolgens zijn 14 op in totaal 27 stemmen vereist voor een besluit. Noch de voorzitter van de Raad noch die van de Commissie hebben voortaan stemrecht. Stemmen in de Europese Raad is overigens iets dat maar eens in de ongeveer twintig jaar gebeurt, afgezien van de zeldzame gevallen waarin het Verdrag een stemming voorschrijft.

Het is voor het eerst sedert de Europese Raad in 1974 werd gecreëerd dat vergaderingen verlopen op basis van een huishoudelijk reglement (Rules of Procedure). Tegelijk blijft het klassieke halfjaarlijks roulerend voorzitterschap van de ‘gewone’ Raad van Ministers in zijn diverse samenstellingen (economie, milieu, landbouw e.a.) volledig functioneren. De diverse vakministers blijven dus om de beurt zesmaandelijks voorzitter. Het staatshoofd dan wel de regeringsleider van het voorzittende land dreigt zodra zijn land aan de beurt is voortaan echter ‘werkloos’ te worden. Zijn rol is overgenomen door vaste voorzitter Van Rompuy.

De Spaanse premier José Luis Zapatero is de eerste die hieraan (onder protest) moet wennen omdat zijn land per komend Nieuwjaar EU-voorzitter is. Om aan de bezwaren van regeringschefs tegemoet te komen blijft het staatshoofd dan wel de aan de beurt zijnde regeringsleider zesmaandelijks voor het Europees Parlement zijn programma presenteren en na afloop van de periode nogmaals de resultaten toelichten. Het is echter Van Rompuy die als voorzitter voortaan het parlement persoonlijk verslag doet van alle Europese Raden.

Altijd is beweerd dat onder ‘Lissabon’ alles eenvoudiger zou worden. De werkelijkheid blijkt nu anders. Om te vermijden dat de drie voorzitters (van de Europese Raad, de halfjaarlijkse voorzitter/staatshoofd of premier, de raadsvoorzitter Algemene Zaken) elkaar voor de voeten gaan lopen voeren zij op initiatief van Van Rompuy ‘regelmatige besprekingen’, zo luidt het nieuwe reglement.

Zoals voorheen blijft de Europese Raad onder het nieuwe verdrag twee keer per halfjaar vergaderen. Daarnaast kan de voorzitter extra vergaderingen uitschrijven. Van Rompuy begint daarmee al meteen, per medio februari als opwarmer voor de traditionele lentemeeting van maart. Hij wil dan de aanpak van de economische crisis en de genoemde Lissabonstrategie bespreken.

Als de Europese Raad het nieuwe huishoudelijk reglement volgt wordt het minder gebruikelijk om ‘toppen’ op te fleuren met het bezoek van een belangrijk buitenlands

president of regeringsleider, bijvoorbeeld de Russische president Vladimir Putin. Dat leverde altijd veel publiciteit op maar bracht verder weinig resultaat (het bezoek van Putin in 2006 aan de Europese Raad maakte de verhoudingen er zelfs niet beter op).

Belangrijk is de splitsing van de (meestal maandelijkse) vergadering van de ministers van Buitenlandse Zaken van de Unie in een Raad Algemene Zaken, onder leiding van de minister van het land dat het roulerende voorzitterschap bekleedt en anderzijds een Raad Buitenlandse Zaken voortaan onder leiding van HV Ashton. Voorzitter Van Rompuy en Commissievoorzitter Barroso prepareren de vergaderingen van de Europese Raad samen met de halfjaarlijks roulerende minister van buitenlandse zaken die de Raad Algemene Zaken voorzit.

De vergaderingen van de Europese Raad blijven onder dit reglement strikt besloten en geheim ('professional secrecy'). Dit belet niet dat de staatshoofden en regeringsleiders ieder voor zich, plus afzonderlijk tezamen de voorzitters van Rompuy en Barroso na afloop 28 persconferenties (blijven) geven. Omdat hun belangen vaak nogal uiteenlopen en elke deelnemer zijn eigen rol in de zon wil zetten, blijft van het besprokene weinig geheim. Er komen naast de traditionele 'Conclusies' voortaan enkele weken nadien ook nog notulen. Die geven echter geen inzicht in het verloop van de vergadering en sommen alleen de genomen besluiten nog eens op.

5. Frans-Duitse rel beslecht

In de aanloop naar de vergadering leidde de portefeuilleverdeling in de Commissie Barroso II tot een diplomatieke rel tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Inzet waren de belangrijke posten Interne Markt en Landbouw. De Britse regering wilde dat voorzitter Barroso (die krachtens het Verdrag van Lissabon de portefeuilles mag verdelen) de 'Financiële Diensten' zou afsplitsen van de portefeuille Interne Markt. Londen is bang voor Franse regeldrift ten nadele van de Londense City.

Die angst verhevigt, nu de portefeuille Interne Markt het werkterrein wordt van de nieuwe Franse commissaris Michael Barnier. Barroso weigerde echter zo'n afsplitsing. Hij betoogde dat de wetgeving inzake de financiële diensten altijd onderdeel is geweest van de beoogde voltooiing van de interne markt. Als onmiddellijke concessie aan Londen benoemde Barroso wel meteen een Brit tot directeur-generaal Interne Markt. Om 'op Barnier te letten', zogezegd.

Vervolgens kraaide in Parijs president Sarkozy provocatief victorie. Hij beweerde dat zijn land voortaan twee commissarissen had. Naast Barnier is de nieuwbenoemde Roemeense landbouwcommissaris Dacian Ciolos qua opleiding en landbouwpolitieke opvattingen ook 'n Fransman, aldus Sarkozy.

Het is echter ongehoord om na afloop van zo'n portefeuilleverdeling andere landen als 'losers' aan te wijzen, zoals Sarkozy deed. Het protest hierover vooral uit Londen duurde dagenlang totdat de Franse president met de Britse premier Gordon Brown tijdens de Europese Raad voor de pers verscheen. Samen streken zij de plooien glad. Dat verliep via Franse steun aan voorstellen van Brown tot instelling van een speciale belasting op hoge bankbonussen en de genoemde Tobintaks.

6. Evenwichtskunstenaar Barroso

Bovenstaande portefeuilleverdeling laat zien hoe de Commissievoorzitter via zijn benoemingsbeleid vooral de grote lidstaten probeert tegemoet te komen. Barroso toonde

daarbij balanceerkunst. Frankrijk kreeg de begeerde post interne markt, nadat Barroso vijf jaar geleden Parijs had afgescheept met de middelsoort post transport.

Tegelijk gaan in de Commissie Barroso II diverse sleutelposten naar commissarissen afkomstig uit kleinere landen zoals Finland (Economische en Monetaire Zaken), België (Handelsbeleid), Luxemburg (Justitie), Estland (Transport) en Oostenrijk (Regionaal beleid).

Nederland valt met Neelie Kroes en haar 'Digitale Agenda' in een lichtere categorie. Het kabinet droeg haar herbenoeming pas voor toen de leukste posten al verdeeld waren. Meegespeeld heeft verder wellicht dat Nederland als enige van de kleinere lidstaten al vijftig jaar lang een sleutelpost had in de Commissie. De nieuwe Commissie moet nog door het Europees Parlement worden aanvaard. Gemikt wordt daarvoor op 26 januari.

Grieks wanbeleid testcase voor eurozone in 2010

19 februari 2010

De eerste Europese Raad van 2010 is besloten met een onduidelijke verklaring over steun aan Griekenland mocht dat land over de kop gaan. De EcoFin ministers hebben Athene vervolgens onder druk gezet om extra te bezuinigen. Het Griekse wanbeleid en de enorme tekorten en schulden van Portugal, Italië en Spanje testen in 2010 de houdbaarheid van de eurozone. EU2020 wordt de economische strategie voor de langere termijn.

1. De Griekse perikelen
De eerste Europese Raad van 2010 is besloten met een onduidelijke verklaring over steun aan Griekenland mocht dat land over de kop gaan. De ministers van de Eurogroep hebben Athene vervolgens onder druk gezet om nog extra te bezuinigen. De nieuwe Europese voorzitter Herman Van Rompuy wilde eigenlijk debatteren over de economische strategie tot 2020. Daarvan kwam door de Griekse perikelen op 11 februari in Brussel echter weinig terecht.

Het is de eerste keer sedert de introductie van de euromunt in 1999 dat de Europese Unie hierdoor in crisissfeer raakt. De staatshoofden en regeringsleiders schaarden zich achter een verklaring waarin zij 'vastberaden en gecoördineerde actie' aankondigen. Die actie komt er 'indien nodig, teneinde de financiële stabiliteit van de eurozone te waarborgen'. De Griekse regering moet aanvullende maatregelen nemen opdat het overheidstekort nog dit jaar daalt met vier procent, aldus de Europese Raad.

Deze tekst is innerlijk eigenlijk tegenstrijdig. Als Griekenland zó krachtig bezuinigt als Europa eist - waarbij het gaat om maar liefst tien miljard nog dit jaar – is Europese steun niet nodig. De verklaring laat verder volledig in het duister wat voor maatregelen de zestien landen van de eurozone dan wel de EU desnoods willen nemen.

Griekenland zit met een overheidstekort van 12,7 procent, terwijl drie procent de limiet is krachtens het Stabiliteits- en Groeipact. Griekenland torst bovendien een overheidsschuld van 113 procent van het bnp, ofwel bijna dubbel zo hoog als de toegelaten zestig procent. Bovendien moet Athene met een staatsschuld van 290 miljard nog dit jaar 50 tot 60 miljard euro lenen voor (her)financiering. Aangezien de beleggers het niet meer helemaal vertrouwen, betaalt het land voor deze leningen ongeveer het dubbele van Duitsland als meest vertrouwenwekkende economie.

Daar komt bij dat onlangs is gebleken dat Griekenland jarenlang veel te optimistische begrotingscijfers heeft doorgegeven aan Eurostat. Bankiershuis Goldman Sachs kreeg honderden miljoenen dollars aan vergoedingen om de Griekse staatsschuld met gesjoemel weg te toveren. Griekenland is in 2001 op basis van vervalste begrotingscijfers tot de eurozone toegetreden. Grappig is de onthulling dat een van de transacties Aeolus heet, vrij vertaald de "God van de gebakken lucht'.

Hier wreekt zich dat de EU-landen zozeer hechten aan hun nationale soevereiniteit. Met behoud van zoveel mogelijk soevereiniteit introduceerde het Verdrag van Maastricht een gemeenschappelijke munt zonder bijpassend gemeenschappelijk economisch beleid, laat staan een Politieke Unie. De EU heeft daarom geen goede instrumenten om de Grieken te dwingen in de pas te lopen. Na de top waagde de Griekse premier Georgios Papandreou het ook nog te

betreuren dat de EU geen maatregelen weet te nemen tegen de speculanten. Zij drijven momenteel de rente die Griekenland moet betalen op obligaties alsmaar verder op.

Na de Europese Raad heeft zowel Jean-Claude Juncker, namens de Eurogroep, als Olli Rehn, de pas aangetreden commissaris voor economische en monetaire zaken, bij Griekenland aangedrongen op extra maatregelen en wel binnen een maand. Die maatregelen komen bovenop de rigoureuze bezuinigingsplannen die de Griekse regering eerder dit jaar heeft gepubliceerd .'De Grieken moeten inzien dat de burgers in Duitsland, België, Nederland en Luxemburg niet willen bloeden voor de fouten in dat land gemaakt', aldus Juncker.

De EcoFin ministers droegen op 16 februari in Brussel Griekenland gezamenlijk op tot budgettaire maatregelen tot 2012. Griekenland staat bekend om zijn fiscale fraude, bureaucratie en een te groot ambtenarenapparaat. Brussel wil behalve overheidsbezuiniging ook belastingverhogingen. Griekenland moet van de EcoFin tegen 16 maart een tijdschema inzake de overheidsbesnoeiingen in 2010 overleggen. Vervolgens wordt van Athene ieder kwartaal een verslag verwacht over de uitvoering van die maatregelen.

De verklaring van de EcoFin weerspiegelt het wantrouwen bij de noordelijke EU-landen. Zij vrezen dat Griekenland het bij fraaie beloften houdt. Komende maanden zal blijken of Griekenland ondanks de druk van de speculanten en de betogers in de straten van zijn steden erin slaagt overeind te blijven, dan wel een financieel infuus nodig heeft.

Achter genoemd wantrouwen ligt de vrees dat in een later stadium Portugal, Spanje en Italië met hun grote tekorten eveneens in de financiële problemen raken. Omdat hun economisch impact veel groter is zouden zij het functioneren van de gezamenlijke munt kunnen bedreigen. Duitsland en ook Nederland en andere landen met financiële reserves moeten dan wel bijspringen. De Tweede Kamer nam inmiddels unaniem een motie aan onder het motto 'geen geld voor Griekenland'. In Duitsland is volgens opiniepeilingen tweederde van de ondervraagden tegen zulke steun.

Otmar Ising, voormalig bestuurslid van de ECB namens Duitsland, zegt dat een reddingsplan voor Griekenland rampzalig uitpakt voor Europa. 'Onverantwoord gedrag wordt dan beloond'. Men spreekt hier van een noord-zuid verdeling in Europa waarbij de grens al bij Wuustwezel ligt. België moet mogelijk wegens zijn hoge schulden ook nog eens een beroep doen op hulp. België wil wél betalen voor Griekenland, zegt eerste minister Yves Leterme. De premier van noordelijk Litouwen wees er dezer dagen op dat zijn land zonder daarover lawaai te maken dit jaar dubbel zoveel bezuinigt als Griekenland beoogt. Litouwen voelt er helemaal niets voor Griekenland financieel te gaan bijspijkeren.

Met bovenstaand compromis kiest Europa voor de middenweg tussen de zwakke broeders te straffen en ze te redden. Voorop staat dat de betrokken landen helemaal zelf verantwoordelijk blijven voor hun tekorten, ook als die uit de land zijn gelopen. Corrigeert Griekenland zich geloofwaardig dan gaat de huidige speculatie over en hoeft Europa niet bij te springen. Blijft Griekenland knoeien dan volgt de echte testcase. Een Europese gemeenschappelijke munt die haar geloofwaardigheid aldus verliest komt dan in stormachtig weer. Duitsland en Frankrijk hebben nu al aangeduid hun verantwoordelijkheid dan te nemen. Nederland kan dan niet achterblijven omdat onze welvaart rust op een stabiele euro.

2. Baas in Europa

Duidelijk werd in de eerste bijeenkomst met Herman Van Rompuy als voorzitter dat Duitsland en Frankrijk daar de komende jaren aan de touwtjes trekken. Genoemde verklaring over Griekenland kwam tot stand tijdens overleg van Van Rompuy met kanselier Angela Merkel, president Nicolas Sarkozy en premier Papandreou. Telefonisch werden ook de Europese ministers van Financiën geraadpleegd. Zij overlegden verder met de Luxemburgse premier Juncker als voorzitter van de Eurogroep, Jean-Claude Trichet, president van de ECB, José Luis Zapatero, Spaans premier en dit halfjaar EU-voorzitter en uiteraard Commissievoorzitter José M. Barroso.

De verklaring is in de Europese Raad vervolgens nauwelijks besproken. Aanvankelijk waren Merkel en Sarkozy van plan de leiding helemaal over te nemen door vlak voor de top begon samen de resultaten al voor de media toe te lichten. Dat wist Van Rompuy als 'president' echter te verhinderen. Hij mocht de korte verklaring de media voorlezen. Omdat dit door allerlei technische problemen pas de derde keer lukte, maakte het allemaal een nogal stuntelige indruk. De 'rustige vastheid', Van Rompuys' levensmotto, was dus even zoek.

Merkel en Sarkozy gaven na afloop een ongebruikelijke strak geleide gezamenlijke persconferentie. Vragen over wat voor steun 'indien nodig' volgt werden afgewimpeld. Opties zijn o.a. een Duitse lening, een garantie, een reservefaciliteit, vervroegde uitbetaling van EU-steun of steun vanuit de eurozone als geheel. 'Griekenland is lid van de eurozone en van de EU en verdient daarom onze steun', zei Sarkozy. Merkel benadrukte dat Griekenland niet om financiële steun heeft gevraagd.

Juridisch ligt steunverlening ingewikkeld. De media melden regelmatig dat zulke steun krachtens artikel 125 Verdrag betreffende de Werking van de EU en ook krachtens het Stabiliteitspact helemaal niet kan. Geen enkel land draait op voor de schulden van een ander, ook niet in de eurozone, daar komt het op neer.

Echter krachtens artikel 122 van dat verdrag kan de Unie toch wel financiële bijstand geven 'na buitengewone gebeurtenissen die deze lidstaat niet kan beheersen'. Dit artikel is eigenlijk bedoeld voor natuurrampen maar laat andere opties open. Het kan voor Griekenland vrijwel onmogelijk ingezet worden vanwege de precedentwerking. Andere landen die hun financiën niet op orde hebben kunnen er dan eveneens op terugvallen. Dat willen de noordelijke landen vermijden. Overigens kan de EU op basis van verdragsartikel 126.9 Griekenland saneringsmaatregelen opdringen. Geen van deze artikelen is ooit gebruikt.

Hulp vragen aan het IMF, zoals Balkenende en minister van Financiën Wouter Bos adviseerden, sluit voorzitter Juncker namens de Eurogroep totaal uit. 'Wij hebben onze eigen instrumenten' zei de Luxemburger zelfbewust. Intussen is de waarde van de euro vergeleken met de dollar sedert 1 december gedaald van 1,50 naar 1,36. Geen probleem volgens Balkenende, 'dat is goed voor onze export'. Merkwaardig is tenslotte een bericht van Agence France Presse van 16 februari als zou premier Vladimir Putin van Rusland een eventueel Grieks verzoek om steun ernstig willen overwegen.

3. EU2020-strategie

De op 10 februari aangetreden nieuwe Commissie doet begin maart voorstellen voor een 'EU 2020–strategie' voor een sterke duurzame economie met volledige werkgelegenheid. De Europese Raad van 25 en 26 maart zal deze voorstellen bespreken waarna de vergadering van 17 en 18 juni het project moet vastleggen.

‘EU 2020’ volgt op de Lissabonstrategie van 2000 die van de EU per 2010 de meest concurrerende economie van de wereld moest maken. In een op 2 februari gepubliceerde evaluatie geeft de Europese Commissie toe dat genoemde Lissabonstrategie grotendeels mislukt is. Volgens Van Rompuy moet de nieuwe strategie via een economische groei van twee procent per jaar de ‘European way of life’ beveiligen. ‘Alle landen worden geconfronteerd met lage groei en werkloosheid. Laten wij dat probleem gezamenlijk aanpakken’, aldus Van Rompuy.

In vergelijking met de Lissabonstrategie, een Kerstboom vol goede bedoelingen, mikt EU2020 op maximaal vijf doelstellingen. Van Rompuy noemde onderwijs en de strijd tegen armoede. Barroso sprak van onderzoek en ontwikkeling (R&D), werkgelegenheid en een groene economische groei.

Nieuw is dat in EU2020 de taken kwantificeerbaar per land worden opgesteld. Het was de bedoeling om regeringen die komende jaren met EU2020 achterblijven bij hun planning aan de schandpaal te nagelen. Die intentie is meteen alweer losgelaten. Veel regeringen, Duitsland voorop, zien zoiets als een aanslag op hun autonomie. Een alternatief is om landen die hun huiswerk goed doen te belonen met extra geld uit de Europese fondsen. Een ander waarschijnlijk eveneens onhaalbaar voorstel van Van Rompuy is om hemzelf en Barroso namens Europa het woord te laten voeren bij de G20 topconferenties. Nu hebben de leiders van de grote landen die rol.

Tegelijk deed Van Rompuy een oproep om met de EU2020-strategie te komen tot een ‘economische regering’ voor Europa. ‘De leden van de Europese Raad zijn in hun eigen land verantwoordelijk voor het economisch beleid. Laten zij die verantwoordelijkheid ook op EU-niveau gezamenlijk opnemen. Of je dat nu economische regering noemt, of meer gecoördineerd economisch beleid, alleen de Europese Raad kan een gezamenlijke strategie voor meer groei en banen dragen’, aldus de nieuwe Raadsvoorzitter.

Van Rompuy stelt daartoe maandelijkse vergaderingen van de Europese Raad voor. Dit zijn allemaal oude Franse plannen die elders altijd op verzet stuitten. Opmerkelijk is het wel dat kanselier Merkel de Europese Raad nu ook ziet als een soort van economische regering, zonder overigens maandelijkse bijeenkomsten te bepleiten.

Minister-president Jan Peter Balkenende vindt vier vergaderingen per jaar onder normale omstandigheden echt wel genoeg. ‘Anders loop je het gevaar het evenwicht tussen de Ministerraad, de Commissie en het Europees Parlement te gaan verstoren. Dat evenwicht luistert namelijk nauw. Concurrentie met de EcoFin moet eveneens worden vermeden’.

Van een ‘economische regering’ wil Nederland traditioneel niet horen. Nederland en ook Duitsland zien zo’n regering als bedreigend voor de onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank. Toch zou in de loop van 2010 kunnen blijken dat de Europese Raad zichzelf de toezichthoudende rol toebedeelt. In die optie trekken de staatshoofden en regeringsleiders dan nieuwe macht naar zich toe. Dit is een proces dat zich al jaren voortzet.

4. Select gezelschap

De Raad vergaderde deze keer niet in het gebouw van de Europese ministers. Van Rompuy verkoos de enigszins afgelegen mooi besneeuwde Solvay Bibliotheek, een architectonisch art nouveau pareltje. Als gevolg van de beperkte ruimte daar konden alleen de staatshoofden en regeringsleiders bijeen zitten. Elke deelnemer mocht maar één functionaris meebrengen.

Normaal brengt elk land twintig m/v mee. Zelfs dat groepje uitverkorenen, waaronder de Nederlandse PV/EU Tom de Bruijn, moest in een apart zaaltje verblijven.

Van Rompuy wilde vertrouwelijk brainstormen ver van de media. Pas dan kunnen regeringsleiders vrijuit spreken, zo is zijn gedachte. Bijna veertig jaar geleden hielden kanselier Helmut Schmidt en president Valéry Giscard d'Estaing aldus hun befaamde Europese topberaad 'rond het haardvuur'. De tien deelnemers van destijds zijn inmiddels echter verdrievoudigd. Dat maakt vertrouwelijk beraad moeilijk. Balkenende was niet onder de indruk van deze aanpak. 'Ik zit graag tussen de boeken. Maar de vloer kraakt daar zo storend', zei hij spottend. Door de Griekse crisis kwam van Van Rompuys ambitieuze bedoelingen kortom niks terecht.

Europa werkt arrangement uit ter beveiliging euro

2 april 2010

Ingeval Griekenland geen buitenlandse leningen meer krijgt, springt Europa in uiterste noodzaak bij. De eurolanden willen Griekenland circa twintig miljard euro lenen. Het strenge Internationaal Monetair Fonds wordt bij zo'n reddingsactie betrokken. Dit idee kwam van premier Jan Peter Balkenende. Politiek belangrijk is dat de Europese Raad zo een regeling uitwerkt om de zwakke eurolanden in de boot te houden. Zo'n arrangement ontbreekt nu nog.

De landen van de Eurozone zullen Griekenland bijspringen zodra dat land op de kapitaalmarkten geen leningen meer loskrijgt. Onder druk van Nederland en Duitsland wordt daarbij het IMF ingeschakeld. Deze instelling heeft ruime ervaring met zo'n sanering. Dat laatste is een knieval omdat het euroblok zich tot voor kort te goed vond om elders aan te kloppen voor hulp.

1. Griekse problemen centraal
De traditionele lentebijeenkomst van de Europese staatshoofden en regeringsleiders op 25 en 26 maart had als belangrijkste agendapunt een grondig debat over EU 2020. Maar de vergadering in Brussel is overschaduwd door de Griekse financiële problemen die de Eurozone bedreigen. Athene zit met een tekort van 12,7 procent op zijn overheidsbegroting, terwijl drie procent maximaal is toegestaan.

Tot vlak voor de vergadering hield kanselier Angela Merkel luidruchtig vol dat Duitsland als belangrijkste financier niet zou meedoen. Kort voor de bijeenkomst zei Merkel nog dat er beter een regeling komt om landen die de boel flessen, zoals Griekenland, uit de eurozone te gooien. 'Griekenland staat niet op de agenda. Het land heeft trouwens niet om hulp gevraagd', zo werd voor de top van Duitse officiële zijde betoogd.

Precies als op 11 februari bij de vorige vergadering begon de Raad met enkele uren vertraging. Eerst moesten (opnieuw) Frankrijk en Duitsland het samen eerst worden. De Franse president Nicolas Sarkozy sloot vlak voordat de Europese Raad zou beginnen onverwacht een akkoord met kanselier Merkel.

Doorslaggevend is, aldus de overeengekomen tekst, dat hulp wordt geboden 'om de stabiliteit in het gehele eurogebied te waarborgen'. Merkel zei: 'De landen van de eurozone laten het niet gebeuren dat de euro kopje onder gaat'. Er komt echter pas hulp wanneer dat in het belang van de landen is van de eurozone zelf.

Dus niet om Griekenland uit de puree te halen. Frankrijk en Duitsland kozen voor een mix van ruwweg tweederde hulp via nationale leningen van de eurolanden en een derde van het IMF. De andere regeringsleiders hebben zich later op de avond van 25 maart bij de Frans-Duitse aanpak aangesloten. Dat gebeurde tijdens een zeldzame top van de eurozone. Akkoord ging ook Jean-Claude Trichet, president van de Europese Centrale Bank (ECB), die er aanvankelijk tegen was het IMF binnen te halen.

De landen van het euroblok zeggen in hun verklaring dat Griekenland van hen geen goedkope leningen krijgt. Athene betaalt de (hogere) rente waarin het risico op wanbetaling is verdisconteerd. Belangrijk is verder 'dat de Europese Raad de economische governance van de Europese Unie moet verbeteren'.

2. Geen Duits-Franse verklaring
In de originele Duits-Franse verklaring stond dat er een ‘economische regering’ zou komen. Zo’n economische regering is een oude Franse wens. Die formulering is afgezwakt omdat bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Polen en Zweden geen ‘economische regering’ willen en zeker niet onder Duits-Franse leiding.

De politieke leiders wijzen er verder op dat de regels van de EMU zullen worden aangescherpt. Dit betreft vooral procedure voor buitensporige tekorten kan hier ook). Vastgelegd is ‘dat alle leden van het eurogebied een deugdelijk nationaal beleid moeten voeren, conform de afgesproken regels’.

Belangrijk is de slotzin waarin een werkgroep onder leiding van Herman Van Rompuy, voorzitter van de Europese Raad, opdracht krijgt samen met de Commissie, met de 27 regeringen en de ECB maatregelen te formuleren om Griekse toestanden te voorkomen. Wellicht komt Van Rompuy met een verscherping van het Groei en Stabiliteitspact van de EMU. Zelfs verdragsherziening is niet uitgesloten.

Alle EU-landen hebben al direct een vertegenwoordiging in de werkgroep geclaimd. Hier past de kanttekening dat juist Frankrijk en Duitsland zelf het pact nooit hebben nageleefd. Als Griekenland zichzelf redt, is het nog maar te vraag of er een aangescherpt Stabiliteitspact komt.

3. Griekse toestanden
Griekenland zit met een overheidsschuld van ruim 300 miljard euro. Dat is dubbel zoveel dan in de eurozone maximaal mag. Circa 50 miljard daarvan vervalt dit jaar en wordt opnieuw geleend. Of Athene dat voor elkaar krijgt? Griekenland betaalt wegens het risico van wanbetaling ruwweg het dubbele van de drie procent rente die andere landen betalen.

Ondanks die superhoge rente kan er binnenkort een moment komen dat de beleggers daartoe opgejaagd door de speculanten, het niet meer vertrouwen. Luidt Athene de noodklok dan zal het IMF meteen tien tot twaalf miljard relatief goedkoop beschikbaar maken. Vervolgens komt het euroblok in actie, zo is besloten.

Even aannemend dat dertig miljard euro nodig is, leveren de zestien eurolanden daarvan tweederde en het IMF de rest. De eurolanden doen elk mee op basis van hun gewicht in de eurozone. Duitsland alleen levert op die basis ruim een kwart van het totaal. Bij een lening van twintig miljard komt de Nederlandse lening neer op minimaal 1,8 miljard euro.

Als de crisis in Griekenland echt losbarst komt er een mechanisme ter beveiliging van de euro dat tot nu toe pijnlijk ontbreekt. De details daarvan komen tot stand zodra premier Giorgos Papandreou van Griekenland om hulp vraagt. Genoemde verklaring laat belangrijke vragen daarover nog open. Een daarvan betreft de voorwaarden waarop Griekenland van Europa leent. Het mag geen goedkope lening zijn want dat komt neer op steunverlening.

Over deze elementen beslissen de zestien betrokken landen op basis van unanimiteit. Premier Jan Peter Balkenende is tevreden omdat Nederland zo een vetorecht krijgt. Balkenende staat als demissionair premier onder druk van de Tweede Kamer. Die besloot unaniem dat Nederland niet mag opdraaien voor de problemen van Griekenland dat jarenlang opgefleurde cijfers naar Eurostat stuurden.

4. Nieuwe machtsverhoudingen
De opdracht aan Van Rompuy leert dat de machtsverhoudingen tussen de Europese instellingen na de recente inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon alweer in beweging zijn. Met de opdracht holt de Europese Raad het initiatiefrecht van de Commissie uit.

Tegelijk komt de Eurogroep, waar de ministers van Financiën het altijd voor het zeggen hadden, in de invloedssfeer van de staatshoofden en regeringsleiders. De vergadering van deze groep vlak voor de Europese Raad op het niveau van de staatshoofden en regeringsleiders onder voorzitterschap van Van Rompuy verliep zonder de ministers van Financiën.

Het Europees Parlement komt in de story niet eens voor. De Europese Raad ziet zichzelf kortom als het orgaan dat innovatief de orders uitdeelt en de knopen doorhakt. Dat was al langer zo, maar de staatshoofden en regeringsleiders nemen de teugels via hun voorgenomen 'economische governance van de Europese Unie' nu vaster in handen. Binnen de Raad spelen Duitsland en Frankrijk de baas. Sarkozy zei in Brussel dat hij en Merkel te zijner tijd samen aanduiden wat er moet gebeuren met de resultaten van de werkgroep Van Rompuy.

Dit Duits-Franse overwicht binnen de Europese Raad irriteert diverse regeringen waaronder de Nederlandse. Tegelijk functioneert Van Rompuy als vaste voorzitter heel effectief. De Europese Raad eindigde met beknopte conclusies. Toen nu toe sloot de vergadering altijd af met twintig pagina's vaak onverbindende politiek correcte voornemens. Het Duits-Franse crisismanagement werkt ook prima. De besluiteloosheid die de EU zo vaak kenmerkt blijft daardoor uit.

Zowel Merkel als Sarkozy hadden ieder hun redenen om pas op het allerlaatste moment en dan nog tegenspartelend en bovendien op hún voorwaarden zaken te doen. De christendemocraat Merkel staat voor verkiezingen op 9 mei in de deelstaat Rijnland Westfalen waar de CDU de meerderheid dreigt te verliezen.

Als dat gebeurt beperkt de linkse oppositie via de Bundesrat de manoeuvreerruimte van de regeringscoalitie. Tweederde tot driekwart van de Duitsers is tegen hulp aan Griekenland. Het Duitse publiek is na de rampzalige ervaringen van de jaren twintig met de Reichsmark overgevoelig voor monetaire onrust. Het Duitse Constitutionele Hof oordeelde in 1993 dat Berlijn een partner in de eurozone pas steun mag geven ingeval onmiddellijk gevaar dreigt voor de Duitse economie.

Een Grieks échec haalt de geloofwaardigheid van de euro internationaal onderuit. De forse tegoeden van Duitse (en ook Nederlandse) banken in Griekenland lopen dan gevaar. Daarop zal Merkel zich beroepen als Griekenland de noodvlag hijst.

Sarkozy onderging in de week voor de top voor hem rampzalig verlopen regionale verkiezingen. Hij ziet de directeur-generaal van het IMF, Dominique Strauss-Kahn als mogelijke serieuze rivaal bij de presidentsverkiezingen van 2012. Sarkozy houdt Strauss-Kahn liever buiten beeld. Zodra de leiders van Frankrijk en/of Duitsland met verkiezingen kampen, verlamt dit altijd de Europese Raad.

Tussen Parijs en Berlijn botert het momenteel toch al niet. De Franse minister van Financiën Christine Lagarde riep onlangs op tot een bestedingsinjectie in Duitsland. 'De Duitsers

hebben hun loonkosten fors gematigd. Zij zijn daardoor productiever. Als dat verandert kan Frankrijk beter concurreren' was de perfide achterliggende gedachte. Kanselier Merkel reageerde verontwaardigd. Tegen die achtergrond is het prijzenswaardig dat zowel Merkel als Sarkozy hun eigen besognes even aan de kant schoven en zaken deden waarmee Europa vooruit kan.

5. IMF als redder

Het IMF zet mondiaal failliete landen via pijnlijke binnenlandse maatregelen op het goede spoor. Balkenende was in de vorige bijeenkomst in februari de eerste die voor IMF-deelname pleitte. Voor de anderen was dat onbespreekbaar. De EMU met haar eurozone achtte zich daarvoor toen nog te goed. Hét grote voordeel van IMF deelname is dat deze instelling Griekenland tot bezuinigingen zal dwingen.

Voor Duitsland, Frankrijk en zelfs de eurolanden gezamenlijk ligt dat politiek moeilijk. Zij hebben ook geen ervaring met dergelijke saneringsoperaties. Een twijfelachtig aspect van IMF-deelname is dat daarlangs de Verenigde Staten en de Aziaten invloed krijgen op het beleid van de ECB. Daar staat tegenover dat de gezamenlijke eurolanden voldoende stemmen hebben om binnen het IMF desnoods de besluitvorming te blokkeren.

Na afloop vergeleek de voorzitter van de Europese Commissie José Manuel Barroso het akkoord met een 'geladen pistool dat op tafel ligt'. Sarkozy en Balkenende spraken van een 'preventieve maatregel'. Die moet de speculanten ontmoedigen en maakt de zwakke eurolanden duidelijk dat quarantaine via het IMF dreigt tenzij zij fors bezuinigen.

Te denken valt naast Griekenland aan Portugal, Spanje, Italië, Ierland en later mogelijk België waar een besluiteloos kabinet het leven rekt. Meteen na de Europese Raad haalde Griekenland een lening van vijf miljard euro binnen tegen een rente van 5,9 procent. Tegelijk stabiliseerde de koers van de euro zich.

De EU zelf kon Griekenland geen oplossing bieden gesteld dat zij dat zou willen. Artikel 125 van het VWEU verbiedt dit. Vooral Duitsland heeft destijds op zo'n verbod aangedrongen. Men voorzag landen met traditioneel zwakke munten via de gemeenschappelijke euro te moeten bijspringen.

Gezien het verbod op gezamenlijke hulp is het wél opmerkelijk dat de afzonderlijke landen nu Griekenland toch steunen. Dit leert hoe de politieke leiders de in steen gehouwen Europese verdragen aan de kant schuiven zodra hun eigen nationaal (economisch) belang in het geding komt.

6. 'IJzeren kanselier'

Na de top is Angela Merkel uitgeroepen tot de meest gezaghebbende politicus momenteel in Europa. 'Nie wieder Zahlmeister Europas !', aldus de tabloid Bildzeitung, een vurig supporter van Merkel. Volgens de krant is het naoorlogse tijdperk waarin Duitsland de rekening betaalde zodat de EU kan marcheren voorbij.

De meer serieuze Duitse kranten roemen Merkel eveneens. Zij wordt al vergeleken met de architect van de Duitse eenheid de 'ijzeren kanselier' Otto von Bismarck (1815-1898). In 2007 toen de EU geblokkeerd zat wegens de afgewezen Grondwet voor Europa was het ook al Merkel die creatief de impasse doorbrak. De groene vroegere minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer noemt Merkel echter 'teveel Frau Germania'.

7. EU 2020 Strategie
De Europese Raad heeft de voorgestelde EU 2020 Strategie besproken voor economische groei en werkgelegenheid. Zij komt in de plaats van de Lissabon Strategie uit 2000. Die laatste had van Europa de mondiaal leidende kenniseconomie willen maken wat mislukt is.

Om een nieuwe mislukking te voorkomen beperkt de Unie zich nu toe doelstellingen die men top down wil doorvoeren. Het zijn er vijf: werkgelegenheid, wetenschappelijk onderzoek, klimaat en energiebeleid, onderwijs en armoedebestrijding. 'Inzet is een duurzame sociaal getinte markteconomie', aldus van Rompuy.

Tijdens de Raad bleek dat o.a. Duitsland, het VK en Nederland onderwijs en armoedebestrijding nationale taken vinden. Armoedebestrijding wordt daarom omgedoopt tot 'sociale insluiting'. Met enige creativiteit is dat te zien als een taak van de EU. Inzet is om de strategie in de vergadering van juni overeen te komen. EU 2020 gaat vervolgens alle activiteiten in Brussel bestempelen, is de bedoeling.

8. Klimaatverandering
Inzake het klimaatbeleid handhaaft de EU haar ambities voor een bindend mondiaal akkoord tot beperking van de temperatuurstijging tot twee graden. Tegelijk erkent de Raad na het échec van de klimaattop in Kopenhagen dat zo'n akkoord er voorlopig niet komt. 'Wij kiezen nu voor een stap voor stap methode', aldus Van Rompuy.

Dit jaar volgen hierover conferenties in Bonn en vervolgens in Cancun (Mexico). De EU zit er mee dat zij in Kopenhagen de bus heeft gemist. De leiders van vijf grote landen (Amerika, Rusland, China, India, Brazilië) sloten daar zoals bekend een akkoord buiten de EU om. Van Rompuy gaat de leiders van genoemde landen vragen hoe het vertrouwen is te herstellen.

Lot eurozone ondanks 'triljoenakkoord' onzeker

18 mei 2010

De landen van de eurozone hebben met het IMF een verdedigingsgordel opgeworpen van 750 miljard euro. Wall Street noteerde ‘a trillion dollar deal’ om de speculatie tegen de zwakke eurolanden te bestrijden. De ECB is begonnen ongedekte staatsleningen op te kopen. Dit zijn nooit eerder vertoonde maatregelen. Toch blijft het onzeker of de EU de muntcrises in Griekenland, Portugal en Spanje op termijn kan beheersen.

1. Waarom een top?
Aanvankelijk was niet duidelijk waarom er op de vrijdagavond van 7 mei nog een topconferentie van de eurolanden moest komen. Bondskanselier Angela Merkel had er om gevraagd. Zij wilde publiek tonen gedwongen te zijn mee te doen aan de reddingsoperatie. De top moest de Grieken inprenten dat zij hun bezuinigingsplannen integraal moeten uitvoeren.

Volgens premier Jan Peter Balkenende was de bijeenkomst bedoeld ‘om lessen te trekken’. Maar in de uren voor de bijeenkomst barstte onverwacht een liquiditeitencrisis los. Zij was vergelijkbaar met september 2008, de ineenstorting van de Amerikaanse bank Lehman Brothers, het begin van de bankencrisis.

Vanuit Washington sprak president Barak Obama van een vergelijkbare ‘serieuze dreiging’. Op 6 mei en op zondag 9 telefoneerde Obama met zowel president Sarkozy als kanselier Merkel, later met de Spaanse premier Zapatero.

Toen de vergadering moest beginnen ging het niet langer om Griekenland maar over het overeind houden van de hele eurozone. Op 2 mei was de Eurogroep 110 miljard euro steun aan Athene overeengekomen. Inmiddels had de financiële wereld dit pakket te licht bevonden. Het protest tegen de bezuinigingen in Griekenland, waarbij drie bankbedienden omkwamen, wees bovendien op onwil om mee te werken.

Tegen die onrustbarende achtergrond stelde voorzitter Herman Van Rompuy de bijeenkomst even uit. Er moest eerst een conceptverklaring tot stand komen. Als het er om gaat spannen in de Europese Raad vliegen de discussies alle kanten op. Ligt er een concept dan kan de voorzitter naar een slotverklaring streven.

2. Frans – Duitse marsrichting
Daags voor de bijeenkomst hadden president Nicolas Sarkozy en kanselier Angela Merkel gezamenlijke het traject uitgezet. Behalve versterking van het bestuur van de eurozone bepleitten zij een Europees Stabiliteits Mechanisme. De ministers van Financiën van de eurolanden moesten zondagmiddag 9 mei in Brussel bijeenkomen voor het uitwerken van de details.

De deadline was maandagochtend twee uur als de beurzen in het Verre Oosten openen. Sarkozy en premier Silvio Berlusconi annuleerden hun deelname aan de herdenking van 65 jaar einde Wereldoorlog II op die zondag in Moskou. Vanuit Parijs en Rome trokken zij net als andere regeringschefs aan de touwtjes van de Eurogroep van zondagmiddag.

Na een race tegen de klok van ruim elf uur waarin gedetailleerd moest worden overeengekomen, lag er om 2.10 maandagmorgen een compleet akkoord. Langdurig is er

touwgetrokken omdat Duitsland en Nederland niet wilden dat de Europese Commissie de leiding zou krijgen van de reddingsoperaties. Als grote contribuanten houden zij dat beheer liever in eigen hand. Kan een nationale overheid haar schulden niet aflossen, dan mag zij hulp vragen onder overlegging van een nationaal saneringsplan.

Daarna beslissen de eurolanden of zij bijspringen. Duitsland en Nederland hebben het zo geregeld dat elke regering dan het hulpplan alsnog kan blokkeren. Na afloop van de vergadering van de ministers van Financiën van de Eurogroep 17 mei in Brussel onderstreepte minister Jan Kees de Jager van Financiën dat landen die hulp vragen strikte maatregelen wordt opgelegd. Te denken valt aan o.a. verlaging van lonen en pensioenen en belastingverhoging

3. Hoofdlijnen akkoord
Het nachtelijke akkoord van 7 mei:

- De Europese Centrale Bank (ECB) gaat obligaties opkopen die anders waarschijnlijk niet volledig kunnen worden afgelost. De centrale bank zet met andere woorden de geldpers aan om schulden op te kopen. Dat kan inflatie uitlokken. Tot aan de Europese Raad van 7 mei had ECB-president Jean-Claude Trichet bezworen dat dit ‘geen optie’ was.
- Griekenland mag 110 miljard euro lenen tegen marktrente plus enige opslag (samen ongeveer 5 procent). De EU-landen leveren daarvan 80 miljard. Het IMF draagt 30 miljard bij. De Grieken worden zo gedurende drie jaar afgeschermd van de markt. Daar zouden zij wegens het gevaar van wanbetaling tot twintig procent rente moeten betalen.
- De EU-landen stellen de komende drie jaar samen voor 440 miljard euro leninggaranties beschikbaar. De bulk komt van de eurozone. Het Verenigd Koninkrijk doet niet mee. Bovendien gaat de Commissie 60 miljard euro lenen bestemd voor hulp.
- Het totaal van 60 plus 440 miljard, zijnde 500 miljard euro, wordt door het IMF met minimaal de helft verhoogd tot 750 miljard. Dit is normale IMF-steun. Dus leningen tegen een redelijke rente beschikbaar voor bedreigde landen in de eurozone.

Deze actie van totaal 750 plus 110 miljard euro is veel omvangrijker dan verwacht. Zouden alle leningen en garanties gebruikt worden en niet terugbetaald (wat niemand verwacht) dan kost dat iedere inwoner van de eurozone 2280 euro, ofwel tienduizend euro per doorsnee gezin.

'De EU heeft God zij dank haar waterpistooltjes verruild voor bazooka’s', aldus de Financial Times van 11 mei. Wereldwijd reageerden de beurzen positief. Overigens hopen de politieke leiders dat van de maatregelen zodanige afschrikking uitgaat dat de garanties niet hoeven te worden geëffectueerd. De garanties zijn enerzijds gericht op de speculanten en anderzijds op de publieke opinie die moet versoberen.

Teneinde de gigantische leningen en garanties te collecteren, verdelen en beheren komt er een Europees Financieel Stabilisatie Mechanisme. Dat berust op artikel 122 van het VWEU. 'Onder buitengewone omstandigheden die deze lidstaat niet kan beheersen' mag volgens dit artikel bijstand worden verleend. In de 440 miljard euro aan garanties draagt elk eurozoneland bij naar rato van zijn economisch gewicht.

4. Instant oplossing
De beschreven oplossing past in de door de filosoof/politicoloog Luuk van Middelaar ontvouwde theorie over de werking van de Europese Unie. Iedereen kent de ‘binnensfeer’ van

de Europese instellingen, dus het samenspel van Commissie, Parlement, Ministerraad. Daarvan gescheiden staan de autonome Lidstaten, de 'buitensfeer'. Van Middelaar toonde aan dat in de praktijk veel zaken zich afspelen in een 'tussensfeer'.

Van dag tot dag wordt daar creatief gewerkt aan 'voetje voor voetje' Europese samenwerking. Toegepast op de crisis verloopt het als volgt. Krachtens artikel 125 van het verdrag VWEU (de 'binnensfeer') is het verboden om landen te helpen die financieel op de klippen lopen. Europa mag Griekenland, noch Spanje of Portugal financieel uitkopen. Geen probleem, want voor zulke situaties is er het IMF (de 'buitensfeer').

Een beroep op het IMF was echter uitgesloten omdat dit zwaar gezichtsverlies betekent voor de euro. Ten einde raad is gekozen voor een compromis (de ‘tussensfeer’). Bedreigde landen krijgen garanties van de eurolanden.

De daarvoor vereiste instrumenten zijn in de nachtelijke uren van zondag 9 mei ter plaatse door de ministers van Financiën 'uitgevonden'. Zo kwam bijvoorbeeld een Special Purpose Vehicle tot stand om de beloofde 440 miljard euro te collecteren. Toevallig gebeurde dat allemaal op Schumandag zestig jaar na de conceptie van de Unie in Parijs in 1950.

5. Herziening Stabiliteitspact

De top van de landen van de eurozone besloot vrijdagavond 7 mei verder dat de landen met de euro 'alle maatregelen nemen opdat zij voldoen aan de tekortenprocedure' aldus de slotverklaring. 'Een Europese monetaire unie kan niet blijvend bestaan zonder Europese politieke unie', waarschuwde Commissievoorzitter José Manuel Barroso.

Op 13 mei stelde hij met commissaris voor monetaire zaken Olli Rehn het plan 'Reinforcing Economic Governance' voor. Zo’n versterking van het economisch bestuur is overigens maar een héél klein stapje naar de politieke unie waarbij de lidstaten een deel van hun soevereiniteit moeten inbrengen. Geen enkel land behalve België is voor dat laatste te vinden.

Frankrijk bepleit intussen een ‘economische regering’. Nederland is daar net als Duitsland vierkant tegen. Den Haag ziet in het voorstel de klassieke wens van Parijs om de ECB haar autonomie te ontnemen, aldus een woordvoerder van Financiën.

Tegelijk met de kredieten komt er een aanscherping en een striktere naleving van het Stabiliteits en Groeipact (SGP). Nu geldt daar nog alleen een megaboete voor het land dat door eigen schuld failliet gaat. Maar dit is uiteraard op zo’n moment onuitvoerbaar.

In plaats daarvan denkt de Commissie aan een wél hanteerbare stopzetting van de betaling van subsidies. Minister De Jager onderstreept op 17 mei dat het strikter naleven en handhaven van het SGP voor hem voorop staat. Daaraan heeft het afgelopen jaren ontbroken.

In plaats van de 'politieke' EcoFin vergadering moet een onafhankelijk orgaan gaan beoordelen of een land de SGP regels overtreedt. Dat kan de Europese Commissie zijn of een apart orgaan. De Jager kan zich verder voorstellen dat landen al in het voorjaar het kader van hun nationale begroting voor het jaar daarop naar Brussel sturen. 'Het laatste woord over de nationale begroting blijft echter altijd bij het nationale parlement', aldus de minister.

Herziening van het SGP zal overigens tijd vragen omdat hiervoor unanimiteit vereist is tussen de lidstaten, aldus De Jager. De eerder ingestelde werkgroep onder leiding van Van Rompuy die de totale verbetering van het SGP bekijkt, zal haar werk versnellen.

De Jager noemde de bezuinigingen die Spanje en Portugal inmiddels hebben afgekondigd ‘zeer fors’. Het gaat om vijf procent tekortreductie in twee jaar. ‘Dat is even veel als het hele Nederlandse overheidstekort’, aldus de minister. In Portugal gaan BTW, inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting omhoog. Politici en overheidsmanagers zien hun salaris met vijf procent krimpen.

De geplande luchthaven en een brug over de Taag in Lissabon verdwijnen in de ijskast. Spanje verlaagt de overheidssalarissen met vijf procent. De Spaanse ministers leveren dit jaar vijftien procent in. De geboortepremie van 2500 euro per kind verdwijnt. Spanje schrapt voor zes miljard overheidsinvesteringen.

6. Heldenrol Sarkozy

Het succes van een spannende Europese Raad hangt altijd af van de opstelling van Frankrijk en Duitsland. Die twee moeten het eens zijn. In de aanloop naar de top van 7 mei lukte dat. Zie de genoemde gezamenlijke opstelling van de beide leiders. Maar in Brussel was hun gedrag zeer verschillend. Volgens persbureau AFP heeft president Sarkozy daar gedreigd de eurozone te verlaten als Duitsland bleef weigeren mee te doen aan de redding.

Tijdens de vergadering kwam Sarkozy vlak voor de late Franse avond journaals naar de perszaal. Hij zette zich ten behoeve van de tv camera’s precies in het midden voor de zestien vlaggen achter hem van de landen van de eurozone. Vandaar kondigde hij 'zeer belangrijke besluiten' aan. Want de euro 'beleeft de zwaarste crisis in zijn bestaan' aldus Sarkozy.

Zo kregen de Fransen de indruk dat hun president de hele eurozone leidt. Later is uitgelekt dat Sarkozy in de vergadering ECB-president Trichet dringend verzocht om min of meer waardeloze schatkistpapieren op te gaan kopen. Zo’n betoog is in strijd met de onafhankelijke positie van de ECB. Die kan haar rol ‘het waken over de hardheid van de euro’ niet vervullen als politici de dienst gaan uitmaken.

Kanselier Merkel daarentegen bleef die avond onzichtbaar. De CDU-kanselier wilde vlak voor de verkiezingen in Rijnland Westfalen niet zichtbaar meewerken aan Sarkozy’s ‘belangrijke besluiten’. Toch heeft zij die verkiezingen verloren. Peilingen leren dat de Duitsers massaal tegen steun zijn aan Griekenland. Duitsland doet al vijftien jaar aan loonmatiging, terwijl Griekenland intussen boven zijn stand leefde.

Athene verborg dat door vervalste cijfers naar Eurostat te sturen. Een tweede reden ligt bij het Duitse Constitutionele Hof. Dat hof ziet er scherp op toe dat de Europese steunoperatie niet strijdig is met de grondwet via overdracht van soevereiniteit.

7. Nederlandse verliezen

Nederland brengt totaal 26 miljard euro in. Ons land draait op voor het verlies zodra een land dat een beroep heeft gedaan op de regeling zijn staatsschuld moet herschikken. Dat kan gaan om de leningen gegeven via de Commissie, ofwel de genoemde garanties, ofwel de bijdragen via het IMF. Herschikking betekent dat de schuld niet of niet helemaal wordt afbetaald.

Ruwweg beloopt ons aandeel dan circa vijf procent van het verlies. Schuldherschikking in Griekenland is waarschijnlijk. Het bekende kredietagentschap Standard en Poors acht het land op termijn (ondanks alle bezuinigingen) insolvabel. Duitsland neemt het grootste deel van de reddingsoperaties op zich. Het gaat daar om 123 miljard euro. Komen er verliezen dan draagt Duitsland alleen daarvan ruim een kwart. Frankrijk brengt 90 miljard in.

8. Onzekerheid blijft

Talloze commentaren, waaronder dat van kanselier Merkel van 16 mei, wijzen op twee gevaren. De financiële markten zullen opnieuw van slag raken zodra blijkt dat problemen ontstaan over de gedetailleerde uitwerking van de toezeggingen. Frankrijk en Duitsland hebben hierover nu al verschillende opvattingen. Het tweede risico is dat de bedreigde landen te weinig op hun overheidsuitgaven en loonkosten besnoeien.

Dan woekert de crisis voort en worden staatsschulden niet afbetaald. ‘Wij hebben alleen maar tijd gekocht om de verschillen in concurrentiekracht en in overheidstekorten tussen de eurolanden nu te gaan overbruggen’, aldus op 16 mei het bijtende commentaar van Merkel.

'Jarenlang dacht ik: Europa heeft het voor elkaar. Laat de Amerikanen de militaire supermacht spelen. Zie China als de economische superpower. Wij in Europa zijn dan de lifestyle supermacht. Wij vieren de langste vakanties, hebben de beste wijnen en de beste voetbalteams. Maar mijn droom is voorbij. Ik vrees dat de publieke opinie niet aan de bezuinigingen wil die overal voor de deur staan', aldus Gideon Rachman, de commentaarschrijver van de Financial Times (11 mei).

Hij vreest dat de mensen denken dat de verdedigingsgordel van 750 miljard hen van bezuinigingen afschermt. De afstraffing van kanselier Merkel in Rijnland Westfalen wijst er op dat Rachman gelijk heeft. Het commentaar van de president van de Nederlandse Bank Nout Wellink en van zijn collega’s (Duitsland, België, het VK) ligt in dezelfde lijn. ‘Niet het miljardenfonds maar alleen evenwichtige overheidsbegrotingen kunnen de euro redden’, aldus samengevat deze reacties.

EU bestrijdt crises zonder eigen regering

25 juni 2010

Er komt geen Europese regering die de eurocrisis te lijf gaat. Wel gaan de landen van de eurozone in elkaars kaarten kijken. Zij die de normen niet naleven krijgen met sancties te doen. De stresstests van de banken worden openbaar gemaakt. Dat is besloten tijdens de Europese Raad van 17 juni in Brussel. Wellicht was premier Jan Peter Balkenende er voor het laatst bij.

1. Inleiding

Het offensief van de Franse president Nicolas Sarkozy voor de creatie van een 'gouvernement économique' voor de eurozone is mislukt. Tegelijk dreigt een uiteenspatten van de eurozone als gevolg van de onbeheersbare schuldenlast van de zuidelijke landen. Toch willen veel hoofdsteden hun autonomie op economisch gebied niet poolen om zo'n ramp te voorkomen. Zij vrezen dat een aparte regering van de landen met de euro de onafhankelijke rol aantast van de Europese Centrale Bank (ECB).

Wel gaan alle EU-landen voortaan ieder voorjaar hun conceptbegroting voorleggen aan de Europese Commissie. Bovendien worden de stresstests van de grote banken einde juli publiek gemaakt. Deze tot voor kort onbespreekbare maatregelen moeten het vertrouwen in de financiële wereld herstellen.

De conclusies van de Europese Raad van 17 juni in Brussel bevatten nog meer suggesties om een nieuwe Griekse eurocrisis te voorkomen. Na de zomervakantie worden deze plannen uitgewerkt. Dat gebeurt door een brede werkgroep onder leiding van Herman Van Rompuy, de voorzitter van de Europese Raad.

2. Motieven van de tegenstanders

De tegenstanders van een economische regering in Berlijn, Londen, Den Haag en andere noordelijke hoofdsteden verdenken de Fransen er van de rol van de ECB te willen ondergraven. Daar zijn de landen met traditioneel een harde nationale munt mordicus tegen. Deze landen zien de politiek onafhankelijke ECB als garantie voor stabiliteit en een lage inflatie.

Londen is tegen omdat het de euro ter wille van het Britse pond graag bagatelliseert. De Britten en de Polen zijn bovendien tegen een aparte regering van de landen van de eurozone omdat die zichtbaar maakt dat zij, zonder euro, eigenlijk 2e klasse lidstaten zijn. 'Wij accepteren geen exclusieve elite binnen de EU', aldus de Poolse premier Donald Tusk.

Raadsvoorzitter Herman Van Rompuy vreest dat een economische regering een breuklijn aanbrengt in de Europese Unie. Uiteraard zijn de Commissie en het Europees Parlement tegen een economische regering omdat die hen aan de kant zet. 'De Europese Commissie is de eigenlijke coördinator van de EMU', aldus Jerzy Buzek, voorzitter van het Europees Parlement in zijn toespraak tot de Raad.

Wie het Verdrag van Lissabon onbevooroordeeld leest krijgt inderdaad de indruk dat er al een 'economische regering' is. De Commissie heeft verdragsmatig belangrijke bevoegdheden bij

het beheer van de EMU. Tevergeefs had het Europees Parlement in een breed gedragen resolutie tevoren gevraagd dit alles intact te laten.

Het parlement vroeg de Europese Raad om de klassieke ‘communautaire methode’ te bevestigen als basis voor het functioneren van de Unie. Die bevestiging bleef echter uit. Voorzover valt na te gaan nam alleen het piepkleine Luxemburg het in de Raad uitdrukkelijk voor de ‘communautaire methode’ op.

3. Voorstanders geven niet op

Inmiddels geven de Fransen niet op. Successieve regeringen van rechtse en linkse signatuur pleiten daar al jaren voor een economische regering van de landen met de euro. Daaruit is in 1998 de Eurogroep geboren waar het Verenigd Koninkrijk toen al tegen was. ‘l’UE cherche toujours son gouvernement économique’ aldus een vette kop in de Franse Libération daags na de top in Brussel.

De krant wijst er op dat Sarkozy heeft gezegd blij te zijn ‘dat de eerste elementen van de beoogde ‘gouvernement économique’ zijn overeengekomen’. Wellicht is de wens de vader van de gedachte. De slotverklaring spreekt alleen over ‘een krachtiger economische governance’.

Minister-president Jan Peter Balkenende zei in zijn persconferentie dat ‘governance’ iets heel anders betekent dan ‘gouvernement’ ofwel ‘regering’. Sarkozy wil(de) een regering samengesteld uit de staatshoofden of regeringsleiders van alleen de landen van de eurozone met een zetel in Parijs. Dat is dus een nieuwe instelling. Invloedrijke zuidelijke regeringsleiders zoals de Spanjaard José Luis Zapatero en de Italiaan Silvio Berlusconi steunen Sarkozy.

Kanselier Angela Merkel heeft Sarkozy op 14 juni tijdens vooroverleg Sarkozy het idee van een economische regering als ‘politiek onhaalbaar’ uit het hoofd gepraat. Zij kon dat doen omdat daarvoor unanimiteit nodig is tussen de staatshoofden en regeringsleiders. Merkel van haar kant moest haar plan loslaten om de landen die voortdurend uit de pas lopen uit de eurozone te kunnen zetten.

Zij wilde dit verdragsmatig vastleggen. Daarvoor ontbreekt in de Unie eveneens de vereiste unanimiteit. De Europese Raad is het er nu over eens dat de beoogde ‘economic governance’ álle EU-landen omvat en niet alleen die van de eurozone. Merkel gaf op haar persconferentie in Brussel hieraan een opmerkelijke uitleg.

‘Er is overeenstemming dat een aantal kwesties die tot nu toe in de specifieke Ministerraden speelden –zoals het toezicht op de overheidstekorten, innovatiebeleid, energiepolitiek –naar de Europese Raad gaan.

Dat is wat Frankrijk en Duitsland een economische regering noemen. Laten wij nu maar eens zien hoe dat werkt’, aldus Merkel’s tegenover Frankrijk verzoenende taal. De Britse conservatieve premier David Cameron die hier debuteerde, kan leven met dit besluit omdat alle lidstaten aldus meepraten, zo zei hij.

Premier Balkenende repte op zijn persconferentie met geen woord over de uitleg van Merkel. Nederland wil niet horen van meer macht voor de Europese Raad. Balkenende had trouwens gelijk. In de slotconclusies is de uitleg die Merkel aan het besprokene gaf niet terug te vinden.

De Luxemburgse premier Jean-Claude Juncker die al vijftien jaar in de Europese Raad zit, concludeerde dat er over een economische regering (waar hij tegen is) helemaal niets is besloten. ‘Laat ze eerst ‘s een definitie geven van wat zij met een economische regering precies bedoelen’, mompelde Juncker toen hij de vergadering binnenstapte.

4. De reeks besluiten
Deels op basis van voorbereidend Frans-Duitse beraad namen de 27 nationale leiders in Brussel bijeen de volgende besluiten.

- Vóór eind juli publiceert het Europees Comité van Toezichthouders op de Banken (CEBS) de resultaten van de stresstest die 25 internationale banken in de EU ondergaan. Via deze ongekende openheid wil de overheid tonen dat de solvabiliteit van deze financiële reuzen in orde is.
- Banken gaan een speciale belasting betalen. De opbrengst dient als reserve voor crisissituaties. De EU en de VS willen de banktaks op basis van een akkoord in de G20 wereldwijd invoeren. Of dat lukt is onzeker. Australië, Brazilië, Canada, China en Japan liggen dwars. Europa maakt invoering van de taks daarvan niet afhankelijk. Veel minder vast staat het Europese plan voor een wereldwijde heffing op financiële transacties. Het VK is daar tegen.
- Er komen meer verfijnde Maastrichtnormen. Een land dat zijn pensioenverplichtingen via kapitaaldekking (dus als reserve) heeft geregeld (zoals Nederland) wordt voortaan anders beoordeeld dan een land zonder veel pensioenreserves zoals Frankrijk.
- De nationale overheden leggen in het voorjaar hun voorlopige begrotingsplannen en verwachte economische ontwikkeling ter beoordeling voor aan de Commissie. Nederland was daar aanvankelijk tegen. De maatregel betreft volgens Balkenende vooral de landen die achter lopen op de normen van het Stabiliteits en Groeipact (SGP).
- Het mag niet langer mogelijk zijn dat een regering jarenlang vervalste economische gegevens naar Eurostat stuurt (zoals Griekenland deed).
- Zowel het preventieve deel van het SGP als het corrigerende deel worden met sancties versterkt. Kortom versterking van de budgettaire discipline. Hoe dat verloopt bleef nog onduidelijk. Tot nu toe beslissen de eurolanden zelf over toepassing van de sancties. Daarom zijn ze nog nooit toegepast. President Jean-Claude Trichet van de ECB wil dat sancties min of meer vanzelf ingaan als een nationale overheid in gebreke blijft.
- Een Europees scorebord gaat de verschuivingen in de concurrentieverhoudingen zichtbaar (dus bespreekbaar) maken.

5. Wollige teksten …
Wie de conclusies van de bijeenkomst leest denkt ‘waarom is die tekst zo wollig?’. Het antwoord is eenvoudig: de regeringen die jarenlang aan de vereisten van het SGP hebben voldaan willen zich niet laten knevelen om de zondaars te dwingen hun leven te beteren. Anderzijds geeft bovenstaande waslijst de richting aan waarheen de EU koerst. Bij de Europese Raad van oktober zal voorzitter Van Rompuy een uitgewerkte aanpak presenteren.

Inzet: hoe een landencrisis zoals met Griekenland in de toekomst te voorkomen. De Commissie, de ECB en uiteraard de regeringen worden door Van Rompuy tevoren uitvoerig geconsulteerd. Na die Europese Raad van oktober komt de Commissie met de officiële voorstellen.

Daarover spreken de Europese Ministerraad en het Europees Parlement in de loop van 2011 het laatste woord. Wat daaruit voortkomt is bindende wetgeving voor alle 27 EU-lidstaten. Herziening van het SGP vereist geen verdragswijziging.

Van Rompuy verklaarde na afloop voor de media dat de vergadering vastbeslotenheid had getoond om tot een gezamenlijke koers te komen. 'Iedereen erkent nu dat de besluiten van één land tegelijk alle andere landen raken'. Dat oordeel sloeg overigens eigenlijk meer op de vorige vergadering op 7 mei.

Daaruit is het Europees Stabiliseringsfonds van totaal 750 miljard euro voortgekomen. Commissievoorzitter José Manuel Barroso kondigde nog deze zomer eigen voorstellen aan om het beheer van de eurozone en het economisch beleid te verbeteren.

Deze demonstratie van harmonie na afloop van de Europese Raad is gebruikelijk. Zij doet er niets aan af dat Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk voor de bijeenkomst fundamenteel verschillende opinies ventileerden.

Tijdens de vergadering zijn die meningsverschillen bijgelegd dan wel verzwegen. Inmiddels heeft Duitsland ongekende bezuinigingen van 80 miljard euro op zijn begroting aangekondigd. Frankrijk daarentegen bezuinigt voorlopig niet. Sarkozy heeft kritiek op de volgens hem eenzijdige aanpak van zijn oosterburen.

Omstreden 'striptease' banken
Is publicatie van de stresstests van de 25 grote systeembanken (die essentieel zijn om de economie draaiende te houden) zoals ING vertrouwenwekkend? Bij zo'n test wordt gekeken hoe het een bank zou vergaan onder extreme omstandigheden. Behalve onverwacht is dit echter een riskant besluit. Onverwacht omdat dit tot voor kort onbespreekbaar was wegens de risico's. Wat te doen wanneer blijkt dat banken niet echt tegen een stootje kunnen? Volgt dan de gevreesde 'run op de bank'?

'De betrokken overheden zullen dan met garanties optreden', aldus Balkenende. Riskant is de openbaarmaking bovendien omdat de nationale toezichthouders de tests afnemen. Bij gebrek aan Europese normen hanteren zijn uiteenlopende maatstaven. Topdirecteur Bruggink van de Rabobank sprak van een 'overhaast besluit dat de onzekerheid alleen maar zal doen toenemen'.

Overigens hebben in oktober vorig jaar 22 grote banken al zo'n test ondergaan. Toen is alleen bekend gemaakt dat er geen probleem was gevonden. De openbaarmaking komt er vooral op aandringen van Spanje. Dat land gaat volgens speculanten de kant op van het failliete Griekenland. De Spaanse regering zegt dat zijn banken in feite gezond zijn. Overwogen wordt overigens later ook de stresstest van de vele kleinere banken in de EU openbaar te maken.

6. EU 2020: holle leuzen?

- De Europese Raad heeft zonder veel discussie de 'Europa 2020-strategie' voor meer banen en duurzame economische groei vastgelegd. Er zijn vijf kerndoelen:
- Drie op de vier mensen tussen 20 en 64 aan betaald werk helpen;
- Minimaal drie procent van het BNP besteden aan onderzoek en ontwikkeling;
- De uitstoot van broeikasgassen vergeleken met 1990 met twintig procent verminderen;

- De schooluitval onder de tien procent brengen zodat veertig procent van de jeugd minstens middelbaar onderwijs voltooit;
- De armoede wegwerken van twintig miljoen personen in de EU.

Ieder land bepaalt zelf welke maatregelen het zal nemen om bovenstaande doelstellingen te bereiken. Overtuigend is de overeengekomen aanpak daardoor niet. Prime Minister Cameron sloeg de spijker op de kop toen hij er op wees dat de begrotingsdiscipline het onmogelijk maakt om tegelijk EU2020 te realiseren.

EU 2020 komt in de plaats van de Lissabonstrategie. Dit plan uit 2000 waarmee Europa de Verenigde Staten in 2010 economisch had willen kloppen is mislukt.

7. Welkom Estland en IJsland !
De Raad gaf het groene licht voor onderhandelingen met IJsland over toetreding tot de EU. Dat land wil lid worden omdat het anders de economische crisis niet aankan. Vastgelegd is wel dat Reykjavik al zijn verplichtingen nakomt.

Vanwege de ondergang van de bank Icesave hebben Nederland en het Verenigd Koninkrijk vier miljard euro spaargeld van IJsland tegoed. Balkenende onderstreepte dat Nederland op ieder moment met een veto de onderhandelingen kan stilleggen zou IJsland in gebreke blijven.

Estland mag ‘dank zij een gezond economisch en financieel beleid’ komend Nieuwjaar toetreden tot de eurozone, zo besloot de Europese Raad.

8. Nog meer Europese Toppen
Voor minstens vier regeringsleiders was dit de wellicht laatste bijeenkomst. Behalve Balkenende betreft het Robert Fico (Slowakije), Matti Vanhanen, (Finland) en Yves Leterme (België). Dit feit is door voorzitter Van Rompuy gemarkeerd. Balkende zei na afloop dat het bijzondere jaren waren waarin veel is gebeurd.

Belangrijk was in 2004 de uitbreiding met twaalf landen waardoor Europa een andere toekomst kreeg. ‘Vanaf het begin merkte ik dat de contacten tussen Frankrijk en Duitsland hier belangrijk zijn’. Balkenende heeft geen probleem met de Frans/Duitse as ‘zolang ze maar niet dominant wordt op alle fronten’.

Voorzitter Van Rompuy, waarrond de aanvankelijke kritiek is verstomd, wil zowat maandelijks gaan vergaderen. Normaal komt de Europese Raad vier keer per jaar bijeen. Nederland is niet gelukkig met al die extra meetings heeft Balkenende gezegd.

Er zijn al vergaderingen gepland voor september, oktober, december, februari en maart. Barst de crisis rond Griekenland of andere zuidelijke landen weer los dan volgt extra beraad. Van Rompuy heeft toestemming om dan een extra top van de landen van de Eurogroep bijeen te roepen.

Niet de vaste voorzitter van de Eurogroep, premier Juncker, maar Van Rompuy is dan de voorzitter. Zo zet de ‘grijze muis’ Van Rompuy zoals zijn critici hem eens noemden, zijn opmars als ‘president van de Europese Unie’ pragmatisch voort.

Verrassend vertrouwenwekkend: 'Minder Europa = Beter Europa'

16 augustus 2010

’n Hooggeplaatste Nederlandse Eurofunctionaris: "Als ze mij op ’n feestje vragen wat ik doe vertel ik nog liever dat ik bij de belastingen zit dan bij de Europese Unie, zó impopulair is Brussel vandaag".

De politieke wereld is vandaag eveneens eurosceptisch. De Kamer besloot op 7 mei de Commissie als dagelijks bestuur van Europa te omzeilen bij het toezicht op de euro. Dit gebeurde met steun van pro-Europese partijen als CDA, D66 en de PvdA.

Ons poldermodel berust op vertrouwen tussen de burgers en de overheid met de sociale partners in een sleutelrol. Wij onderhouden in Nederland onderling een vertrouwensrelatie via onze taal, cultuur en economische afhankelijkheid. De Europese Unie mist die ‘bestuurlijke nabijheid’ en de sociale partners. Maar ook dat Europa functioneert alleen goed zolang de burgers het vertrouwen.

De Unie heeft als enorme handicap dat de meeste mensen zich niet betrokken voelen. Bovendien spelen de politici de nationale kaart. In de Europese Raad van Ministers waar de besluiten vallen is het 'ieder voor zich'. Dat komt omdat de nationale soevereiniteit na zestig jaar Europese integratie nog recht overeind staat. Vroeger dreef de dreiging vanuit de Sovjet-Unie, de angst voor al wéér oorlog, de landen van West-Europa bijeen. Vandaag is de welvaartscheppende Europese markt met één munt de spil waarrond alles in Brussel draait. Maar voor het publiek zijn markt en munt iets vanzelfsprekends. Sedert de verwerping van de 'Grondwet voor Europa' weten wij dat het draagvlak voor dieper gaande integratie ontbreekt.

1. Vertrouwen geen item
Bij het schrijven van dit artikel kwam aan het licht dat de 'founding fathers' van de Europese integratie niet hebben nagedacht over de noodzaak van een vertrouwensrelatie met de burgerij. Noch in de mémoires en biografieën van Jean Monnet, Konrad Adenauer, Paul-Henri Spaak, noch die van onze J.W. Beijen komt dit aspect aan de orde. Monnet’s slogan: 'Wij verenigen niet de staten maar de mensen' is niet echt uitgewerkt. De publieke opinie heeft in het Europabeleid 'een geringe en weinig invloedrijke rol gespeeld'. Tot die conclusie kwamen in 2001 de auteurs van de prachtige bundel Voor Nederland en Europa. De huidige vertrouwensbreuk tussen Nederland en Europa is trouwens niet typisch Nederlands. Zelfs België, altijd gezien als uitgesproken pro-EU, durfde geen referendum te houden over de Grondwet voor Europa.

Centraal staat hier de vraag in hoeverre de instellingen van de Europese Unie zélf schuld zijn aan het wantrouwen. Daarover hoor je namelijk nooit wat. Wat te doen bovendien opdat 'Brussel' weer legitiem (dus vertrouwenwekkend) wordt?

Wie Brussel volgt merkt soms wereldvreemdheid op bij de Commissie, het Parlement, Hof van Justitie en hun ambtelijke staven. Zij reageren niet steeds alert op de samenleving. Ze geloven bovendien heilig in hun slogan 'Meer Europa = Beter Europa' en handelen dienovereenkomstig. Er bestaat een kloof tussen de burger en Europa, maar omgekeerd gaapt een afgrond. Enkele voorbeelden daarvan.
2. Wereldvreemde projecten

- Alle regeringen in Europa moeten vandaag bezuinigen. Europa zelf wil daaraan echter absoluut niet meedoen. De EU-uitgaven moeten alsmaar omhoog. Volgens de Commissie volgend jaar met zelfs zes procent ineens. De Nederlandse overheid kost dat dan 350 miljoen extra aan contributie.
- Overal moeten overheden ambtelijk trimmen. De Commissie daarentegen groeit alsmaar verder. In juli passeerde het aantal Directeuren-Generaal (DG's) de honderd. Volgens budgetexpert Grässle van de Europese Volks Partij is er voor slechts 87 DG's werk. Boven hen zitten 27 Eurocommissarissen terwijl er werk is voor slechts twaalf.
- De EU landen denken meestal verschillend over de buitenlandse politiek. Zie Irak, Kosovo, Afghanistan, Suriname, Servië of Turkije. Toch komt er binnenkort een prestigieuze speciale dienst van op den duur achtduizend Europese diplomaten. Niemand weet hoeveel dit raadselachtig korps gaat kosten.
- In de jaren tachtig ontdekte de VS het midden- en kleinbedrijf (mkb) en de zzp-er als motor van economische vernieuwing en schepper van banen. Brussel mikte altijd op de grote bedrijven. Twintig jaar na Amerika pas ontdekte de Commissie het mkb.
- De eurokritische denktank Open Europe becijferde dat Brussel iedere werkdag tien miljoen uitgeeft aan voorlichtingsmateriaal, opiniepeilingen, pro-Europese studiebureaus en fora, lesmateriaal e.d.. Overtuigt zo'n gigantisch propaganda-apparaat?
- Een probleem is dat de EU zwemt in het geld. De Commissie kon zonder problemen ineens maar liefst 60 miljard euro te voorschijn toveren voor het noodfonds (EFSM) voor de zuidelijke eurolanden. Dat zulke gigantische reserves sluimeren is ongelooflijk! Tegelijk wil de Commissie dit najaar iedere burger belastingplichtig maken aan Brussel.
- Vijftig jaar geleden leerde je dat de EEG het lot van arbeiders, boeren, gepensioneerden, vrouwen en andere zwakkere groepen ging verzachten. Vandaag is de EU geen verzekeringspolis meer. 'Men heeft het gevoel erop achteruit te gaan, juist als gevolg van BrusseI', aldus het Sociaal en Cultureel Planbureau. 'Door de schijnbaar eindeloze uitbreiding, Europa als hardhandig doorgeefluik van globalisering en liberalisering, Europa dat als uniformerend scheermes over arrangementen en tradities van de lidstaten scheert, wordt Europa meer als dreiging dan als inspirerende oplossing gezien', aldus René Cuperus in het WBS Jaarboek 2008.
- Was het verstandig al in 2007 Roemenië en Bulgarije bij de EU te halen? Om onze nationale energie-installaties aan het buitenland te verpatsen? Europese kwaliteitseisen voor ziekenhuizen te introduceren? Geen koeienstront meer op de onze tulpenvelden te laten? 'Juffrouw' af te schaffen omdat dit de ongehuwde status benadrukt? Europees campagne te voeren tegen overgewicht? De nationale kustwacht te vervangen door een EU-bureaucratie? 400 hoogleraren in te huren die het Europese geloof verspreiden? De Commissie is de bron van dergelijke plannen en projecten.
- Europa is bezig ruwweg veertig nieuwe instellingen te lanceren. Zij variëren van het Communautair Bureau voor Plantenrassen (Angers, Fr.) tot het Europees Milieuagentschap (Kopenhagen) met honderden werknemers. 'Is er een probleem? Gooi er een agentschap tegenaan, redeneert Brussel', aldus NRC Handelsblad onlangs. Parijs wil een 'economische regering' installeren. In totaal gaat het om staven die in de duizenden lopen. Oud-Commissievoorzitter Jacques Delors hekelt deze bestuurlijke versplintering.
- Het Europees Parlement is niet geworteld. 'n Echt parlement kan de regering naar huis sturen, waarbij de machtsvraag speelt. Maar tegenover het Europees Parlement staat geen Europese regering. De Raad van Staatshoofden en Regeringsleiders als het embryo daarvan? Akkoord, maar over die Europese Raad heeft dit parlement nu echt helemaal niks te vertellen.

3. 'Minder Europa = Beter Europa'

Al een halve eeuw staat de overgrote meerderheid van de Nederlanders positief tegenover de EU. De mensen weten dat Nederland Europa nodig heeft om hun welvaart te waarborgen. Hoe dan het geknakte vertrouwen in de Europese instellingen te herstellen?

Nederland heeft op de gang van zake daar slechts beperkte invloed. De genoemde voorbeelden van vertrouwenondermijnende aspecten van de EU zelf hebben één uniform kenmerk: zij kosten veel geld. Via de geldbuidel is de onstuimige groei van de EU te besnoeien. Vermindering van de Nederlandse financiële bijdrage is daarom ’n goed idee. De Tweede Kamer wil dat al langer. Diverse andere EU-lidstaten denken er net zo over. Laat het nieuwe kabinet daarbij aanknopen. 'Minder Europa = Beter Europa'. Concentratie op kerntaken is de beste vertrouwenwekkende maatregel die Brussel kan nemen.

Europese Raad maakt ‘politiek theater’ over Roma

5 oktober 2010

De Europese Commissie ziet er vanaf Frankrijk aan te klagen wegens het massaal uitzetten van Roma zigeuners. Brussel trok zijn staart in na een uitbarsting hierover in de Europese Raad van president Sarkozy tegen Commissievoorzitter Barroso. Parijs heeft inmiddels bovendien beterschap beloofd. Door dit conflict kwam de Europese Raad op 16 september niet echt toe aan het geplande debat over het buitenlands beleid.

1. Europese Raad 16 september
Zelden had een Europese Raad zo weinig om het lijf als die van 16 september in Brussel. Er viel geen enkel besluit van betekenis. Wel liepen de emoties op over de uitzetting van Roma. Dit verloop duidt er op dat tien Europese Raden per jaar in plaats van de voorgeschreven vier wellicht geen goed idee is. Bij zijn benoeming als voorzitter begin dit jaar heeft Herman Van Rompuy voortaan circa tien ‘toppen’ aangekondigd.

De Commissie besloot op 19 oktober alsnog af te zien van een voorgenomen aanklacht bij het EU-Hof tegen Frankrijk wegens inbreuken op de Europese wetgeving inzake het uitzetten van Roma zigeuners. De beslissing viel na een ongebruikelijk bitter debat hierover in de Europese Raad van 16 september.

Een woedende president Nicolas Sarkozy eiste excuses van Commissievoorzitter José M. Barroso. Sarkozy accepteerde het niet dat commissaris Viviane Reding (Justitie) de massale uitzettingen naar Roemenië en Bulgarije (terwijl ze met de vuist op het spreekgestoelte sloeg) had vergeleken met de deportatie van de Joden in de oorlog.

Reding maakte op 19 oktober bekend dat Frankrijk zwart op wit heeft beloofd de procedures voor het uitzetten van buitenlanders overeenkomstig de Europese regels aan te passen. De wetgeving die Parijs momenteel daartoe prepareert kan begin volgend jaar in werking treden. Concreet betekent dit dat wie wordt uitgezet voortaan nog een maand de tijd krijgt om in beroep te gaan.

‘Frankrijk heeft aldus gedaan wat wij hadden gevraagd’, aldus Reding. Amnesty International en andere mensenrechtenorganisaties daarentegen vinden dat de Commissie over deze politiek gevoelige kwestie geen conflict aandurft met Frankrijk. De gang van zake rond de uitzettingen van Roma zoals hieronder geschetst bevestigt deze indruk. Anderzijds betekent de Franse belofte dat het op staande voet uitzetten zoals van de zomer gebeurde voortaan niet meer kan.

Door het conflict kwam de Europese Raad niet toe aan de diepgaande discussie over het buitenlands beleid (GBVB) die de hoofdschotel van de bijeenkomst zou zijn. In de marge van de Europese Raad loopt intussen wel belangrijk beraad over het voorkomen van een nieuwe financiële (banken)crisis.

Op 28 en 29 oktober bespreekt de Europese Raad daartoe ingrijpende plannen. Tegen die tijd zal wellicht blijken of na Griekenland ook Portugal en Ierland, twee lidstaten aan de rand van het bankroet, extra bijstand nodig hebben.

2. Woedende Sarkozy

Begin september negeerde Frankrijk een oproep van het Europees Parlement om de uitzettingen van Roma te stoppen. President Sarkozy zei vervolgens in de Europese Raad 'aangeslagen' en 'geschokt' te zijn door de 'kwetsende' aantijgingen van de Luxemburgse Reding. 'De Commissie heeft Frankrijk beledigd. Als staatshoofd is het mijn plicht mijn land te verdedigen', zei Sarkozy. Omdat Reding haar excuses had gemaakt wilde de Franse president 'de zaak niet verder op de spits drijven'.

Sarkozy kondigde aan door te gaan met het ontmantelen van de kampen. Ruwweg 2000 Roma zijn al uitgezeten het einddoel ligt bij circa 8.000. De overgrote meerderheid van de Roma vertrekt overigens vrijwillig, zei Sarkozy. De Italiaanse premier Silvio Berlusconi sloot zich aan bij de Franse uitzettingspolitiek en zijn Britse collega David Cameron deed dit in meer diplomatieke termen. De Spaanse premier José Luis Zapatero daarentegen kritiseerde zijn buurland.

De andere regeringsleiders waaronder Jan Peter Balkenende zwegen. Kanselier Angela Merkel kapte na anderhalf uur het politiek theater af. 'Het is nu wel genoeg geweest'. Duitse kranten spraken van ''einen grossen Kindergarten'. De Commissie was teleurgesteld omdat niemand het voor Barroso had opgenomen.

Zwak element in de Franse aanpak is een brief van 5 augustus 2010 van het ministerie van Binnenlandse Zaken dat de prefecten oproept binnen drie maanden driehonderd illegale kampen te sluiten 'met prioriteit voor de Roma'. De Europese Commissie liet als toezichthouder van de verdragen Parijs daarop weten dat 'geen enkele burger het doelwit mag worden van repressie omdat hij behoort tot een etnische minderheid of een bepaalde nationaliteit'.

De Franse overheidsadministratie heeft genoemde onacceptabele formulering over de Roma vervolgens ingetrokken. De Juridische Dienst van de Commissie bestudeert momenteel of er voldoende aanknopingspunten bestaan om voor de tijd dat de genoemde 'anti-Romabrief' van kracht was, een inbreukprocedure te openen tegen Frankrijk.

3. Geen vrij verkeer personen

Het conflict maakt duidelijk dat het vrije verkeer van personen binnen de EU waarover de autoriteiten in Brussel al tientallen jaren hoog opgeven, in de praktijk toch forse beperkingen kent. Richtlijn 2004/38/EG staat namelijk toe dat de burger uit een ander EU-land die langer dan drie maanden elders in de EU verblijft, uitgezet mag worden indien betrokkene a. niet aantoonbaar zelf in zijn levensonderhoud voorziet, b. dan wel geen ziektekostenverzekering heeft, c. dan wel een onredelijke belasting vormt voor de sociale bijstand van het gastland.

De uitgezette Roma vallen onder die categorieën. Parijs wijst er op dat in de illegale kampen behalve Roma nog minderheden uit o.a. Soedan, Irak, Iran verblijven die vaak eveneens uitgezet worden. President Sarkozy zei na afloop van het beraad in Brussel er gerust op te zijn dat zijn uitzettingsbeleid spoort met de Europese regels. 'Ons besluit om de kampen te ontruimen slaat op het collectief. Maar er wordt juridisch individueel bezien of men in Frankrijk mag blijven'.

De Commissie maakte vervolgens na een uitvoerige discussie bekend voorlopig af te zien van een inbreukprocedure. Frankrijk had haar inmiddels op het hoogste politieke niveau laten weten dat het nooit de bedoeling is geweest om specifiek de Roma als groep uit te zetten.

Parijs heeft verder beloofd alle EU-regels en het Handvest voor de Grondrechten van de EU strikt na te leven.

Volgens de Franse krant Le Monde had Sarkozy tegenover Barroso laten verstaan een procedure als ‘een oorlogsverklaring’ te zien. Rekening houdend met de onafhankelijke toezichthoudende rol van de Commissie was tenslotte het commentaar van Chantal Brunel, woordvoerster van Sarkozy’s UMP, ook nogal merkwaardig. Zij verklaarde dat Frankrijk niet de les wil worden gelezen door een commissaris uit het piepkleine Luxemburg.

De gang van zake leert dat de in de Europese verdragen vastgelegde onafhankelijke positie van de Commissie in de politieke praktijk soms boterzacht is. Commissievoorzitter Barroso had uiteindelijk geen zin om een groot land als Frankrijk met een politiek gevoelige procedure voor het hoofd te stoten.

Verwacht wordt dat binnenkort de Commissie Frankrijk samen met een serie andere landen zal aanmanen. De Roma vormen namelijk een probleem in heel Europa. Volgens een Commissiewoordvoerder passen zestien van de 27 EU-landen de verblijfregels niet correct toe. Welke landen dat zijn blijkt wanneer genoemde aanmaning komt.

Ofschoon het probleem ‘Roma’ de bijeenkomst totaal overheerste komt het in de twaalf pagina’s tellende conclusies van de vergadering niet voor. Dat is wel vreemd. Niettemin leert het verloop van deze Europese Raad dat het lot van de twaalf miljoen Roma verspreid over Europa nu op de agenda staat. Voorzitter Van Rompuy verwacht dat de kwestie in de Europese Raad terugkeert, zei hij na afloop.

Tegelijk zit achter dit conflict een portie schijnheiligheid en politiek opportunisme verborgen. Het kwam de in de opiniepeilingen laag scorende president Sarkozy goed uit om in de komkommertijd een anti-Roma sfeertje te creëren. Sarkozy wil met zijn optreden het momenteel weer oplevende rechtse Front National voor blijven.

Tegelijk hebben sommige van Sarkozy’s critici boter op het hoofd. Zoals vermeld heeft meer dan de helft van de Europese regeringen problemen met het naleven van de regels. Frankrijk werd in het Europees Parlement fel bekritiseerd door de fractieleider van de liberalen Guy Verhofstadt.

Parlementslid Derk Jan Eppink herinnerde er daarna aan dat het juist Verhofstadt is geweest die in de jaren negentig als Belgisch regeringsleider met het uitzetten van Roma is begonnen. België is daarvoor door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens veroordeeld.

4. Europese Economische regering

Inmiddels heeft de Europese Commissie op 29 september een pakket voorstellen gelanceerd als eerste stap naar een ‘Europese economische regering’. De voorstellen spreken van ‘economic governance’.

De term ‘Europese economische regering’ die Frankrijk wil introduceren is in de noordelijke landen hoogst omstreden. Duitsland, Nederland en andere landen zien in een ‘Europese economische regering’ een gevaar voor de onafhankelijke monetaire politiek van de ECB.

Volgens voorzitter Barroso betekenen zijn voorstellen ter verbetering van het Stabiliteits- en Groeipact (SGP) de meeste ingrijpende hervorming van het crisismechanisme sedert de start

van de EMU eind vorige eeuw. ‘Wij willen voortaan aan de handrem kunnen trekken opdat de wagen niet in de afgrond gaat’, zo motiveerde Barroso zijn plannen. Kern daarvan is een verbeterde aanpak van de crisispreventie nadat Griekenland onlangs de hele eurozone in gevaar bracht.

De landen met een overheidstekort boven drie procent van hun bnp worden voortaan sneller en krachtiger bestraft. Landen zoals België, Italië, Ierland met overheidsschulden groter dan hun totale BNP moeten daarop jaarlijks minimaal twee procent gaan aflossen.

Ander belangrijk novum is dat regeringen die fout zitten driekwart van hun collega’s achter zich moeten krijgen om door de Commissie voorgestelde sancties alsnog tegen te houden. Vandaag is het precies andersom. Er is een driekwart meerderheid in de Raad van Ministers nodig om een bestraffing door te laten gaan.

Dat systeem werkt niet omdat ministers van Financiën onderling elkaar graag ontzien. Nieuw is een voorgesteld mechanisme om de concurrentiekracht van landen met enorme betalingsbalansoverschotten (zoals Duitsland vandaag) dan wel met een zwak macro-economisch beleid, ter discussie te stellen.

Uit de eerste reacties blijkt dat o.a. Frankrijk en Italië de voorgestelde sancties willen afzwakken terwijl Duitsland en o.a. Nederland ze willen versterken. Europarlementariër Corien Wortmann (CDA) is inmiddels aangewezen als rapporteur voor de onderhandelingen tot verbetering van het SGP namens het EP. Bij deze voorstellen past de kanttekening dat de bestaande in het SGP neergelegde sancties wegens politieke onenigheid nog nooit zijn toegepast.

Het is nu afwachten of de financiële crisis een klimaat heeft geschapen waarin de regeringen wel effectieve maatregelen accepteren.

5. Europees Financieel Toezicht

Belangrijk is tenslotte dat Raad van Ministers en Europees Parlement na een jaar onderhandelen volledige overeenstemming hebben bereikt over verscherpt toezicht op de financiële instellingen. Daarmee hoopt de EU bij het publiek het vertrouwen in de financiële instellingen terug te winnen en toekomstige rampscenario te vermijden. Er komen per 1 januari 2011 vier Europese toezichthouders.

De onafhankelijke ESRB te vestigen in Frankfort, houdt geholpen door de ECB eveneens aldaar gevestigd, macro-economisch toezicht op het gehele financiële stelsel in Europa. De ESRB zal daartoe de benodigde gegevens verzamelen, mogelijke risico’s opsporen en waarschuwingen uitbrengen. Daarnaast ontstaat in Londen de EBA voor de bankwereld, de ESMA in Parijs als toezichthouder op de effectenwereld en eveneens in Frankfort de EIOPA als controleur van de pensioenfondsen.

Deze instellingen gaan de samenwerking stimuleren tussen de nationale toezichthouders. Zij blijven uiteindelijk verantwoordelijk. Doel is een gezamenlijke Europese toezichtcultuur te creëren en tegelijk toezien op consistente toepassing van de wetgeving.

Dergelijk toezicht is tot nu toe voornamelijk nationaal geregeld. In de toekomst kunnen de nieuwe instellingen in crisissituaties soms op eigen initiatief bindend optreden. Zo kunnen de toezichthouders dan bepaalde gevaarlijke financiële producten of praktijken verbieden.

De nationale regeringen hebben deze ingreep schoorvoetend onder druk van het Europees Parlement aanvaard. In ruil krijgen Londen en Parijs elk een hoofdkwartier. hoewel het praktischer was geweest alle instellingen bij de ECB in Frankfort te concentreren. Is dit nieuwe toezichtstelsel werkelijk effectief ? In Brussel spreken sceptici van 'tijgers met melktanden' omdat de regeringen het oorspronkelijke Commissievoorstel hebben uitgehold.

6. Europa politieke dwerg

De Europese Raad had een diepgaande brainstorming moeten opleveren over het GBVB dat al jaren stagneert. Daartoe waren ook de ministers van Buitenlandse Zaken van de 27 EU-landen genodigd. Veel leverde het debat niet op. Onlangs kwam in Brussel de EEAS van de grond.

De Raad besprak in dat kader de toekomstige relatie met 'strategische partners' als Amerika, Rusland, China, Brazilië, Canada en Japan. Verder kwam de rol van de EU in de G20 en het IMF aan de orde. Noch de omstreden levering van wapens aan China, noch de problematische verhouding met Turkije kwamen uit de verf. Het debat was door de Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB Barones Ashton onvoldoende voorbereid.

Begin september hadden voorzitter Van Rompuy en Ashton al tevergeefs geprobeerd om bij de Algemene Vergadering van de VN namens de EU het woord te mogen voeren. Maar met name Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk waren niet geïnteresseerd. Daarmee was de toon gezet voor de ontwikkeling van een gezamenlijke buitenlands Europees optreden.

Behalve de regeringen van de grote EU-landen zijn de genoemde partners elders, van de VS tot China, eveneens maar matig in het GBVB geïnteresseerd. Ook zij opereren liever bilateraal in Londen, Berlijn, Parijs, Rome of andere hoofdsteden. Zij kunnen dan handig inspelen op het gegeven dat de EU-landen inzake buitenlands politieke kwesties vaak intern verdeeld zijn. Hoewel 's werelds grootste handelsblok, blijft de EU in de internationale politiek een dwerg.

Hoe kanselier Merkel Europa dirigeert

9 november 2010

Europa gaat akkoord met een in steen gegoten crisismechanisme voor de euro. Onder hevige druk van kanselier Angela Merkel wordt daartoe het Verdrag van Lissabon gewijzigd. Duitsland drijft dit samen met Frankrijk door. Alle andere landen zijn eigenlijk tegen. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk dwingen samen uitgavenbeperking af. Merkel dirigeert momenteel zodoende de EU, zo leert de Europese Raad van 28 en 29 oktober.

1. Nieuw crisismechanisme
De politieke leiders van de EU-landen gaan akkoord met een permanent crisismechanisme voor de euro. Het gaat om een financieel vangnet ten behoeve van de begrotingszondaars. Onder sterke druk van kanselier Angela Merkel volgt daartoe een wijziging van het recente Verdrag van Lissabon.

Duitsland drijft dit idee samen met Frankrijk door. De andere EU-landen zijn eigenlijk tegen. Stiekem hopen zij dat de verdragswijziging alsnog niet doorgaat. Lissabon kostte namelijk tien jaar negotiëren en diverse mislukte referenda. Bij de recente Europese Raad in Brussel vroegen veel regeringsleiders zich af of die lijdensweg nu weer begint.

2. Hulpplan Ierland
Inmiddels is de eurozone sedert medio november in de greep van monetaire onrust. Kanselier Angela Merkel en voorzitter Herman van Rompuy van de Europese Raad zeggen dat het voortbestaan van de EMU op het spel staat. Op zondag 28 november besloot de EcoFin in spoedzitting bijeen samen met het IMF tot een hulpplan voor Ierland van 85 miljard euro.

Dublin kan beschikken over 45 miljard uit de kas van de Europese Financiële Stabiliteits Faciliteit (EFSF), het IMF fourneert 22,5 miljard. Dublin zelf draagt bovendien 17,5 miljard bij. Tenslotte besloot de EcoFin dat niet eerder dan vanaf 2013 de obligatiebezitters moeten mee dokken zodra overheden hun leningen niet afbetalen. Dit besluit moet de beleggers voorlopig geruststellen.

Het EFSF kan de benodigde middelen goedkoop lenen omdat de EU-lidstaten borg staan. De Ieren betalen het EFSF 5,8 procent rente. Het IMF vraagt 3,12 procent. Op de financiële markten moet Ierland vanwege zijn reputatie (lees: onzekerheid over de terugbetaling) circa tien procent betalen. Die last voorkomt dit hulpplan.

Ierland heeft een tekort van ruwweg 33 procent op zijn nationale begroting, terwijl drie procent in de EMU het toegelaten maximum is. Dat tekort komt vooral door de staatsgaranties aan de min of meer failliete Ierse banken. Tegelijk met bovenstaand hulpplan kondigde de regering in Dublin ongekende bezuinigingen af van vijftien miljard. Tegelijk krijgt Ierland van de EU een jaar langer – dus tot 2015 – de tijd om geleidelijk aan terug te keren naar een tekort van drie procent.

Eerder dit jaar moest Griekenland vanuit Brussel gered worden. Inmiddels is de monetaire onrust overgeslagen naar Portugal en Spanje. Italië en België komen eveneens in het vizier van speculanten die verwachten dat deze landen niet in staat zijn hun leningsverplichtingen na te komen.

De euro lijkt aldus in een vicieuze cirkel te zitten waarbij ieder reddingsplan een nieuwe crisis uitlokt. Op 6 en 7 december vergaderen de ministers van financiën. Zij bereiden dan de Europese Raad van 16 en 17 december voor die gaat over de financiële crisis.

In mei wierpen de landen van de eurozone samen met het IMF een verdedigingsgordel op met de fabelachtige inhoud van 750 miljard euro. De maatregel moet landen met ondraaglijke tekorten op hun begroting (de zogenaamde PIIGS ofwel Portugal, Ierland, Italië, Spanje) ervan vrijwaren tien procent rente te moeten betalen op hun onveilige staatsleningen.

“Vallen die landen om, dan kapseist met de euro de hele Europese Unie”, voorspelde Merkel. Daarnaast kwam er dit voorjaar een reddingsfonds van 110 miljard euro voor het failliete Griekenland. Deze maatregelen waren aanvankelijk tijdelijk. Omdat Duitsland het niet vertrouwt eist Berlijn nu een permanente clausule in het Europese verdrag.

Kanselier Merkel heeft diverse motieven. Zij verwacht dat het Constitutionele Hof in Karlsruhe de Duitse deelname aan genoemd crisismechanisme EFSF (Europees Financieel Stabiliteits Fonds) strijdig verklaart met de Duitse grondwet.

Als Duitsland als belangrijkste financier afhaakt, breekt een nieuwe eurocrisis los. Bovendien vertrouwt Merkel de overeengekomen strengere sancties voor begrotingszondaars (zie hieronder) niet echt. Tenslotte vreest de kanselier de publieke opinie. Veel Duitsers willen de betrouwbare Deutsch Mark terug.

Tegelijk met de verdragswijziging willen Merkel en Sarkozy de landen die economisch een scheve schaats rijden bovendien het stemrecht over monetaire kwesties ontnemen. Dat gaat vooral de kleinere EU-landen echt te ver. Zij beseffen dat het machtige Frankrijk en Duitsland, ook al vliegen die uit de bocht, nooit het stemrecht wordt afgenomen. Terwijl kleinere landen dat voortaan wel kan overkomen. Het duo Merkel-Sarkozy moest daarom accepteren dat die kwestie naar de studeerkamer is verwezen.

3. Beleggers betalen

Het Verdrag van Lissabon (artikel 125) verbiedt uitdrukkelijk dat de EU-landen opdraaien voor elkaars tekorten. Nu komt er een verdragsartikel bij dat “onder buitengewone omstandigheden” zulke hulp toch mogelijk maakt. Artikel 122 van “Lissabon” staat al toe dat de EU-landen na een energiecrisis dan wel een natuurramp elkaar bijspringen. Mogelijk komt daar als derde uitzondering een financiële crisis bij. De operatie wordt zo ingekleed dat de Europese instellingen grotendeels buitenspel blijven met de Europese Raad in de hoofdrol.

Tegelijk moeten voortaan banken, investeerders en beleggers bij calamiteiten een bijdrage leveren. Dat kan door bijvoorbeeld de staatsobligaties van een failliet land niet meer volledig terug te betalen. “Zou zich nog eens zo’n crisis voordoen dan betaalt niet alleen de belastingbetaler de rekening”, aldus Merkel in Brussel.

Het streven van eveneens Nederland om banken en investeerders medeverantwoordelijk te maken is echter slecht gevallen bij de Europese Centrale Bank, de schatbewaarder van de euro. President-directeur Jean-Claude Trichet voorziet dat banken en beleggers dan alleen nog obligaties van zwakke muntlanden willen kopen als de rentevergoeding extra hoog is.

“Die landen kunnen zo’n extra last niet aan”, waarschuwt Trichet. Minister van Financiën Wolfgang Schäuble van Duitsland wijst er daarentegen op dat slecht bestuurde landen over de hele wereld altijd meer rente betalen.

4. Stapsgewijs bestraffen

Na een half jaar onderhandelen onder leiding van Herman Van Rompuy, voorzitter van de Europese Raad, besloten de staatshoofden en regeringsleiders tot een ingrijpende aanscherping van het Stabiliteitspact en Groeipact (SGP). Volgens de geldende regels mogen overheden maximaal drie procent tekort hebben op hun nationale begroting.

De algemene doelstelling is een tekort van nul. Bovendien moet de totale staatsschuld van een land beperkt blijven tot 60 procent van het BBP. Tot nu toe kan de Europese Commissie sancties voorstellen om begrotingszondaars in het gareel te krijgen. Die vereisen echter een gekwalificeerde (dus ruwweg driekwart) meerderheid in de Ministerraad EcoFin. Omdat ministers onderling elkaar graag ontzien (“vandaag ik, morgen gij”) zijn dergelijke nooit sancties opgelegd.

Het beoogde stelsel werkt in fasen. Eerst besluiten de EcoFin ministers bij gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid dat een land de “noodzakelijke corrigerende maatregelen” moet nemen. Vervolgens krijgt zo’n land nog een half jaar de tijd.

Komt er geen afdoende saneringsplan, dan gaan vervolgens de sancties automatisch in tenzij genoemde ministers alsnog besluiten tot uitstel. Begrotingszondaars met een tekort beneden drie procent dat niet daalt maar toeneemt, worden geconfronteerd met een gedwongen storting bij de EU van 0,2 procent van hun BBP. Het niet voldoende afbouwen van de staatsschuld boven de 60 procent kan voortaan eveneens zo’n forse sanctie uitlokken.

Voor Nederland bijvoorbeeld komt 0,2 heffing neer op meer dan een miljard euro te storten in Brussel. Blijft na zo’n megastorting de sanering van de nationale begroting toch uit, dan verliest als stap twee het euroland iedere rentevergoeding daarop.

De derde stap bestaat er in dat het betrokken land genoemd megabedrag helemaal kwijt is. Als vierde maatregel geldt het voorstel om in laatste instantie de begrotingszondaars hun EU-subsidie voor economisch of plattelandsbeleid niet meer uit te betalen. Nieuw element is tenslotte de invoering van Europees toezicht op het macro-economisch beleid van de afzonderlijke landen.

Belangrijke vraag is nu of draconische sancties wel uitvoerbaar zijn. In Brussel spreekt men niet voor niets van “de nucleaire optie”. Zulke wapens zijn niet echt inzetbaar. Zelfs de mildere sancties die tot nu toe gelden zijn nooit toegepast. Anderzijds is de ECB niet tevreden met de voorgestelde regeling. “Dit is niet de kwantumsprong aan economisch bestuur die nodig is”, aldus president Trichet op 4 november.

5. Duits-Frans dictaat

Urenlang hebben de staatshoofden en regeringsleiders nachtelijk over het Duits-Franse “fait accompli” (de afgedwongen verdragswijziging) gesproken. “Dat gaat lang duren. Het wordt een therapeutische sessie”, had een vertrouweling van Van Rompuy tevoren al voorspeld.

Op 18 oktober had Merkel in de franse badplaats Deauville tijdens het traditionele Frans-Duitse beraad president Sarkozy omgepraat voor een verdragswijziging. Duitsland gaf in ruil zijn streven op om landen met een buitensporig tekort automatisch te gaan sanctioneren.

Frankrijk kreeg de toezegging dat niet de Commissie maar alleen de ministers van Financiën (dus de regeringen) sancties kunnen afkondigen. Motivering van Frankrijk: “alleen de nationale politieke leiders mogen zulke zware maatregelen nemen en niet de Commissie”.

Dit eenzijdig genomen Duits-Franse dictaat lokte dagen achtereen protest uit vanuit de andere hoofdsteden en ook van de Commissie die zich gepasseerd voelden. Het Verenigd Koninkrijk (VK), Ierland, Frankrijk, Tsjechië, Nederland en Polen die struikelden over vorige verdragswijzigingen kregen al angstvisioenen. Zij vrezen een terugkeer van de ellende met de Europese Grondwet en het Verdrag van Lissabon.

Na urenlang palaveren kreeg Duitsland zijn zin van de Europese Raad . Van Rompuy gaat voor half december als de Raad weer vergadert de beoogde “beperkte verdragswijziging” proberen te formuleren. Het moet gaan om tijdelijks financiële faciliteiten voor een land dat aan de grond zit, gecombineerd met een strikt saneringsschema.

Het Verdrag van Lissabon biedt aanknopingspunten voor een beperkte verdragsherziening. Daarvoor hoeft dan geen Intergouvernementele Conferentie (IGC) bijeen te komen. Er mag dan echter geen overdracht van bevoegdheden van de EU-landen naar Unie plaats vinden. Bovendien mag de verdragswijziging van Duitsland geen afbreuk doen aan genoemd artikel 125.

Hoe dan ook vereist iedere verdragsherziening de goedkeuring van de regeringen van alle 27 lidstaten. Het is bijna onvermijdelijk dat dit project in de eurosceptische landen politieke problemen veroorzaakt.

De voorzitter van de Europese Ministerraad Buitenlandse Zaken, de Belgische minister Steven Vanackere, heeft na afloop van de top gezegd dat 26 van de 27 EU-landen niks voelen voor verdragswijziging. Premier Mark Rutte vindt verdragswijziging “verre van ideaal”, zo zei hij al bij zijn aankomst in Brussel. “Dat geeft een hoop gedoe, dat hebben we gezien”.

“Nederland voelt zich verlaten door zijn Duitse bondgenoten”, klaagde minister Jan Kees de Jager (Financiën) in NRC Handelsblad na het genoemde Duits-Franse compromis in Deauville. Rutte wil nu eerst weten wat er bij de beoogde verdragswijziging precies zal veranderen. Extra bezwaar van Nederland en andere noordelijke landen is dat zij sancties wilden die automatisch ingaan zodra een land over de schreef gaat.

Maar dat element heeft Merkel bij Sarkozy weggegeven om hem tot een verdragswijziging over te halen. Op 8 november heeft de voorzitter van de Eurogroep, de Luxemburgse premier Jean-Claude Juncker, het Europees Parlement opgeroepen tot introductie van een strikt sanctieregime. Het Parlement is medebeslisser in deze kwestie.

6. Merkel regeert

Dat kanselier Merkel vandaag Europa regeert blijkt niet alleen uit haar dictaat voor een verdragsherziening. Haar recente conclusie “het concept van de multiculturele samenleving is totaal mislukt” kreeg elders in Europa bijval, dan wel is (door links met name) stilzwijgend

geaccepteerd. Tenslotte heeft Merkel onlangs het recente Commissievoorstel getorpedeerd waarbij de Europese Unie de burger belastingen gaat opleggen.

De (talloze) EU-landen die veel financiële steun halen in Brussel willen zo'n nieuwe taks. Maar zonder Duitse instemming komt die er niet. Crisismechanisme, Europees budget en multicultureel zijn drie kernpunten van Europees beleid. Zij kregen in enkele weken naar Duitse snit een Europese dimensie. Zelden heeft één regeringsleider zo zijn stempel op Europa gezet.

7. Makke Rutte

Onverwacht stak bij de top een conflict de kop op over een forse verruiming van de Europese uitgaven. Het Europees Parlement en aanvankelijk ook de Commissie willen de uitgaven in 2011 over de hele lijn met 5,9 procent verhogen. Nederland, Duitsland en andere landen die veel moeten afdragen willen de begroting bevriezen op het niveau van 2010 (123 miljard euro).

De Britse premier David Cameron sloot in de marge van de Europese Raad een deal met Merkel voor 2,9% maximale uitgavengroei. Uiteindelijk steunen twaalf landen dit percentage van 2,9 procent. Deze groep (VK, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Zweden, Tsjechië, Denemarken, Oostenrijk, Finland, Slovenië en Estland) ligt nu op ramkoers met het Europees Parlement dat hier medebeslissingsrecht heeft. Een bemiddeling moet uiterlijk 17 november een uitweg bieden.

Anders zit Europa volgend jaar zonder budget. De meerderheid van de lidstaten en het Europees Parlement moeten daartoe alsnog inbinden.

In zijn toespraak tot de Europese Raad had de voorzitter van het Parlement Jerzy Busek de zes procent groei tevergeefs verdedigd. "De EU uitgaven belopen maar één procent van het totale nationale inkomen van de EU-landen. Dat is vandaag hetzelfde als twintig jaar geleden", zei Busek. De EU heeft de uitgavenstijging volgens hem nodig voor energieprojecten, onderzoek en voor een betere transportinfrastructuur waarvan iedereen in Europa profiteert.

Premier Rutte daarentegen had liever de uitgaven bevroren. Het speet hem geweldig, zo zei hij, dat hij daartoe geen vetorecht heeft. Rutte is tegen ieder compromis 'gelegen tussen 2.9 en de vreselijke zes procent die het Parlement vraagt'. De premier accepteert 2,9% 'omdat het in feite een procent uitgavengroei betekent plus compensatie voor de inflatie'.

Rutte kreeg na terugkeer in de Tweede Kamer de wind van voren. Een Kamermeerderheid begrijpt niet waarom terwijl iedereen bezuinigt Brussel nog zes procent meer mag spenderen. 'Dit riekt naar zelfrijzend bakmeel', spotte CDA-woordvoerder Henk Jan Ormel.

Overigens maakte Rutte als debutant niet de vliegende start van zijn voorganger Jan Peter Balkenende in 2002. Balkenende legde onverwacht een voorstel op tafel tot blijvende beperking van de uitgavengroei van het kostbare landbouwbeleid. Hoewel Frankrijk en Duitsland daartegen waren kreeg Balkenende uiteindelijk de hele Europese Raad mee.

Rutte probeerde zoiets niet eens. Hij sloot zich braaf aan bij het VK en Duitsland nadat die in de wandelgangen de maximale uitgavenstijging al hadden bedisseld. Tegelijk maakte de premier er geen geheim van met dit compromis weinig gelukkig te zijn. "Dat wij met onze zuinigheid bovendien geen goeie Europeanen zijn, zoals critici wel beweren, werp ik van mij

af. Dan ben ik ook geen goeie premier van Nederland. Daar bezuinigen wij zelfs achttien miljard” zei Rutte nog.

De premier heeft zijn bezoek tevens gebruikt om in Brussel beperkte toelating van kansarme migranten te bepleiten. Nederland wil strengere afspraken over migratie en asiel. “Ik merkte wel dat het probleem ‘buitenlanders’ ook elders volop leeft”, zei Rutte. Zijn kwiek en zelfverzekerd optreden vielen overigens wel goed in Brussel.

Waarom de euro veel taboes doorbreekt

22 december 2010

De Europese Raad heeft 2010 afgesloten met besluiten die eerder ondenkbaar waren. Er komt een Europees Stabiliteits Mechanisme als permanente pijler onder de euro. Landen die anders op de fles gaan krijgen daarlangs steun om te saneren. Een strenger Stabiliteitspact moet tegelijk zulke faillissementen voorkomen. Mogelijk brengt 2011 Euro-obligaties en fiscale harmonisatie. Zoiets was tot voor kort in Europa onbespreekbaar. De eurocrisis doorbreekt veel taboes.

1. Wijziging Europees Verdrag
Twee zinnetjes op te nemen in het Verdrag van Lissabon (VWEU) maken het tijdelijke crisismechanisme van de EMU blijvend. 'De lidstaten die de euro als munt hebben, stellen een stabiliteitsmechanisme in dat moet worden geactiveerd indien dat onontbeerlijk is om de stabiliteit van de eurozone in haar geheel te waarborgen'. Verdragstoevoeging nummer twee: 'De verlening van financiële steun, indien vereist, uit hoofde van het mechanisme zal aan stringente voorwaarden gebonden zijn'.

De eurozone krijgt aldus een permanent Europees Stabiliteits Mechanisme (ESM). Het vervangt het in mei in crisissfeer uit de grond gestampte EFSF (Europees Financieel Stabiliteits Mechanisme). Hoeveel kapitaal het ESM krijgt is nog onbekend. Belangrijk is dat krachtens bovenstaande tekst financiële drenkelingen pas hulp krijgen zodra 'de eurozone in haar gehéél' kopje onder dreigt te gaan.

Anders gezegd: er komt eerst hulp zodra dat mede het eigen belang van de hulpgevers is. Nederland en Duitsland hadden nog verder willen gaan. Zij wilden 'deze geweldige pot met geld' (aldus premier Marc Rutte in Brussel) zwart op wit aanmerken 'als laatste redmiddel'. Maar de andere politieke leiders houden de wijzigingstekst liever zo kort mogelijk.

Deze besluiten van de Europese Raad van 16 en 17 december in Brussel moeten de kakofonie doen verstommem onder de politieke leiders.. Zo noemde Eurogroep voorzitter Jean-Claude Juncker aan de vooravond van de Top kanselier Angela Merkel 'on-Europees' omdat zij geen Euro-obligaties wil invoeren.

Premier Georgios Papandreou zei dat zijn land failliet gaat als Merkel de beleggers in Griekse staatspapieren financieel wil achterstellen. Vlak voor de top nam Merkel gas terug. Zij schiep ruimte waarlangs Duitsland zijn zin krijgt. 2010 werd zo voor de Europese Unie het jaar van Merkel. Met dank aan president Nicolas Sarkozy die de kanselier bijstond in haar strijd voor verdragswijziging.

2. Duitse dwang
Deze verdragsaanpassing, hoe beknopt ook, was tot voor kort bij de Europese leiders ondenkbaar. Iedereen herinnert zich de verworpen Grondwet voor Europa, waarover jaren was onderhandeld. Vervolgens was er de moeizame totstandkoming van het Verdrag van Lissabon dat trouwens pas een jaar in werking is.

Dat dit verdrag nu al op de helling gaat komt door Duitsland. Volgens niet bevestigde berichten heeft kanselier Merkel binnenskamers gedreigd anders uit de euro te stappen.

‘Duitsland vertegenwoordigt een kwart van de economie van de eurozone’, zei premier Rutte. Het Duitse publiek bevalt het niet dat de overheid momenteel overal op bezuinigt.

Dat Duitsland tegelijk met talloze tientallen miljarden bijspringt om Griekenland, Ierland en binnenkort wellicht Portugal en Spanje te redden valt dan verkeerd. Genoemde vier landen hebben namelijk zelf een economisch wanbeleid gevoerd.

De tweede reden voor verdragswijziging ligt bij het Duitse Constitutionele Hof in Karlsruhe. Dat Hof werkt aan een verdict dat Duitsland verbiedt genoemde financiële steun te verlenen. Het Verdrag van Lissabon (artikel 125) verbiedt namelijk uitdrukkelijk dat EU-landen opdraaien voor elkaars tekort. Trekt Duitsland zich na een verdict van Karlsruhe terug, dan stort de EMU in.

De verdragswijziging komt er op twee voorwaarden. Zij mag eerstens niet in strijd zijn met genoemd artikel 125 dat grensoverschrijdende aansprakelijkheid tussen EU-landen verbiedt. Bovendien moet de wijziging zó beperkt blijven dat de landen met traditioneel een referendum (zoals Ierland en Denemarken) daarvan kunnen afzien.

Daartoe is een vernuftig juridisch kunstje bedacht. Op het eerste gezicht brengt een permanent gigantisch ‘noodfonds’ wel degelijk overdracht van nationale soevereiniteit naar Europa mee. Die overdracht ontwijken de landen met de euro echter. Het stabiliteitsmechanisme wordt namelijk intergouvernementeel en is dus geen instrument van de Unie zelf. Voor iedere besluitvorming is onder de deelnemende eurolanden unanimiteit vereist. Ieder land heeft aldus altijd een vetorecht; ‘blijft dus soeverein’ zo is de spitsvondige redenering.

3. Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM)
Het genoemde Europees Stabiliteits Mechanisme (ESM) wordt een extra blijvend anker onder de gemeenschappelijke munt euro. Het ESM vervangt zoals gezegd het op 9 mei in volle crisis gecreëerde EFSF dat 440 miljard euro aan garanties bevat. Tegelijk vervangt het ESM het Stabiliteitsmechanisme van de Europese Commissie waar 60 miljard in zit. De Britten, die tot hun groot verdriet aan dit mechanisme meebetalen, wilden daar helemaal vanaf.

Beide systemen hebben een tijdelijk karakter tot 2013. Belangrijk is dat het IMF met zijn grote ervaring en financiële middelen blijvend volop meedraait in eventuele reddingsoperaties, aldus de conclusies van de Europese Raad.

Belangrijk nieuw element is dat vanaf 2013 beleggers en institutionele (pensioen) fondsen meebetalen als een euroland failliet gaat. Dat komt neer op bijvoorbeeld langere aflossingstermijnen of het niet volledig aflossen van de obligaties door dat land.

4. Geloofwaardigheid Europa
Heeft niet Europa sedert februari, toen Griekenland kapseisde, achter de feiten aan gehold? Premier Rutte. ‘Vind ik niet. De euro zelf is sedert het begin van de crisis in 2008 een ijzersterke munt gebleven. Zelfs toen Griekenland in de problemen kwam bleef de euro vergeleken met de dollar overeind. Kortom die euro staat als een huis (…).

De financiële markten zullen zeggen: deze aanpak bevalt ons. Dit geeft vertrouwen in de toekomst. Garanties voor de euro ? Garantie geef je op stofzuigers, niet op de euro’, aldus de premier na afloop in Brussel. Feit is dat de financiële markten na afloop van de top de besluiten daar in alle rust hebben aanvaard.

Maar werkt het beoogde stelsel echt in de praktijk? De meeste partijen in het Europees Parlement vinden het akkoord namelijk 'weinig overtuigend'. Alleen de christen-democraten, in de Europese Raad volop vertegenwoordigd, staan er achter. De critici wijzen naar Slowakije. Dat land heeft botweg geweigerd zijn aandeel in de lopende reddingsacties op te hoesten.

De regering in Bratislava wil niet betalen voor Griekenland dat jarenlang vervalste begrotingscijfers naar Brussel stuurde. De andere Eurolanden hebben die weigering moeten accepteren. Het is kwestieus of het nieuwe mechanisme in een crisis, als ieder land eerst aan zichzelf denkt, alle zeventien regeringen meekrijgt. Dat is de onrustwekkende zwakte van de euro als je vergelijkt met de dollar. Eén Europese uniforme munt met zeventien moeders met elk hun eigen huishouden en belangen die alleen unaniem iets kunnen besluiten.

De problemen met de euro zetten zich in 2011 door. Na Griekenland en Ierland roepen momenteel Portugal en Spanje bij de financiële markten (speculatiefondsen, banken, verzekeringen, pensioenfondsen) sterke twijfels op. Bovendien groeien de economieën van de eurolanden in 2011 verder uiteen terwijl de EMU juist integratie beoogt.

Volgens de (Franse) directeur-generaal van het IMF Dominique Strauss-Kahn, reageert Europa te fragmentarisch en te traag. 'Het besluitvormingsproces is vergeleken met de snelheid waarop de markten werken, véél te langzaam', zei Strauss-Kahn tegen het persbureau AFP.

5. Economische regering

De totaaloplossing bestaat er in om in de toekomst problemen te vermijden. Daartoe wil de Europese Raad het Stabiliteitspact SGP (maximaal drie procent tekort bij de overheid) in 2011 strikter maken.

Tijdens hun diner op donderdagavond hebben de 27 nationale leiders onder leiding van voorzitter Herman Van Rompuy en met Commissievoorzitter José Manuel Barroso, er hardop over nagedacht hoe in de toekomst crises te vermijden. Daarover is Europa verdeeld. Frankrijk wil(de) Euroland voorzien van een economische regering. Dat hebben de landen met traditioneel sterke munten zoals Duitsland en Nederland tegengehouden. Zo'n regering ondermijnt namelijk de onafhankelijkheid van de ECB. Als compromis kwam eerder al 'economic governance' uit de bus.

De regeringen moeten voortaan ieder voorjaar hun ontwerpbudget aan Europa voorleggen. Voordat ieder parlement zijn zegen geeft over de nationale inkomsten en uitgaven beoordeelt de Commissie dat budget. Een jaar geleden was zo'n inmenging in de nationale hoofdsteden nog onbespreekbaar. De crisis vreet met andere woorden aan de nationale autonomie. Kernpunten van de beoogde 'economic governance' zijn een gezond fiscaal beleid, economische groei en hard saneren in de landen die steun vragen.

Inmiddels namen Frankrijk en Duitsland voor die nadere uitwerking (alweer) het voortouw. Samen doorbraken zij op 10 december het taboe op een enigszins gemeenschappelijk fiscaal en sociaal beleid. Parijs en Berlijn denken hier aan een lichte vorm van Europese coördinatie. In 2011 lanceren zij samen ideeën, zo hebben Sarkozy en Merkel aangekondigd.

6. Kapitaalverdubbeling ECB

Vlak voor de top kondigde de ECB een kapitaalverhoging aan van 5,7 naar 10,7 miljard euro. De bank koopt momenteel veel gedevalueerde overheidsobligaties van de vier genoemde grote schulden landen op. Tot midden december ging het al om 72 miljard euro.

Draaien die aankopen uit op een verlies, dan heeft de ECB eigen kapitaal nodig om de financiële put te vullen. Nederland draagt in deze kapitaalverhoging circa 230 miljoen bij.

Overigens heeft ECB-directeur Lorenzo Bini Smaghi in een opmerkelijk vrijmoedig interview met de Belgische krant DE TIJD van 17 december er op gewezen dat de bank waarschijnlijk verdient aan de steunaankopen. 'Aangezien we van plan zijn de obligaties te behouden tot de vervaldag, verwachten we een meerwaarde'.

7. Twistpunten voor 2011

2010 telde niet minder dan zeven Europese Raden (normaal vier). Ze gingen allemaal voornamelijk over de financiële crisis. Een megabedrag van 750 miljard euro ligt via genoemde fondsen plus het IMF nu beschikbaar om zwakke broeders te beschermen. Volgens experts van de bank Goldman Sachs gaat dat actief echter ongeveer op mochten Griekenland, Ierland, Spanje en Portugal gered moeten worden.

Het IMF en ook voorzitter Juncker van de Eurogroep willen genoemd bedrag daarom fors optrekken. Zo'n maatregel houdt de speculanten koest. Maar Duitsland, Frankrijk, Nederland, Finland en Slowakije zijn absoluut tegen. Zij zien verhoging van de garantiefondsen als een verkeerd signaal. Dan verdwijnt namelijk de druk op de zwakkere landen om hun overheidsuitgaven en inkomsten te saneren.

Een ander (nog heviger) twistpunt is de introductie van zogenaamde Euro-obligaties. Dat zijn obligaties voor rekening van de Eurozone als geheel. Landen die volop vertrouwen genieten van de grote beleggers en daarom vandaag goedkoop lenen (zoals Duitsland, Nederland) betalen dan voortaan iets meer rente op hun leningen.

De kwistige landen met enorme staatsschulden betalen wat minder. Experts verwachten dat de invoering van Euro-obligaties de crisis snel zou beëindigen. Speculatie daartegen is zinloos vanwege de 'Europa wijde' overheidsgarantie. Noch kanselier Merkel noch premier Rutte noch de leiders van Frankrijk, Oostenrijk, Slowakije, Finland en Zweden - allemaal landen met een redelijk gezonde economie - willen echter blijvend duurder gaan lenen.

Het is logisch dat de 'laat-maar-waaien' landen (met voorheen zwakke munten) zoals Italië, Spanje, Portugal, Griekenland en België sterk vóór euro-obligaties zijn. Veel monetaire experts achten de invoering van Euro-obligaties onvermijdelijk.

Voorstander zijn genoemde Juncker voorzitter van de Eurogroep, president Jean-Claude Trichet van de ECB, Strauss-Kahn van het IMF, Commissievoorzitter Barroso, de Duitse minister van financiën Wolfgang Schäuble en de oppositiepartijen SPD en Groenen. Het lot van deze twee fundamentele twistpunten hangt af van de ernst en de richting van de crisis in 2011. Wellicht gaan dan ook deze taboes in rook op. Dan moeten de tegenstanders van nóg veel meer steun toch door de pomp.

8. Bevriezing budget

Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben de koppen bij elkaar gestoken over de financiering van de EU tot 2020. De Britse premier David Cameron wist de andere grootmachten vlak voor de top over te halen tot een bevriezing van het budget.

Alleen de inflatie wordt komende tien jaar nog deels gecompenseerd, zo is de bedoeling van de grote EU-landen. Zij hebben dit schriftelijk gemeld aan Commissievoorzitter Barroso die in 2011 met budgetvoorstellen tot 2020 komt. Insiders vermoeden dat in deze deal tussen de 'Grote Drie' de Fransen mogen blijven rekenen op hun klassieke profijtelijke landbouwpolitieke steun.

Londen zou naar verluidt zijn omstreden vaste contributiekorting behouden. Terwijl Duitsland als belangrijke contribuant zich verzekerd weet van een gelijkblijvende bijdrage aan Brussel.

Premier Rutte vindt het jammer dat hij niet bij de initiatiefnemers zit. 'Nederland zou zo'n brief meteen ondertekenen'. Ook andere landen die veel contributie moeten betalen staan achter de brief. Zij die veel geld ontvangen (zoals Polen) reageren zeer teleurgesteld.

Boos is Commissievoorzitter Barroso. Zijn recht van initiatief voor de begroting is doorkruist. Heel boos is het Europees Parlement. Daags voor de Europese Raad moesten de Europarlementariërs een begroting voor 2011 slikken (126,5 miljard) die maar drie procent stijgt. Zij hadden het dubbele gevraagd. En nu dan tien jaar lang de nullijn slikken? De explosieve brief van Cameron c.s. aan Barroso is pas daags na de top verstuurd om de sfeer daar niet te bederven.

Tenslotte de korte nieuwtjes van de Europese Raad. Montenegro is geaccepteerd als kandidaat-lid van de Unie. De onderhandelingen kunnen nu beginnen. Estland met zijn modeleconomie start per Nieuwjaar als het zeventiende lid van de eurozone.

Hongarije neemt bij de jaarwisseling het EU-voorzitterschap voor een half jaar over van België. Europa wacht voor het eerst een 'Midden-Europees' jaar. Polen leidt namelijk na Hongarije vanaf 1 juli de Ministerraad en zijn honderden besluitvoorbereidende werkgroepen.

Eurocrisis zet EU plots buitenspel

15 februari 2011

Kanselier Angela Merkel en president Nicolas Sarkozy hebben de eurolanden compleet verrast. Met eerder onbespreekbare maatregelen dwingen zij hen in een keurslijf ter bescherming van de munt. Het Duits-Franse ‘Pact voor Concurrentiekracht’ zet de Europese instellingen in Brussel buiten spel. De andere eurolanden doen aarzelend mee. Op 11 maart verhoogt een extra topconferentie het noodfonds voor zwakke eurolanden van 560 naar 750 miljard euro.

1. Pact voor Concurrentiekracht
De pensioenleeftijd naar 67 jaar (zoals in Duitsland). In de nationale grondwetten een substantieel begrotingstekort verbieden (zoals in Duitsland). Loonmatiging afdwingen via een verbod op indexatie voor inflatie (zoals in Duitsland). Een Europees minimumtarief voor de vennootschapsbelasting. Dat zijn enkele onderdelen van het ‘Pact voor Concurrentiekracht’ dat met Duitse inkt is geschreven. Mits het pact in enigerlei vorm realiteit wordt, betekent dit een historische wending.

Het pact maakt vitale delen van het overheidsbeleid zoals de arbeidsmarkt, de loonpolitiek, pensioenen en belastingen, tot voorwerp van Europees beleid. De ‘Europese Economische Regering’ die linkse en rechtse Franse leiders jaren bepleitten komt hier aan de horizon. Duitsland was daar altijd mordicus tegen. Nederland eveneens. Zij vreesden verlies van hun nationale autonomie. Is kanselier Merkel ineens van die vrees verlost?

‘De bondskanselier heeft een U-bocht gemaakt. En ze pakt grondig door’, concludeerde de Volkskrant. Merkel dwingt de landen met de euro die boven hun stand leven tot impopulaire maatregelen. Alleen wanneer zij het succesvolle Duitse model kopiëren wil Merkel de miljarden blijven ophoesten om de wankele broederlanden op de been te houden.

Het stoort de Duitsers verder dat zij als ‘Bezahlmeister’ dwars gezeten worden door soms de dezelfde regeringen die zij ondersteunen. Het failliete Ierland bijvoorbeeld lokt bedrijven elders weg met een extreem laag belastingtarief.

Opmerkelijk was het op 4 februari dat de Duitse en Franse leiders hun plan in Brussel bij de media openbaarden alvorens de andere regeringsleiders te informeren. In de vergadering van de Europese Raad die daarna begon, weerklonk protest uit alle hoeken. In het Europees Parlement scheurde de boze fractieleider van de liberalen, Guy Verhofstadt, de Duits-Franse verklaring demonstratief aan snippers. Toch volgt op 11 maart een extra top om het Duits-Franse 'Pact voor Concurrentiekracht' nader in te vullen.

2. Eurolanden negatief
De regeringsleiders voelden zich overvallen door het Duitse machtsvertoon met steun van Frankrijk. Alleen de Spaanse premier José-Luis Zapatero Merkel gaf zijn steun aan het beoogde ‘Pact voor Concurrentie’. De Duitse kanselier was dan ook daags tevoren naar Madrid gereisd om Zapatero te bewerken. Behalve de procedure irriteert de inhoud.

Duitsland jaagt op de heilige koeien van een reeks eurolanden. De premiers van België en Luxemburg bijvoorbeeld veegden het verbieden van loonindexatie van tafel. Afschaffing van de index is daar onbespreekbaar. Het zelfde geldt voor hogere winstbelastingen in onder

andere Ierland, Slowakije en Estland. Die landen staan op handhaving van hun voor buitenlandse bedrijven extreem aantrekkelijke tarieven.

Premier Mark Rutte was eveneens kritisch. ‘Hoe komt economische groei in Europa versneld tot stand? Dan gaat het niet om belastingharmonisatie noch om geharmoniseerde pensioenstelsels. Daar moet Europa zich helemaal niet mee bemoeien. Wij moeten wel hervormen. Bijvoorbeeld de mensen die aan de kant staan aan de slag zien te krijgen’.

Rutte wilde verder niet inhoudelijk reageren. De premier had daarvoor een weinig overtuigende smoes. ‘Het ging hier slechts om een ambtelijk Duits concept. Er is geen sprake van een officieel voorstel. Gelukkig maar, want er staan veel dingen in waarvan ik diep treurig wordt. Wel is het goed dat als landen door eigen schuld in de problemen komen en wij financieel helpen, wij in ruil hervormingen mogen vragen’ zei Rutte.

Nederland mikt vooral op afspraken die de economische groei stimuleren, zei Rutte. Hij wil meer Europese ‘best practices’. IJkpunt is dan het land dat het best presteert op een bepaald terrein. Bijvoorbeeld een lage werkloosheid onder jongeren. Het beleid van zo’n land gaan de andere landen kopiëren. Verder wil Nederland preventieve maatregelen die voorkomen dat in de toekomst nog meer landen kopje onder gaan.

3. Niet eurolanden negatief
Behalve de eurolanden reageren ook de andere lidstaten negatief. Zij vrezen een ‘Europa met twee snelheden’, dus een voorhoede met volgers. Franse en Duitse politieke leiders hebben daar al jaren voor gepleit. De Poolse premier Donald Tusk ageerde daartegen. De landen zonder de euro zien dan klasse A landen ontstaan en een categorie B waar zij dan bij horen.

‘Het mag niet zo zijn dat wij eerst EU-land worden, en er dan een kern-EU ontstaat zodat wij er weer buiten staan’, zegt de Poolse eurocommissaris Janusz Lewandowski. Ook de andere Midden-Europese landen voorzien (wellicht op goede gronden) dat hun beoogde integratie met het rijke West-Europa dan nog moeizamer gaat. Sommigen vrezen een verstoorde Europese interne markt. Maar Duitsland antwoordt dat ieder EU-land vrij is bij de kopgroep aan te sluiten.

4. EU buitenspel
Negatief reageren tenslotte de Europese Commissie, het Europees Parlement en de verdedigers van een communautair Europa zoals de Fransman Jacques Delors. Kanselier Merkel onderstreept dat haar pact ‘geen enkele overdracht van nationale bevoegdheden mag meebrengen’. Op die manier wil zij behalve de Bundestag tevens het Duitse publiek meekrijgen.

Het Duitse Constitutionele Hof is eveneens tegen verdere overdracht van bevoegdheden aan de EU. Merkel heeft nog een derde interessant motief. ‘Anders moeten wij voor iedere maatregel weer vijf jaar in Brussel moeizaam gaan touwtrekken’.

Het ‘Pact voor Concurrentiekracht’ werkt dus op basis van afspraken tussen de leiders in de Europese Raad. Hun ministers van financiën werken in de maandelijkse EcoFin de details uit. Deze ongebruikelijke aanpak betekent dat de instellingen van de EU, de Commissie, het Europees Parlement, het Luxemburgse Hof, buitenspel komen staan.

Op de uitvoering van het pact door de nationale instanties ziet de Commissie toe. Zij werkt dan echter zonder de beruchte stok achter de deur van het EU-Hof. Dat laatste systeem heet de Communautaire Methode. Merkel noemt haar plan de Unie Methode, dat is een compleet nieuwe term.

5. Driesporenbeleid

Na deze stroom negatieve commentaren is het verrassend dat voorzitter Herman Van Rompuy van de Europese Raad de Duits-Franse ideeën toch op zijn bureau krijgt. Met Commissievoorzitter José Manuel Barroso en de betrokken staatshoofden en regeringsleiders zoekt Van Rompuy komende weken naar een pakket afspraken. Is Van Rompuy kansloos? De Europese Commissie deed in januari al suggesties die erg lijken op wat Duitsland en Frankrijk nu willen. Toen wilde niemand luisteren.

Rutte schetste in Brussel echter een geloofwaardig veelomvattend driesporenbeleid dat zich nu toch aftekent. Allereerst versterking van het Stabiliteits en Groei Pact dat de landen budgettair bindt. Dit halfjaar worden zes maatregelen overeengekomen die via 'economic governance' het Stabiliteitspact zullen versterken. Via strengere sancties voor landen die qua budget over de schreef gaan is hier sprake van machtsoverdracht naar de EU.

Na het Europees Parlement en de EcoFin wil de Europese Raad dit pakket in juni bezegelen. Vervolgens start dit jaar het Europees Semester. Alle eurolanden leggen in het voorjaar voortaan hun begroting ter toetsing voor aan de Europese Commissie. Het nieuwe Duits-Franse pact ziet Rutte tenslotte als derde spoor, zonder overdracht van nationale bevoegdheden.

Inzet daarvan zijn afspraken die vermijden dat na Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje nog weer andere landen een crisis veroorzaken. Gaat dit lukken? Er is de urgentie van de eurocrisis. Zet daarnaast dat Duitsland en Frankrijk vooruit willen met samen de halve economie van de eurozone. Deze twee krachten zullen naar een doorbraak leiden. Dat de financiële markten rustig op de recente Europese Raad reageerden, is een goed teken.

Eigenlijk neemt Duitsland via de Europese Raad de leiding van de Economische en Monetaire Unie (EMU) over. Commissievoorzitter Barroso heeft over de intergouvernementele aanpak in het Europees Parlement wel tegengesparteld. Maar in de Europese Raad ging Barroso later om.

'Eigenlijk voegen wij aan het economisch bestuur van de eurozone een extra laagje toe, namelijk een coördinatie van nationale bevoegdheden', zei de Commissievoorzitter. Inmiddels hebben de sociaal-democraten en de groenen in Europa het pact afgewezen. 'Een belediging voor miljoenen werkende mensen', zei voorzitter Poul Nyrup Rasmussen. De rechterzijde van het Europees Parlement is positief.

Belangrijk gesprekspunt wordt versterking van de tijdelijke Europese Financiële Stabiliteits Faciliteit (EFSF). Die EFSF is onder Duitse directie vorig jaar opgericht. Samen met het IMF heeft de EU 750 miljard euro aan staatsgaranties beschikbaar voor bedreigde eurolanden via het EFSF.

In werkelijkheid moet daarvan echter ruwweg een derde in kas blijven. Dit laatste als garantie voor de geldschieters van het EFSF. De eurocrisis vereist inmiddels de creatie van een

permanent Europees Financieel Mechanisme (ESM). Dat ESM komt in 2013 in de plaats van het EFSF.

De Eurogroep besloot op 15 februari in Brussel in principe voor het ESM maximaal 750 miljard beschikbaar te maken. In feite is dat dus een verhoging met ruwweg een derde vergeleken met het EFSF. Minister Jan Kees de Jager gaat daarmee echter pas akkoord na overeenstemming over hervormingen die toekomstige crises voorkomen.

Dat punt komt weer ter tafel op 11 maart bij de genoemde topconferentie van alleen de eurolanden. De bijeenkomst staat onder leiding van Van Rompuy. Dat laatste onderstreept zijn machtspositie. Van Rompuy leidt de vergadering in plaats van Jean-Claude Juncker, de deken van de Europese Raad, voorzitter van de Eurogroep en premier annex minister van Financiën van Luxemburg.

6. Euro politiek project
‘De euro wordt nu een politiek project. Wij zijn vastbesloten van 2011 het jaar te maken van hernieuwd vertrouwen in de euro’, zei Merkel op een bepaald moment tegen de verblufte politieke leiders. Tot nu toe wees dezelfde Merkel pleidooien voor Europees economisch beleid altijd af. De Duitse koerswending is belangrijk gezien de precaire situatie in Portugal en Spanje en de berichten dat Griekenland financieel alweer aan de grond zit.

Dat de staatshoofden en regeringsleiders echt bezorgd zijn over de euro bevestigt het verloop van deze Europese Raad. Voorzitter Van Rompuy stelde het probleem tijdens de lunch aan de orde. Vervolgens sleepte die lunch 6,5 uur aan met volgens insiders ‘pittige discussies over het Duits-Franse dictaat’. Daarbij was ook ECB president Jean-Claude Trichet aanwezig. De ECB betoogt al maanden er meer moet gebeuren dan het Stabiliteits en Groeipact versterken (het genoemde eerste spoor).

7. Ambitieus energieakkoord
Eigenlijk was de Europese Raad bijeengeroepen om een energie en innovatiebeleid uit te tekenen. Zorgelijk is dat meer dan de helft van de Europese energieconsumptie van elders moet komen. Veel landen regelen hun energiebeleid bovendien graag zelf. Per 2014 moet er een voltooide interne markt voor energie komen, zo is besloten.

De meningsverschillen hierover zijn nog groot. In elk geval moeten in 2014 alle landen aangesloten zijn op het Europese gas en elektriciteitsnetwerk. De creatie van zo’n interne markt gaat volgens de Commissie tot 2020 minstens 1000 miljard euro kosten. Het gaat vooral om infrastructuur. Rutte zei dat de overheid hieraan niet zal meebetalen als het aan Nederland ligt.

De energiewereld, in feite de consument, moet die miljarden fourneren. Cryptisch meldt het slotcommuniqué dat ‘duurzame koolstofarme technologie’ via subsidie een stimulans krijgt. Frankrijk en de andere landen met kerncentrales is het aldus gelukt om kernenergie op te waarderen tot ‘groene energie’. Voortaan telt de nucleaire energie daardoor mee als zijnde groen in het klimaatbeleid. Enkele jaren geleden was zoiets ondenkbaar.

8. Innovatie troef
De Europese Raad sprak kort over innovatie. De Raad ziet 2014 als het jaar waarin de beoogde Europese Onderzoeksruimte voltooid is. Er is dan een uniform speelveld voor

onderzoekers, studenten en innovatie. Alle beschikbare informatie over R&D wordt dan meer toegankelijk.

De Commissie en de nationale overheden zullen intussen particuliere investeringen in R&D stimuleren. In 2015 moet de Europese Digitale Markt realiteit zijn. De conclusies over innovatie zijn nogal breedvoerig. Zij staan haaks op de realiteit. Die realiteit leert namelijk dat de afzonderlijke landen en de grote bedrijven bij R&D liefst 'ieder voor zich' opereren. Logisch, want een kenmerk van research is dat je er vooral van profiteert zolang je concurrent er niet over beschikt.

9. Voorzichtig met Mubarak

De Europese leiders durfden op 4 februari toen de onrust in Egypte al elf dagen volop voortduurde, niet het aftreden van president Mubarak te vragen. Hun verklaring over Egypte en Tunesië spreekt van een gewenste 'ordelijke overgang naar een representatieve regering'.

Merkel zei dat de Egyptenaren zelf over verandering van hun leiderschap beslissen. In lijn met de motie-Albayrak pleitte Rutte voor snelle overgang naar een breed gesteunde regering. De Nederlandse premier vond het 'onverstandig' de onmiddellijke aftocht van Mubarak te eisen. Mogelijk springt dan de Moslim Broederschap in het gat.

De Italiaanse premier Silvio Berlusconi zag in Mubarak een 'wijs man' en bovendien de geallieerde van het westers bondgenootschap.

Catherine Ashton , de Hoge Vertegenwoordiger voor het Europese Buitenlandse Beleid, kreeg opdracht in Cairo de boodschap over te brengen. De Egyptische leiders bleken echter tot op heden geen tijd te willen vrijmaken voor haar. De EU heeft een GBVB met duizenden diplomaten.

Niettemin hebben de grote EU-landen over Egypte regelmatig hun eigen verklaringen afgegeven. Dit bewijst dat van een gezamenlijk buitenlands beleid geen sprake is.

Finaal reddingspakket euro onder handbereik

18 maart 2011

De staatshoofden en regeringsleiders lanceren op 25 maart een compleet reddingspakket voor de euro. Kanselier Merkel moet als drijvende kracht verdubbeling accepteren van het noodfonds voor de zwakke landen tot 500 miljard euro.

De lastenverdeling daarvan over de eurolanden wordt nog een pijnlijke operatie. De angst dat Griekenland onder zijn reuzenschulden zal bezwijken spookt de politieke leiders door het hoofd.

Voor het eerst in de geschiedenis van de Europese Raad vergaderde dit hoge gezelschap op 11 maart in Brussel zelfs twee keer. Eerst in volledige samenstelling met de kwestie Libië als hoofdmenu. Vervolgens tot diep in de nacht met soms heftige woordenwisselingen tussen de leiders van de 17 eurolanden.

1. Verdubbeling noodfonds euro
Vorig jaar creëerde de Europese Raad de tijdelijke Europese Financiële Stabiliteits Faciliteit (EFSF) teneinde het noodlijdende Griekenland te hulp te komen. In totaal gaat het om 440 miljard aan garanties afkomstig van de landen met de euro. Inmiddels heeft Griekenland 110 miljard opgenomen en Ierland 67,5 miljard, terwijl Portugal en later wellicht Spanje en andere zwakke landen zullen volgen.

Het EFSF, in de media noodfonds genoemd en gevestigd in Luxemburg, moet tegenover de financiële wereld geloofwaardig blijven. Daarom kan het EFSF ondanks een capaciteit van 440 miljard toch hoogstens tot 250 miljard garanderen. De eurolanden, Duitsland en Frankrijk voorop, willen aantonen dat zij de euro tot de laatste snik zullen verdedigen. Dit is eigen belang.

Alleen de Duitse banken hebben circa 500 miljard uitstaan in de zwakke eurolanden Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje. Teneinde geloofwaardig te blijven zal het EFSF zijn leningcapaciteit verdubbelen naar 500 miljard vanaf 2013. Binnenkort maakt men al de sprong naar 440 miljard.

Duitsland, maar ook Nederland als belangrijke geldschieters hebben het héél moeilijk met die verhoging. Zodra Griekenland onder zijn staatsschuld bezwijkt, zoals veel experts op termijn verwachten, kost dat de eurolanden miljarden. In Duitsland is de publieke opinie tegen steun aan Griekenland dat jarenlang boven zijn stand leefde. Bovendien ligt er een klacht bij het Duitse Constitutionele Hof in Frankfort.

Het is heel goed mogelijk dat dit hof het EFSF strijdig verklaart met de Duitse grondwet. Dat betekent meteen het einde van de EMU in zijn huidige vorm. Om dit rampscenario te vermijden heeft kanselier Merkel alle andere nationale leiders overgehaald tot een verdragswijziging. Vanaf 2013 wordt het EFSF onder de naam ESM, ofwel Europees Stabiliteits Mechanisme ingeschreven in het EU Werkingsverdrag .

2. Pact voor Concurrentiekracht
Veel is er te doen geweest over de creatie van een ‘Pact voor Concurrentiekracht’, inmiddels ook wel het ‘Pact voor de euro’ genoemd. Dit project komt uit de koker van Merkel met steun

van Sarkozy. Aanvankelijk waren de andere eurolanden er tegen. In België is het loskoppelen van lonen, salarissen en uitkeringen van de inflatie een heilige koe.

Ierland staat op vennootschapbelasting van 12,5 procent waarmee het buitenlandse bedrijven lokt. Enkele andere beoogde maatregelen: koppeling van de pensioenleeftijd aan de levensverwachting; afbouw van de VUT; flexibilisering van de arbeidsmarkt door de WW af te slanken. Tenslotte per land (grond)wettelijk vastleggen dat de staat nauwelijks schuld mag maken.

Eigenlijk zijn dit allemaal maatregelen die Duitsland zelf al toepast en Nederland eveneens. Aan de totstandkoming van dit pact maakte premier Marc Rutte in zijn persconferentie dan ook weinig woorden vuil. Hij had Kamerbreed als opdracht gekregen geen soevereiniteit aan Europa over te dragen. Merkel en Rutte willen landen die financieel verzuipen helpen mits zij dit concurrentiepact er bij nemen.

De economieën van alle eurolanden worden zo Duits bijgekleurd. Daar was aanvankelijk in de Europese Raad flink verzet tegen. Zoals op 15 februari hier beschreven hebben Merkel en Sarkozy destijds onhandig het concurrentiepact als een dictaat gepresenteerd. Daarom moesten de voorzitter van de Europese Raad, Herman Van Rompuy met die van de Commissie, José Manuel Barroso vlug vlug een wél aanvaardbaar conceptpact opstellen.

Op vier kantjes tekst hebben Van Rompuy en Barroso de Duitse eisenlijst omgebouwd tot een vager niet echt bindend programma.. De landen verplichten zich slechts de uitwerking van het concurrentiepact na te streven. Volgens Van Rompuy ‘heeft een onzichtbaar verlies aan concurrentiekracht de overheidsschulden in de eurozone opgejaagd’.

De verdienste van het Pact voor Concurrentiekracht is dat het beleid voortaan focust op het echte probleem: gebrek aan concurrentiekracht en te lage productiviteit. Behalve de vier genoemde zwakke eurolanden, kunnen ook de andere hiervan leren. Maar of dat echt staat te gebeuren. Dit pact heeft vergeleken met de bestaande instrumenten geen enkele toegevoegde waarde’. Dat zei de Luxemburgse premier en voorzitter van de Euroraad, Jean-Claude Juncker, in het Europees Parlement. Zo’n verklaring van een sleutelfiguur duidt niet op een gezamenlijk gekozen vaste koers.

Er was nog een ander bezwaar tegen het pact. De Commissie hoewel het ‘dagelijks bestuur van Europa’, bleef bij Merkel en Sarkozy buiten spel. Besloten is de Commissie toch nog in te schakelen. Haar toezichthoudende rol is echter schijn aangezien het pact geen sancties kent. De Commissie echter troost zich met het gegeven dat het Pact voor Concurrentiekracht een kwestie als de loonontwikkeling in de lidstaten waar zij nauwelijks bevoegd is, nu toch binnen haar invloedsfeer brengt.

3. Eufemisme ‘schuldherschikking’

De komende Europese Raad bespreekt vooral de gevoelige financiering van het noodfonds. De bestaande garanties van rijke AAA-lidstaten zijn mooi, maar de financiële wereld ziet liever kapitaalstortingen. Bijvoorbeeld Slowakije en Estland met hun modeleconomie hebben echter helemaal geen zin in kapitaalstorting ten bate van de ‘laat maar waaien landen’. Met in Duitsland en Finland verkiezingen voor de deur zal de Europese Raad deze hete aardappel voorlopig niet durven doorslikken.

Gaat Griekenland over een jaar failliet, dan zal het noodfonds miljarden moeten aanvullen. Dat gebeurt wellicht onder het eufemisme ‘schuldherschikking’. Om zo’n rampzalige toedracht uit te stellen, verlaagt het noodfonds de rente die Athene betaalt met een procent van 5,2 naar 4,2 procent.

In plaats van binnen 3,5 jaar mag Griekenland gedurende 7,5 jaar aflossen. Griekenland verkoopt als tegemoetkoming 50 miljard aan staatsbezit. Dat bedrag lost Athene af op zijn staatsschuld. Die schuld blijft ondanks pijnlijke bezuinigingen nog wekelijks met een miljard aanzwellen.

4. Ierse koppigheid
De pas verkozen premier van Ierland, Enda Kenny, had zijn kiezers eveneens zo’n rentedeal beloofd. Maar Kenny moest na een heftige woordenwisseling met Sarkozy en een terechtwijzing ‘doe eerst je huiswerk’ van Merkel met lege handen naar huis.

De Ieren betalen ruwweg zes procent bij het EFSF. Dat percentage is dubbel zo hoog als de marktrente. Zes procent rente is Europese strafport wegens het uit de hand laten lopen van de overheidsfinanciën. Bovendien is het onzeker of het EFSF zijn lening wel volledig terugbetaald ziet. Frankrijk en Duitsland eisen in ruil voor renteverlaging dat Ierland zijn concurrentie vervalsende vennootschapsbelasting ter discussie stelt. Dit is voor Dublin onbespreekbaar.

5. Louche obligaties opkopen
De regeringsleiders reikten zichzelf op 11 maart een nieuw (voorheen onbespreekbaar) instrument aan om de zwakke eurolanden te helpen. Het EFSF mag voortaan op de primaire markt (dus rechtstreeks) obligaties aankopen van landen zoals Griekenland en Ierland. De Duitse Bondsdag had Merkel zo’n toegeving verboden, maar daar trekt zij zich dus even niks van aan. De maatregel komt er onder druk van de financiële markten. Het gaat om obligaties waarvan onzeker is of ze anders volledig afgelost worden.

President Jean-Claude Trichet van de ECB vroeg de Euroraad tevergeefs via de secundaire markten eveneens zulke louche obligaties op te gaan vissen. De ECB doet nu noodgedwongen dergelijke steunaankopen. Daar wil Trichet vanaf. Premier Rutte verzekerde de media dat obligaties opkopen geen eerste stap is naar euro-obligaties, ofwel gezamenlijke Europese schuldpapieren. Nederland is daar met o.a. Duitsland mordicus tegen

6. ‘Sixpack’ met maatregelen
Vorig jaar september lanceerde de Europese Commissie vijf Verordeningen en een Richtlijn (inmiddels bijgenaamd het ‘sixpack’). Het gaat om nieuwe instrumenten om crises te voorkomen. Voorop staan aanscherping en verdieping van het Stabiliteits en Groeipact. Veel van onderstaande afspraken bestaan eigenlijk al. De noviteit bestaat er in dat die maatregelen binnenkort via sancties afdwingbaar zijn.

In navolging van de politieke leiders op 11 maart hebben op 15 maart de ministers van de EcoFin hierover overeenstemming bereikt. Minister Jan Kees de Jager (Financiën) was uitgesproken tevreden met de resultaten. Hij heeft gedurende negen maanden onderhandelen nauw met Duitsland samengewerkt.

De landen met een staatsschuld boven de toegelaten grens van 60% van het BNP (o.a. Italië en België) moeten voortaan jaarlijks minimaal vijf procent daarvan aflossen. Anders kunnen

zij een forse boete krijgen. ‘Heel lang was Nederland de enige die dat zo concreet wilde afdwingen’, aldus De Jager.

Typisch Nederlands is de ‘Richtlijn minimumvereisten nationale begrotingsraamwerken’. Zij dwingt alle regeringen tot meerjarenramingen. De eurolanden moeten verder voortaan:

- Correcte statistische gegevens naar Eurostat sturen. Politiek gestuurde (te optimistische) data insturen mag niet langer. Regeringen gaan hun kascijfers frequenter insturen, ook voor hun sociale fondsen;
- Alle regeringen gaan hun nationale overheidsramingen vergelijken met de (meer objectieve) ramingen van de Europese Commissie;
- De regeringen voeren numerieke begrotingsregels in. Dit moet verlopen met een uitsplitsing van de belangrijkste overheidsinkomsten en uitgavenposten;
- Verder melden de hoofdsteden voortaan Eurostat tevens de financiering van alle projecten die buiten de begroting vallen en maken een overzicht van alle overheidsgaranties. Tenslotte moeten de regeringen ook de schulden van hun lagere overheden voortaan bij Eurostat melden.

‘Dit hele overzicht klinkt wat raar in Nederlandse oren, maar veel zuidelijke EU-landen kennen zulke reglementen nog niet’, zei De Jager. Nederland beschikt overigens momenteel evenmin over een overzicht van alle afgegeven overheidsgaranties, zei de minister.

7. Europese schuldenrem

Op aandringen van de Benelux kan de EcoFin zodra een land economisch over de schreef gaat het probleem niet meer onder de mat vegen. De ervaring leeft dat ministers zodra er bestraffing in de lucht hangen elkaars fouten door de vingers zien (‘vandaag gij, morgen ben ik het haasje’). In de nieuwe formule neemt de EcoFin bij het nemen van sancties voortaan het advies van de strengere Europese Commissie over.

De enige ontsnappingsmogelijkheid hieraan is dat de EcoFin met ruwweg driekwart meerderheid tegen een voorgestelde sanctie stemt. Tot nu toe moet driekwart vóór sanctionering stemmen. Dat lukte nog nooit. Het land dat de bui zag hangen lobbyde net zolang tot voldoende bevriende ministers omgepraat waren.

Landen met zogenaamde ‘Macro Economische Onevenwichtigheden’ lopen voortaan een boete op. Het gaat om 0,1 procent van het BBP jaarlijks. Dat is gigantisch veel voor een land dat toch al bijna kapseist. Het gaat hier om de landen die (te)veel consumeren en te weinig uitvoeren. Gevolg is een tekort op de handelsbalans.

Tijdens de kredietcrisis bleek dat vooral die landen kwetsbaar zijn. De boosdoeners krijgen overigens eerst nog de tijd om bijvoorbeeld via langer werken zich te corrigeren. Voor Duitsland en Nederland is van belang dat een land met een fors overschot (‘te concurrerend’) nooit vanuit Brussel mag worden afgeremd.

8. Europees Parlement dwars

Bovenstaand pakket beoogt de introductie van ‘economic governance’ op de schaal van Euroland. Opmerkelijk is dat ECB President Trichet de bovenstaande maatregelen als geheel nog onvoldoende noemt. Hoogstwaarschijnlijk denkt de meerderheid van het Europees Parlement er net zo over.

Parlementsrapporteur Corien Wortmann (CDA) heeft samen met enkele collega's 2000 wijzigingsvoorstellen klaar liggen. De EcoFin kan daar niet omheen aangezien het Parlement nodig is voor besluitvorming. Dit beraad draait ongetwijfeld uit op een compromis Parlement-Raad dat de komende maanden uiteindelijke wetgeving oplevert.

9. Strijd om Libië

In een verklaring vragen de staatshoofden en regeringsleiders de Libische leider kolonel Muammar Gadaffi om na de heftige protesten van zijn bevolking op te stappen. De Nationale Overgangsraad (de oppositie) wordt gezien als een gesprekspartner. Europa houdt de optie van militair ingrijpen uitdrukkelijk open. Daarvoor moet er echter een juridische basis zijn (bijvoorbeeld via de VN Veiligheidsraad of de Navo).

De EU bepleit de opvang van vluchtelingen uit Libië in Noord-Afrika zelf in plaats van in EU-landen. Bovenstaande verklaring kwam er na geruzie en getwist. President Sarkozy erkende daags voor de vergadering op eigen houtje de Libische oppositie. Sarkozy wilde op 11 maart meteen militair ingrijpen via een 'no-flyzone' waar landen als Nederland op dan moment niet aan toe waren.

De Europese Raad verklaarde tenslotte zijn medeleven met de bevolking van Japan die zojuist was getroffen door aardbevingen en een alles verwoestende tsunami.

Akkoord enorm reddingspakket euro

6 april 2011

De Europese Raad heeft een compleet instrumentarium ontwikkeld om haperende eurolanden te corrigeren. Centraal staat versterking en met sancties aanscherpen van het Stabiliteits en Groeipact (SGP). Het noodfonds om zwakke eurolanden te steunen wordt permanent. Het Europees Parlement krijgt als medebeslisser nu eerst het woord. De Europese Raad van 23 en 24 juni wil alles afronden.

1. Rutte en het pakket
‘Aan de ene kant is er forse soevereiniteitsoverdracht op het terrein van de handhaving van het SGP. Dat is noodzakelijk om de munt sterk te houden. Ik ben bereid om hier wagonladingen nationale bevoegdheden over te dragen. Landen worden dan gedwongen hun schulden af te lossen en om hun overheidstekort te beperken.

De andere kant is dat er afspraken zijn gemaakt om de groeimotor op gang te brengen. Daar is geen sprake van soevereiniteitsoverdracht. Daar speelt de oriëntatie waarbij Europa meer concurrentie aangaat met Noord-Amerika, Zuid-Amerika en Azië. Zie de Rotterdamse haven die groeit als kool. Daarvoor moet Europa inzake de regeldruk en het stimuleren van ICT volop maatregelen nemen om te groeien’. Aldus premier Marc Rutte na afloop van de Europese Raad van 24 en 25 maart in Brussel.

Rutte werd gevraagd of afspraken passen in enkele breed aangenomen Kamermoties. De motie-Slob ‘verzoekt de regering niet in te stemmen met aanvullende Europees afdwingbare afspraken, op het niveau van te nemen maatregelen’.

Rutte betoogt dat alleen via het SGP soevereiniteitsoverdracht plaats vindt. Maar twee deuren verder verkondigde kanselier Angela Merkel iets anders. Het nieuwe (Duitse) Euro-plus Pact ‘gaat om structurele veranderingen waarin lidstaten meer naar elkaar toegroeien’, aldus Merkel. Commentaar Rutte: ‘ik zie dat anders’.

Wordt het pakket afspraken echt uitgevoerd dan zet Europa een stap naar een meer centraal geleide economie onder leiding van de Europese Raad. Anderhalf jaar geleden sloeg de Amerikaanse bankencrisis over naar Europa. Niemand had toen durven denken dat de autoriteiten hier zo’n omvangrijk pakket maatregelen konden nemen. ‘De grootste stap voorwaarts van Europa sinds de invoering van de euro’, zegt minister van Financiën Jan Kees de Jager. Zoals bekend heeft Duitsland de maatregelen bestempeld, met steun van Frankrijk.

President Jean-Claude Trichet van de ECB vindt het geheel nog te mager. Trichet wil eurolanden die over de schreef gaan automatisch (dus na bindend advies van de Commissie) sanctioneren. Het Europees Parlement, dat hier medebeslissingsrecht heeft, komt met aanscherpingen op dat terrein. Het is tenslotte internationaal een goed signaal dat de waarde van de euro tegenover de dollar afgelopen maanden is gestegen van 1,30 naar ruwweg 1,40.

De vraag blijft intussen wel of de EU echt de politieke moed heeft haar pijnlijke maatregelen af te dwingen. In het verleden is dat rond de euro nooit gelukt. Maar toen ontbrak de ‘sense of urgency’ die de crisis uitlokte. Het klimaat rond het toezicht op de euro is inmiddels veranderd (zo mag je hopen). Wordt de naleving van het SGP echt het beleid van hoofdsteden (ownership in het jargon) dan is de klus grotendeels geklaard. Want leven de eurolanden het

SGP na, dan zijn sancties noch leningen op termijn nog nodig. Minister De Jager noemt de maatregelen daarom ‘afschrikwekkend’.

Hieronder de reeks maatregelen, hun gevolgen en beoogde resultaten. Sommige activiteiten vallen overigens onder meer dan een categorie.

2. Economic governance
Er komen vijf Verordeningen en een Richtlijn (het ‘Sixpack’) ter versterking van de economische beleidscoördinatie. De voorstellen voor het ‘Sixpack’ werden door de Commissie al in september 2010 aan de Raad en het Europees Parlement voorgelegd. Het is de bedoeling dat het pakket in de loop van juni wordt aangenomen. Dit pakket vormt de ruggegraat van de nieuwe ‘economic governance’ van de EU en de eurozone in het bijzonder.

Voor de Nederlandse regering was het ‘Sixpack’ voorwaarde om financiële steun toe te staan aan Griekenland, Ierland en in de toekomst wellicht Portugal. ‘Een belangrijke les uit de afgelopen periode is immers dat er eerder en harder moet worden opgetreden tegen onhoudbare begrotingsontwikkelingen en macro-economische onevenwichtigheden’, betoogt minister De Jager in een brief aan de Kamer van 16 maart. Het ‘Sixpack’ wordt hieronder uitgewerkt.

3. Strikter Stabiliteitspact
Het SGP verplicht tot een evenwichtige staatsbegroting bij voorkeur zonder tekort. Voortaan kan een land dat zijn staatsuitgaven niet in de hand houdt eerder een forse boete oplopen. Daarnaast komt er een numerieke schuld benchmark. Landen met meer staatsschuld dan de limiet van 60% van hun BBP moeten minimaal 1/20e per jaar daarop aflossen. Lidstaten met een overheidstekort van meer dan drie procent worden eveneens sneller beboet. Tot nu toe moesten de ministers van Financiën de strafmaatregelen afkondigen. Dat lukte nooit omdat de ministers elkaar bepraatten. Voortaan kondigt echter de onafhankelijke Europese Commissie de sancties af. Alleen een ruwweg driekwart meerderheid van de EcoFin kan de Commissie in de toekomst nog overstemmen. Dat maakt het héél moeilijk voor een regering een sanctie te ontlopen.

4. Solide nationale begroting.
Nederland heeft er op aangedrongen dat alle eurolanden hun begroting grondig onderbouwen, zoals Den Haag dat al tientallen jaren doet. Er komt daartoe een bindende richtlijn (dus geen vrijblijvende code, zoals dreigde). Voortaan moeten de landen hun kascijfers maandelijks naar Eurostat sturen, numerieke begrotingsregels en een meerjarenbegroting invoeren. Voor meer details zie onze analyse van 18 maart 2011. Minister De Jager komt in dit verband binnenkort met een wetsvoorstel voor een wettelijke verankering van de begrotingsregels.

5. Macro-economische scheeftrekking
Landen met ‘Macro Economische Onevenwichtigheden’ consumeren te veel en exporteren te weinig. Zij hebben bovendien vaak een bedrijfsleven dat niet kan concurreren. Griekenland bijvoorbeeld lijdt aan die mankementen. Zulke landen lopen voortaan het risico op van een boete van 0,1 procent van het BBP jaarlijks. Dat is gigantisch veel voor een land dat toch al boven zijn stand leeft. Tegelijk hoeven concurrentiekrachtige landen (zoals momenteel Nederland) nooit hun overschot op de lopende rekening te temperen, vertelde Rutte trots.

In de Financial Times van 29 maart veroordeelt commentator Martin Wolf deze aanpak. Hij betoogt dat de landen met overschotten (zoals Duitsland en Nederland) wél rekening moeten

houden voor de problemen van de landen met reuzentekorten. ‘Door alleen de zwakkere landen fiscale discipline op te leggen los je de problemen niet op’, waarschuwt Wolf. Het is interessant te zien dat er een gelijkaardige discussie plaats vindt in de G20, en met name tussen China en de VS, over het wegwerken van excessieve handelstekorten.

6. Europees Semester

In januari publiceerde de Commissie voor het eerst haar Annual Growth Survey. Voortaan zullen de regeringen jaarlijks in april hun voorlopige begroting voor het jaar daarop bij de Europese Commissie insturen. Vervolgens brengt de Commissie per land hierover advies uit. De regeringen kunnen dan bijsturen. Dit betekent bijvoorbeeld dat werklozen weer aan de slag moeten, de pensioenstelsels worden hervormd, de overheidsschuld omlaag moet en er meer geprofiteerd wordt van de geïntegreerde Europese economie, aldus de Europese Raad. De aanbevelingen van de Commissie kunnen echter de lidstaten niet worden opgelegd. Alle regeringen staan er op dat het nationale parlement het laatste woord houdt over inkomsten en uitgaven.

7. Steviger EFSF

De Europese Raad besloot eerder al de tijdelijke Europese Financiële Stabiliteits Faciliteit (EFSF) een effectieve leencapaciteit te geven van 440 miljard euro. Het gaat hier om garanties afgegeven door de landen met de euro. Daarnaast is nog 60 miljard communautair geld uit de EU-begroting beschikbaar, dus in totaal 500 miljard.

Het EFSF kon tot nu toe tot maximaal 250 miljard uitlenen. Duitsland, Nederland en andere geldschieters hadden het moeilijk met die verhoging naar 440 miljard. Deze landen lopen het risico massaal te moeten lappen zodra bijvoorbeeld Griekenland of Ierland onder zijn staatsschuld bezwijkt. Experts verwachten dit op termijn.

Tegenover dit risico staat het voordeel dat Nederlandse en Duitse financiële instellingen (die massaal hebben geïnvesteerd in zwakke eurolanden) hebben bij een steunverlening uit de openbare kas. Het EFSF mag inmiddels massaal op de primaire markt (dus rechtstreeks) obligaties aankopen van zwakke eurolanden zoals Griekenland en Ierland.

8. Blijvend Stabiliteits Mechanisme

Vanaf 2013 vervangt een permanent Europees Stabiliteits Mechanisme (ESM) de vorig jaar inderhaast in het leven geroepen EFSF. Dat ESM kan zwakke landen tot 500 miljard euro uitlenen. Daartoe moet het ESM (om geloofwaardig te blijven tegenover de kredietbeoordelaars) de ‘triple AAA status’ hebben. Dat kan wanneer de eurolanden samen 620 miljard garanderen en bovendien 80 miljard storten.

Duitsland betaalt als grootste economie alleen meer dan een kwart van de totale operatie. Dat ligt daar politiek uiteraard gevoelig. Bondskanselier Angela Merkel kreeg voor elkaar om de vereiste storting van 22 miljard euro vanaf 2013 over vijf jaar te mogen spreiden. Regeringspartij FDP zag een beloofde belastingverlaging anders de mist ingaan.

Nederland moet contant 4,5 miljard bijdragen. Dit betekent dat Nederland vijf jaar achtereen 900 miljoen zal bijdragen. Daarnaast geeft Nederland voor 35 miljard garanties. Dit alles ten behoeve van eurolanden die jarenlang hun economie onverantwoord opbliezen (Ierland) dan wel hun begrotingscijfers vervalsten (Griekenland).

Geen wonder dus dat Merkel, Rutte c.s. het moeilijk hebben dit thuis uit te leggen. Het ESM wordt bevoorrecht schuldeiser na het IMF. Particuliere en bancaire obligatiehouders zijn in deze opzet het haasje als een land over de kop gaat.

9. Euro-plus Pact

Opmerkelijk is dat veel EU-landen die zelf de euro niet hebben zich toch aansluiten bij het Euro-plus Pact. Het gaat hier om een aanvankelijk omstreden 'dictaat' van Duitsland met steun van Frankrijk. Hun 'Pact voor Concurrentiekracht' wilde dat de zwakke eurolanden ter versterking van hun concurrentiepositie taboes lieten varen. Ierland moest zijn extreem lage vennootschapsbelasting afbouwen en Griekenland zijn extreem lage pensioenleeftijd. Van de nationale soevereiniteit blijft dan weinig over. Toen dit een storm van protest uitlokte, liet kanselier Merkel haar voorstel vallen.

De voorzitters Herman Van Rompuy (Europese Raad) en José Maria Barroso (Commissie) werkten vervolgens een meer vrijblijvend actieplan uit. Dat project heet het 'Euro-plus Pact' . Zij hebben er voor gezorgd dat er geen tegenspraak is tussen dit Euro-plus Pact en de juridisch bindende wetgeving die zal voortkomen uit het 'Sixpack'.

Het pact beoogt versterking van het concurrentievermogen, stimulering van de werkgelegenheid, meer houdbare overheidsfinanciën en stabiliteit in de financiële wereld. 'Elk staatshoofd of elke regeringsleider zal jaarlijks concrete nationale verplichtingen aangaan. De lidstaten zullen daarbij rekening houden met de beste praktijken en zich vergelijken met de best presterenden', zo staat in de conclusies van de Europese Raad. Ieder land kiest dus zélf zijn maatregelen. Nadien beoordeelt de Europese Raad het resultaat op basis van een voorstel van de Commissie. Er zijn geen sancties.

Het is veelzeggend dat behalve de landen met de euro bovendien Bulgarije, Denemarken, Letland Litouwen, Polen and Roemenië hieraan meedoen. Van de vier die niet meedoen - het VK, Zweden, Hongarije en Tsjechië – sloot alleen Brits premier David Cameron deelname uit. De rest volgt naar eigen zeggen mogelijk later. Deze ontwikkeling leert dat álle EU-landen behalve outsider VK nog altijd volop in de EMU geloven.

'Elkaar de maat nemen, maar elkaar niet de wet voorschrijven', zo beschrijft Rutte dat. De premier omzeilt aldus de afspraak dat landen die met uitdagingen geconfronteerd worden 'zich zullen moeten verbinden deze uitdagingen binnen een bepaald tijdsbestek aan te gaan' aldus de conclusies.

Leuke vraag voor juristen of hier sprake is van soevereiniteitsoverdracht. Of gaat het hier slechts om het poolen van soevereiniteit die bij de creatie van de EMU al aan de nationale parlementen was ontsnapt? Ofschoon men kan betwijfelen of het 'Euro-plus Pact' soevereiniteit overdraagt, staat wel vast dat aanvaarding van het bindende 'Sixpack' tot een verdere versterking leidt van de EU en haar instellingen.

Premier Rutte heeft inmiddels per brief aan de Tweede Kamer rond het Euro-plus Pact de volgende maatregelen aangekondigd: lastenverlichting voor ondernemers en tegelijk minder subsidie voor het bedrijfsleven, vermindering van de uitkeringsafhankelijkheid van werknemers, invoering van een wettelijke bovengrens voor de staatsschuld en scherper toezicht op banken, verzekeringen e.d.

10. Wijziging Verdrag VWEU

De Europese Raad gaat er mee akkoord om bovengenoemd ESM in te schrijven in het Verdrag VwEU. Het Duitse Constitutionele Hof wil zo'n verdragswijziging. Aan artikel 136 VwEU wordt toegevoegd: 'De lidstaten die de euro als munt hebben kunnen een stabiliteitsmechanisme instellen dat geactiveerd wordt indien dat onontbeerlijk is om de stabiliteit van de eurozone in haar geheel te waarborgen. De verlening van financiële steun, indien vereist, uit hoofde van het mechanisme zal aan stringente voorwaarden gebonden zijn'.

11. Griekse en Ierse steunroosters

Zoals bekend heeft Griekenland 110 miljard geleend en Ierland 85 miljard. Dergelijke leningen vragen een extra renteopslag van minimaal twee procent. Dat is nodig omdat onzeker is of de geldleners wel in staat zijn terug te betalen. Bovendien moeten de overheden daar een streng saneringsprogramma starten. Daarop ziet behalve Europa bovendien het strenge IMF toe.

In Portugal viel de regering vlak voor de Europese Raad over een saneringsprogramma. Er komen verkiezingen. Regering en oppositie denken vervolgens zelf te kunnen saneren. Maar voorzitter Jean-Claude Juncker van de Eurogroep heeft al een onvermijdelijke lening genoemd van 75 miljard euro om Lissabon op de been te houden.

12. Europees financieel toezicht

Eerder al hadden Raad van Ministers en Europees Parlement overeenstemming hebben bereikt over verscherpt toezicht op de financiële instellingen. Daarmee hoopt de EU bij het publiek het vertrouwen in de financiële instellingen terug te winnen. Sedert de jaarwisseling functioneren er vier nieuwe Europese toezichthouders.

De onafhankelijke European Systemic Risk Board (ESRB) in Frankfort, houdt macro-economisch toezicht op het gehele financiële stelsel. Dat gebeurt in samenwerking met de ECB. De ESRB zal de benodigde gegevens verzamelen, risico's opsporen en waarschuwingen uitbrengen.

Daarnaast komt in Londen de European Bank Authority (EBA) voor de bankwereld. Parijs krijgt de European Securities and Markets Authority (ESMA) als toezichthouder op de effectenwereld. Frankfort krijgt de European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA), als controleur van de pensioenfondsen. De ESMA wordt geleid door de Nederlander Steven Maijoor, directeur van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Deze instellingen gaan de samenwerking stimuleren tussen de nationale toezichthouders. Die blijven uiteindelijk verantwoordelijk. Doel is een gezamenlijke Europese toezichtcultuur te creëren en tegelijk toe te zien op consistente toepassing van de wetgeving. In de toekomst kunnen de nieuwe instellingen in crisissituaties soms op eigen initiatief bindend optreden. De regeringen hebben deze ingreep schoorvoetend (onder druk van het Europees Parlement) aanvaard. Overeengekomen is dat de EBA de grotere banken dit jaar weer een stresstest laat ondergaan.

13. Klagende ECB

De ECB speelt als centrale bank vanaf het begin van de eurocrisis in 2008 voluit haar rol als verdediger van de euro. In juni 2009 leende zij de banken 442 miljard tegen een procent rente. De ECB koopt al maanden 'louche' obligaties van met schuld overbelaste landen op. Bankpresident Jean-Claude Trichet blijft waarschuwen. Hij vreest dat de aanscherping van het SGP nog teveel loopholes bevat.

14. Brussel buitenspel
Het beheer van het ESM noch van het huidige EFSF fonds ligt bij de Commissie, maar in een aparte directie gevestigd in Luxemburg. Dat is raar omdat de EU een uitgebalanceerde goed bevolkte supranationale structuur heeft: Commissie, Europees Parlement en Hof van Justitie. Deze instellingen, vaak samengevat met de term 'Brussel', blijven deels buiten beeld in het nieuwe beheer van de EMU. Supporters van de communautaire methode zullen dit betreuren. Wat zij beogen is een Europese Politieke Unie die nationale bevoegdheden overneemt. Maar alleen België en Luxemburg zijn daarvoor vandaag nog te vinden.

Hier past de kanttekening dat alle grote nieuwe Europese initiatieven, vanaf het schrappen van de nationale grenzen (Schengen) tot de creatie van de euro (het EMS) vrijblijvend intergouvernementeel zijn begonnen. Vervolgens blijkt dan dat intergouvernementeel moeizaam werkt. Daarom schakelde de Europese Raad in bovenstaande gevallen later alsnog over naar de communautaire methode, met overdacht van nationale soevereiniteit aan de EU.

Bijkomend voordeel daarvan is dat in een communautaire aanpak de kleinere landen minder gevaar lopen ondergesneeuwd te worden. Schengen is inmiddels al lang verdragstekst. De communautaire EMU deed het veel oudere EMS zelfs al vergeten. Maar of deze 'logica' deze keer weer zal werken moet nog blijken. Het is namelijk voor het eerst dat het EU-verdrag wordt gewijzigd om de lidstaten toe te staan het ESM buiten de Unie om op te bouwen.

15. Libië – Egypte – Syrië – Jemen
De Europese Raad heeft uitvoerig gesproken over de situatie in Libië en de onrustige zuidelijke buurlanden. De Libische leider kolonel Kadhafi moet verdwijnen, waarna de EU humanitaire hulp wil bieden. Inmiddels zijn de EU-landen via hun deelname aan militaire Navo-acties zoals bekend nauw bij Libië betrokken. De Unie werkt aan een nieuw partnerschapprogramma met de regio Libië, Egypte, Syrië, Jemen, Bahrein. De Raad nam hierover uitvoerige verklaringen aan.

De Europese Raad sprak tenslotte steun uit aan Japan na de aardbeving en de tsunami met hun tragische gevolgen. Besloten werd de 140 kerncentrales in de EU binnenkort aan een stresstest te onderwerpen. De resultaten daarvan komen later in de Raad terug.

Europa gaat voor zeven magere jaren

1 juli 2011

Europa verdubbelt de steun aan Griekenland naar het megabedrag van ruwweg 200 miljard euro. Voorwaarde is dat Athene 28 miljard extra bespaart en voor 50 miljard staatsbezit verkoopt. Het dreigend bankroet van Griekenland is aldus uitgesteld. Tegelijk kiest Europa zelf voor zeven magere jaren. De Commissie mikt op een ongekende bijna bevriezing van de uitgaven tot 2020.

1. Redding Griekenland
De landen met de euro zetten hun gigantische financiële steun aan Griekenland voort. Medio juli komt de vijfde schijf van 12 miljard euro beschikbaar, zo is de verwachting. Zij is onderdeel van de lening van 110 miljard die de EU en het IMF Griekenland vorig jaar beloofden. Tegelijk begint het beraad over aanvullende steun van nog eens circa 85 tot mogelijk 100 miljard euro. Het gaat om circa 60 miljard uit de landen met de euro en circa 30 miljard uit de verkoop van Grieks staatsbezit.

Er is echter een belangrijk verschil met voorjaar 2010 toen de steunverlening begon. Het is nu onzeker of Griekenland de steun volledig terugbetaalt. Het land is virtueel failliet. Vorig jaar was de verwachting nog dat Griekenland vanaf 2012 weer op eigen benen zou staan.

De besluiten van de Europese Raad van 23 en 24 juni resulteerden in cruciale positieve stemmingen einde juni in het Griekse parlement. Inzet waren nieuwe bezuinigingen en belastingverhogingen van in totaal ruim 28 miljard. Bij dat pakket hoort bovendien de verkoop van Grieks staatsbezit tot 2015 ter waarde van 50 miljard euro om leningen af te lossen.

Gezien het soms zelfs gewelddadige verzet in de Griekse samenleving bestaat er in Brussel twijfel of Athene de sanering wel voor elkaar krijgt. Het is veelzeggend dat de ‘grote coalitie’ van het linkse Pasok en het rechtse Nieuwe Democratie, waarop Duitsland en Frankrijk aandringen, niet tot stand is gekomen. Ierland en Portugal zijn de andere landen die aan het infuus van EU/IMF hangen. Daar steunt de oppositie de sanering wel.

Vlak voor de Europese Raad kwam de trojka van IMF, Europese Commissie en ECB met de regering in Athene nieuwe bezuinigingen en hervormingen van 28,3 miljard overeen. Ze gelden voor vijf jaar. waarvan zes miljard nog dit jaar. De trojka vindt overigens dat de Griekse overheid tot nu toe voorbeeldig bezuinigt. Tegelijk slaagt Athene er echter niet in de fiscale ontvangsten voldoende te verhogen. Veel Grieken betalen door de gebrekkige fiscale administratie geen belasting. Bovendien loopt door vakbondsverzet de verkoop van staatsbedrijven, die uiteindelijk 50 miljard moet opbrengen, voor geen meter.

Politici en financiële wereld hielden op 29 juni de adem in bij de cruciale stemming in het Griekse parlement. Een Grieks ‘nee’ had betekend dat Europa en het IMF hun bijstand stoppen. De Griekse overheid kon dan geen salarissen meer betalen. Een Grieks faillissement zou schokgolven veroorzaken en wellicht een wereldwijde recessie uitlokken. Dat komt doordat ook Ierland en Portugal wankelen.

Maandenlange twijfel bij de internationale financiële wereld of de EU de euro wel kan redden was dan omgeslagen in paniek, aldus experts. Athene zit dus op zwart zaad maar moet

niettemin binnenkort voor twaalf miljard leningen aflossen. Die taak nemen EU en IMF nu over. Wereldwijd hebben beurzen en beleggers het duidelijke Griekse ja (155 tegen 138 stemmen) beloond met koersstijgingen. De euro staat qua koers weer sterk.

Meteen begint nu het beraad over een aanvullend steunprogramma van circa 85 tot 100 miljard euro. Vorig jaar dachten Athene, de EU en het IMF nog dat 110 miljard wel voldoende was. Griekenland zou vanaf 2012 weer op de kapitaalmarkten kunnen lenen. Maar omdat Athene niet zoveel fiscale inkomsten genereerde als de bedoeling was is tot 2015 forse extra buitenlandse steun nodig.

2. Zeven magere jaren

In het algemeen gaat Europa voor zeven magere jaren. De meeste staatshoofden en regeringsleiders in de Europese Raad zijn vastbesloten hun zwakke broeders hard aan te pakken. Dat blijkt uit het verloop van de bijeenkomst in juni in Brussel en haar nasleep. Commissievoorzitter José Manuel Barroso heeft de boodschap begrepen.

Hij openbaarde op 28 juni langverwachte voorstellen voor de Meerjarenbegroting 2014-2020. Voor het eerst in het bestaan van de EU mikt de Commissie op vrijwel bevriezing van de uitgaven gedurende zeven jaar. Vergeleken met vandaag wil de Commissie in 2020 vijf procent meer uitgeven. Het Europees Parlement is teleurgesteld. Daar mikt de overweldigende meerderheid op vijf procent (circa zeven miljard euro) verhoging ieder jaar tot aan 2020. Dit laatste voorstel is in de Europese Raad echter kansloos.

Europese Raad en Commissie gaan aldus voorbij aan de wens van de linkerzijde in het Europees Parlement en de vakbeweging voor een wat meer stimulerend economisch beleid. Genoemd meerjarenprogramma wijst er op dat in Europa de wind naar rechts draait. De Commissie volgt het voorbeeld van o.a. Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Hongarije, Letland, Slowakije en Nederland waar het streven naar een sluitende overheidsbegroting centraal staat. Het failliete Griekenland kreeg pas steun op voorwaarde van forse binnenlandse bezuiniging en de massale verkoop van staatsbedrijven.

Hoewel de media anders suggereerden stelde deze vergadering van de Europese Raad van 23 en 24 juni weinig voor. Beide dagen waren de nationale politieke leiders ongebruikelijk vroeg klaar. Vanwege de eensgezindheid kwamen de problemen rond de euro slechts een half uur aan de orde. Over het met maar liefst 85 tot 100 miljard euro verhogen van de steun aan Griekenland is nauwelijks gesproken. ‘Hieruit blijkt hoezeer de nationale economieën van de EU-landen inmiddels onlosmakelijk met elkaar vergroeid zijn. Dit dwingt tot lotsverbondenheid’, zegt Janis A. Emmanouilidis, van het European Policy Centre te Brussel in zijn analyse van de bijeenkomst. Het lijkt wel alsof de solidariteit met Griekenland grenzeloos is. De staatshoofden en regeringsleiders herhalen in hun slotverklaring dat zij ‘al het nodige zullen doen om de financiële stabiliteit van de eurozone in haar geheel te waarborgen’.

Het resolute optreden van de Europese Raad was bedoeld om de financiële markten te tonen dat de EU de euro beslist wil redden. In hun verklaring kiezen de politieke leiders unaniem voor voortgaande sanering van de overheidsuitgaven, voor deregulering en voor versterking van de concurrentiekracht van Europa. Een brochure van voorzitter Herman Van Rompuy over het toekomstige bouwwerk van de Europese Raad wekte afkeuring op. ‘Ziedaar de spilzucht van Brussel’, aldus de Britse premier David Cameron.

In dit verloop van de bijeenkomst weerspiegelt zich dat in Europa vandaag centrumrechts regeert. De belangrijkste overgebleven sociaal-democratische regeringsleiders, Zapatero in Madrid en Papandreou in Athene, zijn in eigen land aangeschoten wild. De samenstelling van de Europese Raad als 'regering van de EU' weerspiegelt vandaag die van eind jaren negentig. Toen was de Raad in handen van sociaal-democraten.

Hoe de sfeer nu is voelde de nieuwe Griekse minister van Financiën Evangelos Venizelos. Bij zijn debuut in de EcoFin op 19 juni smeekte hij de andere ministers van financiën om enig begrip voor zijn penibele startsituatie. De Griek oogstte daarmee van diverse kanten slechts hoon onder andere van minister Jan Kees de Jager. Achterliggende reden is dat de ministers er rekening mee beginnen te houden hun geld voor Griekenland niet terug te zien. 'Alle 17 eurolanden zitten in dezelfde boot. Zinken de Grieken, dan zinken we allemaal', aldus een diplomaat in Brussel.

3. Rol Rutte en De Jager

Dank zij de euro kon Griekenland jarenlang goedkoop lenen en zo doende boven zijn stand leven. De staatsschuld groeit nog steeds en beloopt al meer dan anderhalve keer het totale bnp van het land. Dat is dubbel zo hoog dan het gemiddelde van de andere landen. Om de schuldaangroei te stabiliseren moet Griekenland een overschot hebben op zijn overheidsbudget van zes procent. In werkelijkheid zitten ze op zes procent deficit.

Nederland, Duitsland en Finland henben in de Europese Raad afgedwongen dat de financiële instellingen (banken, verzekeraars, pensioenfondsen) vrijwillig gaan bijdragen aan het redden van Griekenland. Dat kan bijvoorbeeld doordat zodra een Griekse lening afloopt, de geldschieter meteen een identieke lening geeft. Men spreekt van het doorrollen van de obligaties.

Worden echter de verzekeraars en pensioenfondsen door IMF en EU gedwongen hun beleggingen te verlengen, dan krijgt het land de status van bankroet. Dat laatste hadden de kredietbeoordelaars Moody's, Standard & Poor's en Fitch in de aanloop naar de Europese Raad bekend gemaakt. Zij geven Griekenland in dat geval de status D van 'default' (wanbetaler, failliet). Dan wil niemand Griekenland nog lenen.

In zijn brieven aan de Tweede Kamer van 6 en 19 juni schetste minister Jan Kees de Jager van Financiën verschillende opties. De zaak op zijn beloop laten was een mogelijkheid. Griekenland zat dan begin juli aan de grond. Na een wanordelijk faillissement van de banken moet het land de euro verlaten. De gigantisch omvangrijke Griekse obligaties in handen van buitenlandse financiers verliezen volgens Standard & Poor's dan de helft tot zeventig procent van hun waarde. Dit betreft vooral Franse, Belgische en in mindere mate Duitse financiële instellingen.

Opmerkelijk is dat de schade bij Nederlandse banken, pensioenfondsen en verzekeraars relatief meevalt. PVV-leider Geert Wilders propageerde daarom die optie van schuldafboeking. Wilders kreeg daarbij de steun van vooraanstaande economen zoals W. Buiter, B. Eichengreen, M. Feldstein, P. Krugman en Sweder van Wijnbergen. Nederland volgde de optie 'niks doen' echter niet omdat dan behalve Griekenland ook Portugal, Ierland en wellicht Spanje zullen omvallen. De Jager voorziet daardoor een recessie met miljardenverliezen en aantasting van onze werkgelegenheid en de pensioenen.

Een tweede zéér belangrijke (maar zelden vermelde) reden om nu (nog) niet aan schuldkwijtschelding te doen is dat de Grieken dan meteen achteroverleunen. Zij stoppen na kwijtschelding met fors te bezuinigen. De andere landen van de eurozone hebben dan tientallen miljarden tevergeefs in een bodemloze Griekse put gestort.

Om dit scenario te vermijden, dan wel uit te stellen, bepleitte premier Marc Rutte in navolging van Duitsland voor voortgezette aanvullende overheidssteun echter met participatie van de financiële wereld, dus banken, pensioenfondsen, verzekeraars. Dat laatste niet dwingend maar vrijwillig. Particuliere financiers verlengen in die formule vrijwillig af te lossen Griekse staatsobligaties.

Hoe groot het aandeel van de financiële wereld in de vereiste aanvullende totaalsom van minstens 85 miljard wordt is nog niet duidelijk. Men spreekt van 30 miljard. Duitsland en Frankrijk hebben al een principeakkoord bereikt met de betrokken particuliere geldschieters. Zij zouden ruwweg 70 procent van hun aflopende leningen 'vrijwillig' herinvesteren. De andere landen met de euro onderhandelen hierover nog.

Vorig jaar deed De Jager alsof overheidsleningen aan Griekenland lucratief zijn omdat Nederland een hoge rentevergoeding ontvangt. Nu schrijft de minister de Tweede Kamer 'alle genoemde scenario's brengen risico's voor de Nederlandse belastingbetaler met zich mee'. Maar het veelgehoorde 'wij kunnen fluiten naar onze centen' vindt De Jager overdreven. Nog nooit heeft een welvarend land zijn schulden niet afbetaald, aldus de minister. Maar de volgende alinea schrijft hij dat het 'absoluut geen aantrekkelijk vooruitzicht is om verdere steun aan Griekenland te verstrekken'. Conclusie: Nederland doet noodgedwongen mee 'op hoop van zegen'.

De aanpak van de Europee Raad was voorbereid in de Eurogroep van 19 juni onder leiding van de Luxemburgse premier en minister van Financiën Jean-Claude Juncker. In werkelijkheid berust de gekozen formule (opnieuw!) op een op 17 juni gesloten compromis tussen president Nicolas Sarkozy en kanselier Angela Merkel.

Duitsland en Nederland hadden eigenlijk verplichte deelname van de particuliere financiers gewild. De publieke opinie vindt dat eerlijker. Anders ligt de rekening als Griekenland kapseist volledig bij de belastingbetaler. Toch haalde die benadering het niet. Dat kwam door genoemde vrees voor verlies van vertrouwen bij het internationale bankwezen, vervolgens paniek en uiteindelijk een recessie.

President Jean-Claude Trichet van de ECB is om nog andere redenen mordicus tegen. De ECB puilt uit van ter steunverlening opgekochte 'waardeloze' Griekse obligaties. De ECB zou als Griekenland omvalt, een megaverlies lijden.

Na maandenlange discussie hebben de Europese leiders samengevat kordaat voor een middenkoers gekozen. 'Europa traag? Dat lijkt maar zo', concludeerde de Volkskrant terecht.

Europa blijft Griekenland steunen, maar op strikte condities. De sanering gaat lang duren en verloopt stap voor stap, aldus premier Rutte in Brussel. Tegelijk begint op vrijwillige basis nu het onvermijdelijke proces van schuldkwijtschelding in de vorm van het doorrollen van de obligaties. Aan de horizon verschijnt de zogenaamde 'haircut', dat is het ten dele afstempelen van de leningen omdat Griekenland niet kan aflossen.

Tenslotte krijgt Griekenland van de Commissie onmiddellijk toegang tot een miljard euro uit de Europese fondsen. Dat geld hoeft Athene niet terug te betalen. Het is bedoeld voor gerichte investeringen in economische groei en banen. Dit gebaar moet de vrees wegnemen dat het land zijn zwakke economie momenteel 'kapot bezuinigt'.

4. Ruzie over Economic Governance
Tussen de Europese Raad en het Europees Parlement is een ernstig conflict ontstaan over het toekomstig voorkomen van een Griekse crisis. Er liggen daartoe zes uitvoerige wettelijke maatregelen onder de naam 'Sixpack'. Inzet is het toezicht op regeringen die de limiet van drie procent overheidstekort en de maximale staatsschuld van 60 procent van het BNP overschrijden. Er geldt dan een afschrikwekkende boete voor het betrokken land, maar wie legt die straf op?

Het Europees Parlement wil dat de onafhankelijke Europese Commissie dat voortaan doet. Alleen een gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid van de EcoFin ministers mag zo'n besluit tot beboeting nog tegenhouden. Nederland en ook Duitsland steunen die benadering. Maar Frankrijk, Italië en Spanje staan er op dat de boete alleen doorgaat als de ministers met grote meerderheid daarmee instemmen. Het verleden heeft echter geleerd dat er dan nooit een boete komt. Nationale regeringen sanctioneren elkaar niet gauw. Het overleg hierover gaat deze zomer door.

Komt er geen akkoord dan verdwijnen alle zes beoogde wettelijke maatregelen automatisch in de prullenbak. Zo zijn de spelregels. Verwacht wordt dat het Europees Parlement om dit laatste te vermijden alsnog inbindt. Dit laatste betekent dan wel een forse verzwakking van het 'Sixpack'. Het was de bedoeling de qua economisch beleid onontwikkelde eMU om te bouwen tot een volwassen EMU. Maar zoals het nu gaat valt het beoogde gezamenlijk gedragen economisch beleid alsnog in het water.

5. Europees Semester: bla bla
Na het 'Sixpack' wordt de veelbesproken ontwikkeling van een Europees Semester een tweede anticlimax. Als reactie op de crises in Griekenland, Ierland en Portugal leggen alle EU-landen voortaan hun conceptbegrotingsplannen aan de Commissie voor. Zij beoordeelt vervolgens die plannen en geeft onafhankelijk advies. Eerder hadden politici bezwaar aangetekend tegen dergelijke 'Europese inmenging' in hun begrotingspolitiek.

Het was namelijk de bedoeling de kritische opmerkingen van de Commissie onderling te bespreken (peer pressure). De Europese Raad heeft echter deze 27 landenspecifieke adviezen zonder veel discussie overgenomen. 'Dat zijn slechts Commissie-ideeën. Ik denk niet dat wij die een voor een gaan overnemen', zei kanselier Angela Merkel op haar persconferentie. Het ooit veelbelovende Europees Semester wordt aldus een bla bla project.

6. ECB-President Mario Draghi
De president van de Italiaanse Centrale Bank, Mario Draghi (63), volgt per 1 november Jean-Claude Trichet op als president van de ECB. Trichet gaat met pensioen. Na Wim Duisenberg (1998-2003) en Trichet (sedert 2003) wordt Draghi de derde president. De Europese Raad en Europees Parlement hebben de benoeming zonder problemen afgewikkeld.

Draghi wordt gezien als een bekwaam en ervaren bankier met veel internationale ervaring. Het hoofddoel van de EMU, een stabiele euro met hoogstens twee procent inflatie, is hem wel toevertrouwd, zo menen alle deskundigen. In vergelijking met de diplomatieke en

sympathieke Duisenberg en Trichet treedt Draghi echter eerder bot op. Dat bleek bij zijn hoorzitting voor het Europees Parlement waar Draghi zijn intellectuele kwaliteiten overigens overtuigend toonde.

Er was nog wel even een probleem met Frankrijk. Hoewel dit land na het vertrek van Trichet geen zetel kan claimen, accepteerde president Sarkozy het niet als zijn land niet meer vertegenwoordigd was in de zeskoppige directie van de ECB. De Italiaan Lorenzo Bini Smaghi, momenteel directielid, maakt onder druk nu plaats voor een Fransman

7. Komst Kroatië
De Europese Raad zette het licht op groen voor Kroatië (4,4 miljoen inwoners) als 28e Lidstaat. De onderhandelaars hebben vervolgens op 30 juni de onderhandelingen na bijna zes jaar afgesloten. Nu gaan de 27 EU-landen ratificeren. Gemikt wordt op 1 juli 2013 als toetredingsdatum.

Op verzoek van Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk worden 'passende maatregelen' genomen als Kroatië zijn verplichtingen niet naleeft. Nederland wil voorkomen dat na Roemenië en Bulgarije weer een land bij de EU komt dat daarvoor niet klaar is, aldus Rutte in Brussel.

8. Schengen op de helling
Premier Rutte verwacht dat Nederland in de toekomst zijn grenzen kan sluiten voor mensen die elders de EU op ondeugdelijke gronden zijn binnengekomen. 'Er komt een nieuw evaluatiesysteem voor het hele Schengen gebied. Dit is echt een doorbraak', aldus Rutte. De conclusies van de top openen de optie waarbij een land 'geconfronteerd met zware druk' aan zijn grenzen tijdelijk 'opnieuw controles aan de binnengrenzen' kan starten.

Een ander aanknopingspunt voor grenssluiting is de situatie waarbij een EU-land dat de buitengrenzen controleert (b.v. Roemenië) dat niet naar behoren doet. Volgens Rutte betekent dit een duidelijke verscherping van Schengen dat destijds het paspoortvrije reizen binnen Europa introduceerde. Frankrijk sloot onlangs zijn grens met Italië teneinde gevluchte Tunesiërs en Libiërs te weren. Ook Denemarken stelde al grenscontroles in.

De Europese Commissie komt in september met voorstellen voor een meer uniforme aanpak. Beperking van het vrije personenverkeer ligt politiek (en emotioneel) zéér gevoelig. Het is daarom zeer de vraag of Ministerraad EU en Europees Parlement hierover tot overeenstemming komen. Zolang dat niet gebeurt geldt de bestaande Schengenregeling.

Tegelijk worden de personencontroles aan de buitengrenzen van de EU aangescherpt. Frontex krijgt meer eigen materiaal zoals boten en vliegtuigen. Rutte: 'Het gaat niet om het aantal grenspalen of het aantal rechters, maar of degenen die Schengen uitvoeren bekwaam en niet corrupt zijn'

Europa op weg naar gezamenlijke staatsschuld

28 juli 2011

Nederland moet accepteren dat Europa opschuift naar gezamenlijk af te lossen staatsschulden. Tegelijk is het beschikbare instrumentarium reddingsmiddelen flink verruimd. Ondanks nieuwe megagrote steun aan Griekenland blijft de houdbaarheid van de euro onzeker. Duitsland en Nederland kregen voor elkaar dat de banken voortaan meebetalen. Onder druk van de speculanten is tijdens de speciale Eurotop van 21 juli een crisis afgewend.

1. Griekenland niet gered
Er komt een tweede reddingsplan voor Griekenland van totaal circa 215 miljard euro tot 2020. Over onderdelen van dat onvoorstelbaar grote bedrag wordt nog tussen belanghebbenden gesteggeld. Vast staat dat tot 2014 via EU (eurozone) en IMF 109 miljard beschikbaar komt voor o.a. herfinanciering van Griekse schulden en schuldkwijtschelding

De private sector (banken, pensioenfondsen, verzekeraars) levert tot 2014 circa 50 miljard. In totaal dragen de particuliere financiers tot 2020 106 miljard bij. Verder is voor Griekenland nog 45 miljard beschikbaar uit het vorige hulppakket dat 110 miljard euro beliep. Tenslotte maakt Athene zelf 50 miljard vrij uit de verkoop van staatsbezit. Je kunt samengevat zeggen dat Griekenland zeker tien jaar aan het infuus blijft hangen.

Als tweede concessie verlagen de eurolanden de rente op hun Griekse leningen fors naar 3,5 procent (was aanvankelijk 5,2 procent). Tegelijk gaat de terugbetalingstermijn van de Griekse leningen van 7,5 naar 15 jaar en soms naar zelfs 30 jaar. Griekenland hoeft zo tot 2014 54 miljard minder af te lossen. Zo hoopt Athene een langdurige recessie te voorkomen die haar economisch groeivermogen ondermijnt.

Tegenover lastenverlichting staat echter de verlenging van de looptijden. Griekenland moet superlang rente blijven afdragen. Het is volgens economische experts de vraag of het land aldus blijvend is gered.

2. Ierland en Portugal geholpen
De Griekse renteverlaging en de verlenging van de looptijd van leningen gelden tevens voor Ierland en Portugal, die eveneens aan het infuus van de EU en het IMF hangen. Aanvankelijk hanteerden de eurolanden, waaronder Nederland, op emotionele gronden een 5,2 tot 6 procent ‘strafrentetarief’. Dit was bedoeld om Griekenland, Ierland en Spanje te bestraffen voor hun wangedrag.

De noodlijdende landen kunnen echter de 3,5 procent die voortaan gelden amper opbrengen. Ierland krijgt aldus een lastenverlichting van circa 800 miljoen jaarlijks. Voor Portugal is dat nog niet te berekenen.

3. Banken en beleggers twijfelen
Griekenland betaalt een deel van zijn megagrote schulden niet terug. Duitsland en Nederland kregen voor elkaar dat de banken aldus gaan meebetalen aan het oplossen van de crisis. De Griekse banken die zelf voor circa 47 miljard euro-obligaties hebben accepteren daarop een afboeking van negen miljard. Als die banken dat niet redden zal Europa bijspringen.

Volgens de internationale organisatie voor de banksector IIF, doet 90 procent van de banken met Griekse schuldpapieren mee met de schuldherschikking. Maar andere bancaire experts hebben daarover hun twijfels uitgesproken.

De houder van een obligatie van 1000 euro krijgt bijvoorbeeld 800 euro terug. Voor de banken c.s. valt dat eigenlijk nog mee. Veel Griekse waardepapieren waren namelijk volgens bancaire normen in waarde gehalveerd.

De financiële wereld kan bij haar deelname in het reddingsplan overigens kiezen uit diverse opties. Naast het terugnemen van afgewaardeerde obligaties staat de mogelijkheid om obligaties met verlies terug te verkopen aan Griekenland.

Dat land ontvangt daartoe kapitaal uit het noodfonds EFSF (European Financial Stability Facility). Dat is het megafonds van de gezamenlijke eurolanden ter grootte van 440 miljard.

Andere optie is om als obligatiebezitter te hopen op betere tijden en de looptijd te verlengen. Volgens de IIF nemen de financiële instellingen een verlies van ruwweg een vijfde van hun tegoeden op Griekenland.

4. Regie 'Merkozy'

Dit was de elfde Europese topconferentie in anderhalf jaar tijd rond de eurocrisis. Normaal zijn er in Brussel drie tot vier 'toppen' per jaar. Zoals vaker zijn de resultaten van de bijeenkomst te voren bedisseld tussen Duitsland en Frankrijk.

Kanselier Angela Merkel krijgt haar zin nu de financiële wereld deelneemt aan de reddingsacties. Merkel heeft dit met steun van Nederland, Finland en Oostenrijk afgedwongen. Het is de Duitse bevolking niet uit te leggen dat uitsluitend zij als belastingbetaler voor tientallen miljarden opdraait voor een crisis als gevolg van wangedrag elders.

De strijd over het mee laten betalen van de financiële sector (banken, pensioenfondsen, verzekeraars) was het belangrijkste twistpunt van deze topconferentie.

Vierkant tegenover Merkel stond in deze kwestie wekenlang de president van de ECB, Jean-Claude Trichet. Hij voorzag dat de ratingbureaus zodra de banken moeten meebetalen Griekenland aanmerken als gedeeltelijk wanbetaler ('selective default'). Op dat moment kunnen internationaal de beleggers hun CDS (verzekering van beleggers op obligaties tegen wanbetaling) claimen. Dan volgt een tumultueuze kettingreactie waarbij internationaal het vertrouwen in de euro wegsmelt.

Tweede bezwaar van Trichet is dat de ECB als 'monetair brandweerman' met een pak opgekochte Griekse obligaties zit. Bij een Grieks 'default' dalen die obligaties gigantisch verder in waarde.

Daags voor de top tijdens zeven uur durend beraad hebben Merkel en Sarkozy samen met Trichet in het Bundeskanzleramt ingenieus een compromis bedacht. Volgens een deelnemer aan dat beraad hadden de drie bij het begin nog totaal tegengestelde meningen. 'De sfeer was uitgesproken gespannen. Dit mocht niet mislukken', aldus deze welingelichte bron.

5. Nederlaag Trichet

Sarkozy bepleitte in het Bundeskanzleramt een belasting op de banken van tien miljard euro jaarlijks als bijdrage aan de reddingsactie. Dat plan ging het eerst van tafel. Trichet moest vervolgens zijn maandenlange verzet staken tegen het mee laten betalen van de financiële wereld.

In ruil kreeg hij de toezegging dat het noodfonds EFSF als geldschieter de rol van de ECB grotendeels overneemt. Dit wil zeggen dat in plaats van de ECB voortaan de gezamenlijke regeringen afgewaardeerde obligaties uit de markt nemen.

Alleen Merkel kreeg haar zin: de bankwereld gaat meebetalen, zij het 'vrijwillig'. Zo krijgen behalve Duitsland, ook Nederland, Oostenrijk en Finland hun zin. Tegelijk wordt een gevreesde 'selective default' deels vermeden.

In deze crisis heeft de politiek kennelijk het laatste woord en niet de centrale banken. Daarom moest bankpresident Trichet zijn maandenlange verzet opgeven tegen het in het bad trekken van de particuliere financiers. Op dringend verzoek van Trichet is uitdrukkelijk afgesproken dat alleen Griekse leningen worden afgestempeld. Dus geen Ierse of Portugese hoewel die landen eveneens op de fles zijn.

Zo hoopt de ECB dat de internationale belegger ondanks de 'schandvlek Griekenland' het vertrouwen behoudt in de euro. Maar de kredietratingbureaus Moody's, Fitch en Standard & Poor's, die veel invloed hebben op de 'standing' van de eurozone, vertrouwen het niet. 'Na een eerste schuldherschikking volgt vaak een grotere is onze ervaring', aldus directeur Alistair Wilson van Moody's tegen Reuters. Genoemde ratingbureaus hebben inmiddels de kredietstatus van Griekenland verder verlaagd.

Nadat Merkel en Sarkozy (inmiddels in de media omgedoopt tot 'Merkozy') op 20 juli om middernacht in Berlijn het compromis hadden klaargestoomd, stuurden zij dat naar Raadsvoorzitter Herman Van Rompuy in Brussel. Die werkte het stuk om tot de conceptconclusies van de top.

Op de ochtend van 21 juli vonden alle betrokken regeringsleiders dat concept op hun deurmat. Commissievoorzitter José Manuel Barroso speelde volgens een betrokken diplomaat in dit alles een marginale rol.

6. Nieuwe elementen

Het grootste gevaar dat de euro bedreigt is dat de crisislanden zwakke broeders aansteken. Dan zou de euro als gezamenlijke munt kunnen kapseizen. Belangrijk is daarom het besluit om het beschikbare instrumentarium reddingsmiddelen flink te verruimen.

Dat gebeurt voornamelijk door het EFSF-noodfonds qua mogelijke activiteiten aanzienlijk te versterken. Daartoe moesten de AAA-landen waaronder Nederland wel enkele taboes inslikken. Zij waren altijd tegen versterking van het EFSF.

Zodra voortaan de speculanten een land in de tang dreigen te nemen kan het EFSF garanties aanbieden. Dat EFSF kan in zo'n geval ook afgewaardeerde obligaties van zo'n bedreigd land opkopen. De Griekse premier Georgios Papandreou ziet dit als het begin van de creatie van eurobonds. Dat zijn obligatieleningen waarvoor de gezamenlijke eurolanden garant staan.

Het nu besloten samen opkopen van Griekse obligaties komt daar dicht bij. Voortaan nemen de landen met de euro zo doende samen de verantwoordelijkheid op zich voor elkaars staatsschuld. Dit is leuk voor regeringen met 'een gat in de hand'. Dit is daarom een tweede noviteit waar Nederland (dus op goede gronden) altijd 100% tegen was.

Premier Mark Rutte kreeg wel de toezegging dat voor zulke ingreep tevoren de instemming van alle zeventien eurolanden nodig is. Die toestemming komt er alleen mits zo'n aanvrage samengaat met een saneringsplan.

Een derde nieuwe activiteit van het EFSF is het herkapitaliseren van bedreigde banken.

Achter de cruciale verruiming van het EFSF zitten belangrijke politieke meningsverschillen. Frankrijk en andere zuidelijke landen grijpen de crisis aan voor de creatie van een 'Europese Economische Regering'. Traditioneel sterke noordelijke landen zoals Duitsland en Nederland zijn daar mordicus tegen. Zij willen baas blijven over hun nationale begroting.

President Sarkozy noemt het versterkte EFSF 'het begin van een Europees Monetair Fonds'. 'Wij willen een kwantumsprong maken naar een Europese 'gouvernement economic' voegde Sarkozy er nog bijtend aan toe. Maar premier Rutte wilde daarvan absoluut niet horen. De Franse president heeft objectief gezien gelijk.

Er is op 21 juli weer een stapje gezet naar een Europees economisch bestuur. Een jaar geleden was dat nog onbespreekbaar.

7. Blunder van Rutte

Rutte schetste in Brussel een voor Nederland veel te mooi beeld van de gemaakte afspraken. Hij sprak van een totaal pakket ten behoeve van Griekenland van 109 miljard euro. Dit inclusief de bijdrage van de financiële wereld die tot 2014 op ruwweg 50 miljard ligt.

Toen een journalist doorvroeg zei Rutte: 'Wij zijn hier acht uur mee bezig geweest, ik zit goed in de cijfers, dit klopt allemaal'. Maar later bleek dat Rutte met zijn cijfers alleen stond. De blunder is extra pijnlijk omdat juist Rutte de vergadering langdurig ophield door meer cijfers te eisen over de bijdrage van de privé-sector.

Pas dinsdagochtend 26 juli kwam minister Jan Kees de Jager (Financiën) met het juiste overzicht, zoals hiervoor geschetst. Dat gebeurde in een ingewikkelde brief aan de Tweede Kamer van negen kantjes.

Had premier Rutte van de hele operatie misschien weinig begrepen zoals sommige buitenlandse media suggereren? Of bagatelliseerde Rutte de operatie om PVV-leider Geert Wilders tegemoet te komen?

De PVV is tegen steun vanuit Nederland aan Griekenland. Wilders twitterde na afloop van de top spottend: 'Grieken blij, Rutte en De Jager blij, gedoogpartner PvdA blij: 109 miljard extra voor de Grieken. Maar einde euro komt naderbij'. Overigens kan het kabinet dank zij de steun van de oppositiepartijen PvdA en D66 rekenen op voldoende steun.

Het Nederlandse aandeel van bovenstaande operaties via het EFSF beloopt volgens minister De Jager 6,2 procent. Daarbovenop komt ons Nederlandse (tot nu toe niet te berekenen) aandeel als lid van het IMF.

Al met al zal het Nederlandse aandeel tussen vijf en zes miljard uitkomen. Ons aandeel in het EFSF beloopt al ruwweg 25 miljard. Dat is aanzienlijk meer dan de 18 miljard die de regering deze kabinetsperiode in totaal wil bezuinigen.

De minister van Financiën belooft in zijn Kamerbrief deze langzaamaan zeer substantiële miljardendans in de komende Miljoenennota mee te nemen.

8. Twijfels blijven

Belangrijke les van de crisis is dat uiteindelijk niet de overheden, laat staan de ECB, maar de financiële markten regeren. De markten accepteren het niet als regeringen financieel de losbol uithangen. Aan dat klassieke principe heeft de creatie van de EMU met de gezamenlijke munt euro helemaal niets veranderd. Wel is de verantwoordelijkheid voortaan meer over alle eurolanden gespreid.

Verder is Europa nu zover dat een reeks instrumenten beschikbaar is om de brandhaarden te bestrijden. ‘Wij hebben een solide firewall gebouwd en een betere brandweer ingezet’, zei de voorzitter van de Europese Raad Herman Van Rompuy na afloop. ‘Voor het eerst sedert de crisis losbarstte zijn de politiek en de markten het eens’, vulde Commissievoorzitter Barroso tevreden aan.

‘We kunnen gerust zeggen dat de politieke leiders verregaande besluiten hebben genomen’, erkent Chris Turner, valuta-expert bij ING. En toch is het onvoldoende. ‘Dit pakket zal de enorme schuldenlast van Griekenland met hooguit twintig procent terugdringen.

Dat is heel wat minder dan de dertig tot vijftig procent schuld vermindering die nodig is’. De Leuvense hoogleraar economie Paul De Grauwe zegt in financieel dagblad DE TIJD: ‘nieuwe crisissen zijn onvermijdelijk omdat de leiders hebben nagelaten het EFSF drastisch te verhogen’.

Zijn de landen met de euro economisch echter wel in staat het noodfonds verder te verhogen, bijvoorbeeld naar duizend miljard ? Kunnen die landen dat wel aan, even gesteld dat zij dit politiek willen?

Verhoging van het EFSF-fonds (het bevat nu 440 miljard euro) is nodig zodra meer zwakkere broeders als Italië, Spanje, België of Cyprus dreigen om te vallen. De rekening komt dan bij de weinige landen met de AAA-status zoals Duitsland, Nederland, Finland en Oostenrijk.

Het wat zwakkere Frankrijk bijvoorbeeld krijgt dan zo’n verpletterende aansprakelijkheid dat het zijn AAA-status verspeelt. De Franse overheid gaat dan meer rente betalen op haar leningen. Op dat moment heeft president Sarkozy (zoals kanselier Merkel eerder) iets uit te leggen aan zijn bevolking dat niet uit te leggen valt. Daarmee rijst de vraag naar de duurzaamheid van het reddingspakket.

Tegenover bovenstaande twijfels staat dat de politieke leiders bij deze bijeenkomst hebben getoond desnoods alles uit de kast te halen. ‘De crisis is nog lang niet over’, waarschuwde Wolfgang Schäuble, de Duitse minister van Financiën op 27 juli.

Brussel verwacht dat na de zomer, zodra Griekenland zijn pijnlijke saneringsprogramma gaat doorvoeren, de discussie over de eurozone internationaal meteen weer losbarst.

Schuldencrisis: ‘Merkozy’ lossen niets op

25 augustus 2011

De Frans-Duitse top van Merkel en Sarkozy bracht spectaculair nieuws. De komst van een Europese Economische Regering. Een speciale president voor de euro. Fiscale discipline vastgelegd in alle nationale grondwetten. Een bankenbelasting invoeren. Bedrijfswinsten in Europa uniform belasten. Commentaar uit andere landen en nadere analyse leren echter dat ‘Merkozy’ hiermee de schuldencrisis niet oplossen. Alleen euro-obligaties zijn de echte oplossing.

1. De euro nadert de afgrond
‘Daar is zij weer: de Europese Economische Regering. Zodra de spanningen rond de euro weer oplopen haalt Frankrijk zijn stokpaardje van stal. Duitsland (en Nederland) waren altijd mordicus tegen. Waarom gaat Merkel nu ineens wel akkoord?’ Zo dachten insiders na afloop van de Frans-Duitse topconferentie van 16 augustus in Parijs.

Voor die vraag moet je terug naar de Euroraad (de leiders van de 17 landen met de eenheidsmunt) op 21 juli in Brussel. Vlak voor de zomervakantie besloot die Euroraad onder druk van de financiële markten tot een tweede mega noodkrediet voor Griekenland. 109 miljard euro plus een bijdrage van de banken van circa 50 miljard. Belangrijk was het besluit om het noodfonds van de eurolanden EFSF in te zetten voor massale opkoop van obligaties van zwakke eurolanden.

Daags na de julitop dachten politici en media dat daarmee de kous af was. ‘Eurolanden overzomeren de schuldencrisis’, zo vatte een Vlaams dagblad de situatie samen. Kort na de Europese Raad ontstond echter onzekerheid. Wat was nu precies afgesproken? Bovendien bleek dat de verruiming van het EFSF pas in het najaar effectief wordt. De parlementen van de eurolanden moeten eerst nog instemmen. Tenslotte kwam als handicap naar voren dat het EFSF geen extra middelen krijgt voor steunaankopen.

Toen in augustus na Griekenland, Portugal en Ierland bovendien Spanje en Italië financieel onbetrouwbaar bleken, was de beer los. De aandelenkoersen gingen omlaag; een onverwachte recessie kondigde zich aan. Ten einde raad onderbraken de Franse president en de Duitse kanselier (samen bijna de helft van de euro-economie) op 16 augustus hun vakantie voor topberaad.

Inmiddels weten we dat de Frans-Duitse top evenmin rust bracht in de financiële wereld. De afspraken maken geen indruk omdat ze hoogstens op langere termijn enig effect krijgen. En zelfs dat is twijfelachtig. Finland is inmiddels begonnen de afspraken van 21 juli op te blazen. In diverse landen, Duitsland voorop, groeit de twijfel over nieuwe steun aan failliet Griekenland. De Bundesbank kraakte deze aanpak totaal af.

Begint de eurozone nu uiteen te rafelen? Jacques Delors

(medeschepper EMU), Alan Greenspan (voormalig topman van de Fed) en George Soros (top investeerder) zeggen dat de EMU nu echt de afgrond nadert.

2. Euro-obligaties dé oplossing

Zwakke eurolanden hebben staatsschulden zo groot als hun totale nationale jaarproductie aan goederen en diensten. Daardoor kunnen zij alleen tegen extreem hoge rentetarieven nog lenen. ‘Creëer euro-obligaties. Zwakke landen zoals (Griekenland, Spanje, Portugal, Italië, Ierland en Malta) lenen dan goedkoper. Leg deze landen tegelijk de strenge Europese saneringsnormen op. Geef ons daartoe het mandaat’, zo smeekt Commissievoorzitter José Manuel Barroso al maanden. ‘Richt een Europees bevoegd ministerie van Financiën op’, valt Jean-Claude Trichet hem eveneens al maanden bij.

De gezamenlijke schuldenlast van de eurozone is op termijn inderdaad alleen draaglijk via de introductie van euro-obligaties. Dat zijn leningen uitgeschreven door de eurozone als collectief. Zij vervangen de leningen van afzonderlijke landen. Euro-obligaties maken het onmogelijk om nog te speculeren tegen de afzonderlijke zwakke landen, zoals nu massaal gebeurt.

Daardoor zijn euro-obligaties qua rentepercentage voor landen met grote schulden goedkoper. Euro-obligaties betekenen wel dat de sterke landen extra lasten dragen. Zolang AAA-landen zoals Duitsland, Frankrijk, Nederland dit weigeren blijft het sukkelen met de euro. Op termijn houdt de gezamenlijke munt dan geen stand.

De tegenstanders van euro-obligaties zien dat anders. ‘Die euro-obligaties betekenen overdracht van kredietwaardigheid van de solide landen naar de landen die er slecht voorstaan. Die landen kunnen via euro-obligaties goedkoper lenen. Wie profiteert van euro-obligaties? Landen met grote schulden, die nu twaalf procent rente betalen. Zij zien hun financieringskosten dalen.

Voor de kredietwaardige landen, die nu 2,5 procent betalen, wordt het lenen stukken duurder’. Dat zegt Jürgen Stark die Duitland vertegenwoordigt in de ECB. In het weekeinde van 20 augustus hebben kanselier Angela Merkel en minister van Financiën Wolfgang Schäuble op grond van diezelfde redenering herhaald: ‘Nein’ tegen euro-obligaties.

Berekeningen van het Duitse onderzoeksinstituut IFO leren dat euro-obligaties de Duitse staat per jaar 47 miljard euro extra rente kosten. Voor Nederland is dat bijna tien miljard. Beetje veel als je weet hoeveel moeite Nederland doet om in vier jaar achttien miljard te besparen. Een ander Duits economische instituut (IfW) kwam overigens tot lagere ramingen.

Euro-obligaties zijn het logische vervolg op de afschaffing van de nationale munten. De eurozone wordt dan net zoals de VS één monetair gebied. Zoals het failliete Californië geen bedreiging vormt voor de dollar, zo kan bankroet Griekenland de eurozone niet meer ondermijnen. Het dilemma van Merkel, Sarkozy, Rutte c.s. is dat zij het offer van een hogere rente ten bate van spilzieke regeringen niet kunnen uitleggen. De leiders van de sterke landen krijgen daarvoor geen mandaat van hun bevolking. Aan dit dilemma kan de EMU binnen enkele jaren bezwijken.

Het is overigens waarschijnlijker dat de euro-obligaties stapje voor stapje er toch komen. Dat proces is al begonnen, zij het onzichtbaar voor het publiek. Het genoemde massale opkopen van afgewaardeerde obligaties betekent dat pseudo euro-obligaties worden geïntroduceerd. Want wie financiert het EFSF ? De landen met de euro tezamen.

Per onderwerp volgt hier een evaluatie van wat Merkel en Sarkozy willen ondernemen om de crisis te bezweren. Tenslotte enkele woorden over hun verdere aanpak.

3. Geen 'Europese Economische Regering'
Eerst de beoogde 'Europese Economische Regering'. En de speciale voorzitter daarvan, Herman van Rompuy, nu al voorzitter van de Europese Raad. Het klinkt als een doorbraak. Vooral als je er bij vermeldt dat Merkel nooit hiervan wilde horen. De 'economische regering' bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van alleen de landen met de euro plus Commissievoorzitter Barroso. Maar…. die regering bestaat al twee jaar. Ze vergadert onregelmatig onder leiding van Van Rompuy, de laatste keer op 21 juli in Brussel. Wat nu nog de Euroraad heet wordt in 2012 de 'Europese Economische Regering'.

Merkel en Sarkozy geven in hun slotverklaring geen aanleiding te denken dat die 'Europese regering' meer omvat dan de Euroraad vandaag. Want Duitsland zal een echte 'economische regering' zeker tegenhouden. Het ondergraaft namelijk de onafhankelijkheid van de ECB in Frankfort en haar stabiele muntpolitiek. Bovendien betekent een echte 'Economische Regering' naast de Europese Raad een multispeed Europa zonder het Verenigd Koninkrijk.

De droom een halve eeuw geleden van de Franse president De Gaulle die de Britten wilde uitsluiten wordt dan alsnog werkelijkheid.

4. Nultekort geen wondermiddel
Merkel en Sarkozy willen dat de landen met de euro het vereiste van een nultekort op hun staatsbegroting (grond)wettelijk vastleggen. Minimaal moet iedere regering binnenlands wettelijk gebonden zijn aan een tekort van hooguit drie procent en een staatsschuld van 60 procent van het bnp. Zij verheffen dus de Maastrichtnorm tot nationale wetgeving. Duitsland doet dat al, Frankrijk, Spanje, Oostenrijk hebben plannen.

Op het eerste gezicht is zulke 'fiscale discipline' prachtig. Echter leert een studie van het IMF dat je er de euro niet mee redt. Wereldwijd kennen 24 landen al zo'n regeling. Geen enkel land heeft zich er echter aan gehouden, aldus het IMF. Dat komt omdat de wetgeving (om begrijpelijke redenen) altijd vermeldt dat onder 'buitengewone omstandigheden' het nultekort niet geldt. Daarop beroepen regeringen zich zodra ze tegen een tekort aankijken. Toch zal het nationaal vastleggen van de Maastrichtnorm wel een zeker disciplinerend effect hebben.

5. Banktransactiebelasting onhaalbaar
Sarkozy heeft Merkel over de streep getrokken inzake de invoering van de Tobin taks, dat is een belasting op banktransacties. Die taks moet het speculeren tegengaan. Italië, Oostenrijk, Spanje steunen dit idee. In november komt de Europese Commissie met voorstellen. Zij wrijft zich al in de handen. Als de bankklant 0,1 procent gaat betalen op de transacties levert dat jaarlijks meer dan dertig miljard euro op.

De Commissie zou de opbrengst liefst bestemmen om de EU er mee te financieren. Dit Frans Duitse plan is echter kansloos. Niet zozeer omdat de Europese financiële sector via de AFME (Association Financial Markets) heel erg tegen is. Wel omdat diverse lidstaten, het Verenigd Koninkrijk voorop, met een veto komen. De Wall Street Journal Europe noemt het voorstel een voorbeeld van 'emotional irrelevance'.

6. Uniforme winstbelasting kansloos
Sarkozy kreeg Merkel eveneens mee opdat vennootschappen (dus de wat grotere bedrijven) een zelfde belastingtarief betalen. De vennootschapsbelasting beloopt in sommige landen vandaag slechts tien procent of minder maar in Frankrijk meer dan dertig procent. 'Oneerlijke

concurrentie' zeggen de landen met de hoogste tarieven. Duitsland en Frankrijk gaan dit onderling harmoniseren. Wellicht dat het daarbij voorlopig blijft.

Harmonisatie verloopt in twee etappes. Eerst moeten regeringen de manier waarop zij taxeren uniformeren. Daarna volgen de tarieven. Politiek is de situatie in de EU zo dat zelfs de eerste stap, het zoeken naar een gemeenschappelijke fiscale grondslag, onbespreekbaar is, laat staan de tarieven. Veel regeringen zijn absoluut tegen, ook de Nederlandse. De Commissie komt dit najaar wel met een studie over de verschillen in de vennootschapsbelasting.

7. Hoe nu verder?

Inmiddels heeft Finland met Griekenland een garantieovereenkomst gesloten. Athene stelt zich via een storting garant voor het Finse aandeel van de Europese leningen. Griekenland moet extra lenen om dat Finse onderpand te financieren. De regering liet op 22 augustus de Tweede Kamer weten zo'n Fins-Griekse deal niet te zullen accepteren. Finland heeft de instemming nodig van alle landen met de euro en die komt er niet. Het IMF en diverse andere eurolanden zien dat trouwens ook zo. Het is nu aan premier Mark Rutte er voor te zorgen dat Finland geen voorrang krijgt als Griekenland gaat aflossen.

In de loop van september moet blijken of de parlementen van de zeventien landen met de euro instemmen met de besluiten van 21 juli. Dat betreft de megagrote nieuwe lening voor Griekenland en meer steunaankopen ten bate van de zwakke landen. Bij de Duitse Bundestag staat de kwestie voor 23 september op de agenda. Vooral na de Fins-Griekse capriolen is het onzeker of de vereiste unanimiteit onder de landen met de euro nog wel haalbaar is.

Een optie is dat landen als Finland, met weinig belangen in Griekenland, voor een gereduceerd bedrag deelnemen. De andere landen moeten dan extra bijdragen. Premier Rutte heeft op 22 augustus de Tweede Kamer laten weten dat de Eurogroep deze details uitwerkt en uiteindelijk besluit.

De president en de kanselier hebben voorzitter Van Rompuy per brief over hun afspraken van 16 augustus geïnformeerd. Inmiddels hebben de andere regeringen nogal koeltjes gereageerd op die Frans-Duitse afspraken. Alleen Italië en Spanje zijn tevreden. De volgende vergadering van de Europese Raad is op 17 en 18 oktober. De besluiten van 21 juli moeten dan afgewikkeld zijn. Gezien de turbulente ontwikkelingen lijkt topberaad op een vroeger tijdstip onvermijdelijk.

Op 10 februari vorig jaar kwamen de landen met de euro met de eerste verklaring over de schuldencrisis. Ze eindigde als volgt: "de landen met de euro zijn vastbesloten tot gezamenlijke actie om de financiële stabiliteit in de eurozone als geheel te beveiligen". Vandaag is het zover dat de eurolanden dat zonder euro-obligaties niet meer redden.

Zij moeten nog wel een oplossing zoeken voor één enorm bezwaar. Namelijk dat de zwakke landen zodra zij weer goedkoop kunnen lenen afzien van sanering van hun budget. Dat kan alleen via overdracht van soevereiniteit van alle landen met de euro naar Europa. Vroeger of later moeten de tegenstanders van euro-obligaties die pil slikken. De versterking van het Stabiliteits en Groeipact die in het vat zit, is daarvoor het beste aanknopingspunt.

Griekenland maakt eurocrisis onoplosbaar

21 september 2011

Het blijft onzeker of de tweede megalening van 109 miljard aan Griekenland wel doorgaat. Pas dit najaar beslissen de zeventien regeringen met de euro. Griekenland verwacht binnenkort wel acht miljard van de vorig jaar beloofde noodhulp van honderdtien miljard. De EU en het IMF zijn niettemin teleurgesteld over de Griekse bezuinigingen. De crisis overweldigt compleet de Europese najaarsagenda.

1. Speciale EcoFin blijkt machteloos
De EU weet momenteel geen raad met het Griekse schuldprobleem. Onafwendbaar nadert het moment van een grotere herstructurering en kwijtschelding dan waartoe eerder werd besloten. Zulk Grieks bankroet is gevaarlijk omdat daardoor onvermijdelijk internationaal het vertrouwen in de euro een klap krijgt.

Als gevolg daarvan zullen de andere zwakke eurolanden te weten Portugal, Ierland, Spanje en Italië in het oog van de storm komen. Zo'n ontwkkeling bedreigt het voortbestaan van de euro als gezamenlijke munt.

Samengevat lijkt de Griekse crisis momenteel onoplosbaar. Dit blijkt ook uit de onmacht van de Ecofin-ministerraaad op 16 en 17 september in het Poolse Wroclaw. Daar is geen besluit van betekenis genomen. De onrust op de effectenbeurzen duurt daardoor onverminderd voort.

2. Problemen rond hulppakket 21 juli
De president van de ECB, Jean-Claude Trichet, heeft al meermalen er op aangedrongen dat de regeringen de besluiten van de Euroraad 21 juli snel uitvoeren. Het gaat om onder meer het opkopen van afgewaardeerde obligaties van zwakke eurolanden en een nieuwe omvangrijke lening voor Griekenland .

Onverwacht is tussen de EU-landen ruzie uitgebroken over de tweede megalening van 109 miljard euro van EU/IMF tot 2014 voor Griekenland. Finland was in augustus met de Griekse regering een speciaal onderpand overeengekomen opdat hun aandeel zeker wordt terugbetaald.

Nederland, Duitsland, Oostenrijk en andere landen protesteerden daarop heftig. Nederland liet via minister van Financiën Jan Kees de Jager weten dat het de nieuwe lening aan Griekenland alsnog blokkeert als de Fins-Griekse deal doorgaat. Op 6 september besprak De Jager het probleem in Berlijn.

Na afloop suggereerde De Jager dat een oplossing in zicht is. De Eurogroep moet de kwestie in de loop van september uit de weg ruimen. Lukt dat, dan moet vervolgens in de landen met de euro het parlement nog instemmen. Het is onzeker of dat lukt. In Duitsland bijvoorbeeld hebben 23 leden van de regerende CDU/CSU fractie aangekondigd op 29 september in de Bondsdag tegen te zullen stemmen.

Besluiten dat het noodfonds EFSF afgewaardeerde obligaties gaat opkopen is een ander besluit dat dringend uitvoering behoeft. Het EFSF wil bovendien IMF-style kredietlijnen openen. Onder ‘buitengewone omstandigheden’ kunnen eurolanden (mits zij saneren) dan tijdelijk van cash worden voorzien.

Momenteel pleegt de ECB massaal zulke interventies. Die zijn er op gericht de rente die zwakke eurolanden betalen tot circa vijf procent te beperken. Dergelijke aankopen mag de ECB niet blijvend doen. Punt van discussie is hoe het EFSF dergelijke steunaankopen financiert. Verder uiteraard de vraag hoe zo'n 'Europees IMF' concreet vorm krijgt.

Inmiddels kocht de ECB al voor meer dan circa 150 miljard euro overheidsobligaties op van de zwakke broeders. Als zodanig gelden behalve Griekenland, Portugal, Ierland ook Spanje, Italië en België.

De Duitse ECB-bestuurders Jürgen Stark en Alex Weber zijn uit protest hiertegen opgestapt. Dergelijke acties van de ECB stuwen de geldhoeveelheid in de eurozone fors op. Zij kunnen zo doende een algemene prijsstijging uitlokken.

De Italiaan Mario Draghi, die per 1 november het roer overneemt van Trichet, zegt met deze steunaankopen niet door te gaan. Italië reageerde met een extra driejarig bezuinigingspakket van ruwweg 54 miljard. De BTW op een reeks goederen gaat van 20 naar 21 procent, er komt een drie procent heffing op de topinkomens en maatregelen tegen belastingontduiking.

Een derde onafgewerkt karwei betreft het besluit om de uitleencapaciteit van het noodfonds EFSF te verhogen van ruwweg 250 naar 440 miljard. Dit project ligt er al maanden nadat de Euroraad in maart hiertoe in principe besloot. Aarzeling bij de landen met traditioneel sterke munten is hier eveneens de remmende factor.

3. Nieuwe geldstroom naar Griekenland

Athene verwacht uiterlijk begin oktober de volgende acht miljard van de 110 miljard aan noodhulpleningen die vorig jaar zijn beloofd. De EU en het IMF bekijken per tranche of Griekenland zijn saneringsprogramma werkelijk uitvoert. Daarover bestaat vandaag grote twijfel.

Griekse overheidsexperts hebben vastgesteld dat de staatsschuld nog steeds 'oncontroleerbaar oploopt'. De Griekse schuldenberg van 350 miljard is de eerste helft van 2011 alweer met vijftien miljard verhoogd. Voor heel 2011 was een stijging van maximaal 16,7 miljard voorzien. Intussen verdiept in Griekenland de recessie zich.

De samenleving daar ligt dwars voor de noodzakelijke belastingverhogingen en saneringen. Het eerste weekeinde van september vertrokken de inspecteurs van EU en IMF onverwacht uit Athene. Zij kregen onvoldoende inzicht in de uitvoering van beoogde bezuinigingen. De Griekse minister van Financiën Evangelos Venizelos werkt intussen aan extra begrotingssanering.

De ervaren Griekenlandkenner prof. Renée Hirschon (Oxford) verbaast er zich over dat de politici in Brussel in Griekse beloften geloven. 'Grieken willen best iets beloven, mits zij daar geen verplichtingen aan overhouden'.

Volgens haar zien de Griekse politici Europa als een melkkoe, waar makkelijk veel geld te halen is. In Brussel zeggen experts off-the-record dat de Grieken weten dat zij hoe dan ook de steun blijven krijgen. 'Europa heeft Griekenland niet aan de lijn, maar Griekenland Europa.

Er vallen Duitse en Franse banken om zodra de kapitaalstroom zou stoppen', zegt een diplomaat.

De experts van EU/ECB/IMF hebben in september vastgesteld dat Ierland (totaal 85 miljard steun) en Portugal (78 miljard) wél voldoen aan hun verplichting tot snelle sanering van de overheidshuishouding.

4. Toch akkoord over het Sixpack
September heeft een oplossing gebracht voor het zogenaamde 'Sixpack'. Het gaat om zes beoogde Europese wetten ter versterking van het Stabiliteits- en Groeipact (SGP). Regeringen met een tekort van meer dan drie procent of meer dan zestig procent van hun BNP staatsschuld, krijgen miljardenboetes.

Koehandel tussen Duitsland en Frankrijk was in 2003 de 'oplossing' toen voor hen die sancties dreigden. Zo doende is nog nooit opgetreden tegen reuzentekorten van een reeks landen. Hier ligt de echte oorzaak van de huidige schuldencrisis. Niet bij een gebrek aan regels zoals veel politici suggereren.

Het 'Sixpack' maakt dat de sancties voortaan min of meer automatisch gelden. Frankrijk zag zulke sanctionering als een ontoelaatbare inbreuk op zijn soevereiniteit. Sarkozy is echter onverwacht enigszins aan de wensen van o.a. het Europees Parlement, Duitsland, Nederland tegemoet gekomen. Dat is mede te danken aan vasthoudend onderhandelen door de Nederlandse chef-onderhandelaar namens het EP, Corien Wortmann-Kool (CDA).

5. Duitse Hof accepteert noodfonds
Het Duitse Constitutionele Hof heeft op 7 september de klacht verworpen dat het noodfonds EFSF in strijd is met de grondwet. Een dreigende belemmering van Duitse deelname aan de redding van de euro is zo weggenomen.

Tegelijk heeft het Hof vastgesteld dat het Duitse parlement nauw betrokken moet blijven bij alle steunoperaties. Onlangs had minister van Financiën Wolfgang Schäuble verkondigd van inspraak van de Bondsdag af te willen.

Die vlieger gaat dus niet op. Experts vrezen vertraging als parlementen driemaandelijks het aftappen van kapitaal uit het EFSF gaan beoordelen. Dit doet afbreuk aan de slagkracht van de zulke monetaire reddingsoperaties.

Inmiddels zijn de euro-obligaties waarover veel te doen was als wondermiddel om de schuldencrisis te lijf te gaan alweer uit beeld. Euro-obligaties zijn leningen uitgeschreven door de eurozone als collectief. Zij vervangen de leningen van afzonderlijke landen.

Euro-obligaties maken het onmogelijk om nog te speculeren tegen de afzonderlijke zwakke landen. Euro-obligaties dienen om de landen met een slecht economische beleid in de eurozone te houden. Kanselier Angela Merkel wil er niet van horen. 'Wij krijgen dan een Europese schuldenunie', spotte zij. De uitspraak van het Duitse Hof heeft inzake euro-obligaties ook een afwijzende strekking.

Algemeen werd verwacht dat de financiële agentschappen euro-obligaties de status AAA zouden geven. De gehele eurozone staat namelijk garant voor de aflossing. Maar inmiddels heeft Moritz Krämer namens Standard & Poors laten weten dat die obligaties qua rating de

CC (rommel) status van Griekenland zouden krijgen. Merkel had dus gelijk. Dat maakt euro-obligaties qua rentetarief voor de eurozone onbetaalbaar en dus waardeloos.

6. Alweer economische recessie
Teruggekeerd van de vakantie vrezen veel economen, politici en bankiers een recessie. De economische data in Europa, de VS en Azië wijzen op terugvallende economische groei. In de EU heeft de extra Frans-Duitse top van Merkel en Sarkozy van 16 augustus ondanks diverse beloften geen rust gebracht.

In 2008 kwam de wereldwijde recessie uit de VS. Grote banken vielen om omdat ze vol zaten met rommelkredieten. Nu hebben beleggers andere zorgen. Zij betwijfelen of de Verenigde Staten en Europa wel in staat zijn hun megagrote staatsschulden terug te dringen.

Het heeft ook niet geholpen dat Christine Lagarde, de nieuwe topvrouw van het IMF, de Europese banken de oren heeft gewassen. Die banken zouden over te weinig eigen vermogen beschikken. Lagarde zei op 27 augustus tegen Amerikaanse bankiers dat de banken in Europa onvoldoende bestand zijn tegen risico's.

Het risicodragend tekort daar zou zelfs 200 miljard belopen. Leningen van beleggers of desnoods het EFSF aan die banken zijn absoluut nodig, aldus Lagarde. Zo'n herkapitalisatie moet voorkomen dat banken bezwijken zodra na Griekenland bijvoorbeeld Ierland, Portugal, Spanje, of Italië onder hun staatsschulden bezwijken.

7. Weinig kans voor Rutte-De Jager
Premier Mark Rutte wil de Europees commissaris voor Monetaire Zaken opwaarderen tot die van de commissaris voor Concurrentie. Daarvoor gaat hij met minister De Jager in Europa de boer op. Aldus een lange brief aan de Tweede Kamer "Visie toekomst Economische en Monetaire Unie" van 7 september.

De beoogde aanpak betekent dat niet langer de Raad van Ministers maar de Commissie bepaalt wanneer een spilzieke regering bestraft wordt. Het voordeel daarvan is dat de Commissie onafhankelijker handelt dan de Ministerraad die bestaat vaak uit politici die onder druk staan van kiezers thuis.

Er bestaat vanaf de start van de EMU een gedetailleerd sanctiestelsel (onderdeel van het SGP). Toch zijn er eurolanden die al tien jaar achtereen ongestraft 'in zonde' leven. Ze zijn nooit gesanctioneerd omdat de ministers elkaar de hand boven het hoofd houden.

Kroes deelde in haar rol als concurrentiecommissaris zware boetes uit wegens kartelvorming. Denkt een bedrijf aldus onheus te zijn bestraft dan kan het klagen bij het onafhankelijke Hof van Justitie te Luxemburg. Vergelijkbaar zou het toezicht op de landen met de euro moeten verlopen. Een heel mooi Nederlands plan dus.

Of het plan Rutte - De Jager werkelijkheid wordt is echter zeer de vraag. Het wemelt in de hoofdsteden na de vakantie ieder najaar van zulke onhaalbare ideeën. Dezelfde dag dat Rutte zijn plan lanceerde kondigde kanselier Merkel alweer een verdragswijziging aan. Maar ze zei niet wat ze wil veranderen.

De sfeer in Europa is er echter vandaag niet naar om nog autonomie vanuit de hoofdsteden over te hevelen naar Brussel. De regeringsleiders weten dat hun kiezers daar niet meer van

willen horen. Zou je de concurrentiecommissaris (komend uit de jaren vijftig vorige eeuw) nu willen introduceren dan zou dat wellicht niet meer lukken.

Is er trouwens echt wel noodzaak voor zo'n supercommissaris? Wat de regeringen van de landen moeten doen is de gedetailleerde regels van bovengenoemd 'Sixpack' (het versterkte SGP) eindelijk naleven en elkaar daaraan houden.

Was dat in de jaren nul gebeurd, dan was er nu geen crisis. Een vlucht in nieuwe instellingen en verdragen heeft geen zin zolang de bestaande regels (met name door Duitsland en Frankrijk!) aan de laars worden gelapt zodra hen dat beter uitkomt.

Tenslotte is de regering de discussie begonnen over een mogelijk uittreden van Griekenland uit de eurozone. Het is een gedachte afkomstig van Geert Wilders die Rutte c.s. nu overnemen. Voorzitter Herman Van Rompuy is op 21 juli door de Euroraad gevraagd ideeën uit te werken voor een beter bestuurde eurozone.

Interessant te zien of Van Rompuy als hij midden oktober rapporteert nog bij genoemde Nederlandse ideeën aanknoopt. De Commissie heeft het Nederlandse idee van uittreding al meteen totaal afgewezen.

Diverse dilemma's zetten euro klem

17 oktober 2011

De schuldencrisis is voor de Europese Unie de meest gevaarlijke uit haar bestaan. Noch de politieke leiders noch de Europese instellingen hebben ervaring met een dergelijke crisis. De verdragen en de spelregels van de Monetaire Unie voorzien hierin niet. Bovendien zitten de politieke leiders gevangen in een reeks dilemma's. Die verklaren hun besluiteloosheid. Hieronder een overzicht gezien vanuit Brussel.

1. Grote onenigheid
Pas in de eerste week van november lanceren de landen met de euro samen een pakket maatregelen tegen de schuldencrisis. Zij mikken op een 'totaalpakket'. Deze intentie van kanselier Angela Merkel en president Nicolas Sarkozy van 9 oktober leidde tot uitstel van de traditionele oktobertop. De vergaderingen van de Europese Raad van 17 oktober en van de Euroraad op 18 oktober zijn verschoven naar zondag 23 oktober.

Zo'n ongebruikelijk uitstel leert dat Europa zonder Frans-Duits voorakkoord geen knopen kan doorhakken. Dat was altijd al zo. Maar zodra het aantal EU-landen rond het millennium bijna verdubbelde werd verwacht dat Frans-Duitse overheersing niet meer werkt in zo'n groot gezelschap. Inmiddels gaat het wel om een Duits-Franse combine dus met de kanselier aan het stuur, zo leert het verloop van de gebeurtenissen.

Na het onverwachte échec van het Belgisch-Franse Dexia wankelen andere grote banken. Over de aanpak daarvan bestaat een meningsverschil tussen Frankrijk en Duitsland. Sarkozy wil met steun van de landen met traditioneel een zwakke munt het noodfonds EFSF inzetten voor het redden van banken. Inmiddels heeft Parijs dat standpunt wel afgezwakt.

Merkel staat er op dat banken, hun obligatiehouders en hun aandeelhouders eerst bijdragen aan de sanering. Lukt het de banken zelf niet voldoende kapitaal te verzamelen dan wil de kanselier dat de landen zelf hun banken redden. Parijs moet dan diep in de nationale schatkist tasten. Frankrijk beseft in zo'n aanpak zijn AAA-status te verspelen. Dat kan Sarkozy vlak voor de presidentsverkiezingen helemaal niet hebben. Maar Duitsland als 'Bezahlmeister Europa' wil niet nog meer opdraaien voor de megaverliezen van banken elders.

Lukt het Frankrijk en Duitsland dit dilemma binnenkort te doorbreken? De druk komt inmiddels van alle kanten. In Washington vreest president Barack Obama anders een wereldwijde crisis, zo liet hij weten. Met de Britse premier David Cameron bepleit Obama het herkapitaliseren van de banken. Business Europe (met VNO NCW) en de European Round Table of Industrialists zien het hele bedrijfsleven in gevaar komen als Europa blijft voortmodderen.

2. Landencrisis werd bankencrisis
In de loop van dit jaar heeft de storm na Griekenland vervolgens Ierland en Portugal en nu de bancaire sector bereikt. Vooral de hele grote banken zitten op zwart zaad omdat vooral zij een forse afschrijving op hun massa Griekse en andere rommelkredieten moeten verteren. 'Of wij het leuk vinden of niet, de schuldencrisis is een bankencrisis aan het worden' verklaarde José Manuel Barroso, voorzitter van de Commissie, op 13 oktober. Dat is voor hem onverwacht.

Deze zomer kort na de banken stresstest waarschuwde IMF-topvrouw hoofddirecteur Christine Lagarde al dat de banken in Europa het megabedrag van 200 miljard euro nodig hebben voor risicodragend kapitaal. Haar waarschuwing werd in alle toonaarden door de Europese autoriteiten ontkend, met Barroso voorop.

‘De ECB is de kurk waarop het euroschip nu drijft’, concludeerde de Volkskrant onlangs. Tijdelijk voorkomt de ECB een crisis door massaal liquiditeit te verschaffen die banken nergens meer krijgen. Dat mag volgens de ECB-statuten niet lang duren. Over de noodzaak van herkapitalisatie van banken is vandaag iedereen het eens. ‘De eurocrisis moet nu echt krachtig worden aangepakt’, waarschuwt ECB president Jean-Claude Trichet. Hij bepleit ‘gecoördineerde herkapitalisatie van de banken’. Hoe dat precies moet laat Trichet wijselijk over aan de politieke leiders.

De Europese Commissie en bankentoezichthouder EBA willen het risicodragend kapitaal van de systeembanken optrekken naar negen procent van het balanstotaal. In veel gevallen betekent dat een verdubbeling. Een systeembank is een bank die bij faillissement ernstige schade toebrengt aan de hele economie, zoals bijvoorbeeld ING.

Genoemde negen procent kapitaal moet bovendien bereikt worden na afwaardering van de obligaties tegen hun marktwaarde. De operatie kost de reuzensom van 275 miljard euro. ‘Zo nee, dan krijgen wij een spillover effect met gevaar voor een echte bankencrisis’, waarschuwt Barroso. Er komen daartoe van zijn kant voorstellen.

Nu Frankrijk en Duitsland hierover van mening verschillen, springt de Commissievoorzitter in het gat met een compromis. Op 12 oktober zei Barroso in het Europees Parlement dat eerst de banken zelf individueel aanspreekbaar zijn voor hun reservebuffer. Vervolgens moeten de landen waartoe die banken gerekend worden bijspringen. ‘Maar in bepaalde gevallen moet er meer worden gedaan’, aldus Barroso. Hij duidde naar verluidt op inzet van het EFSF als extra steunbeer.

3. Het Griekse dilemma

Op 10 oktober meldde de Financial Times Deutschland dat Merkel een Grieks loskoppelen van de euro in de pen heeft. Het zou gaan om een ‘begeleid faillissement’ van dat land. Er zou tegelijk een nieuw reddingsplan komen waarbij Griekenland na loskoppeling toch blijft behoren tot de eurozone. Dezelfde dag meldde persbureau DPA dat Berlijn Griekse staatsobligaties dan tot 60 procent wil afstempelen. Dit ten laste van banken en obligatiehouders.

De ECB waarschuwde in het verleden herhaaldelijk dat zulk afstempelen een fatale bankencrisis kan uitlokken. Maar wellicht hebben de Duitsers hiervoor iets bedacht. ‘Wil Merkel een slachting voorkomen dan moet zij tegelijk accepteren dat het EFSF banken tot een bepaald niveau van nieuw kapitaal voorziet’, zegt Peter Vanden Houten, hoofdeconoom bij ING.

Het grote voordeel van zo’n afstempeling is dat het probleem Griekenland dan grotendeel is opgelost. Het land kan zijn nationale economie blijven saneren en tegelijk economisch weer groeien. Dat laatste zal met de lopende gigantische bezuinigingen nog jaren uitblijven. Bovendien brengt zo’n gedurfde maatregel de beoogde rust in de door speculanten en kredietbeoordelaars geteisterde eurozone.

Hét enorme nadeel van zo'n schuldkwijtschelding is dat ze Griekenland beloont voor zijn wangedrag. De helft van de schulden kwijtschelden en toch lid mogen blijven van de eurozone! Reken maar dat andere zwakke landen dit zullen onthouden. Anderzijds hangt alles af van de formule waarin zulk een ongekende operatie vorm krijgt. Merkel beseft dat het 'belonen' van Griekenland voor haarzelf eindigt in een afstraffing door de Duitse kiezer.

Mogelijk besluit de Euroraad op 23 oktober dat Griekenland een nieuwe lening van acht miljard euro krijgt. Maar hernieuwd uitstel ligt meer voor de hand. Het gaat om een schijf van de 110 miljard noodhulp die vorig jaar is beloofd. Athene zit ter financiering van lopende staatsuitgaven daarom te springen.

Eerst moeten de ministers van financiën in de Eurogroep en het IMF-bestuur hierover besluiten. Zij baseren zich op de trojka van EU/IMF/ECB die naging of Griekenland de beloofde saneringsmaatregelen wel uitvoert. Daarover bestaat enige twijfel. De Griekse samenleving ligt dwars voor belastingverhogingen en saneringen. De experts hebben vastgesteld dat de staatsschuld nog altijd verder oploopt. Intussen verdiept de recessie zich. Toch adviseerde de trojka in een verklaring van 11 oktober de beloofde acht miljard begin november vrij te geven.

4. Lastige dwarsliggers

Inmiddels hebben alle landen met de euro ingestemd met het pakket maatregelen waartoe zij op 21 juli in de Euroraad besloten. Het EFSF kan nu massaal Griekse en andere onverkoopbare obligaties uit de markt nemen. Het EFSF wil bovendien IMF-style kredietlijnen openen.

Onder 'buitengewone omstandigheden' kunnen eurolanden (mits zij saneren) tijdelijk van cash worden voorzien. Momenteel pleegt de ECB tijdelijk massaal zulke interventies. Die zijn er op gericht de rente die zwakke eurolanden betalen, tot vijf procent te beperken.

In Slowakije leidt het besluit om het EFSF op te tuigen tot het aftreden van de regering. In Duitsland, Nederland, Finland lokte het voorstel heftige politieke discussies uit. Daardoor heeft de procedure bijna drie maanden aangesleept. De bezwaren zijn overal dezelfde.

Waarom een land steunen dat jarenlang boven zijn stand leefde; dat gedrag verborg in valse statistieken en nu zelfs niet tot inkeer komt? Ierland en Portugal ondergaan een vergelijkbare sanering met voor de bevolking loodzware maatregelen. Over de uitvoering daarvan zijn EU/IMF/ECB wel tevreden.

5. Noodfonds alweer te klein

Een heidens karwei is overeenstemming te bereiken over de omvang van het EFSF. Dat noodfonds is de qua taken verruimde faciliteit voor zwakke eurolanden om goedkoop geld te lenen. De bestaande capaciteit van circa 440 miljard euro is inmiddels onvoldoende.

Ruwweg de helft daarvan is al besteed. Maar een capaciteitsverruiming is onbespreekbaar. De regeringen die het noodfonds hun parlement zojuist door de keel hebben gestampt, willen niet om verdergaande kapitaalgaranties vragen. Bovendien verspeelt Frankrijk als het extra garanties afgeeft zijn AAA-status. Parijs moet dan voortaan meer rente betalen op zijn leningen.

Toch willen ECB en andere experts de 440 miljard aan vuurkracht vervijfvoudigen naar bijvoorbeeld circa 2200 miljard. Zo'n megafonds ontmoedigt de speculanten totaal en brengt eindelijk rust op de woelige financiële markten, is hun redenering.

Het is volgens de experts technisch perfect mogelijk het EFSF via garanties (dus geen leningen) van eurolanden in een pennenstreek een vijfvoudige hefboomwerking te geven. Die experts werken daarvoor momenteel aan verschillende opties. Daarbij blazen zij de vuurkracht van het EFSF massaal op via een kredietverzekering van obligaties. Daarvoor is dan geen nationale ratificatie nodig, aldus de juristen van de Commissie.

Het dilemma blijft echter om de landen die financiële risico's vrezen (Duitsland, Nederland, e.a) en bovendien zelf niet van het EFSF zullen trekken, mee te krijgen. Kanselier Merkel zegt niet aan verruiming van de EFSF middelen te denken.

Inmiddels is voor minister Jan Kees de Jager (Financiën) een groter noodfonds via hefboomwerking kennelijk toch bespreekbaar. Voorwaarde is meer begrotingsdiscipline van de geldleners. Een interessante voetnoot genaamd 'kiezersbedrog' plaatste Maarten Koning, voorzitter van de Jonge Democraten, in het FD van 11 oktober. 'De belastingbetaler krijgt dan precies het risico van een vergroot noodfonds op zijn bordje geschoven, maar dan via de democratische achterdeur'.

6. Euroregering of supercommissaris

Een groot dilemma blijft de verdeeldheid over de aanpak van de crisis. De meeste landen prefereren de intergouvernementele weg via de Euroraad en de Europese Raad. In dezelfde sfeer ligt het gegeven het noodfonds EFSF, gevestigd in Luxemburg, te financieren uit individuele landenbijdragen. De Commissie speelt daarbij een ondergeschikte rol.

Een andere route is de communautaire weg, dus een benadering met de Commissie als initiator en met inschakeling van het Europees Parlement. In die aanpak verloopt de financiering communautair. Dit laatste bepleiten tien voormalige minister-presidenten samen met megabelegger George Soros. In een recente open brief waarschuwen zij dat de crisis uit de hand dreigt te lopen.

Zij bepleiten

1. een gemeenschappelijke Europese schatkist die uitleent en toeziet dat lidstaten de budgettaire discipline naleven
2. binnen de eurozone een gemeenschappelijke controle, regelgeving en kredietverzekering
3. een strategie waarin economische groei meer centraal staat. Want anders zullen de schuldenlanden in hun eigen sanering omkomen. In deze aanpak kunnen de landen in nood via Europees gedekte obligaties 'bijna kosteloos' lenen in plaats van tegen hoge rentetarieven, aldus de vooraanstaande ondertekenaars.

Een meer communautaire aanpak via de Europese instellingen bepleit eveneens premier Mark Rutte. Hij ging afgelopen weken de boer op voor een supercommissaris die landen kan sanctioneren. Europa bereikte in september een definitief akkoord over het 'sixpack': zes communautaire regelingen die het beheer van de euro via het Stabiliteits- en Groeipact aanscherpen. Lidstaten worden in de toekomst sneller tot discipline gedwongen.

Het kabinet gaat dit nog niet ver genoeg. De beoogde supercommissaris opereert zoals voorheen Neelie Kroes als toezichthouder op eerlijke concurrentie. Kroes kon desnoods miljardenboetes opleggen en zelfs nationale besluiten verbieden. Die weg wil Nederland op bij het beheer van de euro. Inmiddels verwierf premier Rutte in Berlijn de steun van Merkel en in Brussel van Barroso.

Nederland beseft niettemin dat diverse andere regeringsleiders hierover minder enthousiast zijn. Zij leveren niet graag nationale manoeuvreerruimte in. Rutte mikt als eerste stap nu op een meer vrijblijvend politiek besluit tot versterking van de commissaris voor het monetair beleid (momenteel de Fin Olli Rehn). "Zo'n besluit van de staatshoofden en regeringsleiders heeft vertrouwenwekkende effecten. Het versterkt de positie van de euro als gezamenlijke munt", zegt een insider.

Tenslotte hebben Merkel en Sarkozy onlangs aangeduid de Euroraad te willen opwaarderen en meer onderscheiden van de Europese Raad waarin alle 27 EU-landen zitten. Wéér een stap naar een intergouvernementele Unie. Want zo'n Euroraad wordt gezien als de nucleus van een toekomstige Europese Economische Regering.

Tegen deze aanpak is zojuist heftige kritiek gekomen van zowel het Europees Parlement als de Commissie. Voorzitter Barroso kreeg op 28 september in Straatsburg het verwijt over zich te laten lopen. 'Wij zien alsmaar meer nationalisatie van de besluitvorming', aldus Martin Schulz namens de sociaal-democraten. Dergelijke kritiek klonk van alle kanten. Barroso antwoordde instemmend.

Hij vindt dat 'de Europese Commissie de economische regering van de Unie is; wij hebben geen nieuwe instelling nodig'. Aanvankelijk zou de vraag 'supercommissaris of euroregering' op 17 of 18 oktober besproken worden. Nu de bijeenkomst is bekort tot een dag komt men daaraan waarschijnlijk niet toe. Het is ook meer een probleem voor de langere termijn.

7. Wereldwijd beraad op komst

Brussel verwacht niet dat op 23 oktober de Euroraad het beoogde 'totaalpakket' oplevert. Wel moet daar minimaal een gezamenlijke opstelling tot stand komen van de EU-landen voor de belangrijke top van de G20 op 3 en 4 november in het Franse Cannes, onder leiding van Sarkozy.

Volgens ingewijden in Brussel zal Europa daar aankondigen het kapitaal van zijn grootste banken met tientallen miljarden euro's te versterken. Dat wordt gefinancierd door, zoals hiervoor beschreven, de spanwijdte van het EFSF fors te verhogen.

'Mes op de keel' voor redding euro

6 december 2011

Frankrijk en Duitsland hebben een akkoord gesloten om de euro te redden. De landen moeten (grond)wettelijk vastleggen de 3%-tekortnorm te respecteren. Anders volgt automatisch bestraffing. Dit wordt via verdragswijziging in steen gegoten. Er komen geen euro-obligaties.

Tegenover deze prioriteiten van kanselier Merkel haalt president Sarkozy binnen dat het Europese Hof geen zeggenschap krijgt over de begrotingsdiscipline.

1. Duits-Frans-akkoord over redding euro
Frankrijk en Duitsland hebben aan de vooravond van de Europese Raad van december een belangrijk akkoord gesloten om de euro te redden. De deelnemende landen moeten (grond)wettelijk vastleggen de drie procent tekortnorm voortaan te zullen respecteren. Regeringen die dit aan hun laars lappen worden vanuit Brussel voortaan automatisch financieel zwaar bestraft. Dit wordt via een verdragswijziging in steen gegoten. Er komen tenslotte geen euro-obligaties die rijke landen medeverantwoordelijk maken voor de schulden van de landen met grote tekorten.

Tegenover deze prioriteiten van kanselier Merkel haalt president Sarkozy binnen dat het Hof van Justitie geen zeggenschap krijgt over naleving van de begrotingsdiscipline. Duitsland had dit wel gewild. Verder moet Merkel slikken dat beleggers in staatsobligaties niet meer aangesproken worden wanneer een land op de fles gaat.

Het geval Griekenland, waar de beleggers vijftig procent verlies moesten nemen, blijft een eenmalige uitzondering. Deze laatste toezegging moet het vertrouwen herstellen in de traditioneel oerveilige overheidsobligatie.

ECB-voorzitter Mario Draghi heeft er op geduid dat bovenstaand akkoord de weg vrij maakt voor de centrale bank om ten bate van zwakke eurolanden afgewaardeerde staatsobligaties op te (blijven) kopen. Tegelijk bevestigt naar verwachting de Europese Raad de totale onafhankelijkheid van de ECB bij het al of niet nemen van dergelijke reddingsacties. Dat is dan weer een concessie van Frankrijk.

De Europese topconferentie van november (zie hieronder) had besloten de capaciteit van het noodfonds EFSF van 440 miljard euro op te trekken naar minimaal 1000 miljard. Dat zou gebeuren met o.a. buitenlands kapitaal. Inmiddels blijken overschotlanden als China en Rusland hieraan niet mee te willen werken.

De Euroraad zal waarschijnlijk nu kiezen voor een versterkte inzet van het IMF. Nederland heeft daar trouwens vanaf het begin van de crisis voor gepleit.

De druk gaat bovendien wat van de ketel doordat de overheden in de meest bedreigde landen, te weten België, Frankrijk, Italië, Ierland, Griekenland en Portugal recent redelijk forse saneringsmaatregelen hebben genomen. Zonder eurocrisis was dat nooit gelukt.

Bovenstaande besluiten moet de Europese Raad of anders de Euroraad op 9 december unaniem overnemen. Het Verenigd Koninkrijk vreest echter negatieve gevolgen voor de City en voor het pond. Daarom is het mogelijk dat alleen de Euroraad tot unanimiteit komt.

Dan geldt het nieuwe verdrag alleen voor de landen met euro. Lukt ook dat niet, dan dreigt de invloedrijke kredietbeoordelaar Standard & Poors er mee de verheven AAA-status te verlagen die eurolanden zoals Duitland en Nederland nog mogen voeren. Zo'n besluit betekent volgens experts een stap naar het uiteenvallen van de EMU. Het dreigement heeft als motivering de 'structurele zwaktes' in de Europese besluitvorming en de daardoor toenemende grote kans op een recessie in Europa.

Samengevat is de verwachting dat Europa met het mes op de keel in december tot belangrijke besluiten komt. Sarkozy wil de Europese en/of de Euroraad bovendien zolang de crisis duurt voortaan maandelijks bijeenroepen. Dit is overigens een klassieke wens van Parijs. Frankrijk kleineert de Europese Commissie en het Europees Parlement graag via besluitvorming aangestuurd vanuit de nationale hoofdsteden.

2. Achterhaald akkoord

Een ongebruikelijk harde botsing op 23 november tussen Merkel en Barroso tekent de toenemende crisis rond de euro. In de bundestag verwees de kanselier de invoering van euro-obligaties met veel misbaar naar de prullenbak. Het gaat hier om nieuw te scheppen leningen voor rekening van de eurozone in plaats van de afzonderlijke landen. Op vrijwel dat zelfde moment ging in Brussel commissievoorzitter Barroso voor de invoering van euro-obligaties op de barricade.

Minister De Jager van Financiën keerde zich ook tegen het voorstel van de Europese Commissie. "de introductie van eurobonds vormt geen oplossing voor de crisis van nu en kan het juist erger maken', aldus de jager in een schriftelijke verklaring. Het belangrijkse bezwaar van de tegenstanders is dat bij de landen die potverteren de dwang tot bezuiniging wegvalt zodra zij via euro-obligaties goedkoop blijven lenen.

De commissie kreeg op 23 november wel bijval, ook uit Nederland, voor de gedachte om het toezicht op uitgaven en inkomsten van de eurolanden verregaand te verscherpen. Landen die over de schreef gaan krijgen dan te maken met ongekende sancties. daaronder bijvoorbeeld het dichtdraaien van de subsidiekraan.

In de vroege ochtend van 27 oktober bereikte de Europese Raad overeenstemming over drie problemen: het financieren van het bankroet van Griekenland, het bijspijkeren van wankelende banken en de capaciteit van het noodfonds EFSF. Het akkoord kwam tot stand na marathonberaad van de EcoFin en Europese ambtenaren dat liep van 22 tot 27 oktober. Op 23 en 26 oktober was er een Europese Raad en een Euroraad in Brussel. Tevoren was de Europese Raad van 17 en 18 oktober wegens tijdnood uitgesteld.

Staatshoofden en regeringsleiders hadden op 21 juli al een akkoord gesloten. Door politieke aarzeling, technische complicaties, de vakantieperiode en de vereiste parlementaire goedkeuring in zeventien landen was dat pakket pas medio oktober afgerond. Op dat moment was het door economische tegenvallers (in Griekenland en elders), een dreigende recessie en spanningen in het bankwezen (Dexia), grotendeels achterhaald.

3. Griekenland bankroet

Met 110 miljard euro aan leningen dachten de leiders op 7 mei vorig jaar Griekenland te redden. Iedereen ging ervan uit dat Griekenland dat later weer zou aflossen. Een jaar later echter, op 24 juni, moest de Euroraad nogmaals ruwweg 109 miljard plus 50 miljard van de

banksector beschikbaar maken. Tegelijk dringt deze zomer het besef door dat Griekenland zijn reuzenstaatsschuld nooit kan afbetalen. Op 21 juli besluit de Euroraad daarom tot kwijtschelding (een 'haircut') van 21 procent. Bovendien gaat dan de rente die Athene betaalt omlaag.

Openlijk spreken over een Grieks bankroet ('bail out') is dan nog taboe. Dat verandert in de laatste week van oktober. De Euroraad besluit dan tot kwijtschelding van vijftig procent van de Griekse staatsschuld in plaats van genoemde 21 procent. Het gaat om 100 tot 105 miljard euro op een staatsschuld van ruim 350 miljard.

Is dat gebeurd, bezuinigt Athene draconisch en verhoogt het de belastingen fors, dan pas gaat de staatsschuld dalen. 'De Griekse schuld bereikt dan in 2020 het niveau van 120 procent van het bbp', aldus de Euroraad. 120 procent is nog altijd het dubbele van de toegelaten 60%-norm van de EMU. Deze prognose veronderstelt dat Griekenland zijn saneringsbeloften nakomt. Dat laatste is onzeker omdat Athene zolang de crisis al duurt dit nog nooit voor elkaar kreeg.

De Euroraad besloot voor de periode 2011-2014 samen met het IMF in totaal 130 miljard vrij te maken voor Griekenland. Dit bedrag komt in plaats van de 109 miljard waarvan op 21 juli sprake was. Griekenland stelt zelf 15 miljard ter beschikking uit toekomstige privatiseringen om de kas van het EFSF te helpen verstevigen. Teneinde de centrale bank in staat te stellen Griekenland te blijven bijstaan wordt gedacht aan een bijdrage vanuit de lidstaten van circa 35 miljard aan de ECB.

Op 2 november trekken kanselier Angela Merkel en president Nicolas Sarkozy een gekoesterd taboe van de sokkel. Zij kunnen zich voortaan voorstellen dat de Grieken uit de euro stappen, zeggen beiden. 'We willen dat Griekenland lid blijft. Maar we zeggen niet dat Griekenland ten koste van alles lid moet blijven'. Twee dagen eerder nog noemde Sarkozy in Brussel een eventueel Grieks exit 'een catastrofe voor Europa en de rest van de wereld'.

Het loslaten van dit taboe verandert meteen het karakter van de hele eurozone. Tot 2 november was een Griekse euro exact evenveel waard als een Nederlandse of een Duitse. Vandaag niet meer. Iedere belegger beseft voortaan dat de euro's van zwakke landen als die ooit uitstappen maar de helft waard zijn.

Dat spookbeeld zal verstandige spaarders ervan afschrikken te sparen in zwakke eurolanden, aldus de Financial Times van 3 november. Griekse, Italiaanse, Spaanse spaarders krijgen van die krant het advies hun tegoed naar bijvoorbeeld Deutsche Bank over te brengen.

Op 9 november sneuvelt wéér een taboe. Volgens persbureau Reuters voeren hoge functionarissen van Duitsland en Frankrijk momenteel geheime gesprekken over het openbreken van de eurozone. Naast een politiek en economisch nauwer dan vandaag geïntegreerde kleinere eurozone ontstaat dan een apart verband van de problematische eurolanden. De laatstgenoemde hebben dan ofwel samen een aparte lager te waarderen euro of elk hun eigen nationale munt. Zulke ongelooflijke berichten indiceren het escaleren van de crisis.

4. Geen referendum

Vier dagen na de Europese Raad overvalt George Papandreou iedereen met de aankondiging van een referendum over de afspraken. Volgens insiders lag de oorzaak er in dat de Griekse premier had gemerkt niet langer in staat te zijn thuis in het openbaar te spreken. Een

woedende mensenmassa zou hem dan wegens de bezuinigingen en belastingverhogingen bestormen. Papandreou wilde per referendum de haalbaarheid van zijn saneringsprogramma testen. Bovendien kon hij aldus zijn geloofwaardigheid als politiek leider bevestigen.

In Cannes vlak voor de G20-top van 3 en 4 november is volgens het persbureau Reuters en andere bronnen vervolgens een kerngroep gevormd die het crisismanagement voortaan op zich neemt. Het gaat behalve om Sarkozy en Merkel, om Herman Van Rompuy, voorzitter Europese Raad, Commissievoorzitter José Maria Barroso, IMF directeur-generaal Christine Lagarde, de voorzitter van de Eurogroep Jean-Claude Juncker en de commissaris voor Economische en Monetaire Zaken, de Fin Olli Rehn.

Dit groepje heeft in Cannes de Griekse leider de oren gewassen. Papandreou kreeg te verstaan dat het moeizaam bevochten Europese akkoord absoluut geen speelbal mag worden van boze Griekse kiezers. EU en IMF dreigden de acht miljard steun die volgende maand beschikbaar komt te blokkeren.

Daarop heeft Papandreou zijn referendum weer ingeslikt. Socialisten, conservatieven en klein rechts gaan even samen regeren. Tijdelijk regeringsleider wordt Lucas Papademos. Hij is een voormalig vicepresident van de ECB en staat dicht bij de Pasok-partij van Papandreou. Op 19 februari 2012 volgen verkiezingen.

'Toch jammer dat het referendum niet doorging. Het had ons na een 'nee' van de Grieken bevrijd. Wat zouden de 300 miljoen belastingbetalers in de eurozone blij zijn geweest! ', verzucht de financieel expert van Financial Times Deutschland op 7 november.

5. Omvallende banken

De doorgaans kritische Angelsaksische financiële pers ziet de 50 procent kwijtschelding van de Griekse staatsobligaties als een doorbraak. 'Op het Europese continent was dit maandenlang een taboe', aldus de Wall Street Journal van 28 oktober. De kwijtschelding beloopt in de praktijk overigens slechts hooguit twintig procent van de Griekse schulden.

De uiteenlopende overheden en de ECB met hun massa Griekse obligaties doen namelijk niet mee. Hun deelname zou betekenen dat de Griekse schuldenlast over andere overheden wordt uitgesmeerd. Alleen banken, pensioenfondsen en andere particuliere beleggers dragen de last. De terugbetaling van de resterende vijftig procent van de waarde van de afgestempelde obligaties garandeert het EFSF voor vijftien procent. De overblijvende 35 procent wordt omgezet in een Griekse obligatie af te lossen over pas dertig jaar.

Eurogroep voorzitter Juncker zei dat de kwijtschelding op zogenaamd vrijwillige basis de banken door de strot is geduwd. 'Had de bankenassociatie IIF kwijtschelding niet aanvaard, dan hadden we ons niet langer verzet tegen de totale insolventie van Griekenland'. Ruwweg zeventig banken die tot over de oren met Griekse obligaties zitten kunnen zo'n afstempeling niet aan. Sarkozy wees daarom op de tegemoetkoming van 30 miljard die de banken ontvangen als onderdeel van genoemde 130 miljard.

ECB-president Jean-Claude Trichet, wegens pensionering voor het laatst aanwezig, weigerde bij dit deel van het beraad te zijn. De ECB vindt het massaal afstempelen van obligaties een riskant signaal naar de beleggers. De Europese Commissie is er evenmin gelukkig mee.

Frankrijk was lange tijd tegen afstempeling omdat zijn banken zware verliezen zullen lijden. Sarkozy moest echter slikken dat zijn taboe werd opgeheven. Duitsland, Nederland, Finland wilden al maanden naar 'PSI' oftewel 'Private Sector Involvement'. Zij vermijden zodoende dat via de overheidssteun de belastingbetaler uiteindelijk alles draagt.

Intussen kwam de Europese Banken Autoriteit EBA tot de slotsom dat systeembanken minstens negen procent van hun balans aan eigen vermogen nodig hebben. 'Anders kunnen zij geen aanvallen vanuit de financiële markten doorstaan'. Bij het berekenen van die negen procent moeten die banken hun obligaties op de werkelijke (vaak lagere) marktwaarde inbrengen. Twee maanden geleden nog was spreken over zo'n operatie 'not done' in de Europese Raad.

Op 12 oktober lanceerde de Europese Commissie 'A roadmap to stability and growth': een gedetailleerd werkprogramma om de crisis te overwinnen. Herkapitalisatie van de banken wordt daarin dringend aanbevolen. De Europese Raad nam op 26 oktober het advies van de EcoFin over om de banken te verplichten 100 miljard op te halen voor herfinanciering. Zoniet dreigt een kredietcrisis (credit crunch) die de hele economie ondermijnt, aldus de Euroraad.

De versterking van het vermogen van de grootbanken gebeurt bij voorkeur via de inhouding van winsten en bonussen dan wel met nieuwe aandelen. Maar wie koopt vandaag bankaandelen? In tweede instantie moet de nationale overheid van de bank de injectie financieren.

Kan een land dat niet, dan staat in uiterste instantie het EFSF hiervoor open. Experts in Brussel erkennen dat de opgelegde versterking van de banken in Griekenland (30 miljard), Spanje (26 miljard), Italië (15), Frankrijk (9), Portugal (8), België (4) en Cyprus (3,6) moeilijk wordt. Het kan er op uitdraaien dat banken via het opzeggen van risicovolle leningen hun balans inkrimpen. Zo doende kunnen zij de vereiste negen procent eerder halen.

6. Noodfonds verruimd

Verruiming van de vuurkracht van het noodfonds EFSF was de moeilijkste operatie. Dat fonds heeft een omvang van 440 miljard. Ruwweg een derde daarvan is uitgeleend aan Portugal, Ierland en Griekenland. Resteert nog zo'n 290 miljard. Dat is te weinig om de markten te overtuigen dat de eurozone de speculanten kan weerstaan. Volgens experts is daarvoor eigenlijk het tienvoudige nodig, dus het astronomische bedrag van 2500 miljard.

Tegelijk is het politiek onhaalbaar bij de Duitse Bundestag, de Tweede Kamer of een ander kritisch parlement toestemming te krijgen voor zo'n megakrediet. Ook de rijke eurolanden zijn krap bij kas. Uitbreiding van het EFSF was lange tijd onbespreekbaar. Nu gebeurt dat toch via een listig omzeilen van de parlementaire controle. De capaciteit van het EFSF gaat zodoende naar minimaal 1000 miljard.

Investeerders kunnen voortaan via het EFSF een verzekering sluiten op de gedeeltelijke terugbetaling (tot 20 procent) van nieuwe staatsobligaties van probleemlanden. Via deze hefboom wordt de EFSF capaciteit van 440 miljard - zonder het fonds zelf met miljarden te verhogen - opgepompt richting 1000 miljard.

'Het enge van deze constructie is dat bijna niemand ze begrijpt' aldus NRC Handelsblad van 26 oktober. De Volkskrant van 31 oktober beweert dat de constructie zo is dat handige beleggers er baat bij kunnen hebben na Griekenland ook Italië in een faillissement te duwen.

De andere hefboom bestaat er in dat landen met grote valutareserves zoals China en andere groeilanden, het EFSF fonds gaan voeden. Worden die beleggingen later door sukkelende eurolanden niet terugbetaald dan komt het EFSF over de brug. Het IMF wordt nauw betrokken bij deze financiering.

Meteen na afloop van de recente Eurotoppen begon de discussie over de vragen:

a) of 1000 miljard wel helpt als ook Italië (staatsschuld 1900 miljard euro) en/of Spanje echt in de problemen komt;

b) of het akkoord over het noodfonds technisch wel uitvoerbaar is. Johan Witteveen, voormalig directeur-generaal van het IMF, heeft over die uitvoerbaarheid grote twijfels.

c) of China c.s. willen participeren en zo ja tegen welke prijs. De G20 genoemde topconferentie in Cannes verliep wat dat betreft weinig geruststellend.

7. Italië en Spanje in de problemen

De crisis is verergerd doordat Italië en Spanje momenteel in de problemen komen. Italië is de derde grootste economie van de eurozone. De experts menen dat zelfs een verruimd EFSF niet in staat is Spanje, laat staan Italië, langdurig te financieren.

'Wij hebben lof voor de toezegging van Italië dat het uiterlijk in 2013 zijn begroting in evenwicht zal hebben', zo besloot de Euroraad op 27 oktober. Italië moet een soepeler ontslagrecht en een hogere pensioenleeftijd invoeren, maatregelen waar de vakbonden heftig tegen ageren.

Op 16 november heeft de partijloze vroegere EU-commissaris Mario Monti het roer van Berlusconi overgenomen. Een kabinet van technocraten gaat voorlopig Italië regeren.Hun probleem is dat de samenstelling van het Italiaanse parlement niet verandert. Het is daarom de vraag of Monti zijn bezuinigingsplannen wel aanvaard krijgt. Pas voor 2013 zijn verkiezingen voorzien.

Net als vlak tevoren de eurozone deed, heeft de G20 Italië een strikt saneringsprogramma opgelegd. Per kwartaal bekijken het IMF en de Europese Commissie of Rome wel uitvoert wat het heeft beloofd. In de media is dit toezicht van EU en IMF uitgelegd als een onder curatele stelling.

Voormalig minister van Buitenlandse Zaken Franco Frattini, ziet dat anders. In de Frankfurter Allgemeine van 28 oktober schetst hij hoe druk van buiten Italië héél goed uitkomt. 'Nu kunnen wij eindelijk de hervormingen doorvoeren die wij de kiezers destijds beloofd hebben', aldus Frattini. Merkel en Sarkozy hadden vlak voor de Europese Raad Berlusconi een lijstje afgedwongen met toezeggingen over hervormingen. Frattini is vol lof over Merkel maar uitgesproken negatief over Sarkozy.

De Franse president had met grimassen en gebaren op 26 oktober de media laten weten weinig vertrouwen te hebben in de Italiaanse beloften.

De Euroraad houdt Spanje aan drie beloften: een kleiner tekort bij de overheid, arbeidsmarkthervormingen en de introductie van de grondwettelijke garantie van een evenwichtig staatsbudget, aldus de conclusies. Inmiddels heeft de centrumrechtse Partido Popular op 20 november de algemene verkiezingen glansrijk gewonnen. Aankomend premier

Mariano Rajoy kan met zijn partij op eigen kracht het land gaan regeren. .Rajoy deed inmiddels al een beroep op financiële steun van Europa.

8. Euroregering en Eurocommissaris
De Europese Raad van 23 oktober ging ermee akkoord dat er een Euroraad komt samengesteld uit de leiders van de zeventien landen met de euro plus de voorzitter van de Europese Commissie. Voorzitter is Herman Van Rompuy. De coördinatie tussen de Europese Raad, de Eurogroep en de voorbereidende ambtelijke comités in de Raad van Ministers wordt versterkt.

De Euroraad vergadert minimaal twee keer per jaar om het economisch en begrotingsbeleid beter te coördineren. Gezien de lopende crisis zal de Euroraad voorlopig waarschijnlijk vrijwel net zo vaak vergaderen als de Europese Raad.

De benoeming van Van Rompuy heeft verregaande consequenties. Eén en dezelfde voorzitter van de Europese Raad en de Euroraad betekent dat de tien landen zonder de euro, waaronder het Verenigd Koninkrijk, niet meer in aanmerking komen voor de topleiding van de Europese Unie. Het is namelijk niet voorstelbaar dat de Euroraad onder leiding komt van een land zonder de euro. Dus bye bye VK, Polen, Zweden en de andere niet eurolanden.

Het VK met zijn financieel centrum The City vreest een beleid van de eurozone dat Londen hindert. Premier David Cameron en Sarkozy hadden hierover op 23 oktober een woordenwisseling. 'Jij wil de munt niet. Je hebt er zelfs een hekel aan. Dan moet je jezelf ook niet bemoeien met onze ontmoetingen', riep Sarkozy tegen zijn verblufte Britse collega die om een 'big bazooka' (totaaloplossing) had gevraagd.

Vervolgens belegde eurokritisch Tsjechië op 7 november een aparte vergadering van de EcoFin ministers van de tien landen zonder euro. Deze vergadering in Brussel liep parallel met de maandelijkse bijeenkomst van de Eurogroep aldaar. Zo ontwikkelt zich momenteel een Europa I en een Europa II. 'U snapt wel dat Europa II tweederangs betekent', aldus een diplomaat van een euroland spottend.

Polen is dit halfjaar voorzitter van het Europees ministerieel beraad. 'Maar dit is niet te doen aangezien wij als niet-euroland niet eens toegelaten worden tot alle ministervergaderingen', klaagt Mikolaj Dowgielewicz, de minister voor Europese Zaken. Ook Warschau voelt zich tekort gedaan en heeft een list bedacht. Landen die de vaste intentie hebben de euro te aanvaarden mogen overal binnen, zo luidt het voorstel.

Om verdergaande escalatie te voorkomen is in de Europese Raad afgesproken dat de Commissie voortaan toeziet 'dat er een gelijk speelveld is tussen alle lidstaten, ook die welke niet aan de euro deelnemen'. Voorzitter Van Rompuy zal bovendien 'de lidstaten die geen lid zijn van de eurozone nauwgezet informeren over de voorbereidingen en de resultaten van de topbijeenkomsten', aldus de slotconclusies.

Onbeantwoord is nog de vraag of er een 'supercommissaris' komt voor de euro (Nederlandse wens) dan wel een Europese Economische Regering (klassieke Franse wens). Het zal wel uitdraaien op 'van alle twee een beetje'.

Voorzitter Barroso heeft op 27 oktober gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid om commissaris Rehn te promoveren. Olli Rehn is voortaan 'Vicevoorzitter van de Commissie

belast met de Euro'. 'Mr. Rehn krijgt extra bevoegdheden. Hij kan voortaan financiële soberheid afdwingen bij eurolanden', aldus de woordvoerder van de Commissie.

Dit is echter niet de supercommissaris à la Neelie Kroes als mededingingscommissaris. Zij was bevoegd om EU-landen zwaar te sanctioneren. De instelling van zo'n post vereist een verdragswijziging, zegt de Commissie. Bovenop het inmiddels geaccordeerde 'sixpack' (zes EU-wetten ter versterking van de greep van de EU op de landen met de euro) lanceert de Commissie op 23 november weer voorstellen tot aanvullende monitoring van de eurolanden.

9. Slot

Waarschijnlijk is nooit eerder vanuit de EU via het duo 'Merkozy' zó diepgaand ingegrepen in het beleid als de afgelopen weken bij Griekenland en Italië. Dit zowel politiek als economisch. Dit proces gaat door. Van Rompuy doet in december mede namens Barroso en Juncker suggesties om de convergentie in de eurozone (art. 126 en 136 VWEU) te verbeteren. Een verdragswijziging zoals Duitsland wil (tot voor kort nog taboe) is daarbij waarschijnlijk. Het zou bijvoorbeeld kunnen gaan om een regeling die het voeren van een evenwichtige overheidsbegroting oplegt.

Ten slotte valt het op dat kanselier Merkel op belangrijke punten haar zin kreeg. Zie het 50 procent afstempelen van obligaties. Zie de weigering om het EFSF of de ECB om te bouwen tot een bank voor moeilijke leningen zoals Frankrijk had gewild. Deze concessies dwingen Frankrijk meteen tot extra bezuinigingen.

Leverde de marathon het eerder beloofde 'totaalpakket'? Of was het een etappe op weg naar de redding van de euro? 'Wij zetten een forse stap die nu technisch en juridisch afgewikkeld wordt. Een oplossing bij toverslag is echt onmogelijk' zo verdedigde Van Rompuy zich op 27 oktober voor het Europees Parlement in Straatsburg. Hij en Barroso kregen daar applaus.

Naar Europese begrotingsunie zonder Britten

16 december 2011

26 van de 27 EU-landen kiezen voor strengere begrotingsdiscipline met bijna automatische sancties. Zij sluiten daartoe een euroverdrag als stap naar een Europese Begrotings Unie (fiscal compact). Duitsland speelt daarbinnen duidelijk de hoofdrol. Het Verenigd Koninkrijk doet niet mee. Onzeker is de positie van Commissie en Europees Parlement. Het IMF krijgt van Europa 200 miljard om de euro te redden.

1. Speciaal Euroverdrag
De zeventien landen met de euro onderwerpen zich voortaan aan een meer strikte begrotingsdiscipline. Volgens de slotconclusies van de Euroraad moet voortaan "de begroting van de algemene overheid in evenwicht zijn, of een overschot vertonen". Dit beginsel krijgt vorm in de regel dat "het jaarlijkse structurele tekort 0,5 procent van het BBP niet te boven gaat". Dat tekort is het deficit zonder rekening te houden met de stand van de conjunctuur.

In goede tijden mag het overheidstekort m.a.w nog maximaal een half procent van de staatsbegroting belopen. Die regeling komt in ieders nationale wetgeving. In ieders nationale wetgeving komt bovendien staan welke corrigerende maatregelen automatisch volgen zodra zich toch tekorten aandienen. Het Europese Hof in Luxemburg ziet toe op de naleving. Het Hof krijgt door Frans verzet echter geen jurisdictie op de uitvoering van de budgetpolitiek door de regeringen.

Dat is het belangrijkste besluit van de Europese Raad en de Euroraad van 8 en 9 december in Brussel. De EU-landen zonder de euro ontvangen een uitnodiging om eveneens toe te treden. De Britse premier David Cameron heeft dit geweigerd. De negen andere regeringsleiders doen in principe wel mee. Dit laatste wijst er op dat de landen zonder euro nog altijd in de EMU geloven. Hongarije, Zweden en Tsjechië maakten nog wel het voorbehoud van parlementaire instemming.

Na een slopende nachtsessie van tien uur, om vijf uur in de morgen, was er pas een akkoord. Tevoren was urenlang ingepraat op Cameron om het VK mee te krijgen. Die aanpak had ieders voorkeur. Hoe je het ook bekijkt, de Unie spleet in Brussel in 26 plus een. Bovendien is het noodfonds EFSF niet overtuigend versterkt. Vandaar de stroom berichten of de eenheidsmunt op langere termijn wel te redden is.

Op 30 januari volgt alweer een Europese Raad. “Die zal vooral gaan om jobs. Dat is een uitdaging in een periode waar de economische groei bijna nul is”, zegt voorzitter Herman Van Rompuy in zijn kerstboodschap.

2. Versterkt economisch beleid
De landen met de euro gaan in het kader van de Europa 2020 strategie en het Europees Semester hun economisch beleid meer coördineren. Het is de bedoeling elkaars beste praktijken over te nemen. Met zijn extreem hoge jeugdwerkloosheid kan Spanje bijvoorbeeld van Nederland opsteken dat een hoog jeugdminimumloon de aanwerving afremt.

Inmiddels is op 13 december het befaamde ‘sixpack’ van kracht geworden. Het gaat om zes Europese wetten die de financiële controle vanuit Brussel op de regeringen fors versterken.

Nederland kreeg onlangs bovendien versterking van de positie van de commissaris voor de euro (de Fin Olli Rehn) voor elkaar.

Dit alles betekent samengevat aanscherping van het belangrijke artikel 126 VWEU, "de lidstaten vermijden buitensporige overheidstekorten". Wat hier nog ontbrak was effectieve sanctionering. Voortaan volgen op last van de Europese Commissie sancties zodra een land meer dan drie procent tekort heeft. Hetzelfde geldt zodra een land met meer dan 6o% staatsschuld van het BBP daarvan niet jaarlijks vijf procent aflost. De sancties betreffen een financiële boete. In de toekomst gaat het wellicht ook om het stopzetten van de steun, bijvoorbeeld voor regionale ontwikkeling

Alleen een gekwalificeerde (bijna driekwart) meerderheid van de ministers kan genoemde sancties in de toekomst nog uitstellen of afwijzen. Tot nu toe zijn sancties nooit toegepast. Dat kwam omdat de omgekeerde regeling gold waarbij een gekwalificeerde meerderheid van de ministers nodig was om ze op te leggen. De betrokken politici hielden elkaar altijd uit de wind. Dat is voortaan vrijwel onmogelijk.

Toch blijft het onzeker of in de praktijk werkelijk sancties ten uitvoer worden gebracht. Neem België. Dat land zit met ontoelaatbaar hoge staatsschulden en een te hoog tekort. De Commissie dreigt België een boete van 708 miljoen op te leggen. Is het voorstelbaar dat dit land, met een staatsschuld bijna dubbel zo hoog als toegelaten, zo’n boete binnenkort werkelijk gaat voldoen? Eurocommissaris Olli Rehn heeft het besluit om de boete op te leggen alvast uitgesteld.

3. Intergouvernementele constructie

Deed het VK mee dan hadden de EU-landen de koninklijke weg kunnen bewandelen. Zij hadden dan de Europese verdragen VEU en VWEU gewijzigd teneinde begrotingsdiscipline en andere maatregelen uniform door te voeren.

Voor operaties waarbij een groep landen een project oppakt zonder dat iedereen meedoet, voorzien de verdragen in "nauwere samenwerking" (artikelen 20 VEU, 326 en 334 VWEU). Commissie, Parlement en Hof kunnen dan daarin volledig meedraaien. Het is echter niet te verwachten dat het VK daaraan wil meewerken. Daarom kozen de landen met de euro voor een noodoplossing langs intergouvernementele weg.

Het is nog enigszins een raadsel hoe 26 EU-lidstaten een verdrag kunnen sluiten met tegenwerking van het machtige Verenigd Koninkrijk. Inmiddels is daartoe in Brussel een speciale "Euro Working Group" van juristen aan het werk. In Straatsburg zei voorzitter Herman Van Rompuy van de Europese Raad op 13 december: "een intergouvernementeel verdrag was niet mijn eerste keuze, het zal in juridisch opzicht niet eenvoudig worden".

Hoe in het beoogde verdrag, dat niet op de klassieke communautaire Europese instellingen berust, toch de Commissie, het Europees Parlement en zo mogelijk het Hof van Justitie een plaats te geven? Op het eerste gezicht is dat onmogelijk. De Europese Unie is een verdragsmatig verbond van 27 evenwaardige lidstaten en bestaat niet uit 26 lidstaten plus een die dwarsligt.

Vestert Borger (LLM), die over deze problematiek uitvoerig publiceerde in SEW Tijdschrift voor Europees en economisch recht van mei 2011, schetst een ingenieuze weg. "Wat betreft de intergouvernementele constructie kunnen zowel het Hof als de Commissie een rol spelen.

Het Hof heeft in zijn Bangladesh uitspraak uit 1993 bepaald dat lidstaten de Commissie kunnen mandateren om in een intergouvernementele context bepaalde taken uit te voeren. Deze constructie is gebruikt om de Commissie te betrekken bij het functioneren van het huidige noodfonds EFSF.

Dat is volledig vormgegeven buiten de rechtskaders van de EU Verdragen. Daarnaast kan het Hof jurisdictie worden toegekend op basis van artikel 273 VWEU. Deze bepaling stelt dat het Hof de bevoegdheid heeft om uitspraak te doen in elk geschil tussen lidstaten dat met de materie van de Verdragen verband houdt, indien dit geschil hem krachtens een compromis wordt voorgelegd. Het compromis zou in dit geval worden neergelegd in het nieuwe intergouvernementele Verdrag", aldus Borger desgevraagd.

Voor deze aanpak is echter wel enige medewerking vanuit Londen nodig. Bovendien zijn er sedert de top berichten dat Frankrijk en Duitsland de Commissie, laat staan het Europees Parlement juist zo weinig mogelijk willen inzetten. Berlijn en Parijs willen alles tussen de grote hoofdsteden afwikkelen. Dat kan door het permanente noodfonds ESM, dat wordt bestuurd door de ministers van Financiën van de eurolanden, met extra bevoegdheden op te tuigen. Nederland heeft daar al tegen geprotesteerd.

Extra complicatie is dat diverse landen (Ierland, Denemarken, Roemenië, mogelijk Nederland) overwegen een referendum te houden. Referenda lopen meestal verkeerd af. Uit Zweden, Finland, Polen en Tsjechië kwamen na de Europese Raad berichten over onzekerheid rond de ratificatie van het beoogde verdrag.

François Hollande , kandidaat voor het Franse presidentschap, verwerpt op voorhand het beoogde verdrag en wil daarover later heronderhandelen. Het is na het voorgaande duidelijk dat het laatste woord over het nieuwe verdrag niet is gezegd. Sommigen in Brussel spreken van een "juridisch mijnenveld" dat Europa betreedt.

Inmiddels willen de initiatiefnemers het nieuwe verdrag zó inkleden dat alleen landen die daaraan meedoen nog in aanmerking komen voor hulp van de noodfondsen EFSF en ESM. Tegelijk is het de bedoeling dat het speciale euroverdrag al in werking treedt zodra slechts negen landen hebben geratificeerd. Die maatregel is eveneens bedoeld om aarzelaars in het gareel te dwingen. Denk bijvoorbeeld aan Ierland waar waarschijnlijk een referendum nodig is. Tijdens de (vervroegde) Europese Raad van 1 en 2 maart moet het verdrag zijn definitieve vorm krijgen, zo is de planning.

4. ECB blijft onafhankelijk

Frankrijk wilde de ECB de rol van "redder in laatste instantie" opdringen. Duitsland, Nederland, Finland e.a. hielden dit tegen. Zij vrezen inflatoire gevolgen en aantasting van de onafhankelijke positie van de bank. De ECB koopt momenteel in beperkte mate indirect op de financiële markten staatsobligaties afkomstig van landen in nood zoals Spanje en Italië.

De ECB doet dat niet op grote schaal omdat het een verkeerd signaal geeft aan de landen die hun staatsbegroting moeten saneren. "Die taak verliezen die landen uit het oog zodra de ECB hun problemen oplost", zegt Angela Merkel. Banken uit de eurozone kunnen momenteel bovendien volop lenen bij de ECB die bovendien de rente extreem laag houdt. Voor het overige blijft het beperken van de inflatie de belangrijkste ECB-taak.

Op 21 december kregen 523 banken onverwacht van de ECB de gelegenheid om goedkoop krediet op te nemen. Zij namen voor 489 miljard euro op, de grootste monetaire operatie in het bestaan van de ECB. Het gaat dan ook om een “bijna gratis lening” (ruwweg drie procent onder de marktrente) die drie jaar loopt.

De ECB wil zodoende voorkomen dat het Europese bankwezen door onderling wantrouwen vastloopt. Toch reageerden de financiële markten niet positief. Volgens experts bewijst dit dat na een reeks eurolanden inmiddels een reeks banken flink in de problemen zit. Daarom van hoger hand deze herkapitalisatie van de banken.

Andere tegemoetkoming aan de ECB is de belofte om de voorstellen van de Commissie van 23 november tot strikter toezicht op de nationale begrotingen met spoed aan te nemen. De nieuwe ECB-president Mario Draghi is tevreden met de volgende overeengekomen tekst. "Als de Commissie op een ernstig geval van niet nakoming van het Stabiliteits en Groeipact stuit, zal zij verlangen dat er een herzien ontwerpbegrotingsplan wordt opgesteld".

Hier wordt ter wille van de houdbaarheid van de euro geknabbeld aan het voorrecht van de natiestaat om autonoom te beslissen over de ontvangsten en uitgaven. Bankpresident Draghi had vóór de Europese Raad laten doorschemeren na dergelijke besluiten de crisis te blijven helpen oplossen. Draghi toonde zich na afloop tegenover de media tevreden over de resultaten van het beraad.

5. De Britten op de loop

De Britten opereerden onder druk van de grote euroscepsis in hun land en verder uit bezorgdheid voor overregulering van hun City of Londen. Het grootse financiële centrum van de wereld biedt werkgelegenheid aan een miljoen mensen. De Britten vrezen dat financiële transacties naar concurrenten als Zwitserland en de Verenigde Staten verdwijnen als de City wordt gereguleerd zoals Europa wil. Cameron stelde daarom voorwaarden aan deelname aan verdragswijziging.

Hij wil af van de voorgestelde aanscherping van het toezicht op de Britse financiële dienstverlening. Bovendien wilde Cameron dat de landen zonder euro aan de noodrem mogen trekken zodra de eurolanden hen voor de voeten gaan lopen. Een voorbeeld is de beoogde taks op financiële transacties waar Londen dwars voor ligt. Geen van deze eisen was voor de andere regeringsleiders acceptabel.

"De Britse voorstellen zouden grote schade aandoen aan Amsterdam als financieel centrum. Dat was het mij niet waard om de Britten over te halen mee te doen", aldus premier Mark Rutte.

Cameron heeft met zijn tamelijk botte weigering tot verdragswijziging Sarkozy ongewild een dienst bewezen. Wijziging van de bestaande verdragen was Sarkozy vlak voor de top aangepraat door Merkel. Die wijziging ging dank zij Cameron weer van tafel. Bovendien maakt het VK zich los van het continent wat Frankrijk in de Gaullistische tradities altijd toejuicht.

Zo kon Sarkozy zichtbaar doodvermoeid maar ook best tevreden uit Brussel vertrekken. Cameron daarentegen vertrok met lege handen. "Wat ik heb gedaan is zorgen voor het Britse nationale belang. Wij hebben geen euro en willen die munt ook niet", sneerde de Britse

premier. Commentaar van een Amerikaans journalist: "Hoe serieus zijn Britten die tegen de begrotingsdiscipline stemmen die Cameron eerst zelf op hoge toon eiste?"

Het is afwachten wat voor het functioneren van de EU de gevolgen zijn van dit Britse isolement. Behalve buiten de eurozone staan de Britten al buiten Schengen (vrij reizen) en buiten het Handvest van de Mensenrechten in Europa. Ten slotte genieten zij sedert 1984 van een forse korting op hun financiële bijdrage. Martin Schulz, Duits sociaal-democraat en binnenkort voorzitter van het Europees Parlement, vraag zich af of een land dat zó weinig participeert wel bij de EU kan blijven.

In Londen is Cameron door zijn liberaal-democratisch coalitiepartner kritisch ontvangen. "Ik ben bitter en teleurgesteld. Want ik denk echt dat Groot-Brittannië nu het gevaar loopt geïsoleerd en gemarginaliseerd te worden", aldus vice-premier Nick Clegg. Daar staat tegenover dat volgens een peiling van de BBC 62 procent van de Britten Cameron gelijk geeft en maar negentien procent ongelijk. Bovendien hebben zowel kanselier Angela Merkel als president Nicolas Sarkozy op 13 december alweer verzoenende signalen richting Londen afgegeven.

6. Miljardeninjectie voor IMF
De eurolanden hebben gemerkt dat hun besluit van 27 oktober om de capaciteit van het tijdelijke noodfonds EFSF op te drijven naar "minstens 1000 miljard euro" is mislukt. Die 1000 miljard zijn volgens de experts echt minimaal nodig zodra grote landen zoals Spanje of Italië een beroep doen op het EFSF. De beoogde financiële deelname van overschotlanden als China, Rusland, Brazilië is uitgebleven.

Het is nu de bedoeling dat de centrale banken van de 27 EU-landen binnenkort in totaal 200 miljard euro extra lenen aan het IMF in Washington. Dat fonds ziet zo zijn vuurkracht om de crises in Europa en daarbuiten aan te pakken versterkt. Namens Nederland zal DNB hiervoor een bilaterale lening van veertien miljard afsluiten met het IMF onder staatsgarantie.

Tegelijk wordt verwacht dat genoemde overschotlanden via het IMF in die formule voor "parallelle bijdragen" willen zorgen. Echter diverse landen toonden zich na de top hierover weigerachtig. Het gaat om het VK, Tsjechië, Finland, Hongarije, de VS, Japan en Canada.

7. Noodfonds nauwelijks versterkt
De bedreigde landen met de euro willen het noodfonds EFSF fors verhogen van 440 naar minimaal 1000 miljard euro. De Euroraad nam echter op sterk aandringen van Duitsland genoegen met een kredietverleningcapaciteit van het EFSF van 500 miljard euro. Dat besluit zal vanuit de nationale hoofdsteden overigens nog extra financiële garanties vragen.

Gezien de zwakke vuurkracht van het EFSF wordt het inwerkingtreden van het blijvende ESM noodfonds een vol jaar naar voren gehaald. Gemikt wordt nu op juli volgend jaar. Zodra 90 procent van het daarvoor vereiste kapitaal is gestort start het ESM. Tegelijk versnelt de Euroraad het functioneren daarvan.

Een noodprocedure staat toe dat niet langer de instemming van alle eurolanden nodig is zodra een van hen in grote financiële nood komt. Bij het ESM is instemming van 85% voldoende zodra "de financiële en economische stabiliteit van de eurozone wordt bedreigd". Dit betekent wel dat Duitsland, Frankrijk en Italië elke kredietaanvrage kunnen blokkeren maar een kleiner land niet. Daarom overweegt Finland dit besluit per veto tegen te houden.

Belangrijk is tenslotte dat de ECB met haar specifieke kennis de marktoperaties van het EFSF en later van het ESM gaat verrichten. Het EFSF opereert momenteel vanuit een kantoor in Luxemburg.

Opmerkelijk is de belofte dat de min of meer afgedwongen 50% afwaardering van de Griekse staatsobligaties ten laste van de particuliere beleggers eenmalig was. Zo'n operatie wordt onder druk van de ECB niet herhaald. Deze toezegging is ter geruststelling van de financiële wereld. Duitsland en Nederland eisten destijds een bijdrage van de financiële wereld zodra een euroland op de fles gaat. Dat streven laten ze weer los.

8. Achtergronden van de top

Het begrotingspact komt er na maandenlang achtereen insisteren van kanselier Merkel. Aanvankelijk wilde niemand haar volgen. Eerst wist Merkel president Sarkozy over te halen. Frankrijk en Duitsland drongen via een preakkoord op de vooravond van de top aan op een wijziging van de Europese verdragen. Frankrijk zat hier echter zoals gezegd niet om te springen omdat het zijn nationale soevereiniteit dan bedreigd ziet.

Er lagen bij de opening van deze Europese Raad twee plannen. Merkel wilde absoluut een begrotingspact met automatische sancties via verdragswijziging. Sarkozy huppelde daar achteraan. De voorzitters Van Rompuy, Barroso en Juncker (Eurogroep) kozen met hetzelfde doel een kortere weg. Zij bepleitten wijziging van protocol 12 bij het VWEU. Dat vraagt geen nationale parlementaire goedkeuring.

In de benadering van genoemd trio was verder sprake van twee ambities die op 9 december sneuvelden. De beoogde euro-obligaties, dus het uitsmeren van de rentelasten over alle landen met de euro, bleven uit. Het gecombineerd naast elkaar functioneren van EFSF en ESM gaat wegens Duits verzet evenmin door. Het EFSF dooft medio 2013 uit.

Merkel hield ook tegen dat EFSF/ESM een bank-licentie krijgen. Daarmee hadden zij bij hun reddingsoperaties terug kunnen vallen op de onuitputtelijke reserves van de ECB. Evenmin kunnen noodlijdende banken terugvallen op het EFSF of ESM. Merkel dwong tenslotte af dat de negen landen zonder de euro meedoen aan het komende verdrag. Van Frankrijk had dat niet gehoeven. Samengevat is de uitkomst van het beraad een mix van twee benaderingen op een Duitse leest.

Met dit pact in de hand kan de kanselier haar thuispubliek overtuigen de euro met miljarden te blijven steunen. Van belang is verder het VWEU artikel 125 dat de lidstaten nooit aansprakelijk maakt voor elkaars schulden. Het begrotingspact dwingt in die denktrant om voortaan overal de tering naar de nering te zetten. Het nieuwe pact laat het eurokritische Constitutionele Hof van Duitsland toe om Merkel's aanpak te accepteren.

Zonder dit begrotingspact was het Hof opgetreden tegen de kanselier, zo leert zijn recente jurisprudentie. Al met al zette kanselier Merkel bij deze top haar leidende rol in de EU voort. In de Bundestag zei Merkel dat het geen weken of maanden "maar jaren" zal duren voordat de begrotingsunie realiteit is. "Europa zal uiteindelijk sterker uit de crisis komen".

De Europese Raad was gestart onder het nooit eerder vertoonde dreigement dat kredietbeoordelaar S&P van alle landen met de euro de kredietstatus verlaagt tenzij er een duidelijk saneringsplan komt.

Onder andere Nederland, Duitsland en Frankrijk zijn dan hun gekoesterde AAA-status kwijt. Zij gaan daardoor een hogere rente betalen op hun staatsleningen. De kredietbeoordelaars Moody’s en Fitch meldden na de top dat "beslissende maatregelen" uitgebleven zijn. De beurzen hebben de resultaten van het topberaad met koersdalingen ontvangen, voor het eerst ook van de euro zelf. Afwaardering van Frankrijk staat volgens diverse persberichten voor de deur.

Deze Europese Raad was de achtste dit jaar met de euro als inzet. Meer dan tevoren werd het beraad getekend door de spanningen op de financiële beurzen en in sommige eurolanden. De hoge eisen van Duitsland en het urenlange nachtelijke beraad klopten de sfeer op.

Alle schijnwerpers stonden vrijdagochtend op het beoogde verdrag. Nu het stof is neergedwarreld nuanceren diplomaten in Brussel de betekenis daarvan. Zij denken veel beoogde regelingen onder te brengen in het genoemde "sixpack" waaraan alle 27 EU-landen gebonden zijn. Eurocommissaris Rehn heeft al verklaard de genoemde staatsrechtelijke bezwaren te omzeilen door zoveel mogelijk te regelen via het "sixpack". Zoals eerder opgemerkt is dat echter niet de lijn van Duitsland, laat staan Frankrijk.

9. Soevereiniteitsoverdracht?
"Ik verdedig vol vuur de uitkomsten van deze top", zei de premier na afloop in Brussel. In het regeerakkoord staat dat er geen nieuwe nationale bevoegdheden meer naar Europa gaan. De PvdA wil tussentijdse verkiezingen als dat substantieel toch gebeurt. "Het gaat hier echter om het sluitstuk van eerder gemaakte afspraken over meer begrotingsdiscipline. Dat is zo’n beperkte verandering dat ik mij afvraag of dat nu wel een referendum waard is", aldus Rutte.

Inmiddels heeft de Tweede Kamer op 15 december in grote lijnen met de aanpak van premier Rutte ingestemd. Bij de Europese Raad van september wilde Rutte nog "bakken vol soevereiniteit" overdragen voor begrotingsdiscipline. Die overdracht heeft nu wel plaats. De Commissie kan bijvoorbeeld voortaan een nationale conceptbegroting die haar niet bevalt terug sturen ter correctie.

Elders is eveneens discussie over al of niet acceptabele soevereiniteitsoverdracht. In een interview met Le Monde van 12 december ontkent president Sarkozy dat Frankrijk soevereiniteit verliest. "Wij delen voortaan wat meer soevereiniteit met onze partners. Dat is alles".

Cameron zei daarentegen dat de landen met de euro volop soevereiniteit opgeven. En Merkel juichte in Brussel dergelijke soevereiniteitsoverdracht uitdrukkelijk toe. Overigens hangt veel af van de concrete inhoud van het beoogde verdrag waaraan dus nog volop wordt geschaafd. .

10. Uitbreidingsperikelen
De staatshoofden en regeringsleiders tekenden op 9 december het toetredingsverdrag met Kroatië. Na een referendum ginds en ratificatie door de EU-27 kan dat land midden 2013 toetreden. Servië kreeg de verhoopte status van kandidaat lid nog niet. Het is wachten op een betere verhouding met Kosovo. Voor Montenegro is besloten toetredingsonderhandelingen te starten.

Premier Rutte is naar eigen zeggen "behoorlijk onder druk gezet" opdat Roemenië en Bulgarije mogen toetreden tot de Schengenzone met vrij personenverkeer. Nederland

blokkeert zulke toetreding als enige. De regering wil weten of die landen alle afspraken over bestrijding van corruptie en criminaliteit echt in de praktijk brengen.

"Wij willen daarvan eerst de bewijzen zien", aldus Rutte. De Europese Raad mikt op een definitief besluit in maart. Maar Rutte suggereerde dat dit te vroeg is om Nederland mee te krijgen.

Begrotingspact: Europa blijvend op nullijn

6 februari 2012

Wat nu gebeurt had twee jaar geleden niemand durven dromen. Het Europese begrotingspact verankert de nullijn in ieders nationale wetgeving. De Commissie zelf bestraft voortaan de regeringen met tekorten. Het onafhankelijke EU Hof ziet toe op de naleving. Met dit sterk Duitse begrotingsverdrag zet Europa de overheidsuitgaven "voor eeuwig" op de nullijn. Tegelijk wordt 82 miljard euro vrijgemaakt voor bestrijding van de jeugdwerkloosheid en stimulering van het mkb.

1. Zuinig begrotingspact
Het begrotingspact scherpt de begrotingsdiscipline onder de eurolanden sterk aan. Het uit de hand laten lopen van de overheidsuitgaven in een vijftal landen was de belangrijkste oorzaak van de crisis rond de euro. Om dit in het vervolg te voorkomen is iedere overheidsbegroting voortaan "balanced or in surplus", aldus de verdragstekst.

Een land mag nog een tekort hebben van structureel 0,5% van de begroting. Verder mag het tekort in tijden van werkloosheid (met de noodzaak de economie vanuit de overheid aan te jagen) drie procent belopen. De eurolanden zitten al jaren op vier procent tekort of veel meer.

Alle EU-landen behalve het Verenigd Koninkrijk en onverwacht Tsjechië verplichten zich tot de "golden rule" van een begroting in evenwicht met een wettelijk vastgelegde schuldenrem. De maatregel leidt tot meer convergentie van het economisch beleid. Dat laatste is een vereiste voor de houdbaarheid van de EMU. "Bijzondere omstandigheden die een regering niet in de hand heeft", dan wel een "ernstige economische crisis" gelden als tijdelijke uitzonderingen.

Nadeel van dit "Verdrag voor Groei, Stabiliteit en Governance in de Economische en Monetaire Unie" is dat de democratische communautaire aanpak waarop de EU berust is verlaten. Het gaat om een intergouvernementeel verdrag tussen 25 van de 27 EU-landen. De hoofdrol is voor de staatshoofden en regeringsleiders. Zij creëren naast de Europese Raad (de "top") een aparte Euroraad (de "eurotop") die minstens halfjaarlijks vergadert

2. Franse aarzelingen
Deelname van Frankrijk is enigszins onzeker nu de socialistische presidentskandidaat François Hollande als hij wint, de schuldenrem afwijst. Opiniemaker Peter Ludlow van Eurocomments in Brussel ziet een parallel met 1981 en 1997. In 1981 veranderde president Mitterrand qua economisch beleid totaal van mening nadat hij was verkozen.

In 1997 maakte de nieuwe Franse premier Lionel Jospin een enorme bocht nadat hij eerst het Stabiliteitspact had afgewezen. Niemand verwacht dat Frankrijk het begrotingspact gaat blokkeren, maar heronderhandeling over details wordt niet uitgesloten. Franse media signaleren overigens dat het Europese begrotingspact daar een eind maakt aan "tientallen jaren van overheidstekorten".

De Britten wilden alleen participeren als zij garanties kregen voor bescherming van de Londense City bij het nemen van maatregelen tegen de financiële crisis. Dat vereiste was voor de Europese Raad onbespreekbaar. De Tsjechen doen niet mee omdat president Václac Klaus

mordicus tegen verdere economische integratie is. Mogelijk treedt Tsjechië toe zodra Klaus als president is vertrokken.

3. Europees Parlement dwars
Voor het Europees Parlement is slechts een marginale functie weggelegd. Het parlement heeft met overweldigende meerderheid het verdrag als "grotendeels onnodig" afgewezen. Alle overeengekomen maatregelen zitten namelijk al in het "sixpack", de zes recente Europese wetten in de strijd tegen de eurocrisis, meent het parlement.

In de marge van de vergadering van de Europese Raad ging even het gerucht dat de strijdlustige nieuwe parlementsvoorzitter Martin Schulz de Europese Raad uit protest ging "bezetten". Na de traditionele speech van de parlementsvoorzitter bij het begin van de vergadering zou Schulz weigeren de zaal te verlaten.

Schulz waarschuwde de staatshoofden en regeringsleiders tegen "dit afglijden naar intergouvernementeel beraad" waarin zijn parlement nauwelijks voorkomt. Hij bepleitte "meer Europa" en verliet daarna de vergadering zoals gebruikelijk.

In slotartikel 16 staat dat het verdrag binnen vijf jaar opgenomen wordt in de EU-verdragen. Dan krijgt het Europees Parlement dus weer volle invloed. Waarschijnlijk is deze intentie echter dode letter omdat het VK niet zal meewerken waardoor de vereiste unanimiteit ontbreekt. Premier David Cameron heeft met zijn weigering thuis uiteindelijke meer lof dan kritiek geoogst

4. Referenda taboe
Opmerkelijk is dat het verdrag nationale referenda ontwijkt. Europese verdragen vereisen de instemming van alle 27 lidstaten. Dat vereiste werd een knelpunt omdat sommige lidstaten hun bevolking moeten raadplegen. Meestal eindigt zo’n referendum negatief.

Om zo’n blokkade te vermijden treedt dit verdrag al in werking zodra twaalf landen (minder dan de helft dus) ratificeren. Gemikt wordt op 1 januari 2013. In deze formule heeft verwerping van een Europees verdrag, zoals de bevolking van Nederland, Frankrijk, Ierland in het verleden deed, geen effect meer. Om notoire dwarsliggers zoals Ierland bij de les te houden is bepaald dat wie niet ratificeert ook geen financiële hulp krijgt.

Opmerkelijk aspect is de deelname van negen EU-landen zonder de euro waarvan Polen het grootste is. Zweden en Denemarken wijzen met het VK de euro tot nu toe volledig af maar doen toch mee aan het verdrag. Bulgarije, Hongarije, Polen, Letland, Litouwen, Roemenië en Tsjechië hebben zich verplicht later aan te sluiten bij de EMU met de euro als munt.

Lastig was de eis van de landen zonder de euro om toegelaten te worden in de Euroraad. Polen wilde anders niet meedoen. Besloten is dat die landen jaarlijks uitgenodigd worden als de uitvoering van het verdrag aan de orde komt. Vergadert de Euroraad niet over de euro als zodanig maar over begeleidende aspecten (zoals concurrentiekracht) dan zijn alle landen die ratificeerden eveneens welkom.

President Nicolas Sarkozy wilde de Euroraad beperken tot de eurolanden. Hoe kleiner de groep, hoe zwaarder Frankrijk namelijk weegt. De president moest het bredere beraad accepteren zodra bleek dat alsmaar opsplitsen van de EU weinig landen aanspreekt.

Moeilijk punt was verder de deelname van de Europese instellingen in de sessies van de intergouvernementele Euroraad. Besloten is dat behalve de Commissiepresident, de president van de ECB, Mario Draghi, altijd uitgenodigd wordt. De voorzitter van de Eurogroep en die van het Europees Parlement kunnen uitgenodigd worden ("may be invited"). Voorzitter Herman Van Rompuy, die tevens de Euroraad leidt, doet verslag van de vergaderingen in het Europees Parlement.

Dit begrotingsverdrag is door kanselier Angela Merkel de andere landen afgedwongen. Zij kan haar aarzelende bevolking nu garanderen dat de eurozone voortaan op Duits rantsoen leeft, zonder overheidstekorten of inflatie. Aanvankelijk was vorig jaar niet één ander land voor deze aanpak te vinden. Merkel haalde eerst president Sarkozy over.

Een Duits-Frans voorstel konden de andere landen vervolgens niet afwijzen. Dit laatste geldt zeker voor de 'PIGS' (Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje), dat zijn de vijf zwakke broeders in euroland. Zij hebben de Duitse financiële steun bikkelhard nodig.

5. Hof toch arbiter

Hoewel het om een intergouvernementeel verdrag gaat, krijgt het Hof van Justitie van de EU toch het laatste woord. Dat Hof is arbiter zodra een land de begrotingsnormen niet respecteert. De Commissie krijgt daarbij de rol van aangever waarna het land dat het roulerende voorzitterschap bekleedt de boosdoener in Luxemburg meestal zal aanklagen. De uitspraak van het Hof is bindend.

De meeste landen leggen de schuldenrem vast in hun grondwet. Nederland doet dit in de komende Wet Houdbare Overheidsfinanciën. Iedere regering met een ontoelaatbaar tekort die dit niet snel corrigeert, krijgt van de Commissie opdracht 0,2 procent van zijn bnp renteloos in Brussel te deponeren. Blijft dat land in overtreding dan vervalt dat bedrag aan de EU. Voor een land met de omvang van Nederland gaat het dan om circa 1,2 miljard euro verlies.

Wordt noch gecorrigeerd noch de boete gedeponeerd dan komt het Hof in beeld. Uitgangspunt is de zogenaamde buitensporigetekortprocedure uit het Verdrag VWEU. Voortaan kan alleen een gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid van de ministers van Financiën een sanctie tegenhouden. Zo’n meerderheid die dan een zondaar de hand boven het hoofd houdt zal niet gauw ontstaan. Zelfs als de drie grootste landen samenspannen kunnen zij de straffende hand van de Commissie niet meer ontwijken.

Landen met een staatsschuld van meer dan 60 procent van hun bnp moeten daarvan minimaal vijf procent per jaar aflossen. Nederland is er niet in geslaagd ook hier de Commissie te laten sanctioneren. Nederland wilde de landen met een buitensporig tekort bovendien in de Raad van Ministers het stemrecht ontnemen. Dat is evenmin gelukt.

6. Vage groeistrategie

De nieuwe strategie voor economische groei komt van Frankrijk en Duitsland. Voorzitter Herman Van Rompuy schreef met de Commissie de eindtekst. Commissievoorzitter José Manuel Barroso hield een half uur durende presentatie "Growth and Jobs: Next Steps", gevolgd door een debat van twee uur.

Met drie aangrijpingspunten wil de Europese Raad de recessie aanpakken: 'jobcreatie', voltooiing van de interne markt en betere financiering van het bedrijfsleven. Wel is afgesproken dat het scheppen van banen de overheid geen extra geld mag kosten.

Uitgangspunt van de strategie is versterking van de concurrentiekracht en stimulering van groene economische groei. Met een record van 23 miljoen ingeschreven werklozen op de achtergrond levert dit voorjaar iedere regering een plan voor nationale jobcreatie. Brussel kan dat geheel van 27 plannen effectiever maken door de interne markt, "de drijvende kracht achter Europa's economische groei", aldus de slotverklaring, te voltooien.

Premier Mark Rutte wees er op dat die open markt slechts voor veertig procent is gerealiseerd. Vooral bij de dienstverlening bestaan talloze barrières die bedrijven belemmeren hun vleugels over de grenzen uit te slaan. Het Europees patent (al dertig jaar voorwerp van onderhandelingen), meer e-commerce, een digitale economie en het Europese energienetwerk zijn enkele actiepunten.

Het Europese midden- en kleinbedrijf (mkb) wordt aangeduid als "de ruggengraat van het Europese economische succes en de belangrijkste bron van werkgelegenheid". Op allerlei terrein waar de EU actief is, zal dat mkb meer aandacht krijgen.

Fenomeen dat aandacht verdient is dat tegenwoordig bij ieder project lidstaten afhaken. Dit is in strijd met de basisgedachte van de Europese Unie, maar wordt niettemin zonder klachten geaccepteerd. Zo doet Zweden niet mee aan de groeistrategie. Zij groeien daar als kool en hebben zitten dubben of ze wel mee zouden doen met het begrotingsverdrag. Dan bovendien óók nog participeren in een verklaring over economische groei vinden de Zweden te veel gevraagd

7. Enorme jeugdwerkloosheid
In Spanje en Griekenland zit ruwweg de helft van de jongeren werkloos thuis en in Italië, Portugal en Slowakije een derde. Nederland met de laagste jeugdwerkloosheid (8,6 procent) geldt als model. Rutte hield zijn collega's voor dat jongeren in Nederland alleen een uitkering krijgen als zij een opleiding of training volgen.

Voor het eerst willen de politieke leiders de overgebleven gelden uit Europese fondsen bestemmen voor bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Het gaat tot 2014 om maar liefst 82 miljard euro, aanvankelijk voornamelijk bestemd voor regionale ontwikkeling.

Gebrek aan goedgekeurde projecten is een oorzaak. Veel regeringen ontbreekt het geld om hun eigen aandeel daarin te financieren. Zo ontstond een stuwmeer van 82 miljard. Normaal gaat wat op de begroting overblijft terug naar de hoofdsteden. Na de top heeft Barroso de regeringen van Italië, Griekenland, Ierland, Letland, Litouwen, Portugal, Slowakije en Spanje gevraagd met Europese steun projecten te starten. Dit zijn de landen waar minstens een op de drie jongeren werkloos is.

8. Griekenland uit de eurozone?
De suggestie van de Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble om Griekenland de bevoegdheid over zijn begroting te ontnemen ging in de Europese Raad van tafel. Athene belooft al twee jaar reeksen bezuinigingen en privatisering van overheidsbezittingen die achteraf niet van de grond komen.

Zo kondigde de regering vorig jaar aan 30.000 overbodige ambtenaren naar huis te sturen. In werkelijkheid zijn er nog geen duizend vertrokken. Toch is het land vorig jaar 110 miljard

Europese steun toegezegd. Merkel zei "dat controle van buitenaf nodig wordt als een land niet aan de condities voldoet". Zij verwees naar Portugal en Ierland.

Dat zijn landen die eveneens aan de grond zitten, die geen schuldkwijtschelding krijgen zoals Griekenland, maar toch pijnlijke saneringen doorvoeren, aldus Merkel. De andere landen met Frankrijk voorop vinden het onder curatele stellen van Griekenland geen goed idee. Alleen Zweden en Nederland hebben wel begrip voor de Duitse wens.

Is in de marge van de Europese Raad gesproken over de mogelijkheid dat Griekenland de eurozone verlaat? Hoewel premier Rutte dit ontkent, spelen volgens persberichten Duitsland, Nederland en Finland met die gedachte. Krijgen zij binnenkort bijval ? "Valt Griekenland uit, dan storten de speculanten zich op Spanje en Italië".

Maar zijn anderzijds binnenkort die twee landen uit de gevarenzone, dan kunnen wij Griekenland best missen. Want 240 miljard euro lenen aan zo’n klein land dat bovendien niet saneert, is niet meer uit te leggen", aldus een hoge Franse regeringsbron in dagblad Libération van 1 februari.

Maandenlang al onderhandelen IMF, EU en ECB moeizaam met Athene over een nieuwe megalening van minstens 130 miljard euro. In oktober is al besloten dat de bankwereld voor minstens 100 miljard Griekse staatsobligaties moet afstempelen.

Dit komt neer op omzetting van die obligaties in riskante 30-jarige leningen aan Griekenland tegen een lage rente. Daarnaast moeten de eurolanden, de ECB en het IMF voor de nieuwe lening nogmaals vele tientallen miljarden storten. De deal gaat alleen door als Griekenland hervormingsplannen overlegt die in 2020 resulteren in een staatsschuld van 120 procent van het bnp.

Dat is dan altijd nog het dubbele van wat in de eurozone is toegelaten. Onderdeel van de deal die dezer dagen tot stand moet komen is een verdere algemene verlaging van de loonkosten, dus van het Griekse levenspeil.

9. Noodfonds weer groter?

De leiders gingen zonder nadere discussie akkoord met de tekst van een speciaal verdrag dat een "European Stability Mechanism" (ESM) creëert. Ook hier is voor een intergouvernementele aanpak gekozen, dus buiten de geijkte paden van de EU om.

Besloten is dat dit permanente noodfonds ESM per 1 juli in Luxemburg het tijdelijke (nogal sukkelende) EFSF vervangt. Bij de ondertekening van het verdrag op 2 februari in Brussel zei Van Rompuy dat het nieuwe fonds een uitleencapaciteit krijgt van "om te beginnen" 500 miljard euro. Het fonds bevat daartoe 700 miljard, te weten 80 miljard gestort en 620 miljard garanties van de eurolanden.

EFSF en ESM financieren zoals bekend de miljardensteun aan de landen die niet meer in staat zijn voor eigen rekening op de kapitaalmarkten te lenen. Tot nu toe gaat het om Griekenland, Ierland en Portugal. Zou Spanje of Italië in ademnood komen dan heeft het fonds onvoldoende middelen. Belangrijk openstaand punt is daarom of Duitsland meegaat met de grote meerderheid van landen (waaronder Nederland) die het ESM minstens 250 miljard extra wil verschaffen.

10. Top van Merkel
Dit was (alweer) de top van kanselier Merkel die de anderen haar opinies opdrong. Haar opzet (met Nederlandse steun) de crisis te rekken om aldus de rest van Europa haar zuinige economisch beleid op te dringen is geslaagd. "De schuldenrem is niet tijdelijk maar voor altijd", zo beklemtoonde de kanselier in Brussel.

Sedert Frankrijk zijn AAA-status onlangs werd ontnomen, moet Sarkozy dansen naar het pijpen van Berlijn. Er komen daarom geen euro-obligaties die de schuldenlast over alle eurolanden uitsmeren. Een positieve sfeerverandering in de Europese Raad is verder de komst van de hervormer Mario Monti namens Italië. Ten slotte valt op dat Cameron het aanvankelijke Britse verzet tegen het begrotingspact wat heeft getemperd.

Het was de vijftiende top binnen twee jaar over de eurocrisis. Voor één keer was de druk van de financiële markten om tot onmiddellijke besluiten te komen afwezig. Al sedert het Kerstreces laten die markten Europa met rust. Dat is volgens insiders te danken aan de ECB die in december een enorme sloot geld, 489 miljard euro, tegen een spotprijs voor drie jaar beschikbaar stelde aan de Europese banken.

Volgens de Financial Times denkt ECB-president Draghi voor eind februari aan een nog veel grotere injectie van mogelijk wel duizend miljard. Spotgoedkope mammoetleningen moeten het bankwezen zelfvertrouwen geven, zodat banken weer gaan uitlenen aan bedrijven en particulieren.

De rust op de markten gaf voorzitter Van Rompuy gelegenheid de leiders te laten nadenken over bovenstaande maatregelen die pas effect krijgen op langere termijn. Merkel gaf bij haar afsluitende persconferentie een pakkende samenvatting van het gebeuren: "een kleine maar belangrijke stap in een langdurig proces".

Onzekerheid blijft ondanks Grieks akkoord

24 februari 2012

De eurolanden steken iedere Griek, van baby tot bejaarde, dertigduizend euro toe. Het akkoord over een tweede reddingsoperatie betekent namelijk dat de eurolanden in totaal 347 miljard vrijmaken voor schuldkwijtschelding, leningen en garanties.

Griekenland accepteert dat het onder verscherpt toezicht komt. Voorlopig keert daardoor de rust terug op de financiële markten. De twijfel of Griekenland op langere termijn in de eurozone kan blijven, blijft echter.

1. Wantrouwen troef
In Europa en daarbuiten is met scepsis gereageerd op de uitvoerbaarheid van het nieuwe akkoord met Griekenland. De experts verwachten dat Griekenland (weer) niet in staat is aan zijn verplichtingen te voldoen. “Veel maatregelen die de regering nu belooft zijn in wezen twee jaar geleden ook al toegezegd, maar nooit uitgevoerd”, erkent de Griekse voormalige minister van Financiën, Stefanos Manos.

De Frans-Amerikaanse kredietbeoordelaar Fitch reageerde met een verlaging van de rating van Griekenland. Die gaat twee stappen ineens omlaag naar CCC. Dat is vlak boven de status D (default) van wanbetaler.

Mogelijk is daarom later nog een derde mammoet-hulppakket nodig, dan wel stapt Griekenland alsnog uit de eurozone. Commissievoorzitter José M. Barroso hoopt echter “dat dit akkoord het scenario afwendt van een ongecontroleerd Grieks faillissement met ernstige economische en sociale gevolgen”.

Er was op 20 februari in Brussel een veertien uur voortslepende marathonvergadering van de Eurogroep nodig om tot overeenstemming te komen. IMF, EU en ECB onderhandelen sinds juni vorig jaar over een tweede megalening van 130 miljard euro.

De megalening zou alleen doorgang vinden mits Griekenland ingrijpende hervormingen doorvoert. Die moeten in 2020 resulteren in een staatsschuld van hoogstens 120 procent van het bnp. Dat is overigens het dubbele van wat in de eurozone is toegelaten. In oktober hadden de regeringsleiders op sterk aandringen van Duitsland en Nederland al besloten dat de bankwereld tegelijk voor 100 miljard Griekse staatsobligaties moet afstempelen.

De vergadering van de Eurogroep was eerder uitgesteld omdat voorzitter Jean-Claude Juncker vond dat de Grieken nog te weinig aanboden. Premier Lucas Papademos, een partijloos voormalig vice-president van de ECB, kwam speciaal over uit Athene om zijn minister van Financiën, de geslepen Evangelos Venizelos, bij te staan.

Kort voor de bijeenkomst besloot Athene onder druk vanuit Brussel tot 325 miljoen extra bezuinigingen op defensie. Bij de start van het beraad zei een Nederlands onderhandelaar: “Let wel, het gaat hier om groot geld. Er zal nog flink aan allerlei knoppen gedraaid moeten worden, willen wij het vannacht eens worden”.

In de aanloop naar het finale beraad bleek dat Griekenland In plaats van 130 miljard inmiddels plotseling 139 miljard euro nodig heeft. De limiet van 120 procent staatsschuld in

2020 bleek inmiddels op 129 procent uit te komen. Nederland en Duitsland weigerden deze verdere verslechteringen te aanvaarden.

Belangrijker dan deze zoveelste tegenvallers is echter dat de Grieken met het alsmaar niet nakomen van talloze beloften het vertrouwen totaal verspeeld hebben.

Niet alleen onze minister Jan Kees de Jager (Financiën) moppert daarover voortdurend. IMF-directeur-generaal Christine Lagarde zei dat het nog nooit is gebeurd dat een land verzaakt aan zowat álle gemaakte beloften inzake hervormingen zoals Griekenland tot nu toe doet.

2. Het miljardenakkoord

Alle betrokken partijen (Griekenland, de landen met de Euro, de banken, de ECB) behalve het IMF hebben concessies gedaan. Teneinde het verschil tussen de toegezegde 130 en de inmiddels vereiste 139 miljard te overbruggen verlagen de eurolanden met terugwerkende kracht de rente die Griekenland op de eerste megalening uit 2010 moet betalen. Dat levert Athene 1,4 miljard op.

Minister De Jager kan nu niet langer pochen “dat wij aan die Griekse leningen nog verdienen”. Verder bestemmen de ECB en de nationale centrale banken winsten tot circa zeven miljard die zij komende jaren verwachten voor Griekenland.

De inzet is dat Athene vanaf 2015 zelf weer op de kapitaalmarkten kan lenen. Griekenland krijgt tot dan via het ESM 130 miljard plus 34 miljard overgebleven uit de lening van het EFSF van mei 2010. Die eerste megalening beliep 110 miljard. Totaal dus 164 miljard van eurolanden en IMF tezamen.

Die gelden zijn vooral bedoeld om aflopende leningen af te lossen en het Griekse overheidsapparaat te betalen. Neemt Griekenland de voorgeschreven maatregelen, dan blijft de eurozone het land ook na 2014 financieel ondersteunen, zo is beloofd.

Het IMF, dat eveneens twijfels heeft over Griekenland, bepaalt in de loop van maart haar aandeel in deze operatie.

In een interview met het Franse dagblad Le Monde van 23 februari mikt De Jager er op dat het IMF een derde van de megalening levert. Maar volgens de Wall Street Journal van 17 februari blijft de bijdrage van het IMF beperkt tot dertien miljard ofwel slechts tien procent. Het IMF kan bij gebrek aan kapitaal niet meer aan. Een substantiële IMF-bijdrage betekent bovendien dat het mondiaal opererende fonds dan overdreven focust op Europa.

Door de onzekere deelname van het IMF is nog onbekend wat Nederland moet bijdragen. Globaal rekent men op vijf tot zes procent. Doet het IMF dertien miljard, dan gaat het om zes procent van 117 miljard (130 minus dertien). Dat is maar liefst zeven miljard Nederlands geld.

3. Banken aan zet

Griekenland kan volgens de Europese Raad pas overleven als het verlost wordt van een substantieel deel van zijn 350 miljard tellende staatsschuld. De banken en andere beleggingsinstellingen met Griekse obligaties nemen daarom in plaats van 50 nu 53,5 procent van de waarde van hun obligaties als verlies.

De financiële wereld spreekt eufemistisch van een “haircut” ofwel van PSI (Private Sector Involvement). Omdat die obligaties toch al in waarde gedaald waren, zien de verliezers feitelijk af van driekwart van hun vorderingen. De operatie verloopt via een obligatieruil waarbij de bezitters hun Grieks schuldpapier ruilen tegen obligaties met 30-jarige looptijd en een rente van voorlopig maar twee procent.

In plaats van de aanvankelijk bedoelde honderd miljard, nemen de financiële instellingen zo doende 107 miljard verlies, zo hebben de eurolanden afgedwongen.

Voorzitter Juncker moest de nachtelijke vergadering meermalen schorsen voor beraad met de vertegenwoordigers van het Institute of International Finance (de bankwereld).

Het is afwachten tot 12 maart of die bankwereld dit zogenaamd vrijwillige afstempelen accepteert. Uiteindelijk beslissen de financiële instellingen elk voor zich tussen 8 en 11 maart. Negentig procent van de betrokken banken moet meedoen, anders is de zaak van de baan. De “hedge funds”, die veel Griekse papieren hebben opgekocht en destijds verzekerd tegen verlies, hebben er financieel belang bij de beoogde obligatieruil alsnog te doen mislukken.

In Nederland zit volgens persbureau AFP van 14 februari alleen ING met dergelijke obligaties, nominaal voor 300 miljoen. Dat is een schijntje vergeleken met België waar de bank Dexia (inmiddels failliet) met 1,3 miljard in de maag zit. Dat is dan weer niks vergeleken met Griekenland, even groot als België. Griekse banken hebben voor zelfs ruim 25 miljard van die waardeloze obligaties.

De betrokken banken krijgen wat snoepjes om de pil te verzachten. Zij ontvangen dertig miljard compensatie als zij Griekse obligaties omruilen tegen veel minder aantrekkelijke langlopende leningen. Dat bedrag komt uit de megalening van 130 miljard. Verder komt 50 miljard beschikbaar als staatssteun aan vooral Griekse banken die anders omvallen. Ten slotte houdt de ECB 35 miljard beschikbaar om de obligatieruil te doen slagen

4. ECB behulpzaam

De ECB speelt als centrale bank een cruciale rol in de pogingen de zwakke eurolanden binnenboord te houden. Rechtstreekse financiële steun mag de ECB (die wordt gefinancierd door de lidstaten) krachtens de Europese verdragen niet geven. Wel koopt de bank al maanden op de secundaire markt massaal afgewaardeerde obligaties van zwakke eurolanden op.

Sedert zijn aantreden als opvolger van Trichet ontpopt de Italiaanse ECB-president Mario Draghi zich als pragmatisch. Hij voorziet de banken massaal van goedkoop krediet, wat op de rand ligt van zijn bevoegdheden. Draghi doet dit in de hoop de economie aldus te stimuleren. De president heeft echter in de Eurogroep pertinent geweigerd om de 40 miljard Griekse obligaties in handen van de ECB te laten meedoen aan genoemde pijnlijke “haircut”.

5. Griekenland geplaagd

Is het haalbaar dat Griekenland in 2020 nog maximaal 120 procent (vergeleken met zijn bnp) staatsschuld heeft? Vandaag zit men op 164 procent. Zonder forse maatregelen komt Athene te zijner tijd uit op 170 procent. IMF-topvrouw Lagarde liet weten dat zij alleen meedoet in een draaiboek met per 2020 120 procent staatsschuld als limiet.

Vandaar dat zoals hiervoor beschreven de banken, de ECB en de eurolanden te elfder ure voor extra schuldverlichting moesten zorgen. Het akkoord komt nu uit op een staatsschuld van 120,5 procent, wat Lagarde accepteert..

Al maandenlang geplaagd door grote onrust onder de bevolking houdt Griekenland in april algemene verkiezingen. De regering die daarop volgt moet naar goed democratisch gebruik haar beleid afstemmen op de verkiezingsuitslag. Gezien de onrust rijst de vraag of de nu toegezegde talloze ingrijpende maatregelen dan nog wel politiek uitvoerbaar zijn.

De rechtse Nieuwe Democratie en de sociaaldemocratische PASOK die nu samen regeren, moesten in Brussel beloven achter bovenstaand akkoord te blijven staan hoe de verkiezingsuitslag ook uitvalt.

“Dit akkoord is in het belang van de Griekse bevolking”, zo motiveerde premier Papademos zijn belofte om desnoods te verzaken aan de verkiezingsuitslag. Maar de populistische partij LAOS, die op grote winst staat in de peilingen, is daar niet aan gebonden. Griekenland moet dit jaar nog 3,3 miljard extra bezuinigen op zijn nationale begroting.

Op aandringen van vooral de AAA-landen (die het meeste risico lopen) Duitsland, Finland en Nederland, komt Griekenland onder curatele. Het controleteam van de Commissie dat in Athene is neergestreken wordt verdubbeld en aangevuld met nationale experts ook uit Nederland.

De toezichthoudende trojka van EU-ECB-IMF doet niet langer per kwartaal Athene aan, maar vestigt zich daar permanent. Eveneens op sterk aandringen van De Jager gaan de overboekingen uit de beloofde megalening van het ESM naar een geblokkeerde rekening. Griekenland moet dat geld aanwenden voor aflossingen en dergelijke. Er komt echter geen veto op het aanspreken van deze miljarden zoals Duitsland en Nederland hadden gewild.

6. Exit Griekenland?

Officieel is Griekenland met dit akkoord blijvend gered. 110 miljard in 2011, 130 miljard nu plus 107 miljard van de bankwereld resulteert in 347 miljard steun in allerlei vorm. Omgerekend naar 10,7 miljoen Grieken is dat meer dan dertig mille per hoofd van de bevolking, van baby tot bejaarde: een ongekend bedrag. Dan is het wel opmerkelijk dat de financiële experts toch zowat unaniem concluderen dat slechts tijd gekocht is. Het uitstappen van Griekenland uit de euro zou een kwestie van tijd zijn.

Griekenland moet namelijk zó fors bezuinigen en verarmen dat de vereiste economische groei als echte remedie nog jaren uitblijft. Dat staat in een uitgelekt rapport van EU, ECB en IMF. Het rapport concludeert dat Griekenland gewoonweg niet in staat is tot de overeengekomen hervormingen. Het land blijft in de diepe recessie waarin het al jaren zit. Vorig jaar bijvoorbeeld kromp de economie met 7,5 procent en dit jaar met 4,5 procent.

De studie verwacht dat daarom de Griekse schuldenberg komende jaren niet vermindert. Dus zou te zijner tijd nog een derde miljarden-injectie nodig zijn. Voor de ministers van financiën in de Eurogroep is dit uiteraard een taboe. “Nie wieder !”, (Niet nogmaals!) aldus op 22 februari het commentaar in Luxemburger Wort, het lijfblad van voorzitter Juncker.

Anderzijds komt de sanering volgens een hoge EU-functionaris tussen 2009 en 2015 neer op minimaal veertig procent verlaging van lonen en levensstandaard. Gekoppeld aan minder

ambtenarij moet dit Griekenland internationaal op termijn een concurrentievoordeel opleveren.

Volgens financiële analisten is hét grote voordeel van de nu gesloten deal dat Griekenland langzaamaan losgemaakt wordt van de rest van de eurozone. Het probleem van de banken en andere financiële instellingen die hun vingers brandden aan Griekse obligaties is binnenkort de wereld uit. De ministers van landen met de euro zwijgen over dit scenario natuurlijk. Hun Zweedse collega van Financiën Anders Borg onthulde wellicht hoe zij denken.

“Dit akkoord is een volgende akte in een Griekse tragedie. Ik denk dat het Griekse probleem is teruggebracht tot een Grieks probleem”, aldus Borg. Hij speculeert op een latere uitstap van de Grieken maar dan zonder faliekante gevolgen voor de rest van de eurozone.

Op 20 maart moet Griekenland 14,5 miljard aflossen. Zo nee, dan gaat het land failliet en ontploft de EMU met gevolgen die niemand kent. Dat rampscenario is met bovenstaand akkoord richting Athene op de lange baan geschoven.

7. Extra Euroraad

Nog vóór de Europese Raad en de extra Euroraad van 1 en 2 maart in Brussel moet de Griekse regering een reeks voor de bevolking pijnlijke maatregelen nemen. Die regelingen, opgesteld door de trojka, beslaan vijftig pagina’s.

Het is de bedoeling dat de staatshoofden en regeringsleiders pas dan het akkoord bevestigen. “Het gaat om onder meer achterstallige maatregelen uit het eerste hulpprogramma van 2010”, aldus De Jager. Hij sprak vroeger altijd nogal luchthartig over steun aan zwakke eurolanden. Vandaag vindt de minister dit akkoord “een programma met risico’s”.

Tijdens de komende vergadering tekenen de staatshoofden en regeringsleiders het pas gesloten “Verdrag voor Groei, Stabiliteit en Governance in de Economische en Monetaire Unie”. Kernpunt daarin is de verbintenis tot voortaan overal een overheidsbegroting zonder tekort van betekenis.

Naast het bij applaus herbenoemen van Herman Van Rompuy als “president” (tot 2015) wordt de vuurkracht van het EMS een belangrijk gesprekspunt. Dat noodfonds treedt 1 juli in werking en bevat 500 miljard. Dat is te weinig zodra na Griekenland, Ierland en Portugal grotere landen zoals Spanje of Italië in de problemen komen. Overwogen wordt om circa 250 miljard die overblijven uit het uitdovende EFSF over te hevelen naar het ESM.

Voor zo’n operatie is wat te zeggen. Als Griekenland alsnog uitstapt (bijvoorbeeld na de komende algemene verkiezingen) is het uiteenrafelen van de EMU en de euro begonnen. Dan worden de andere zwakke landen aangevallen door de speculanten. Een versterkt ESM met 750 miljard aan vuurkracht kan die speculanten afschrikken.

Tot nu toe zijn Duitsland (vanwege binnenlandse oppositie) en Frankrijk (dreigende verlaging van zijn kredietstatus) tegen. Nederland en de meeste andere eurolanden zijn voor versterking van het ESM. Het IMF dringt zelfs sterk daarop aan.

Hoe ECB en Euroraad de crisis temperen

16 maart 2012

Dankzij een goocheltruc krijgt de eurozone nu toch het beoogde reddingsfonds van 1000 miljard. De ECB pompte tevoren duizend miljard in het bankwezen. Met deze twee besluiten lijkt de rust in de eurozone voorlopig terug te keren. Spanje is het nieuwe zorgenkind. Opmerkelijk is het wel hoe ongebruikelijk hard premier Rutte in de Europese Raad om de oren kreeg.

1. Goocheltruc tovert mammoet noodfonds
De oplossing van de eurocrisis verloopt niet langer volgens Duits-Frans, maar nu volgens Duits recept. Frankrijk is als sturende kracht weggevallen, zo blijkt hieronder. Duitsland wil de begrotingszondaars niet meer helpen dan strikt nodig. Dat dwingt die landen hun tering spoedig beter af te stemmen op hun nering. Dat kan het best via structurele hervormingen zoals lagere lonen of wat langer werken en hervorming van de arbeidsmarkt. Deze aanpak lokt in landen met grote tekorten heftig verzet uit bij het publiek.

De overheid heeft voorlopig geen geld voor stimulerende groeiprogramma's. Daardoor duurt de beoogde sanering extra lang. Te snel saneren van het overheidsbudget de recessie verdiepen. Het noodfonds EFSF/ESM overbrugt met goedkope leningen dat tempo probleem. Deze centrumrechtse aanpak van Duitsland heeft de stilzwijgende steun van de andere eurolanden. Daarom krijgt kanselier Merkel geen weerwoord. Zeker niet nu via rust op de financiële markten gunstige resultaten zich aftekenen.

De ministers van financiën doorbraken op 30 maart het slepende dilemma rond de omvang van het noodfonds ESM voor de euro. Zij verhogen het fonds tijdelijk tot 800 miljard euro met een uitleencapaciteit van 500 miljard. '800 miljard euro is duizend miljard dollar', aldus hun optimistische woordvoerders in Kopenhagen waar de Eurogroep vergaderde.

Maandenlang is er voor gepleit dat Europa een 'big bazooka' zou installeren om de euro te verdedigen. De Europese Commissie, de Verenigde Staten, China, de OESO en het Verenigd Koninkrijk vroegen om ruwweg 1000 miljard euro vuurkracht. Pas dan voelt de internationale financiële wereld dat alle aanvallen op de euro zullen mislukken. Duitsland en Finland hielden zo´n 'big bazooka' echter tegen. Zij vrezen dat zwakke eurolanden dan hun sanering alsnog uitstellen.

Zodra begin 2010 in Griekenland de crisis losbarst, creëert de EU het reddingsfonds EFSF dat binnenkort uitdooft. Nadien komt per verdrag het permanente reddingsfonds ESM tot stand. Sedert einde 2010 is er vervolgens discussie over de omvang van dat ESM. Duitsland staat nu toe om ruim 200 miljard euro aan garanties aan Griekenland, Ierland en Portugal toegestaan over te boeken van het uitdovende EFSF naar het ESM. Dat bedrag komt bovenop de overeengekomen capaciteit van 500 miljard van het ESM. Met daarnaast nog 100 miljard andere garanties komt de totale omvang zo op 800 miljard euro.

Uiteindelijk is een ´firewall´ totstandgekomen van ´ruim 1000 miljard dollar´, aldus een tevreden minister Jan Kees de Jager in zijn brief aan de Kamer van 3 april. ´Met het verhogen van de ´firewall´ wordt een belangrijk signaal gegeven aan de internationale gemeenschap die in verschillende bewoordingen aandrong op een groter noodfonds van de eurozonelanden´, aldus de minister. Hij meldt verder dat Nederland in totaal nu garant staat voor 134 miljard.

Nederland moet daarnaast in twee jaar 4,6 miljard versneld in Brussel storten. Deze storting heeft (nog) geen invloed op het tekort van de Nederlandse staat, wel stijgt de staatsschuld evenredig.

Hoe men het ook voorstelt, de noodfondsen hebben door het Duitse verzet niet één euro extra gekregen. Om dit te camoufleren bedacht Berlijn de wisseltruc naar dollars. `Laat de eurolanden hun problemen oplossen. Anders helpt al dat geld van de noodfondsen toch niet`, zo motiveerde Wolfgang Schäuble, de Duitse minister in Kopenhagen zijn positie.

Net als de beurzen hebben de financiële experts genuanceerd gereageerd. Carsten Brzeski van ING spreekt van een typisch Europees compromis. "Het is net zo ver als Duitsland wilde gaan. Om dit te maskeren is wanhopig een truc bedacht via dollaromrekening", aldus de ING-expert.

De kracht van de gezamenlijke noodfondsen krijgt vorm als je ze vergelijkt met het IMF dat wereldwijd in noodsituaties bespringt. Met ruim 1000 miljard dollar aan reserves zijn EFSF-ESM 2,5 keer zo sterk als het IMF met 380 miljard aan capaciteit. Dat is dus echt niet niks. Het IMF beslist op 21 april in hoeverre het de eurozone bijspringt. Teneinde het IMF gunstig te stemmen stellen de landen met de euro 150 miljard beschikbaar voor wereldwijde IMF operaties, inclusief dus Europa.

2. Spanje nieuw zorgenkind

Griekenland, Ierland en Portugal hangen al maanden aan het infuus van het EFSF. Deze landen zijn niet in staat om zelfstandig betaalbare leningen te sluiten. Intussen zitten de grote eurolanden Spanje en Italië in de gevarenzone. De rust aan het front is daarom bedrieglijk, zo waarschuwde Jörg Rasmussen op 27 maart namens de ECB in het Europees Parlement.

De zorg daarover heeft Duitsland gedwongen mee te werken aan bovenstaande besluiten, zeggen diplomaten. Die toegeving is in de Duitse media slecht ontvangen. Kanselier Angela Merkel had steeds beloofd geen verdere concessies meer te doen. Spanje is doodziek, zo bekende de regering op 3 april zelf. Het land zit in een stevige recessie, kampt met een jeugdwerkloosheid van ruwweg 40 procent en moet dit jaar nog 27,3 miljard bezuinigen. Dat verloopt via lagere overheidsuitgaven en via hogere belastingen.

De begroting op 3 april gepresenteerd door minister van Financiën Cristóbal Montoro, leert dat genoemde 27,3 miljard, hoewel een megagroot bedrag, helemaal geen bezuiniging is. Spanje betaalt namelijk dit jaar meer dan 28 miljard aan rente op zijn staatsschuld en bovendien meer dan 28 miljard aan werkloosheidsuitkeringen.

De Spaanse staatsschuld wordt vooral gefinancierd door binnenlandse banken. Die banken blijven alleen op de been dank zij extreem goedkope kredieten van de ECB. Eurocommissaris Olli Rehn (EMU) vreest dat Spanje later dit jaar aan het infuus van het EMS moet. Met 500 miljard in de noodfondsen kan Europa Spanje dan wellicht redden. Volgt later echter ook Italië, dan keert de eurocrisis echt in alle hevigheid terug. "Het EMS is absoluut niet in staat beide landen te redden", zo is te beluisteren bij de experts rond commissaris Rehn.

3. ECB forceert pauze eurocrisis

Sommige leiders van de Europese Unie denken dat het ergste van de crisis rond de euro voorbij is. Dat is zeker te danken aan de ECB. Zij gaf het wankele bankwezen in december en februari een ongekende financiële injectie. Nadat er de eerste keer 489 miljard euro krediet in

de spuit van bankpresident Mario Draghi zat, injecteerde hij op 29 februari zelfs 529,5 miljard. Het gaat om spotgoedkoop krediet met een jaarrente van voorlopig maar een procent voor drie jaar. De banken zullen die miljarden veel duurder uitlenen.

De ECB wil de banken die elkaar wegens onderlinge zwaktes al maanden wantrouwen, rugdekking geven voor hun financiering. Bovendien wordt kredietschaarste die de lopende recessie nog verergert, zodoende voorkomen. Ruim 800 banken maakten van de regeling gebruik. Italië en Spanje nemen samen ruwweg de helft van die leningen op. De banken daar kopen met dit goedkope geld hoogrentende nationale staatsobligaties die jaarlijks vijf procent rente opbrengen.

Beide keren greep Draghi in vlak voor de Europese Raad om zo zijn onafhankelijkheid van de politiek te onderstrepen. De financiële markten reageerden positief; de onrust en de beroering die daar einde 2011 nog volop heersten, zijn tot nu toe niet teruggekeerd. Door genoemde aankopen van staatsobligaties zakte de rente die de bedreigde landen op hun schulden moeten betalen. Bijkomend voordeel is dat de ECB haar steunaankopen van afgewaardeerde staatsobligaties kan afbouwen.

Hoge inflatie ruïneert een samenleving omdat de rijken daardoor slapend rijker worden en de armen armer. De waardevastheid van de euro (maximaal twee procent inflatie per jaar) is daarom de hoofddoelstelling van de ECB en van de EMU. Hoe valt tegen die achtergrond deze nooit vertoonde geldschepping door de ECB van meer dan een triljoen euro ‘nieuw geld’ te verklaren?

Bankpresident Draghi heeft op 8 maart gezegd dat de in vorig najaar toch al lage geldschepping in de EMU (de zogenaamde M3) in januari slechts toenam van 1.5 naar 2,5 procent. Dat is ver onder het maximum van 4,5 procent wat de ECB momenteel hanteert.

Dat de grondstoffenprijzen stijgen heeft volgens Draghi niks met zijn recente geldschepping te maken. Bovendien hebben tegelijk met de opname van goedkoop geld andere banken in de Eurozone massaal geld geparkeerd bij de ECB.

Die bewegingen compenseren elkaar dus ten dele. Maar als de economie te zijner tijd aantrekt, gaan die duizend miljard nieuw geld alsnog de prijzen opdrijven? In Frankfort is het antwoord dat de ECB er scherp op let die goedkope leningen tijdig bij de banken terug te vragen. De ECB beschikt daartoe over de vereiste bevoegdheden.

Een opgeluchte president Nicolas Sarkozy bedankte Draghi voor zijn actie. De Bundesbank daarentegen heeft scherp negatief gereageerd. In een open brief schrijft voorzitter Jens Weidmann dat het niet de taak is van de ECB om wankele overheden en banken met geld van de belastingbetaler (de ECB is een staatsbank) op de been te houden.

Achtergrond van deze kritiek is de vrees dat overheden nu de rust weerkeert, noodzakelijke bezuinigingen en saneringen weer uitstellen. De critici wijzen er op dat de ECB vooral de zwakkere banken momenteel kunstmatig financiert. Is over drie jaar de verhoopte gunstige conjunctuuromslag uitgebleven, dan kunnen die banken niet aflossen. Gezien de Duitse kritiek is het opvallend dat volgens de financiële pers van de 800 deelnemende banken er maar liefst 460 (veelal kleinere) Duitse instellingen zijn. Van de grotere Nederlandse banken heeft naar verluidt alleen SNS de behoefte gevoeld van een injectie door de ECB.

4. Politieke leiders verdeeld
Diverse nationale politieke leiders, plus de altijd behoedzame voorzitter van de Europese Raad, Herman Van Rompuy, zeggen dat het ergste van de crisis voorbij is. President Sarkozy en andere zuidelijke leiders delen die mening. In hoeverre is de wens hier echter de vader van de gedachte?

Veel zuiniger is het oordeel van kanselier Angela Merkel en de leiders van andere noordelijke landen met traditioneel een harde munt. Volgens Merkel biedt de rust op de financiële markten nu ruimte om de staatsschulden te saneren en zo doende de concurrentiekracht te verhogen. "Het is echter nog veel te vroeg om het alarm af te zetten". Premier Mark Rutte zei bij zijn vertrek van de Europese Raad van 1 en 2 maart uit Brussel niets te hebben gemerkt van een positieve sfeerverandering,

Rutte wijst de voortdurende kritiek dat de Europese Raad 'te weinig en te laat handelt' af. "Twee jaar geleden stond de eurozone er slecht voor als gevolg van de staatsschuld van sommige landen. Europa heeft geleidelijk aan stap voor stap passend gehandeld. Allereerst door een faillissement van Griekenland te voorkomen.

Dat gebeurde door twee enorme noodfondsen op poten te zetten. Europa wist vervolgens Ierland en Portugal weg te trekken van de afgrond. Spanje en Italië kregen tegelijk een regering die wel maatregelen neemt. Neem je dat allemaal in de beschouwing, dan staan wij er veel beter voor dan twee jaar geleden".

5. Tweedracht doorstart economie
De Eurocrisis kun je samenvatten in drie problemen. Ten eerste is er het gebrek aan liquiditeit bij de banken. Daaraan is afgelopen maanden tegemoet gekomen via genoemde ECB-operaties. Dan is er het solvabiliteitsprobleem bij de PIGS (Portugal, Ierland, Griekenland, Spanje).

Die landen kunnen daarvoor een beroep doen op de noodfondsen ESM en EFSF met een uitleencapaciteit van 750 miljard. Tenslotte is er het structurele probleem van de achterblijvende concurrentiekracht in de PIGS-landen en elders. Dat vraagstuk stond bij deze Europese Raad centraal, zoals hierna blijkt.

Voor het eerste sedert de crisis begon is langdurig gesproken over structurele maatregelen. Unaniem mikken de politieke leiders daarvoor op economische groei. Maar het recept voor een doorstart van de stagnerende conjunctuur roept verdeling op. Twaalf regeringen, waaronder de Nederlandse, leggen het accent meer op een Angelsaksische benadering via liberalisering en minder regeldruk. Frankrijk en Duitsland daarentegen houden vast aan het Rijnlandmodel met zijn sociale markteconomie.

De voorzitters Herman Van Rompuy en José Manuel Barroso (Europese Commissie) doen binnenkort concrete voorstellen. Een belangrijk aangrijpingspunt is de dienstverlening. Liberalisering daarvan met meer concurrentie levert maar liefst 2,5 procent extra economische groei op. Dat is net zoveel als de hele economie van Griekenland, zei Rutte.

Liberalisering van de ICT brengt zelfs vier procent groei op. Daarmee kan Europa blijven concurreren met de nieuwe economische grootmachten elders, aldus de premier. Van Rompuy noemde op 13 maart in het Europees Parlement verlaagde belastingtarieven vooral voor lager

betaalde werknemers, liberalisering van beschermde beroepen en minder bureaucratie als voorbeelden.

Verdergaande liberalisering ligt in veel EU-landen vandaag moeilijk. Komt de EU hierover tot een compromis met concrete maatregelen? Het risico is groot dat Brussel de verdeeldheid omzeilt door de gebedsmolen vol vrome voornemens weer in werking te zetten. In zijn verslag van de Europese Raad op 13 maart voor het Europees Parlement waarschuwde voorzitter Barroso al voor dat gevaar.

6. Uitstel Grieks faillissement
Het IMF heeft op 15 maart zijn akkoord betuigd met de nieuwe Europese lening van 130 miljard voor Griekenland waarover maandenlang is onderhandeld. Het IMF zal zelf voor 28 miljard daarin participeren. De lening volgt op een eerdere mammoetlening aan Athene van 110 miljard. De lening wordt in schijven beschikbaar gesteld en komt voor rekening van de eurolanden en het wereldwijd werkende IMF samen.

De financiële wereld leverde op 8 maart een enorme bijdrage door voor 107 miljard euro Griekse staatsschulden kwijt te schelden. Met één klap zakt die schuld aldus van 360 naar circa 245 miljard euro. Het gaat hier om een in Europa tot nu toe ongekende kwijtscheldingoperatie. Zij komt voort uit vooral Duitse en Nederlandse aandrang om de beleggers (banken, verzekeringen, pensioenfondsen en particulieren) eveneens te dwingen tot een bijdrage. Tot nu toe betaalde alleen de belastingbetaler de staatsschuldencrisis (via EU, ECB en IMF).

De kwijtschelding komt neer op een obligatieruil waarbij de beleggers 53,5 procent verlies nemen. Omdat de nieuwe obligaties minder waard zijn, slikken de eigenaars in feite 75 procent verlies. Een van de slachtoffers is ABN Amro die aldus 880 miljoen verliest, al verzet de bank zich nog tegen deze claim.

Eurolanden mogen 60 procent van hun bnp aan staatsschuld hebben. Griekenland zit op 161 procent. Dat percentage loopt ondanks de genoemde kwijtschelding volgend jaar op tot 164 procent. Daarna begint een beoogde daling die in 2020 moet uitkomen op 120,5 procent.

De vraag is of het Griekenland lukt met een krimpende economie om in zeven jaar tijd 44 procent van zijn staatsschuld af te lossen. Daarover bestaat grote twijfel. De recente marktontwikkelingen duiden er op dat de kwijtschelding niet meer is geweest dan het uitstel van een later Grieks faillissement. De nieuw uitgegeven obligaties zijn namelijk al meteen weer fors in waarde gedaald. Dat is een slecht teken.

7. Nederland zwaar onder vuur
Nooit eerder sedert de start van de Europese Raad in 1974 kwam een Nederlandse regeringsleider daar zó zwaar onder vuur als Mark Rutte op 1 en 2 maart. Er weerklonken drie salvo’s. Eerst wegens het Nederlandse veto op de uitbreiding van Schengen met Roemenië en Bulgarije.

Vervolgens wegens het meldpunt van de PVV die oproept klachten te deponeren tegen de Midden en Oost-Europeanen. Ten slotte wegens de raming van het CPB dat een mammoetoverheidstekort voorziet van 4,5 procent. Maar de kritiek op deze belangrijke onderdelen van zijn beleid liet de premier opvallend onberoerd, zo leerde zijn reactie.

Parlementsvoorzitter Martin Schulz haalde ongebruikelijk krachtig uit tegen Nederland wegens de website en Schengen. In zijn toespraak tot de Europese Raad bleef Schulz nog diplomatiek, maar bij de aansluitende persconferentie kreeg Nederland er volop van langs. Schulz eiste een veroordeling van de Europese Raad in de conclusies van de vergadering. Die oproep had overigens geen gevolg. Wel kritiseerde de Poolse premier Donald Tusk Nederland.

Na een gesprek tussen Schulz en Rutte kwam de premier met een drievoudig antwoord. “De website is geen zaak van de Nederlandse regering maar van de PVV als politieke partij. Het kabinet staat volledig achter de Europese wetgeving betreffende het vrije verkeer van personen in Europa. Verder geef ik geen enkel commentaar op deze kwestie”. Later beweerde Schulz dat Rutte binnenskamers wel afstand had genomen van het meldpunt. De premier ontkende dit echter, later ook tegenover de Tweede Kamer.

Vervolgens nam het Europees Parlement op 15 maart een resolutie aan waarin het meldpunt als ‘kwaadwillend en discriminerend’ wordt veroordeeld. VVD en SP stemden in Straatsburg tegen, evenals uiteraard de PVV. Zij vinden dat het Europees Parlement buiten zijn boekje gaat door Nederland de maat te nemen. Eerder had de Europese Commissie al vastgesteld geen actie te kunnen ondernemen. Rutte is ingegaan op een uitnodiging van voorzitter Schulz om deze zomer voor het plenaire parlement in Straatsburg te verschijnen.

Rutte erkende in de Europese Raad onder druk te zijn gezet wegens zijn weigering om Roemenië en Bulgarije toe te laten tot Schengen. Voor de aanvang van de vergadering deden Van Rompuy en de Roemeense president Traian Basescu in een driegesprek pogingen om Rutte tot een meer positieve opstelling over te halen.

“Formeel gesproken voldoen beide landen aan de juridische voorwaarden voor toelating tot Schengen. Nederland wil echter eerst zien of die vereisten ook werkelijk door die twee landen zijn doorgevoerd. Daartoe wachten wij op een nadere rapportage van het verificatiemechanisme CVM. Mogelijk kunnen wij vervolgens in september besluiten”, aldus Rutte. Tot dan blijven Roemenië en Bulgarije buiten Schengen.

8. Omstreden begrotingspact getekend

Op 2 maart hebben de staatshoofden en regeringsleiders het “Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur in de Economische en Monetaire Unie” getekend. Het Verenigd Koninkrijk, dat geen plannen heeft de euro in te voeren, en Tsjechië, dat de budgettaire verdragsnormen toch wil respecteren, doen niet mee. “Dit verdrag is een mijlpaal op de weg naar een stabiele eurozone”, zo stelde kanselier Merkel tevreden vast. Het verdrag is dan ook haar uitvinding.

Het verdrag beitelt in steen wat in het zogenaamde ‘sixpack’ aan wetgeving is vastgelegd. Een voorbeeld daarvan zijn de zware boetes voor landen met te hoge tekorten. Het ‘sixpack’ corrigeerde vorig jaar via uitvoerige wetgeving de constructiefouten in 1991 bij de schepping van de EMU gemaakt. Die gebreken veroorzaakten de lopende eurocrisis.

Denk bijvoorbeeld aan de bestraffing van regeringen met een gat in de hand. Omdat slechts 25 landen mee doen gaat het om een intergouvernementele operatie. Het Europees Parlement staat daardoor buiten spel. De Commissie en vooral het Hof van Justitie krijgen wel een belangrijke rol.

Het is echter onzeker of alle ondertekenaars het verdrag wel ratificeren. Nederland is een onzekere ondertekenaar zodra de PvdA afhaakt. Ierland wegens een referendum met onzekere afloop. Frankrijk omdat presidentskandidaat François Hollande het verdrag in deze vorm verwerpt. Om deze risico's te omzeilen is afgesproken dat het verdrag al in werking treedt zodra twaalf landen hebben geratificeerd. Gemikt wordt op 1 januari aanstaande. Alleen landen die ratificeren kunnen nog een beroep doen op steun van de noodfondsen EFSF en ESM.

Hoewel Rutte dit uit vrees voor de PVV ontkent, zien zijn collega's in het verdrag een duidelijke overdracht van nationale bevoegdheden (dus van soevereiniteit) naar Europa. Zo mag het overheidstekort nog maximaal drie procent belopen. Dat was altijd al zo, maar vrijwel geen enkele regering hield zich daaraan.

Voortaan moet iedere deelnemer die drie procent limiet wettelijk verankeren, liefst in de grondwet. Daardoor krijgt Brussel ongekende invloed op overheidsfinanciering, sociale voorzieningen, onderwijs, culturele voorzieningen, defensie etc., zo is de verwachting.

Rutte wil echter niet horen van een Brussels 'dictaat'. "In de toekomst willen wij overheidsfinanciën in evenwicht zodat de economie weer gaat groeien en nieuwe banen ontstaan. Wij willen dat Brussel alle deelnemende landen daarop controleert. Het is typisch Nederlands te streven naar gezonde overheidsfinanciën. Nederlanders worden onrustig van overheidstekorten. Zij weten dat dan de belastingen omhoog moeten en dat bedrijven niet meer naar Nederland komen om te investeren".

9. Spanje krijgt toch respijt

De inkt van het zojuist getekende begrotingspact was amper droog of de eerste die dispensatie wil meldde zich al. De Spaanse premier Mariano Rajoy Brey verraste de Europese Raad met de aankondiging zijn tekort van 8,5 tot 9 procent dit jaar niet te kunnen halveren. 4,4 procent was echter wel de afspraak gemaakt met de vorige regering (die de tekorten fors liet oplopen).

De Commissie moet meteen haar 'sixpack' omzeilen dan wel een conflict uitvechten met Madrid. Zij (en de Eurogroep) kiest voor flexibiliteit. Rajoy wilde naar een tekort van 5,8 procent, maar gaat nu akkoord met 5,3 procent. Tegelijk belooft de premier voor 2013 'scrupuleus' de drie procent limiet aan te houden.

Voor Hongarije dat eveneens een uitzondering wil, hangt een boete van 500 miljoen in de lucht. Boedapest heeft verzaakt aan meermalen herhaalde beloften tot sanering. Premier Viktor Orbán vergelijkt de houding van de Commissie met die van het Kremlin onder de Koude Oorlog. Hij zoekt de confrontatie.

10. Van Rompuy 'dubbelpresident'

De staatshoofden en regeringsleiders benoemden voorzitter Van Rompuy zonder discussie voor een tweede termijn van 2,5 jaar die definitief eindigt op 30 november 2014. Van Rompuy zal bovendien de onlangs ingestelde Euroraad leiden. De vroegere kritiek op hem als onbekende 'grijze muis' is verstomd.

De Vlaming cultiveert intussen graag zijn aangeboren bescheidenheid. "Ik haal nog steeds zelf hout voor de kachel en ga naar de bakker voor de pistolets". Hij heeft op school bij de Jezuïeten goed opgelet en is zo nodig bikkelhard, zeggen andere onderhandelaars. Van

Rompuy functioneert volgens hen prima als intermediair tussen het haantje Sarkozy en koppigaards als Merkel, David Cameron en Mario Monti.

Uit zijn ‘acceptance speech’ valt af te leiden dat Van Rompuy zichzelf ziet als een vertrouwensmakelaar tussen ‘Merkozy’, dus de twee ‘bazen van Europa’, en de andere 25 regeringsleiders. De eurocrisis heeft geleerd dat ‘de president’ deze zware klus aankan.

Wel veel bekritiseerd is Commissievoorzitter Barroso die afgelopen jaren veren moest laten. Dat komt doordat de politieke leiders vandaag de bal liefst spelen via hun ‘eigen’ Europese Raad. Van Rompuy had in zijn uitvoerige dankwoord overigens geen woord over voor zijn ‘maatje’ als voorzitter Barroso

11. Opvolging Juncker in Eurogroep

Wie volgt de Luxemburgse premier tevens minister van Financiën (al sedert 1995) en voorzitter van de Eurogroep (al sedert 2005) Jean-Claude Juncker in Brussel op? Juncker zit binnenkort 7,5 jaar op die post en zijn derde termijn loopt af. Professor Monti, de interim regeringsleider en minister van Financiën in Rome, wordt geroemd als geknipt voor de baan. Maar dan laat je voortaan de hele EMU over aan de Italianen Draghi (ECB) en Monti. Dat ligt elders een beetje moeilijk.

De puzzel is extra gecompliceerd omdat tegelijk topbenoemingen aan de orde zijn in de ECB en de EBRD in Londen. Minister Schäuble wil in de Eurogroep een voorzitter uit een solvabel AAA-land. Hij wordt zelf genoemd als favoriet kandidaat. `Maar Duitsland is al oppermachtig in Europa, dus dat wordt lastig`, zo was een maand geleden nog het bezwaar. Dat verandert echter als Duitsland de leiding van het EFSF-ESM, nu in handen van hun Klaus Regling, opgeeft. Volgens persberichten zijn zowel Frankrijk als Oostenrijk tegen een Duitse kandidaat.

De premier van Finland en voormalige minister van Financiën Jyrki Katainen (een hardliner) is in de markt. Maar een Fin benoemen ligt moeilijk omdat monetair commissaris Olli Rehn eveneens daar vandaan komt. Nederland dan? Minister De Jager heeft geen interesse.

Volgens de Oostenrijkse minister van Financiën Maria Fekter is de ideale kandidaat tegelijk (ex)-minister van Financiën en momenteel premier (zoals Juncker). Dat is wenselijk wegens de nauw vervlochten activiteiten van de Eurogroep en de Euroraad. Juncker zei begin april dat het besluit hierover is verschoven tot na de presidentsverkiezingen van mei in Frankrijk.

Spanje bezorgt eurozone spannende zomer

1 juni 2012

De crisis in het Spaanse bankwezen bezorgt de eurozone een spannende zomer. Economische groei wordt naast overheidsbezuiniging instrument bij de bestrijding van de eurocrisis. Dat kreeg president François Hollande gedaan bij de “kennismakingstop” van 23 mei. In ruil moet Hollande het zuinige Begrotingspact accepteren. Of groeistimulering met lege schatkisten kan, blijft wel de vraag. De komende verkiezingen beslissen tenslotte of Griekenland bij de euro blijft.

1. Europa naar tweesporenbeleid
De Europese Raad van 23 mei in Brussel stond in het teken van de komst van François Hollande als nieuwe president van Frankrijk. Door zijn pragmatisch optreden komt economische groei duidelijker op de agenda van Europa. “Er was geen enkel conflict of confrontatie” zei nieuwkomer Hollande na afloop in Brussel. Wel blijven Parijs en Berlijn hevig verschillen over de noodzaak euro-obligaties te introduceren teneinde de staatsschuldencrisis te bezweren.

Een historisch besluit viel tevoren in de Eurogroup Working Group (EWG). Dat is een ambtelijk college dat de vergaderingen van de Eurogroep prepareert. Daar is op 21 mei telefonisch besloten dat de zeventien eurolanden elk hun eigen noodplan uitwerken voor het geval Griekenland uit de eurozone vertrekt.

Daarmee is een taboe gebroken. Het vertrek van een euroland was altijd ondenkbaar. De Luxemburgse voorzitter van de Eurogroep, premier Jean-Claude taalaan("de")Junckertaaluit, erkent dat mogelijk een Griekse exit nadert. Ingeval de linkse en rechtse oppositiepartijen, die de Europese saneringsplannen afwijzen, de komende verkiezingen winnen is het zover, aldus Juncker.

De mededeling van Juncker is te zien als een dreigement. “Stem op Pasok of op Nieuwe Democratie die de Brusselse afspreken wel willen naleven”. Mogen deze partijen van de kiezers het saneringsbeleid voortzetten, dan pompt de ECB de nodige miljarden in het bankwezen, zo verwachten experts. Dat zou een fatale “bankrun” vermijden waarbij de Grieken hun banken doen omvallen.

2. Belangrijke voorstellen op komst
Behalve het informele karakter van het beraad en bovendien het ontbreken van de Duits-Franse motor (“Merkozy”), zijn er andere oorzaken voor het uitblijven van besluiten. Het lot van de euro en het verloop van de crisis liggen deze junimaand niet in de Europese Raad. Beslissend zijn de verkiezingen in Griekenland op zondag 17 juni die neerkomen op een referendum over het loslaten van de euro.

Dezelfde dag beslissen de Fransen of hun land na een president van socialistische huize een parlement van die strekking krijgt. Ten slotte luidt de planning dat voorzitter Herman Van Rompuy de Europese Raad in de loop van juni voorstellen doet. Die zullen gaan over een verdieping van de Economische en Monetaire Unie. Dus over de vraag hoe in de toekomst een eurocrisis te voorkomen.

3. Alarm over Spaanse banken

Bij de top sloeg de Spaanse premier Mariano Rajoy alarm over de alsmaar oplopende (meer dan zes procent) rente die hij moet betalen. Terwijl bijvoorbeeld Duitsland en Nederland bijna gratis hun staatsleningen binnenhalen. “Met zó sterk uiteenlopende financieringskosten kunnen wij het niet langer volhouden”. De oorzaak is dat de grote Spaanse banken aan de grond zitten na mammoetverliezen op vastgoed. Rajoy wijst erop dat hij alles heeft gedaan wat Brussel hem heeft gevraagd. Maar zonder veel effect. De Spaanse premier wil de ECB via massale steunaankopen doen ingrijpen op zijn obligatiemarkt, maar die weigert.

Een andere optie is het openstellen van het Europese noodfonds ESM voor leningen aan wankelende banken. Frankrijk en andere zuidelijke landen willen dat toestaan. Maar Duitsland niet. Ook ECB President Mario Draghi denkt in die richting. Tot nu toe kunnen alleen de regeringen, mits zij eerst een degelijk saneringsplan overleggen, aankloppen voor goedkoop krediet bij het EFSF of ESM. Nederland wil dat dit zo blijft, zegt Rutte.

Spanje wil zelf (voorlopig) geen noodfondssteun. Madrid vreest dat zulke bijstand wereldwijd zichtbaar maakt dat het land op de fles is. Bovendien wil Spanje geen Europese inmenging in zijn saneringsbeleid. De vraag is hoe lang Spanje deze benadering nog volhoudt.

4. Tevredenheid over Nederland

In haar jaarlijkse beoordeling van de begrotingsplannen voor 2013 toont de Europese Commissie zich tevreden over Nederland. Tegelijk heeft zij twijfels over de uitvoerbaarheid van het akkoord waarmee vijf politieke partijen aansturen op maximaal drie procent tekort. De commissaris belast met de EMU, Olli Rehn, vraagt zich af of die plannen de komende verkiezingen wel allemaal overleven.

Zorgelijk is dat de Nederlandse staatsschuld volgend jaar oploopt tot 70,7 procent van het BBP. In Brussel speelt een belangrijke rol dat drie grote politieke partijen, PvdA, PVV en SP, de drie procent tekort-norm voor 2013 niet accepteren.

De Commissie wil dat Nederland de hypotheekrenteaftrek op termijn afschaft. Een ander advies is de pensioenleeftijd te koppelen aan de leeftijdverwachting. Het lenteakkoord bevat overigens aanzetten voor deze maatregelen.

5. Brengt Hollande groei?

Bij de lof in de media over het eerste optreden van Hollande past de kanttekening dat hij zijn belangrijkste belofte onder sterke Duitse druk inslikte. Als presidentskandidaat beloofde Hollande meermalen het Begrotingspact dat 25 landen op 2 maart plechtig tekenden niet te accepteren. In dit pact verbinden de regeringen zich tot een begroting zonder tekort binnen enkele jaren.

“Duitsland gelooft niet in groei op basis van staatsschulden, maar wel via structurele hervormingen”, zei Merkel in de Europese Raad. Als president neemt Hollande daarmee nu genoegen. In ruil steunt Duitsland onderstaande aanpak.

Belangrijkste aangrijpingspunt voor groei is de uitbouw van de Interne Markt, vooral door de dienstverlening te liberaliseren. Er liggen daartoe ruim dertig gedetailleerde Commissievoorstellen. De regeringen kibbelen daarover alsmaar. Neem het geldbesparende beoogde Europees patent. Iedereen is daar voor. Maar over enkele details wordt al dertig jaar lang touwgetrokken.

Hollande wil verder grote openbare werken (transport, energie, communicatie) via de EIB financieren, de zogenaamde project-obligaties. Europees Parlement en Raad van Ministers hebben op 22 mei tot een proefproject besloten. Zij willen via hefboomwerking met 230 miljoen euro EIB-garanties voor 4,6 miljard privékapitaal uit de markt halen. Dat kapitaal is bestemd voor investeringen.

Tegelijk moet het werkkapitaal van de EIB in Luxemburg met tien miljard euro omhoog. De EIB kan daarmee zestig miljard privékapitaal aantrekken. Via het hefboomeffect gaat dat volgens Van Rompuy investeringen uitlokken van ruwweg 180 miljard euro met bijbehorende job creatie. Premier Marc Rutte plaatste echter vraagtekens bij dit plan.

Verder dienen het Europees Regionaal Fonds en het Europees Cohesiefonds zich meer te richten op de creatie van banen. Ten slotte is Frankrijk sterk voor de voorgestelde Financiële Transactie Taks (FTT). De banken gaan dan namens Europa jaarlijks 57 miljard euro vergaren. De Commissie wil de opbrengst voor haar activiteiten bestemmen. Hier liggen echter o.a. Duitsland, het VK en Nederland dwars voor.

6. Geen euro-obligaties

Tot nu toe financiert elk land zich met nationale obligatieleningen. Zo willen de Europese verdragen het. Omdat Duitsland erg betrouwbaar is leent dat land momenteel bijna gratis. Zou Griekenland daarentegen de markt op moeten (niet nodig dank zij het noodfonds EFSF) dan zou het jaarlijks circa veertig procent interest moeten betalen. De beleggers vrezen hun geld niet terug te zien. Euro-obligaties betekenen dat Europa in naam van het geheel leent.

De nationale staatsschulden worden dan gezamenlijk gedragen. Beleggers lopen zo minder risico. Ze nemen genoegen met een lagere rente. De zwakke broeders liften met euro-obligaties goedkoop mee. Traditioneel sterke munt landen zoals Duitsland en Nederland betalen meer rente. Onnodig te zeggen dat de zuidelijke landen met traditioneel hoge schulden naar euro-obligaties willen.

Hollande bepleitte bij zijn aankomst, dus al voordat hij de vergaderzaal binnenstapte, euro-obligaties. Terwijl kanselier Angela Merkel dit idee meteen bij haar aankomst volledig afwees.

Er is veel te zeggen vóór euro-obligaties. Bijvoorbeeld dat die uiteindelijk horen bij een echte Economische en Monetaire Unie. Kanselier Merkel erkent dit. Maar daar staat één gigantisch bezwaar tegenover. Dat werd perfect geformuleerd door Jyrki Katainen, de premier van Finland.

“Wij hebben zojuist tien jaar lang euro-obligaties gehad, namelijk gelijke rentepercentages voor alle eurolanden. Sommige landen hebben zich daardoor goedkoop onverantwoord diep in de schulden gestoken. Zie wat voor puinhoop dat ons nu bezorgt”. De Portugese premier Pedro Passos Coelho beaamde vervolgens dat goedkope leningen zijn land fataal zijn geworden.

De Italiaanse premier Mario Monti concludeerde na afloop dat ”de meeste landen” nu voor de invoering van Euro-obligaties zijn. Het Europees Parlement is eveneens voor. De Europese Commissie neigt naar invoering.

Maar Raadsvoorzitter Van Rompuy waarschuwt. “Wij mogen niet de fout begaan die we destijds met het lanceren van de euro maakten. Namelijk een munt lanceren zonder tegelijk beslissingen te nemen voor een economische unie. Dat is de basisfout die men toen beging” (VRT, 24 mei).

Met Duitsland, Nederland, Oostenrijk en Finland als tegenstanders komen er kortom voorlopig geen euro-obligaties. Wellicht besluit de volgende Europese top tot een studie.

Willen de noordelijke regeringen wel economische soevereiniteit overdragen in ruil voor euro-obligaties? Willen zij bovendien de tegelijk vereiste financiële overdrachten naar de benarde landen? Daarover hoor je echt niemand, ook Hollande niet. “Separate or Superstate: those seem to be the alternatives now “, aldus The Economist in een analyse na de top.

7. Nederland en België zwak

Dat het diner voortduurde tot na een uur in de nacht kwam doordat voorzitter Van Rompuy weinig stuurde. “Nu Frans-Duitse leiding ontbrak wilde de voorzitter iedereen eens de kans geven. Alle deelnemers kregen het woord zo lang ze wilden. De president van Cyprus (vanaf 1 juli voor een half jaar voorzitter van de Raad van Ministers EU) was een half uur bezig en de premier van Portugal twintig minuten”, aldus Peter Ludlow van Eurocomment. Hij kreeg te horen wat er zoal is gezegd.

Volgens Ludlow bleven twee regeringsleiders onder de maat, te weten Marc Rutte en Elio di Rupo van België. In zijn extreem summier (één A-4tje) verslag aan de Tweede Kamer van 25 mei meldt Rutte te hebben gewaarschuwd voor groei gefinancierd via staatsschulden. “Europa heeft al een groeimotor, namelijk het verder ontwikkelen van de interne markt”, aldus de premier. “Niet groeien op de pof” waarschuwde Rutte in Brussel.

“Rutte’s speech was nietszeggend. En Di Rupo presenteerde zich alsof hij op een socialistische vakbondsbijeenkomst was. Meewarig glimlachen van de andere aanwezigen was zijn oogst”, aldus Ludlow. Rutte gaat dwars voor de komst van euro-obligaties liggen. “Het zou toch te gek zijn als Nederland de pensioenleeftijd gaat verhogen terwijl andere landen dank zij euro-obligaties hun pensioenleeftijd kunnen verlagen”.

De tegenstanders willen de komende jaren de problemen met de staatsschulden eerst oplossen. Daarna willen Duitsland c.s. de kwestie nog eens bekijken. Hollande: “Terwijl Duitsland de euro-obligaties op een eindpunt wil introduceren, zien wij ze als een startpunt”.

8. Bouwblokken voor sanering

Na afloop van de Europese Raad onderstreepte Van Rompuy dat het tegenover elkaar zetten van overheidssanering en groeistimulering een vals debat uitlokt. “Het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Zonder het een kan het ander niet slagen”, aldus de voorzitter.

Op zaterdagavond 5 mei heeft “eurotsaar” Rehn namens de Commissie voor het jubilerende Brusselse Institute of European Studies zijn beoogde aanpak geschetst. “Veel te grote staatsschulden, wankelende banken en stagnerende economische groei duwden de eurozone in een vicieuze cirkel die snel doorbroken moet worden”, aldus Rehn. Hij ziet drie bouwblokken.

Voorop staat fiscale sanering. Dan volgt het corrigeren van de scheefgroei van de voorbije tien jaar. Denk bijvoorbeeld aan verlies van concurrentiekracht en aan de huizenbubbels. Stap

drie is het stimuleren van duurzame groei, bijvoorbeeld via project-obligaties. Over euro-obligaties repte Rehn met geen woord.

9. Gevolgen Grieks vertrek
In een schriftelijke verklaring onderstrepen de eurolanden te hopen dat Griekenland in de eurozone blijft. Dat kan alleen als het land zich houdt aan de gemaakte afspraken, zo waarschuwen de staatshoofden en regeringsleiders.

De vlak voor deze Europese Raad afgetreden premier van Griekenland, Lucas Papademos, was eerder vicepresident van de ECB. Deze insider waarschuwt in The Wall Street Journal van 23 mei voor de "catastrofale" gevolgen van een Grieks vertrek. Papademos taxeert de verliezen op 500 tot 1000 miljard euro. Athene is dan niet meer in staat pensioenen en overheidssalarissen te betalen. Na een uittreden zal de inflatie in Griekenland dertig tot vijftig procent belopen. De Griekse staatsschuld zal reusachtig verder toenemen. Dat komt omdat zij dan wordt uitgedrukt in vrijwel waardeloze nieuwe drachmen, aldus Papademos. Net als Juncker hoopt hij aldus de Griekse kiezers aan het denken te zetten.

Wat het eventueel uitstappen van Griekenland uit de euro betreft circuleren in Brussel twee opvattingen. De ene luidt dat zodra Griekse banken omvallen dit verschijnsel zich als een domino-effect zal voortplanten. De OESO waarschuwde op 22 mei in dat kader voor een wereldwijde economische ramp. De dag dat Athene afhaakt zullen de financiële markten er bovendien op inzetten Portugal en vervolgens Spanje mee te slepen. Het uiteenrafelen van de EMU is dan begonnen.

De andere opvatting luidt dat de Europese leiders maandenlang bezig zijn geweest Griekenland financieel te isoleren. De bankwereld heeft zich ontdaan van de Griekse obligaties. Griekenland is inmiddels in chaos. Het buitenlands toerisme stagneert. Veel Grieken betalen geen belasting meer. Ze weten dat de overheid niet in staat is tot incassering. Aldus een uitvoerige schets van het persbureau Reuters.

Inmiddels hebben EU-landen het relatief kleine land al 150 miljard euro overgemaakt. Van de Griekse staatsschuld in handen van particulieren is driekwart kwijtgescholden. Via de ECB hebben de EU-landen ook nog 40 miljard in Griekenland gestoken. Griekenland lijkt een bodemloze put. Daarom is in deze visie een Grieks vertrek geen ramp, althans niet voor Europa.

10. Nieuwe dynamiek voor Europa?
Na Griekenland, Ierland, Portugal moet het grotere Spanje deze zomer wellicht aan het infuus van de noodfondsen . Vandaar de opnieuw oplopende spanning over de houdbaarheid van de eurozone. President Draghi betoogde in de Europese Raad dat de ECB alleen ondersteunende maatregelen zal nemen aanvullend op Europese politieke besluiten. "We zijn nu op het punt gekomen, wil het proces van Europese integratie overleven, voor een moedige stap naar politieke integratie. De eurozone wordt niet sterker door zichzelf te voorzien met federale schulden", zo waarschuwde Draghi daags na de top.

Op 31 mei adviseerde Draghi de Europese Raad af te stappen van zijn trage stapsgewijze aanpak van de crisis. Draghi vindt de huidige structuur van de eurozone onhoudbaar worden. De nationale bankentoezichthouders falen keer op keer, zo blijkt nu weer in Spanje. Onder druk van de bankencrisis wil Commissievoorzitter José Manuel Barroso eveneens een Europese Banken Unie creëren voor onafhankelijk toezicht.

Brengt deze zomer Europa een niet eerder vertoonde muntcrisis of nieuwe dynamiek in de besluitvorming? Wat in beide gevallen vandaag nog ontbreekt is Duits-Franse regie. Brussel hoopt dat kanselier Merkel en president Hollande in de loop van dit jaar gaan accorderen. Want zonder “Merkollande” loopt Europa vast, zo leert 2,5 jaar crisis.

Veel onzekerheid over reddingsplan euro

6 juli 2012

Een taboe is gebroken nu het noodfonds ESM wankele banken gaat financieren. Kanselier Angela Merkel moest dit wel slikken. Zij verwacht dat de crisis nog jaren zal duren. De uitwerking van het reddingsplan voor de banken houdt Brussel nog wel een jaar bezig. Voorzitter Van Rompuy staat voor een onmogelijke opgave. “De verdeeldheid tussen de regeringsleiders is enorm”, aldus een hooggeplaatste bron in Brussel.

1. Een taboe gebroken
Kanselier Merkel zegt dat de eurocrisis alleen stap voor stap kan worden aangepakt. De kanselier maakte haar prognose bij de Europese Raad en de Euroraad in Brussel op 29 en 30 juni. De landen met de euro zetten daar een stap naar verregaande financiële integratie met als einddoel een bankenunie. Tegelijk blijft de Europese aanpak van de staatsschuldencrisis een zaak van maand na maand moeizaam doormodderen. Deze benadering heeft overigens als voordeel dat er volop druk blijft tot hervormen op de regeringen met te hoge staatsschulden.

Opmerkelijk was het ontbreken van Duits-Franse leiding. Na jaren “Merkozy” bleek de Europese Raad voor één keer zonder die aansturing te kunnen functioneren. President Hollande opereerde samen met de Italiaanse premier Mario Monti en diens Spaanse collega Mariano Rajoy Brey. “Europa heeft een nieuwe “balance of power” juichte oud-Commissievoorzitter Romano Prodi vanuit Rome.

Maar analist Wolfgang Münchau beschreef in de Financial Times van 2 juli waarom Merkel volgens hem heeft gewonnen. De zwakke eurolanden propageren de invoering van euro-obligaties. Dat plan is van tafel. “Invoering van euro-obligaties, dat maak ik in mijn leven niet meer mee” zei Merkel. Zij maakte de “eurobonds” aldus tot een onbespreekbaar taboe.

In Duitsland is de kanselier niettemin met kritiek overladen. Op 5 juli zei de President van de Bundesbank Jens Weidmann dat het samen financieren van buitenlandse bankschulden echt niet kan. Op 10 juli doet het Duitse Constitutionele Hof uitspraak over klachten hiertegen. “Europa greift nach unserem Geld”, aldus de kop in dagblad Die Welt.

De nuchtere Frankfurter Allgemeine Zeitung signaleert in Brussel Zentralwahn ofwel algemene gekte. Merkels coalitiepartners CSU en FDP dreigen de regering op te blazen als de kanselier nog eens toegeeft.

2. Banken gered
Het was verrassend dat de politieke leiders besloten over te gaan tot het rechtstreeks steunen (herkapitaliseren) van omvallende banken. Dit verloopt vanuit de noodfondsen EFSF (dat binnenkort stopt) en het ESM (dat vervolgens blijvend zal opereren). De herkapitalisatie begint in Spanje waar de nood hoog is. Dergelijke operaties verlopen via de ECB die aldus haar rol in het beheer van de EMU weer versterkt ziet.

Voor Duitsland, Nederland, Finland en Slovenië was rechtstreekse Europese steun aan banken tot voor kort echt onbespreekbaar. Tot nu toe steunt Europa (net als het IMF) alleen landen die anders failliet gaan, maar nooit banken. Dat de tegenstanders overstag gaan komt mede doordat hun bankwezen meer dan 200 miljard in wankele Spaanse banken heeft zitten.

Italië en Spanje betalen momenteel torenhoge rentes op nieuwe staatsleningen. De beleggers vertrouwen die landen niet meer. Om die last te drukken overwegen de noodfondsen om naast banken te herkapitaliseren bovendien extra schuldpapieren (staatsobligaties) van die landen op te kopen.

Verder is besloten dat regeringen voortaan zonder specifiek memorandum (zoals Griekenland, Portugal en Ierland moesten ondertekenen) een beroep kunnen doen op EFSF/ESM-steun. Deze landen moeten wel het Stabiliteitspact, het Europees Semester en de beleidsaanbevelingen van de Commissie strikt naleven.

Tot nu toe financieren de nationale overheden zelf het redden van "hun" banken. Voordeel van directe miljardeninjecties vanuit de noodfondsen is dat de staatsschuld van de betrokken landen dan niet stijgt. Dat laatste zou ze internationaal stigmatiseren. Het trotse Spanje wil bovendien niet onder de curatele komen van EU of IMF. De weinig coulante houding van Spanje en Italië blijkt hieruit dat zij het ESM-verdrag nog niet hebben geratificeerd. De Duitse Bondsdag deed dat wel.

Genoemde tegenstanders met Duitsland voorop kregen (na langdurig nachtelijk touwtrekken) voor elkaar dat er eerst één enkel toezichthoudend orgaan komt op de banken. "Wij bevestigen dat de vicieuze cirkel tussen de banken en de overheden absoluut moet worden doorbroken", zo motiveren de leiders van de landen met de euro hun besluit in de slotverklaring. Premier Mark Rutte: de overheden worden losgekoppeld van de banken. Zodat je niet meer de situatie hebt dat de Kerk of de burgemeester ergens in Spanje een bank runt die wij vervolgens moeten redden.

3. Veel haken en ogen

Premier Rutte en zijn Finse collega Jyrki Kaitanen hebben - ongetwijfeld met de stilzwijgende goedkeuring van Merkel - geprobeerd zo veel mogelijk voorwaarden te stellen. Rutte benadrukte na afloop dat bedreigde banken pas kunnen tappen uit de noodfondsen nadat

1. het bankentoezichtmechanisme overeengekomen is
2. per aanvragend land een aanvullende overeenkomst met specifieke voorwaarden is overeengekomen
3. alle zeventien eurolanden unaniem met een aanvraag instemmen
4. Mogelijk nog een aanvullende wijziging van het ESM-verdrag vereist is.

Ondertussen lijken deze voorwaarden echter onhoudbaar. Een bankentoezichtmechanisme lanceren vraagt maanden overleg. Belangrijke (politiek geladen) vraag is of de beoogde toezichthouder de banken kan verhinderen bepaalde riskante beleggingen te doen. Wordt de ECB zelf de toezichthouder? Zo ja, wat is dan nog de rol van de nationale autoriteiten? De bedreigde banken kunnen niet maandenlang op steun wachten. Men speculeert daarom inmiddels op een voorlopige tijdelijke regeling.

Volgens voorzitter Herman Van Rompuy kan Nederland noch Finland eisen dat elk voorstel tot steun aan de banken hun instemming vereist. Alleen Duitsland, Frankrijk en Italië hebben vetorecht. Maar die opvatting wordt bestreden door minister van Financiën Jan Kees de Jager. Hij wees er op 4 juli in de Kamer op dat unanimiteit voor iedere steunaanvraag aan het ESM de regel is. Alleen in een noodsituatie hebben de kleinere landen geen vetorecht.

Op 9 juni had Spanje van de Eurogroep voor zijn bankwereld al 100 miljard toegezegd gekregen uit het ESM. Maar de beleggers gaven vervolgens niet thuis. Ze hadden ontdekt dat ingeval een bank op de fles gaat, het ESM de bevoorrechte schuldeiser is. Dat voorrecht hebben Merkel, Rutte c.s. voor Spanje inmiddels moeten inslikken.

4. Staatsschuld Europees
De landen met de euro doen een beroep op artikel 127 lid 6 van het verdrag VWEU. Daar staat dat de Raad van Ministers kan besluiten de ECB nieuwe taken op te dragen. De Commissie komt hierover met gedetailleerde voorstellen. Die ECB krijgt de hoofdrol bij de installatie en de uitvoering van “een doelmatig en enkelvoudig toezichtmechanisme”.

Het Europees Parlement dringt in een resolutie van 4 juli aan op tempo. Het Parlement is verheugd dat de vicieuze cirkel tussen banken en staatsschuld wordt doorbroken. Het verwelkomt het streven naar groeivriendelijke begrotingsconsolidatie. De conclusies van de top worden omschreven als "een belangrijke stap op weg naar een volwaardige bankenunie".

Het akkoord betekent een stap op de weg naar uitholling van de befaamde “no bail out clausule” in het verdrag VWEU. Artikel 125 zegt dat landen nooit aansprakelijk zijn voor elkaars staatsschulden De creatie van de noodfondsen EFSF (in 2010) en ESM (2012) was een belangrijke stap naar gezamenlijke schulden. Dat komt doordat de middelen van die fondsen door de landen met de euro worden opgebracht.

Het massaal inzetten van de ECB voor het opkopen van onverkoopbare obligaties was vorig jaar een tweede stap naar gezamenlijke schulden. Het openstellen van de noodfondsen betekent een derde stap richting gezamenlijke schulden. Ombouw van het ESM naar een EU-bank, zodat de ECB wat meer op afstand komt staan, is wat de zwakkere landen later beogen.

Het Europees schulddelgingsfonds (stroppenpot), waarover Herman Van Rompuy spreekt, volgt daarna. Gezamenlijke financiering van het garantiestelsel voor particuliere banktegoeden waar de Europese Commissie heen wil, zal een verdere stap zijn. Euro-obligaties zoals voorgesteld door de zwakke eurolanden, de Commissie en het Europees Parlement maken tenslotte de staatsschulden gemeenschappelijk. Commissievoorzitter José M. Barroso waarschuwde op 26 juni dat voor dit laatste een verdragswijziging nodig is.

5. Noodfonds te mager
Zodra wankele banken zich rechtstreeks goedkoop uit het ESM gaan financieren, zal dat fonds snel uitgeput raken. Het ziet er naar uit dat na Griekenland, Ierland, Portugal, Spanje en Cyprus later het bankwezen in Italië, Slovenië, Oostenrijk en België (Dexia) aan het infuus moeten.

De inhoud van het ESM (500 miljard euro waarvan een kwart al is weggezet) voldoet totaal niet aan deze ambities. Wellicht gaan de financiële markten deze zomer dit manco aan het ESM testen. Moeten Duitsland, Nederland en Finland dan wéér zwichten en het noodfonds bijvoorbeeld verdrievoudigen naar 1500 miljard euro? Oud-Bankpresident Nout Wellink heeft dat eerder al voorspeld.

6. Financieel bloedbad vermeden
Verrassenderwijs blokkeerden de eerste dag - terwijl de Duitse Mannschaft op dat moment door Italië werd gewipt - Monti en Rajoy urenlang het beraad. Dat deden zij niet om stiekem naar het voetballen te gaan kijken (zoals de Britse premier Blair destijds deed). Spanje en

Italië wilden pas over het Pact voor Groei en Banen beslissen als eerst hun omvallende banken waren gestut. Zij vreesden anders een bloedbad op de beurzen. Daartoe moest de Euroraad verschoven worden van vrijdagmiddag naar de nacht daarvoor.

Het was Hollande die bij het overbruggen tussen Spanje en Italië en anderzijds Duitsland, Nederland en Finland de bemiddelende rol speelde. “Frankrijk hoort niet bij het zuiden, noch bij het noorden” aldus de president na afloop. Toch rijst de vraag of het onder controle houden van de eurocrisis lukt als Frankrijk en Duitsland verschillend blijven opereren.

7. Heldenrol voor Monti?
Premier Mario Monti heeft volgens de Italiaanse media de sleutelrol gespeeld. Maar volgens andere analisten heeft “super Mario” daarbij een berg goodwill verspeeld. Feit is dat Italië er in slaagde het schrikbeeld weg te werken waarbij het na Spanje eveneens op de financiële markten aangeschoten wild wordt.

Zodra Spanje aan het infuus moet (althans de banken) vreest Italië de volgende te zijn. Gaat de derde grootste economie van het continent onderuit, dan ondervindt zelfs president Barack Obama in Washington de vervelende gevolgen. Monti wilde al eerder dat de ECB of de noodfondsen zouden bijspringen. Hij dacht het slim te spelen door op 18 juni bij de G20 top in Los Cabos (Mexico) die optie in de slotverklaring te zetten. Obama vond dat prachtig. Maar Merkel verslikte zich volgens een insider toen zij het concept las. Dat ging dus niet door.

Tijdens de voorbereidende top van Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje op 22 juni in Rome speelde Monti nogmaals blufpoker. Op het eerste gezicht stond Merkel alleen in haar verzet. Maar bankpresident Draghi toonde karakter. De Italiaan steunde Merkel en niet landgenoot Monti. Merkel verraste in Rome door uiteindelijk in te stemmen met het aftappen van de noodfondsen voor herkapitalisatie van banken.

Dit echter op uitdrukkelijke voorwaarde van EU-toezicht op die banken. Dat akkoord is in de Euroraad nader uitgewerkt. Monti betaalt met zijn herhaalde solo-optreden volgens insiders wel de prijs van een verlies aan vertrouwen bij kanselier Merkel.

Opmerkelijk is het wel dat Spanje en Italië in de Euroraad soepeler behandeld worden dan “kleintjes” zoals Griekenland, Ierland en Portugal. De kleinere landen moeten hun leningen namelijk altijd wél optellen bij hun staatsschuld. “De kleinere landen worden stelselmatig gediscrimineerd door de vier grote landen”, zo concludeert monetair econoom Edin Mujagic in de Volkskrant van 2 juli. Zijn analyse leert dat dit al tien jaar zo is. Uit Ierland, Hongarije en Tsjechië kwamen vergelijkbare reacties.

8. Pact voor Groei en Banen
Teneinde de enorme jeugdwerkloosheid in de zuidelijke landen aan te pakken, sloten de politieke leiders een “Pact voor Groei en Banen”. Daarvoor komt 120 miljard euro beschikbaar. Het gaat voornamelijk om ongebruikte middelen uit de diverse fondsen van de Unie. Het pact kost de EU dus eigenlijk niets extra. Het gaat om een niet-verbindende tekst die aan de conclusies van de Europese Raad is gehecht.

Het enige nieuwe element is het verhogen van het kapitaal van de EIB met tien miljard euro. Statutair kan de bank daarmee als AAA-bank 60 miljard lenen. Dat stelt haar in staat om ruwweg tot 180 miljard nieuwe leningen te verstrekken. Zo doende zal dit zeker banen

creëren. Tevergeefs bepleitte Monti dat landen zoals Italië met een megagroot tekort voortaan bij de EIB mogen lenen zonder dat hun staatsschuld statistisch stijgt.

Het is aan Frankrijk te danken dat dit pact van de grond komt. Daarmee is de Duitse nadruk op saneren doorbroken. President François Hollande had tijdens de recente verkiezingsstrijd dit project beloofd. In ruil voor het groeipact ratificeert de Franse Republiek het Begrotingspact (Fiscal Compact) dat alle EU-landen behalve het VK en Zweden dit voorjaar hadden getekend.

Hollande had aanvankelijk heronderhandeling van dit verdrag geëist. De landen verbinden zich hier blijvend tot een staatsbegroting zonder tekort. Met zijn instemming onderwerpt Hollande zich aan de strenge Duitse begrotingsdiscipline, althans op termijn.

Verder heeft de Europese Raad ingestemd met de waslijst van landenspecifieke aanbevelingen van de Commissie voor economische coördinatie. Naar verluidt hebben België, Bulgarije, Cyprus, Frankrijk, Hongarije, Luxemburg en Malta aangegeven niet akkoord te gaan met zo'n ingreep in hun economisch beleid. Dit is echter niet naar buiten gebracht.

9. Rutte maakt bocht

Heeft Rutte met zijn instemming in Brussel een bocht gemaakt? Daar lijkt het wel op. De premier was altijd tegen het rechtstreeks steunen van banken. Wellicht daarom begon Rutte zijn persconferentie in Brussel na afloop met een ongebruikelijke opsomming van wat hij allemaal had kunnen tegenhouden. "Geen eurobonds, noch een Europees deposito en garantiestelsel. Zodat Nederlanders niet garant moeten staan voor de Franse staatsschuld.

Wij hebben de positie gekozen dat de problemen in Zuid-Europa alleen zijn op te lossen met bezuinigen en met hervormen om daar weer economische groei te krijgen. Dit gaat via een langdurig proces dat jaren zal duren. Zuid-Europa moet zelf door die zure appel heen bijten", aldus Rutte.

"Er is niet besloten tot mutualisatie van overheidsschuld op termijn", zo benadrukt de premier in zijn verslag van 2 juli aan de Tweede Kamer. Hij wijst er verder op dat Nederland al vanaf 2008 pleit voor één Europees bankentoezicht. De premier heeft op 5 juli toegezegd het fiat te vragen van beide Kamers der Staten-Generaal alvorens de werkingsfeer van het ESM te verruimen.

10. Europees patent (?)

In de marge van de vergadering werden de leiders het eens over één uniform Europees octrooi. Tot nu toe moet een uitvinding alle afzonderlijke nationale stelsels passeren, wat extreem geldverslindend is. Tegenover één patentaanvraag in de EU staan er daardoor drie in de Verenigde Staten. Sedert de zestiger jaren is touwgetrokken over de ontwikkeling van een uniform Europees octrooisysteem.

De laatste statie was de vestigingsplaats van het Hof dat op de regeling toeziet. De vijf grote landen bleven hierover bekvechten. Drie van hen krijgen nu een onderdeel. Het patentenhof komt in Parijs met bijkantoren in München en Londen. Een Fransman (m/v) wordt president van het Hof. Spanje en Italië doen niet mee aan de octrooiregeling omdat hun taal geen voertaal wordt.

De vreugde over dit akkoord was echter van korte duur. Op 3 juli verwierp het Europees Parlement in Straatsburg het compromis. Het parlement, dat hierover mede beslist, wil dat het EU-Hof in Luxemburg de hoofdrol krijgt.

11. Masterplan euro verschoven

De top was aanvankelijk bedoeld voor overleg over de toekomst op langere termijn van de euro. Door tijdgebrek en onderlinge verdeeldheid kwam het er niet van. Van Rompuy had samen met Barroso, Draghi en Jean-Claude Juncker (Eurogroep) een masterplan van zeven kantjes tekst opgesteld. De media hadden in de loop van juni de verwachtingen hierover nogal opgezweept. Uiteindelijk bleef het weliswaar ambitieuze plan “Naar een echte Economische en Monetaire Unie” vaag. Het is bedoeld voor tien jaar overleg, inclusief mogelijke verdragswijziging, aldus Van Rompuy.

Het plan resulteert in een bankenunie (met Europees toezicht), een begrotingsunie (misschien met euro-obligaties), een economische unie (bijvoorbeeld dwingende pensioenleeftijden) en uiteindelijk in een democratisch gelegitimeerde Europese Politieke Unie. In oktober komt Van Rompuy c.s. met een verdere uitwerking.

Herfst van de waarheid voor de euro

7 september 2012

Ook de eurocrisis is terug van vakantie. In september blijkt of Duitsland mee blijft doen aan de reddingsoperaties. Het Duitse Constitutionele Hof beslist daarover op 12 september. In oktober besluiten de eurolanden over nieuwe steun aan Griekenland. Eerst moet blijken of Athene wel voldoende saneert.

1. Eurocrisis terug
Terug van vakantie merken banken en politici dat ook de eurocrisis terug is. Daarom start de ECB dit najaar de ongekend massale inkoop van obligaties van eurolanden in moeilijkheden. Vooral Spanje en Italië zullen hiervan profiteren. In september blijkt of Duitsland mee blijft doen aan de redding van Griekenland. Het Constitutionele Hof beslist op 12 september over Duitse deelname aan het reddingsfonds ESM.

Midden oktober beslissen de eurolanden over grote kredieten voor Griekenland. Eerst moet blijken of Athene voldoende saneert. Daarover bestaat veel twijfel. Deze herfst krijgt het beoogde Europese toezichtsysteem op de banken vorm. Inzet is de creatie van "een doelmatig en enkelvoudig toezichtmechanisme".

Dit najaar verschijnt bovendien het rapport over verdere Europese integratie, wellicht via een Europees verdrag. Daaraan werken Herman van Rompuy, voorzitter Europese Raad, ECB-president Mario Draghi, Commissievoorzitter José Manuel Barroso en Jean-Claude Juncker, voorzitter Eurogroep. Intussen noemt Juncker een Grieks uittreden uit de eurozone ('Grexit') "niet langer ondenkbaar maar wel onwenselijk".

2. Exit Griekenland
De ministers van Financiën van Duitsland en Frankrijk creëerden op 27 augustus samen een werkgroep om een Grieks uitstappen uit de euro te bestuderen. Daarnaast gaat men andere cruciale besluiten, zoals het Europese toezicht op de banken (de bankenunie) op een gezamenlijke leest zetten.

De Eurotop besloot in juni dat vanaf de start van Europees bankentoezicht het ESM de banken steun mag verlenen. Dit is een stap in de richting van gezamenlijke aansprakelijkheid voor de nationale schulden in de eurozone. Jörg Asmussen, lid van het bestuur van de ECB namens Duitsland, ziet een uittreden van Griekenland als beheersbaar. In een interview met de Frankfurter Rundschau zei Asmussen dat zo'n operatie Griekenland, Europa en vooral Duitsland wel veel geld en banen zal kosten.

Die Zeit van 23 augustus schat de kosten van 'Grexit' voor Duitsland alleen op 80 miljard. Dit inclusief wat Duitsland al heeft ingezet voor de Grieken. Een Grieks vertrek maakt duidelijk dat wie de regels aan zijn laars lapt dit opbreekt, aldus het Duitse weekblad. De Finse minister van Buitenlandse Zaken, Erkki Tuomioja, zei op 17 augustus dat zijn land het openbreken van de eurozone moet prepareren.

Gedurende de recente verkiezingsperiode is het Griekse overheidstekort onvoorzien met 23 miljard euro aangegroeid. De doelstelling om in 2020 de staatsschuld onder controle te hebben wordt daardoor een fantoom. Volgens het Griekse ministerie van Financiën is het onmogelijk in 2014 het overheidstekort naar drie procent terug te brengen.

Toekenning van de volgende schijf noodhulp van 31,5 miljard vereist echter wel maximaal drie procent tekort in 2014. Komt die schijf in oktober niet beschikbaar dan gaat het land onmiddellijk failliet. Griekenland zal dan de eurozone moeten verlaten.

3. Griekenland bekneld
Premier Antonis Samaras stelt voor zijn land twee jaar extra tijd te geven om orde op zaken te zetten. De Griekse premier maakte daartoe in augustus een tour langs o.m. Berlijn, Parijs en Brussel. Samaras smeekte op 23 augustus in de Bild Zeitung de Duitsers om hulp. De Grieken verwachten dit jaar een krimp van hun nationale economie met zeven procent, terwijl minder dan vijf procent was voorzien.

De hele zomer al zoekt de Griekse regering tevergeefs naar een akkoord over 11,5 miljard extra besparingen voor 2013 en 2014, zoals gevraagd door EU en IMF. Om genoemde tegenvallers te compenseren moet Griekenland inmiddels voor 13,5 miljard saneren. 13,5 miljard in twee jaar krijgt reliëf als je beseft dat Nederland (economisch drie keer Griekenland) er nauwelijks in slaagt in vier jaar 18 miljard te besnoeien.

Volgens de Griekse media komt het beoogde plan onder meer neer op verlaging van de pensioenen met 20 procent, technische werkloosheid voor 40.000 ambtenaren die voortaan 60 procent van hun salaris krijgen, afschaffing van fiscale voordelen boven de dertig mille belastbaar inkomen en aftopping van alle pensioenen boven de 2400 euro. Het is de vraag of de regering zulke drastische ingrepen aankan.

De conservatieve partij van Samaras heeft daarvoor de steun nodig van de linkerzijde in het parlement. Momenteel is een kwart van de Griekse werknemers al werkloos. Uitsmeren van de genoemde 13,5 miljard over de periode tot 2016 lukt wellicht wel. Dan rijst wel meteen de vraag of de Grieken dit programma werkelijk uitvoeren.

Bij zijn bezoek aan Athene van 26 juli smeekte Commissievoorzitter Barroso de Grieken herhaaldelijk om hun beloften nu eindelijk eens na te komen.

4. Trojka beslist
Of Griekenland uitstel krijgt hangt vooral af van het rapport van de trojka bestaande uit de drie geldschieters: de Commissie (namens de eurozone), de ECB en het IMF. De trojka komt pas in oktober met haar rapport. Er was herhaald vertraging omdat men maandenlang geen zicht kreeg op de situatie in Griekenland.

‘Pas na het trojkarapport beslissen wij’, zo hebben kanselier Angela Merkel en president François Hollande op 24 augustus bekend gemaakt. ‘Van een Grieks uittreden is geen sprake’ onderstreepte Hollande. Merkel maakte echter duidelijk dat Griekenland zijn beloften tot sanering volledig moet nakomen wil het nieuw krediet krijgen.

Intussen groeit in Brussel, Frankfurt (ECB) en Washington (IMF) de frustratie. Volgens persberichten zou Athene van de driehonderd taken die het destijds opgedragen kreeg er meer dan tweehonderd hebben nagelaten. Vooral het verhogen van de belastingen, het ontslaan van overbodige ambtenaren en het verkopen van staatsbedrijven wil alsmaar niet lukken.

Half juli onthulde de Europese Commissaris voor regionaal beleid, Johannes Hahn, dat Griekenland 11,5 miljard subsidiegeld onaangesproken laat. “Dat komt door de

bureaucratische chaos daar", aldus een geschrokken Hahn. Deze 11,5 miljard zijn niet afkomstig van het noodfonds EFSF, maar van de EU. Dit geld is juist bedoeld om via investeringen te vermijden dat Griekenland zich zogezegd kapot bezuinigt. Het gaat om 181 prioritaire (maar nu dus stagnerende) projecten met potentieel vele duizenden banen.

Op 28 augustus werd bekend dat Griekenland extreem slecht scoort als het gaat om onderzoek en ontwikkeling. In de lijst van de Commissie van de duizend beste innovatieve bedrijven komt Griekenland maar vijf keer voor. Van een totaal van 140 miljard in 2010 uitgegeven aan research leverde Griekenland maar 75 miljoen.

5. Duitsland dwars

De berichten over vertraging van het Griekse saneringsprogramma wakkeren de vrees aan dat het land bovenop 110 miljard in mei 2010 en 130 miljard dit voorjaar nog extra bijstand moet hebben. Vooral in Duitsland, de belangrijkste geldschieter, is daartegen veel verzet.

Volker Kauder, leider van de Beierse CSU, is tegen een derde hulppakket en tegen een nieuw tijdschema. Michael Fuchs, zijn collega van Merkel's CDU, denkt er net zo over. Liberaal federaal minister van Economische Zaken, Philipp Rösler viel Kauder en Fuchs bij.

De gedachte van een derde hulppakket bovenop de genoemde 240 miljard is voor de noordelijke eurolanden een nachtmerrie. Kredietbeoordelaar Moody's heeft Duitsland gewaarschuwd dat het land zijn AAA-status op het spel zet zodra nóg meer kapitaal wordt beloofd aan haperende europartners.

Een derde hulppakket is het publiek in de meest kritische landen, Duitsland, Nederland en Finland bovendien niet meer uit te leggen. Om zo'n derde pakket te vermijden is het in de tijd uitsmeren van de Griekse sanering op termijn wellicht toch te prefereren. Volgens de Griekse politieke analist Spiros Rizopoulos is premier Samaras' aanpak ongeloofwaardig.

Juist Samaras heeft in het verleden, toen de Griekse sociaaldemocraten regeerden, als oppositieleider fel geageerd tegen lastenverzwaringen. Samaras beweert nu dat hij geen extra steun vraagt. Maar tijd is geld. Volgens experts kost het uitstellen van de bezuinigingen de Griekse schatkist minimaal twintig miljard. Een optie is dat Europa dit compenseert door de rente die Griekenland betaalt (nogmaals) te verlagen.

6. ECB als redder

Op 26 juli zette bankpresident Draghi de deur open voor een reddende rol van de centrale bank. Hij verklaarde dat de ECB 'alles zal doen wat nodig is' om het voortbestaan van de euro te verzekeren. De financiële markten leefden meteen op. Zij verwachtten dat de bank weer staatsobligaties van benarde eurolanden zou gaan opkopen.

Maar een week later temperde Draghi zijn taal onverwacht. Op een persconferentie maakte hij duidelijk dat de ECB pas later in actie komt. Dus nadat de betrokken regeringen zelf passende (pijnlijke) maatregelen hebben genomen. Hij bedoelde dat Spanje en Italië beter een beroep doen op de Europese noodfondsen. Madrid en Rome doen dat (nog) niet omdat zij dan onder curatele komen van EU en IMF.

Volgens de Wall Street Journal krabbelde Draghi terug omdat de Bundesbank de ECB niet als reddende engel ziet. Bankpresident Jens Weidmann is daar radicaal tegen. Hij wil niet dat staatsschulden via massale geldcreatie door de ECB (met als gevolg meer inflatie) worden

weggetoverd. Tijdens de eurocrisis heeft de ECB met haar Securities Market Programme massaal obligaties uit de markt genomen om benarde eurolanden te helpen.

Na protesten uit o.m. Duitsland en Nederland is de bank daarmee in maart gestopt.

Op 6 september kwam ECB president Draghi eindelijk met de 'big bazooka' die de speculatie moet doen verstommen tegen landen met een zwakke euro. De bank gaat onbeperkt staatsobligaties opkopen van zulke eurolanden. Doel is die landen zo doende te verlossen van de hoge rente die zij moeten betalen om nog kapitaal te lenen.

Vooraf eist de ECB van de betrokken landen een saneringsprogramma om hun economie weer op de rails te krijgen. Wordt dat programma niet nageleefd dan staakt de ECB haar aankopen.

Het op poten zetten van zo'n nationaal saneringsprogramma loopt via het noodfonds ESM. Dit betekent dat alle zeventien landen met de euro daarmee moeten instemmen. Dit is belangrijk. Aldus laat de ECB de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het wel en wee van de euro bij de nationale politici tezamen.

De lancering van de Outright Monetary Transactions (OMT's) betekent niet dat de ECB geld gaat injecteren en aldus de inflatie bevorderen. De bank zal ruwweg evenveel geld uit de economie van de eurozone halen als zij via OMT's injecteert. Dat kan door de commerciële banken meer geld te laten aanhouden op hun rekeningen bij de ECB.

De angst voor inflatie leeft vooral in Duitsland. Jens Weidmann, voorzitter van de Duitse centrale bank, heeft als enige bestuurlid van de ECB tegen de nieuwe aanpak gestemd. Het IMF, nauw betrokken bij de reddingsoperaties rond de euro, is tevreden. Ook de financiële beurzen reageerden positief. Spanje en Italië zagen hun rentetarieven meteen dalen.

Op 29 augustus bleek dat Duitsland met Italië overhoop ligt over de rol van de ECB. Premier Mario Monti wil dat het ESM een bankvergunning krijgt. Het noodfonds is dan voor zijn financiën niet meer afhankelijk van de goedgeefsheid van de Eurotop en van de obligatiemarkten. Met een bankvergunning kan het ESM goedkoper lenen rechtstreeks bij de ECB. Merkel prees overigens Monti op die dag bij zijn bezoek aan Berlijn voor zijn hervormingen in Italië

7. Probleem Spanje

De problemen met Spanje zijn gevaarlijk voor Europa omdat die economie bijna twee keer zo groot is als die van Griekenland, Ierland en Portugal samen. De eurozone zal een Spaans bankroet niet overleven. Het land is volgens insiders 'too big to fail'. Spanje zit in de problemen als gevolg van een onroerendgoedcrisis. Via goedkoop kapitaal hebben de banken destijds onverantwoord veel in vastgoed gestoken.

Na de bouwhausse zijn door overaanbod de prijzen fors gaan dalen. Daardoor dreigen zeker veertien grote banken te kapseizen. De laatste Eurotop beloofde Spanje 100 miljard steun via leningen, waarvan 30 miljard meteen voor herfinanciering van het bankwezen. Tegelijk startte de conservatieve regering onder leiding van Mariano Rajoy een bezuinigingsprogramma van 65 miljard in drie jaar. Net als eerder in Griekenland, Ierland en Portugal moet de Spaanse burgerij de buikriem aanhalen om onverantwoord opererende banken overeind te houden.

Intussen blijkt volgens het Spaanse Nationale Statistische Bureau INE dat de recessie zich verdiept. Een krimp van 0,6 procent in het eerste kwartaal versnelde in het vorige kwartaal in Spanje naar 1,3 procent. Rajoy heeft op 28 augustus de situatie besproken met Van Rompuy. Na afloop maakte deze bekend dat, mits de bankherstructurering in Spanje volledig doorgaat, Europa Spanje blijft steunen.

Vrijwel tegelijk bevestigde de Spaanse minister van Financiën Luis de Guindos, dat Spanje in plaats van genoemde dertig miljard binnenkort wel zestig miljard nodig heeft. Via een spoedwet is de overheid bezig wankele banken onder controle te krijgen. Aandeelhouders en spaarders moeten bijdragen aan de beoogde sanering, aldus de Spaanse minister.

Wat in Spanje gebeurt bevestigt de noodzaak van een Europese toezichthouder op de banken. Nationale autoriteiten missen daarvoor de expertise en de vereiste onafhankelijkheid.

8. Machtsspel veranderd

Recent is met de komst van François Hollande als president van Frankrijk het machtsspel in de Europese top veranderd. Hollande opereert meer dan zijn voorganger Nicolas Sarkozy met de Italiaanse premier Mario Monti en diens Spaanse collega Mariano Rajoy. Dat geeft meer draagvlak aan de besluitvorming.

Maar volgens voormalig secretaris-generaal van de Europese Commissie Carlo Trojan, hangt de toekomst van de euro uiteindelijk er van af of Merkel en Hollande gaan accorderen zoals eerder met Sarkozy. Het genoemde opzetten van een Duits-Franse werkgroep voor de eurocrisis duidt wellicht op toenadering van hun hoogste leiders.

Merkel wil dat de politieke leiders een Europese Conventie bijeenroepen die haar plannen uitwerkt voor een politiek meer geïntegreerd Europa. De kanselier stelt voor dat de Europese top van december bespreekt hoe lang de onderhandelingen daarover mogen duren. Dat zegt Nikolaus Meyer-Landrut, de adviseur voor EU-kwesties van de bondskanselier.

Merkel wil de taak van het Hof van Justitie van de EU versterken. Dat hof moet in de toekomst landen die hun begrotingstekort te veel laten oplopen, kunnen sanctioneren. De andere EU-lidstaten hebben niet of erg lauw gereageerd. Wat Merkel beoogt ligt al grotendeels vast in het Begrotingspact dat 25 van de 27 EU-landen onlangs hebben getekend. Merkel vindt dat dit niet ver genoeg gaat, zo blijkt uit haar voorstel.

9. Spannende weken

Samengevat zit Europa dit najaar met talloze tegenstellingen, belangenconflicten en spanningshaarden. Het wordt spannend of Griekenland in de eurozone blijft. Zoals gebruikelijk in de EU komt er wel weer een of ander nachtelijk vergelijk uit de bus. Dat zal gebeuren tijdens drukke weken en maanden op basis van de volgende kalender.

- 6 september bestuursraad ECB over het inkopen van staatsobligaties.
- 12 september uitspraak Duitse Constitutionele Hof over toelating van het noodfonds ESM. Dezelfde dag presentatie door Commissievoorzitter Barroso van zijn beoogde regeling van uniform Europees bankentoezicht voor het Europees Parlement.
- 14 september informele vergadering Europese ministers van Financiën.
- 20 september bestuursraad ECB.
- 8 oktober vergadering Eurogroep over rapporten trojka betreffende Griekenland en Portugal.

- 18 en 19 oktober Europese Raad/Eurotop met reeks besluiten over de hele eurocrisis. In november volgt een extra Europese Raad over de financiering van de Unie 2014-2020.

De buitenlandse media vermelden in dit overzicht 12 september steevast nogmaals. En wel omdat Nederland volgens hen dan mogelijk voor een eurosceptische regering kiest.

Marathon EU naar bankunie en budget

29 oktober 2012

Op 31 december moet er complete wetgeving liggen voor Europees toezicht op de banken. Duitsland en Frankrijk staan hier echter nog tegenover elkaar. Het project 'Naar een echte Economische en Monetaire Unie' krijgt in december een tijdschema. Nederland wil volgende maand in de Europese Raad de voortzetting binnenhalen van zijn miljardenkorting op de EU-contributie.

1. Akkoord over draaiboek
Centraal agendapunt van de Europese Raad van 18 en 19 oktober was de tussentijdse nota 'Naar een echte Economische en Monetaire Unie' van voorzitter Herman Van Rompuy. In de bijeenkomst is daarover nauwelijks voortgang gemaakt, ondanks urenlang nachtelijk beraad. Nieuw element is een saneringscontract dat benarde landen sluiten met de Europese Commissie.

Andere noviteit is de aanstelling van een Europese minister van Financiën. Ten slotte probeert Van Rompuy de omtreden euro-obligaties onder een andere naam te introduceren. Deze voorstellen zijn voor 'nadere studie' op de lange baan geschoven. De politieke leiders nemen nog dit jaar verregaande besluiten over een bankenunie en de financiering van de EU tot 2020.

Daartoe is de Europese Raad een vergadermarathon gestart. Omvangrijk politiek en ambtelijke overleg van de Raad van Ministers, de Commissie, het Coreper en het Europees Parlement moet samen met de sherpa's van de Europese Raad de weg banen naar overeenstemming.

Eind december moet er complete wetgeving liggen voor Europees toezicht op de banken. Duitsland en Frankrijk staan hier nog tegenover elkaar. Nederland wil de de voortzetting verzekeren van zijn korting van een miljard jaarlijks op de EU-contributie.

2. Kernpunten bankentoezicht
Hét probleem met de euro is dat de landen meegesleurd worden zodra hun banken wankelen. Ierland is dat overkomen en Spanje is de volgende kandidaat. Die vicieuze koppeling tussen de overheid en de banken is doorgeknipt. Er komt daartoe wetgeving voor de introductie van 'één centraal doeltreffend toezichtmechanisme' op de banken. De uitvoering daarvan volgt 'in de loop van 2013' aldus de slotconclusies.

Frankrijk en de zuidelijke landen hadden komend Nieuwjaar al willen starten. Zulk akkoord over de wetgeving betreffende toezicht op de banken maakt namelijk de weg vrij voor directe steunverlening vanuit het noodfonds ESM. Het IMF dringt eveneens daarop aan. Duitsland, Nederland en Finland willen liefst geen rechtstreekse steunverlening vanuit het ESM naar de banken (dus buiten de nationale overheid om, die tot nu toe voor de lasten opdraait).

Deze landen beseffen dat hun belastingbetalers dan die rekening gaan betalen. De vorige Europese Raad bracht als compromis dat ESM-steun aan de banken mag mits tevoren het Europese toezichtmechanisme in werking is getreden.

3. Gevoelige vragen

Het compromis 'dit jaar wetgeving maken en daarna in 2013 uitwerken' kwam tegen drie uur 's morgens tussen de staatshoofden en regeringsleiders tot stand. Tevoren hadden kanselier Angela Merkel en president François Hollande hun uiteenlopende visie verdedigd. Dit moeizaam bevochten akkoord is het enige tastbare resultaat van het tweedaagse beraad. Wat een 'doeltreffend toezichtmechanisme' precies is bleef overigens onbeantwoord.

In zijn verslag voor het Europees Parlement van 23 oktober schetste Van Rompuy de problematiek. Het beoogde toezichtmechanisme (SSM, Single Supervisory Mechanism) komt in handen van de ECB.

Is dat SSM er eenmaal dan mogen bedreigde banken massaal kapitaal bijtanken voor herkapitalisatie bij het ESM. Maar onder welke voorwaarden en condities? Die moeilijke vraag mag de Eurogroep zo spoedig mogelijk beantwoorden.

Ander gevoelig probleem is dat de ECB er met het bankentoezicht een taak bij krijgt met een politiek karakter. Het toezicht van de ECB moet strikt gescheiden blijven van haar hoofdtaak: ervoor zorgen dat de inflatie beneden de twee procent blijft.

De onafhankelijke ECB legt nergens formeel verantwoording af. Geldt dit voor het bankentoezicht eveneens? Nog een vraag: wat doet de ECB als banken omvallen in (Oost-Europese) EU-landen zonder de euro? En wat kan een EU-land zonder de euro zoals het VK of Zweden doen als de ECB de banken van dat land in de eurozone kritiseert? Dit zijn vanuit die landen terechte vragen die ook in Polen sterk leven. EU-landen zonder de euro hebben geen stemrecht in het bestuur van de ECB.

Deze punten zijn extra belangrijk nu eerste minister David Cameron ter wille van zijn achterban al maanden zoveel mogelijk dwarsligt. Die houding bevalt Cameron prima, zo leren zijn persconferenties in Brussel. Het is kortom de vraag of dat bankentoezicht nog dit jaar juridisch gedetailleerd valt te regelen. Zowel Merkel als premier Mark Rutte hamerden er op dat de kwaliteit van de nieuwe regeling voor hen prioriteit heeft boven de snelheid van de totstandkoming.

4. Vragen over bankenunie

Europees gemeenschappelijk toezicht is de eerste stap naar de beoogde veelomvattende bankenunie. Het grootste twistpunt is nu eerst de vraag of banken voor hun vaak megagrote bestaande tekorten een beroep mogen doen op het noodfonds ESM. De zuidelijke landen en Frankrijk vinden van wel.

De noordelijke landen echter willen geen zieke banken aan het ESM koppelen. Houden zij daaraan vast dan kan Spanje met zijn ongezonde bankwereld de benodigde steun vergeten.

President Klaas Knot van DNB voorspelde op 9 oktober in het Financieele Dagblad dat de banken die daarmee kunnen overleven wel steun zullen krijgen. Welke banken de ECB permanent gaat controleren is een ander punt van discussie. Het zuiden wil alle 6000 banken in de eurozone hieronder brengen.

Dit systeem komt dus naast het bestaande nationale toezicht dat blijft functioneren. Duitsland met zelf veel relatief kleinere regionale en coöperatieve banken accepteert een dergelijk machtspositie van de ECB vooralsnog niet. Verwacht wordt dat de banken met problemen

eerst aan de beurt komen. Dan volgen de circa dertig systeembanken. Dat zijn de grootbanken die als zij omvallen de economie totaal ontwrichten.

Over enkele jaren volgt mogelijk de rest van het bankwezen.Een ander belangrijk twistpunt is hoe de wetgeving in te kleden dat de tien EU-landen zonder de euro er geen last van krijgen. Vooral het Verenigd Koninkrijk doet daar zoals gezegd erg moeilijk over. De creatie van een bankenunie betreft in principe alle 27 EU-landen. Daarover is unanimiteit vereist.

5. Echte EMU nog onzeker
Het verloop van de recente vergadering heeft twijfels gezaaid over de haalbaarheid van de 'Echte Economische en Monetaire Unie' waartoe de politieke leiders in juni tijdens hun 'historische' top hadden besloten. Van Rompuy presenteerde een tussentijds verslag. De Europese Raad had veel vragen. Nederland reageerde al eerder (zie hieronder) afwijzend.

Van Rompuy kreeg de opdracht om in december samen met de presidenten van de Commissie, van de ECB, de Eurogroep en het Europees Parlement met een 'specifieke, aan een tijdpad gebonden routekaart' te komen. Dit teneinde 'vorderingen te maken met betrekking tot alle essentiële bouwstenen voor een echte EMU', aldus de conclusies.

Het EMU-plan resulteert behalve in een bankenunie, in een begrotingsunie (misschien met euro-obligaties), een economische unie (met bijvoorbeeld dwingende pensioenleeftijden) en uiteindelijk mogelijk een Europese Politieke Unie als kers op de taart.

6. Super begrotingscommissaris
De komst van een superbevoegde begrotingscommissaris is een zaak waarover Frankrijk en Duitsland nog totaal verschillend denken. Merkel wil dat de commissaris voor monetaire zaken een positie krijgt zoals de commissaris voor de mededinging. Die neemt namens de Commissie aan de lopende band zelfstandig besluiten over de toelating van fusies, over staatssteun en kartels geheel buiten de Raad van Ministers om.

Zo'n onafhankelijke positie voor de monetaire commissaris vereist overigens een verdragswijziging. Parijs is nooit voor meer macht voor de Commissie. President Hollande wil niet horen van bindende aanwijzingen van Brussel over zijn staatsuitgaven en inkomsten.

Duitsland, Nederland en enkele andere landen zien de komst van zo'n supercommissaris als onvermijdelijk. Zij kregen al eerder gedaan dat de Fin Olli Rehn als commissaris voor de euro promoveerde tot vicevoorzitter van de Commissie met extra privileges.

7. Frans- Duitse spanningen
Hoewel Duitsland en Frankrijk akkoord zijn over het tijdschema voor de vormgeving van de wetgeving op de banken, groeit daar toch frictie. Het zit Merkel dwars dat Hollande haar verkiezingskalender, met de herverkiezing van de kanselier in 2013 als inzet, publiek als reden noemt voor besluiteloosheid. Het zal wel kloppen, maar zoiets zeg je niet van je buddy.

De Duitse media reageerden opgewonden. Zij kritiseerden dit ridiculiseren van de echte bezwaren van Merkel tegen directe steun aan banken. Volgens de voormalige secretaris-generaal van de Commissie Carlo Trojan, is Duits-Franse overeenstemming de absolute voorwaarde wil Europa de muntcrisis onder de knie krijgen. Zijn hoop dat de nieuwe Franse president vanaf dit najaar zou streven naar herstel van de traditionele Frans-Duitse as is echter voorbarig geweest.

Hollande probeert nog steeds de Duitse dominantie te breken. Hij werpt zich daartoe op als bemiddelaar tussen de zuidelijke zwakke landen en het noordelijke blok. De vraag of Frankrijk voortaan zichzelf rekent tot de zwakke landen verwierp Hollande uiteraard. Curieus genoeg is het leiderschap van Duitsland nu Frankrijk niet meer bijdraagt nog wat versterkt. Duitse én Franse media concludeerden na de top dat Merkel (weer) had gewonnen.

8. Nederland afwijzend
Grotendeels afwijzend reageerde EU-staatssecretaris Ben Knapen op Van Rompuys tussenrapport in zijn brief aan de Tweede Kamer van 15 oktober. De regering voorziet dat de lasten van omvallende banken afgewenteld worden op de andere eurolanden. Het tussenrapport biedt 'onvoldoende basis voor verantwoorde vormgeving van een bankenunie', aldus Knapen.

In haar verslag van de Europese Raad aan de Tweede Kamer van 23 oktober stelt de regering diverse voorwaarden aan Europees bankentoezicht. Zo moet eerst de EU-kapitaalvereistenrichtlijn (CRD-IV) die het eigen kapitaal en de bonusregeling in de bancaire wereld regelt, worden aangenomen. Dit beraad verloopt moeizaam. Rutte kreeg na afloop de vraag waarom hij meewerkt aan de plannen van Van Rompuy voor een federale Europese staat.

De Tweede Kamer is daar tegen. Waarom stemt hij dan in met het optuigen van de EMU met een bankenunie, een economische unie, een begrotingsunie? Rutte: 'ik ben erg voor het sterker maken van de Europese interne markt. Voor sterker begrotingstoezicht zodra landen zich niet aan gemaakte afspraken houden. Ik ben voor versterkt bankentoezicht op een Europees niveau. Wij moeten met elkaar die markt en die munt versterken. Er komt dan een einde aan een situatie waarbij grote banken en landen te nauw met elkaar verbonden zijn. Op al die terreinen wil ik stappen zetten. Een federaal Europa betekent dat wij in Nederland de regering en de koningin afschaffen. Dan gaan wij naar het Amerikaanse federale stelsel. Daar ben ik tegen'.

9. Extra eurobudget?
Van Rompuy wil de eurozone schokbestendig maken via een eigen begroting, naast het bestaande jaarlijkse budget van 130 miljard. Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk steunen dat plan. Hun achterliggende bedoelingen lopen echter ver uiteen. Frankrijk beoogt uit dat fonds werkgelegenheidsprojecten te financieren. Duitsland wil daarmee structurele hervormingen op gang brengen.

Het VK wil dat fonds in plaats zetten van de EU-begroting, zodat Londen als niet euroland helemaal niets meer hoeft af te dragen. De Nederlandse regering wijst resoluut de extra begroting af. Ieder euroland moet zichzelf redden en kan daartoe een buffer aanleggen.

Zo'n extra begroting doorkruist bovendien ons streven om de EU-begroting te beperken. 'Wij willen aldus onze contributiekorting van een miljard euro jaarlijks continueren', betoogde Rutte in Brussel.

10. Griekenland-Spanje-Portugal-Ierland
Op 24 oktober werd bekend dat Griekenland qua landsbestuur nog steeds ver onder de maat zit. Bovendien zou het land meer steun nodig hebben dan was afgesproken.

De trojka die namens de EU, de ECB en het IMF de boeken inspecteerde, concludeerde volgens persberichten verder dat Athene twee jaar extra tijd nodig heeft (dus tot 2016) voor het saneringsprogramma. Dat uitstel kost de landen met de euro dan zestien tot achttien miljard extra. Bovendien is een verlaging nodig van de rente die Griekenland moet betalen.

De Eurogroep beslist op 12 november over Griekenland. Dan staat eveneens de schijf van 31,5 miljard ter discussie die Griekenland eerder al onder bepaalde voorwaarden in het vooruitzicht was gesteld. Athene legt daartoe eerstdaags een tussentijds saneringsplan van 13,5 miljard voor. 'Zonder nieuwe geldinjectie is Griekenland op 16 november failliet' aldus een ingevoerde bron in Brussel.

Tot nu toe willen Duitsland en Nederland niet horen van nieuwe toegevingen. Nederland kost het Griekse uitstel een miljard extra. Over Spanje lopen de berichten uiteen. De eerder verwachte steunaanvraag van dat land is tot nu toe uitgebleven. Portugal, dat eveneens in de gevarenzone zit, heeft op 15 oktober een indrukwekkend saneringspakket afgekondigd.

De trojka keerde op 25 oktober tevreden terug van een inspectie naar Dublin. 'Ierland is op weg zelf weer geld te kunnen lenen', aldus een tevreden eurocommissaris Rehn.

11. Rust in de eurozone

Sedert de zomervakantie is het rustig op de financiële markten. De valutamarkten gokken niet langer tegen de euro of tegen zwakke landen met die munt. Je hoort niemand meer over het uiteenvallen van de eurozone. 'Het ergste is achter de rug' zegt president Hollande. Daarom was dit ondanks nachtelijke touwtrekkerij voor het eerst dit jaar een 'stressvrije' Europese Raad. Dat de turbulentie is gestopt heeft diverse redenen.

Het belangrijkst is de aankondiging van president Mario Draghi van 6 september dat de ECB onbeperkt afgewaardeerde staatsleningen opkoopt zodra de speculanten weer toeslaan. Na drie jaar treuzelen ontpopt de ECB zich hiermee als geldschieter met onbeperkte middelen (lender of last resort). Dit is bovendien belangrijk omdat de euro-obligaties waar de zuidelijke landen om vragen nu via een omweg zijn gecreëerd.

Wat de ECB opkoopt komt namelijk als het misloopt voor rekening van de deelnemende landen samen. Aldus zet de ECB een stap naar het gemeenschappelijk maken van de staatsschulden.

Belangrijk was verder de uitspraak van het Duitse constitutionele hof van 12 september dat het noodfonds ESM acceptabel is. Voorwaarde is wel dat de Bondsdag per geval instemt met een kapitaalverhoging bij dat ESM. Meteen daarna is het noodfonds, bijgenaamd de 'big bazooka' met maar liefst 700 miljard aan vuurkracht, soepel gestart.

Op 8 oktober hield de raad van gouverneurs (dat zijn de ministers van financiën van de landen met de euro) in Luxemburg zijn eerste vergadering. Belangrijk was vervolgens het officiële bezoek van Merkel aan Athene van 9 oktober en haar bemoedigende woorden. Duitsland staat nog steeds achter de reddingsplannen voor Griekenland.

Verder is het zo dat de regeringen van de reeks benarde landen momenteel alle zeilen bijzetten om te saneren. Ten slotte bracht 2013 het gevoel dat de crisis nog langer gaat duren maar wel stap voor stap is te bezweren. Intussen blijkt dat de sanering effect heeft.

Op 22 oktober maakte Eurostat bekend dat het overheidstekort van de zeventien landen met de euro vorig jaar is gedaald van 6,2 procent naar 4,1 procent van het BBP. De norm is maximaal drie procent tekort. Ierland (13,4 procent) en Griekenland (9,4) liggen daar nog mijlenver vandaan. Duitsland had slechts 0,8 procent tekort. Nog beter scoren Hongarije, Estland en Zweden met een overschot op hun overheidsbegroting.

12. Voortmodderen troef
Dit verloop van de crises sedert begin 2010 leert dat Europa met voortmodderen ver komt. Minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoel zei 35 jaar geleden al dat dit het scenario is voor Europese integratie. Vandaag heet dat in Brussel opereren 'stapje voor stapje'.

Op 22 en 23 november volgt nu een speciale Europese Raad over de financiering van de Unie voor de jaren 2014-2020. Voor dit Meerjarig Financieel Kader (MFK) heeft de Commissie voorstellen die neerkomen op ruim 1000 miljard euro middelen. Enkele landen waaronder Nederland willen daar tien procent vanaf knabbelen. Dit teneinde hun eigen bijdrage te beperken.

De landen die veel Europese steun ontvangen zijn daar uiteraard tegen. Eind oktober legt Van Rompuy hierover een gedetailleerd compromisvoorstel voor. Verwacht wordt een langdurige vergadering die mogelijk het aansluitende weekeinde omvat.

De laatste vergadering dit jaar op 13 en 14 december focust de Europese Raad op de vervolmaking van de EMU, op de bankenunie en de steun aan bedreigde eurolanden.

13. Zelfgenoegzaamheid dreigt
'The euro seems here to stay', concludeerde de International Herald Tribune bij de start van deze Europese Raad. Komende maanden moet blijken of zodanig knopen worden doorgehakt dat de rust beklijft. Tot nu toe lukte het pas tot besluiten te komen onder druk van de financiële markten die de politici nerveus maken.

Nu de rust is weergekeerd en met binnenkort de Nobelprijs voor de vrede op zak, dreigt volgens insiders in Brussel zelfgenoegzaamheid. Cyprus, Ierland, Italië, Griekenland, Portugal, Slowakije en Spanje en bovendien Frankrijk en België blijven zwakke eurolanden waar de onrust iedere dag kan opflakkeren.

Vertraagt daar gesust door de markten de pijnlijke sanering, dan ruiken de speculanten winst. Keren die spanningen terug, dan treedt de ECB alleen als reddende engel op mits de sanering in die landen volop doorgaat. Maar wat als de geplaagde bevolking daar dit niet langer accepteert?

De euro blijft kortom slechts geloofwaardig als de politieke leiders in december gedetailleerd overeenkomen wat zij in 2014 gaan ondernemen. Dat is zonder grote financiële turbulentie met 27 uiteenlopende partners rond de tafel een hels karwei.

Waarom Europa budgettair zo puzzelt

30 november 2012

Puzzelt Europa in februari alsnog zijn budget tot 2020 bijeen? Belangrijke vraag is hoe de ver uiteenlopende eisen van het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk, Italië en Polen te verzoenen. Sleept Nederland de korting van jaarlijks een miljard weer uit de brand? Voor een akkoord is de instemming van álle 27 lidstaten vereist. Hier enige achtergrond bij dit langdurige pokerspel.

1. Niet besluitrijp
De Europese Raad doet waarschijnlijk op 7 en 8 februari in Brussel een hernieuwde poging om het Meerjarig Financieel Kader (MFK) 2014-2020 vast te stellen. Op 22 en 23 november mislukte dit. Geen van de partijen wilde bewegen.

Volgens insiders was het ingewikkelde beraad niet besluitrijp. ‘Wij hebben meer tijd nodig’, zei voorzitter Herman Van Rompuy na afloop. Elf nationale leiders (waaronder Mark Rutte) hadden gedreigd met een veto.

Inzet is de megagrote begroting van ruwweg totaal 1000 miljard euro van de EU voor een periode van zeven jaar (2014-2020). De uiteenlopende belangen van de 27 EU-landen en de huidige economische terugval maken de puzzel extra gecompliceerd.

Drie problemen vormen de inzet van The Battle of the Budget. Voorop staat de hoogte van de totale uitgaven. Duizend miljard euro is onvoorstelbaar veel. Maar anderzijds kost het MFK berekend over zeven jaar niet meer dan 2000 euro per inwoner van de EU. Het totale bedrag beloopt één procent (1,01% in de laatste versie) van het bnp van de EU-landen samen.

Punt twee is de verdeling van deze uitgaven over de belangrijkste posten. Ruwweg tachtig procent van het budget gaat naar het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de steun aan achtergebleven regio. Sommige landen profiteren daar sterk van, andere veel minder.

Derde probleem is de bijdrage van elk van de 27 EU-lidstaten. Ieder land wil weinig afdragen en tegelijk zoveel mogelijk geld via Europese activiteiten terug halen. Eigenlijk ligt die lastenverdeling vast in een afgesproken bijdragesleutel. Maar diverse landen willen in navolging van de rebate die de Britten krijgen korting. Anders worden zij onevenredig aangeslagen.

2. Geen knallende ruzie
Zeven jaar geleden ging de vergelijkbare Europese Raad met een knallende ruzie uiteen. Dat gebeurde zodra Tony Blair (VK) en premier Jan Peter Balkenende na een marathonvergadering het ultieme voorstel van voorzitter Jean-Claude Juncker verwierpen. Toen vervolgens bij de persconferentie de geluidsinstallatie haperde haalde Juncker zijn gram. ‘Komt van Philips, Nederland, rommel !’

Zulk verloop dreigde zich op 23 november te herhalen, zo bleek in de aanloop naar de bijeenkomst. Merkel, Van Rompuy, Rutte en andere regeringsleiders hebben echter hun best gedaan om een echec met slaande deuren te vermijden.

Het systeem van een zevenjaarlijkse cyclus startte in 1987.

Het was een vondst van toenmalig Commissievoorzitter Jacques Delors. Hij wilde af van de jaarlijkse begrotingsmarathon. Genoemde Juncker wees er op 23 november op dat het nog nooit is gelukt in één sessie tot overeenstemming te komen. Kanselier Angela Merkel vond deze mislukking 'totaal niet dramatisch'.

Toch had Van Rompuy als voorzitter hard gewerkt - vooral vóór de bijeenkomst - om de partijen bijeen te brengen.

3. Het miljardenkader
De Europese Commissie heeft op 29 juni haar voorstellen gedaan. Het MFK legt de maximale bedragen ('plafonds') vast voor de vijf uitgavencategorieën ('rubrieken'). Binnen dat in de Europese Raad overeen te komen kader stellen jaarlijks de Raad van (nationale) Ministers en het Europees Parlement de begroting vast. Dat zevenjaarlijks uitgavenplafond weerspiegelt dus de politieke prioriteiten van Europa.

In juni stelde de Commissie in afgeronde bedragen 972 miljard voor aan betalingskredieten en 1.025 miljard aan vastleggingskredieten. Dat is een kleine verhoging vergeleken met 2007-2013 toen het om 943 en 994 miljard ging.

De Commissie verdeelt deze miljarden over vijf rubrieken. Zij hebben soms raadselachtige (politiek correcte) namen

1. Slimme inclusieve groei (regionaal beleid, infrastructuur, onderzoek, concurrentiekracht, banen) 490 miljard. Dat is 48 procent van de Europese uitgaven.
2. Natuurlijke hulpbronnen (landbouwbeleid en plattelandsontwikkeling) 383 miljard ofwel 37 procent van de uitgaven.
3. Veiligheid en burgerschap (migratie e.d.) 19 miljard, is twee procent.
4. Europa en de wereld (ontwikkelingshulp, buitenlands beleid e.d.) 70 miljard, is zeven procent
5. Administratie (het ambtelijk apparaat, de gebouwen e.d.) 63 miljard, dat is zes procent van het totale budget.

Nieuw element is een fonds voor grensoverschrijdende infrastructuurprojecten (b.v. wegen, telecom) van 50 miljard, de Connecting Europe Facility. Verder zien de boeren in de 'oude' EU-landen hun inkomenstoeslag verminderen (Nederland met zeven procent). Dit geld wordt gebruikt om de landbouwers in Oost-Europa meer te geven. Zij krijgen tot nu toe relatief weinig.

4. Het ultieme voorstel
De 27 EU-landen (in 2014 28 landen na de komst van Kroatië) vallen uiteen in nettobetalers (landen die meer betalen dan zij terug ontvangen) en netto-ontvangers (landen die meer terugkrijgen).

De groep betalers wil bezuinigen. Zij omvat de zes originele EEG-landen dus Duitsland, Frankrijk, Italië en de Benelux plus het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk en de noordelijke drie Denemarken, Finland en Zweden. Deze welvarende staten noemen zich samen de 'friends of better spending'. Het andere kamp spreekt smalend van ´de gierigaards´.

Genoemde landen vinden het ongehoord dat nu alle lidstaten fors bezuinigen op hun overheid 'Brussel' meer wil blijven spenderen. De Britse premier David Cameron eist dat de totale uitgaven omlaag gaan van circa 1000 naar 886 miljard (dat is het niveau van 2011). Duitsland, Nederland, Zweden en Finland willen een verlaging met minstens honderd miljard.

Onderling is dit gezelschap 'gierigaards' overigens verdeeld. Zo eist premier Mario Monti van Italië dat het mes wordt gezet in de kortingen van het VK, Duitsland, Nederland en Zweden.

Dan is er het kamp van de netto-ontvangers. Denk dan aan Ierland, Spanje, Polen, Roemenië, Hongarije, Bulgarije, Tsjechië, Griekenland en de Baltische staten. Zij noemen zich samen de 'friends of cohesion'. Dit verwijst naar het Europese Cohesiefonds waaruit zij miljarden trekken.

In lijn met het Europees Parlement dat een budget bepleit van minimaal zelfs 1100 miljard, willen deze landen niet bezuinigen. Zij bepleiten een hoger budget dan de Commissie voorstelde.

Op het genoemde Commissievoorstel volgden afgelopen maanden tussenvoorstellen richting de nettobetalers, dus zuiniger. Belangrijk was het voorstel van Cyprus, momenteel voorzitter van de Raad van Ministers, dat de totale uitgaven met 50 miljard verlaagt. Dat was een halverwege tegemoetkoming aan de zuinige landen.

In deze Europese Raad kwam voorzitter Herman Van Rompuy als compromis met een vastleggingskrediet van 973 miljard (dus 52 miljard lager vergeleken met de Commissie). Voor het eerst gaat zo na een zevenjarige periode het budget iets omlaag. Toch willen de zuinige landen daar nog twintig tot dertig miljard vanaf knabbelen.

Álle rubrieken leveren bij Van Rompuy in. De cohesiefondsen en de landbouw worden wat ontzien. Terwijl de uitgaven voor bijvoorbeeld innovatie van het bedrijfsleven, voor energieprojecten, telecommunicatie, GMES (Wereldwijd toezicht op milieu en veiligheid), Erasmus en het Europees burgerschap duidelijk omlaag gaan. Genoemd project Connecting Europe viel zodoende van 50 terug naar 41 miljard.

5. De 'biechtstoelprocedure'

Het Van Rompuy-compromis weerspiegelt het verloop van de eerste dag van de Europese Raad. Gedurende een sessie die twaalf uur duurde schoven de 27 leiders een voor een aan bij Van Rompuy en Commissievoorzitter José Manuel Barroso. Zij mochten hun prioriteiten toelichten (de 'biechtstoelprocedure'). Zulk beraad verloopt vertrouwelijk, dus zonder dat de anderen dit horen. De bedoeling is dat de leiders dan de voorzitter in hun kaarten laten kijken.

Het tekent de situatie dat Cameron als eerste biechtte en Merkel de rij sloot. Frankrijk en Ierland bijvoorbeeld willen meer steun voor hun landbouw, Polen meer regionale steun. Zo heeft elk land wat waarmee Van Rompuy rekening zal moeten houden.

6. Wie betaalt die kortingen?

In de nu aflopende periode kreeg het VK een jaarlijkse korting op haar afdrachten van 3,6 miljard euro. Dit komt hieruit voort dat de veelal grote landbouwbedrijven daar weinig subsidie ontvangen. Het VK ziet daardoor weinig van zijn afdrachten terug. Duitsland, de Bezahlmeister (penningmeester) van Europa, kreeg in 2005 2,5 miljard korting en Zweden 350 miljoen jaarlijks.

Deze landen willen hun korting voluit continueren. Nieuw is dat Denemarken, Italië en Spanje eveneens een korting van enige honderden miljoenen jaarlijks eisen. Gelijk hebben ze. Hier volgt wat de betalers omgerekend per burger afdragen. Denemarken staat bovenaan en stellen we even op 100.

Dan volgt Italië met 98, Frankrijk met 96, Nederland 95, Duitsland 89, Oostenrijk 85, Zweden met 83 en het VK met 69. (Bron: European Commission, Comparable Member States' Gross Contribution to the EU's budget 2007-2011).

De verrassend hoge bijdrage van Denemarken, Italië en Frankrijk komt doordat zij de kortingen moeten betalen van de andere landen. Kan president Hollande de Fransen uitleggen dat zij tot 2020 weer zeven miljard moeten ophoesten voor de Britten?

Kan Hollande uitleggen dat Duitsland, Nederland, Oostenrijk en Zweden weer niet meebetalen aan de kortingen voor de andere landen? Wie blijven dan nog over om al deze kortingen te financieren? De arme landen van Oost en Midden Europa? Krijgt kortom voorzitter Van Rompuy deze puzzel ooit gelegd !

De Commissie bepleit al maanden om een streep te halen door álle kortingen. Zij wil een algemeen correctiemechanisme voor landen die onevenredig moeten bijdragen. Maar tevergeefs.

Bij zowat alle cijfers in dit artikel past de kanttekening dat zij inwisselbaar zijn met andere data. De Commissie heeft bijvoorbeeld over 2009-2011 een overzicht gepubliceerd waar Nederland uitkomt als de grootste betaler, gevolgd door Denemarken en Zweden.

Bovendien presenteren de onderhandelaars individueel de hen meest passende statistieken. Tenslotte veranderen de cijfers via pogingen tot compromisvorming nog regelmatig.

7. Britse dwarsliggerij

Hoewel iedere regeringsleider een vetorecht heeft is dat van Cameron het gevaarlijkst. Ontevreden Conservatieven en Labour (oppositie) hebben samen de premier opgedragen slechts akkoord te gaan met een budget dat lager is dan nu. De Britten houden niet van de EU. Zij hebben een hekel aan de Europese landbouwpolitiek. Verder vinden zij de Europese ambtenaren verwend.

Premier Cameron doet denken aan zijn verre voorgangster Margaret Thatcher. Zij gijzelde vanaf einde 1979 ('I want my money back') tot zomer 1984 de Europese Raad en dwong de Britse rebate af. Groot-Brittannië introduceerde het omstreden principe van juste retour: een land betaalt niet meer dan het terugontvangt. Nederland sprak daar in 1984 schande van. Maar sinds wij in de jaren negentig nettobetaler werden koestert Nederland het juste retour.

Boris Johnson, voormalig mediacorrespondent te Brussel en vandaag burgemeester van Groot Londen, wordt gezien als de komende uitdager van Cameron. Johnson schreef onlangs in de Daily Telegraph dat Cameron net als Thatcher de vuist op tafel moet rammen. 'Roep dan no, nein, neen, nee, ne, ei, en ochi. En dat net zolang totdat ze naar je luisteren', aldus Johnson. Het wordt als positief gezien dat Cameron dit advies niet heeft gevolgd.

8. Geen aparte EU-belasting

Nauwelijks aandacht krijgt in dit overleg de vraag ‘wie zal dat allemaal betalen?’ Dat komt mede omdat hiervoor al een verdeelsleutel bestaat. De EU wordt gefinancierd via een heffing naar rato van het bnp, dus de welvaart per lidstaat (voor 76 procent). Verder stort elk land een deel van de BTW in Brussel (levert 11 procent). Verder is er de opbrengst van douanerechten en suikerheffingen (12 procent).

Tenslotte is er nog een procent aan andere EU-inkomsten. De inkomsten moeten de uitgaven dekken. Het is de EU verboden voor haar begroting te lenen. De Commissie wil de opbrengst van de beoogde Financiële Transactie Taks (FTT) in de EU-kas storten. Dit voorstel maakt echter geen enkele kans.

9. Rutte zwijgzaam
Premier Rutte trok bij zijn aankomst aandacht met ‘ik heb een geladen pistool op zak’. De International Herald Tribune van 23 november vond dit strijdig met the gentle circumlocutions of European summitry, ofwel in goed Nederlands een nogal bespottelijke beeldspraak.

Tegen de gewoonte van voorgaande keren (2005, 1999, 1992) in wilde Rutte niets zeggen over de besprekingen. Daags voor de top op 21 november noemde hij in de Tweede Kamer vier Nederlandse prioriteiten: behoud van onze korting, 100 miljard minder EU-uitgaven, behoud van 25 procent van de geïnde douanerechten en verschuiving van de landbouwpolitiek naar innovatie en onderzoek.

In Brussel voegde Rutte nog een doelstelling toe. ‘Er voor zorgen dat het Verenigd Koninkrijk volledig aangesloten blijft bij Europa’. Nederland wil niet er aan denken om desnoods een MFK te sluiten met 26 landen, dus zonder de Britten. Duitsland heeft daarmee gedreigd.

Wat is de echte prioriteit van Nederland? Waar moet de minister-president minimaal mee thuis komen? Dat is geen moeilijke vraag: zonder verlengde korting kan Rutte na een Brussels akkoord niet in den Tweede Kamer verschijnen.

10. Eurocraten onder vuur
Een op de tien ambtenaren bij de EU verdient meer dan premier Cameron (15.000 euro per maand). Om tegemoet te komen aan de kritiek dat de circa 40.000 grotendeels belastingvrije EU-functionarissen teveel verdienen gaan zij 2,5 uur per week langer werken (voortaan 40 uur). Zo kan het ambtelijk apparaat geleidelijk met vijf procent krimpen.

Cameron meent niettemin ‘dat Brussel denkt op een andere planeet te leven’. Langer werken bespaart maar een miljard. Cameron wil zes miljard (ofwel tien procent) bezuinigen o.a. met lagere salarissen en pensionering op 68 jaar (nu 63 tot 65). Dat is volgens Cameron in overeenstemming met het beleid in het VK.

Eerder hadden ook Duitsland, Frankrijk, Nederland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden en Finland al per brief gevraagd om afslanking van de arbeidsvoorwaarden. Maar zij gaan niet zover als de Britten.

11. MFK als mammoetoperatie
De budgetkwestie komt niet aan de orde bij de Europese Raad van half december met de bankenunie als inzet. De absolute deadline voor overeenstemming over het MFK ligt in maart. Daarna moet het Europees Parlement eerst nog instemmen of verwerpen (wijzigen kan niet).

Daarom is dat Parlement zijdelings bij dit beraad betrokken. Vervolgens komt de Commissie met gedetailleerde voorstellen.

Achter het MFK liggen circa zeventig verordeningen verborgen, waaronder een herziening van het landbouwbeleid. Raad van Ministers en Europees Parlement moeten daarover in de loop van 2013 zien te accorderen. Zo worden alle subsidies, andere projecten en de EU-inkomsten van de vereiste wettelijke basis voorzien. Per 1 januari 2014 gaat het nieuwe MFK dan van start.

Extra handicap is dat voor het eerst in de historie de MFK-onderhandelingen een Duits-Frans voorakkoord missen. Frankrijk wil veertig procent van de begroting voor landbouwsteun reserveren. Duitsland gaat dit te ver. Merkel en Hollande doen geen poging tot een compromis.

Volgens een insider kunnen zij pas vertrouwelijk onderhandelen na de Bondsdagverkiezingen van komend najaar. ‘Merkel weet dat zodra zij in haar kaarten laat kijken, Hollande dit doorspeelt naar de SPD’, aldus een diplomaat.

12. Toch akkoord?

Insider Peter Ludlow van Eurocomment ziet signalen die duiden op een akkoord komend voorjaar. ‘Merkel speelt de hoofdrol. Zij wilde deze keer Cameron niet isoleren. Belangrijk is dat de top daardoor in goede sfeer is geëindigd.

Duitsland wil de EU-uitgaven met nogmaals dertig miljard verlagen. Dat is haalbaar zonder de netto-ontvangers op de kast te jagen. Ik verwacht vijf miljard besparing op de administratie (ambtenaren, gebouwen). Vijf miljard bij justitie en tien miljard bij de onderdelen cohesie, concurrentiekracht, economische groei. Dat kan omdat die middelen toch niet opgebruikt worden.

De nog ontbrekende tien miljard daar vinden ze wel wat op gezien de totale inzet van zo’n 950 miljard. Niet alleen Merkel, maar ook Cameron wil dealen’.

Interessant aspect is dat veel regeringsleiders een sweetener (cadeautje) krijgen als zij instemmen. In de binnenzak van Van Rompuy zit volgens een insider al een lijst met zo’n twintig cadeautjes.

Spanje krijgt dan 2,8 miljard en Griekenland en Italië elk een miljard extra voor structuurhulp. Het is traditie om in het ultieme voorstel zulk ‘snoepgoed’ te stoppen. Zodat elke regeringschef thuis daarmee kan uitpakken.

Komt de Europese Raad uiterlijk in maart niet tot overeenstemming, of zou het Europees Parlement het akkoord verwerpen (zeker niet uitgesloten), dan geldt voorlopig de begroting van 2013. Dat pakt dan nadelig uit voor Nederland.

Onze korting van ruim een miljard geldt dan niet langer. De Britten hebben dat bezwaar niet. Hun ‘ijzeren dame’ Thatcher genaamd sleepte in 1984 een ‘eeuwige automatische korting’ uit het vuur….

13. Griekenland geholpen

Op 27 november heeft de Eurogroep met Griekenland, het IMF en de ECB een akkoord bereikt. Athene krijgt 44 miljard als onderdeel van een eerder toegezegde lening. Omdat het land aan de grond zit krijgt het twee jaar extra (tot 2016) om zijn primair saldo (begroting zonder rentelasten) op 4,5 procent van het bnp te brengen.

Het IMF wil dat de eurolanden Griekenland een deel van zijn enorme schulden kwijtschelden. Dit bleek politiek echter niet te verkopen. Na een dergelijke kwijtschelding zal in Griekenland de vereiste sanering namelijk stagneren. Halvering van de Griekse staatsschuld gaat bijvoorbeeld Nederland meer dan vijf miljard kosten.

Kanselier Merkel wil zo'n impopulaire schuldkwijtschelding uitstellen tot na de Duitse verkiezingen van volgend najaar. Daarom komt de Eurogroep nu met een serie andere maatregelen. Daaronder een renteverlaging van de Griekse schuld.

Het jongste akkoord kost Nederland een miljard. Tot nu toe dacht de regering dat de hulpacties Nederland geen geld zouden kosten. Dat uitgangspunt heeft minister Jeroen Dijsselbloem van Financiën los gelaten. Premier Rutte erkent inmiddels dat zijn verkiezingsbelofte 'geen extra geld naar de Grieken' onrealistisch was.

Het is een probleem dat Athene gedurende drie jaar nog geen enkele financiële belofte volledig is nagekomen.

Om tot hun besluit te komen moesten de ministers in twee weken drie keer in Brussel urenlang vergaderen. Dit bewijst hoe zwaar Griekenland hen intussen op de maag ligt.

Hoe Europa toch de crisis bezweert

21 december 2012

Dit is het verhaal van hoe de eurocrisis wordt bezworen. Om haar kiezers te paaien en wegens Duitse belangen heeft kanselier Merkel de onderhandelingen over een Politieke Unie opgeschort. Het plan voor een ´Echte EMU´ zit voorlopig in de ijskast. Wel komt er Europees bankentoezicht. Nederland is tevreden. Inmiddels is minister Jeroen Dijsselbloem de favoriete kandidaat- voorzitter van de Eurogroep.

1. Pas in 2014
December zou de 'top van de waarheid' worden. Inzet was de ambitieuze 'roadmap' (Council document, 15632/12 website European Council) naar een verbeterde EMU. Echter al aan de vooravond van de bijeenkomst meldden Franse en Duitse kranten dat de discussie op de lange baan was geschoven. Na de Europese verkiezingen van juni 2014 heropent zich dat debat ten volle, zo is de bedoeling. Het nieuwe jaar moet leren of de rust op de financiële markten aanhoudt, zodat zo'n langdurig uitstel kan.

Kanselier Angela Merkel kan het met Bondsdagverkiezingen in de komende herfst niet maken behalve miljarden voor Griekenland ook nog Duitse soevereiniteit naar Brussel over te dragen. President François Hollande zit van zijn kant niet verlegen om een Europese Politieke Unie zodra die soevereiniteitsverlies meebrengt. Daarom waren Merkel en Hollande het vlak voor de Europese Raad in een half uur eens over uitstel van de operatie 'Echte EMU'.

Toch is dit een sensationele ontwikkeling. Het was namelijk juist Merkel die in de loop van 2012 meermalen sterk aandrong op de 'Echte EMU' waar ze nu dan ineens voorlopig vanaf ziet. Van de beoogde Economische Unie, de Begrotingsunie, de Politieke Unie en de Bankenunie staat alleen de laatste nog op de agenda.

2. Euro weer sterk
Hoewel de Europese Raad in februari en mei vergadert, bespreken de politieke leiders de EMU pas in juni weer, aldus de conclusies van het beraad. Dit is nogmaals verrassend. Dezelfde Europese Raad had in oktober gevraagd om een 'specifieke en tijdgebonden roadmap' voor besluitvorming over de EMU in december.

Voorzitter Herman van Rompuy lanceerde daarop zijn vijftien kantjes tellende voorstel 'Naar een échte Economische en Monetaire Unie'. Van Rompuy deed dit mede namens Commissievoorzitter José Manuel Barroso, de voorzitter van de Eurogroep, Jean-Claude Juncker en de president van de ECB, Mario Draghi. Dit 'masterplan' was overigens een opgefriste versie van het gelijknamige plan van afgelopen zomer.

Onder druk van het Europees Parlement had daarnaast Commissievoorzitter Barroso op 51 kantjes tekst een nog ambitieuzere aanpak voor politieke integratie ingediend. In dit plan neemt Brussel het begrotingsrecht van de nationale parlementen grotendeels over. Verder komen de schulden van de lidstaten via eurobonds voor gezamenlijke rekening. Zoiets vereist wijziging van het Europees Verdrag. Waarschijnlijk weet geen enkel lid van de Europese Raad hoe dit thuis uit te leggen.

Bij aankomst in Brussel zette de kanselier de toon. 'Er zijn al veel maatregelen genomen, nu komt het op de uitvoering aan'. Hollande zei in Brussel dat 'de politieke realiteit' tot

terughoudendheid dwingt. ‘Een aantal EU-landen wil momenteel niet horen van overdracht van bevoegdheden aan de EU. Er is zelfs een groep die ooit overgedragen bevoegdheden terug wil hebben’.

Een jaar geleden was veler verwachting dat in 2012 de eurozone uiteen zou rafelen, te beginnen met Griekenland. Het tekent de interne kracht van de Europese Unie dat zij de officieel aangekondigde versterking van de EMU nu kan afblazen. En dit zonder dat de financiële markten daarop reageren.

Deze gang van zake bewijst het gelijk van Merkel. De diverse maatregelen (zie hieronder) al genomen ter versterking van de eurozone hebben de speculanten ontmoedigd. ´De tijd waarin Europa twijfelde aan zijn euro ligt achter ons´, zei een tevreden president Hollande.

3. Bankentoezicht naar ECB
Het Brusselse beraad concentreert zich in 2013 op de uitwerking van toezicht op de systeembanken en op kleinere banken die dreigen om te vallen. Deze banken komen onder direct toezicht van de ECB. Daartoe was in juni in de Europese Raad al besloten.

Niet langer een nationale autoriteit (in casu de Nederlandsche Bank) maar de ECB wordt eindverantwoordelijk bij het toezicht. In de vroege morgen van de eerste dag van de Europese Raad kwam de EcoFin onder druk van de klok tot dit uitgewerkte besluit.

Dit akkoord over een Single Supervisory Mechanism (SSM) is de eerste stap naar de beoogde Bankenunie. Een jaar geleden was zo’n Europees bankentoezicht nog onbespreekbaar. Alle banken met een balans van meer dan 30 miljard euro of die een vijfde omvatten van het bbp van een land, komen onder toezicht.

Volgens Draghi gaat het om circa 150 instellingen. In Nederland betreft het ABN Amro, de Rabobank, ING en SNS, kortom vrijwel ons hele bankwezen.

Europees toezicht moet vermijden dat de samenleving (de belastingbetaler) nog langer opdraait voor het faillissement van een mammoetbank zoals recent de Belgische Dexia. Eigenlijk hadden alle 6000 banken onder de regeling gemoeten. Duitsland wil echter geen pottenkijkers bij zijn regionale Landesbanken en Sparkassen. Drie landen zonder de euro – het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Tsjechië - doen niet mee aan het bankentoezicht.

4. Banken direct steunen
In Spanje en Ierland is de eurocrisis ontstaan doordat de nationale toezichthoudende autoriteiten verknoopt waren met hun financiële wereld. Nationaal toezicht op systeembanken is extra moeilijk omdat zij wereldwijd opereren. Nationale toezichthouders hebben daar weinig grip op.

Bij haar toezicht werkt de onafhankelijke ECB samen met de EBA, dat is de Europese bankentoezichthouder in Londen die de ondergeschikte rol krijgt. De beoogde aanpak heeft als voordeel dat uniforme voorschriften zullen gelden in plaats van uiteenlopende nationale regels.

Over de details daarvan overeenstemming bereiken tussen de regeringen en het Europees Parlement wordt nog wel een hels karwei. Dit ook omdat in Duitsland (vooral bij de Bundesbank) veel verzet is tegen Europees bankentoezicht.

De regeling moet niettemin op 1 maart 2014 starten. Maar of dat lukt? Behalve het nog ontbreken van uniforme criteria speelt een rol dat de ECB geen apparaat noch ervaring heeft met bankentoezicht. De ECB moet circa 1000 nieuwe experts aanwerven. Deze operatie gaat tijd kosten.

Is de Europese verordening voor bankentoezicht eenmaal rond en is de ECB er voor klaar, dan kunnen vervolgens omvallende banken steun krijgen van het noodfonds ESM. Tot nu toe moet de betrokken regering, zoals momenteel de Spaanse, dat zelf regelen. Daardoor duwen banken de landen waar ze gevestigd zijn in de problemen. Liefst zouden de zwakke zuidelijke landen, Ierland en Frankrijk vandaag nog starten met steun aan de banken direct vanuit het ESM.

5. Top niet mislukt

Uniform toezicht op de banken is de opmaat naar de beoogde volledig uitgebouwde Europese Bankenunie. De Commissie en het Europees Parlement kregen van de Europese Raad opdracht tegelijk met het SSM-toezicht een nationaal deposito garantiestelsel in het leven te roepen.

Dit betekent dat de tegoeden van spaarders en beleggers in de landen met de euro uniforme bescherming zullen krijgen. Een gemeenschappelijk Europees garantiestelsel, zoals de Commissie had gewild, komt er voorlopig echter niet.

Tegelijk werken Raad en Parlement een procedure uit om omgevallen systeembanken te kunnen ontmantelen. Er komt daartoe een Single Resolution Mechanism (SRM, niet te verwarren met het genoemde SSM). Het is de bedoeling dat een bankfaillissement niet langer voor rekening is van de nationale overheid.

De financiële wereld moet daar voortaan gezamenlijk voor opdraaien. Uitdrukkelijk is – op aandringen van vooral Duitsland - afgesproken dat de bancaire wereld alle overheidssteun later terugbetaalt.

Samengevat blijkt hier dat deze top meer heeft bereikt dan de teleurgestelde media heet van de naald meldden. Het is de bedoeling de twee genoemde projecten met voorrang door de Raad van Ministers en het Europees Parlement te jagen, aldus de slotconclusies. ‘Dat is zo opgeschreven omdat het héél moeilijk zal worden over dat SRM overeenstemming te bereiken’, zo voorspelt een diplomaat. En zelfs als het zover is, moet nog een regeling gevonden worden om de bancaire wereld tot betaling te dwingen.

6. Zondaars belonen?

Frankrijk heeft met Duitsland economische groei als hoogste prioriteit in de conclusies neergelegd. Van Rompuy en Barroso presenteren daartoe in juni voorstellen. Die komen er op neer dat de regeringen hun economische hervormingen onderling beter afstemmen. Krijgt een euroland het benauwd, dan kan die regering met de EU een ‘reddingsovereenkomst‘ afsluiten.

Zulke contracten vormen een aanvulling op het Europees Semester. Het is nog niet duidelijk of die overeenkomsten voor elk land verplicht en bovendien qua uitvoering afdwingbaar worden. Dat is overigens nu al het geval zodra een land steun aanvraagt, zoals bijvoorbeeld Ierland deed.

Van Rompuy en Barroso willen een flinke aparte begroting hebben om daaruit landen die vastlopen te ondersteunen. Tot nu toe worden zulke landen via het SGP bestraft. In de toekomst zouden zij daarentegen, mits zij saneren, een beloning krijgen. Alle traditioneel zwakkemuntlanden vinden dit een prachtidee. Maar Duitsland, Finland en Nederland, AAA-landen die de rekening moeten betalen, hebben de gedachte naar de studeerkamer verwezen.

Minister-president Mark Rutte noemde het 'ondenkbaar dat Nederland ook maar één euro hieraan gaat afdragen'. Het is opmerkelijk dat daarentegen Merkel zei over zeven jaar gerekend wel vijftien miljard hiervoor vrij te willen maken. President Hollande toonde zich daarmee tevreden. 'Het plan is dus niet dood', aldus Barroso op de slotpersconferentie.

7. ECB steeds belangrijker
Hierboven kwam de toenemende rol van de ECB aan de orde. Na de Europese Raad zei een Brusselse insider dat de Italiaanse bankpresident Draghi daar veel gezag heeft. Dat is een nieuw geluid.

Men herinnert zich dat zijn Franse voorganger de beminnelijke Jean-Claude Trichet nog wel eens woedend werd omdat de Europese Raad weer niet wilde luisteren. Gesteund door zijn succes toonde Draghi zich tegenover het Europees Parlement dik tevreden. 'Het akkoord over het SSM-bankentoezicht zal blijken het keerpunt te zijn bij het oplossen van alle problemen', zo voorspelde hij op 16 december.

8. Duitsland is de baas
2012 was een zwaar jaar voor Europese politici. Zij hebben niettemin bereikt dat de euro sterker staat dan einde 2011. 'Toen werden wij overstelpt met vragen of de eurozone wel zou overleven', zei Barroso na de top.

Toch is het de vraag of het aan de politici is te danken dat de euro vandaag sterk staat. De gebeurtenissen van 2012 laten zien dat de markten tot rust kwamen dank zij de president van de ECB, Mario Draghi. Op 6 september bevestigde Draghi dat de ECB desnoods onbeperkt afgewaardeerde nationale obligaties zou opkopen. Draghi's dreigen met deze Outright Monetary Transactions (OMT's) bracht rust rond de euro die tot op heden voortduurt.

Hét kenmerk van 2012 was de overheersende rol van Duitsland. Als Berlijn momenteel in de EU iets niet wil, gebeurt het niet. Wil Duitsland het wel dan gaat het meestal door. Zo dwong kanselier Merkel de 26 andere regeringen tot een begrotingsverdrag dat overheidstekorten verbiedt. Zij dicteerde of en hoeveel steun het benarde Griekenland krijgt.

Duitsland is kortom nu de baas. Kanselier Merkel opereert in de eurocrisis stap voor stap. Zij houdt zowel rekening met het Duitse als het Europese belang als met de publieke opinie. Daarbij ziet Frau Merkel de kleinere landen wel staan. Dat was bij de vorige kanselier niet zo.

De EMU is opgericht om Duitsland met zijn ijzersterke D-Mark in Europa te integreren (Einbindung). Het gaat ironisch genoeg nu net andersom. Merkel heeft Europa in haar greep. In 2010 deed zij dat nog samen met toenmalig president Sarkozy. Zolang de nieuwe Franse president niet bijdraait doet Merkel voorlopig het karwei alleen.

9. Rutte lacherig
Premier Rutte was na afloop tevreden met het afblazen van het grootste deel van de ambitieuze plannen. Nederland wil de EU versterken langs twee lijnen, zei Rutte in de

Europese Raad. Enerzijds met hervormingen die marktprikkels uitlokken en de concurrentiekracht verbeteren. Anderzijds blijft Europees toezicht volop nodig. Loopt een land qua begroting uit de pas dan wil Nederland een interventieladder inzetten. Zo'n regering verliest meer handelingsvrijheid naarmate zij verder afwijkt. In het uiterste geval moet het stemrecht in de Europese Ministerraad geschorst worden, aldus Rutte.

In de vergadering bepleitte Rutte dat als het noodfonds banken te hulp schiet, oudere schulden niet gefinancierd worden. Anders trekt Europa de concurrentieverhoudingen met de andere banken scheef. Rutte zweeg over zijn echte bezwaar: het overnemen van de megaschulden van zulke slecht geleide banken.

Krijgt Rutte zijn zin dan vallen alle nu bestaande schulden bij de benarde banken buiten de regeling. Het is de vraag of dit wel vol te houden is. De kwestie is voor nadere studie aangehouden.

Over Jeroen Dijsselbloem (Financiën) als kandidaat opvolger van Jean-Claude Juncker, voorzitter van de invloedrijke Eurogroep, deed Rutte nonchalant lacherig. 'Er zijn voor die functie 33 kandidaten: alle regeringsleiders en hun minister van financiën, behalve die van Luxemburg'. Nadere vragen wilde hij hierover niet beantwoorden.

10. Schulz bijna beledigend
'Onnodig agressief, ja soms zelfs bijna beledigend', aldus een diplomaat was de speech van parlementsvoorzitter Martin Schulz in de Europese Raad. In zijn vocabulaire staat voor 'moeten, eigenlijk moeten of behoren' kennelijk alleen 'must'.

In zowat iedere alinea van Schultz' tirade staat die dwingende term. Schulz vindt het Europees Parlement de enige vertegenwoordiger van de burgerij in de Europese context, zo benadrukte hij. Rompuy en in mindere mate Barroso plegen in hun diverse plannen slechts lippendienst aan het Europees Parlement, aldus Schultz.

11. Iedereen tevreden
Nooit sedert de eurocrisis losbarstte waren staatshoofden en regeringsleiders na hun bijeenkomst zó tevreden. Het leek wel een goed nieuwsshow. Volgens Van Rompuy, Hollande en de Italiaanse premier Mario Monti is het ergste voorbij. Klaus Regling, de Duitse baas van het noodfonds ESM, verwacht dat de eurocrisis binnen twee jaar gepasseerd is.

De Griekse premier Antonis Samaris, die een nieuw steunpakket van 44 miljard mee naar huis nam, zei 'Grexit is dead'. Barroso koos zelfs de triomfalistische toon. Alleen Merkel was de dissonant. 'De eurocrisis zal nog zeker vijf jaar duren'. Bezahlmeister Merkel weet dat zodra het beter gaat politici graag de 'sense of urgency' verliezen.

12. Hoe verder in 2013?
De decembertop leert dat zelfgenoegzaamheid nu om zich heen grijpt. De zes AAA-landen trappen op de rem. Tegelijk bemoeilijkt de recessie in de zwakke eurolanden verdere overheidsbesnoeiingen.

Belangrijk is dat de Europese instellingen al minstens 28 ingrijpende maatregelen hebben genomen ter bestrijding van de crisis. Zie de lijst hieronder. Al die regelingen zijn er gekomen vóórdat Van Rompuy en Barroso hun genoemde plannen lanceerden.

De eurocrisis brak niet uit door een gebrek aan wetgeving. Zij ontstond door het niet naleven van ooit plechtig genomen besluiten zoals het Stabiliteitspact. Het zou mooi zijn als de politici in 2013 al die genomen besluiten nu wel gaan naleven.

13. Maatregelen sedert 2010

1. De Commissie bestraft voortaan de eurolanden zelf in plaats van via handjeklap tussen de ministers.
2. Introductie van het Sixpack, zes omvangrijke wetten versterken het SGP.
3. Idem, Twopack, versterkt rol Commissie.
4. Ingrijpend Begrotingsverdrag (Fiscal Compact) dwingt regeringen tot nultekort op hun begroting.
5. Creatie Noodfondsen EFSF & ESM met ruwweg 1000 miljard vuurkracht.
6. Start onbeperkt inkoopprogramma obligaties door Europese Centrale Bank (ECB) ter afschrikking van de speculanten.
7. Megagrote (1018,5 miljard) drie-jaar injectie vanuit de ECB naar de wankele banken.
8. Grote bilaterale leningen vanuit de eurozone aan Griekenland.
9. Versterking van de onafhankelijke positie van Eurostat.
10. Voortaan verplicht maandelijkse rapportering van de lidstaten aan Eurostat.
11. Verplichte meerjarenbegroting in alle lidstaten (in Nederland de Wet Houdbare Overheidsfinanciën).
12. Europees Semester controleert voortaan economisch en fiscaal beleid van de regeringen.
13. Akkoord Pact Concurrentiekracht (herziening pensioenleeftijd, hypotheekrenteaftrek, e.d.).
14. Akkoord Pact voor Groei en Banen via injectie van 120 miljard euro.
15. Creatie van de reguliere Eurotopconferentie.
16. Creatie European Systemic Risk Board. Deze instelling controleert vanuit Londen het hele financieel stelsel samen met de ECB.
17. Creatie Europese Bankenautoriteit (bankcontroles) te Londen.
18. Creatie ESMA (European Securities and Markets Authority) te Parijs.
19. Creatie European Insurance and Occupational Pensions Authority (controleert verzekeringen en pensioenen) vanuit Frankfort.
20. Afschrijving Griekse staatsschuld met 53,5 %.
21. Opwaardering van de Commissaris voor de euro.
22. Invoering Financiële Transactie Taks teneinde financiële wereld te disciplineren en om de stroppenpot te vullen.
23. Invoering van de kapitaalvereistenrichtlijn (CRD-IV) die eigen kapitaal en de bonusregeling in de bankwereld regelt.
24. Miljardeninjectie (200 miljard) ter versterking van het IMF.
25. Introductie (als proef) van project-euro-obligaties.
26. Versterking uitleencapaciteit Europese Investeringsbank Bank via mega-injectie met hefboomeffect (180 miljard).
27. Openstelling van het noodfonds ESM voor rechtstreekse redding van banken.
28. Opwaardering van Eurogroep met extra staf.

Al deze maatregelen zijn overeengekomen vóór de komst van het ‘Masterplan Van Rompuy’.

Bezuinigers zetten EU op één procent rantsoen

15 februari 2013

De uitgaven van de EU gaan voor het eerst naar beneden. Tegelijk blijft de modernisering van de activiteiten beperkt. Toch levert de landbouw elf procent in en de Structuurfondsen acht procent. Daarentegen krijgen innovatie, onderzoek en onderwijs vijftig procent meer geld. De compensatie van de landen (zoals Nederland) die veel aan Europa betalen blijft volledig gehandhaafd.

In totaal belopen de uitgaven van de EU in 2020 exact één procent van het bnp. Krachtens de verdragen mag Europa jaarlijks 1,23 procent van het bnp uitgeven. Dit jaar zit men op 1,14 procent. Het Europees Parlement verwerpt mogelijk dit zuinige begrotingsakkoord 2014-2020 van de Europese Raad.

1. Vier machtsblokken
Bij het beraad in de Europese Raad van 7 en 8 februari over het Meerjarig Financieel Kader (MFK) leverden vier machtsblokken strijd. Zij vergaderden vaak apart en schiepen zodoende de sfeer van een Slag bij Waterloo waar in 1815 diverse nationale legers elkaar bestreden.

Het sterkste bleek uiteindelijk de groep ´grote betalers´: het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Nederland, Zweden, Oostenrijk en Denemarken. Onder leiding van premier David Cameron en kanselier Angela Merkel dwongen zij een nooit eerder vertoonde algemene verlaging van de uitgaven af van circa 3,5 procent tussen nu en 2020. Deze ‘zuinige’ landen behouden de traditionele korting op hun bijdrage aan Brussel. Denemarken krijgt voortaan ook zo´n korting.

Hier tegenover staat de groep van de grote netto-ontvangers. Dat zijn de twaalf landen die vorig decennium toetraden (met Polen als verreweg het meest invloedrijke) plus Portugal, Spanje en Griekenland. Zij noemen zich de Friends of Cohesion Funds. Dit omvangrijke gezelschap blijft gigantisch veel ontvangen. Echter niet méér dan voorheen zoals hun inzet was.

De Cohesiefondsen gaan namelijk terug van 355 naar 325 miljard. Dat is allemaal niet naar de zin van de Europese Commissie en het Europees Parlement. Die hadden de totale uitgaven dit decennium met ruwweg tien procent willen verhogen.

De derde groep zijn de landen die meer aan Europa betalen dan zij ontvangen, maar toch wat minder zwaar worden belast. Dat zijn Frankrijk, Italië, België, Finland, Luxemburg. Het zit deze landen dwars dat zij moeten opdraaien voor de financiering van de genoemde korting van de grote betalers. Deze landen zijn afgekocht met speciale douceurtjes (zie hierna).

Het Europees Parlement (EP) krijgt krachtens artikel 312 van het VWEU (Verdrag van Lissabon) het laatste woord over het akkoord van de Europese Raad. Het EP vormt daarom de vierde spelbepalende groep.

2. Het akkoord
Het MFK, het begrotingskader van de Unie voor 2014-2020, kent twee plafonds. Qua vastleggingskredieten over zeven jaar gerekend tot 2020 komt het MFK met 960 miljard lager

uit dan de 994 miljard van de voorbije periode. Het overeengekomen betalingenplafond beloopt 908 miljard.

Bij alle cijfers in dit artikel past de kanttekening dat de diverse betrokken partijen de voor hen gunstigste cijfers hanteren. Dat leidt tot variaties. Wij baseren onze cijfers op de 'Conclusies Meerjarig Financieel Kader' (EUCO 37/13), een bundel van 48 pagina's van de Europese Raad en op de eveneens gedetailleerde brief van minister Frans Timmermans van 11 februari 2013 aan de Tweede Kamer.

Hierboven staan de vier spelbepalende machtsblokken beschreven. Op momenten dat dit ze beter uitkomt vervloeien die weer met elkaar. Minister Timmermans maakt in zijn brief bijvoorbeeld melding van zelfs tien landen die allemaal de uitgaven wilden verlagen.

Dit wisselende beeld maakte de onderhandelingen voor voorzitter Herman Van Rompuy tot een heksentoer. Toch is het beraad uiteindelijk gladder verlopen dan zeven of veertien jaar geleden. Toen werd op een gegeven moment met microfoons gesmeten en liepen sommige regeringsleiders woedend rond.

Om zulke toestanden te voorkomen had Van Rompuy tevoren al een en ander bilateraal bedisseld. Want iedere regeringsleider heeft bij het MFK-beraad een vetorecht. Om dit van tafel te houden hadden Van Rompuy, Commissievoorzitter José Manuel Barroso en de commissaris voor de Europese begroting Janusz Lewandowski in een zijzaaltje een batterij slimme cijferaars zitten. Zij berekenden van minuut tot minuut de effecten van allerlei voorstellen, suggesties en semideals op de netto financiële positie van elk van de 28 lidstaten (inclusief Kroatië).

3. Vijf uitgavengroepen

De uitgaven van de Unie vallen uiteen in betalingskredieten (dus in een bepaald jaar maximaal uit te geven) en vastleggingskredieten (dus inclusief de betalingen die naar een volgend jaar overlopen). De betalingskredieten liggen circa 5,5 procent lager dan de vastleggingen. Het budget beslaat vijf grote categorieën. Krachtens het nu gesloten akkoord is de ontwikkeling in afgeronde maximale betalingen vanaf 2014 tot 2020 als volgt.

1. **Duurzame economische groei.** Voor het scheppen van banen en versterking van de concurrentiekracht 15,6 miljard in 2014 oplopend naar 21,1 miljard in 2020. Totaal 125,6 miljard. Voor steun aan minder ontwikkelde regio binnen de Unie 44,7 miljard in 2014 oplopend naar 47.9 miljard. Totaal 325,1 miljard. De Europese Commissie had voor deze posten in totaal veertig miljard meer voorgesteld.
2. **Landbouwpolitiek en plattelandsontwikkeling.** Van 55,9 miljard volgend jaar dalend naar 50,6 in 2020. Vergeleken met de nu aflopende zevenjaar periode dalen de landbouwpolitieke uitgaven van 420 naar 373,2 miljard. De inkomenstoeslagen van de Nederlandse akkerbouwers en veehouders gaan minstens acht procent omlaag.
3. **Veiligheid en Europees burgerschap, asiel, migratie, bewaking EU-grenzen:** twee miljard in 2014 oplopend naar 2,5 miljard. Totaal 15,7 miljard.
4. **Europa en de wereld:** ontwikkelingshulp, steun aan buurlanden, rampenbestrijding, buitenlands beleid 7,9 miljard jaarlijks oplopend naar 8,8 miljard. Totaal 58,7 miljard.
5. **Administratie,** het ambtelijk apparaat, de gebouwen, exploitatie: 8,3 miljard oplopend naar 9,4 miljard. Totaal 61,6 miljard.

4. Betere Europese verbindingen

Nieuw is dat tot 2020 29,3 miljard beschikbaar komt voor een Connecting Europe Facility (CEF), dat zijn nieuwe vervoers- (23 miljard), energie- (5 miljard) en digitale netwerken (1 miljard) . Aanvankelijk was hiervoor vijftig miljard uitgetrokken.

Genoemde 29,3 miljard is in feite tien miljard lager omdat laatstgenoemd bedrag bij het Cohesiefonds wordt weggehaald. Ter wille van vereiste bezuinigingen zag een teleurgestelde commissaris Neelie Kroes (digitale agenda) haar beoogde tien miljard (o.a. voor de aanleg van breedband internet) wegsmelten tot slechts één miljard.

De Nederlandse korting
Nederland verkreeg voortzetting van de politiek gevoelige korting op zijn jaarlijkse bijdrage aan de EU-begroting van 1,1 miljard. Premier Mark Rutte verklaarde in Brussel daarmee tevreden te zijn. Er is een vaste korting van 695 miljoen in 2014, oplopend naar 728 miljoen over zeven jaar. Daarnaast ontvangt Nederland 50 procent korting op zijn verplichte btw-afdracht. In plaats van 0,3 procent draagt Nederland 0,15 procent af.

Aanvankelijk had Van Rompuy Nederland 45 miljoen jaarlijks minder willen compenseren. Maar tijdens een gesprek waarbij een Nederlands veto in de lucht hing kwam Rutte hier onderuit. Volgens het ministerie van Financiën in Den Haag betaalt Nederland jaarlijks 3,6 miljard meer dan het aan EU-steun ontvangt. Dit komt neer op tien miljoen euro per dag.

Het tweede doel waarop de regering had ingezet, verlaging van de Europese uitgaven, haalden Rutte c.s. eveneens binnen. ‘Dat is een belangrijke mijlpaal en grote winst’, aldus de premier. ‘Als de lidstaten thuis moeten bezuinigen, dan ook de Europese Unie’.

Nederland moet wel slikken dat het voortaan maar 20 procent mag houden (in plaats van 25 procent tot nu toe) van de douaneheffingen (in de zeehavens en luchthavens). Dat kost ons jaarlijks 80 miljoen.

Aan de ontvangstenkant (dus de steun die Nederland op allerlei terrein ontvangt) zal er volgens Rutte weinig veranderen.

5. Britse en andere kortingen
Het Britse correctiemechanisme (de inmiddels beruchte rebate) daterend uit 1984, introduceerde het begrip ‘juste retour’. Een land hoeft niet onevenredig veel contributie af te dragen. Probleem is wel dat niet nauwkeurig is vast te stellen of een land te zwaar wordt aangeslagen. De voordelen van het EU-lidmaatschap zijn namelijk niet zuiver te berekenen.

Behalve het VK (4,5 miljard) en Nederland behouden Duitsland (2,5 miljard), Zweden en Oostenrijk eveneens een korting. Denemarken komt als grootste nettobetaler nu bij die club. Overigens blijven deze zes (relatief rijke) landen desondanks dé grote financiers van de Unie met Duitsland op kop.

6. Financieel strooigoed
Na afloop van dergelijke onderhandelingen wil iedere regeringsleider de indruk wekken tevreden thuis te komen. Om dat te bereiken moesten Van Rompuy en Barroso enorm passen en meten. Tegenover de landen die korting krijgen op hun contributie staat een lijst van andere landen die een cadeautje meekregen.

Op landbouwpolitiek gebied krijgt Italië krijgt zelfs 1,5 miljard en Frankrijk een miljard extra. Oostenrijk volgt met 700 miljoen, Finland 600, Spanje en Portugal elk 500, Slovenië en Zweden elk 150, Ierland en Litouwen 100, België 80, Letland 67, Estland 50, Malta 32, Luxemburg 20 en Cyprus 7 miljoen.

Uit de structuurfondsen krijgt Spanje 1,824 miljard extra, Hongarije 1,56 miljard, Italië anderhalf miljard, Griekenland 1,375 miljard, Portugal een miljard, Tsjechië 900 miljoen, Duitsland 710 miljoen, België 133 miljoen, Ierland 100 miljoen en Slovenië 75 miljoen. In de Baltische Staten gaan de inkomenstoeslagen van de boeren extra omhoog.

7. Gaat Parlement blokkeren?
Het Europees Parlement heeft deze keer voor het eerst volledig medebeslissingsrecht. De helft van de Europarlementsleden (378 op de 754) moet krachtens artikel 312.2 VWEU instemmen. Het parlement kan het akkoord niet amenderen. In een eerste reactie hebben de leiders van de vier grootste partijen in Straatsburg samen hun ontevredenheid uitgesproken over het akkoord in de Europese Raad.

Toch is het nog maar de vraag of het parlement het akkoord dit voorjaar verwerpt. De Ministerraad Algemene Zaken start binnenkort onderhandelingen met het parlement. Daarbij komen overigens de compensaties die o.a. Nederland (een miljard) krijgt niet meer ter sprake.

De meerderheid van het Europees Parlement voelt niets voor bezuinigingen. Het parlement probeert komende maanden langs slinkse wegen de uitgaven alsnog te verhogen. Sleutelwoord is daarbij flexibiliteit in het gebruik van de financiën.

Het parlement wil dat overschotten op bijvoorbeeld de landbouwpolitiek (die jaarlijks voorkomen) gebruikt mogen worden voor bijvoorbeeld bestrijding van jeugdwerkloosheid of voor wetenschappelijk onderzoek. Nog liever ziet het parlement dat een overschot in het ene jaar overgeboekt mag worden naar het volgende jaar. Tot nu toe gaan overschotten volledig retour naar de lidstaten. Het parlement verwacht hierover concrete toezeggingen van de regeringen.

Een tweede wijziging waarop het Europees Parlement inzet is om halverwege de periode van zeven jaar een herziening van de begroting in te bouwen. Op dat moment zou de Europese Raad aanknopend bij de politieke en economische situatie alsnog concessies kunnen doen.

Een derde aangrijpingspunt is het ongekend grote verschil tussen de verplichtingen tot 2020 (960 miljard) en de vrijgemaakte effectieve betalingen (908 miljard). De Europese Unie mag geen schulden maken. Het EP zal de regeringen vragen dit verschil indien nodig aanvullend te financieren. De miljarden aan boetes die overtreders van de kartelwetgeving de EU moeten betalen kunnen daarvoor ingezet worden. Nederland en de andere betalers zijn tegen zo'n benadering, maar zij moeten komende maanden hierop toegeven.

8. Schulz: dwarsliggers sparen
Het zou kunnen dat de morrende Europarlementariërs via een compromis op genoemde punten door de knieën gaan. In principe hebben de regeringsleiders in hun akkoord al een opening gemaakt naar zowel flexibiliteit, als naar tussentijdse herziening, als naar financiële vernieuwing. Zo suggereert de Europese Raad de inzet van projectobligaties die het EP graag ziet. De staatshoofden en regeringsleiders buigen aldus voor de druk van de scherp opererende Duitse parlementsvoorzitter Martin Schulz.

Interessant is dat dwarsliggers in het Europees Parlement vanuit Berlijn en andere hoofdsteden gedwongen zullen worden in te binden. ‘Volgend jaar zijn er Europese verkiezingen. Dwarsliggers verliezen bij kanselier Merkel en andere regeringsleiders hun kans op herverkiezing, zouden zij niet bijdraaien. Dat heeft in het verleden bij cruciale stemmingen ook zo gewerkt’, zo waarschuwt een Duitse diplomaat. Een royale meerderheid van de parlementsleden hoort tot een partij die ergens in de EU in een regering zit die achter het begrotingsakkoord staat.

De parlementsvoorzitter van SPD-huize Schulz (die kanselier Merkel dit verkiezingsjaar graag ziet sneven) heeft een geheime stemming gesuggereerd. Dan kunnen zijn leden vrijuit stemmen zonder hun baan te verliezen. Maar zo´n stemming organiseren ligt juridisch niet eenvoudig. De politieke groepen die wél akkoord gaan met de meerjarenbegroting, zullen dit bovendien tegenhouden.

‘Al met al denk ik dat het Europees Parlement, mits enkele concessies volgen, alsnog akkoord gaat’, aldus Jan Mulder (VVD) begrotingsexpert bij het EP. Zou het begrotingsakkoord sneuvelen dan financiert Europa zichzelf voorlopig op basis van de jaren 2007-2013. Nederland verliest dan volgend jaar zijn korting.

9. Nachtelijke marathon

Het akkoord kwam tot stand na een rommelig verlopen marathonzitting waarin de trukendoos een belangrijke rol speelde. De sessie begon officieel om drie uur ’s middags en eindigde de volgende dag tegen halfvijf ’s avonds. Bij het begin was de sfeer zó gespannen dat voorzitter Van Rompuy zijn aangekondigde compromisvoorstel niet durfde te verspreiden.

Gedurende 25 uur waren er maar drie pauzes. Sommige leiders gingen ’s morgens even naar hun hotel voor een korte bedrust. Maar bijvoorbeeld de onvermoeibare Merkel en Rutte sloegen (net als de honderden wachtende journalisten) zonder zichtbare moeite de toch wel lange nacht compleet over.

10. Hollande tegen Cameron

De begrotingsmarathon had als inzet ruwweg duizend miljard te verdelen over 28 lidstaten. Dit inclusief Kroatië dat binnenkort toetreedt en waarvan premier Zoran Milovanic aanwezig was. Hier stonden president François Hollande en David Cameron tegenover elkaar. Na afloop zagen de media alom de Britse premier als de triomfator. Dit samen met Merkel, Rutte, Reinfeldt (Zweden) en Thorning-Schmidt (Denemarken). Hollande en Monti (Italië) zijn in de media aangeduid als de verliezers.

Maar Peter Ludlow van Eurocomment komt op basis van inside informatie tot een meer genuanceerd beeld. Volgens hem wilde de Britse premier na zijn recente eurokritische speech niet weer de spelbreker zijn. ‘De Britten hebben stiekem meer toegegeven dan welke andere delegatie ook’.

De strijd ging vooral om het totale toegestane niveau aan uitgaven. Voorzitter Van Rompuy eindigde de eerste onderhandelingsronde in november op 973 miljard aan vastleggingskredieten. Dat was al 52 miljard minder dan het oorspronkelijke voorstel van de Commissie. Het Verenigd Koninkrijk wilde zakken naar 850 miljard. Nederland en Zweden wilden maximaal ruim 900 miljard, Duitsland mikte op 943 miljard.

Alles tezamen had Van Rompuy in deze bijenkomst nog dertien miljard te overbruggen. Dat lukte hem door even te knabbelen aan de landbouwuitgaven en tegelijk bepaalde uitgaven voor innovatie en andere steun te verhogen. Polen, Frankrijk en Italië, de mammoetontvangers van zulke steun, werden afgekocht door daar niet verder te snijden. 'Er liggen nu vastleggingskredieten van 960 miljard. Dat pakt voor Polen, voor de zuidelijke en de perifere landen, die de bulk van dit geld via allerlei regelingen ontvangen, helemaal niet slecht uit', aldus een Commissie-expert.

Cameron moest uiteindelijk een betalingsplafond van 908 miljard accepteren. Maar dat kan hij in Londen makkelijk verkopen omdat de oude - intussen best wel discutabele - megagrote Britse korting (circa 3,5 miljard jaarlijks) blijft.

11. Beperkte modernisering

In haar oorspronkelijke voorstel stelde de Commissie eind juni 2011 voor de periode 2014-2020 totale uitgavenverplichtingen voor van 1083 miljard (1025 plus 58 miljard te financieren buiten de begroting). Dit betekende een stijging van het uitgavenniveau met zeven procent vergeleken met de aflopende periode 2007-2013. De nettobetalers protesteerden heftig. Toenmalig staatssecretaris voor Europese Zaken Ben Knapen noemde het Commissievoorstel 'zeer teleurstellend'.

Uiteindelijk gaan de uitgaven in plaats van zeven procent omhoog met 3,4 procent naar beneden. Dat scheelt dus ruim tien procent. Premier Rutte is blij dat de begroting over zeven jaar gerekend bijna honderd miljard lager uitvalt dan de Commissie had voorgesteld.

Deze uitgavendaling is in de politiek en de media alom breed uitgemeten als zijnde een daverend succes voor de zuinige landen. Niemand herinnert zich kennelijk dat zeven jaar geleden de Commissie haar voorstel ruwweg evenveel door de Europese Raad verlaagd zag. Dan ligt het toch voor de hand dat in 2011 de Commissie bij het opstellen van haar voorstel tevoren al 100 miljard onderhandelingsmarge inbouwt! Zij wist dat ze die 100 miljard net als zeven jaar geleden later weer moest loslaten en vervolgens toch veilig zou landen. De zevenjaarlijkse begrotingsmarathon bevat met andere woorden een portie ritueel en symboliek die niet iedereen ziet.

Rutte erkende dat hij graag minder had uitgetrokken voor landbouw, cohesiebeleid en regionale steun en meer voor innovatie, wetenschappelijk onderzoek en onderwijs (zoals Erasmus). De Kamermoties Klaver, Lucas en Pechtold hadden daarop sterk aangedrongen. De premier wijst op de ruwweg veertig procent verhoging van het budget voor wetenschappelijk onderzoek. 'Want daar profiteert Nederland goed van. Het compenseert de dalende ontvangsten voor Nederland bij de landbouw en het cohesiebeleid'.

12. Aanpak jeugdwerkloosheid

Nieuw is het besluit om tot 2020 zes miljard beschikbaar te stellen voor bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Dit is geen extra geld maar afkomstig uit bestaande fondsen. Alle regio's waar meer dan een kwart van de jeugd werkloos is, kunnen hierop intekenen. Vooral Spanje, Griekenland en het Verenigd Koninkrijk gaan hiervan profiteren.

13. Bevriezing ambtelijke salarissen

Vlak voor de top lekten Britse en Duitse media dat acht procent van de ambtenaren bij de EU netto meer verdient dan kanselier Merkel (16.275 euro per maand). Een op de vijf zou meer verdienen dan 13.500 euro. 'Een doodgewone secretaresse verdient bij de Europese

instellingen meer dan een hoogleraar aan een universiteit', zo hekelt de leider van de Europese groenen Daniel Cohn-Bendit de situatie in dagblad Libération van 7 februari. Toch hielden de ambtenaren vlak voor de Europese Raad een actiedag tegen mogelijke bezuinigingen op hun kosten.

Uiteindelijk wordt nauwelijks bezuinigd op het administratieve apparaat. In feite gaan de uitgaven, inclusief gebouwen etc., vergeleken met de lopende zeven jaar met meer dan tien procent omhoog. Wel is het de bedoeling de komende twee jaar de stijging van de salarissen te bevriezen. Het aantal ambtenaren (momenteel ruim 50.000) gaat komende jaren vijf procent omlaag. Voortaan zullen de ambtenaren veertig uur werken zonder compensatie voor die verlenging.

14. Volgende stappen

Hoe komt de Unie aan haar middelen, circa 135 miljard jaarlijks? Dat verloopt via een financiële aanslag naar rato van de welvaart per land (68 procent van de begroting), via de btw-afdrachten van ieder land aan Brussel (11 procent), via douaneheffingen en heffingen op buitenlandse landbouwproducten (13 procent) en via eigen inkomsten van de Unie (8 procent). Aan dit stelsel verandert voorlopig niets.

Bovenstaand akkoord vormt de basis van circa tachtig Europese wetten die de financiering tot 2020 in detail gaan regelen. Eerst moet nu het Europees Parlement instemmen. Daarna volgt een Interinstitutioneel Akkoord waarin alle partijen hun samenwerking vastleggen.

Ten slotte wordt de operatie afgerond met een besluit over de inkomsten van de Unie. De Europese Raad roept alle betrokkenen op zodanig te werken dat de begrotingscyclus per Nieuwjaar 2014 kan functioneren.

Dijsselbloem duwt Eurocrisis in derde fase

3 april 2013

De Eurocrisis gaat haar derde fase in. Aanvankelijk moesten de eurolanden via hun belastingbetalers bloeden. Daarna volgden de aandeelhouders en obligatiebezitters. Nu zijn de vermogende spaarders aan zet. Dat leert de rommelig verlopen redding van Cyprus in de tweede helft van maart.

1. Cyprus verdiept Eurocrisis
De eurocrisis gaat dit voorjaar haar derde fase in. In 2010 moesten de eurolanden (via hun belastingbetalers) bloeden. Vorige winter kwamen bovendien de bezitters van Griekse aandelen en obligaties aan de beurt. Nu zijn ook de vermogende spaarders de klos.

Dat leert de redding van Cyprus, in de tweede helft van maart. Ondanks luid protest heeft Jeroen Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep de aanpak van omvallende banken gewijzigd.

Het besluit van 26 maart van de Eurogroep om op Cyprus de spaartegoeden boven de ton af te gaan romen, betekent namelijk een ommezwaai van het beleid. Spaartegoeden waren altijd onaantastbaar. Dit ofschoon de staatsgarantie zodra een bank omvalt in de EU maximaal 100.000 euro beloopt.

De regeringen nemen volgens Dijsselbloem met deze aanpak tevens afstand van hun besluit van juni 2012 om omvallende systeembanken financieel te steunen uit het EMS noodfonds. Duitsland, Nederland en Finland is dat besluit destijds door de andere landen door de strot geduwd.

Een derde belangrijk gevolg van de crisis rond Cyprus is dat de bedreigde landen zien welk noodlot hen wacht als zij hun economische hervormingen blijven uitstellen.

In bijvoorbeeld Spanje, Italië en Frankrijk maar eveneens in de EcoFin in Brussel stagneert de besluitvaardigheid over al lang beoogde hervormingen. Duitsland maakt het met steun van vooral Nederland en Finland nu duidelijk: geen steun zonder tegelijk pijnlijke besnoeiingen aldaar.

2. Kleinere spaarder gespaard
Op 16 maart kwam de Eurogroep na langdurig nachtelijk beraad tot het besluit om tien miljard te lenen uit het reddingfonds ESM. Het IMF, dat twijfels heeft over de draagkracht van Cyprus, wilde na lang aarzelen met één miljard bijspringen. De resterende benodigde 5,8 miljard moesten de Cyprioten zelf maar ophoesten. Vooral de invloedrijke Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble heeft daar op aangedrongen.

Het definitieve reddingsplan voor Cyprus kwam tot stand nadat het parlement in Nicosia dit akkoord had verworpen. Het is voor het eerst dat een bedreigd land een uitgebalanceerd Europees hulpprogramma botweg afwijst. De oorzaak lag er in dat de kleinere spaarders moesten bijdragen aan de sanering van de banken.

Op aandringen van o.a. de Cyprische regering zélf zouden tegoeden tot een ton 6,75 procent verliezen en daarboven 9,9 procent. Tot dan toe waren de tegoeden tot 100.000 euro heilig.

Cyprus doorbrak dat principe in de hoop aldus de grotere beleggers, die de landseconomie schragen, te kunnen vasthouden.

De Cypriotische bevolking en de politieke wereld elders reageerde in het weekeinde van 17 maart geschokt. Nadat het Cypriotische parlement het akkoord had verworpen kwam de Eurogroep op 24 maart opnieuw bijeen. Na opnieuw urenlang nachtelijk beraad werd de heffing op tegoeden beneden de ton geschrapt.

In plaats daarvan wordt alle spaartegoed boven de ton afgeroomd. Aanvankelijk spraken de autoriteiten in Nicosia van 25 procent, later van veertig procent en inmiddels van afroming met zelfs zestig tot mogelijk tachtig procent.

3. Maatregelen in Cyprus

Cyprus vroeg aanvankelijk om zeventien miljard. Die zijn nodig om de zeer grote banksector, waar 68 miljard euro geparkeerd staat, te redden. De twee grootste banken, de Laiki Bank/Cyprus Popular Bank en de Bank of Cyprus, wankelden. Megagrote verliezen door het afschrijven van hun belangen in naburig Griekenland deden hen de das om.

Cyprus heeft circa een miljoen inwoners; dat is minder dan de provincie Limburg. Een lening van zeventien miljard komt overeen met het bijna héle bnp van het staatje. Zo'n ongekende schuld schept zware aflossingsverplichtingen. Vooral in Duitsland als Bezahlmeister vinden de politici dat dergelijke omvangrijk steun hun belastingbetalers, die dit moeten opbrengen, niet uit te leggen is.

Daar komt bij dat Cyprus volgens de Commissie en het IMF nooit in staat is dat vereiste bedrag te zijner tijd af te lossen. Volgens Dijsselbloem gaat de Eurogroep er vanuit dat met leningen van tien miljard Cyprus rond 2020 weer een 'houdbare staatsschuld' heeft.

Volgens het op 1 april in Nicosia uitgelekte concept bezuinigingsprogramma van de Eurogroep wordt de Cyprioten belastingverhogingen over de hele linie opgelegd; gaan alle lonen, uitkeringen en pensioenen tot minstens 2016 omlaag, terwijl de ziekenfondspremie met dertig procent ineens omhoog moet. Eerste klasse vliegen wordt alle politici en ambtenaren voortaan verboden, enzovoorts.

Zo lang Cyprus met afromen van spaartegoeden en bezuinigingen niet de vereiste 5,8 miljard weet te vergaren, komen de Eurolanden noch het IMF over de brug, zo is de afspraak.

4. Geen steun meer aan banken

Ander element van het akkoord met Cyprus is de verplichting de banksector daar, die in totaliteit acht keer groter is dan het bnp, te gaan halveren. Dat zal overigens geen probleem zijn nu de grote buitenlandse beleggers en investeerders uit Cyprus wegtrekken omdat zij het niet meer vertrouwen.

Slotsteen van het akkoord is het faillissement van de Laiki Bank, de tweede grootste bank met negen duizend werknemers. De rekeningen daar beneden een ton en wat na afroming resteert van de grotere tegoeden plus de senior obligaties van de failliete bank gaan naar de Bank of Cyprus. Deze bank wordt door Cyprus geherkapitaliseerd. Zij neemt negen miljard schuld van de Laiki Bank over geleend van de ECB.

Uitdrukkelijk is in dit akkoord door de Eurogroep vastgelegd dat de beloofde tien miljard niet besteed mogen worden om de omvallende banken te redden. Dat moet Cyprus zelf opknappen. Hoewel op het eerste gezicht het tegendeel lijkt, is aan het eerste akkoord van midden maart uiteindelijk niets veranderd dan schrapping van de bijdrage beneden honderdduizend euro.

Opmerkelijk was het wel dat in de tweede overlegronde Herman Van Rompuy, voorzitter van de Europese Raad, (die normaal niet in de Eurogroep aanwezig is) het heft in handen nam. Van Rompuy overlegde telefonisch met kanselier Angela Merkel en president Hollande. Dat het beraad behalve langdurig, op het scherp van de snee verliep blijkt verder uit de deelname van de president van de ECB, Mario Draghi, van IMF topvrouw Christine Lagarde en Commissiepresident José M. Barroso.

Cyprus betekent 0,15 procent van de economie van de EU. Dat zo'n lilliputter als hij omvalt een kettingreactie kan uitlokken bewijst de hedendaagse enorme verwevenheid van de economie van de eurolanden.

De parlementen van de landen met de euro buiten Cyprus en de IMF Board moeten het akkoord nog goedkeuren. In de loop van april sluiten de eurolanden, de Commissie, het IMF en de ECB met Cyprus een Memorandum of Understanding. Daarin vloeien alle uiteenlopende details samen en staat exact omschreven welke binnenlandse hervormingen Cyprus opgelegd krijgt.

De Commissie richt een speciale Taskforce op om de operatie af te wikkelen. Hoofdmotief van de operatie is (zoals steeds) weer 'de financiële stabiliteit van de eurozone als geheél', zo stipuleert de Eurogroep.

5. Rusland 'bestolen'

In een eerste reactie noemde de Russische minister-president Dmitri Medvedev het afromen van (onder meer Russische) banktegoeden 'een voorbeeld van stelen'. Toch overweegt Rusland, dat traditioneel nauwe banden heeft met Cyprus, inmiddels om de 4,5 procent rente op een lening uit 2011 van 2,5 miljard euro te verlagen of de looptijd te verlengen. De Eurogroep hoopt dat dit doorgaat, aldus een verklaring.

Het is bekend dat Cyprus miljarden al dan niet zwart geld heeft aangetrokken uit o.a. Rusland, Oekraïne en Libanon. Het eiland was voor zulke beleggers aantrekkelijk vanwege de fiscale faciliteiten en het imago van een veilige haven. Onderdeel van het akkoord in de Eurogroep is een onafhankelijk onderzoek of Cyprus de EU-regels tegen het witwassen van zulke gelden wel naleeft. Zo nee dan volgen maatregelen vanuit Brussel, aldus de Eurogroep.

Dat er onfrisse dingen gebeuren leert inmiddels de Griekse krant Ethnos van 31 maart. Het dagblad publiceerde de namen van Cypriotische politici van allerlei richting en van bedrijven waarvan door genoemde twee banken en de Cyprische Hellenic Bank de forse schulden illegaal zijn kwijtgescholden.

6. De ommezwaai van Dijsselbloem

Grote ophef ontstond op 26 maart wereldwijd nadat voorzitter Dijsselbloem zei zich in de toekomst te laten inspireren in de aanpak van Cyprus. In de Volkskrant zei Dijsselbloem: 'Die ommezwaai in beleid is onafwendbaar. Op het hoogtepunt van de crisis moest de overheid alle risico's oppakken, anders stortte de boel in elkaar. Nu komen wij in rustiger vaarwater en

duwen we de risico's en de kosten terug waar ze vandaan komen: bij de banken, de aandeelhouders en de grotere spaarders'.

Alom zagen media en financiële experts dit als 'een blauwdruk' voor een nieuwe aanpak zodra elders banken omvallen. Dijsselbloem ontkende vervolgens de term blauwdruk te hebben gebruikt. Cyprus was een 'uitzonderlijke geval', aldus Dijsselbloem.

Toch hielden de media vol dat Dijsselbloem van een blauwdruk (dus een model) had gesproken. De Financial Times en persbureau Reuters die de minister gezamenlijk drie kwartier spraken, publiceerden later het omstreden transcript over de ommezwaai.

Daaruit blijkt dat alleen de interviewers het Engelstalige woord voor blauwdruk (template) hebben gebruikt. Vergelijking van dit transcript met de Volkskrant leert dat beide interviews qua inhoud verregaand vergelijkbaar zijn. In het Nederlands spreekt Dijsselbloem van 'een ommezwaai in beleid'. Een ommezwaai is overigens minstens zo sterk uitgedrukt als te spreken van een blauwdruk.

Dijsselbloem zag zich uiteindelijk genoodzaakt via een persverklaring te benadrukken dat Cyprus geen 'model' is voor toekomstige beleid. Hij kon moeilijk anders nadat na het IMF bovendien directeur Benoït Coeuré van de ECB hem op de Franse radio volledig was afgevallen.

Achtergrond van diens opmerkingen is dat de ECB een toekomstige fatale bankrun vreest van grote spaarders in de meest bedreigde landen. Anderzijds kreeg de Nederlandse minister bijval van Duitse zijde, van de Finse premier Jyrki Katainen en van de Europese Commissie.

7. Media schrijven Dijsselbloem af

Het is bijna schokkend te lezen hoe buitenlandse media Dijsselbloem vervolgens als voorzitter afserveren. Men noemt hem een 'Mr. Nobody' of 'een onervaren nitwit', of 'de pion van Merkel' die daarom voorzitter van de Eurogroep werd, dan wel adviseren: 'ontsla die man!'. Opmerkelijk is het verder dat experts en media die eerst Dijsselbloem fel bekritiseren later in de week er op wijzen dat de Eurogroepvoorzitter inhoudelijke wel gelijk had met zijn benadering.

Bovendien valt het op hoe relatief rustig de financiële markten (na een eerste schrikreactie) vervolgens reageerden. Zij beseffen dat de Commissie met steun van het IMF en Duitsland werkt aan een gemeenschappelijk Europees afwikkelingsmechanisme voor banken die failliet gaan. Daarin worden de grote spaarders niet ontzien. Een besluit daarover is overigens nog niet genomen. Tegen de Franse krant Le Monde zei Dijsselbloem dat de discussie daarover 'nu versneld moet worden'.

8. Dijsselbloem doorbrak taboe

Wat Dijsselbloem deed, als voorzitter uit de school klappen, is overigens in Brussel totaal ongebruikelijk. Het beraad in de Europese ministerraad is vertrouwelijk. Een minister wordt geacht uitsluitend de resultaten te vertellen en mag daarnaast zijn eigen bijdrage daaraan prijsgeven en toelichten. Uiteraard proberen de media na iedere vergadering meer te weten te komen (wat meestal lukt). Maar bijvoorbeeld minister-president Mark Rutte houdt zich scrupuleus in, meer nog dan zijn voorgangers Balkenende en Kok dat deden.

De voorzitter van ieder ministerieel beraad is echter een geval apart. Voor hem/haar geldt een totaal zwijgen over het verloop van het beraad, inclusief de toekomstige aanpak. Laat staan dat een voorzitter na afloop zijn eigen opvattingen in interviews gaat ventileren, zoals Dijsselbloem deed.

Na afloop van iedere Raadsvergadering geeft de voorzitter een persconferentie. Meestal is het daar niet erg druk. De meeste journalisten prefereren op dat moment de ontmoeting met hun eigen minister 'want die voorzitter zegt toch nooit niks', zo is hun correcte motivering.

Dijsselbloem daarentegen was bij zijn persconferentie op 26 maart als voorzitter rond drie uur 's nachts openhartig en gedetailleerd geweest. Dit waarschijnlijk als reactie op eerdere klachten van journalisten. Daaraan dezelfde dag nog weer diverse afzonderlijke interviews toevoegen is dan wel vragen om moeilijkheden.

Nu Dijsselbloem als nieuwkomer in de internationale media is weggezet als onbekwaam voor het voorzitterschap zal hij voorlopig wel op zijn woorden passen. Zijn voorganger Jean-Claude Juncker waarschuwde destijds de journalisten uitdrukkelijk dat hij zou liegen als dit voor de goede orde beter was. 'Het monetair beleid is belangrijker voor mij'.

9. Cyprus verongelijkt

De pas gekozen president van Cyprus Nikos Anastasiades heeft zich tot het laatst tegen de beschreven maatregelen verzet. Zijn dreigement Cyprus uit de eurozone te halen maakte echter weinig indruk. Dan zouden de genoemde banken meteen failliet gaan en waren de spaarders alles kwijt.

De ECB had tevoren aangekondigd de noodsteun ELA die het eiland nog op de been hield, bij uitblijven van een akkoord op 26 maart te staken. Dan was het meteen afgelopen met Cyprus als euroland.

De toekomst hangt nu als een donkere wolk boven Cyprus. Olli Rehn, de commissaris voor de euro, verwacht daar een diepe recessie. ´Het land en zijn bevolking gaan een moeilijke toekomst tegemoet´, aldus Rehn op 26 maart. Cyprus verliest een van zijn twee belangrijke bronnen van inkomsten (naast het toerisme).

Dat lot trof IJsland vijf jaar geleden. Maar dat land had het geluk niet bij de eurozone te horen. IJsland kon zijn eigen munt fors devalueren. Het werd daardoor een concurrerend goedkoopte-eiland. IJsland is inmiddels alweer boven Jan. Cyprus kan, net als Griekenland, alleen maar saneren via verlaging van de lonen, de sociale uitkeringen en de overheidsuitgaven.

10. Dubbele moraal

'De manier waarop Cyprus door zijn partners is vernederd bewijst hoezeer de grote landen in de EU de baas spelen. Hun eigen belangen gaan voor alles. De Cyprioten slaat intussen de wanhoop om het lijf', aldus de winnaar van de Nobel memorial prijs in de economie en adviseur van de landspresident Christopher Pissarides in de Financial Times van 27 maart. Hij wijst op de tot nu toe geringe staatsschuld van zijn land. Pissarides voorziet dat met de beleggers andere buitenlandse bedrijven wegvluchten van het eiland.

De vraag die hij opwerpt of een van de grote EU-landen ooit zó hardhandig zal worden aangepakt als nu Cyprus is wel interessant. Sedert de komst van de euro valt het steeds weer

op hoe omzichtig de Commissie en de Eurogroep opereren zodra Frankrijk of (in het verleden) Duitsland over de schreef gaan.

Zie bovendien hoe Frankrijk en Spanje momenteel de grens van drie procent overheidstekort ruim overschrijden zonder dat de Commissie protesteert. Terwijl het beleid van die landen duizend keer zwaarder weegt op het lot van de euro dan van lilliputter Cyprus.

11. Overbodige Europese Raad
De Europese Raad hield op 14 en 15 maart in een besneeuwd Brussel zijn lentebijeenkomst zonder tot enig besluit van betekenis te komen. Dit is wel uitzonderlijk. De hete aardappel Cyprus schoven de politici door naar de Eurogroep die aansluitend vergaderde.

De politieke leiders noteerden dat zij vijf ambitieuze economische doelstellingen tegelijk nastreven. Echter: 'de uitvoering blijft het sleutelelement', aldus de slotverklaring. Zij besloten 'meer vaart te zetten achter de inspanningen ter ondersteuning van groei en tegelijk een groeivriendelijk beleid van begrotingsconsolidatie te blijven voeren', enzovoorts, enzovoorts tien volle pagina's lang.

Belastingfraude, bezuinigen, jeugdjobs EU-topics

3 juni 2013

Belastingontduiking wordt moeilijker. Het bankgeheim verdwijnt uit de EU. Oostenrijk, Luxemburg en Zwitserland moeten daartoe om. De werkloosheid dwingt de eurozone haar besparingsijver te temperen. Intussen groeit de kritiek op het voorzitterschap van Jeroen Dijsselbloem, zo bleek in de marge van de Europese Raad van 22 mei.

1. Algemeen
Belastingontduiking wordt moeilijker. Nu de tarieven qua draagkracht van de betalers niet meer omhoog kunnen is daar nog veel te halen. In de EU verdwijnt daartoe het bankgeheim waarachter velen zich verstoppen. De landen met nog een bankgeheim, Oostenrijk, Luxemburg en Zwitserland moeten dit opgeven.

Nederland krijgt een jaar extra tijd om de overheidsbegroting te saneren. De alsmaar groeiende werkloosheid dwingt de eurozone haar besparingsijver wat te temperen. Dat debat wordt inzet van de Europese Raad van einde juni. De jeugdwerkloosheid staat daar bovenaan de agenda.

Intussen groeit kritiek op het functioneren van voorzitter Jeroen Dijsselbloem, zo bleek in de marge van de Europese Raad van 22 mei. Hij zou in de Eurogroep te veel de Nederlandse invalshoek kiezen en bovendien qua beleid voor zijn beurt spreken.

Inzet van de korte Europese Raad van 22 mei waren het energiebeleid en de fiscale fraude. De landen van de Europese Unie missen jaarlijks naar schatting duizend miljard euro aan verzwegen en handig ontweken belastingen. Dat is 2000 euro per burger. Wat wordt ontdoken is zeven keer zoveel als het totale budget van de EU. ‘Hoe kunnen wij dit nog uitleggen aan de eerlijk belastingbetalende burger en de ondernemer die de pijn van de bezuinigingen dagelijks voelt?’ zegt Commissievoorzitter José M. Barroso.

Hoe raadselachtig dit ook klinkt (gezien de omvang van het fenomeen) belastingfraude kwam tot voor kort niet voor op de lange lijst van activiteiten van de Europese Raad. Voorzitter Herman Van Rompuy heeft het probleem enkele weken ontdekt. Dat gebeurde onder druk van de Verenigde Staten.

Amerika is bezig de landen met een bankgeheim de toegang tot Wallstreet te versperren. Vanaf dat moment kan de EU niet langer zwijgen. Krachtens de besluiten van deze Europese Raad moet het bankgeheim in de Europese Unie sneuvelen. Over de grens in het zwart sparen of rentedragend beleggen wordt dan vrijwel onmogelijk (los van de loopholes, zie hieronder). Oostenrijk en Luxemburg zullen hun klassieke bankgeheim schrappen.

De Europese Raad mikt op termijn zelfs op totale uitwisseling tussen de hoofdsteden van de opbrengst van sparen, beleggen en ondernemen. Bovendien onderneemt de EU nu actie tegen de fraude met de BTW. Er werd op 22 mei echter weinig vooruitgang geboekt in het streven om grote bedrijven het grootscheeps ontwijken van de winstbelasting te belemmeren.

De top van 22 mei, die maar een korte namiddag duurde, rekent volgend jaar op overeenstemming over een uniforme energiemarkt. ‘Het gaat dan om zekerheid dat de energie

altijd geleverd wordt. Maar ook om veiligheid, duurzaamheid en een redelijke prijs, dus om ons concurrentievermogen', aldus minister-president Marc Rutte in Brussel.

2. Taai bankgeheim
Het bankgeheim is een Zwitserse vinding. Het betekent dat financiële instellingen de informatie over hun relaties strikt geheim houden. Dat kan via rekeningen met alleen een nummer, zodat de bank zelf niet eens weet wie hier achter zit. In Luxemburg draait de economie deels op enige honderden buitenlandse banken en financiële instellingen. Hun cliënteel betaalt nauwelijks belasting. De Verenigde Staten accepteren voor hun burgers dit systeem niet langer.

Eind dit jaar willen Luxemburg en Oostenrijk hun bankgeheim schrappen. Zij weigerden tot nu toe altijd. Dit omdat hun ontelbare buitenlandse spaarders en grote (zwarte) beleggers dan massaal zullen uitwijken naar Zwitserland of Liechtenstein, Andorra, San Marino en Monaco, dan wel een van de Britse Dominions. De blokkade van Luxemburg en Oostenrijk duurde jaren. De EU start nu onderhandelingen met de genoemde landen over afschaffing van het bankgeheim.

Zoals meestal komt de EU hier tot actie onder druk van buiten. De Verenigde Staten dwingen mondiaal met een recente speciale wet (FATCA, Foreign Account Taks Compliance Act) de landen met een bankgeheim dit op te geven. Die landen wordt anders de toegang tot het financiële centrum Wall Street ontzegd. Zwitserland, Luxemburg en Oostenrijk zijn al voor de druk bezweken. Iedereen begrijpt dat wat Luxemburg en Oostenrijk de VS aan gegevensuitwisseling toestaan, zij de partners in de Europese Unie niet lang kunnen weigeren. Vandaar nu een doorbraak na jarenlange stagnatie.

Het helpt dat de genoemde EU-landen met een bankgeheim en Zwitserland sedert enkele jaren hun buitenlandse relaties een bronbelasting moeten opleggen. Dit gebeurt op basis van de Europese Spaartegoedenrichtlijn van 2005. De opbrengst daarvan storten zij zonder de namen van de rekeninghouders te onthullen door naar de betrokken 'thuislanden'. Het gaat hier echter alleen om rente op rekeningen van natuurlijke personen.

3. Bloeiende belastingfraude
Behalve de VS zit het zwarte beleggen en sparen andere grote landen zoals Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk flink dwars. Zij hebben er veel nadeel bij. In de Europese Raad verklaarde president François Hollande, terwijl kanselier Angela Merkel en prime minister David Cameron instemmend knikten: 'Wij geven Luxemburg en Oostenrijk nog zes maanden om tot gegevensuitwisseling te komen'. In de slotverklaring staat dat de Europese Raad de Spaartegoedenrichtlijn 'nog dit jaar' zal herzien. Bovendien moet het VK zijn overzeese protectoraten, zoals de Britse Maagdeneilanden, nog er van overtuigen hun bankgeheim te schrappen. Per 2015 moet de zaak geregeld zijn.

4. Achterpoortjes blijven open
Na afloop meldden media dat het bankgeheim in Europa van de baan is. Kanselier Merkel sprak van een enorm succes. Toch is het nog even afwachten of Zwitserland c.s. wel willen bewegen. Hun gigantisch bancaire sector drijft traditioneel op zwart geld in allerlei vorm daar gedeponeerd door vermogende buitenlanders (en soms criminelen).

Harald Hau van het Zwitsers Finance Institute zegt dat zijn land ‘belangrijke tegenprestaties’ zal vragen. Bern wil toegang tot de EU voor zijn financiële dienstverlenende bedrijven. De Zwitsers e.a. kunnen dit beraad bovendien enorm gaan rekken.

Anderzijds kunnen de Zwitsers desnoods Europa weerstaan, maar tegen Amerika waren zij niet opgewassen. Volgende maand stemt het parlement over een voorstel om tegenover de Verenigde Staten het bankgeheim los te laten. ‘Er is voor ons geen andere uitweg’, verzucht de Zwitserse minister van Financiën, Eveline Widmer-Schlumpf. Het alternatief is dat de Amerikaanse strafwetgever een reeks Zwitserse banken gaat vervolgen.

Het bankwezen frustreert de naleving van de Spaartegoedenrichtlijn via het creëren van loopholes en alternatieve beleggingen. Zo vallen de inkomsten uit levensverzekeringen, innovatieve bankproducten, investeringsfondsen, pensioenen, trusts en stichtingen buiten de regeling. Er ligt al sinds 2008 een Commissievoorstel om de richtlijn aan te scherpen naar ‘alle vormen van inkomen’. Dividenden en kapitaalinkomsten volgen in dat kader later. Handicap is dat in de EU bij fiscale kwesties unanimiteit tussen de 27 EU-landen vereist is wat vrijwel nooit lukt.

5. Grote belastingontwijkers

De Unie overweegt verder actie tegen ‘agressieve fiscale planning en winstverschuiving’. Grote bedrijven kunnen daarlangs hun miljoenenwinsten vrijwel onbelast intact houden. Volgens een rapport van de Amerikaanse Senaat manipuleren bijvoorbeeld Amazon, Apple, Google, Starbucks zodanig met hun gigantische winsten dat zij via belastingparadijzen slechts een of twee procent belasting betalen. Volgens weekblad Der Spiegel halen de Duitse concerns Bayer en BASF het zelfde kunstje uit.

Het is de bedoeling dat de EU haar strijd tegen belastingontduiking voorlegt aan de komende conferenties van de G8 en de G20. Bijzondere aandacht gaat daar uit naar een initiatief van de grote EU-landen. Zij willen een proef beginnen om automatisch de gegevens uit te wisselen over de vermogenswinsten, dividenden en royalty’s. Particulieren en bedrijven kunnen dan niet langer hun fiscale plichten ontwijken. Het gaat om het Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. Nederland wil zich hierbij aansluiten. Dit initiatief krijgt een vervolg in de OESO.

6. Nederland fiscaal paradijs?

Volgens de Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen telt Nederland circa twintigduizend brievenbus-bv’s. De Nederlandse fiscus int jaarlijks meer dan een miljard euro belasting van verre ondernemingen die via een brievenbus-bv hun winsten hier parkeren.

‘Nederland is een belastingparadijs. Het is een publiek geheim dat wie het maar handig aanpakt, weinig winstbelasting betaalt’, schrijft EU-commissaris Neelie Kroes in het FD van 25 mei. In een voor de regering vernietigende column betoogt Kroes dat ons land een oogje toeknijpt bij het verzamelen van hoofdkantoren van grote bedrijven die de winstbelasting ontwijken. Kroes vindt dat wie een Europese markt wil, moet accepteren dat bedrijven daar waar zij hun winst maken de verschuldigde belasting betalen. Die basisregel geldt tot nu toe in de EU echter niet.

Om zulke belastingontwijking aan te pakken moet de EU het eens worden over een gezamenlijke definitie van een belastingparadijs. Vervolgens komt daaruit dan een zwarte lijst van zondige landen voort.

Premier Rutte weigert (naar eigen zeggen) consequent de term ‘belastingparadijs’ in de mond te nemen. ‘Daar is helemaal geen sprake van. Want Nederland voldoet aan alle internationale regels’. Rutte liet tegelijk uitschijnen weinig voor aanvullende maatregelen te voelen. Volgens de premier is belastingconcurrentie tussen de EU-landen een van de weinige instrumenten om de torenhoge belastingdruk te temperen.

7. Enorme jeugdwerkloosheid
De Europese Raad van 27 en 28 juni gaat specifiek over versterking van de eurozone en de werkloosheid onder de jongeren. Duitsland beschuldigt de Commissie er van dit probleem te veel op zijn beloop te laten. In sommige zuidelijke EU-landen zit meer dan de helft van de jongeren thuis.

Inzet is om naast het systeem Erasmus de andere jongeren iets vergelijkbaars te bieden. Op Frans initiatief stippelen op 3 juli de Europese ministers van sociale zaken in Berlijn een strategie uit, is de bedoeling. Dat gebeurt onder leiding van Merkel met daarnaast Hollande, Van Rompuy en Barroso.

Sommige media in Europa voorzien dat zo doende Brussel de zondebok wordt van een onoplosbaar probleem. Anderen spreken van een Duitse verkiezingsstunt, dan wel zien een ‘charmeoffensief’ naar de zwaarst getroffen landen: Italië, Griekenland, Spanje, Portugal en Frankrijk. De Commissie wil vooral werk maken van de oude afspraak om iedereen beneden de 25 binnen vier maanden werkloosheid een training of een job aan te bieden.

8. Stagnerend Energiebeleid
De Europese Raad luidt de noodklok over de energieprijzen en de toenemende afhankelijkheid van buitenlandse leveranciers. Barroso schetste hoe over twintig jaar minimaal tachtig procent van de benodigde energie van elders komt. Tegelijk krijgen onze productiebedrijven last van hun concurrenten o.a. in de Verenigde Staten (schaliegas en goedkope steenkool daar) die veel goedkoper af zijn. ´Momenteel kost het aardgas de industrie in de VS maar een kwart van in Europa. Elektriciteit is hier bijna dubbel zo duur dan ginds´, aldus Barroso.

Het energiebeleid stagneert al jaren. De meeste regeringen, inclusief de Nederlandse, opereren hier liever elk voor zich. Gemikt wordt nu op overeenstemming over een gemeenschappelijke energiemarkt in 2014. Zou dit lukken, dan zullen de grote energieprijsverschillen tussen de EU-landen iets afvlakken.

Het jaar daarop willen de landen de transportnetten koppelen. Zodat bij ongelukken e.d. het ene land het andere tijdelijk kan leveren. Door Franse onwil bijvoorbeeld zijn Spanje en Portugal nu geïsoleerd. Een Trans-Europees energienetwerk is de oplossing. Het zegt echter veel dat juist de vorige Europese Raad de kredieten voor de beoogde Trans Europese Netwerken heeft verlaagd.

‘Bij de afweging van klimaatbeleid en milieubeleid tegenover de energiepolitiek krijgt de laatste iets meer nadruk. Vooral Polen wil van geen klimaatbeleid horen. Het Europese bedrijfsleven dringt trouwens sterk aan op meer focus op energiepolitiek.

Nieuw is dat landen die hun beleid fors wijzigen dit voortaan tevoren melden. Voorspelbaarheid van het energiebeleid wordt voortaan het sleutelwoord. Nog in 2011

kondigde Duitsland onverhoeds aan uit kernenergie te stappen. Samengevat betekent deze aanpak dat de leiders het energiebeleid zien als Chefsache, dus een kwestie waaraan zij prioriteit geven', zegt Peter Ludlow, insider bij het beraad.

9. Nederland aan de leiband
Nederland komt wegens het overheidstekort aan de leiband van Brussel. De regering moet extra bezuinigen. Ons land krijgt tegelijk van de Commissie een jaar extra tijd om het begrotingstekort van de overheid onder de limiet van drie procent te brengen. Dit jaar komen wij op 3,6 procent tekort uit. Volgens de Commissie moet Nederland zes miljard extra bezuinigen dan wel belastingen verhogen om in 2014 op de vereiste 2,8 procent overheidstekort te komen.

De jaarlijkse 'landenspecifieke aanbevelingen' van de Commissie van 29 mei leren dat Nederland in de eurozone voortaan bij de zwakkere broertjes hoort. Op basis van de artikelen 121 en 148 van het VWEU-verdrag lopen Spanje, Frankrijk, Nederland, Polen, Portugal en Slovenië uit de pas maar krijgen extra tijd om te saneren.

Een dergelijk uitstel wordt gegeven wanneer een land tegenvallers moet verwerken. Voor Nederland zijn dat de redding van de SNS Bank en de krimpende economie. België wordt overigens eveneens de duimschroeven aangedraaid.

Uiterlijk 1 oktober moeten genoemde zeven landen gedetailleerd aangeven hoe zij hun beleid corrigeren. Lukt dat niet, dan volgen uiteindelijk (financiële) sancties. Minister van Financiën Dijsselbloem heeft begrip voor de Brusselse aanpak. De Franse president Hollande reageerde uitgesproken negatief. 'Brussel gaat Frankrijk niets voorschrijven', aldus Hollande.

Van de 27 EU-landen hebben er maar zeven hun begroting op orde. Dat zijn Bulgarije, Duitsland, Estland, Luxemburg, Malta, Finland en Zweden (de volgorde is steeds die van de Commissie). Italië, Letland, Hongarije, Litouwen en Roemenië hebben zich dit jaar op het goede spoor gezet, aldus eurocommissaris Olli Rehn.

Barroso riep op 29 mei de regeringen dringend op werk te maken van de vereiste hervormingen van hun economisch bestel. Voor Nederland is dat bijvoorbeeld de royale fiscale aftrek van woninghypotheken.

10. Dertig eurocommissarissen
Tenslotte besloten de staatshoofden en regeringsleiders dat alle EU-landen hun zetel in de Europese behouden. Na de komst van Kroatië per 1 juli telt Brussel voortaan 28 commissarissen. Die hebben allemaal hun eigen takenpakket en hofhouding. Alleen die hofhouding kost, inclusief het deels belastingvrije maandsalaris van meer dan twintig mille van de commissaris, jaarlijks 54 miljoen per Commissielid.

Over enkele jaren telt de EU dertig aangesloten landen, allemaal met een commissaris in Brussel. Meermalen is vastgesteld dat er werk is voor slechts twaalf commissarissen. De anderen hebben een 'pretpakket' zoals opvoeding, jeugd en veeltaligheid.

Volgens oude afspraken zou de Commissie komend Nieuwjaar nog negentien leden tellen en zo doende soepeler functioneren. Maar alle lidstaten houden vast aan een eigen commissaris. De beoogde inkrimping is dus weer van de baan. Tegelijk is dit het publiek kennelijk moeilijk

te verkopen. Verzwegen Rutte en diverse anders nationale leiders dit besluit daarom in hun verslag na afloop in Brussel van de vergadering?

11. Dijsselbloem weer onder vuur
Volgens perspublicaties uit uiteenlopende landen ligt minister Jeroen Dijsselbloem daar als voorzitter van de Eurogroep onder vuur. Hij zou eigengereid optreden, het Nederlandse belang vooropstellen en het beleid over de euro naar zich toe trekken. De kritiek volgt op eerdere omstreden uitspraken van Dijsselbloem twee maanden geleden na de redding van Cyprus.

Dijsselbloem als voorzitter betekent na de Luxemburger Jean-Claude Juncker een breuk qua leiderschapsstijl. Het stoort de zwakkere landen bovendien dat de Nederlandse voorzitter de houders van obligaties en de grote rekeninghouders mee wil laten betalen bij een bankfaillissement.

Dat de staat (de belastingbetaler) nu daarvoor opdraait mag geen regel worden, vindt de minister. Maar zijn visie is (nog) geen Europees beleid. In EenVandaag zegt Dijsselbloem dat hij als voorzitter ‘een voortrekkersrol’ heeft. Zijn voorganger Juncker opereerde daarentegen meestal achter de schermen. Dat is in de EU de gebruikelijke weg. Zie het succes van voorzitter Van Rompuy die net als Juncker graag op de achtergrond blijft.

De werkzaamheden van de Eurogroep worden voorbereid door een ambtelijke groep onder leiding van de ervaren Oostenrijker Thomas Wieser. Onder Juncker liep dat gesmeerd. Dijsselbloem is nu bezig Wieser op een zijspoor te zetten. Hij wil de voorbereiding vanuit Den Haag laten lopen. In dat kader is de voorlichting aan mediacorrespondenten vóór de vergaderingen (die al zestig jaar in Brussel wordt gegeven) door Dijsselbloem afgeschaft. Dat gebeurde zonder enige uitleg en ondanks het protest van de correspondenten.

Overigens is voor zover na te gaan nog nergens een zó negatief beeld van de Nederlandse minister neergezet als in NRC Handelsblad van 25 mei. Dit op basis van vooral anonieme bronnen. Dijsselbloem zou binnenkort plaats moeten maken voor een vaste fulltime voorzitter, zoals de Europese Raad en de Europese Commissie die kennen.

Op 30 mei hebben president Hollande en kanselier Merkel in Parijs de komst van een vaste voorzitter van de Eurogroep besproken. De Nederlandse regering is tegen zo'n benoeming.

Europa ruimt reeks problemen op

5 juli 2013

Onverwacht sluit Europa akkoorden over vijf belangrijke problemen. Het gaat om de jeugdwerkloosheid; om de financiering tot 2020; de aansprakelijkheid bij bankfaillissementen; vergroening van de landbouwpolitiek en de komst van twee Balkanstaten. De beloofde versterking van de eurozone is echter weer uitgesteld.

1. Vijf akkoorden
Vlak voor de start van de Europese Raad van 28 en 29 juni trokken de vakministers samen met het Europees Parlement vijf vastgelopen grote projecten los. Meteen daarop bereikten de staatshoofden en regeringsleiders overeenstemming over de aanpak van het volgens hen meest dringende probleem van vandaag: de jeugdwerkloosheid in de zuidelijke EU-landen. Voor het overige was het in Brussel een weinig spectaculaire bijeenkomst.

De vakministers kwamen verrassend tot akkoorden over de eerder omstreden financiering van de EU tot 2020; over het aansprakelijk maken van de beleggers bij toekomstige bankfaillissementen; over een vergroening van de landbouwpolitiek en het uitbreiden van de EU met twee Balkanstaten. Er is dan ook lof voor de ijverige Ieren die afgelopen halfjaar het ministerieel beraad voortreffelijk hebben geleid. Sedert 1 juli is de voorzittershamer van de Raad van Ministers in handen van debutant Litouwen.

2. Miljarden voor jongeren
Daar waar meer dan een kwart van de jeugd werkloos is, gaat een ‘jongerengarantieplan’ van start. Deze jongeren krijgen binnen vier maanden de keuze uit ofwel een baan, of een stageplaats of verdere opleiding. Daarvoor komt volgend jaar en in 2015 samen ruwweg acht miljard euro Europees geld beschikbaar. Oorspronkelijk was voor de periode 2014 – 2020 hiervoor zes miljard uitgetrokken.

De Europese Raad verhoogde dit bedrag naar acht miljard en besloot bovendien deze gelden in twee jaar tijd versneld te besteden. De Europese Commissie had graag nog aanzienlijk meer uitgetrokken. Volgens insiders was dat echter een slag in de lucht omdat de deelnemende landen geen programma’s hebben om zoveel verantwoord te besteden.

In Griekenland en Spanje zit volgens Eurostat bijna zestig procent van de jongeren thuis. Het gaat dan om de jongeren voor zover die niet studeren of op stage zijn. In Italië en Portugal is dat ruim veertig procent. In Frankrijk gaat het om meer dan een kwart. In totaal gaat het om zes miljoen jongeren (op een totaal van 26 miljoen werklozen in de EU). Deze landen stellen nu een actieplan op om met steun van Brussel vanaf 1 januari 2014 jongeren aan het werk te krijgen. Bovendien komen enkele zwaar getroffen regio elders, zoals het oosten van Slovenië, voor de premieregeling in aanmerking.

Het jongerengarantieplan is een voornamelijk Duits initiatief. Het wordt gezien als een handreiking richting de landen die onder druk van Berlijn pijnlijke bezuinigingen moeten ondergaan. Op 3 juli heeft kanselier Angela Merkel in Berlijn de regeringsleiders nogmaals bijeengeroepen om onderling hun ‘beste praktijken’ uit te wisselen. Premier Mark Rutte en minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Lodewijk Asscher, waren daar eveneens aanwezig.

Het met enig tam tam bereikt jongerengarantieplan lokt intussen scepsis uit. De gezaghebbende Brusselse denktank Bruegel verwacht weinig van de maatregelen. Zolang in de betrokken landen de economie krimpt, valt daar met overheidsgeld geen banen te scheppen.

De Finse premier Jyrki Katainen en de woordvoerder van voorzitter Herman Van Rompuy van de Europese Raad zien de bui al hangen. Zij onderstrepen nu ineens dat niet de EU maar de nationale regeringen verantwoordelijk zijn voor de werkgelegenheid. 'Europa kan slechts een duwtje geven', aldus de Fin in Brussel. Martin Schulz, de voorzitter van het Europees Parlement, ridiculiseert de hele aanpak als 'slechts een druppel in de oceaan'. SPD-leider Peter Steinbruck beschuldigt kanselier Angela Merkel van populistische hypocrisie in de aanloop naar de Duitse algemene verkiezingen van september.

3. Investeringsplan voor Europa

De conclusies van de bijeenkomst bevatten een uitvoerig 'nieuw investeringsplan voor Europa'. Het gaat om een stimulans vanuit de EIB samen met de Europese Commissie om de stilgevallen Europese economie op gang te duwen. Via de recente kapitaalverhoging met tien miljard (waarvoor Nederland 454 miljoen naar de EIB overmaakte) wil de bank haar uitleencapaciteit tot 2015 met circa veertig procent uitbreiden. Als gevolg daarvan ligt de kredietverlening van de EIB dit jaar, vergelijken met 2012, tot nu toe al 66 procent hoger.

De bank mikt het kader van de (jeugd)werkloosheid op jobcreatie bij kleinere en middelgrote bedrijven. De EIB verwacht daar dit jaar zestien miljard weg te zetten, ofwel de helft meer dan vorig jaar. Volgens haar ontstaan aldus een half miljoen banen. Tegelijk gaat het EIF (Europees Investeringsfonds, aftakking van de EIB) meer uitlenen.

Dit zijn overigens allemaal leningen van de EIB aan commerciële banken die als intermediair dienen naar het bedrijfsleven. De risico's blijven bij de banken en de vergelijkbare kredietverleners. Het voordeel voor de lenende ondernemer is dat EIB-kapitaal door de AAA-status van de bank, goedkoper is.

4. Geen euro masterplan

Zowel de dringend vereiste versterking van de eurozone, als het ambitieuze Pact voor Groei en Banen, beide daterend uit 2012, zijn op de lange baan geschoven. De officiële reden is dat de problematiek taaier is dan gedacht en meer gecompliceerd. Belangrijker is (aldus diplomaten die het beraad volgen) dat met Bondsdagverkiezingen aan de horizon kanselier Merkel geen concessies meer wil doen.

Kanselier Merkel weerspreekt het laatste overigens. Zij wijst op de reeks genoemde akkoorden. 'Voor Duitsland is het goed functioneren van de Europese Unie belangrijk. Ik ken echt geen enkel Europees besluit dat is vertraagd als gevolg van de komende verkiezingen in mijn land', aldus Merkel in Brussel. Zij kreeg bijval van de Franse president François Hollande.

Juni vorig jaar sloot de Europese Raad een Pact voor Groei en Banen. Daarvoor zou niet minder dan 120 miljard beschikbaar komen, deel via de EIB en verder uit ongebruikte Europese fondsen. Een jaar later 'staan wij qua uitvoering nergens', aldus een hoge EU official in de Financial Times van 28 juni.

Afgelopen december zou de Europese Raad bovendien zijn tanden zetten in de ambitieuze Roadmap Towards A Genuine Economic and Monetary Union, ofwel het Masterplan Van Rompuy-Barroso-Juncker-Draghi. Dat debat is toen verdaagd naar deze bijeenkomst in juni. Nu de klad zit in dit beraad, besloten kanselier Merkel en voorzitter Van Rompuy begin juni om de aandacht te verleggen naar de jeugdwerkloosheid.

Genoemd alomvattend plan voor de EMU is voor de toppolitici minder dringend nu de crisis in hun ogen voorbij lijkt. 'De beoogde versterking van de eurozone is op de lange baan geschoven', concludeert expert Janis Emmanouilidis van de Brusselse denktank EPC.

Als gevolg van een politieke crisis in Portugal wakkerde bij het afsluiten van deze analyse de vrees voor een terugkeer van de eurocrisis weer aan. Portugal financiert zijn overheidsuitgaven uit de Europese noodfondsen en het IMF. Het land moet in ruil drastische en pijnlijke hervormingen doorvoeren. Volgens Commissievoorzitter José M. Barroso is de redding van zijn land weer in gevaar. Tegelijk komen uit vergelijkbaar Griekenland onheilspellende berichten. Wordt het weer een 'eurocrisiszomer' zoals vorig jaar en in 2011?

5. Tóch akkoord over begroting

Belangrijk is dat het Europees Parlement op 3 juli het Meerjarig Financieel Kader (MFK), dus de financiering van de Unie voor de jaren 2014-2020, accepteerde. Maandenlang dreigde het parlement er mee het conceptakkoord, in februari in de Europese Raad moeizaam gesloten, te verwerpen. Krachtens het MFK bewegen de uitgaven van de Unie zich tussen twee plafonds. De uitgaven mogen tot 2020 908 miljard belopen. De claims die zich over meerdere jaren uitstrekken (de vastleggingskredieten) belopen tot 2020 maximaal 960 miljard.

Voor het eerst in de geschiedenis van de EU gaan de uitgaven omlaag en wel met ruwweg drie procent. Dat gebeurt op aandringen van de landen die veel meer bijdragen dan zij via Europese subsidies later ontvangen. Dat zijn o.a. Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Oostenrijk en Denemarken. Deze 'zuinige landen' ontvangen een korting op hun bijdrage. Voor Nederland beloopt die 1,1 miljard jaarlijks.

Gedurende de avonduren van de Europese Raad kibbelden PM David Cameron, president Hollande en de Italiaanse premier Enrico Letta er nog langdurig over wie moet opdraaien voor deze compensaties. Uiteindelijk vonden zij elkaar op een uitermate gecompliceerd compromis.

Het Europees Parlement moet instemmen met het MFK. Het parlement wilde met de Commissie aanvankelijk de uitgaven tot 2020 met minimaal tien procent verhogen. Omdat dit in een tijdperk van overheidsbezuiniging op een 'njet' stuit bij diverse regeringen, heeft het parlement de uitgavenplafonds met tegenzin aanvaard. Van belang is dat de uitgaven ter versterking van de concurrentiekracht van de bedrijven met 37 procent zullen stijgen.

In de praktijk resulteert de financiering van bijvoorbeeld de landbouwpolitiek (38 procent van het totale EU-budget) of de structuurfondsen (circa veertig procent) jaarlijks in een overschot. Dat komt omdat Brussel tevoren altijd ruim begroot. Tot nu toe gaat een dergelijk overschot jaarlijks helemaal retour naar de nationale hoofdsteden.

6. Voortaan flexibel EU-budget

Onder de noemer 'flexibiliteit' kreeg het Europees Parlement nu gedaan dat financiële overschotten voortaan naar het volgende jaar worden overgeboekt. Dit betekent dat in

werkelijkheid hoogstwaarschijnlijk de EU-uitgaven toch niet omlaag gaan. Op sterk aandringen van Nederland en andere ‘zuinige landen’ wordt deze flexibiliteit voor 2018 beperkt tot zeven miljard in totaal, voor het jaar daarop tot negen miljard en voor 2020 tot tien miljard maximaal.

Het Europees Parlement heeft zodoende op totale uitgaven van 908 miljard 26 miljard extra binnengehaald. Voor de periode vóór 2018 verwacht premier Mark Rutte geen substantiële flexibiliteit. In 2016 volgt op aandringen van het Europees Parlement een tussentijdse herziening van de Europese begroting.

Verder mag voor jeugdwerkloosheid, voor stimulering van de MKB’s (kleine en middelgrote bedrijven), wetenschappelijk onderzoek en innovatie toekomstig beschikbare financiën vervroegd gebruikt worden. Ten slotte moet Nederland slikken dat voor dit jaar de uitgaven aanvullend met 7,3 miljard extra omhoog gaan, wat onze schatkist ruwweg een half miljard kost.

7. Beleggers in banken aansprakelijk
Wankelende Europese grootbanken kunnen in de toekomst rechtstreeks een beroep doen op het noodfonds ESM. Er komt daartoe 60 miljard beschikbaar.

Het principe van de aanpak is Duitsland, Nederland, Finland vorig jaar door de strot geduwd. Na langdurig intensief beraad bereikte de EcoFin vlak voor de Europese Raad overeenstemming over de details. Inzet is de ‘Richtlijn tot vaststelling van een kader voor crisisherstel en afwikkeling van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen’. Uit de titel valt de vaagheid van de aanpak af te lezen en de onenigheid over de aanpak.

Alleen levensvatbare banken die bovendien over een realistisch saneringsplan beschikken worden gered. Na uiteraard de aandeelhouders worden voortaan de achtergestelde schuldeisers, de obligatiehouders en de spaarders (particulieren en bedrijven) boven de ton tegoed aangesproken. Vervolgens komt de regering van het betrokken land aan de beurt. Elk land legt daartoe een speciaal fonds aan. Pas nadat al deze instellingen hun bijdrage hebben geleverd komt de weg vrij naar het genoemde ESM. De aanpak betekent een stap naar de beoogde Europese Bankenunie.

Volgens deze formule draait niet langer de belastingbetaler er voor op zodra een bank omvalt. Tot nu toe is dat wel zo omdat de steun komt van de nationale schatkist dan wel via de regeringen van de Europese noodfondsen. Tussen 2008 en 2012 hebben de regeringen in de EU aldus maar liefst 4500 miljard aan garanties en kredieten moeten beschikbaar stellen, allemaal belastinggeld. Voortaan is de belastingbetaler pas in allerlaatste instantie (nadat de beleggers en de grote spaarders zijn leeggemolken) het haasje.

De nieuwe aanpak lijkt op die gekozen voor Cyprus op initiatief van Eurogroepvoorzitter Jeroen Dijsselbloem. Hij kreeg destijds een golf van kritiek over zich heen, maar had dus toch gelijk.

De richtlijn moet nog voor goedkeuring naar het Europees Parlement. Zij geldt pas vanaf 2018 volledig en bevat opzettelijk loopholes om nationale overheden meer vrijheid te geven. Frankrijk kreeg gedaan dat een nationale regering toch uit eigen schatkist een bank mag blijven redden. Dat is dan weer wel voor rekening van de burgerij. Duitsland en Nederland bereikten dat de burgers alleen opdraaien voor de eigen banken.

De ‘transferunie’, het uitsmeren van schulden over de nationale grenzen heen, blijft taboe. Eveneens blijft het aanspreken van de spaarders met een tegoed beneden 100.000 euro uitgesloten.

8. Brusselse adviezen overgenomen
In het kader van het Europees Semester nam de Europese Raad de jaarlijkse ‘landen specifieke aanbevelingen’ van de Commissie zonder veel discussie over. Deze in veel hoofdsteden omstreden adviezen moeten als leidraad dienen bij het opstellen van de begroting voor 2014. Voor Nederland gaat het om vier aanbevelingen die het kabinet inmiddels heeft omarmd:

- Beperking van het tekort op de overheidsbegroting.
- Hervorming van de woningmarkt (o.a. de fiscale aftrek van de hypotheekrente).
- Hervorming van ons pensioenstelsel (de vergrijzing van de bevolking).
- Verhoging van de arbeidsparticipatie (langer werken, meer vrouwen).

9. Landbouwpolitiek gemoderniseerd
Na twee jaar onderhandelen bereikten Landbouwministerraad en Europees Parlement kort voor de Europese Raad overeenstemming over herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het nieuwe beleid koppelt de prijzen die de boeren ontvangen voor hun producten sterker aan die van de wereldmarkt. De quota, productiebeperking per bedrijf voor suikerbieten en melk, verdwijnen. Vergroening, dus milieuschoon boeren, is voorwaarde voor het ontvangen van inkomenssteun.

In het nieuwe beleid hangt de inkomenssteun die boeren ontvangen voortaan af van het aantal hectares en niet meer van hun productieomvang. Vooral de telers van zetmeelaardappelen (Groningen-Drenthe) en kalvermesters (de Veluwe) krijgen daardoor lagere toeslagen. Tot nu toe ontvingen de Nederlandse boeren de hoogste steun in de EU en die in Oost- en Midden Europa de laagste.

Dit verschil gaat vanaf 2015 verminderen. Per jaar leveren de Nederlandse agrarische ondernemers aldus 100 miljoen inkomenssteun in. Totaal ontvangen zij tot 2020 toch nog 5,4 vijf miljard steun. Dit akkoord was (wegens de budgettaire gevolgen) verknoopt met de hiervoor genoemde overeenstemming over de financiering van de Unie tot 2020.

Het Europees Milieubureau en NGO’s op dat terrein wijzen het akkoord af. Volgens hen legt de landbouwpolitiek met bijna veertig procent een te groot beslag op het budget. Bovendien vinden zij de vergroening onvoldoende. Staatssecretaris van Landbouw, Sharon Dijksma (PvdA) en voorzitter Albert Jan Maat van LTO Nederland, zijn echter wel tevreden.

Europa neemt met deze zoveelste herziening van het GLB afscheid van het markt en prijsbeleid dat Sicco Mansholt in de vorige eeuw lanceerde. Op basis van die formule ontvingen de boeren garantieprijzen met echter als gevolg overproductie (de boterberg en de wijnplassen).

10. De Balkan haakt aan
De Europese Raad heeft tenslotte een stap gezet in de voortdurende uitbreiding van het aantal aangesloten landen. De komst van Kroatië (4,4 miljoen inwoners) als volwaardig 28e lid sedert 1 juli wordt in de conclusies van de bijeenkomst verwelkomd. De zojuist aangetreden

Kroatische eurocommissaris, Neven Minica, (59) krijgt in Brussel de portefeuille consumentenbeleid.

De Europese Raad besloot toetredingsonderhandelingen te beginnen met Servië (7,4 miljoen inwoners), voorheen de kern van het vroegere Joegoslavië. Tegelijk streeft de EU naar een associatieakkoord met naburig Kosovo. Deze besluiten zetten het beoogde aanhaken van de reeks landen op de Balkan in gang. Letland ten slotte kreeg felicitaties omdat het glansrijk voldoet aan de normen en per Nieuwjaar de euro als munt zal invoeren.

Europa in diepe slaap

26 augustus 2013

1. Na Duitse verkiezingen wordt Europa even wakker
‘Europa ligt op apegapen, en dat zal voorlopig ook wel zo blijven.’ Jan Werts, onze correpondent in Brussel, verwacht niet dat er op de korte termijn veel spannends vanuit Brussel te verwachten is. Het wachten is op de uitslag van de Duitse verkiezingen over een maand en als gevolg daarvan is ook de euro-crisis ondergronds gegaan. Wel is een aanvraag van Griekenland voor een derde lening in het najaar te verwachten, maar hoe Europa daarop gaat reageren is ook weer afhankelijk van de uitslag van de Duitse verkiezingen. Op de lange termijn spelen de beoogde Bankenunie en de Europese verkiezingen in mei 2014 een rol, maar in de aanloop daarnaartoe zal het in Brussel ongebruikelijk stil zijn.

Werts begint met Griekenland: ‘hoewel er in Griekenland enorm bezuinigd wordt, worden de hervormingen maar deels uitgevoerd. Griekenland zit binnenkort weer aan de grond. De Duitse Bundesbank verwacht dan ook dat er in het najaar een aanvraag voor een derde lening komt’. Hoe zal Europa daarop reageren?

2. Duitse verkiezingen
Jan Werts schakelt over naar de Duitse verkiezingen: hij somt de drie uitslagvarianten op:
- de huidige coalitie keert terug;
- de ‘groβe koalition’ van Christen-Democraten en Socialisten onder leiding van Merkel;
- een coalitie van Socialisten, liberalen en Grünen, onder leiding van de socialist Steinbrück.

De peilingen wijzen naar een terugkeer van Merkel die ongetwijfeld zal proberen haar Europese beleid voort te zetten. Dat betekent bij een nieuwe Griekse aanvraag: veel misbaar - net als in Nederland - maar die derde lening zal er wel komen. Alleen: het kwijtschelden van Griekse leningen is voor Merkel onbespreekbaar.

Steinbrück als bondskanselier betekent een herstel van de Frans-Duitse as, die na het vertrek van de Franse president Sarkozy verdween, maar dan op sociaal-democratische basis. Dan zullen de euro-obligaties een rol gaan spelen als middel om de euro-crisis op te lossen: obligaties die de Europese Centrale Bank uitgeeft om de schulden van de EU-lidstaten te financieren. Zowel Steinbrück als Hollande zien dat als middel om de crisis op te lossen, terwijl Merkel faliekant tegen is: ‘met euro-obligaties kunnen de lidstaten in de financiële problemen lekker achterover leunen. Europa lost het wel voor ze op’, legt Werts Merkels sceptisme over euro-obligaties uit. ‘Overigens ook met een ‘groβe koalition’, met naast de christen-democraten de socialisten in de regering, zullen de euro-obliagaties ter sprake komen’, voegt hij daar nog aan toe.

3. Bankenunie
Ook is het stil rond de vorming van de Bankenunie – een stroppenpot onder Europees toezicht om toekomstige crises te voorkomen – maar daar spelen deels ook andere factoren. Werts: ‘het overleg daarover zit muurvast. Duitsland hangt aan de rem, niet alleen in afwachting van de verkiezingen. Ook is het de vraag in hoeverre het Constitutioneel Hof in Karlsruhe een soevereiniteitsoverdracht accepteert.’ Werts voegt daar nog aan toe: ‘Duitsland is overigens niet het enige land dat daar problemen mee heeft’.

4. Europese verkiezingen
In mei 2014 zijn er Europese verkiezingen en in de herfst van 2014 treedt een nieuwe Europese Commissie aan. Werts: ‘dat betekent dat Europa na de jaarwisseling qua besluitvorming over belangrijke problemen opnieuw stil komt te liggen en dan voor langere tijd. Want niet alleen de Europese parlementariërs gaan op verkiezingstournee, ook enkele leden van de Europese Commissie zullen zich verkiesbaar stellen.’

Volgend jaar zijn ook vier Europese topfuncties te vergeven:
- voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy kan niet terugkeren vanwege de verdragsbepalingen;
- ‘minister van Buitenlandse Zaken’ Ashton heeft aangekondigd geen nieuwe termijn te ambiëren;
- Commissievoorzitter Barroso zou wel kunnen terugkeren maar een derde termijn ligt niet voor de hand;
- tenslotte parlementsvoorzitter Schultz: het is niet gebruikkelijk dat een voorzitter langer dan twee-en-een-half jaar op de voorzittersstoel zit.

Werts concludeert: ‘zowel parlement als commissie zijn volgend jaar dus volop met zichzelf bezig. Reken maar dat er flink wordt touwgetrokken om de verdeling van die vier centrale portefeuilles! Het beraad rond de Bankenunie zal intussen niet opschieten. Ook van de voorzitters van de Raad van Ministers - ieder half jaar per lidstaat roulerend - is geen daadkracht te verwachten komend anderhalf jaar: tot 31 december Litouwen, dan Griekenland en tenslotte Italië.’ Werts sluit af: ‘We krijgen ongetwijfeld een roerige herfst zodra Griekenland wéér in de problemen komt. De heftige discussie van vorig jaar over de houdbaarheid van de euro op langere termijn flakkert dan weer op. Daarna zinkt Europa qua besluiten echter weer weg in een winterslaap’.

Rust rond euro remt Brussels beraad

1 november 2013

De rust rond de euro en het Duitse coalitieberaad verlammen de Europese Raad. Het extreem grote belang van de beoogde bankenunie wordt intussen vergeleken met destijds de komst van de euro. Europa hakt geen knopen door over de bootvluchtelingen. Kroes' digitaal plan lauw ontvangen.

1. Algemeen
De Amerikaanse spionageaffaire overschaduwde de recente Europese Raad. De rust rond de euro en het coalitieberaad in Berlijn remmen de besluitvorming in Europa. Tegelijk wordt het extreem grote belang van de beoogde bankenunie door insiders al vergeleken met destijds de komst van de euro.

De bijeenkomst van 24 en 25 oktober in Brussel pleegde lippendienst aan het drama van de bootvluchtelingen uit Noord-Afrika. De regeringsleiders gingen niet in op de vraag van hun collega's uit Malta, Italië en Spanje voor spreiding van meer vluchtelingen over de hele EU. De Unie wil de bootvluchtelingen liever afschrikken en als dat niet helpt, tegenhouden.

Het omvangrijke voorstel van commissaris Neelie Kroes 'Connectief Continent' voor een gedigitaliseerd Europa is lauw ontvangen. Haar plan beoogt een Europese telecommarkt te scheppen, cloud computing te stimuleren, breedband te bevorderen en cybercriminaliteit effectiever te bestrijden. Roaming – het extra hoge tarief voor mobiel grensoverschrijdend bellen, sms-en en surfen - wil Kroes verbieden.

2. Belang Bankenunie
Een bankenunie is een omvangrijke set Europese regels (single rule book) waarlangs toezicht plaatsvindt op de zogenaamde systeembanken (die de economie ontwrichten als ze zouden omvallen). In juni vorig jaar nam de Europese Raad het principebesluit tot oprichting van de bankenunie. Die is nodig omdat regeringen niet in staat zijn de (vaak internationaal opererende) schier onaantastbare systeembanken te controleren en te corrigeren.

Als eerste stap is onlangs besloten dat de ECB het toezicht krijgt. Duitsland wil zijn regionale banken echter niet onder ECB-toezicht brengen. Onder druk van Berlijn is besloten dat van de ruim 6000 banken in de eurozone alleen circa 130 systeembanken binnen de regeling vallen. De kleinere financiële instellingen blijven onder nationaal toezicht. Overigens vallen naast zes Nederlandse banken, toch nog 24 grote Duitse banken onder het beoogde ECB-toezicht.

Kort voor de bijeenkomst van de staatshoofden en regeringsleiders in Brussel maakte de ECB bekend dit najaar een veelomvattende 'stress test' te beginnen bij de 130 systeembanken. Zij moeten acht procent van hun balanstotaal aan eigen vermogen hebben. Het is nog maar de vraag of de ECB het aandurft om de zwakkere banken aan te duiden. Zoiets luidt meteen het einde van zo'n bank in omdat haar klanten massaal zullen weglopen. Bij de twee vorige tests zijn de zwakke broeders ontzien. Het 'gezonde' Belgisch-Franse concern Dexia ging kort na een dergelijke test failliet!

De ECB verwacht dat een aantal banken met een 6- eindigt. Zij vallen niet meteen om, maar zitten wel om risicodragend kapitaal verlegen. De eurozone wil een fonds (resolutiemechanisme) vormen van minstens 50 miljard om zwakkere banken die toch wel

toekomst hebben overeind te houden. Dat vereist herkapitalisatie o.a. vanuit dat fonds. Duitsland, Nederland en andere traditioneel sterke eurolanden staan hier zeer kritisch tegenover. Hun belastingbetalers gaan dan bloeden voor slecht beleid elders. Dit dilemma kan het beraad nog lang (mogelijk zelfs enige jaren) doen stagneren.

‘De bankenunie moet dringend worden voltooid’, aldus de slotconclusies van het beraad. De eurocrisis heeft sedert 2009 echter geleerd dat regeringsleiders, met kanselier Angela Merkel voorop, pas concessies doen als het écht moet. De drang om via een compromis bij het beraad toe te geven is helemaal weg sedert de rust terugkeerde op de financiële markten.

3. Compromis bankenunie

Een mogelijk compromis luidt als volgt. Er komt geen fonds voor de zwakke banken (Duitse wens). Ingeval levensvatbare financiële instellingen anders zouden omvallen mag het ESM bijspringen (Franse wens). Dat ESM bevat circa 700 miljard aan middelen en garanties van de achttien eurolanden. In een dergelijk compromis moeten per afzonderlijk geval álle achttien betrokken regeringen met ESM-steun instemmen, wat niet eenvoudig zal zijn.

Belangrijk discussiepunt is wanneer het ESM bij een groot bankfaillissement wordt aangesproken. Dit mag volgens de noordelijke landen pas nadat eerst de betrokken aandeelhouders, vervolgens de obligatiehouders, vervolgens de betrokken nationale overheid financieel zijn uitgeput. Die gedragslijn volgen de noordelijke landen eveneens bij de herkapitalisatie van banken die extra risicodragend kapitaal nodig hebben.

ECB-president Mario Draghi vreest dat er geen schot komt in het beraad over de bankenunie zolang de euro in rustig vaarwater blijft en de urgentie ontbreekt. In de vergadering drong de ECB-president er op aan dat elk land een eigen noodplan (dus gevuld met middelen) creëert. De ECB wil het toezicht pas starten nadat de zwakke banken zijn aangeduid en van extra kapitaal voorzien.

Moeten de nationale overheden hier nogmaals miljarden gaan fourneren? De conclusies van de Europese Raad spreken eufemistisch van de noodzaak van ‘nationale achtervangregelingen’. Volgens de Britse The Times van 24 oktober hebben de belastingbetalers inmiddels al een aderlating ondergaan van 275 miljard euro voor het redden van rotte banken. Dat komt overeen met vijf procent van hun welvaart.

4. Frankrijk aanpakken

Frankrijk, waar de socialistische regering geen hervormingen aandurft, komt daardoor in de gevarenzone. De Commissie is echter bang voor Frankrijk. Ongevraagd kreeg Parijs afgelopen zomer twee jaar uitstel om zijn begroting op orde te brengen. De Commissie Barroso, die over een jaar aftreedt, hoeft zodoende Frankrijk niet te sanctioneren. Intussen blijven Franse saneringsmaatregelen uit. Vanuit de ECB is kritiek gekomen op deze slappe aanpak.

In o.a. de Financial Times van 28 oktober geeft minister Jeroen Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep enige duiding. Dijsselbloem wil dat landen met tekorten boven drie procent van hun bnp alleen nog uitstel krijgen als zij tegelijk een hervormingsplan overleggen. Frankrijk heeft dat niet gedaan; zoiets is nog geen onderdeel van de spelregels.

Dijsselbloem haakt aan bij de visie van kanselier Merkel. Zij pleitte in de Europese Raad voor ‘contractuele afspraken’ met de landen die boven hun stand leven. Of zulke afspraken er

werkelijk komen? Spanje, dat al jaren boven de tekortnorm zit, liet meteen weten zulke ‘contractuele afspraken’ te weigeren. Frankrijk heeft nog niet gereageerd.

5. Amerikaanse spionage
Merkel en president François Hollande, na maanden over de euro op ramkoers te hebben gelegen, maakten zich samen boos over het grootscheeps afluisteren door de VS. Het Frans-Duitse duo wil gezamenlijke richtlijnen met de Verenigde Staten afspreken over het bij elkaar stiekem aftappen van telefoons en computers. De staatshoofden en regeringsleiders zijn er enorm van geschrokken dat de NSA al jarenlang minstens 35 veelal bevriende regeringsleiders afluistert. Daaronder zelfs het persoonlijke mobieltje van de Duitse kanselier.

‘Wij gaan er voor zorgen dat dit stopt’, zei Hollande. ‘Zoiets doe je niet onder vrienden. Wij zitten samen in Afghanistan. Onze soldaten sterven daar soms in dezelfde gevechten. Dan moet je er van op aan kunnen dat je ook elkaars waarden deelt. Ook de VS hebben goede vrienden in de wereld nodig’ foeterde Merkel. Zij arriveerde in Brussel met een wagen met kenteken 007. Duidde dit de erkenning dat álle landen die dat kunnen betalen elkaar bespioneren?

De Wall Street Journal van 27 oktober vindt de ophef in Europa overdreven. ’De VS hebben al decennia goede reden om Duitse kanseliers af te luisteren. In de jaren zeventig kwam aan het licht dat een nauwe medewerker van kanselier Brandt geheim DDR-agent was. Later vormde kanselier Schröder met de Russische president Putin en de Franse president Chirac een coalitie om de Amerikaanse politiek in Irak te dwarsbomen. Na zijn aftreden ging Schröder voor Putin bij Nord Stream werken, een Russisch energieconsortium’, zo sneerde de Amerikaanse krant.

Demissionair premier Jean-Claude Juncker van Luxemburg nuanceerde de kwestie eveneens. De christendemocraat Juncker moest deze zomer aftreden omdat zijn nationale inlichtingendienst SREL al te overijverig gesprekken afluisterde. ‘Ik wist dat absoluut niet’, zo verzekerde Juncker zijn collega’s. Het Luxemburgse boegbeeld van de Europese Raad, 29 jaar achtereen minister of premier, keert waarschijnlijk volgende vergadering niet terug. Luxemburg verwacht een coalitie van de sociaaldemocraten, de liberalen en groenen.

6. Dociele verklaring
Er is aan gedacht uit protest tegen het afluisteren de pas begonnen TTIP-onderhandelingen met de VS over een vrijhandelsakkoord stop te zetten. Het Europees Parlement vraagt per resolutie de opschorting daarvan en eveneens van de werking van het SWIFT-verdrag. Maar zoiets verziekt de sfeer nog verder. Het kost bovendien Europa geld. Vooral premier David Cameron zal hiermee, gezien de speciale band van het VK met de VS, nooit instemmen.

Uiteindelijk koos de Europese Raad onder leiding van voorzitter Herman van Rompuy voor een nogal dociele ‘Verklaring van de Staatshoofden en Regeringsleiders’. Daarin signaleren zij ‘grote bezorgdheid die deze gebeurtenissen [het afluisteren, JW] bij de Europese burgers hebben gewekt’. Zij erkennen het belang van afluisteren in de strijd tegen het terrorisme. Frankrijk en Duitsland willen met Washington ‘tot overeenstemming komen over de wederzijdse betrekkingen terzake’, aldus de verklaring.

Curieus is het dat de Europese Raad vervolgens het voorstel tot bescherming van de privacy van burgers op internet en de sociale media op de lange baan schoof. De beoogde regels

moeten ervoor zorgen dat Amerikaanse bedrijven toestemming nodig hebben om gegevens van EU-burgers door te spelen naar de Inlichtingendienst NSA.

Het uitstel - als aanloop naar een afstel? - gebeurde onder druk van Google, Facebook en de Amerikaanse regering. De Amerikanen hadden Cameron voor hun karretje gespannen. Opvallend toch na alle commotie over de NSA hoe kanselier Merkel tegen de druk van Frankrijk, Italië en Polen in hier zwichtte voor de Amerikaans-Britse pressie.

7. Telecom topagendapunt
Voor het eerst stond telecom, pijler van de digitale wereld, prominent op de agenda van de staatshoofden en regeringsleiders. Commissievoorzitter José M. Barroso gaf de staatshoofden en regeringsleiders een presentatie 'Innovation in the Digital Era: putting Europe back on track'. Door de fragmentatie van de digitale wereld loopt de beoogde innovatie in Europa achter, is de boodschap.

Commissaris Neelie Kroes lanceerde in september omvangrijke voorstellen om de nationale telecommarkten onder Europees toezicht te brengen. Telecom en internet worden binnen de 28 landen tellende Europese markt dan qua tarieven 'binnenlandse zaken'. Kroes wil per 2015 naar een Digitale Europese Markt waar Europa kan concurreren met de VS en andere mondiale spelers.

'Een sterke digitale economie is van levensbelang voor groei en Europees concurrentievermogen in een gemondialiseerde wereld', zo beginnen de slotconclusies van het beraad. Er worden vervolgens mooie woorden aan de plannen besteed. De Europese Raad vraagt om een 'spoedige aanneming' van het pakket. Een ingewijde diplomaat wijst er echter op dat de gebruikelijke deadlines voor de afwikkeling zijn uitgebleven. Veel landen, ook Nederland, voelen er weinig voor hun lucratieve nationale telecommarkt op te geven.

8. Bootvluchtelingen tegenhouden
Na alle commotie hierover van de afgelopen weken reageert de Europese Raad nauwelijks op de stroom van bootvluchtelingen uit Noord-Afrika. 'De Europese Raad is diep bedroefd over de recente dramatische gebeurtenissen in de Middellandse Zee waarbij honderden mensen het leven hebben verloren, en die alle Europeanen geschokt hebben', aldus de conclusies. Maar maatregelen tegen de drama's met honderden drenkelingen nabij het eiland Lampedusa (gelegen tussen Tunesië en Sicilië) bleven uit.

De Europese Raad wil 'dat de diepere oorzaken van migratiestromen worden aangepakt door de samenwerking met de landen van herkomst en doorreis te verbeteren, met door middel van passende EU-ontwikkelingsondersteuning en een doeltreffend terugkeerbeleid'. Daarnaast wordt Frontex versterkt. Eurosur, het Europese grensbewakingssysteem (met drones, camera's en satellieten) moet snel in werking treden.

Er komt een speciale werkgroep die nadere maatregelen uitdoktert. Volgend jaar juni bespreekt de Europese Raad het Europese migratiebeleid uitvoerig. Dergelijke formuleringen betekenen dat de leiders geen raad weten met het probleem.

Nederland stelt de eerste drie weken van december een vliegtuig van de kustwacht ter beschikking voor patrouillevluchten boven de Middellandse Zee, zo kondigde premier Mark Rutte in Brussel aan. Nederland zal niet meer vluchtelingen opnemen. 'Als je het vergelijkt

met de landen in Zuid-Europa neemt Nederland al een bovenproportioneel aantal vluchtelingen op', aldus Rutte.

9. Brusselse bureaucratie
Slechts acht regeringsleiders kwamen op de vroege ochtend van de tweede vergaderdag naar een korte minitop over de Brusselse regeldrift. Voor Camerons spandoek 'Cut EU Red Tape' bespraken zij hoe die regeldrift terug te dringen. De 'Brusselse bureaucratie' heeft veel burgers van Europa vervreemd. Cameron wil dat de EU voortaan tegelijk met de invoering van een nieuwe wet een overbodige wet schrapt.

Van elke beoogde regeling moet verder bekeken worden of zij onze internationale concurrentiepositie schaadt. Behalve Cameron en Rutte verschenen hun collega's van Duitsland, Estland, Italië, Finland, Polen en Zweden plus Commissievoorzitter Barroso. Veelzeggend dat de Duitse kanselier deelnam.

De Commissie heeft het monopolie als het gaat om wetgeving voor te stellen. Zij onderzoekt al enige tijd welke Brusselse regelingen beter geschrapt worden, het REFIT-project. Zij stuit echter op verzet binnenshuis en bij het Europees Parlement dat altijd méér Europa wil. De Commissie telt 28 commissarissen elk met hun omvangrijke staf. Meermalen is vastgesteld dat het werk te verdelen is over twaalf portefeuilles. Toch broeden ze alle 28 continu op allerlei projecten die hun onmisbaarheid moeten onderstrepen.

De acht 'actievoerders' van hierboven kregen in de slotconclusies de belofte dat genoemd REFIT-programma spoedig uitgevoerd wordt. Het gaat erom 'voorstellen terug te nemen die niet langer nodig zijn en achterhaalde wetgeving in te trekken', aldus de conclusies. Wie kan daar tegen zijn? Minister Frans Timmermans (Buitenlandse Zaken) heeft al een lijst met suggesties naar de Commissie gestuurd.

De Franse regering waarschuwt echter tegen deregulering. Parijs wil tornen aan de bescherming van de werknemer noch van de consument noch aan die van het milieu, aldus een verklaring.

10. Conclusie
In zijn speech voor het Europees Parlement had Commissievoorzitter Barroso 'concrete resultaten' aangekondigd. Een Belgische krant meldde laconiek 'Merkels' mobieltje kaapt digitale Europese top'. Zodra de regeringsleiders, met honderden journalisten voor de poort, beseffen dat zij enig resultaat moeten melden, vluchten zij naar het nieuws van de dag. Aanvankelijk mochten de arme bootvluchtelingen de agenda vullen, later kwamen het afluisteren erbij.

Erkend zij dat oktobertoppen dienen als aanloop naar de bijeenkomst van december. Maar het ziet er niet naar uit dat de Europese Raad dan wel knopen doorhakt over de bankenunie of het toezicht op onwillige landen. Daarvoor is het wachten op een nieuwe Duitse regering.

2014 wordt spannend voor Europa

16 december 2013

Voor de Europese verkiezingen komend voorjaar heeft de Europese Commissie nog een waslijst aan wensen. Zo wil Eurocommissaris Kroes nog een uniforme Europese telecommarkt realiseren en wil de Commissie nog voor haar vertrek in oktober 2014 een vrijhandelsverdrag met de Verenigde Staten sluiten. Daarnaast zijn er nog 23 andere prioriteiten, variërend van de bestrijding van de jeugdwerkloosheid tot de creatie van een Europees Openbaar Ministerie. De verkiezingen zullen wel een remmende werking hebben en na de verkiezingen zal de aandacht gericht zijn op de vorming van de nieuwe Commissie en dan vooral wie de nieuwe voorzitter wordt.

Onze correspondent in Brussel Jan Werts geeft een blik vooruit, maar kijkt ook terug. 'Van de landen met financiële problemen begin 2013 is alleen Ierland er weer bovenop. Spanje doet zijn best, Italië en Portugal zijn onzekere spelers en Griekenland is nog steeds een groot risico. Athene belooft in Brussel van alles, maar van de 135 beloofde maatregelen is nog niet de helft uitgevoerd. Frankrijk kan een problemen worden', vervolgt Werts en hij citeert vervolgens The Lisbon Council, een prestigieuze denktank die Frankrijk de 'zieke man van Europa' noemt: 'Frankrijk zit met te hoge loonkosten en ieder voorstel tot correctie stuit op verzet'. Ook verhoogt Frankrijk liever belastingen dan dat het structurele maatregelen neemt.

In 2014 moet de Bankenunie vorm krijgen. De Europese Centrale Bank (ECB) gaat toezicht houden op de 130 grootste Europese banken. Als één daarvan omvalt wordt het heel moeilijk de economie van het betrokken land nog overeind te houden. In tien jaar tijd moet de financiële sector voor een stroppenpot van 50 miljard euro zorgen. Maar wat te doen als in die tussentijd een bank omvalt? Jan Werts: ‘duidelijk is dat eerst de aandeelhouders, dan bepaalde obligatiehouders en vervolgens de grote spaarders boven de € 100.000 hun geld kwijt zijn. Dan springt de nationale regering bij. Maar onduidelijk is nog wat er gaat gebeuren als ook dat niet voldoende is. Op 20 december moeten er knopen worden doorgehakt, waarbij vooral belangrijk is wie het laatste woord krijgt als steun gegeven moet worden: Europa, bij monde van de Europese Commissie, of de lidstaten bij monde van de Europese Raad of ECOFIN.’

Na de verkiezingen eind mei zullen de ogen vooral gericht zijn op de benoeming van de voorzitter van de Europese Commissie. Werts benadrukt nog dat, hoewel het Europees Parlement een kandidaat mag voordragen - dat wordt waarschijnlijk de kandidaat van de grootse fractie - de Europese Raad uiteindelijk benoemt. Maar wat te doen als Raad en parlement daarover met elkaar botsen?

Werts is voorzichtig met namen: ‘die circuleren in zekere en minder zekere mate – Schulz voor de sociaal-democraten, Verhofstadt en eurocommissaris Rehn voor de liberalen. Uit betrouwbare bron vernam Jan Werts dat de christendemocraten (de EVP) mikken op aftredend Raadsvoorzitter Herman Van Rompuy als hun Europese lijsttrekker. Hij was eerder Eerste Minister. Alle Belgische premiers van de laatste halve eeuw sloten hun loopbaan af in het Europees Parlement.

Naast het voorzitterschap van de Commissie zijn er ook nog andere topfuncties te vergeven, zoals de prestigieuze voorzitter van de Europese Raad (nu Van Rompuy), de voorzitter van het Parlement (nu Schulz), de Europese Hoge Vertegenwoordiger (nu Ashton). Daarbij speelt ook nog de vervanging van de SG van de NAVO, Rasmussen. Bij de verdeling van die posten

spelen allerlei factoren. Werts somt op: ‘ bij voorkeur unanimiteit in de Europese Raad, een verdeling zodat de lidstaten zich enigszins herkennen en dat alle politieke bloedgroepen eerlijk verdeeld zijn – en dan niet alleen de grote maar ook de kleine – een eerlijke verdeling m/v, een eerlijke verdeling tussen de 22 kleintjes en de zes ‘ Grote Jongens, en uiteindelijk ook verdeling van de commissariaten binnen de Commissie’. En dan speelt ook nog een rol dat de Voorzitter van de commissie – die zijn ploeg samenstelt - daarvoor de goedkeuring van het parlement moet krijgen. Zo moest Barroso de laatste keer zijn ploeg herschikken.

Maakt Nederland een kans? Werts is twijfelachtig. ‘Natuurlijk zal Nederland een commissaris leveren. Maar voor de echte topfuncties ligt toch vaak een oud-premier voor de hand en die heeft Nederland niet in voorraad. Balkenende heeft al aangekondigd niet in de running te zijn. Ook heeft Nederland Dijsselbloem al als voorzitter van de Euro-groep. Dat telt ook mee. Timmermans, als opvolger van Ashton, dat zou nog kunnen, hoewel ook hij gezegd heeft geen belangstelling te hebben. Maar dat moet je juist zeggen om het wel te worden.’

‘Kortom’, zo sluit Jan Werts af, ‘al die benoemingen wordt roulette spelen of dichter bij huis: ganzenborden. Veel zal afhangen van de diplomatieke gaven en het gezag in Europa van premier Rutte. Maar is dat gezag wel zo groot gezien Rutte’s opstellingen over verdergaande Europese integratie?

2014: topjaar van de EU Bankenunie

27 december 2013

De EU zet in 2014 de opbouw van de beoogde Bankenunie volop voort. Eind december werden de ministers van Financiën het eens over de afwikkeling van banken die omvallen. De Dijsselbloem-doctrine is voortaan het uitgangspunt. Het Europees Parlement is echter ontevreden. Hierover moet binnenkort een compromis tot stand komen.

1. Algemeen
Het in de EcoFin-Raad overeengekomen afwikkelingssysteem voor falende bankinstellingen in de eurozone gaat uit van geharmoniseerde regels voor het bankwezen via een Single Rule Book. Daaronder drie pijlers. Centraal staat uniform gemeenschappelijk toezicht op de banken door de ECB (nu nog nationaal) het Single Supervisory Mechanism (SSM). Verder komt er een reddingsysteem, het Single Resolution Mechanism (SRM) en ten slotte een permanent noodfonds het Single Resolution Fund (SRF). Daarin komt 55 miljard euro.

2.Dijsselbloem-doctrine
De overheid voelt zich verantwoordelijk wanneer een bankfaillissement de economie van een of meer landen doet kapseizen. In de andere gevallen kunnen banken precies als andere bedrijven failliet gaan. De direct belanghebbenden zijn dan hun geld kwijt. Dit geldt eveneens voor de spaarders boven 100.000 euro tegoed en de achtergestelde obligatiehouders. Dit is de doctrine die minister Jeroen Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep in 2013 lanceerde (en waarop hij destijds zo uitgesproken heftig werd bekritiseerd). Deze aanpak wordt inmiddels algemeen gesteund.

Volgens de Europese Commissie hebben de belastingbetalers in de eurozone sedert 2008 via kapitaalstortingen en garanties het onvoorstelbaar grote bedrag van 1612 miljard bijgedragen aan het overeind houden van banken. In Nederland is dat 95 miljard. Die band tussen de belastingbetaler en de bankwereld wordt doorgesneden. Tegelijk kunnen de landen met de euro die anders kopje onder zouden gaan (zie Griekenland) een beroep blijven doen op het noodfonds ESM dat 700 miljard bevat, meegerekend het EFSF.

Afgelopen zomer presenteerde de Europese Commissie haar Bank Resolution and Recovery Directive, de totaalaanpak van een bankencrisis. De Commissie wilde als onafhankelijke instelling de leiding krijgen. Omvallende banken zouden uniform gesaneerd worden. Lang is er vervolgens touwgetrokken over de vraag hoe te handelen wanneer een bank in de problemen komt. Verder was het de vraag wie dan uiteindelijk beslist.

3. Duitsland dicteert
Duitsland, met steun van enkele andere landen, wilde de bevoegdheid tot het laatste woord over een bankfaillissement niet aan de Commissie overlaten. Er komt nu een afzonderlijk afwikkelingsagentschap, het genoemde Single Resolution Mechanism SRM, dat de operatie ‘banken redden’ voorbereidt met een European Resolution Board, het bestuur van het SRM.

De resolutieautoriteit wordt opgericht op basis van een gekwalificeerde (ruwweg drievierde) meerderheid (artikel 114 VWEU). Het Europees Parlement krijgt daarbij medebeslissingsrecht. De rijke noordelijke landen, waaronder Nederland, hebben er zich van verzekerd daar samen genoeg stemmen te hebben om de besluitvorming te kunnen blokkeren.

Op sterk aandringen van Duitsland wordt het Single Resolution Fund niet in de gebruikelijke communautaire Europese wet (Verordening) gegoten. Daarvoor komt er een intergouvernementeel verdrag waardoor elk land een vetorecht krijgt bij de besluitvorming. De overdracht van nationale middelen en besluitvorming over uitkeringen uit het fonds worden zo doende intergouvernementeel met een recht van veto voor ieder land.

Kanselier Angela Merkel wilde absoluut zeker zijn van het laatste woord. Het Duitse Constitutionele Hof accepteert niet dat Duitsland op basis van een EU-besluit opdraait voor de schulden in een ander land. Het principe dat landen nooit verantwoordelijk zijn voor elkaars schulden ligt vast in o.a. artikel 125 van het VWEU-verdrag. Maar dat principe is door de crises rond de euro uitgehold. Zie de miljardensteun vanuit de andere landen aan Griekenland, Ierland, Portugal, Cyprus.

4. Moeizaam noodfonds

Komt een bankinstelling in moeilijkheden dan zijn de aandeelhouders, de achtergestelde obligatiehouders en de spaarders boven 100.000 euro per persoon het eerst hun geld kwijt, de zogenaamde bail in. Vervolgens spreekt de nationale overheid haar nationale stroppenpot aan. De regering van zo'n land mag voor het redden van haar banken zelfs de Maastrichtnorm (maximaal drie procent tekort bij de overheid) overschrijden. Is de nationale stroppenpot uitgeput, dan komt de private grote Europese stroppenpot (Single Resolution Fund) aan de beurt waarin dus 55 miljard zit.

De gezamenlijke banken moeten in een periode van tien jaar dat laatste bedrag bijeenbrengen. Gedurende de periode 2016-2026 stijgt het fonds daartoe in tien gelijke stappen van 10 procent naar het eindsaldo van 55 miljard. Dat is ruwweg een procent van alle gegarandeerde banktegoeden samen. De eerste tien jaar echter houdt ieder euroland volledig beschikking over zijn eigen bijdragen. Pas in 2026 storten alle landen met de euro hun fonds in één Single Resolution Fund.

Maar wat te doen wanneer binnen tien jaar al banken omvallen? Dan kan het Single Resolution Fund nog niet functioneren. Gaat bijvoorbeeld in het eerste jaar (2016) een Nederlandse bank tegen de vlakte, dan moet ons land zijn stroppenpot voor negentig procent leegmaken en in het derde jaar (2019) nog voor zeventig procent. Dat wordt elk jaar dus tien procent verlaagd. Zo geldt dat voor alle landen uniform. Gedurende deze fase kan in laatste instantie nog een beroep worden gedaan op het permanente gezamenlijke noodfonds ESM.

'Vanaf 2026 betaalt vervolgens de private sector zelf de kosten van falende banken. Dan wordt daarvoor niet langer automatisch naar de belastingbetaler gekeken', aldus minister Dijsselbloem. Hierbij past de kanttekening dat de genoemde 55 miljard opgebracht worden door de klanten van de banken in de landen met de euro.

5. Beslissend beraad

Het is de ECB dan wel de nationale toezichthouder die signaleert dat een bank in ernstige problemen komt. De Single Resolution Board (SRB), het bestuur van het genoemde SRM, beslist vervolgens of in het algemeen belang een reddingsactie moet beginnen. Bij kleinere bankongevallen handelt vervolgens die SRB de kwestie verder af. Dat betreft dan de thuis- en gastlanden van de getroffen bankinstelling, vier onafhankelijke leden en de SRB-directeur. Zij streven naar consensus. Lukt dat niet, dan beslist de meerderheid met stemrecht voor alleen de vier onafhankelijke leden. Staken de stemmen, dan beslist de directeur van de SRB.

Bij een faillissement waarbij meer dan een vijfde van het noodfonds wordt aangesproken, of meer dan vijf miljard nodig is, wordt het besluitnemen héél ingewikkeld. Dan krijgen de regeringen van de landen met de euro, via hun nationale resolutie-autoriteit, allemaal een stem in de besluitvorming. Zij, plus het genoemde vijftal opereren dan op basis van een twee derde meerderheid. Die twee derde meerderheid moet echter samen minimaal de helft van het noodfonds hebben ingelegd, wat de positie van de grote landen waarborgt.

Als gevolg van de Meroni-doctrine van het EU-Hof kan dit gezelschap, niet zijnde een officiële instelling van de Unie, echter geen definitief besluit nemen over het redden van een bank. Daartoe passeert het conceptbesluit van dit gezelschap vervolgens de Europese Commissie. In laatste instantie echter kan de Raad van Ministers, dus de regeringen tezamen, alsnog afwijkend besluiten.

Behalve het Europees Parlement is de Commissie niet gelukkig met deze procedure. De verantwoordelijke commissaris Michel Barnier (interne markt) heeft de onderhandelaars tevergeefs gewaarschuwd dat deze formule te gecompliceerd en te tijdrovend is. Dat laatste telt zeker op het moment dat een bank op springen staat met de bijbehorende bank run. Na afloop sprak Barnier van ‘een mengelmoes van verantwoordelijkheden’.

6. Welke banken redden?
Belangrijk discussiepunt was welke banken en welke landen onder de regeling gaan vallen. De EU telt volgens de ECB 5870 zelfstandige kleinere en grote banken. Besloten is dat de circa 130 megagrote systeembanken en verder evenveel grote grensoverschrijdende bankinstellingen onder de Europese aanpak komen. Totaal dus 260 instellingen die samen beschikken over 85 procent van de balanstotalen binnen de eurozone.

In Nederland gaat het om ING, Rabobank, ABN Amro, SNS, de Nederlandse Waterschapsbank, de BNG en de Royal Bank of Schotland, ofwel negentig procent van het Nederlandse bankwezen. Tegelijk vallen alle 5870 bankinstelling wel onder het SRM. Alle banken in de eurozone (en indirect dus al hun klanten) dragen bij aan de vorming van het resolutiefonds. Interessant is het dat EU-landen zonder de euro op vrijwillige basis kunnen toetreden tot het SRM. Zij krijgen dan de volledige (mede)zeggenschap van de eurolanden. Er heeft zich overigens geen enkel land gemeld, maar de ECB verwacht er nog wel.

7. Werk in uitvoering
De problemen bij banken kunnen qua omvang nogal variëren. Belangrijk is de optie waarbij een bank niet over de kop gaat maar via kredieten uit genoemde fondsen naar een sanering toewerkt. Verder is de saneringsformule-Dijsselbloem wat verzacht. In geval dat de genoemde groepen die het eerst moeten bijdragen (aandeelhouders etc.) samen acht procent ophoesten van de totale tegoeden van de omvallende bank, mag vijf procent van het overblijvende tekort bij het resolutiefonds worden weggehaald.

Het gaat er om de Bankenunie te laten starten met gezonde banken die tegen een stootje kunnen. Dat kan door eventuele kapitaaltekorten bij de banken op te sporen en aan te zuiveren, aldus De Nederlandsche Bank in een persbericht. Daartoe komt er eerst een Asset Quality Review betreffende de soliditeit van de beleggingen en de leningen. De ECB zal dit omvangrijke onderzoek komende maanden verrichten. Aanvullend is er een stress test naar de soliditeit van iedere bank als geheel door de Bankenautoriteit EBA.

8. Totaaloverzicht

Op 1 november 2014 neemt de ECB het toezicht op de 260 grotere bankinstellingen over van de nationale overheden. Dit gebeurt onder het label van het Single Supervisory Mechanism. Uiterlijk in april moeten de EcoFin en Europees Parlement het eens zijn over het complete Single Resolution Mechanism. Over een jaar beginnen de werkzaamheden voor het per Nieuwjaar 2016 in werking laten treden van de beoogde verordeningen en het aparte verdrag. Per 2016 start ten slotte de Bankenunie.

Is tijdens de onderzoeksfase van de ECB aanzuivering van het bankkapitaal nodig, dan worden eerst (weer) aangesproken zij die belegd hebben in de betrokken bank. Dan volgt de nationale overheid. Als nooduitgang in echt allerlaatste instantie geldt het ESM.

Dat aanzuiveren van ontbrekend risicokapitaal kan komend jaar nog problematisch uitpakken. Op 12 december liet kredietbeoordelaar Standard & Poor's namelijk weten dat de banken in de eurozone 110 miljard kapitaal nodig hebben willen zij veilig draaien. PricewaterhouseCoopers daarentegen kwam op 28 november op 180 miljard als minimaal benodigd kapitaal.

9. Parlement dwars

Martin Schulz, de voorzitter van het Europees Parlement (EP), heeft in de Europese Raad zijn afkeuring uitgesproken over de gekozen aanpak. Hij verwees naar de Financial Times die heeft berekend dat negen organen en 126 functionarissen er aan te pas moeten komen om te beslissen wanneer een bank op springen staat. Schulz spottend: 'het is alsof een spoedgeval pas het ziekenhuis in mag nadat het ziekenhuisbestuur daarover heeft vergaderd'.

Opmerkelijk is dat ECB-president Mario Draghi deze kritiek openlijk deelt. In het Europees Parlement waarschuwde Draghi de onderhandelaars op 16 december om geen systeem te ontwikkelen dat in een crisissituatie niet werkt.

De Raad van Ministers en het Europees Parlement moeten vóór de Europese verkiezingen van mei aanstaande hierover overeenstemming bereiken. Het EP wil niet dat de regeringen via een intergouvernementeel verdrag het laatste woord houden. Dan komt het Europees Parlement buiten spel staan. Volgens medeonderhandelaar Corien Wortmann (CDA) wil het Parlement dat de directeur van het resolutiemechanisme, zijn adjunct, de Commissie en de ECB in een bankencrisis samen de lidstaten kunnen overstemmen. Verder wil het Europees Parlement alle 5870 bankinstellingen onder het Europese resolutiemechanisme brengen.

Lukt het in april niet over bovenstaande akkoorden met de Ministerraad een compromis te bereiken, dan valt het Raadsakkoord in duigen. Pas in het najaar kan een nieuwgekozen Europees Parlement in dat geval het beraad hervatten.

10. Bijrol Europese Raad

De bovenstaande akkoorden kwamen tot stand op 17 en 18 december na een vol jaar onderhandelen tijdens een extra Eurogroep en EcoFin-Raad van Ministers. De ministers van de 'grote vier' (Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje) aangevuld met Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep, hadden op 9 december in Berlijn al een pre-akkoord bereikt over de hoofdlijnen.

11. Merkel geïsoleerd

Kanselier Merkel staat als regeringsleider alleen met haar pleidooi om de Commissie contracten te doen sluiten met landen die willen hervormen. Het plan komt pas in oktober

weer op de agenda terug. Duitsland wil bindende contracten tussen de zwakkere lidstaten en de Commissie. Berlijn beoogt aldus de zwakke broeders tegemoet te komen. In ruil voor hervorming en sanering van hun nationale economie zouden die landen extra steun, zoals goedkope leningen ontvangen (Solidarity Mechanism).

Zowel de noordelijke landen zoals Nederland, Finland, Oostenrijk, als het zwakkere zuidelijke landenblok willen niet nog meer nationale bevoegdheden overdragen. De Oostenrijkse kanselier Werner Faymann verwacht dat zulke contracten de nationale parlementen zullen ondermijnen. De Finse regeringsleider Jyrki Katainen denkt dat de populistische partijen daar garen bij spinnen. Raadsvoorzitter Herman Van Rompuy, bankpresident Mario Draghi en Commissievoorzitter José Manuel Barroso steunen Duitsland wel.

De critici vrezen dat via zulke contracten de eurolanden, nadat die eerder al hun begrotingsbeleid grotendeels moesten overdragen, dan ook nog hun economisch beleid overdragen aan het Brusselse gezag. Voor Frankrijk is het ondenkbaar met 'Brussel' te onderhandelen over binnenlandse hervormingen.

Premier Mark Rutte kreeg bij zijn vertrek uit Den Haag van de Tweede Kamer de opdracht dwars voor bindende contacten te gaan liggen. Rutte sprak in Brussel zelfs een veto uit over eventuele extra financiële steun. Hij was na afloop blij dat de conclusies spreken van 'onderling overeengekomen contractuele afspraken'. Rutte: 'ben je het er dan niet mee eens, dan hoef je niet te tekenen'..

Hier zien wij hoe de EU, na de reeks eerder genomen maatregelen ter bescherming van de euro, nu op de grenzen stuit van wat de regeringen kunnen accepteren. Staatshoofden en regeringsleiders hebben er geen moeite mee hun financiële instellingen te disciplineren. Maar zichzelf een vergelijkbaar strikt regime opleggen gaat hen kennelijk te ver.

12. Defensiesamenwerking

Belangrijk agendapunt van de Europese Raad op 19 en 20 december was het Gemeenschappelijk Veiligheids en Defensiebeleid. Geprobeerd wordt dit stagnerende onderdeel van de EU als complement op de NAVO nieuw leven in te blazen. De EU-landen krimpen hun uitgaven op dat terrein alsmaar in. Na de forse daling van de jaren negentig zijn sedert de eeuwwisseling de defensiebudgetten alweer met een kwart gedaald.

De SG van de NAVO, Anders Fogh Rasmussen, waarschuwde de Europese Raad dat 'een introvert Europa' risico's neemt als het zijn defensie verwaarloost en fragmenteert. Doordat op defensieterrein ieder land autonoom wil blijven, opereren de 28 EU-landen liefst apart. Synergie en schaalvoordelen ontbreken. Driekwart van de uitgaven verloopt zelfs zonder aanbesteding. Op zestien uiteenlopende locaties bouwt men oorlogsschepen. In een conflict rukken de EU-landen uit met circa twintig soorten tanks. 'Wij hebben berekend dat via defensiesamenwerking jaarlijks 26 miljard is te besparen via het wegwerken van de dubbele structuren', aldus Parlementsvoorzitter Schulz in zijn speech.

Hoewel de tekst van de conclusies vol intentieverklaringen qua lengte (tien pagina's!) anders doet vermoeden, zijn er nauwelijks besluiten genomen. De EU-landen gaan vliegtuigen bouwen die militaire toestellen in de lucht kunnen bijtanken. Verder mikt men vanaf 2020 op de bouw van Europese op afstand bestuurde vliegtuigen (drones). Prime Minister David Cameron en president François

Hollande hadden een woordenwisseling nadat de Brit betoogde dat defensie echt helemaal toevalt aan de lidstaten zelf binnen de NAVO.

Vijf jaar geleden spraken de regeringsleiders ook al eens over defensie. Destijds hadden zij ambitieuzere plannen. De Europese Raad kondigde in 2008 een Europese troepenmacht aan van 60.000 manschappen die binnen twee maanden operationeel zou zijn. Daarvan is niet veel terecht gekomen.

Met als achtergrond het Franse optreden in Mali bepleitte president Hollande tevergeefs voor een Europees fonds voor vredesoperaties. Buitenlandcoördinator Catherine Ashton gaat het idee bestuderen. Verder riep voorzitter Van Rompuy Oekraïne op alsnog het overeengekomen akkoord voor economische en politieke samenwerking te tekenen.

13. Slotakkoord

Anderhalf jaar geleden lanceerde de Duitse minister van Financiën, Wolfgang Schäuble onverwacht de gedachte om de sector zélf verantwoordelijk te maken voor een bankencrisis. Redelijk snel is men er vervolgens in geslaagd de beoogde Bankenunie op poten te zetten. Voor het resterende (best nog wel zware) traject ligt er nu een overeengekomen tijdschema. Alles wijst er op dat de Bankenunie op 1 januari 2016 van start gaat. Dat is dan een groot succes.

Tegelijk is er gerechtvaardigde twijfel of de gekozen aanpak met zóveel betrokken instellingen en reeksen experts en politici, in een crisis wel werkt. Drie communautaire instellingen, de Commissie, het Europees Parlement en de ECB, staan negatief tegenover het akkoord. Na afloop van de Europese Raad sprak een hoge Brusselse ambtenaar op basis van anonimiteit van een ‘monster van Frankenstein’.

Veelzeggend is de openlijke twijfel over de uitvoerbaarheid van ECB president Draghi. Dat de onderhandelaars vervolgens aan zijn waarschuwing voorbij gaan, geeft extra te denken. Daar komt nog bij dat de uiteenlopende nationale belangen van de achttien landen met de euro in een crisissituatie een zware rol krijgen. Tot 2026 beheersen zij de besluitvorming helemaal. Pas dan komt de vereiste Europese kredietlijn beschikbaar.

Gelukkig is het zo dat alle overeengekomen formules nog door de molen moeten van het kritische Europees Parlement. Daar spelen nationale voorkeuren wat minder. Bij de totstandkoming van het Sixpack en het Twopack, de twee andere omvangrijke brokken wetgeving voortgekomen uit de eurocrisis, heeft het EP een positief corrigerende rol vervuld. Dat gaat zich nu herhalen.

Oekraïne en de Bankenunie: de deadlines naderen

17 maart 2014

Het conflict over de Krim en de opzet van de Bankenunie dwingen de nationale leiders tot snel handelen. De Europese Raad van 20 en 21 maart wordt beslissend. Daarna nadert snel de deadline van 18 april voor een akkoord over de banken. Europees Parlement en Duitsland staan nog steeds lijnrecht tegenover elkaar. Maar uitstel kan nu niet meer.

Pas na de zomer komt het nieuw verkozen Europees Parlement (EP) bijeen. Die eerste vergadering kan niet besluiten over een gecompliceerde Bankenunie. Dat wordt verder uitstel. Persbureau Reuters, meestal goed geïnformeerd over EU-kwesties, meldt dat de ECB dan een nieuwe financiële crisis verwacht. De financiële wereld vertrouwt het na een dergelijk uitstel niet meer.

Behalve Duitsland hebben diverse andere landen meningsverschillen met het Europees Parlement over de afwikkeling van falende banken. De zuidelijke landen inclusief Frankrijk willen dit risico op Europees niveau financieel delen. De kosten komen dan grotendeels bij andere landen liggen. Duitsland leidt met steun van Nederland en Finland de oppositie. Zij stuiten op een zelfbewust Europees Parlement dat met verkiezingen op de agenda weet wat het wil.

1. Mislukt beraad
Voor 13 maart was een akkoord tussen de ministers van Financiën in samenspraak met het Europees Parlement (EP) voorzien. Dat beraad is mislukt. Dat EP is hier medewetgever. Na een akkoord in Brussel tussen de regeringen moet met het EP nog een compromis tot stand komen. 18 april is in Straatsburg de allerlaatste vergaderdag van het aftredende parlement.

Om vertraging te vermijden heeft minister Jeroen Dijsselbloem, voorzitter van de Eurogroep, met zijn Griekse collega Giannis Stournaras, voorzitter van de EcoFin, een extra marathonvergadering ingelast voor 19 en 20 maart. Dijsselbloem verwacht dan ‘na langdurig nachtelijk beraad’ een akkoord. Mislukt dit dan moet de Europese Raad daags daarna de knopen doorhakken. De onderhandelaars van beide kanten – Europees Parlement en Raad – beseffen dat dit pas lukt als de Duitsers c.s. bewegen.

Opmerkelijk is het echter hoe de Duitse hoofdrolspeler, CDU minister van Financiën Wolfgang Schaüble, zijn landgenoot SPD-parlementsvoorzitter Martin Schulz attaqueert. ‘Met het Europees Parlement komen wij er wel uit. Maar de vraag is of wij met de voorzitter daar, die zijn functie voor electoraal gewin misbruikt, zaken kunnen doen’, aldus Schaüble.

Schulz waarschuwde eerder dat de aanpak van een bankencrisis zoals opgezet door de Europese Raad in de praktijk niet zal werken. ‘Dit is de grootste vergissing ooit in de hele crisis rond de euro gemaakt’. Opmerkelijk, dat hij zijn landgenoot Schaüble frontaal te lijf gaat nu CDU en SPD samen regeren. Schulz heeft wellicht wel gelijk. Silvia Merler van de gezaghebbende denktank Bruegel becijferde dat in de gekozen aanpak binnen 24 uur minimaal 84 personen moeten beslissen over het lot van een falende bank. Werkt dat bij een internationale bankrun?

2. Bankenunie: twee circuits

Het beraad verloopt op twee niveaus: de ministers van Financiën en het Europees Parlement. Er is pas een akkoord zodra die twee ‘blokken’ het helemaal eens zijn. Aangeknoopt wordt bij het in december tussen het regeringen overeengekomen afwikkelingssysteem voor falende bankinstellingen.

De EU-landen hanteren vanaf volgend jaar als een bank in de problemen komt een uniforme aanpak. Het gaat dan om de systeembanken. Dat zijn de circa 130 bankinstellingen die zó groot zijn dat een faillissement de totale economie zou ontwrichten.

Er komt daartoe een Single Rule Book dat de lappendeken van nationale regels vervangt. Daaronder drie pijlers. Vanaf 1 november aanstaande functioneert het gemeenschappelijk toezicht door de ECB (nu nog nationaal via DNB) via een Single Supervisory Mechanism (SSM). Vervolgens treedt per 2016 het uniforme reddingsysteem Single Resolution Mechanism (SRM) op basis van art. 114 VWEU in werking.

Ten slotte een noodfonds, het Single Resolution Fund (SRF), om falende banken te stutten. Daarin komt 55 miljard euro op te brengen door de banken (in feite echter door haar cliënteel). Het geheel betekent een nieuwe forse aderlating van nationale soevereiniteit aan Europa.

3. Bankfaillissement: wie beslist?
Nu de ECB het toezicht krijgt op de megagrote banken moet daarnaast een onafhankelijke instelling beslissen of zo’n bankinstelling al dan niet gered zal worden. ‘De toezichthouder kan zoiets niet goed beslissen. De ervaring leert dat iedere toezichthouder dan neigt tot uitstel. Dreigt een bank te kapseizen dan rijst immers meteen de schuldvraag. Waarom heeft de toezichthouder dit niet eerder voorzien?’, aldus een ingewijde bij het beraad.

Om dit dilemma te omzeilen kan behalve de ECB, de board (het bestuur) van het SRM een reddingsactie starten. Dat verloopt via een gecompliceerde formule met de hoofdrol voor die SRM-board waarin de 27 nationale banken zitten (het Verenigd Koninkrijk doet aan dit alles niet mee). De Europese Commissie krijgt bij dat beraad over een bedreigde bank een medebeslissende rol. In uiterste gevallen praten de ministers van Financiën eveneens mee. Maar wie krijgt het laatste woord? Er is vrijwel overeenstemming over een uitgewogen maar zeer inwikkelde overlegformule.

4. Europees Parlement ligt dwars
Het probleem is nu dat het Europees Parlement hiermee beslist niet akkoord gaat. Daar vindt men deze formule te gecompliceerd. Het parlement kreeg op dit belangrijke punt bijval van de ECB. Genoemd beraad over een falende megagrote bank moet in een weekeinde als de bankloketten even gesloten zijn, zoals gezegd met minimaal 84 beslissers worden afgerond. Kan dat wel?

Politiek touwtrekken of getalm over de lastenverdeling is dan taboe. Daarom wil het Europees Parlement de ministers buiten dit beraad houden. Zij letten in zo’n noodsituatie op hun nationale belang. Die ministers gaan kibbelen. Na een run op de bank van verontruste klanten mag je echter niet meer beginnen hakketakken over de aanpak, zo redeneert het Europees Parlement. Zij krijgen hun zin. De ministers worden buiten spel gezet.

Ander discussiepunt is de taakverdeling binnen de genoemde SRM-board. Die board kent een plenaire waarin alle landen zitten en een meer beperkte executieve. Er is discussie over de

balansomvang waarbij de plenaire vergadering beslist over het lot van een bank in nood. Die drempel hangt weer af van hoeveel geld er op dat moment in het SRM-noodfonds zit. En verder van de vraag of men de bank bijspringt met liquide kapitaal of anders. Kortom: zeer gecompliceerd. Voer voor juristen die komende dagen de finale formule mogen voorstellen.

5. Bankfaillissement: wie betaalt?
'Vanaf 2016 betaalt de banksector zelf de kosten van falende banken en niet langer de belastingbetaler' aldus Dijsselbloem. Toch ligt het niet zó simpel. Bij het begeleiden van een falende bank naar het sterfhuis dan wel ter sanering van die bank, eisen Duitsland, Nederland, Finland een 'diepe bail in'. Dat wil zeggen dat niet langer de overheid maar de belanghebbende crediteuren de lasten dragen.

Dus zijn behalve de aandeelhouders bovendien de secundaire obligatiehouders en de spaarders boven een ton zodra hun bank kapseist, hun geld kwijt. Dat kan oplopen tot acht procent van het balanstotaal van de bank. Deze voor investeerders pijnlijke formule is al op Cyprus toegepast.

Vervolgens wordt het land aangesproken waar de bank thuishoort. Daarna volgt mogelijk een beroep op het noodfonds ESM/EFSF, daterend uit de crises rond Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje. Op dat moment klopt Dijsselbloem's formule niet meer. Want die fondsen worden volledig gevoed door de nationale staten, dus de belastingbetalers.

Pas daarna op het allerlaatst komt het SRF-noodfonds in beeld. In plaats van de belastingbetaler betaalt dan voortaan de bankcliënt daarvoor als elders in Europa een bank omvalt. Dit laatste aangezien de banken het SRF uiteindelijk met 55 miljard zullen moeten vullen.

'Het SRM fonds is primair bedoeld voor die kosten die niet via de bail in gefinancierd kunnen worden. Dus garanties op activa en passiva en het op poten zetten van een afgesplitste bad bank', aldus het Nederlandse ministerie van Financiën. Het ministerie verwacht in de praktijk dat met de hiervoor geschetste grondige schoonmaak de bank meestal weer vooruit kan. Deze aanpak is afgekeken van de VS. Daar hanteert de overheid bij het saneren van een falende bank het 'least cost principle'.

6. Noodfonds: wie bepaalt?
Ander punt van tweespalt is de basisopzet van het SRF-noodfonds. De regeringen willen daartoe een apart intergouvernementeel verdrag sluiten. Meningsverschillen over het functioneren van het SRF worden niettemin voorgelegd aan het EU-Hof in Luxemburg. In deze aanpak hebben de ministers van Financiën geen last van de Commissie als pottenkijker noch van het Europees Parlement. De nationale parlementen controleren zo'n systeem. Het EP wil daarentegen een communautaire aanpak.

Voor Duitsland is dit echt een breekpunt. Het Duitse grondwettelijke hof gaat volgens minister Schaüble niet akkoord met een noodfonds op basis van artikel 352 van het Verdrag VWEU (bijzondere wetgeving op communautaire basis). De minister vertelt er niet bij dat in deze opzet zijn land altijd een vetorecht heeft (en Frankrijk, Italië en Spanje eveneens) 'Bij een internationaal bankfaillissement is dat vetorecht voor de kleinere landen slechts theorie', aldus een onderhandelaar.

Op 20 februari heeft Dijsselbloem in het Europees Parlement er voor gepleit de intergouvernementele aanpak toch maar te accepteren. ‘Het gaat om geld waarop de regeringen zélf het toezicht willen houden. De EU is nu eenmaal een mix van communautaire en intergouvernementele regelingen’, zo verdedigde de minister zich.

7. Noodfonds: wanneer Europees?
Duitsland en Nederland willen dat ieder land zo lang mogelijk beslist over zijn eigen financiële bijdrage aan een dreigend bankfaillissement elders. Daarom worden de nationale noodfondsen pas na tien jaar samengesmolten tot een SRF-pot met daarin 55 miljard. Tegen die tijd moeten de Europese banken toch wel gesaneerd zijn.

Het Europees Parlement wil ’n fonds met meer dan 55 miljard reserves. Experts wijzen er op dat een falende internationale bank met 55 miljard is te redden noch te sluiten. Wellicht draait het uit op 62 miljard als einddoel. Punt van discussie is of het SRF-fonds bovenop de genoemde 55 (of 62) miljard mag lenen onder garantie van de deelnemende staten. Zowel het EP als de ECB zijn daar voor. Maar Duitsland c.s. eisen dat de regering waar de wankelende bank staat dan garant staat voor terugbetaling van zo’n miljardenlening.

Maar wat te doen als al over pakweg twee jaar een systeembank omvalt? In het SRF-noodfonds zit dan nog veel te weinig voor een saneringsactie. Het Europees Parlement wil daarom het jaartal 2026 vervroegen waarop de nationale stroppenpotten fuseren tot één operationeel SRF-fonds. Duitsland weigert dit tot nu toe. Minister Schaüble weet zich weer gesteund door het Grondwettelijk Hof in Karlsruhe.

De Duitse rechters verwijzen naar de Europese verdragen waarin duidelijk staat dat EU-landen nooit voor elkaars schulden opdraaien. Daarom willen Duitsland en Nederland het gezamenlijk saneren van banken elders zo uitzonderlijk mogelijk maken. Geven de onderhandelaars hier te veel toe, dan verwijst genoemd Hof de regeling te zijner tijd wellicht naar de prullenmand. Dat laatste wil iedereen vermijden. Dat maakt dat Schaüble hier sterk staat.

Toch verwachten de onderhandelaars dat hij als compromis acht jaar moet slikken. Mario Draghi, president van de ECB, zou overigens liefst op vijf jaar uitkomen.

8. Tijdnood
Volgens Corien Wortmann-Kool (CDA), een van de zeven onderhandelaars namens het Europees Parlement, ‘raakt de tijd op’. Zij wijst op al drie maanden vruchteloos onderhandelen als zijnde ‘verloren tijd’. De lidstaten hebben tot nu toe inderdaad nauwelijks wat toegegeven. Wortmann voorspelt overigens dat een SRF-noodfonds op genoemde intergouvernementele basis betekent dat Duitsland en Frankrijk bij een dreigend bankfaillissement aan de touwtjes zullen trekken. De kleinere landen hebben dan volgens haar het nakijken.

9. Escaleert het Krimconflict?
Op 6 maart heeft een ingelaste vergadering van de Europese Raad al sancties aangekondigd als Rusland de Krim annexeert. Het beraad tussen de Europese leiders over maatregelen tegen Rusland verliep daar stormachtig, zo onthulde de Poolse premier Donald Tusk na afloop.

De Litouwse president Dalia Grybauskaité beschuldigde de EU ervan niet vastberaden te reageren op de Russische ‘agressie’ in Oekraïne. Dan volgt na Oekraïne Moldavië en is het

hek van de dam en volgen andere landen", voorspelde het staatshoofd van de voormalige Sovjetrepubliek.

De EU schortte onder meer het overleg op over visumvrij verkeer met Rusland. Verdergaande sancties volgen wanneer de crisis niet langs diplomatieke kanalen wordt opgelost, aldus de slotverklaring.

Meteen na het door de Russen op de Krim royaal gewonnen referendum, vuurden de EU en de VS een nieuw salvo af. De VS verbieden zeven Russen en elf hooggeplaatste Oekraïners nog naar Amerika te reizen. Daaronder de voormalige president Viktor Joenakovitz en de premier van de Krim, Sergei Aksionov. Hun banktegoeden in de VS zijn bevroren.

De ministers van Buitenlandse Zaken van de EU namen tegenover 21 personen, waaronder dertien Russen, vergelijkbare maatregelen. Die betreffen verder acht pro-Russische leiders op de Krim en de opperbevelhebber van de Zwarte Zee vloot. Alle sancties treffen vooral de aanstokers van de afscheiding. Economische sancties tegenover Rusland bleven tot nu toe uit.

De EU erkent het referendum op de Krim over de aansluiting met Rusland niet omdat het in strijd is met het internationaal recht. Inmiddels annexeerde president Vladimir Poetin het Krim schiereiland. Dit laatste betekent waarschijnlijk dat de Europese Raad binnenkort verdergaande maatregelen neemt.

De discussie in de Raad van Ministers van Buitenlandse zaken leert dat de EU-landen nogal verschillend denken over te nemen strafmaatregelen. Polen bijvoorbeeld wil harde actie en de Baltische staten eveneens. Onder meer Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Finland en Cyprus daarentegen aarzelen.

Het VK aarzelt vooral vanwege de vrees voor commerciële tegenacties; Duitsland bovendien om de sfeer binnen Europa niet nog verder te verzieken. Omdat de visie van kanselier Angela Merkel de doorslag geeft, zal de Europese Raad bij het afkondigen van nieuwe strafmaatregelen de deur open houden voor nader beraad met de Russische leiders.

10. Finale voor Van Rompuy en Barroso

Op de komende Europese Raad is Oekraïne/de Krim naast wellicht de bankenunie het tweede onverwachte agendapunt. Deze top was aanvankelijk bedoeld voor overleg over verbetering van de concurrentiekracht van de EU, over haar industriepolitiek, het klimaat- en energiebeleid. Die onderwerpen verdwenen inmiddels naar de achtergrond. Alles draait nu om Oekraïne en de beoogde afronding van de Bankenunie.

Mogelijk wordt dit voor voorzitter Herman Van Rompuy en Commissievoorzitter José M. Barroso hun laatste spannende diplomatieke krachtmeting voor hun vertrek uit Brussel. Van Rompuy moet van de zomer nog wel bemiddelen tussen de Europese Raad en het Europees Parlement over de keuze van de nieuwe Commissievoorzitter. Wordt dus vervolgd...

Na de Bankenunie volgt nu de Energie-unie

4 april 2014

Alle kritiek op de EU ten spijt ruimt zij deze maand enkele belangrijke problemen op. Overeenstemming is bereikt over de Bankenunie waaraan twee jaar is gewerkt. Bovendien lof voor minister Jeroen Dijsselbloem die als voorzitter het akkoord sloot. Griekenland, Ierland en Portugal zijn volgens de Eurogroep hun eurocrisis nu te boven.

Dit najaar wil de Europese Raad een Energie-Unie realiseren. Het conflict met Rusland rond Oekraïne stimuleert dit streven. De lente-bijeenkomst van de Europese Raad leert tenslotte dat die Rusland niet durft aan te pakken.

1. Dijsselbloem scoort
Het conflict met Rusland over de Krim en de relatie met Oekraïne hebben de lentetop van de Europese Raad overschaduwd. Eigenlijk was de bijeenkomst bedoeld om het Europees Semester, het klimaat en het energiebeleid grondig te bespreken. Verder wilde voorzitter Herman Van Rompuy industriepolitiek terugzetten op de Europese agenda. De Europese Commissie ontwikkelt voor de beoogde 'European industrial renaissance' nu een roadmap. Tenslotte kwamen de relaties van de EU met Afrika kort aan de orde.

Het meest concrete resultaat bereikte de zogenaamde triloog in de nacht van 19 op 20 maart. Vlak voor de Europese Raad in Brussel begon bereikte minister Dijsselbloem, als voorzitter van de Eurogroep, daar overeenstemming over de beoogde Bankenunie met de onderhandelaars van het Europees Parlement. In een nachtelijke sessie van zestien uur totaal namen zij de laatste horde, een gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme (Single Resolution Mechanisme - SRM), om grote probleembanken te ontmantelen.

Het akkoord is door de staatshoofden en regeringsleiders vervolgens warm verwelkomd. Op 15 april heeft het Europees Parlement ingestemd. Ten slotte moeten alle betrokken regeringen nog instemmen. Dat is echter een formaliteit, zo verwachten de insiders.

2. Bankenunie klaar
Banken en landen zijn in Europa nauw met elkaar verweven. De eurocrisis leerde dat een systeembank die in de problemen komt (zie ING of ABN Amro) haar problemen afwentelt op de overheid. Enkele jaren geleden dreigden Ierland en Cyprus daardoor failliet te gaan. Het plan om een Europese Bankenunie te creëren is het antwoord van de EU hierop. Het plan dateert van voorjaar 2012, het hoogtepunt van de crises rond de euro.

De Bankenunie schept een uniform toezicht op de circa 130 megagrote systeembanken. Dit gebeurt door de ECB op basis van geharmoniseerde regels, het Single Rule Book. Dit toezicht start op 4 november.

Het toezicht wordt aangevuld met een noodfonds, het Single Resolution Fund (SRF) en een gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme, het Single Resolution Mechanism (SRM) om probleembanken te saneren of failliet te laten gaan. Het is de bedoeling dat de overheid (dus de belastingbetaler) daarvoor niet langer opdraait, maar de bancaire sector zelf. Zo wordt de link tussen de banken en de nationale overheden doorgeknipt.

3. Bankenfonds versneld

Wat te doen wanneer weer een systeembank omvalt zodat de economie wordt ontwricht? Er was al een akkoord over de creatie van het Europees noodfonds (genoemd SRF). Daarin komt 55 miljard euro, op te brengen door de banken. Aanvankelijk mikte men op 2026 als einddatum voor het volledig functioneren en volstorten van dat fonds. De zuidelijke landen met gammele banken, het Europees Parlement (EP) en de ECB wilden echter sneller werken. Duitsland en Nederland lagen dwars, maar hebben bakzeil moeten halen.

Overeengekomen is dat al in 2016 veertig procent van het volledige noodfonds gestort moet worden. Het jaar daarop wordt dat 60 procent van de beoogde 55 miljard. Al na acht jaar (was tot nu toe tien jaar) zijn alle 55 miljard euro gestort. Gedurende die acht jaar blijft wat bijvoorbeeld Nederlandse banken in het fonds storten bestemd voor het redden van onze eigen banken. Dit zo eveneens voor de andere landen. Na acht jaar wordt het fonds Europees. Alle per land ingeboekte nationale bijdragen vervallen dan aan het fonds.

Dit zijn allemaal toegevingen van Duitsland en Nederland die geen zin hebben in het redden van slecht geleide banken elders met hun geld. Het SRF krijgt bovendien de mogelijkheid kapitaal te lenen. Landen als Duitsland en Nederland hebben hierop wel een vetorecht. De vuurkracht van het fonds kan zodoende uiteindelijk '55plus' miljard worden.

Volgens een motie-Harbers (VVD) moest het noodfonds SRF veel langer dan acht jaar nationaal blijven, dus met een schot tussen de nationale stortingen. Elke regering kan dan vrij beslissen over haar bijdrage aan een reddingsactie en hoe die te financieren. Van die Kameruitspraak is weinig over gebleven. Minister Dijsselbloem heeft de Tweede Kamer dus nog wat uit te leggen.

4. Duits-Franse overheersing

Het Europees Parlement en de Commissie moeten slikken dat de creatie van het afwikkelingsmechanisme buiten hun invloed blijft. De landen met de euro, plus veel niet-euro landen die vrijwillig meedoen, sluiten daartoe een apart onderling verdrag. Duitsland heeft deze intergouvernementele formule, die tijdens de crises rond de euro is binnengeslopen, afgedwongen. Volgens Corien Wortmann betekent dit dat Duitsland en Frankrijk met hun vetorecht bij een bankencrisis aan de touwtjes zullen trekken.

Vooral de Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble heeft zijn stempel op de Bankenunie gezet. De minister gaf zijn fiat pas nadat collega Dijsselbloem hem op 20 maart rond vijf uur in de ochtend uit bed had gebeld. Wellicht om de Franse illusie te bewaren dat zij net zo belangrijk zijn, telefoneerde Dijsselbloem daarna in Parijs naar minister van Financiën Pierre Moscovici.

Echter een week nadien, op 27 maart, maakte Schaüble in het Duitse Handelsblatt alweer gehakt van het akkoord dat hem door de keel is gestampt. ‘Wij mogen de verantwoordelijkheid voor schulden en verliezen niet uitsmeren over de eurolanden. Doe je dat toch, dan valt de druk weg op de regeringen en de banken om te saneren’.

Duitsland komt na de Europese verkiezingen met voorstellen voor een apart Eurozoneparlement en een vaste voorzitter van de Eurogroep (dus in plaats van parttimer Dijsselbloem), zo kondigde de Duitse minister aan.

5. Bankfaillissement: wie betaalt?

Voortaan moeten banken van de ECB meer reserveren voor slechte tijden. Zij gaan bovendien ruwweg een procent van hun balans afdragen aan het Europese noodfonds SRF. Bij een faillissement draaft zoals gezegd niet langer de overheid op. Eerst worden de aandeelhouders, de bezitters van secundaire (verhandelbare) obligaties en de spaarders boven € 100.000 geschoren (in het jargon de haircut). Hun aansprakelijkheid gaat in totaal tot maximaal acht procent van het balanstotaal van de bank.

Zijn er geen andere opties, zoals een kredietlijn van een te hulp snellende overnemer, dan wordt de storting in het noodfonds SRF van de betrokken regering aangesproken. Overeenkomstig het te sluiten verdrag volgt pas op het laatst het noodfonds SRF. Zwak punt is dat de bancaire sector geen toegang krijgt tot de algemene Europese stroppenpot ESM (European Stability Mechanism).

6. Het afwikkelingsmechanisme

Wie beslist wat te doen als een bank dreigt om te vallen? Daarover bereikten de ministers van Financiën in december een compromis. Maar het Europees Parlement, medebeslisser in deze, ging niet akkoord. Nu hebben de twee partijen elkaar gevonden op basis van een gewijzigd en iets vereenvoudigd systeem. Het Europees Parlement heeft flink binnengehaald, maar ook de regeringen, de Commissie en de ECB krijgen ’n beetje hun zin.

Regeringen zullen bij een bankfaillissement politiek bedrijven en de financiële last elders willen leggen. Het Europees Parlement had de lidstaten daarom in de besluitvorming willen elimineren. Dat is half gelukt. Komt een bank in de toekomst in zware problemen (zoals vastgesteld wordt door de ECB) dan treedt uiteindelijk zo nodig het Europees afwikkelingsmechanisme (Single Resolution Mechanism, SRM) in werking. Gaat die inzet dan om miljardensteun?

‘Dat kan best meevallen omdat het fonds dient voor bijvoorbeeld directe liquiditeitssteun en niet voor herkapitalisatie van een falende bank’, aldus Wortmann. Willen de autoriteiten voorkomen dat zo’n bankcrisis om zich heen grijpt dan moet het besluit wat-te-doen in één weekeinde vallen, want dan zijn de banken gesloten. Volgens het akkoord gaan royaal meer dan honderd personen dan over de vraag 'saneren of failliet laten gaan'. Het is daarom niet te zeggen wie beslist, dat verloopt groepsgewijs.

De ECB beslist primair of de bank faalt dan wel dreigt om te vallen. Over vervolgens al of niet inzetten van het noodfonds gaat de afwikkelingsraad (Single Resolution Board, SRB). Die raad kan in bepaalde gevallen eveneens officieel vaststellen dat een bank het niet langer redt. De SRB wordt verantwoordelijk voor de afwikkeling van zo’n bank met toezicht daarop van de ECB.

De SRB wordt gevestigd in Brussel en zal ongeveer 300 functionarissen tellen. Is voor de redding minder dan vijf miljard euro nieuw kapitaal nodig, dan handelt het dagelijks bestuur van de SRB dit af. Dit gezelschap omvat vijf vaste leden en de meest betrokken regering, met de ECB en de Commissie als waarnemers. Gaat het om grotere bedragen dan beslist het voltallige bestuur. Dan praten de ministers van Financiën van de achttien landen met de euro dus mee. Dat laatste is verdedigbaar want het gaat – zeker tot 2024 – om hun geld. De grote landen zullen dan de besluitvorming domineren.

Van belang is dat de Commissie bevoegd wordt om de conceptbesluiten van de SRB-afwikkelingsraad goed- of af te keuren. Keurt de Commissie zo’n concept af, wat zich niet

gauw zal voordoen, dan moet dat binnen 24 uur gebeuren. Op dat uitermate pijnlijke moment komen de regeringen met de euro weer in het spel en is hun medewerking vereist.

7. Akkoord onder tijdsdruk
Op aandringen van het Europees Parlement zijn de genoemde ingewikkelde procedures zo ingekleed dat het SRM binnen 48 uur alle knopen kan doorhakken. Volgens Corien Wortmann is vermeden dat Duitsland of Frankrijk bij een bankensanering een procedure afdwingen waarin hun eigen banken minder bijdragen. Sanering in een groter of kleiner land verloopt dus op dezelfde voorwaarden.

De Bankenunie kwam op het laatste nippertje tot stand. Zij vereist de instemming van het Europees Parlement. Alle documenten moesten daartoe binnen een week in 24 talen vertaald worden en bovendien daarna door de juristen-linguïsten nauwkeurig bekeken. Midden april gaat het EP wegens verkiezingen voor enige maanden met reces.

Volgens experts zou een nieuw verkozen EP pas tegen 2015 deze gecompliceerde materie kunnen afhandelen. Was het Dijsselbloem als voorzitter van het beraad niet gelukt, dan had hij het probleem moeten voorleggen aan de Europese Raad. Het is onwaarschijnlijk dat die er dan wel uit was gekomen.

ECB-president Mario Draghi is tevreden met het akkoord. Volgens minister Dijsselbloem draagt het akkoord bij aan herstel van vertrouwen in de euro. ‘Dank zij de Bankenunie komen de risico’s waar zij thuishoren, namelijk bij de belegger en niet langer bij de belastingbetaler’, aldus de minister in de vroege ochtend na afloop van het beraad.

Dat het akkoord er ligt is van belang bij de verkiezingsstrijd voor een nieuw Europees Parlement. De parlementariërs hebben nu een afdoende antwoord op de critici van de euro.

8. Eindelijk energiebeleid?
Al jaren wordt in Brussel gesproken over de noodzaak van een energiebeleid. Meermalen beloofde de Europese Raad een Europese energiemarkt per 2014. Maar in werkelijkheid kwam het er niet van. Twee ontwikkelingen dwingen de Europese Raad nu tot actie.

Het afgelopen winter opgekomen conflict over het Krim-schiereiland en de status van Oekraïne toont aan hoezeer West-Europa afhankelijk is van Russische energie. Bovendien moet de EU dit jaar werk maken van haar klimaatbeleid. In Parijs beginnen in 2015 de wereldwijde onderhandelingen (COP21) voor een globaal klimaatakkoord.

De Commissie heeft op 21 januari een ambitieus witboek gepubliceerd: Een beleidskader voor klimaat en energie in de periode 2020-2030. Nederland onderschrijft het recente Commissievoorstel voor een bindende beperking van de uitstoot van minstens 40 procent broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990. Dit is een verdubbeling van wat voorheen werd afgesproken tot 2020. Voor hernieuwbare energie geldt als bindend doel 27 procent in 2030.

Veel andere regeringsleiders zijn echter nog lang niet zo ver om deze doelstellingen te aanvaarden. Wel hebben de politieke spanningen over Oekraïne met Rusland de geesten zodra het over energie gaat wakker geschud. De Europese Raad heeft voorzitter Van Rompuy namelijk opgedragen ervoor te zorgen dat in oktober hierover knopen worden doorgehakt. Het energiebeleid is gepromoveerd tot Chefsache, een signaal dat er wat gaat veranderen.

In juni bespreken de staatshoofden en regeringsleiders de kwestie opnieuw. Ruwweg een derde van het aardgas en de olie in de EU komt uit Rusland. De Commissie kreeg de opdracht een uitgebreid plan te presenteren voor het verminderen van die afhankelijkheid. Een optie is meer aanvoerlijnen vanaf de leveranciers in Noord-Afrika. Spanje en Portugal zetten zich daarvoor graag in, zo bleek. Volgens premier Rutte gaat het bovendien vooral om betere interne EU-verbindingen voor olie- en gastransport. Daarover ligt Frankrijk nog flink dwars.

9. Klimaat: scherp meningsverschil
Zonder meer afhoudend tegenover ambitieuze doelstellingen inzake het klimaat staan de Midden- en Oost-Europese landen onder leiding van Polen. Zij keerden zich in de Europese Raad tegen Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en veel kleinere landen die allemaal ambitieuzer zijn. De Poolse premier Donald Tusk wees erop dat zijn nationale economie, die nog weinig energie-efficiënt is, genoemde streefcijfers absoluut niet aankan.

Konrad Szymański (Europese conservatieven), de rapporteur namens het Europees Parlement voor het beleid 'klimaat en energie tot 20230', noemt het beoogde verdubbelen van de beperking van de uitstoot van broeikasgas onrealistisch. 'Dit geldt zeker zolang de rest van de wereld daaraan niet meedoet. Veel bedrijven zullen zich dan verplaatsen naar landen buiten de EU'. Szymański erkent in ParliamentMagazine van februari tegelijk dat het EP hierover intern sterk verdeeld is. De linkerzijde wil wel bindende ambitieuze doelstelling.

10. Bankgeheim verdwijnt
De regeringsleiders van Luxemburg en Oostenrijk hebben de Europese Raad na vijf jaar dwarsliggen toegezegd hun gekoesterde bankgeheim te schrappen. Dit betekent een doorbraak in de strijd tegen de fiscale fraude.

De Spaartegoedenrichtlijn kan nu worden aangepast. Bovendien komt nog dit jaar een Richtlijn Administratieve Samenwerking tot stand. 28 EU-landen wisselen dan voortaan hun gegevens over buitenlandse spaarders en beleggers met elkaar uit. De twee genoemde landen deden daaraan nog niet mee.

Het befaamde zwart over de nationale grens sparen, polissen afsluiten, dividend en royalty´s innen dooft daarmee uit. Verder verdwijnt op termijn de optie waarbij buitenlandse gepensioneerden en eigenaren van onroerend goed elders van een belastingvrij bestaan kunnen genieten.

De EU is het hierover inmiddels bijna eens met Zwitserland en de kleinere fiscale paradijzen gelegen langs de grenzen van de Unie. In dat beraad zit nu schot omdat de Verenigde Staten via de OECD hebben laten blijken dergelijke fiscale fraude niet langer te zullen accepteren.

11. Gevecht om invloedsferen
Langdurig heeft de Europese Raad op 20 maart de relatie met Rusland en Oekraïne besproken. Net als in de speciale bijeenkomst van 6 maart leverde dat niet veel op. Economische sancties bleven uit. Wederzijdse economische afhankelijkheid zorgt voor stabiele politieke verhoudingen en voorkomt oorlog.

Op dat principe berust de Europese Unie. Maar die regel blijkt eveneens te gelden voor relaties met grote broer Rusland, ook als de verhoudingen verslechteren.

‘De Europese Raad veroordeelt krachtig de inlijving van de Krim en Sevastopol bij de Russische Federatie, en zal deze niet erkennen. Bij gebreke van enige stappen in de richting van een de-escalatie, heeft de Europese Raad besloten het visumverbod en de bevriezing van vermogensbestanddelen uit te breiden en de volgende top EU-Rusland af te gelasten. (…)

De Europese Raad verzoekt de Commissie en de lidstaten om mogelijke gerichte maatregelen voor te bereiden’, aldus de slotconclusies. De Duitse minister van Buitenlandse Zaken Frank-Walter Steinmeier zegt dat de sancties tot nu toe bewust beperkt gebleven zijn om escalatie van het conflict te voorkomen.

Vlak voor de top maakte kanselier Angela Merkel in de Bundestag duidelijk dat economische sancties pas volgen zodra de situatie ‘verdere escaleert’. Duitse diplomaten lichtten toe dat Rusland daarvoor Oekraïne moet binnenvallen. Over een militaire oplossing praat zelfs dan niemand. Probleem met sancties is dat zij meteen Russische tegenmaatregelen uitlokken die onze eigen export pijnlijk treffen.

Sanctioneren is volgens een Brusselse functionaris moeilijk omdat de EU-landen daarvan héél verschillend last zullen hebben. ‘Worden wij het ooit eens over die lastenverdeling tussen de 28 EU-partners onderling?’

12. Oekraïne bij de EU

In feite gaat de twist niet zozeer om de Krim maar om de vraag binnen welke invloedsfeer Oekraïne zich in de toekomst bevindt: de Russische of de Europese. De eerste stap is een associatieakkoord waarop zowel Rusland als de EU mikt. In dat kader ondertekenden de leden van de Europese Raad op 21 maart met de minister-president van Oekraïne, Arseni Jatsenjoek, de politieke bepalingen van een beoogde associatieovereenkomst. Dit was een politiek gebaar, want de overeenkomst treedt voorlopig niet in werking.

Premier Jatsenjoek mikt uiteindelijk op een volledig EU-lidmaatschap, zo verklaarde hij. De EU is nog lang niet zover. Wel heeft de Europese Raad Oekraïne een hulppakket van in totaal elf miljard euro in het vooruitzicht gesteld plus een forse verlaging van de douaneheffingen op hun export. Elf miljard is overigens niet meer dan een optelling van eerder beloofde maatregelen. Eerst moet de regering ginds bovendien hervormingen doorvoeren, met name tegen de enorme corruptie.

Strijd om topfuncties EU kan maanden duren

6 juni 2014

Brussel rekent er mee dat de strijd om de hoogste banen in de EU lang gaat duren. Er dreigt een botsing Europese Raad versus Europees Parlement. Eind juni wil voorzitter Van Rompuy de opvolger van Commissievoorzitter Barroso voordragen. Mogelijk doet hij bovendien suggesties voor zijn eigen opvolging, voor de Hoge Buitenland Vertegenwoordiger en voor de Eurogroep.

1. Alle topfuncties
Voor het eerst komen alle hoogste functies in de Europese Unie tegelijk vrij. Dat komt door het Verdrag van Lissabon. Voor het eerst bovendien beschikt de Unie over een onpartijdige informateur, te weten Herman Van Rompuy voorzitter van de Europese Raad. Hij is zelf niet herbenoembaar. De staatshoofden en regeringsleiders vergaderden hierover op 27 mei, meteen na de Europese verkiezingen van 25 mei.

Van Rompuy kreeg een drieledige taak. Als Europees ínformateur overleg voeren met de fractieleiders uit het Europees Parlement en anderzijds met de individuele politieke leiders van de EU-landen. Tegelijk moet Van Rompuy komende weken de prioriteiten en de strategische agenda schetsen tot 2020. Daarbij zal hij rekening houden met de uitslag van de recente verkiezingen en met de wensen van de EU-regeringsleiders, zo verklaarde Van Rompuy na afloop van de Europese Raad.

2. Machtsverlies Europese Raad
Krachtens artikel 17.7 VEU draagt de Europese Raad met gekwalificeerde (ruwweg tweederde) meerderheid de kandidaat Commissievoorzitter voor aan het Europees Parlement (EP) dat uiteindelijk beslist. Vóór het Verdrag van Lissabon moest die voordracht unaniem zijn. Daardoor kon het Verenigd Koninkrijk destijds de Belgen Jean-Luc Dehaene en Guy Verhofstadt als zijnde ‘te federalistisch’ voor het voorzitterschap torpederen.

Krachtens het VEU komt de voordracht van de Europese Raad tot stand ‘rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement’. De leiders van de politieke fracties in het EP hebben afgelopen winter voor het eerst zogenaamde ‘Spitzenkandidaten’ benoemd. Dat waren de lijsttrekkers per politieke fractie in EU-kader. De Spitzenkandidaat die de verkiezingsstrijd wint wordt in deze opzet Commissievoorzitter. Maar zo draait het EP de procedure neergelegd in de verdragen wel helemaal om. Want daar staat dat de Europese Raad de kandidaat aanwijst. ‘Verdragswijziging via de achterdeur om je eigen macht te versterken’, heet dat in Brussel.

Slikt de Europese Raad dit machtsverlies? Dat is de vraag waarom het komende weken draait. Vlak voor de vergadering van de Europese Raad heeft de conferentie van fractievoorzitters in het EP Jean-Claude Juncker als kandidaat Commissievoorzitter naar voren geschoven. De fractieleiders van de christendemocraten (EVP), Joseph Daul, en van de sociaaldemocraten (S&D), Hannes Swoboda, mochten die boodschap aan Van Rompuy overbrengen.

Juncker’s EVP klopte met dertig zetels verschil de sociaaldemocratische S&D met de Duitser Martin Schulz als Spitzenkandidaat. De parlementsgroepen die vinden dat de EVP-er nu eerst aan zet is vertegenwoordigen maar liefst 645 van de momenteel 766 leden van het EP. De conservatieven en de euroscepticí rond de Brit Farage deden niet mee. Bij de enigszins

verrassende steun van de sociaaldemocraten en de groenen staat dat Juncker wel de nadruk moet leggen op banen, migratie en de fiscale fraude. Dat zijn terreinen die bij het publiek goed liggen, maar waar het Europees Parlement overigens geen verregaande bevoegdheden heeft.

Juncker moet nu snel een grote coalitie creëren van EVP en S&D. Uiteindelijk moet de beoogde Commissievoorzitter in het EP de meerderheid van binnenkort 751 leden, ofwel 376 stemmen krijgen. Dat kan makkelijk als de drie klassieke pro Europese partijen EVP, S&D en ALDE (de liberalen) Juncker steunen. Lukt dit de Luxemburger komende weken, dan kan de Europese Raad nauwelijks nog met een andere kandidaat komen.

3. Waarom geen Juncker

Jean-Claude Juncker (59) was tot eind vorig jaar de onbetwiste doyen van de Europese Raad. De Luxemburger was regeringsleider van begin 1995 tot einde 2013 en was vaak tegelijk minister van Financiën. Hij was van 2005 tot 2013 bovendien voorzitter van de Eurogroep. Juncker speelde afgelopen twintig jaar een belangrijke rol bij de verdubbeling van het aantal EU-landen, bij de invoering van de euro en het management van de eurocrises. Hij is de uitvinder van de euro-obligaties waarmee de met schuld overladen zuidelijke eurolanden en ook veel sociaaldemocraten de crisis rond de EMU te lijf hadden willen gaan. Op het eerste gezicht is Juncker kortom de geknipte opvolger van de Portugees Barroso's die na tien jaar voorzitterschap van de Commissie vertrekt.

Toch bestaan tegen Juncker als Commissievoorzitter diverse bezwaren. Hij wil op alle terreinen méér Europa. Juncker gaat daarin verder dan zijn linkse rivaal Schulz. 'Wat ik de eerste dag als Commissievoorzitter doe, is mijn ambtenaren dringend waarschuwen tegen iedere overregulering', zei Schulz op 14 maart tegen dagblad Die Presse. Zoiets zegt Juncker niet gauw. Diverse politieke leiders (zie hieronder) bepleiten net als Schulz vandaag voor een EU die zich hervormt en tegelijk meer terughoudend opstelt. Dat past niet meteen bij Juncker, de overtuigde Europese federalist. De befaamde 'ever closer Union', het voetje voor voetje de natiestaten uithollen van de Europese federalisten, is echter verleden tijd.
Of neem zijn manier van werken. Liefst bedisselde Juncker als Eurogroepvoorzitter alles ketting rokend in de late uren (en volgens kwade tongen met de fles in de buurt). Tien jaar geleden had de Luxemburger Commissievoorzitter kunnen worden, maar wilde niet. 'Vandaag vertegenwoordigt hij het Europa van gisteren', zo luidt samengevat de kritiek.

4. Pokerspel van Merkel

De christendemocratische kanselier Angela Merkel zet, zoals tegenwoordig gebruikelijk, in de Europese Raad de toon zodra een keuze gemaakt wordt. Merkel was tegen de aanwijzing van de Spitzenkandidaten. Zij vindt dat alleen de Europese Raad de kandidaat voordraagt. Nu zij er toch mee zit, blaast zij betreffende Juncker warm en koud.

Meermalen verzekerde Merkel dat de Luxemburger vanzelfsprekend haar kandidaat is. Maar in de nacht van de recente top zei de kanselier ineens veelbetekenend dat de Luxemburger 'niet de enige geschikte kandidaat is'. Volgens Merkel 'hebben wij meer tijd nodig voor dit proces met nog andere vacatures zoals de voorzitter van de Europese Raad en die van de Eurogroep'. Die post van minister Jeroen Dijsselbloem komt in 2015 vrij. Naar verluidt heeft Merkel president François Hollande gepolst over het naar voren schuiven van de Franse IMF topvrouw Christine Lagarde. Maar Hollande zou liever op de Luxemburger mikken.

Drie regeringsleiders hebben zich openlijk uitgesproken tegen Juncker: de Brit David Cameron, de Zweed Fredrik Reinfeldt en de Hongaar Viktor Orban (de laatste twee EVP-ers !). Zij hebben niet voldoende stemmen om, als het er op aan komt, een voordracht te blokkeren. Anderzijds is het al vijftig jaar zo dat de kandidaat op basis van consensus tevoorschijn komt. Maar die tijd lijkt nu wel voorbij.

Opmerkelijk is het dat Merkel op 4 juni in Bundestag onverwacht zei het 'onaanvaardbaar' te vinden geen rekening te houden met de Britse bezwaren tegen Juncker. Cameron zou dan een alibi hebben om nog meer tegen de EU te ageren. Maar hier spelen wellicht haar eigen belangen. De nieuwe partij Alternativ für Deutschland (AfD), die met zeven zetels naar Straatsburg komt en van de euro af wil, vormt een bedreiging voor Merkel's CDU/CSU. AfD wil zich aansluiten bij de conservatieve ECR waartoe Cameron behoort. In dat geval wordt de eurosceptische ECR in Straatsburg de 3e grootste fractie, dus groter dan de liberalen van Guy Verhofstadt. Dat is een schrikbeeld voor Merkel die Cameron dezer dagen écht nodig heeft om de AfD als ECR-lid te weigeren.

In Juncker's voordeel spreekt dat de kanselier graag haar partijgenoot Günther Oettinger tot 2020 het Duitse lid van de Commissie laat blijven. Dat kan alleen als Schulz geen Commissievoorzitter wordt. Tegen Juncker is dan weer de analyse in weekblad Der Spiegel van Schulz met als typering: 'Muttis neuer Liebling'. Dus Schulz als de gedroomde kandidaat van Merkel. Hij zou als Commissievoorzitter van SPD huize met president Hollande de broodnodige Frans–Duitse samenwerking volijverig aandrijven. Het is een idee om niet meteen te vergeten.

5. Toch Juncker?

In Brussel circuleren twee denkpatronen. Het ene luidt dat Juncker moeilijk te passeren is zodra de Europese Raad hem voordraagt. Hij krijgt dan vervolgens in het Europees Parlement eveneens voldoende steun. Slaagt hij er met andere woorden in het EP voor zich te winnen, dan komt de Europese Raad op 26 juni tot zijn voordracht. Waarna het nieuw verkozen Europees Parlement hem medio juli tot Commissievoorzitter kan kronen.

De andere denkrichting is dat Merkel via haar vertrouweling Van Rompuy aanstuurt op een benoemingencarrousel. Voor de vier vrijkomende functies circuleren al minstens vijftien namen van geschikte kandidaten. Bovendien gaat het in de EU al tientallen jaren zo dat geen van de vooraf circulerende namen het uiteindelijk wordt. Keer op keer tovert de Europese Raad te elfder ure een outsider uit de hoed. In dat scenario zit er voor Juncker geen Commissievoorzitterschap in.

Maar wat dan met Juncker? Wellicht is het prestigieuze voorzitterschap van de Europese Raad voor de Luxemburger. Al maanden gaat het gerucht dat hij in feite uit is op die allerhoogste baan. Als ervaren bemiddelaar die alle leidende figuren in en buiten Europa en hun trucages inmiddels wel kent, is Juncker daarvoor geschikt. Het niveau van voorzitter Herman Van Rompuy zal Juncker in die functie echter nooit evenaren.

6. Rare kronkels

Er zitten trouwens rare kronkels in het beraad zoals dat tot nu toe verloopt. Volgens insider Peter Ludlow van Bureau Eurocomment hebben de leiders van de EVP, de SD en de ALDE de Europese Raad gesuggereerd dezelfde avond van 27 mei meteen Juncker voor te dragen. Maar dit snel de knoop doorhakken stuitte op grote aarzeling bij, veelzeggend, …. de EVP van Merkel en Juncker. Als compromis zijn vervolgens dan eigenlijk twee informateurs

aangewezen. Van Rompuy namens de Europese Raad en Juncker namens het Europees Parlement.

Hoe hier wordt gepokerd blijkt verder uit de openlijke steun van de Belgische echt wel socialistische regeringsleider Elio di Rupo en volgens dagblad Le Monde van de sociaaldemocraat Hollande voor de christendemocraat Juncker.

Premier Marc Rutte daarentegen was na afloop over zijn Benelux maatje Juncker heel erg zuinig. Rutte zoekt een Commissievoorzitter die de boodschap kan uitdragen "dat de EU zich vooral moet bezighouden met de groei van banen en met het versterken van de economie". Wie het zou kunnen worden wilde Rutte niet zeggen. ‘Omdat ik echt vind dat wij eerst over de inhoud eens moeten zijn en pas daarna over een kandidaat spreken’.

7. Europa moet anders

Veel staatshoofden en regeringsleiders vinden dat de EU actie moet nemen tegen de opstoot van euroscepsis bij de recente EP verkiezingen. Cameron klaagde in de vergadering de Unie aan als ‘te veelomvattend, te overheersend en te bemoeizuchtig’. Laat Europa zich beperken tot zijn kerntaken, aldus de Brit. Hollande zei dat veel Fransen vandaag de EU meer zien als een bedreiging dan als een kans. Merkel, Hollande en Van Rompuy willen beter naar de opvattingen van de gewone mensen en hun dagelijkse noden luisteren. Merkel: kernvragen: blijft Europa concurrentieel? Hoe scheppen wij banen?’. De nieuwe Italiaanse premier Matteo Renzi praat in Brussel liever over het effectiever besteden van de financiën om jobs te creëren, dan over het verdelen van topbanen, zo verklaarde hij. De Franse president ten slotte pleitte in de Europese Raad voor scherper toezicht op het personenverkeer, maar zonder de Schengenregeling aan de kant te schuiven.

8. Tijd dringt

Over de benoeming van de andere vrijkomende posten is weinig naar buiten gekomen. Die functies komen pas later dit jaar of (zoals met Dijsselbloem) in 2015 vrij. In de Europese Raad benadrukte de Sloveense premier Alenka Bratušek dat er in het kwartet te verdelen topfuncties minstens één vrouw moet zitten. Nadat Merkel haar volop bijviel, werd dat het standpunt van de Europese Raad, aldus een insider.

Bij het oplossen van de puzzel wordt behalve op de politieke kleur en de capaciteiten van de kandidaten, er op gelet de functies over de héle EU te spreiden en Oost-Europa niet te vergeten. Verder moeten grote én kleine landen zich in de verdeling terugvinden. Zou op de achtergrond ook nog spelen dat regeringschefs het vandaag al zo overheersende Duitsland niet nóg machtiger willen? Dat is dan weer een handicapje voor Schulz.

Willen de regeringsleiders er geen bende van maken, dan moeten zij tijdens de Europese Raad van 26 en 27 juni hun kandidaat Commissievoorzitter voordragen. Het EP kan dan de benoeming midden juli vlak voor het zomerreces bevestigen. Waarna de beoogde voorzitter tijdens de zomermaanden in overleg met de regeringen zijn 27 kandidaat-commissarissen zoekt. In het najaar ondergaan die kandidaten vervolgens de hoorzittingen van het EP. Is dat allemaal gepasseerd dan volgt in het EP een finale stemming over het complete beoogde Commissieteam.

Ten slotte toch nog even langs de carrousel met namen? Verhofstadt (ALDE), mw. Thorning-Schmidt (Denemarken), Kenny (Ierland), de Fransen mw. Lagarde (IMF), Lamy, Barnier en Moscovici, Tusk en Sikorski (beiden Polen), Katainen (Finland), mw. Grybauskaité

(Litouwen) en uiteraard onze Dijsselbloem. Dit zijn allemaal geschikte kandidaten. Maar daarvan zijn er nog wel meer die momenteel liever stilletjes hun kans afwachten.

Juncker, de uitkomst van een machtsgreep

23 juni 2014

Jean-Claude Juncker als kandidaat-voorzitter van de Commissie is de som van niet goed doordachte besluiten en vooruitziende slimmigheden. Het resultaat is een machtsgreep van het Europees Parlement. Die verloopt ten koste van de staatshoofden en regeringsleiders en van de Commissie. Curieus is dat de EU een leider krijgt die niemand had gewild, naar verluidt zelfs Juncker zelf niet.

Volgens het Europese Verdrag wijst de Europese Raad de kandidaat-voorzitter van de Commissie aan. Zo gaat dat al meer dan een halve eeuw. Vervolgens besluit het Europees Parlement met meerderheid van de leden over de benoeming. De aanwijzing gebeurt 'rekening houdend met de verkiezingen van het Europees Parlement'.

Het Europees Parlement draait bij het streven naar machtsuitbreiding nu de rollen 100% om. Dat gebeurt buiten de Europese verdragen om. Afgelopen winter hebben de politieke fracties daar zogenaamde 'Spitzenkandidaten' benoemd. Zij fungeerden bij de Europese verkiezingen als lijsttrekkers. De Spitzenkandidaat die de Europese verkiezingen won, zou volgens het Europees Parlement de Commissievoorzitter moeten worden.

Kanselier Angela Merkel, als boegbeeld van de Europese Raad de échte leider van de EU, voelde niks voor deze nieuwe aanpak. Zij had meteen al door dat hier ellende van kwam. Pas nadat alle andere fracties hun kandidaat hadden aangewezen, kwam Merkel's Europese Volks Partij (met ons CDA) met haar kandidaat. Dat werd de voormalige Luxemburgse premier Jean-Claude Juncker. Vervolgens won in mei die EVP met Juncker de verkiezingen van de sociaaldemocraten met MartinSchulz als Spitzenkandidaat.

1. Vooruitziende slimmigheid
Met vooruitziende slimmigheid heeft het Europees Parlement de rollen omgedraaid. Historisch gezien is dit te begrijpen. Ieder parlement vecht in de parlementaire democratie om machtsuitbreiding. Het Europees Parlement controleert de Commissie, het dagelijks bestuur van de EU. Het parlement wil met Juncker's benoeming zijn greep op die Commissie (vaak aangeduid als 'Brussel') versterken. De Europese Raad, dus de echte bazen van Europa, hebben die machtsgreep kortom maar te slikken.

Het Europees Parlement motiveert zijn machtsgreep met de foutieve gedachte dat uit de verkiezingsuitslag automatisch meteen de beste kandidaat-voorzitter van de Commissie valt af te lezen. Dat blijkt vandaag echt een grote vergissing. Zoals hieronder blijkt zijn er diverse betere kandidaten. De zeer ervaren maar politiek en lichamelijk versleten Juncker is niet geknipt voor deze slopende functie.

Ten slotte wordt Juncker en daarmee de héle Commissie nu héél kwetsbaar tegenover het Europees Parlement. Beiden kunnen krachtens de verdragen iedere dag naar huis gestuurd worden door een parlement dat dit kunstje nog wel 'n keer vaker wil flikken. Namelijk om ongeschreven Europees recht te scheppen. Kortom 1-0 voor het parlement in Straatsburg.

2. Ondoordachte besluiten
Niet slim van de regeringsleiders was het om van de winter stilzwijgend die Spitzenkandidaten te laten passeren. De Europese Raad had moeten laten weten zich deze

ongebruikelijke procedure niet te accepteren. Diverse regeringsleiders, waaronder premier Mark Rutte, hebben wel meteen gezegd: zo werken wij niet. Maar de Europese Raad als geheel zweeg. Foutje van Merkel én van voorzitter Herman Van Rompuy als voorzitter van de Europese Raad.

Het is tegelijk logisch dat vooral de Britse conservatieve regeringsleider David Cameron de machtsgreep van het Europees Parlement volop bestrijdt. Cameron heeft naar de letter van de Europese verdragen hélemaal gelijk. Het is volgens die verdragen de Europese Raad en alleen de Europese Raad die de opvolger van Commissievoorzitter José M. Barroso aanwijst.

Tot 2009, de komst van het Verdrag van Lissabon, kon Cameron een ongewenste kandidaat blokkeren. Die voordracht moest destijds namelijk unaniem zijn. Zo kon het Verenigd Koninkrijk in het verleden de Belgen Jean-Luc Dehaene en Guy Verhofstadt als zijnde te ongeremd pro Europa als kandidaat torpederen.

‘Cameron gruwt van de Luxemburger, voor hem hét gezicht van de oude pro-Europese elite en niet geschikt om de EU te hervormen. De Britse premier wil een kleinere Unie die zich met minder zaken bemoeit’, aldus Marc Peeperkorn in de Volkskrant. Opgejaagd door zijn Conservatieve partij en de anti-EU UKIP (die de Europese verkiezingen won) kondigde Cameron aan desnoods uit de EU te stappen. Zoals bekend wil Cameron in zijn land in 2017 een referendum met het EU-lidmaatschap als de inzet.

Cameron is nu machteloos. Voortaan beslist een gekwalificeerde (ruwweg twee derde) meerderheid van de staatshoofden en regeringsleiders over de voordracht. Cameron krijgt daar nauwelijks steun. De overgrote meerderheid van de EU-landen steunt Juncker. Na zijn aanwijzing door de Europese Raad verwerft de Luxemburger in het parlement in Straatsburg in juli de vereiste meerderheid.

Afgelopen weekeinde besloten de Europese sociaaldemocraten in Parijs als tweede grootste fractie Juncker te steunen. Zij staan er wel op dat de nieuwe voorzitter meehelpt de Europese begrotingsnormen wat te versoepelen. Zo iets zat toch al in de lucht.

3.‘Selfie’ Deense dame

Inmiddels komt de frêle Deense minister-president, Helle Thorning-Schmidt (47), bovendrijven voor de opvolging van Van Rompuy als voorzitter van de Europese Raad. Aan deze sociaaldemocratische schoondochter van de Britse Labourleider Neil Kinnock zit maar één vlekje: Denemarken kent de euro niet.

Steeds is beweerd dat de voorzitter van de Europese Raad uit een land moet komen met de euro. Maar Merkel heeft vorige week plotseling verklaard dat dit vereiste niet (meer) doorslaggevend is. Waarna de speculaties ten gunste van de Deense toenamen. Voor deze meest prestigieuze topfunctie in de EU zijn echter nog wel meer kandidaten.

Die Thorning-Schmidt is niet op haar mondje gevallen. In een verhitte discussie in Brussel riep Juncker ooit: ‘Wij werken hier nu eenmaal volgens spelregels!’. Waarop de Deense de microfoon greep en Juncker vroeg: ‘waarom zit jij dan voortdurend te roken?’.

Zij kreeg in december internationale bekendheid toen zij bij de begrafenis van Nelson Mandela, een selfie nam samen met de Amerikaanse president Barack Obama en premier Cameron. Kon dat wel, een selfie nemen tijdens een begrafenis? Daarop antwoordde zij: ‘De

mensen waren letterlijk aan het dansen en het zingen. Er hing een goede sfeer'. Daar kwam zij mee weg.
Coup de théatre?

Ofschoon iedereen spreekt van een gelopen race zou de Europese Raad vrijdag tóch verrassend kunnen eindigen. Stel dat Merkel en Cameron het alsnog eens worden en de functies omdraaien: Juncker volgt Van Rompuy op en Thorning-Schmidt wordt Commissievoorzitter. Wat doet het Europees Parlement dan? Zoals hieronder blijkt is er weinig tegen een dergelijk akkoord in te brengen. Behalve dan door het Europees Parlement…

4. Waarom geen Juncker?
Jean-Claude Juncker (59) was tot eind vorig jaar de onbetwiste doyen van de Europese Raad. De Luxemburger was regeringsleider van begin 1995 tot einde 2013 en was vaak tegelijk minister van Financiën. Hij was van 2005 tot 2013 bovendien voorzitter van de Eurogroep.

Juncker speelde afgelopen twintig jaar een belangrijke rol bij de verdubbeling van het aantal EU-landen, bij de invoering van de euro en het management van de eurocrises. Hij is de uitvinder van de euro-obligaties waarmee de met schuld overladen zuidelijke eurolanden en ook veel sociaaldemocraten de crisis rond de EMU te lijf hadden willen gaan. Op het eerste gezicht is Juncker kortom de geknipte opvolger van de Portugees Barroso die na tien jaar voorzitterschap van de Commissie vertrekt.

Toch bestaan tegen Juncker als Commissievoorzitter diverse bezwaren. Hij wil op alle terreinen méér Europa. Juncker gaat daarin verder dan zijn linkse rivaal Schulz. 'Wat ik de eerste dag als Commissievoorzitter doe, is mijn ambtenaren dringend waarschuwen tegen iedere overregulering', zei Schulz op 14 maart tegen dagblad Die Presse. Zoiets zegt Juncker niet gauw.

Diverse politieke leiders (zie hieronder) pleiten net als Schulz vandaag voor een EU die zich hervormt en tegelijk meer terughoudend opstelt. Dat past niet meteen bij Juncker, de overtuigde Europese federalist. De befaamde 'ever closer Union', het voetje voor voetje de natiestaten uithollen van de Europese federalisten, is echter verleden tijd.

Of neem zijn manier van werken. Liefst bedisselde Juncker als Eurogroepvoorzitter alles ketting rokend in de late uren (en volgens kwade tongen met de fles in de buurt). Tien jaar geleden had de Luxemburger Commissievoorzitter kunnen worden, maar wilde niet. 'Vandaag vertegenwoordigt hij het Europa van gisteren', zo luidt samengevat de kritiek.

5. Pokerspel van Merkel
De christendemocratische kanselier Angela Merkel zet, zoals tegenwoordig gebruikelijk, in de Europese Raad de toon zodra een keuze gemaakt wordt. Merkel was tegen de aanwijzing van de Spitzenkandidaten. Zij vindt dat alleen de Europese Raad de kandidaat voordraagt. Nu zij er toch mee zit, blaast zij betreffende Juncker warm en koud.

Meermalen verzekerde Merkel dat de Luxemburger vanzelfsprekend haar kandidaat is. Maar in de nacht van de recente top zei de kanselier ineens veelbetekenend dat de Luxemburger 'niet de enige geschikte kandidaat is'. Volgens Merkel 'hebben wij meer tijd nodig voor dit proces met nog andere vacatures zoals de voorzitter van de Europese Raad en die van de Eurogroep'.

Die post van minister Jeroen Dijsselbloem komt in 2015 vrij. Naar verluidt heeft Merkel president François Hollande gepolst over het naar voren schuiven van de Franse IMF topvrouw Christine Lagarde. Maar Hollande zou liever op de Luxemburger mikken.

Drie regeringsleiders hebben zich openlijk uitgesproken tegen Juncker: de Brit David Cameron, de Zweed Fredrik Reinfeldt en de Hongaar Viktor Orban (de laatste twee EVP-ers!). Zij hebben niet voldoende stemmen om, als het er op aan komt, een voordracht te blokkeren. Anderzijds is het al vijftig jaar zo dat de kandidaat op basis van consensus tevoorschijn komt. Maar die tijd lijkt nu wel voorbij.

Opmerkelijk is het dat Merkel op 4 juni in de Bundestag onverwacht zei het 'onaanvaardbaar' te vinden geen rekening te houden met de Britse bezwaren tegen Juncker. Cameron zou dan een alibi hebben om nog meer tegen de EU te ageren. Maar hier spelen wellicht haar eigen belangen. De nieuwe partij Alternativ für Deutschland (AfD), die met zeven zetels naar Straatsburg komt en van de euro af wil, vormt een bedreiging voor Merkel's CDU/CSU.

6. Juncker of toch Juncker?
In Brussel circuleren twee denkpatronen. Het ene luidt dat Juncker moeilijk te passeren is zodra het Europees Parlement hem voordraagt. Hij krijgt dan vervolgens in de Europese Raad eveneens voldoende steun. Slaagt hij er met andere woorden in het EP voor zich te winnen, dan komt de Europese Raad op 26 juni tot zijn voordracht. Waarna het nieuw verkozen Europees Parlement hem medio juli tot Commissievoorzitter kan kronen.

De andere denkrichting is dat Merkel via haar vertrouweling Van Rompuy aanstuurt op een benoemingencarrousel. Voor de vier vrijkomende functies circuleren al minstens vijftien namen van geschikte kandidaten. Bovendien gaat het in de EU al tientallen jaren zo dat geen van de vooraf circulerende namen het uiteindelijk wordt. Keer op keer tovert de Europese Raad te elfder ure een outsider uit de hoed.

In dat scenario zit er voor Juncker geen Commissievoorzitterschap in.

Maar wat dan met Juncker? Wellicht is het prestigieuze voorzitterschap van de Europese Raad voor de Luxemburger. Al maanden gaat het gerucht dat hij in feite uit is op die allerhoogste baan. Als ervaren bemiddelaar die alle leidende figuren in en buiten Europa en hun trucages inmiddels wel kent, is Juncker daarvoor geschikt.

7. Rare kronkels
Er zitten trouwens rare kronkels in het beraad zoals dat tot nu toe verloopt. Volgens insider Peter Ludlow van Bureau Eurocomment hebben de leiders van de EVP, de SD en de ALDE de Europese Raad gesuggereerd dezelfde avond van 27 mei meteen Juncker voor te dragen.

Maar dit snel de knoop doorhakken stuitte op grote aarzeling bij, veelzeggend, …. de EVP van Merkel en Juncker. Als compromis zijn vervolgens dan eigenlijk twee informateurs aangewezen. Van Rompuy namens de Europese Raad en Juncker namens het Europees Parlement.

Hoe hier wordt gepokerd blijkt verder uit de openlijke steun van de Belgische echt wel socialistische regeringsleider Elio di Rupo en volgens dagblad Le Monde van de sociaaldemocraat Hollande voor de christendemocraat Juncker.

Premier Mark Rutte daarentegen was na afloop over zijn Benelux maatje Juncker heel erg zuinig. Rutte zoekt een Commissievoorzitter die de boodschap kan uitdragen "dat de EU zich vooral moet bezighouden met de groei van banen en met het versterken van de economie". Wie het zou kunnen worden wilde Rutte niet zeggen. ‘Omdat ik echt vind dat wij het eerst over de inhoud eens moeten zijn en pas daarna over een kandidaat spreken’.

8. Europa moet anders
Veel staatshoofden en regeringsleiders vinden dat de EU actie moet nemen tegen de opstoot van euroscepsis bij de recente EP verkiezingen. Cameron klaagde in de vergadering de Unie aan als ‘te veelomvattend, te overheersend en te bemoeizuchtig’. Laat Europa zich beperken tot zijn kerntaken, aldus de Brit. Hollande zei dat veel Fransen vandaag de EU meer zien als een bedreiging dan als een kans.

Merkel, Hollande en Van Rompuy willen beter naar de opvattingen van de gewone mensen en hun dagelijkse noden luisteren. Merkel: kernvragen: blijft Europa concurrentieel? Hoe scheppen wij banen?’.

De nieuwe Italiaanse premier Matteo Renzi praat in Brussel liever over het effectiever besteden van de financiën om jobs te creëren, dan over het verdelen van topbanen, zo verklaarde hij. De Franse president ten slotte pleitte in de Europese Raad voor scherper toezicht op het personenverkeer, maar zonder de Schengenregeling aan de kant te schuiven.

9. Tijd dringt
Over de benoeming van de andere vrijkomende posten is weinig naar buiten gekomen. Die functies komen pas later dit jaar of (zoals met Dijsselbloem) in 2015 vrij. In de Europese Raad benadrukte de Sloveense premier Alenka Bratušek dat er in het kwartet te verdelen topfuncties minstens één vrouw moet zitten. Nadat Merkel haar volop bijviel, werd dat het standpunt van de Europese Raad, aldus een insider.

Bij het oplossen van de puzzel wordt behalve op de politieke kleur en de capaciteiten van de kandidaten, er op gelet de functies over de héle EU te spreiden en Oost-Europa niet te vergeten. Verder moeten grote én kleine landen zich in de verdeling terugvinden. Zou op de achtergrond ook nog spelen dat regeringschefs het vandaag al zo overheersende Duitsland niet nóg machtiger willen? Dat is dan weer een handicapje voor Schulz.

Willen de regeringsleiders er geen bende van maken, dan moeten zij tijdens de Europese Raad van 26 en 27 juni hun kandidaat Commissievoorzitter voordragen. Het EP kan dan de benoeming midden juli vlak voor het zomerreces bevestigen. Waarna de beoogde voorzitter tijdens de zomermaanden in overleg met de regeringen zijn 27 kandidaat-commissarissen zoekt. In het najaar ondergaan die kandidaten vervolgens de hoorzittingen van het EP. Is dat allemaal gepasseerd dan volgt in het EP een finale stemming over het complete beoogde Commissieteam.

Ten slotte toch nog even langs de carrousel met namen? Verhofstadt (ALDE), mw. Thorning-Schmidt (Denemarken), Kenny (Ierland), de Fransen mw. Lagarde (IMF), Lamy, Barnier en Moscovici, Tusk en Sikorski (beiden Polen), Katainen (Finland), mw. Grybauskaite (Litouwen) en uiteraard onze Dijsselbloem. Dit zijn allemaal geschikte kandidaten. Maar daarvan zijn er nog wel meer die momenteel liever stilletjes hun kans afwachten.

De parlementarisering van Europa

4 juli 2014

Europa parlementariseert. De ongekende ruzie om Jean-Claude Juncker als Commissievoorzitter weerspiegelt de verschuivende machtsverhoudingen. Het Europees Parlement beconcurreert met succes de Europese Raad. Zoiets is nooit eerder vertoond.

Een nieuwe as Parijs-Rome wil minder bezuinigen, dwars tegen Duitsland in. Als gevolg van alle getwist slechte gezichten in de Europese Raad. Toppolitici die elkaars blikken liever mijden. Hoe loopt dit geruzie af?

Laat op de avond van die historische 27 juni bij een wijntje, na haar pijnlijk wegstemmen van het Verenigd Koninkrijk, zei de Duitse kanselier zachtjes ´sorry´ tegen prime minister David Cameron, zo weet de Financial Times. De historic humiliation, aldus de Britse media, is een schoolvoorbeeld van hoe politici in een fuik kunnen zwemmen. De voor het Verenigd Koninkrijk vernederende uitslag waarin 26 regeringsleiders op Juncker stemden en Cameron in de kou zetten, kan een staartje krijgen. Tot nu toe verliep zo'n kandidaatstelling altijd bij unanimiteit.

Meermalen had Cameron tevoren gewaarschuwd de kwestie hard te zullen spelen. 'Het kronen van de doorgewinterde federalist Juncker tot Commissievoorzitter is de lont die ons EU-lidmaatschap kan doen afbranden', waarschuwde de Brit voor de Europese Raad van 26 en 27 juni. Nu de anderen hem negeerden lijkt het er op dat het VK, hoewel een politieke grootmacht, op het continent zijn krediet heeft verspeeld.

Wie heeft eigenlijk de macht in Europa? De leerboeken over de Europese integratie spreken altijd zedig over het ´institutionele machtsevenwicht´ tussen de Europese Raad, de Raad van Ministers, de Commissie, het Europees Parlement en het Hof van Justitie. In werkelijkheid leveren politici en functionarissen daar ondergronds dagelijks strijd. Dat gevecht komt deze zomer even bovengronds. En wel met een schitterende 1-0 overwinning van het Europees Parlement (EP) op de Europese Raad. Een parlementarisering van de EU, met méér invloed voor het EP vanuit Straatsburg, tekent zich nu af.

1. Britse dreigementen

Op 27 mei dreigde Cameron de voor 2017 voorziene volksstemming over het Britse EU-lidmaatschap naar voren te halen, zou Juncker voorzitter worden. Die zou niet geschikt zijn voor het beoogde terugsluizen van politieke macht naar de hoofdsteden. Cameron betoogde – terecht - dat Juncker méér Europa wil. Vóór die volkstemming moet Cameron nu juist via de Commissievoorzitter overeenstemming bereiken over een wat minder ambitieuze EU die de Britten in 2017 binnenboord houdt.

Intussen wordt duidelijk dat vrijwel niemand op een Brits vertrek zit te wachten. Na de top zei de invloedrijke Duitse minister van Financiën, Wolfgang

Schäuble, zich geen Europese Unie zonder de Britten te kunnen voorstellen.

Zelfs Franse media, zoals Le Monde en Le Figaro, waarschuwen dat een Brits exit (Brexit) hun land in het Europese machtsspel zal verzwakken. 'Frankrijk is te zwak om het tegenwoordig oppermachtige Duitsland te weerstaan. Een EU zonder het VK maakt elders in

de wereld bovendien minder indruk'. Overigens vindt de sociaaldemocratische vroegere Franse premier Michel Rocard dat de EU goed af is als het VK als notoire dwarsligger eindelijk ophoepelt.

Er waren aanvankelijk (maar) drie regeringsleiders die Cameron wel konden volgen, te weten Merkel, Mark Rutte en Fredrik Reinfeldt (Zweden). Zij hielden met Pinksteren met de Brit een minitop nabij Stockholm. Toen had echter de kanselier haar maandenlange aarzeling al overwonnen. Dat gebeurde zodra zij merkte dat haar publieke opinie voor de kleine Duitstalige Luxemburger was. Cameron kreeg te horen dat de benoeming niet meer te torpederen was.

Merkel waarschuwde de Brit om op te houden met zijn gedreig. In werkelijkheid echter ging Cameron vanaf dan echter helemaal los.

2. Institutionele putsch
Krachtens het VEU Verdrag (artikel 17.7 VEU) wijst de Europese Raad de kandidaat-voorzitter van de Commissie aan. Vervolgens besluit het Europees Parlement met meerderheid van de leden. De aanwijzing door de Europese Raad gebeurt 'rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement' aldus het Verdrag.

Het Europees Parlement draaide dit voorjaar echter de rollen om. Op 27 mei, twee uur voor de Europese Raad bijeenkwam om over de beoogde voorzitter te spreken, presenteerde het Parlement Juncker als de enige kandidaat. Juncker had op 25 mei als zogenaamde Spitzenkandidat van de EVP de Europese verkiezingen gewonnen, vandaar. Dat was een institutionele putsch.

Achter deze machtsgreep via Spitzenkandidaten waaruit de bevolking mag kiezen, zit een gekunstelde redenering. Het parlement in Straatsburg wil van Europa een parlementaire democratie maken. Met de Commissie als Europese regering in spe en het parlement als controleur die de Commissie ieder moment naar huis kan sturen.

Gianni Pitella, de waarnemend voorzitter van het EP, maakte in zijn toespraak tot de Europese Raad daarom gewag van 'een historisch keerpunt ten gunste van de democratie in Europa'. Juncker dus als kampioen van de democratie. Probleem met deze Spitzenkandidat is wel dat niet één kiezer in Europa op hem heeft kunnen stemmen. De ambitieuze Luxemburger nam niet de moeite zich kandidaat te stellen. Wat is dan zijn werkelijke relatie met de kiezers?

3. Britse toenadering
Merkel heeft voor de top achter gesloten deuren nog geprobeerd om Cameron met een topfunctie voor het VK in de nieuwe Commissie tegemoet te komen. Dat is gebruikelijk omdat dan niemand gezichtsverlies lijdt. Maar Cameron kondigde strijdlustig aan 'tot het einde te vechten'. Volgens de Belgische premier Elio Di Rupo 'prefereerde mijn collega het conflict boven de consensus'.

Londen heeft twee problemen met Juncker. Het VK accepteert geen machtsgreep van het Europees Parlement. De Britten verfoeien bovendien een volgens hen dreigend federaal Europa met veel macht voor Brussel.

Uiteindelijk ging PM Cameron via handopsteken smadelijk ten onder met 26 tegen 2 stemmen. Alleen de Hongaarse premier Viktor Orbán (EVP) stemde met de Brit mee. Orbán

had nog een appeltje te schillen met Juncker. Alle sociaaldemocratische regeringsleiders steunen de christendemocratische Luxemburger eveneens.

Na afloop sprak Cameron in de Europese Raad van ‘een slechte dag voor Europa’. Maar hij ging niet opnieuw dreigen. Merkel betoogde vervolgens verzoenend dat het Britse lidmaatschap voor haar ‘uiterst belangrijk’ blijft. ‘Daar ga ik voor’ zo besloot zij.

In het weekeinde na de top nam Cameron de telefoon voor een gesprek met Juncker. Hij zegde zijn volle medewerking met de Luxemburger toe. ‘De prime minister verwelkomde verder Junkers belofte om een te streven naar een ‘fair deal for Britain’ teneinde het EU-lidmaatschap te continueren’, aldus de woordvoerster op 30 juni.

Cameron heeft Juncker nodig nu die als Commissievoorzitter het laatste woord krijgt over de belangrijke portefeuilles. Cameron heeft overigens Van Rompuy eveneens nodig. Die zoekt een opvolger. Voor genoemde onderhandelingen is het van vitaal belang dat Londen met de nieuwe voorzitter van de Europese Raad overweg kan.

4. ‘Kom vanavond met verhalen’
De stemming in de Europese Raad kwam pas op de tweede dag. Op 26 juni vergaderden de staatshoofden en regeringsleiders in het Westvlaamse Ieper nabij de vroegere Duits-Britse frontlijnen waar in de Eerste Wereldoorlog bijna een half miljoen mensen sneuvelden. Er was daar een plechtige herdenking aan de befaamde Menenpoort. Na Cameron sprak een eveneens bewogen Herman Van Rompuy kort in het Engels en het Frans om te besluiten in het Nederlands met een gedicht van Leo Vroman:

‘Kom vanavond met verhalen - Hoe de oorlog is verdwenen - En herhaal ze honderd malen - Alle malen zal ik wenen’.

5. Waarom Juncker?
Dat Juncker een weinig populair federaal Europa wil en bovendien een drank- en rookprobleem heeft, werd hem kennelijk vergeven. De vraag of hij als zestiger fysiek vijf jaar lang een Commissie kan leiden met 27 rivaliserende commissarissen en circa 25000 functionarissen is nooit gesteld.

Wil de Europese Raad eigenlijk wel een sterke Commissievoorzitter? De beste ooit, Jacques Delors, vertrok in 1994. Sindsdien heeft de Europese Raad nooit meer zo’n kanjer gezocht. Het Europees Parlement trekt die lijn nu door. ‘Dat zo doende de Commissie verzwakt en het kind van de rekening wordt, komt Merkel en ook president Hollande wel goed uit’, concludeert een hoge Commissiefunctionaris.

Tot zijn aftreden afgelopen december, was Jean-Claude Juncker met achttien dienstjaren als minister-president van het Groothertogdom Luxemburg en tegelijk acht jaar voorzitter van de Eurogroep, de onbetwiste doyen van de Europese Raad. Hij staat bekend als een man met een overtuiging. Bovendien een polyglot wheeler en dealer.

In dagblad The Guardian van 25 juni schetst de vroegere premier van Ierland, John Bruton, een heftig conflict tussen Frankrijk en Duitsland in 1996 bij het beraad over de creatie van de euro. ‘Wij moesten ten einde raad de vergadering schorsen. Koffiedrinkend zag ik hoe Juncker aan de overkant kanselier Kohl en president Chirac apart nam. Binnen een half uur was het probleem opgelost’, aldus Bruton.

Juncker weet op moeilijke momenten compromissen te smeden. Dat is een belangrijke kwaliteit van een Commissievoorzitter. Wat hem bovendien helpt is dat Juncker, hoewel lid van de Luxemburgse Chrëstlech-Sozial Vollekspartei, qua opvattingen zó kan meedraaien bij de sociaaldemocraten.

6. Verhofstadt wil ook wat
Het Europees Parlement stemt 16 juli. Krachtens genoemd artikel 17.7 VEU moet Juncker dan de stemmen krijgen van de helft plus een van de 751 leden, dus 376. De christendemocraten en de sociaaldemocraten, die samen ruwweg 450 zetels hebben, steunen Juncker. Het gaat echter om een geheime stemming. De partijdiscipline is in het EP niet vanzelfsprekend. Mogelijk zal een aantal EP-ers de voordacht stiekem toch niet steunen.

Om een echec te voorkomen zijn de twee genoemde grootste fracties ingegaan op de avances van Guy Verhofstadt, de voorman van de liberale fractie ALDE. Verhofstadt heeft de verkiezingen verloren. Zijn ALDE is als derde grootste fractie gepasseerd door de eurosceptische ECR. Verhofstadt jaagt niettemin nog steeds op een topfunctie. Verhofstadt heeft in dat kader de twee grote partijen de stemmen van de ALDE aangeboden. Juncker kan dus op 16 juli niks meer overkomen.

7. Botsende visies
In de Franse krant Libération van 26 juni schetst Europa-expert Alain Lamassoure (UMP), hoe in deze kwestie twee klassieke visies botsten. Enerzijds het ‘Europa van de staten’ waarin de Europese Raad de baas is. Daar tegenover het ‘Europa van de burgers’ waar het direct verkozen Europees Parlement aan het langste eind trekt. Wat zich nu wreekt is dat de regeringsleiders, plus voorzitter Herman Van Rompuy, de komst van de Spitzenkandidaten nooit serieus hebben genomen. Zij hebben niet voorzien dat de altijd rivaliserende fracties in het EP nu ineens totaal verenigd een coup gingen plegen.

8. ‘La Corrège regeert’
De vroegere president van Frankrijk, Valéry Giscard d’Estaing, grondlegger van het Verdrag van Lissabon, is ontevreden met de komst van Juncker. In dagblad Le Monde, van 26 juni zegt Giscard dat de bevolking Juncker absoluut nooit tot Commissievoorzitter zou hebben gekozen.

Hij vindt het raar dat piepklein Luxemburg nu al de derde Commissievoorzitter levert. Dus na de weinig succesvolle Gaston Thorn (1981-1984) en de vervroegd vertrokken Jacques Santer (1991-1995). ‘Het is alsof je Frankrijk alsmaar laat regeren vanuit de regio La Corrège’, zo spot Giscard.

Premier Rutte verklaarde na afloop de hele gang van zake te betreuren. De Europese Raad wil vermijden dat de aanpak van het EP met Spitzenkandidaten een precedent wordt. Er komt een evaluatie van wat zich afgelopen maanden afspeelde, aldus de conclusies van de bijeenkomst. Het is echter de vraag of het mogelijk is te beletten dat het EP volgende keer wéér een kandidaat-voorzitter presenteert.

De Europese Raad erkent dat elk land voortaan zijn eigen uitleg mag geven aan het beoogde streven naar een ‘steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa’. Het is opmerkelijk dat de aangekondigde discussie hierover in de conclusies als een puur Britse affaire wordt

beschreven. Je krijgt de indruk dat de andere regeringsleiders hieraan geen hoge urgentie geven.

9. De banencarrousel
Na de vergadering zei voorzitter Van Rompuy dat de Europese Raad op 16 juli, na afloop van de stemming in het EP, in Brussel vergadert. Ter discussie komt dan de opvolging van Van Rompuy zelf en van Lady Catherine
Ashton, de Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid waarvan wij vijf jaar lang weinig hebben gemerkt. Beiden vertrekken 30 oktober.

Waarschijnlijk komt de functie van voorzitter minister Jeroen Dijsselbloem van de Eurogroep eveneens ter discussie. Frankrijk en Duitsland willen dat dit een voltijdse functie wordt. Dijsselbloem is als Brusselse insider een belangrijke Nederlandse kandidaat voor een topfunctie.

Juncker wordt voor die vergadering van de staatshoofden en regeringsleiders eveneens genodigd. Hij kan vervolgens op 17 juli beginnen met het beraad met alle betrokken regeringen over de samenstelling van de nieuwe Commissie. In oktober, zo is de planning, stemt het EP over het complete team van Juncker. Op 1 november lost idealiter de 'Commissie Juncker' na tien jaar voorzitter José M. Barroso en zijn ploeg af.

Inmiddels heeft het Europees Parlement Martin Schulz, de sociaaldemocratische Spitzenkandidat, (her)kozen tot voorzitter voor de komende 2,5 jaar. Daarna wordt hij afgelost door een christendemocraat, zo hebben de beide grootste fracties afgesproken.

Wekelijks verschijnen momenteel in de banencarrousel nieuwe gezichten. De Italiaanse regering lanceert voor de opvolging van Ashton haar pas 41 jarige minister van buitenlandse zaken, Federica Mogherini. Zij heeft nauwelijks buitenlands politieke ervaring; is namelijk nog maar vier maanden minister. Wellicht herhaalt zich de aanpak van vijf jaar geleden. Destijds koos de Europese Raad met Ashton eveneens een zwakke kandidaat. De ministers van Buitenlandse Zaken van de grote landen houden dan vrij spel.

10. Voorspelbare agenda
De Europese Raad heeft op voorstel van Van Rompuy een 'Strategische agenda voor de Unie in tijden van verandering' goedgekeurd. Dit zijn weinig verrassende kernprioriteiten. Voorop staan werkgelegenheid, economische en versterkte concurrentiekracht. Daartoe moeten de 'governance' structuren binnen de EMU worden aangehaald, een eufemisme voor overdracht van nationale soevereiniteit.

De andere prioriteiten zijn een meer effectief sociaal beleid, een energiebeleid, meer aandacht voor binnenlandse veiligheid, migratie en asielbeleid en ten slotte een versterking van de rol van de EU als een sterke wereldwijde speler.

11. 'Ouwe zeurtante uit Brussel'
Er broeit een conflict over de uitleg van het Stabiliteits en Groeipact dat de landen met de euro verplicht tot maximaal drie procent overheidstekort. Het gaat erom of de sanering van de overheidsuitgaven in de landen die niet voldoen aan die norm toch een tandje minder mag. Dit betreft vooral Frankrijk en Italië.

De sociaaldemocratische regeringen daar dringen aan op meer tijd om hun begroting te saneren. De media in die landen schetsen een nieuwe as Parijs-Rome. Die dient als tegenwicht voor de traditionele Frans-Duitse as, tegenwoordig onder leiding van de zuinige kanselier Merkel.

Vlak voor de Europese Raad verklaarde minister-president Matteo Renzi in een opmerkelijk betoog tot het Italiaanse parlement af te willen van ‘de ouwe zeurtante in Brussel’. Hij bedoelde de Europese Commissie die Rome achter de vodden zit. Italië heeft na Griekenland de hoogste staatsschuld in Europa: meer dan dubbel zoveel dan de Maastrichtnorm van 60% bbp. Toch pleit Renzi samen met president Hollande voor megagrote extra overheidsinvesteringen die banen scheppen.

Renzi mikt op 700 miljard voor de EU. Hollande wil in de Eurozone vijf jaar achtereen jaarlijks 240 miljard daarvoor vrijmaken, ofwel 1200 miljard. Beiden willen dit soort uitgaven niet langer laten meetellen als staatsschuld mits die zijn gericht op het scheppen van werkgelegenheid. ‘En waar moet dat geld dan wel vandaan komen?’ zo spotte een hoge Duitse diplomaat.

12. Tekortnorm ter discussie
Premier Rutte staat volledig afwijzend tegenover versoepeling van de tekortnorm van drie procent. ‘Frankrijk zit boven de vier procent. Hoe kun je dan pleiten voor versoepeling?”, aldus de premier. Behalve Duitsland steunen uit de Eurozone Spanje, Finland, Oostenrijk en de Baltische staten Nederland.

‘Voorop blijft staan dat de enige duurzame weg naar economische groei gelegen is in het op orde brengen van de overheidsfinanciën en het doorvoeren van structurele economische hervormingen’, schrijft PvdA-minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans in zijn verslag van 30 juni van de Europese Raad aan de Tweede Kamer.

Maar hangt er toch enige versoepeling in de lucht? Rutte’s partijgenoot, de liberale ‘Eurotsaar’ Olli Rehn, zei bij zijn vertrek om lid te worden van het EP dat het wel degelijk mogelijk is de teugels wat te vieren.

In genoemde strategische nota suggereert Van Rompuy de flexibiliteit die het SGP toelaat nu maar eens ‘volledig in te zetten’. Zonder uit te werken wat zulke flexibiliteit concreet inhoudt, ging de Europese Raad akkoord. Insider Rehn voorspelt nog een ‘spannende discussie’ in de Eurogroep over wat die maximale flexibiliteit wel toelaat.

In Rome verklaarde diens woordvoerder op 29 juni dat premier Renzi bij de top via flexibilisering ‘een grote overwinning heeft binnengesleept’. Investeringen om jobs te scheppen tellen voortaan niet meer mee, aldus de Italiaan. De Duitse minister van Financiën, Wolfgang
Schäuble, liet daags de Financial Times optekenen hiervan ‘echt helemaal niks te weten’.

13. Vulpen uit Vilnius
De leden van de Europese Raad tekenden met hun collega’s van Georgië, Moldavië en Oekraïne associatieakkoorden. President Petro Poroshenko van Oekraïne tekende demonstratief met de pen waarmee zijn inmiddels gevluchte voorganger Viktor Yanukovytsj vorig najaar in Vilnius (Litouwen) weigerde te tekenen, waarna de opstand in zijn land ontvlamde.

Het gaat om economische en politieke samenwerking, niet om de aanloop naar een EU-lidmaatschap van de voormalige Sovjet-landen. Vrijhandel en vrijheid van vestiging over en weer vormen belangrijke elementen. De ondertekening is versneld na de inname van de Krim en het onrust zaaien vanuit Moskou in oostelijk Oekraïne. Albanië kreeg van de Europese Raad de status van kandidaat-lid van de Europese Unie.

Waarom de EU banenpuzzel voortduurt

4 augustus 2014

De Europese verdragen zeggen dat de Brusselse commissarissen onafhankelijke personen zijn. In werkelijkheid bepalen nationale belangen niettemin verregaand de verdeling van de topfuncties. Na twee mislukte pogingen probeert de Europese Raad op 30 augustus nogmaals tot overeenstemming te komen. Waarom duurt dat overleg een hele zomer lang? En waarom mislukte de Europese Raad van 16 juli totaal?

1. Topfuncties vacant
Terwijl de eurocrisis wegebt, worstelt de EU met nieuwe uitdagingen: spanningen met Moskou over Oekraïne en het neerschieten van de MH17; de vanuit Rusland bedreigde energievoorziening; de verdeling van de reeks topfuncties bij de Europese Commissie, de Europese Raad en de Eurogroep.

Alle drie problemen kunnen door de verdeeldheid tussen de regeringen uitmonden in een crisis. Daarom roept Herman Van Rompuy de Europese Raad al op zaterdag 30 augustus weer bijeen. Dat is nog voordat in september de Europese instellingen na de zomervakantie open gaan.

Inzet van het beraad zijn de volgende functies in volgorde van belangrijkheid

- Opvolging (m/v) van de christendemocraat Van Rompuy als ‘president van Europa’. Hij zelf is niet herbenoembaar. Krachtens artikel 15.5 VEU kiest de Europese Raad de voorzitter bij gekwalificeerde (ruwweg drie vierde) meerderheid.

Na de beschamende vertoning rond de aanwijzing van Jean-Claude Juncker als kandidaat Commissievoorzitter, mikken de staatshoofden en regeringsleiders op consensus. Onder de diverse namen die circuleren die van minister-president Mark Rutte.

- Opvolging José Manuel Barroso als Commissievoorzitter. Op 16 juli heeft het Europees Parlement (EP) met 422 tegen 250 stemmen op voordracht van de Europese Raad de Luxemburgse voormalige premier Jean-Claude Juncker, eveneens christendemocraat, gekozen. Juncker had volgens het verdrag VEU 376 stemmen nodig.

Juncker’s aanwijzing krachtens artikel 17.7 VEU is niet onomstreden. Hij had zich tevoren verzekerd van de steun van de grote fracties van christendemocraten, sociaaldemocraten en liberalen. Die tellen samen 480 stemmen.

Tegen die achtergrond haalde Juncker in de geheime stemming minder stemmen dan verwacht. Dit valt temeer op omdat uit andere fracties door sommigen naar eigen zeggen voor Juncker is gestemd.

Alvorens tot de stemming over te gaan stak Juncker voor een volgepakt Europees Parlement een indrukwekkende rede af. Motto: ‘Een nieuwe start voor Europa: Mijn agenda voor banen, groei, billijkheid en democratische verandering. Politieke Beleidslijnen voor de nieuwe Europese Commissie’. Juncker kondigde een investeringsprogramma aan van €300 miljard om de slabakkende economie aan te wakkeren.

Gaat dat lukken? In het verleden lanceerde de Commissie o.a. via voorzitter Jacques Delors vergelijkbare programma's. Die zijn echter steeds in de Europese Raad wegens gebrek aan financiering met lof voor de auteurs op de lange baan geschoven.

2. Verdeling portefeuilles

- Verdeling van de portefeuilles binnen de 28-koppige nieuwe Europese Commissie die 30 oktober moet aantreden. Dit is krachtens artikel 17.6 VEU het voorrecht van Juncker als toekomstig voorzitter.

Intussen strijden grote en kleinere landen niettemin om invloed op de Commissie via claims op de meest prestigieuze posten.

Ander probleem is dat Juncker mikt op een derde vrouwen terwijl de regeringen hem daarin tot op heden absoluut niet volgen. Hoewel vrijwel alle regeringen hun kandidaat hebben aangeduid heeft Juncker nog maar een viertal vrouwelijke namen, terwijl hij mikt op tien.

De pas herkozen voorzitter van het Europees Parlement de sociaaldemocraat Martin Schulz waarschuwt dat een 'gentlemen's club' daar niet de vereiste benoemingsgoedkeuring krijgt.

- Wellicht komt 30 augustus de functie van voorzitter van de Eurogroep van minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem ter discussie. Zijn termijn loopt tot 2015, maar o.m. Frankrijk en Duitsland willen dat dit een voltijdse baan wordt. Officieel handelen volgens Protocol 14 de ministers van Financiën van de landen met de euro dit af. In werkelijkheid zullen de staatshoofden en regeringsleiders dit naar zich toetrekken.

Spanje claimt de post van Dijsselbloem en dit zelfs al vanaf 21 januari vorig jaar, de dag dat hij werd benoemd. Volgens het Spaanse dagblad El Pais van 21 juli is Nederland nog als enige tegen de vervanging van Dijsselbloem door de Spaanse conservatieve minister van Financiën Luis de Guindos.

Spanje verloor zijn zetel in de top van de ECB en claimt compensatie. Door nu al een Spanjaard te kiezen komen Van Rompuy en Juncker bovendien de zuidelijke landen tegemoet.

3. Minister Timmermans naar EU?

De speciale Europese Raad van 16 juli in Brussel eindigde in een mislukking. Voorzitter Van Rompuy wist de complexe geografische, politieke en feministische vereisten rond de functieverdeling niet te verenigen in een voor 28 staatshoofden en regeringsleiders acceptabel compromis. 'Een dergelijke delicate kwestie vraagt meer tijd, ik weet daar als voormalig kabinetsformateur alles van', zo rechtvaardigde de Belg zich.

Minimaal was het de bedoeling geweest Barones Catherine Ashton te vervangen. Zij is de Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands en Veiligheids Beleid en tegelijk lid van de Commissie. Alleen een verenigde vergadering van de Europese Raad met de kandidaat Commissievoorzitter kan krachtens artikel 18.1 VEU de Hoge Vertegenwoordiger aanwijzen.

Juncker moet namelijk weten wie in zijn Commissie Ashton opvolgt voordat hij de 26 andere posten kan toedelen.

Juncker staat inmiddels onder tijdsdruk. In september worden alle Commissiekandidaten een voor een ondervraagd op hun geschiktheid door het Europees Parlement. Dat leidt wellicht tot een of meer uitvallers, waarvoor de betrokken regering een invaller (m/v) moet zoeken. Dat hele proces duurt weken.

Maar in oktober moet Juncker zijn complete Commissie ter goedkeuring voor het Europees Parlement brengen. Op 31 oktober vertrekt de Commissie Barroso II omdat zij er dan precies vijf jaar heeft opzitten. Barroso c.s. houden er al rekening mee langer aan te moeten blijven.

Voor de opvolging van de weinig succesvolle sociaaldemocratische Ashton circuleert een reeks namen. Aanwijzing van de favoriete Federica Mogherini stuitte echter in de Europese Raad op verzet van o.a. de Oost-Europese landen. Zij verwijten de Italiaanse slap optreden tegen Moskou en willen zelf een van de topfuncties.

Anderen regeringen wezen op Mogherini's (41) gebrek aan politieke ervaring. Zij is pas enkele maanden minister van Buitenlandse Zaken. Temeer omdat de post naar een sociaaldemocraat zal gaan, circuleert de naam van minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans voor Ashton's prestigieuze post.

4. Waarom het zo moeizaam gaat

Zowel de Europese Raad (Van Rompuy als 'formateur') als de Commissie (Juncker) heeft het moeilijk met het verdelen van de topposities. De komende Commissievoorzitter staat voor het ontwarren van een ingewikkelde knoop wil hij de vereiste goedkeuring van zijn team van het EP binnenhalen.

Formeel zijn alle leden van de Commissie gelijk. In werkelijkheid telt zij ruwweg vier graden: een zestal topfuncties zoals economische en monetaire zaken; een tiental zware functies zoals het landbouwbeleid, evenveel wat minder belangrijke jobs zoals die van Neelie Kroes met digitale agenda en tenslotte enkele vrijwel lege functies zoals de post 'bevordering meertaligheid'.

De zes grote landen claimen uiteraard de topfuncties. Het is een ongeschreven regel dat ook middelgrote landen, zoals Nederland, daarvoor in aanmerking komen, zij het bij toerbeurt. Kleinere landen kunnen topfuncties veroveren door betere kandidaten te sturen. Luxemburg bijvoorbeeld heeft altijd een belangrijke portefeuille en Nederland en België vaak eveneens.

Dan is er het element van de gewenste vervrouwelijking. De negen zittende vrouwen in de Commissie, waaronder Neelie Kroes, schreven hierover samen een brief aan Juncker. Zij wijzen er speels op 'dat uit onderzoek en anekdotes steeds duidelijker wordt dat grote organisaties beter functioneren met een divers leiderschap'.

Daarnaast telt dat naast de Oost-Europese landen de door de eurocrisis belaagde landen hun eisen stellen. Verder moet Juncker de grote politieke stromingen uiteraard evenwichtig aan bod laten komen. Probleem is ten slotte dat er eigenlijk geen werk is voor 28 commissarissen, allemaal met hun eigen prestige en hofhouding. Alle lidstaten staan nu eenmaal op een zetel.

Juncker wil dit probleem oplossen door belangrijke portefeuilles op te splitsen. Volgens bestuurskundige experts zou de Commissie met twaalf leden (zes uit de grote landen en zes uit de rest) plus de voorzitter beter draaien. Dat probleem speelt nu op.

5. Wat Juncker kan helpen
De nieuwe Commissievoorzitter mist de bevoegdheid om zelf geschikte kandidaten te mogen aanzoeken. Hij moet het doen met de namen die de hoofdsteden aanreiken. Het wordt dus een opdracht vol passen en meten.

Wat kan helpen is dat op het eerste gezicht minder zware portefeuilles landen aanspreken die juist daar grote belangen hebben. Zo wilde het grote Duitsland vorige keer energie en eerder de uitbreiding.

Als troostprijs, maar vooral om de puzzel af te krijgen, kroonde de voorzitter het verleden in de finale enkele leden tot vicevoorzitter. Dat gebeurde vorige keer met Kroes.

Dit vicevoorzitterschap stelt in de praktijk weinig voor. Even overwoog Juncker een 'kernkabinet' te vormen van extra zware vicevoorzitters. Hierlangs wilde hij de centrale portefeuilles om zich heen formeren. Maar dan creëer je eerste en tweederangs commissarissen en dat stuit op verzet in de hoofdsteden (en is bovendien strijdig met de Europese verdragen).

6. Schets nieuwe Commissie
Komende carrousel vol namen verandert qua samenstelling momenteel met de dag. Vijf landen overwegen hun zittende commissaris handhaven: Duitsland (Oettinger, energie), Roemenië (Ciolos, landbouw), Oostenrijk (Hahn, regionaal beleid), Kroatië (Mimica, consumentenrechten) en Slowakije (Sefcovic, institutionele kwesties).

Dit wil echter niet zeggen dat zij deze portefeuille behouden. Wat Slowakije betreft circuleert inmiddels de naam van de gerespecteerde minister van Buitenlandse Zaken, de ex-communist Miroslav Lajcak voor de post van Ashton. De Slowaak wordt ook genoemd als opvolger van VN SG Ban Ki-moon.

Diverse andere regeringen hebben al aangeduid wie als 'nieuweling' naar de Commissie gaat. Londen koos voor baron Jonathan Hill, leider van de House of Lords. Drie landen sturen hun voormalige premier. Finland stuurde Jyrki Katainen. Hij volgde intussen tijdelijk zijn landgenoot Olli Rehn op die in het EP is gekozen.

Verder Letland met Valdis Dombrovskis en Estland met Andrus Ansip, chemicus en gedurende negen jaar premier. Diverse landen sturen een voormalig minister zoals Ierland, Phil Hogan en Malta, Karmenu Vela, een voormalig architect. Tsjechië wees oud-minister Pavel Vertik aan en Litouwen, oud-minister en arts Vytenis Andriukaitis als banneling van Jozef Stalin geboren en opgegroeid in Siberië.

Nederland en België houden hun kandidaten achter de hand. Nederland denkt zoals bekend aan Dijsselbloem. Nu Juncker enorm verlegen zit om vrouwelijke kandidaten maakt minister Lilianne Ploumen naar verluidt eveneens kans bijvoorbeeld op Ontwikkelingssamenwerking. Namens België wil Karel De Gucht blijven.

Daar staat het ervaren Europarlementslid Marianne Thijssen verder te trappelen. Omdat eigenlijk de Franstaligen aan de beurt zijn, wordt de Luikse minister van Buitenlandse Zaken Didier Reynders genoemd. De demissionaire regering kon nog geen keuze maken.

Begin augustus meldden de media dat De Gucht de begeerde post van Ashton kan krijgen, mits het kabinet Di Rupo hem maar aanwijst. Waarschijnlijk is de wens hier de vader van de gedachte.

7. Bulgaarse als compromis?
Bulgarije wil zijn minister van Buitenlandse Zaken, Kristian Vigenin sturen. De aftredende Bulgaarse EU-commissaris mw. Kristalina Georgieva (humanitaire hulp en crisisbestrijding) heeft grote internationale ervaring o.a. bij de Wereldbank.

Kan zij de post van Ashton bemachtigen, dan mag Georgieva van Sofia in Brussel blijven. De Bulgaarse is een van de beste commissarissen. Haar handicap is dat het doodarme Bulgarije als het op touwtrekken aankomt niet meetelt.

Frankrijk staat er op dat voormalig minister van Financiën en Economische Zaken, Pierre Moscovici, een vertrouweling van Hollande, de 'Eurotsaar' wordt. Frankrijk voldoet echter al jaren op geen stukken na aan de begrotingsnormen. Daarom voelen Duitsland, Nederland c.s. er niets voor het toezicht daarop in Parijs te leggen.

'Dat is de duivel willen uitdrijven met Beëlzebub', zegt CDU-begrotingsexpert Norbert Barthle in dagblad Le Monde van 22 juli. Wel zei kanselier Angela Merkel dat de post van de genoemde liberaal Olli Rehn nu bestemd is voor een sociaaldemocraat.

Hongarije overweegt zijn minister van Buitenlandse Zaken en Handel, Tibor Navracsics te sturen. Volgens Natasha Bertaud, de woordvoerster van Juncker stuurt Polen zijn minister van Buitenlandse Zaken de voormalige journalist Radoslaw Sikorski en Portugal Carlos Moedas, staatssecretaris bij de premier.

Spanje denkt aan voormalig landbouwminister Miguel Arias Cañeta. Nog onbekend zijn Cyprus en Zweden dat mogelijk commissaris Cecilia Malmström herbenoemt.

8. Waarom de Europese Raad mislukte
Insider Peter Ludlow van Eurocomment meldt dat Van Rompuy, Merkel en Hollande met hun speciale gast Juncker vlak voor de Europese Raad van 16 juli hebben geprobeerd de puzzel af te maken.

De Deense sociaaldemocraat mw. Helle Thorning-Schmidt werd voorzitter van de Europese Raad, genoemde Mogherini de opvolgster van Ashton. Dat zouden de Polen en andere Oost-Europeanen echter nooit accepteren.

Maar… als Jean-Claude nu zo soepel was om die dwarsliggers ondershands bij een kopje koffie wat toezeggingen te doen? Dan was de puzzel gelegd.

Dat vertikte Juncker. Hij piekerde er zelfs niet over op de eerste dag van zijn regime naar het pijpen te dansen van de Europese leiders. Die hadden dat toch wel kunnen weten.

Jean-Claude koestert zijn principes. Bovendien begon die dag vanuit Berlijn de naam van Donald Tusk, de succesvolle Poolse premier, rond te zingen. Kortom, deze Europese Raad was al mislukt op het moment van de opening.

9. Favorieten voor post Van Rompuy

Ten slotte de opvolging van Van Rompuy. De Europese Raad kiest zijn voorzitter bij een gekwalificeerde meerderheid. Naast de Deense sociaaldemocratische premier, circuleren de namen van haar Ierse collega Enda Kenny en genoemde Tusk.

Deze twee regeringsleiders geven er de voorkeur aan hun taak thuis af te maken, zeggen zij. Of zij werkelijk nee zeggen, eenmaal gevraagd?

Grote handicap van Tusk is dat hij nauwelijks Engels spreekt, laat staan Frans.

Dan komt de eerdergenoemde Estlander Andrus Ansip, vloeiend in het Engels, in beeld. Ansip (2005-2014) is na Juncker en vóór Merkel Europa's langstzittende regeringsleider dus 'n allrounder in de Europese Raad.

Verder circuleert nog de naam Enrico Letta, voormalig kortstondig sociaaldemocratisch Italiaans premier. Volgens dagblad Le Monde liet zelfs aftredend Commissievoorzitter Barroso blijken Van Rompuy wel te willen opvolgen. De krant noteerde meteen dat diens 'aanmelding' de complete confusie weergeeft rond de opvolging van Van Rompuy.

Een deal waarbij Frankrijk de in EU-kwesties ervaren Thorning-Schmidt accepteert op voorwaarde dat van Berlijn Moscovici Olli Rehn mag opvolgen als Eurotsaar? Dat is eerst haalbaar nadat Oost-Europa genoegdoening krijgt en Merkel haar aarzeling over de Fransman overwint.

Mogelijk wil Juncker komende weken toch bijspringen? Zou best kunnen. Maar dan geheel op zijn initiatief. Zo kennen wij de Luxemburger toch.

Vast staat inmiddels dat de staatshoofden en regeringsleiders er 30 augustus pas uitkomen via een totaalpakket. De messen zijn zó gewed dat iedereen op scherp staat. Mogelijk komen in de loop van augustus nog andere namen boven drijven. Zo ging het in 2009. Destijds verschenen zowel Van Rompuy als Ashton pas op het laatst op het toneel.

10. Eindelijk sancties tegen Rusland

Op 16 juli heeft de Europese Raad uitvoerig besproken hoe Rusland te straffen wegens het optreden in Oekraïne. De Raad veroordeelde de voortdurende illegale activiteiten van bewapende separatisten daar.

Men noteerde dat onvoldoende voortgang is geboekt ten aanzien van het instellen van een staakt-het-vuren met grensbewaking, de teruggave van bezette grensposten, de vrijlating van alle gegijzelden en onderhandelingen over een vredesplan. De Europese Raad kondigde nieuwe sancties aan, tenzij de Russische regering alsnog tegemoet kwam.

De kwestie is vervolgens uiteraard verergerd na het op 17 juli neerschieten boven Oekraïne van de Maleisische Boeing 777 MH17 met 298 inzittende burgers, voornamelijk Nederlanders, die allemaal omkwamen. Tot dan toe aarzelde Europa enorm omdat je met sancties snel in je eigen vingers snijdt. Op 30 juli gingen nieuwe meer pijnlijke sancties in, de zogenaamde 'fase drie' die Brussel nog altijd had vermeden.

Europa verbiedt voortaan investeringen in Russische overheidsobligaties en het aanbieden van investeringen met kapitaal uit de EU aan Rusland. Europa verbiedt verder de in en uitvoer van wapens, maar alleen voor nieuwe contracten wat de maatregel que omvang sterk beperkt. Er

geldt voortaan enige beperking van de zeer omvangrijke handel EU-Rusland in materiaal dat behalve civiel ook militair inzetbaar is. De uitvoer van technologie voor olieboringen wordt beperkt.

Aansluitend op de eerdere maatregelen worden acht intimi van president Vladimir Putin en drie bedrijven die Oekraïne destabiliseren onderworpen aan maatregelen zoals geen visum en het bevriezen van hun buitenlandse bankrekeningen. In totaal worden aldus inmiddels ginds 87 schatrijke personen en twintig bedrijven door de Europese sancties getroffen.

11. Handelsoorlog kan Eurozone treffen

‘De strafmaatregelen zijn een scherpe waarschuwing dat de illegale annexatie van grondgebied en de gewilde destabilisering van een soeverein buurland onaanvaardbaar zijn in de 21e eeuw’, zo schreven Van Rompuy en Barroso op 29 juli toelichtend.

Rusland zinspeelde als reactie meteen op een verhoging van de prijs van het aardgas waarvan de Baltische staten en Finland totaal afhankelijk zijn. De omvangrijke Russische invoer van diverse agrarische producten uit o.a. België en Nederland staat op het spel. Wellicht volgen andere tegenmaatregelen.

Het is afwachten of de wederzijdse sancties leiden tot een handelsoorlog. Concerns als Shell, BP en Renault/Nissan met grote belangen in Rusland vrezen dat. De verwachte kleine opleving van de economie in de eurozone slaat dan om in een krimp, zo voorzien economen.

Waarom in Brussel alles verandert

12 september 2014

In Brussel gaat een en ander veranderen. Maar kanselier Angela Merkel blijft Europa regeren. Zie haar hoofdrol bij de verdeling van de topfuncties en de benoeming van haar partijgenoten de Pool Donald Tusk, als voorzitter Europese Raad en Jean-Claude Juncker, als Commissievoorzitter.

Juncker verrast intussen iedereen met een totaal nieuwe organisatie en een origineel ambitieuze aanpak. Slechts twintig commissarissen krijgen een eigen portefeuille (zoals concurrentiebeleid). Daarboven komt een nieuw kernkabinet van vicevoorzitters, zonder portefeuille. Onze minister Frans Timmermans wordt de rechterhand van voorzitter Juncker, dat is een functie die niet eerder bestond.

De EU-landen wijzen elk een commissaris aan, maar de Commissievoorzitter bepaalt wie de zware en minder belangrijke functies krijgen. Er is werk voor twaalf, hooguit veertien Commissieleden. Alle 28 landen staan echter op een 'eigen' commissaris. Voorheen knipte en plakte voorzitter Barroso net zo lang tot hij 27 posten had geschapen. Vervolgens creëerde hij afgelopen tien jaar een presidentieel systeem rond zichzelf. Kiest Juncker nu voor verregaande decentralisatie?

1. Revolutionaire aanpak
De Commissie heeft het imago van een bureaucratisch bolwerk. Zij bestaat uit teveel elkaar beconcurrerende commissarissen en dik betaalde inventieve ijverige bureaucraten die de natiestaat alsmaar verder willen uithollen. Kortom een obsessie om te reguleren. Dat beeld is niet bezijden de werkelijkheid. Zelfs haar meest befaamde voorzitter, Jacques Delors 1985-1995, durfde het nooit aan daar te hervormen. Intussen wonnen afgelopen jaren in Europa alom de eurosceptici, daalde de opkomst voor de Europese verkiezingen naar een dieptepunt en blijft de toekomst van de euro als prestigieus project ongewis.

Juncker streeft naar eigen zeggen nu een revolutionaire omslag na. Op 10 september in Brussel sprak de Luxemburger van een 'laatste kans' om Europa weer geloofwaardig te maken. Hij wil de Commissie efficiënter, daadkrachtiger en bij het publiek meer zichtbaar maken. Juncker beoogt ongekende vernieuwingen. De 27 aparte rijkjes van evenzoveel commissarissen omsmeden tot een doorzichtig geheel; de regelneverij bestrijden; de Commissie kortom zo doen functioneren dat 'Brussel' niet langer een negatieve bijklank heeft.

´Ik ben de voorzitter, maar zal niet de Commissie presidentieel gaan leiden. Ik wil dat zij als één geheel functioneert, zonder jaloersheid, zonder onnodige rangordes. De Europese Unie zit in een crisis omdat zij haar beleid niet meer aan het publiek kan uitleggen. Daarom komt er meer toezicht op het naleven van de beoogde subsidiariteit' (Europa doet alleen dat wat het beter kan dan de hoofdsteden).

'Ik wil verder dat alle leden meer erop uit trekken naar de EU-landen om de politiek daar uit te dragen. En dan niet hun eigen speciale taak, maar het beleid van de Commissie als geheel. Commissarissen moeten meer naar de nationale parlementen en de middenveldorganisaties toe. Ik wil een meer offensieve voorlichting, niet te verwisselen met propaganda. Ik zou graag

zien dat de mensen in Europa weer trots worden op de Europese Unie. Er gaat nog veel fout in Europa. Dat wil ik veranderen', aldus een strijdbare Juncker bij zijn presentatie.

2. Waarom iedereen wint
Een hoge EU-diplomaat wees er na de portefeuilleverdeling op dat 'iedereen heeft gewonnen'. Daar lijkt het inderdaad op. Juncker slaat zijn talrijke critici die van de zomer zijn komst betreurden, om de oren met een ongekend ingenieuze aanpak. Het nieuwe kernkabinet samengesteld uit zeven vicevoorzitters, met aan het hoofd Timmermans, bepaalt voortaan de agenda.

Vicevoorzitter Timmermans wordt de spil. 'Hij kan ieder initiatief tegenhouden, inclusief wetgevingsvoorstellen, die vanuit de Commissie naar mij komen´, aldus Juncker. Geen van de vicepresidenten heeft echter een eigen portefeuille, noch een directoraat-generaal bevolkt met ambtenaren. Zij hebben dan weer wel toegang tot de meer dan dertig Directeuren-Generaal (zoals economische en financiële zaken) en bovendien tot de dienst Personeelszaken (Human Resources).

De grote landen krijgen allemaal een topfunctie. Frankrijk bezet met voormalig minister van Financiën Pierre Moscovici de door Parijs begeerde post van eurotsaar (voorheen Olli Rehn). Officieel: Economische en Financiële Zaken, Belastingen en Douane. Op die post had de Nederlandse regering gemikt voor minister van Financiën, Jeroen Dijsselbloem.

Het Verenigd Koninkrijk ontvangt via Lord Jonathan Hill de zware portefeuille Financiële Stabiliteit, Financiële Diensten en Kapitaalmarkten. Polen krijgt Interne Markt, Industrie, Ondernemerschap en KMO´s via Elżbieta Bieńkowska. Spanje gaat met Miguel Arias Cateńete lopen met Klimaat en Energie, waarvoor tot nu toe twee commissarissen in Brussel zetelen.

Duitsland krijgt met Günther Oettinger (voorheen commissaris energie) de digitale agenda van Neelie Kroes. Dat is geen zware post, 'maar Duitsland is hier toch al de baas', zal Juncker redeneren.

3. Kleine landen hebben prijs
De kleinere landen hebben evenmin te klagen en wel om drie redenen. Zij leveren de Commissievoorzitter de Luxemburger Juncker én zijn rechterhand Timmermans; zij bezetten alle vicevoorzittersstoelen en daarnaast wisten diverse kleinere landen een topfunctie te veroveren. Dit laatste betreft Zweden, buitenlandse handel voor Cecilia Malmström, voorheen commissaris voor binnenlandse zaken. Verder Denemarken met nieuwkomer Margrethe Vestager voor mededinging/concurrentiebeleid. Ierland verkrijgt met voormalig minister voor Milieu Phil Dogan Landbouw en Plattelandsontwikkeling.

Griekenland krijgt met voormalig burgemeester van Athene en huidig minister van Defensie, Dimitris Avramopoulos Migratie en Binnenlandse Zaken; Roemenië met de voormalige woordvoerster van president Ion Iliescu, Corina Creţu, de belangrijke post regionaal beleid. Slowakije met commissaris Maroš Šefčovič, voorheen institutionele relaties, transport en ruimtevaart. Karmenu Vella, voormalig meermalen minister op Malta krijgt Milieu, Maritieme Zaken en Visserij. De Tsjechische minister voor Regionale Ontwikkeling, Véra Jourová krijgt Justitie, Consumentenbeleid en Vrouwenrechten

4. Geen nepportefeuille meer

De Commissie Juncker kent geen nepportefeuille zoals voorheen de post ‘bevordering meertaligheid’. De wat lichtere posten zijn allemaal zo ingevuld dat zij ogen als ‘best belangrijk’. Het gaat dan om de Belgische Europarlementariër Marianne Thyssen met Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De Oostenrijker Johannes Hahn, nu commissaris voor Regionaal Beleid die Europees Nabuurschap en de EU-Uitbreiding krijgt. De Portugese staatssecretaris Carlos Moedas, met Onderzoek, Wetenschap en Innovatie.

De Hongaarse minister van Buitenlandse Zaken, Tibor Navracsics die Onderwijs, Cultuur, Jongeren en het Europees Burgerschap gaat doen. De Cyprioot Christos Stylianides voor Humanitaire hulp en Crisismanagement. De Kroatische voormalige vicepremier, Neven Mimica, Ontwikkelingshulp en Internationale Samenwerking. Tenslotte de Litouwse arts en minister van Volksgezondheid, Vytenis Andriukaitis, met Gezondheid en Voedselveiligheid.

Bij de weging van de portefeuilles gaat het erom of de EU op dat terrein bevoegdheid heeft. Onderwijs bijvoorbeeld is vreselijk belangrijk, maar niet in de EU omdat het nationaal beleid is. Of neem mededinging waar de landen hun bevoegdheid grotendeels wel hebben overgedragen.

5. Zeven dwergen de baas?

Iedere vicevoorzitter krijgt een aantal taken en wordt als ‘clusterhoofd’ verantwoordelijk voor de voortgang. Frans Timmermans wordt in het organigram belast met betere regelgeving, de relaties met het Europees Parlement en de Raad van Ministers, het toezicht op de rechtsstaat en de naleving van de fundamentele rechten.

De Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid en Defensie, Federica Mogherini verhuist haar bureau van het Raadsgebouw naar de Commissie. Net als haar voorganger Ashton, leidt Mogherini de maandelijkse vergadering van de Ministerraad Buitenlandse Zaken. Met voorzitter Juncker krijgt dit trio de algemene leiding.

Het drietal wordt daarin bijgestaan door vijf andere vicevoorzitters. De Bulgaarse commissaris voor Humanitaire Zaken, Kristalina Georgieva wordt verantwoordelijk voor de Begroting en het Personeelsbeleid. Daarnaast komen vier voormalige minister-presidenten, kortom door de wol geverfde bestuurders, als vicevoorzitter.

De Finse oud-premier Jyrki Katainen krijgt de supervisie over het cluster Economische Groei, Banen, Investeringen en Concurrentie. Zijn Estse vroegere collega Andrus Ansip overziet de Digitale Markt. De Letse vroegere MP Valdis Dombrovskis, coördineert de Euro en de Sociale Dialoog. Alenka Bratušek, vandaag nog premier van Slovenië, staat voor de realisatie van de beoogde Energie Unie.

Waarom de vicevoorzitters allemaal afkomstig zijn uit de kleinere landen? Had Juncker één groter land toegelaten, dan hadden de andere ook gewild. Geen van die zeven heeft zoals gezegd een afzonderlijke portefeuille. Toch krijgen zij allemaal een machtspositie. Iedere ‘gewone’ commissaris moet namelijk aan een of meer vicevoorzitters rapporteren.

De Franse Eurotsaar Moscovici bijvoorbeeld moet rapporteren aan twee hardliners. Genoemde Katainen was als premier van Finland dé havik in de Europese Raad zodra het ging over budgettaire tekorten in met name Frankrijk. Verder rapporteert Moscovici aan genoemde Dombrovskis die in eigen land een reputatie opbouwde als keihard en succesvol saneerder.

6. Heilige huisjes slopen
Bij de portefeuilleverdeling zet Juncker de zaken nogal gedurfd op zijn kop. Hij laat diverse regeringen hun eigen heilige huisje slopen. Voorheen kregen landen met specifieke belangen daarom niet de bijbehorende post in de Commissie. Juncker doet dat nu juist wél. Nederland bijvoorbeeld klaagt graag over Brusselse bureaucratie, dat het allemaal teveel kost en dat de ambtenaren teveel verdienen. De nu aangeworven Nederlandse commissaris moet dat aanpakken.

Het VK klaagt over de Europese financiële wetgeving die de City of Londen zou schaden. Vorige keer dwong Barroso af dat de Britten in de Commissie daar met hun vingers afbleven. Juncker draait het juist om. De Britse commissaris krijgt die zware post. 'Misschien kan hij in de taal van Shakespeare de Britten de voordelen van Europa uitleggen', sneerde Juncker bij zijn presentatie.

De Fransen vegen al jaren hun voeten af aan de Maastrichtnormen. Zij krijgen via Moscovici de ondankbare rol om Parijs te dwingen de tering naar de nering te zetten. Griekenland klaagt over de ontelbare vluchtelingen. Juncker geeft ze de portefeuille Migratie. Enzovoorts.

7. Stroomlijnen of bureaucratiseren?
Stroomlijning van de besluitvorming in een college met 28 poppetjes die zich graag doen gelden is de clou van wat Juncker beoogt. Tegelijk wil hij de 27 afzonderlijke 'silo's' waarin tot nu toe de commissarissen gevangen zitten, vervangen door een open structuur waarin iedereen zich met iedereen kan bemoeien.

Dat gaat volgens Juncker als volgt. De commissaris voor sociale zaken wil bijvoorbeeld een Europees minimumloon invoeren. Tot nu toe maakt zij een voorstel en stuurt dat naar de collega's en naar de Commissievoorzitter. Voortaan legt die commissaris voor sociale zaken zo'n plan voor aan de vicevoorzitter voor de sociale dialoog en aan die voor werkgelegenheid.

Die twee bekijken het voorstel en kunnen het tegenhouden. Bij twijfel leggen zij het plan voor aan 1e vicevoorzitter Timmermans. Gaan zij allemaal akkoord, dan pas komt het gefilterde voorstel via voorzitter Juncker op de agenda van de voltallige Commissie die iedere woensdag vergadert.

De vraag is nu of dit getrapte systeem werkelijk vereenvoudigt en stroomlijnt dan wel juist de bureaucratie verder versterkt. Niemand weet het antwoord, zelfs Juncker niet, de tijd zal het leren.

Intussen dringt wellicht het besef door dat na een uitbreiding met de Balkenstaten een Commissie met dan circa 35 leden onwerkbaar wordt. Vroeger of later wordt de Commissie qua zeteltal gehalveerd wil zij kunnen functioneren. Tot dan blijft het zoeken naar een compromis á la Juncker.

8. Sterkste Commissie ooit?
Het Verdrag van Lissabon bracht in 2009 een sterk opgewaardeerde Europese Raad met voortaan een vaste voorzitter (Van Rompuy) en een versterkt Europees Parlement als medewetgever. Zij die de crises rond de euro volgden zagen de betekenis van de Commissie sindsdien krimpen. Herwint de Commissie binnenkort weer de centrale positie van lang geleden?

Feit is dat je nooit tevoren in de Commissie vijf voormalige regeringsleiders, vier voorheen waarnemende regeringsleiders en negentien vroegere ministers aantrof. Met negen vrouwen blijft die factor even sterk als onder Barroso II.

De vraag is wel of de commissarissen met belangrijke portefeuilles uit landen als Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk de ondergeschikte willen spelen van commissarissen uit Baltische ministaatjes of Slovenië. In 2010 tikte de Luxemburgse commissaris voor Justitie en Mensenrechten, Viviane Reding, Frankrijk op de vingers wegens het massaal uitzetten van zigeuners. De op z'n teentjes getrapte President Sarkozy liet weten geen orders te accepteren uit Luxemburgse bron.

Vervolgens krabbelde de Commissie Barroso terug. Zal zich zoiets herhalen zodra Eurotsaar Moscovici voor een knellend probleem het kernkabinet passeert en op de deur klopt bij Juncker? Op dat moment wordt het kernkabinet een kermkabinet.

9. Donald Tusk gaat EU leiden

Het was zaterdag 30 augustus alweer de vierde Europese Raad die over de verdeling van de topfuncties vergaderde. Na de mislukking van 16 juli en omdat enkele benoemingen echt geen verder uitstel meer toelieten, moest Herman Van Rompuy als voorzitter van de Europese Raad nu echt slagen. Een betrokken diplomaat zei tevoren dat het debat hierover ofwel vier minuten, dan wel zeker vier uur zou duren. De eerste optie kwam (bijna) uit. Het duurde maar acht minuten, of misschien tien.

Hoe raar dat ook klinkt, de benoeming van Jean-Claude Juncker tot beoogd Commissievoorzitter via een ongebruikelijke hoofdelijke stemming in de Europese Raad heeft de Poolse premier Donald Tusk in het Europese zadel geholpen.

Genoemde stemming draaide uit op een aftocht van de Britse Eerste Minister David Cameron als tevergeefs dwarsligger. Dit sfeer bedervende tafereel mocht zich bij de keuze van de nieuwe voorzitter van de Europese Raad niet herhalen. Koste wat kost wilde Van Rompuy dat zijn opvolging nu zéker via de gebruikelijke consensus zou verlopen.

Na de Europese Raad van 16 juli waren twee zaken duidelijk. Het zou moeilijk zijn nog af te komen van de Italiaanse Federica Mogherini als lichtgewicht kandidaat Hoge Vertegenwoordiger. Dit gezien de steun die zij had gekregen van Frankrijk en andere zuidelijke landen.

Verder werd 16 juli duidelijk dat ingeval de Deense Eerste Minister Helle Thorning – Schmidt voorzitter werd van de Europese Raad, Oost- en Midden-Europa absoluut gecompenseerd moesten worden. Zonder compensatie zouden die landen nooit instemmen en kwam er dus geen consensus.

Volgens Peter Ludlow van Eurocomment die het benoemingsproces heeft geanalyseerd, liet van Rompuy bij zijn vertrek met vakantie zijn naaste medewerkers de opdracht na compensatie te bedenken voor Oost-Europa. Dus ervan uitgaande dat het koppel Thorning-Schmidt en Mogherini werd benoemd. Die compensatie, bijvoorbeeld via de creatie van een Oost-Europese supercommissaris voor het nabuurschap van de EU inclusief Oekraïne, is niet van de grond gekomen. Van Rompuy keerde terug van vakantie zonder uitzicht op een compromis.

10. Waarom Donald Tusk?
Intussen groeide de lijst namen van geschikte kandidaten. Behalve de minister-presidenten Tusk en Thorning-Schmidt, hun voormalige collega's van Ierland, Kenny; van Letland, de hiervoor genoemde Dombrovskis, van Finland, genoemde Katainen en de na Juncker langstzittende regeringsleider genoemde Andrus Ansip van Estland (2005-2014).

Zou Van Rompuy het tegen die achtergrond op een stemming laten aankomen dan werd Thorning-Schmidt gekozen. Zij had de steun van behalve het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en (met enige aarzeling) Frankrijk, diverse kleinere landen, waaronder Nederland. De politiek ervaren schoondochter van de vroegere Britse Labourleider Neil Kinnock spreekt vloeiend Engels en Frans en dat is hier een belangrijk pre.

Maar dan werd het wéér een topbenoeming zonder consensus. Dat wilde Van Rompuy met zijn naderende afscheid en na een schitterend parcours als voorzitter, niet nogmaals meemaken. Hij begon te zien dat alleen een Oost-Europese kandidaat algemene instemming kon verwerven. Aangezien Donald Tusk volgens insiders de droomkandidaat was van kanselier Merkel mikte Van Rompuy op hem.

Dat Merkel en Tusk elkaar erg liggen is niet zo gek. 'Beiden werden in de jaren vijftig geboren in satellietstaten van de Sovjet-Unie. Beiden droegen in hun jeugd verplicht de uniformen van de communistische padvinderij, de pioniers. Beiden zijn als het gaat om Russisch imperialisme ervaringsdeskundigen', zo merkte de Volkskrant van 1 september snedig op. Beiden staan bovendien bekend om hun tactisch maar waar nodig doortastend optreden.

11. Deal in beslotenheid
Zoals tegenwoordig gebruikelijk hebben Van Rompuy, Juncker, Merkel en Hollande met Tusk en verder Thorning-Schmidt vlak voor de start van de Europese Raad de deal gesloten. In de vergadering heeft de Deense premier de kandidatuur van Tusk toegelicht en toegejuicht. Zodat Van Rompuy kon voorstellen 'gelet op mijn reeks consultaties' Donald Tusk te benoemen tot voorzitter van de Europese Raad en Federica Mogherini als kandidaat Hoge Vertegenwoordiger.

Zij moet nog wel, net als alle 27 commissarissen, de steun verwerven van het Europees Parlement. Het beraad hierover duurde allemaal samen iets langer dan vier minuten, maar niet veel.

Nadat de benoeming bekend was stak de Duitse kanselier in Brussel tegenover de media de loftrompet over Tusk, 'een gepassioneerde Europeaan die weet hoe anderen te overtuigen'. Van zijn kant beloofde Tusk 'zijn best te doen opdat Polen zo spoedig mogelijk de euro zal invoeren' (overigens een wat merkwaardige belofte).

Aan Donald Tusk als kandidaat zitten, zoals in juli hier al uiteengezet, overigens grote bezwaren. Hij spreekt geen Frans, weinig Engels, wel Duits en Russisch. Deze taalkeuze tekent zijn afkomst en denken. Hoe kan zo iemand in Brussel succesvol onderhandelen? Kun je via je tolk een compromis zoeken met statusgevoelige nationale leiders waar ieder woord op de tong gewogen moet worden wil het niet verkeerd vallen?

Tusk heeft beloofd bij zijn aantreden per 1 december zijn Engels voldoende te hebben verbeterd. Of dat lukt? De tijd zal het leren. Zolang Tusk het Engels niet beheerst staat hij in het fijnmazige Brusselse onderhandelingsspel zwak.

Tegenover genoemd gebrek staan pluspunten. Tusk is al zeven jaar de succesvolle premier van Polen en een van de meest ervaren en succesvolle Europese leiders. Tusk kan het naar verluidt goed vinden met zijn evenknie Juncker.

12. Wie is Donald Tusk?
De 57 jarige historicus Donald Tusk heeft geen Europees politiek verleden. Voormalig activist van de vrijheidsbeweging Solidarnosc, zeven jaar premier vanuit de centrumrechtse beweging Burgerplatform en als zodanig een gedurfd economisch hervormer. Polen is de grootste ontvanger van steun uit het EU-budget. Het land ontsnapte onder Tusk als enig EU-land aan de economische stagnatie van de afgelopen jaren. Tusk is de enige Poolse premier die het gelukt is na zijn eerste termijn herverkozen te worden.

Wel zag het ernaar uit hij de verkiezingen van 2015 zou gaan verliezen tegen het Europakritische Recht en Rechtvaardigheid van Jaroslaw Kaczynski. Tusk heeft in eigen rangen in het verleden mogelijke rivalen allemaal geëlimineerd. Dat breekt zijn Burgerplatform bij het zoeken van een vervanger nu op.

Anders dan Van Rompuy, die bij zijn aantreden in Europa in 2009 onbekend was, heeft Tusk wel een internationale reputatie. Hij stond altijd vierkant achter het bedreigde Oekraïne maar bouwde anderzijds in het verleden een goede relatie op met Moskou. Tusk wil dat Europa werk maakt van een energiebeleid. Tien jaar nadat de landen van Centraal en Oost-Europa tot de Unie toetraden bewijst zijn benoeming ‘dat Polen meetelt in een Verenigd Europa’, aldus de invloedrijke Poolse krant Gazeta Rzeczpospolita.

13. Mogherini tóch benoemd
Met de benoeming van de internationaal onervaren Federica Mogherini (41), als student nog ooit actief in de communistische jeugdbeweging en amper zes maanden minister in Rome, houden de ministers van Buitenlandse Zaken van de grote EU-landen alle vrijheid op hun terrein. Dat was ongetwijfeld hun bedoeling. De benoeming wordt gezien als een cadeautje van Merkel (met steun van Hollande) aan de Italiaanse minister-president Matteo Renzi.

Merkel wilde Renzi over de bol strelen en tegelijk bij de les houden nu hij hervormingen heeft aangekondigd opdat Italië in de Eurozone kan blijven. De Franse krant Le Monde noemde op 29 augustus de komst van Mogherini een verkeerde keuze en een trieste dag voor Europa. ‘Opnieuw laat Europa de kans lopen gehoord te worden’.

14. Naar een Duits Europa (1)
Angela Merkel houdt met dit organigram de touwtjes in handen. Op de eerste plaats via haar bevriende buurlieden tevens partijgenoten Juncker en Tusk. Verder via de Britse PM David Cameron. Die was aanvankelijk tegen de komst van Juncker en vervolgens tegen Tusk. Maar onder Merkels druk is hij bezweken, wat toch veelzeggend is. Bovendien komt de kanselier sterker staan te door het verzwakken van president François Hollande die zich in Parijs onmogelijk maakt met alsmaar aarzelen en met privé-geschiedenissen.

Interessant is verder het gegeven dat Merkel met de andere centrale spelers Tusk, Juncker en Schulz in het Duits onderhandelt. Daar komt bij dat het machtscentrum met een Poolse ‘president’ naar het oosten verschuift. Dat komt Berlijn goed uit

Merkel wil economische hervormingen plus een zekere afslanking van de Brusselse bureaucratie. Tusk staat bekend als een liberaal hervormer. Dat valt in de smaak in Londen. Cameron verklaarde eind augustus totaal onverwacht ‘blij’ te zijn met Tusk. Die had hem beloofd het VK te helpen de beoogde hervormingen te realiseren. Een bondgenootschap Merkel/Tusk/Cameron, waar overigens ook Juncker/Timmermans en premier Mark Rutte qua opinies wel in passen, speelt uiteindelijk in de kaart van Duitsland als centrale regisseur.

Nog een reden voor toenemende Berlijnse invloed is de benoeming van de ambitieuze Martin Selmayer (44) tot chef-de-cabinet van Juncker. De kabinetschef is samen met de secretaris-generaal van de Commissie de spelverdeler. Dit koppel bepaalt iedere maandagmiddag de prioriteiten. Selmayer, recent campagneleider van Juncker en daarvoor tien jaar kabinetschef en woordvoerder in de Commissie kent alle kneepjes van het vak. Selmayer is een Duitser afkomstig uit Bonn.

15. Naar een Duits Europa (2)

Het Europees Parlement is vandaag eveneens in handen van de Duitsers. Niet alleen hebben zij met 96 zetels verreweg de grootste inbreng. De voorzitter, Martin Schulz, én de secretaris-generaal, Klaus Welle, zijn Duitsers. ‘Zij bedachten en realiseerden de zogenaamde Spitzenkandidaten. Daarmee dwongen zij af dat niet langer de regeringsleiders maar het Europees Parlement bepaalt wie de Commissievoorzitter wordt’, aldus de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 26 juni.

Tenslotte is de Raad van Ministers in Duitse handen. Daar draagt de Duitser Uwe Corsepius, oud-adviseur Europese Zaken van de Duitse kanselier in Berlijn, als secretaris-generaal de scepter. Ten slotte dient vermeld dat het belangrijke ESM, het crisisfonds dat met talloze miljarden zwakke broeders zoals Griekenland op de been houdt, geleid wordt door de Duitser Klaus Regling. Die is ook al weer uitgezonden door Berlijn, namelijk het ministerie van Financiën.

16. Troostprijs sociaaldemocraten

De krachtsverhouding tussen christendemocraten, 220 zetels, en de sociaaldemocraten, 191 zetels, in het EP leert dat zij elkaar niet veel ontlopen. Dan is het toch raar dat, precies als vijf jaar geleden, de christendemocraten wéér met de hoofdprijzen gaan lopen: de voorzitters van Europese Raad en Europese Commissie.

Bovendien telt de Commissie Juncker veertien christendemocraten, acht sociaaldemocraten, vijf liberalen en een conservatief lid. Het met 2,5 jaar verlengde voorzitterschap van Martin Schulz in het EP is een magere compensatie van de sociaaldemocraten.

Kanselier Merkel heeft aangekondigd dat zij Jeroen Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep volgend jaar wil vervangen door de Spaanse conservatieve minister van Financiën, Luis de Guindos. Maar nu klinkt uit de kring van de sociaaldemocraten dat zij vasthouden aan herbenoeming van partijgenoot Dijsselbloem. Dit als compensatie voor hun magere oogst.

Samengevat, draait de benoemingencarrousel nog wel even door. Nu eerst in het Europees Parlement waar eind september de hoorzittingen starten van de 27 nieuwe Commissieleden.

Op 31 oktober hoopt Juncker Barroso af te lossen. Een maand later maakt Van Rompuy plaats voor Tusk.

Hoe Juncker mikt op politieke ommezwaai

7 november 2014

Tegelijk met een onverwacht energie- en klimaatakkoord nam de Europese Raad afscheid van voorzitter Van Rompuy en Commissievoorzitter Barroso. De nieuwe Commissievoorzitter Juncker, verwijzend naar de kloof van de EU met het publiek, noemt zijn team 'de laatste kans voor Europa'. Juncker wil dat de Commissie meer politiek (naast uitvoerend) opereert. In tegenstelling tot Barroso wil hij desnoods los van de Europese Raad opereren. Dat betekent een breuk met het verleden.

1. Nieuwe commissie
Tegen de zin van oppermachtig Duitsland in gaf Juncker Frankrijk via de socialist Pierre Moscovici de mammoetportefeuille Economische en Financiële Zaken, Belastingen en Douane. Berlijn vreest dat Moscovici geen saneerder is, zoals zijn voorganger de Fin Olli Rehn. Nederland heeft van de zomer tevergeefs op die post gemikt.

Italië bereikt de Brusselse binnenring (waar het even afwezig was) via Federica Mogherini. Zij is de Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands en Defensiebeleid, leidt bovendien de maandelijkse ministerraad Buitenlandse Zaken en is tevens vicevoorzitter.

De kleinere landen, waaronder Nederland met Frans Timmermans op kop, bezetten de zes andere vicevoorzittersposten. De traditionele vrees van de kleinere landen dat de 'grote jongens' hen in de Commissie wegdrukken is zo door Juncker weggenomen. Vanwege zijn supergroot takenpakket krijgt Timmermans een extra groot kabinet van naaste medewerkers.

2. Juncker geeft standje
Jean-Claude Juncker noemt zijn Commissie een 'winning team'. Zijn ploeg wijkt sterk af van de Commissies Barroso I en II. Dit betreft de samenstelling (meer politieke zwaargewichten), de structuur (zeven ondervoorzitters als coördinators) en het programma (minder regelgeving als 1e programmapunt). Meer details hierover in onze analyse van september. Toch past hier wel de kanttekening dat in 1995 de Commissie Santer eveneens begon onder het motto 'Niet meer maar betere regelgeving'.

Juncker maakt een eind aan het presidentiële systeem van zijn voorgangers Delors, Prodi en Barroso. Via het verweven van hun taken worden alle 27 Commissieleden verantwoordelijk voor het totále beleid. 'Wij kiezen voor een nieuw systeem van besluitvorming' zegt de nieuwe Commissiewoordvoerder Margaritas Schinas.

De Commissie wil de 'motor van de Europese integratie worden'. Dat is een term die sedert het vertrek van Commissievoorzitter Jacques Delors in 1995 in onbruik was geraakt. Wel is het kwestieus of de politiek dominante Europese Raad zo'n opwaardering van de Commissie accepteert.

Maar kan iemand, als Juncker's aanpak werkt – dat moet nog wel blijken – hem tegenhouden? Op 5 november bij zijn eerste persconferentie waste een zelfverzekerde en gevatte Juncker meteen de Italiaanse regeringsleider Matteo Renzi, die de Commissie Barroso had bekritiseerd, de oren. ´Ik eis respect voor ons werk´ zei de Luxemburger. Het leek wel of Jacques Delors teruggekeerd was. Meer daarover hieronder.

Eind oktober kreeg de Commissie Juncker de goedkeuring van het Europees Parlement en vervolgens tijdens de sessie van 23/24 oktober unaniem van de Europese Raad. Deze aanpak weerspiegelt zijn dubbelmandaat: zowel van de kiezers als van de 28 betrokken regeringen. Op 1 november heeft Juncker het werk van zijn voorganger Barroso overgenomen.

3. Juncker krijgt standje

Meteen na zijn aantreden werd voorzitter Juncker aangeschoten wild na de onthulling dat Luxemburg grote bedrijven en steenrijke families toestaat de vennootschapsbelasting op grote schaal te ontwijken. In de jaren dat Juncker Luxemburg als minister-president leidde sloot het Groothertogdom 548 geheime fiscale akkoorden (zogenaamde rulings) met 343 multinationals en families van over de hele wereld waardoor die in hun thuisland nauwelijks nog belasting betalen.

Deze bedrijven ontweken aldus talloze miljarden, terwijl het piepkleine Luxemburgburg zelf aldus jaarlijks 1,5 miljard aan fiscale inkomsten opstrijkt. Accountantsbureau PricewaterhouseCoopers is in dit verband de spil, zo onthulde het International Consortium of Investigative Journalists.

In juli bij zijn aantreden als Commissievoorzitter had Juncker beloofd meer ethiek, dus eerlijkheid, in het Europese belastingsysteem te willen brengen. Na zich enkele dagen voor de golf van mediakritiek schuil te hebben gehouden, liet Juncker het Europees Parlement weten inderdaad politiek verantwoordelijk voor de rulings te zijn. ´Maar ik ben niet de architect daarvan´, zei Juncker. Hij betoogde dat 22 landen zulke afspraken toestaan. Dit systeem is kortom niet illegaal.

Juncker kondigde een voorstel aan waarbij de fiscus wordt verplicht in de hele EU de gegevens over deals met multinationals openbaar te maken. De Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble had hierop aangedrongen. Behalve Luxemburg staan binnen de EU Nederland, Ierland, Malta, het Britse Gibraltar en de eveneens Britse Kanaaleilanden er om bekend via rulings multinationals en vermogende beleggers van elders ter wille te zijn hun verschuldigde belasting te ontwijken.

4. Juncker's beloften

De Commissie Juncker telt zes prioriteiten. Voorop staan economische groei en investeringen. Dan banen in een sociale context. Vervolgens een Europese markt voor digitale diensten. Gevolgd door de creatie van een Europese Energie Unie. Dan het binnenboord houden van het Verenigd Koninkrijk. Ten slotte een meer aansprekend Europees buitenlands beleid. Daar zit dus niks verrassends bij.

Opmerkelijk is de investeringsimpuls van maar liefst €300 miljard die Juncker in de verkiezingsstrijd afgelopen zomer beloofde. In Duitse en Nederlandse regeringskringen rees meteen de vraag waar in tijden van tekorten dit bedrag te vinden? De Duitse minister van Financiën Wolfgang Schaüble insisteerde dat het gezond maken van de overheidsfinanciën, teneinde de bedreigde euro op de rails te houden, voor hem echt voor gaat.

De recente Europese Raad bevestigde – mede op aandringen van premier Mark Rutte – dat 'structurele hervormingen en gezonde overheidsfinanciën cruciale factoren zijn voor investeringen'. Vervolgens schaarde de Europese Raad zich toch er achter om tot 2017 €300 miljard vrij te maken 'uit publieke en private bronnen'. Maar hoe? Voorop staat het vollediger

uitputten van allerlei Europese fondsen. De Commissie presenteert samen met de Europese Investerings Bank in december alle andere opties.

Op 27 oktober deed het Duitse Der Spiegel onder de kop Ungedeckte Schecks onderzoek naar de beschikbare fondsen. Dat zijn er vier: de Structuurfondsen, de EIB, het ESM (eigenlijk bedoeld om omvallende banken te stutten) en de creatie van een nieuw investeringsfonds. Om de laatste twee instellingen in te zetten zijn verdragswijzigingen nodig. Die lijken politiek onhaalbaar.

Het blad concludeert dat de beloofde €300 miljard er niet komt. Juncker zit inmiddels met zijn belofte in de maag, aldus Der Spiegel. Komende maanden zullen leren in hoeverre het beoogde banenscheppende plan ten dele gerealiseerd wordt. De miljarden zullen vooral moeten komen van de EIB, dus via leningen, zo verwacht een Commissie-expert.

5. Juncker's 'laatste kans'
'Dit is de Commissie van de laatste kans. De burgers die ons gadeslaan begrijpen vaak niet meer wat wij eigenlijk doen. Laten wij ons concentreren op de zaken die Europa dichter bij de burger brengen, die jongeren perspectief bieden en meer mensen aan het werk krijgen', aldus de nieuwe voorzitter bij zijn aantreden in het Europees Parlement. Bij deze operatie kreeg vicevoorzitter Timmermans van Juncker als ´mijn rechter én linkerhand´ de hoofdrol toebedeeld.

Ondanks de vele eurosceptische leden in het EP, is Juncker gezegend met een duidelijke pro-Europese meerderheid. De Commissie leunt op de steun van de EVP (christendemocraten en conservatieven), de S&D (sociaaldemocraten) en de ALDE (liberalen). Op een aantal dissidenten na stemden zij voor Juncker. Tegen de komst van het team-Juncker stemden de Groenen, extreem links en extreem rechts, inclusief de eurosceptici.

Zo verwierf Juncker ruwweg 60 procent steun met 423 stemmen op 699, bij 209 tegenstemmers en 67 onthoudingen.

6. Nederlandse twijfels
Na afloop van de Europese Raad hebben de leiders van de landen met de euro tijdens een korte Eurotop (variant van de Europese Raad) ECB-president Draghi beluisterd. Die riep op tot maatregelen om een nieuwe recessie te voorkomen. Draghi wil 'verdere stappen in het delen van soevereiniteit'. Lees: meer bevoegdheid voor de EU bij het beheer van de euro. De vier voorzitters (Europese Raad, Commissie, EP en ECB) presenteren in december gezamenlijk hierover een rapport.

Eurogroepvoorzitter Jeroen Dijsselbloem zei in de Eurotop te betwijfelen of er wel zoveel kant en klare investeringsprojecten zijn waarvoor financiering nog ontbreekt, zoals sommigen beweren. Eerder is zes miljard extra uitgetrokken ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Maar die bleven nog grotendeels onaangeroerd, gewoon wegens gebrek aan geschikte projecten bij de regeringen.

7. Impopulaire Barroso weg
José Manuel Duráo Barroso nam afscheid met talloze speeches waarin hij de prestaties van hemzelf (2004-2014) en zijn commissarissen geweldig ophemelde. De Portugees heeft de laatste jaren veel kritiek moeten aanhoren, ook uit het EP. Hem wordt verweten te veel aan de leiband te hebben gelopen van de Europese Raad, van de Duitse kanselier en de Franse

president. Verder zou Barroso tijdens de crises rond de euro te weinig initiatief hebben genomen.

De critici vergeten dat de Europese Commissie politiek gezien moet dansen naar het pijpen van de staatshoofden en regeringsleiders. Sedert 2010 met de komst van Herman Van Rompuy als vaste voorzitter van de Europese Raad ligt daar de regie. De critici van Barroso vergeten bovendien dat diens voorganger Prodi (die weinig tot stand bracht) juist het verwijt kreeg te los van de Europese Raad te opereren.

Barroso claimt terecht de zware crises rond de euro en Griekenland te hebben doorstaan. De (vaak Angelsaksische) doemdenkers die aan de lopende band de ondergang van de euro voorspelden, kregen ongelijk. Het was de Commissie Barroso II die veertig ongekende maatregelen tot stand bracht om toekomstige crises te voorkomen, inclusief de Bankenunie. Dat de Europese Raad bij die operaties achter de knoppen zat, kun je Barroso niet verwijten. Het ging namelijk steeds om miljarden die de regeringen moesten fourneren.

Onder Barroso ging het aantal aangesloten landen van 15 naar 28. Altijd was voorspeld dat dit gepaard zou gaan met een ‘big bang’ (doodsklap). Maar die is uitgebleven. Barroso’s diplomatieke stuurmanskunst heeft daaraan bijgedragen.

Barroso versterkte het presidentieel systeem. Hij slaagde er zo doende tien jaar lang in cohesie te handhaven in zijn omvangrijke team. De Portugees wist de conflicten tussen rivaliserende commissarissen steeds te bezweren. Consensus was zijn motto. Krachtens de Europese verdragen neemt de Commissie haar talloze besluiten op basis van een stemming waarbij de meerderheid beslist. Alle leden hebben dan één stem.

Gedurende tien jaar is er echter maar vijf keer gestemd. Barroso, de Ierse secretaris-generaal Catherine Day en de Duits/Portugese kabinetschef Johannes Laitenberger hielden de boel bij elkaar. Meningsverschillen wisten zij vóór wekelijkse Commissievergadering weg te masseren.

8. Omstreden naheffing

De Europese Raad is overschaduwd door de onthulling van de Financial Times op 23 oktober dat het VK uiterlijk 30 november de ongekende som van €2,1 miljard moet betalen als naheffing. Een dergelijke grote claim is nooit eerder opgelegd. ‘Ik ga dit dan ook niet betalen. Zij kunnen niet zomaar in ons chequeboek graaien’ zo deelde premier David Cameron de media strijdlustig mee.

Cameron staat onder druk van de eurosceptische UKIP-partij die met succes bezig is zijn Conservatieven in de rechterflank aan te vallen. Bij de Commissie werd niettemin met verbazing op Camerons uitval gereageerd. Het gaat om een unaniem met de lidstaten overeengekomen periodieke technische herberekening op basis van vooral het bni (de welvaart van een land) vanaf 1995 tot 2013. Meer welvaart betekent meer contributie betalen. Door de herberekening krijgt Frankrijk een miljard terug en Duitsland €780 miljoen. Betaalt het VK niet, dan stort Londen de EU in een crisis, omdat alle lidstaten altijd allemaal hun bijdrage netjes betalen.

Nederland krijgt met €642 miljoen eveneens een ongebruikelijk forse naheffing opgelegd. Premier Rutte reageerde in Brussel net zo verbaasd als Cameron. Maar Rutte suggereerde niet te weigeren te betalen. Als de ‘feiten en de cijfers kloppen’ betaalt Nederland, zegt minister

Dijsselbloem. Zeker nu Nederland voorzitter is van de Eurogroep kan ons land niet uit de pas gaan lopen. Dijsselbloem stuurt aan op een Europees compromis. En wel zo dat er wordt betaald, maar waarschijnlijk in termijnen.

Niet betalen is geen optie. Dan stapt de Commissie naar het Hof dat de klagers in het ongelijk zal stellen. De boete die vanaf 1 december automatisch geldt bij wanbetaling wil de minister echter niet betalen, zei hij 5 november in de Tweede Kamer.

9. Frankrijk en Italië weigerachtig
De aftredende Commissie heeft het (weer) niet aangedurfd om Frankrijk of Italië aan te pakken wegens het alsmaar niet naleven van de EMU-normen. Drie procent overheidstekort is de limiet. Parijs verwacht in 2015 een tekort van 4,3 procent, dat is nog iets hoger dan momenteel. Dreigt een klein land, zoals Nederland en België vorig jaar, over die drie procent heen te gaan dan is in Brussel het motto ‘geen souplesse’.

Ongevraagd echter kreeg de Franse regering in 2012 uitstel tot 2014 om te saneren. Dat is intussen echter niet gebeurd. ‘Frankrijk duldt geen inmenging bij het opstellen van zijn nationale begroting’, dreigde minister Michel Sapin (Economie) onlangs weer. Parijs heeft zich nooit veel aangetrokken van de Commissie.

Op 29 oktober maakte de Commissie bekend dat de begrotingen van álle landen met de euro voorlopig in orde zijn. Met dit oordeel kneep de aftredende Commissie tegelijk de ogen dicht voor Italië. Dat land blijft eveneens alsmaar in gebreke afspraken over een veel te hoge staatsschuld na te komen. Parijs en Rome beroepen er zich op dat bezuinigingen de economische groei afremmen.

Het definitieve oordeel over alle nationale begrotingen komt eind november. Volgens de in Brussel goed ingevoerde Frankfurter Allgemeine Zeitung van 30 oktober durft de Commissie dan noch de ‘Grande Nation’ Frankrijk, noch Italië te sanctioneren. ‘Dit betekent dan het einde van het Stabiliteits- en Groeipact’.

De Duitse krant valt kleinere landen als Portugal en Ierland bij. Die klagen er over van de Commissie krom te moeten liggen om de normen wél te halen. Voor kleinere landen is er in Brussel geen clementie, aldus eveneens The Wall Street Journal van 29 oktober.

10. Rellerige Renzi
De Italiaanse premier Renzi trad in de Europese Raad alweer merkwaardig op. Vlak voor de bijeenkomst maakte hij de ‘strikt vertrouwelijke’ brieven openbaar waarin de voorzitter Barroso Rome dringend tot economische hervormingen aanmaande.

Op een zeer met zichzelf ingenomen toontje (aldus een insider) deelde Renzi de Europese Raad mee alle nadere correspondentie hierover, die hij omschreef als ‘dictaten’, eveneens in de krant te zetten. Zoiets heeft nooit eerder een regeringsleider gedaan. Kanselier Angela Merkel tikte hem wel meteen op de vingers. Juncker deed dat na zijn aantreden nog eens over.

Na de Europese Raad van juli sprak Renzi van totale tijdverspilling. ‘De volgende keer regelen wij dit per sms’. Dat was eveneens ongehoord. De Italiaanse sociaaldemocraat opereert al maanden samen met partijgenoot president François Hollande. Maar die schijnt momenteel weer afstand te nemen van Renzi. De Franse leider hoopt aldus sneller zaken te kunnen doen met de Duitse kanselier, aldus een Brusselse insider.

11. Bankentest niet ijzersterk
De Europese autoriteiten hebben tevreden gereageerd op een grondig onderzoek van 130 systeembanken, dat zijn de financiële instellingen die bij omvallen de economie ontwrichten. Deze banken vertegenwoordigen 82 procent van het bankwezen. De banken zijn op twee criteria onderzocht: een asset quality review, het aantal leningen en hypotheken waarvan aflossing hoogst onzeker is en een stress test. Deze leert in hoeverre de bank een lange recessie met dalende huizenprijzen en veel werkloosheid aankan.

25 zeer grote financiële instellingen, waaronder negen Italiaanse, zakten door het ijs. De zes deelnemende Nederlandse banken slaagden. Banken die veel twijfelachtige leningen hebben uitstaan komen behalve in Griekenland en Italië verrassenderwijs ook voor in Duitsland en Frankrijk. Het is de bedoeling dat de wankele banken er binnenkort in slagen de totaal benodigde som van €9,5 miljard risicodragend kapitaal alsnog op te halen. De ECB denkt dat dit wel gaat lukken.

Alles hangt er natuurlijk vanaf hoe hoog de ECB en de EBA als onderzoekers de lat hebben gelegd. Een test die leert dat veel met name genoemde banken wankelen, kan op zichzelf een recessie uitlokken. Bij het bekendmaken van de resultaten zijn de bankaandelen enkele procenten in waarde gedaald.

Bancaire experts hebben dan ook hun twijfels. Volgens professor Arnoud Boot (Amsterdam) ben je naïef als je gelooft dat de bankwereld gesaneerd is. Zijn collega in Tilburg Harald Benink denkt dat het onderzoek te weinig ambitieus was.

12. ECB krijgt de leiding
De ECB durfde het wellicht niet aan alle risico's bloot te leggen omdat dit dan grote onrust veroorzaakt bij het publiek. Volgens het Belgische financiële dagblad DE TIJD van 31 oktober hebben de onderzoekers de Deutsche Bank uit de wind gehouden. Die bank heeft enorm veel risicovolle financiële derivaten. 'Het falen van een systeembank in Duitsland zou de stabiliteit van het Europese financiële systeem behoorlijk in gevaar hebben gebracht', aldus de krant.

Als sluitstuk van de operatie heeft de onafhankelijke ECB op 4 november het toezicht op alle systeembanken op zich genomen. Nationale toezichthouders zagen soms te veel door de vingers. Voortaan werkt de eurozone met één toezichthouder met uniforme normen, plus een uniform resolutiemechanisme voor omvallende banken. Het wachten is nog op een gezamenlijk depositogarantiestelsel. Doel van de operatie is uiteraard het vertrouwen van het publiek in de financiële wereld te herstellen.

13. Klimaatakkoord rond
Na langdurige minutieuze voorbereiding met de lidstaten en de Commissie kwam de Europese Raad nachtelijk tot overeenstemming over een ambitieus klimaat- en energieakkoord. Voorop staat het bindende doel van ten minste 40 procent broeikasgasreductie (CO2-uitstoot) in 2030 vergeleken met 1990.

Bindend is bovendien dat in 2030 27 procent van de gebruikte energie hernieuwbaar is. Eveneens 27 procent beloopt de beoogde besparing van energie, steeds ten opzichte van 1990. Lukt deze actie voor een duurzaam bestaan, dan daalt (bijkomend voordeel) de Europese invoer van olie en aardgas met tien procent.

Alleen de 40 procent minder CO2-uitstoot wordt vertaald in verplichtingen per EU-land. Het is aan de Commissie erop toe te zien dat de andere 27 procent wordt gerealiseerd. Voordeel van deze vrijere aanpak is dat je windmolens bouwt waar dat veel stroom oplevert en zonnepanelen inzet waar veel zonuren zijn, zo betoogt de Commissie. Toch is het de vraag of zij wel het gezag heeft om zonder sancties de regeringen dwingend aan te sturen.

De 40 procent broeikasreductie verloopt voor ruwweg ruim de helft via het emissiehandelssysteem ETS en de andere helft via de non-ETS sectoren, zoals woongebouwen, transport en landbouw. Het ETS-systeem, dat 11000 grote bedrijven raakt, functioneert momenteel niet goed. De uitstootrechten die industrieën kopen zijn te goedkoop om hen tot energiebesparing te dwingen. Dat gaat veranderen door het overschot aan rechten uit de markt te nemen.

Tegelijk blijven de gratis uitstootrechten gehandhaafd voor een reeks energieverslindende takken (zoals cement- of staalfabricage) die mondiaal anders niet langer kunnen concurreren (carbon leakage). Ten slotte mogen arme landen met een welvaart minder dan 60 procent van het EU-gemiddelde gratis emissierechten blijven uitdelen. Dit laatste voortaan wel onder een verscherpte conditie van modernisering van hun energiesystemen.

14. Klimaatakkoord ontwijken
In genoemd akkoord zit een grote achterpoort. De 40 procent vervalt als de andere grote vervuilers zoals Amerika en China bij de klimaatconferentie volgend jaar in Parijs (COP21) niet volop meedoen. Volgens premier Rutte laat de Europese Unie dan haar ambities los.

De groene partijen en Greenpeace zien deze clausule daarom als het einde van de klimaatbescherming in Europa. Voorzitter Van Rompuy bestreed overigens dat de EU haar streven loslaat als de andere grote vervuilers niet meedoen. Maar Van Rompuy wordt vervangen door Donald Tusk die tot voor kort als Pools premier mordicus tegen 40 procent als bindend doel was.

Genoemde loophole is toegevoegd omdat de voormalige Oostbloklanden nog vaak met steenkoolcentrales werken en industrieel nu pas op gang komen. Die landen ontvangen (niet uitgewerkte) compensaties die in de miljarden lopen. Toch wilden zij zonder de clausule dat de hele wereld moet meedoen, niet akkoord gaan.

15. Wachten op Washington
Volgens Europees parlementsvoorzitter Martin Schulz is het onzeker of Peking en Washington Europa wel zullen volgen. In de slotfase van de vorige onderhandelingen in 2009 in Kopenhagen nam president Obama niet eens de moeite de EU uit te nodigen. De Amerikaanse president sloot in Kopenhagen een afzonderlijk akkoord met China, Brazilië, India en Zuid-Afrika. Dat was een vernederend moment voor de EU die zich in Kopenhagen een leidende rol had toebedacht.

Handicap in de elektriciteitssector is dat de vereiste verbindingen tussen landen om elkaar bij te springen vaak ontbreken. Zo zit het zonnige Iberisch schiereiland soms met een gigantisch overschot aan elektriciteit uit zonnepanelen. Tijdelijke opslag van zulke elektriciteit kan technisch niet.

Afgesproken is nu om verbindingen te leggen teneinde 10 procent van de elektriciteit en in 2030 15 procent uit te kunnen wisselen. Daarbij krijgen geïsoleerde overschotlanden als

Spanje en Portugal, tekortlanden zoals de Baltische staten en afgelegen landen zoals Cyprus, Malta, Griekenland speciale aandacht. Bij de gasvoorziening mikt de EU op vergelijkbare projecten die de aanlevering, vooral vanuit Rusland, beter beveiligen.

2014: het jaar van Juncker

22 december 2014

‘Een ongekende en door niemand verwachte institutionele staatsgreep’. Zo noemt Jan Werts, correspondent van het Montesquieu Instituut in Brussel, de gang van zaken rond de benoeming van Jean-Claude Juncker als voorzitter van de Europese Commissie. ‘De Parlementsvoorzitter, de sociaaldemocraat Martin Schulz, ontfutselde samen met Jean-Claude Juncker van de Europese Volkspartij, de ‘koninklijke’ Europese Raad het in de verdragen in steen gehouwen voorrecht de voorzitter van de Commissie aan te wijzen. Daarmee werd het Europees Parlement de grote winnaar van 2014.’, aldus Werts. ’Jammer genoeg is dat het grote publiek ontgaan.’

1. Jean-Claude Juncker
‘Maar 2014 is zeker ook het jaar van Jean-Claude Juncker’, zo vervolgt Jan Werts zijn terugblik over 2014. ‘Wie had ooit gedacht dat deze eigenlijk uitgerangeerde Luxemburgse premier het nog zo ver zou schoppen?’ Werts memoreert dat de uitstekend Duits sprekende Juncker Merkel in Duitsland goed kon ondersteunen in haar campagne voor de Europese verkiezingen. ‘Dat maakte hem ook een goede 'spitzenkandidaat’ voor de EVP. Na de ‘staatsgreep’ presenteerde Juncker met een totaal nieuwe en verfrissende aanpak zijn Commissie.

Wel vraagt Werts zich sterk af of Juncker de vijf jaar wel zal volmaken, gezien zijn leeftijd en leefwijze – Dijsselbloem refereerde daar al eerder aan. Ook zijn karakter – volgens Werts is Juncker stronteigenwijs en van huis uit geen manager zoals zijn voorganger Barroso – staat in fel contrast met de juist verbindende rol die een voorzitter van de Commissie moet spelen.

2. Frans Timmermans
Jan Werts ziet Frans Timmermans dan als Junckers opvolger. ‘Dat is natuurlijk wel koffiedik kijken maar al met al is Timmermans toch de eerste vice-voorzitter. Daarnaast doet hij het goed, staat zowel in binnen- als buitenland goed bekend en is hij een sociaaldemocraat. Het wordt wel weer eens tijd dat een sociaaldemocraat Commissievoorzitter wordt: Delors, in 1995 vertrokken, was de laatste. Wat ook een rol zou kunnen spelen is dat van de zes oorspronkelijke lidstaten Nederland nog nooit een volwaardig voorzitter heeft geleverd – Mansholt was slechts invaller – en Luxemburg bijvoorbeeld al drie keer’.

Sprekend over Timmermans komt ook de samenstelling en portefeuilleverdeling in de Commissie aan de orde. Werts vraagt zich af of je wel over A- en B-commissarissen mag praten en of de A-commissarissen echt meer invloed zullen krijgen. Volgens de verdragstekst zijn de commissarissen gelijk. In de praktijk hebben de grote landen - met invloed - belangrijke en zware posten (de B-leden) die moeten rapporteren aan de A-commissarissen, allemaal uit kleine landjes. Als voorbeeld noemt Werts de Fransman Moscovici die als B-commissaris de belangrijke post economische en financiële zaken in portefeuille heeft.

3. Donald Tusk
Dan is natuurlijk ook de Poolse Donald Tusk aangetreden als opvolger van de succesvolle Belg Herman Van Rompuy als voorzitter van de Europese Raad. Werts: ‘Van Rompuy zei zelf altijd dat hij zijn eigen mening voor zich hield. Hij ging voluit voor het compromis in de Raad van regeringsleiders. Insiders verwachten dat Tusk zich meer politiek wil profileren.’ Maar Werts vraagt zich wel af of kanselier Merkel en president Hollande hem daartoe de

ruimte geven. Duitsland en Frankrijk koken traditioneel de besluitvorming in de Europese Raad voor. ‘Berlijn, laat staan Parijs, zit niet te wachten op een ‘President van Europa’, zoals de Polen Tusk al trots noemen’, aldus Jan Werts.

4. Plannen en plannen…
’Van de grootse plannen die de toenmalige Europese Commissie eind 2013 nog voor 2014 presenteerde is niets terecht gekomen. Alleen de Bankenunie heeft de Commissie netjes afgerond, ‘ aldus Jan Werts. ‘Maar er is geen uniforme telecommarkt, er is geen handelsovereenkomst met de Verenigde Staten en er is geen Europees openbaar ministerie, om maar enkele dingen te noemen’. Werts vervolgt: ‘De verkiezingen en de benoemingen van de nieuwe Europese hoofdpersonen hebben een duidelijke remmende werking gehad.’

Wat staat ons te wachten in 2015? Werts: ‘Juncker krijgt het heel zwaar. Hij moet de kloof tussen Europa en de burger zien te dichten. Zal hem dat lukken? Dan: hoe gaat Europa met Rusland om? Poetin zal het oprukken van Europa in de traditionele Russische achtertuin niet tolereren. Ook dreigt weer een nieuwe eurocrisis door zorgenkindjes Frankrijk, Italië en toch ook weer Griekenland. De stagnerende economie moet weer op gang worden gebracht: lukt het Juncker overeenstemming te bereiken over zijn mammoetinvesteringsplan met Parlement, Raad en niet te vergeten de ECB? Voorwaar een niet eenvoudige klus en volgens Werts de grootste uitdaging voor komend jaar. Tenslotte noemt Werts nog als pijnpunt het Verenigd Koninkrijk. Lukt het Juncker de Britten binnen te houden?

De besluitenmachine, bestaande uit de Raad van Ministers samen met het Europees Parlement, die in 2014 stagneerde zal weer volop op gang komen. Van belang is wel dat Commissievoorzitter Juncker heeft aangekondigd zéér terughoudend te zijn met nieuwe wetsvoorstellen en tegelijk tientallen Europese wetten wil schrappen teneinde de regeldruk van Brussel wat te verminderen. ‘Die operatie zal de politieke discussie in 2015 sterk beïnvloeden,’ verwacht Werts.

Wat levert Europa in 2015? Tien projecten

23 februari 2015

Griekenland wegtrekken van de afgrond. Het Juncker-banen/investeringsplan realiseren. De Eurozone voor verdere crises behoeden. Oekraïne en Rusland apaiseren. Een Energie-Unie lanceren. De landsgrenzen beter bewaken. Luchtvaartreizigers strenger controleren. Meer dan duizend miljard in de economie injecteren. De Europese Commissie opwaarderen en het Europees Parlement een andere toonzetting aanleren. Dat zijn tien uitdagingen voor de Brusselse autoriteiten voor 2015. In één woord: trachten de alom toenemende euroscepsis te herstellen.

1. Europese Raad weinig ambitieus
Evenals in december vorig jaar heeft de Europese Raad van 12 februari slechts kort vergaderd met weinig resultaten. De vergadering gaf een al klaar liggende verklaring uit over de strijd tegen het terrorisme van extremistische moslims. Meer daarover hieronder.

Het is nog te vroeg om te zeggen of het aantreden van de Poolse voorzitter Donald Tusk een verschil betekent met zijn succesvolle voorganger Herman Van Rompuy. Tusk maakt niet de vliegende start van Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker. Het is voor Tusk een kwaad omen dat hij geen enkele rol speelt in de crisis rond Griekenland. Of laten bondskanselier Angela Merkel en president François Hollande deze gecompliceerde politiek gevoelige problematiek liever over aan de gespecialiseerde ministers van Financiën?

De Griekse problemen zijn in de Europese Raad kort aan de orde geweest, zonder conclusie. Opmerkelijk was het commentaar van de drie andere berooide landen, Spanje, Portugal en Ierland, die eveneens draaien op financiën van Eurozone en IMF. Zij ageerden het felst tegen extra steun aan Athene. Deze landen zien in nieuwe ondersteuning het bewijs dat wie zijn verplichtingen niet naleeft financieel wordt beloond. Extra steun aan de Grieken is in genoemde landen, die wél hun afspraken zijn nagekomen met pijnlijke gevolgen voor hun burgerij, niet uit te leggen. In haar traditionele Aswoensdagrede was Merkel vol lof voor de drie. ‘Solidariteit moet altijd van twee kanten komen’, aldus de steek onder water naar Athene van de kanselier.

2. Hoe Griekenland moest inbinden
Na een vergadermarathon van veertien dagen, een ware krachtmeting tussen Brussel en een dwars Athene, accepteerde Griekenland dan toch de eisen van de Eurogroep. Die groep ging akkoord met een lijst hervormingen die de nieuwe radicaal linkse Griekse regering nu meer concreet gaat uitwerken.

De Grieken krijgen tijd om maatregelen van de vorige regering die zij niet willen, te vervangen door andere, mits de uitkomst dezelfde blijft, zegt voorzitter Jeroen Dijsselbloem van de Eurogroep. Onder druk van de eurolanden, met Duitsland voorop, moest de radicaal linkse regering onder leiding van Alexis Tsipras haar kiezersbeloften inslikken. Dit betreft o.a. het beloofde terugdraaien van pijnlijke bezuinigingen, het voorlopig schrappen van verhoging van minimumloon en pensioenen en kwijtschelding van de helft van de staatsschuld door de andere landen met de euro.

Elf miljard Europees geld, gereserveerd om Griekse noodlijdende banken te redden, komt voorlopig niet beschikbaar. Door aldus te capituleren kon de Griekse minister van Financiën

Yanis Varoufakis een frontale botsing met Europa nipt voorkomen. Op het hoogtepunt van de crisis, vrijdag 20 februari, liet een woordvoerder van de Griekse regering weten dat Athene bij een mislukking voorzitter Donald Tusk zou vragen de Europese Raad voor een spoedzitting bijeen te roepen.

Hoog op de lijst van beoogde hervormingen in Griekenland staan nu de strijd tegen belastingontduiking en corruptie. Verder moeten modernisering van de douane en andere ambtelijke diensten de Griekse schatkist gaan spekken. 'Wat echter nog ontbreekt zijn dringend noodzakelijke maatregelen om de economie meer concurrentiekracht te geven', reageert het Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung in Berlijn. Het staat vast dat in de Eurogroep nog moeizame onderhandelingen zullen volgen over verlenging van de steun.'

Dit is de eerste stap van een lange nieuwe tocht waarin wij voortaan onze eigen hervormingen schrijven', aldus Varoufakis op 20 februari in Brussel. De minister gaf zo wel een eigen uitleg van het akkoord. Met eerste minister Tsipras staat hij voor de krachtproef de nederlaag aan de teleurgestelde Griekse kiezers te verkopen.

3. Lof voor Dijsselbloem
Alle onderhandelaars brachten na afloop in Brussel hulde aan Dijsselbloem als voorzitter van de Eurogroep. Na twee dagen en een nacht onderhandelen slaagde de minister er op 20 februari in de Grieken over te halen tot acceptatie van het voorgaande. Het akkoord kwam tot stand na spoedberaad tussen Dijsselbloem, bankpresident Mario Draghi, IMF-topvrouw Christine Lagarde en Europees monetair commissaris Pierre Moscovici. Zij hebben gedurende drie uur durend beraad de deal met de heftige Griekse minister Varoufakis en diens zuinige Duitse collega Wolfgang Schaüble geprepareerd. Daarna kon de uitgestelde vergadering van de Eurogroep eindelijk beginnen.

Griekenland en de andere eurolanden hebben volop gepokerd in de onderhandelingen. Dat erkende Eurogroepvoorzitter en minister Jeroen Dijsselbloem van Financiën in De Wereld Draait Door. Volgens de PvdA-minister kwam de nieuwe Griekse regering er na haar aantreden achter hoe slecht het land er financieel eigenlijk voorstaat. ,,Er was gewoon geen geld in kas, dus ze hadden hulp nodig.

Ze wilden geen leningen meer want ze hadden er al te veel, maar ze krijgen gemiddeld 32 jaar om de leningen terug te betalen. Ik denk dat ze niet precies wisten hoe slecht de Griekse overheid er voorstond en hoezeer hun schuldenberg al vlak was gestreken."

4. Grieks drama duurt nog maanden
De Grieken hebben gehoopt de eurozone in twee kampen uiteen te kunnen spelen. Dat is mislukt, zij stonden namelijk helemaal alleen. Griekenland een uitzondering toestaan is onrechtvaardig voor wie wél zijn huiswerk heeft gemaakt.

Neem Spanje en Portugal. In die donorlanden herleeft de economie alweer, zegt de voormalige voorzitter van de Europese Raad', Herman Van Rompuy. Volgens de Belgische minister van Financiën Johan Van Overtveldt is in de Eurogroep meermalen betoogd dat het akkoord 'slechts een eerste stap is die het vertrouwen moet herstellen'.

De achterdocht die de Griekse regering met haar brutale eisen bij de partners heeft opgeroepen is dus nog lang niet weg. In april moet blijken of Athene qua maatregelen voldoende op schema ligt om de nog resterende 7,2 miljard uit het lopende hulpprogramma

vrij te geven. Vervolgens begint dan beraad over een nieuw steunprogramma, bovenop de 240 miljard tot dan toe al verleend. Dit is nodig omdat de Griekse staatsschuld nog steeds verder oploopt naar 180 procent van het BNP in de loop van dit jaar.

Van belang is ten slotte dat dit nu al vijf jaar slepende conflict met Griekenland recentelijk een belangrijke nieuwe speler kent: Rusland. 'President Poetin staat te springen om de Grieken los te weken uit Europa. De banden tussen de twee landen zijn sterk: de Orthodoxe kerk en een gemeenschappelijk anti-amerikanisme, dat in Athene bij extreem links sterk is,'. Dat zegt de speechschrijver van voormalig voorzitter van de Europese Raad Herman Van Rompuy, Luuk van Middelaar, in het Belgische dagblad De Tijd van 21 februari.

In de loop van maart is de relatie tussen de Griekse en de Europese onderhandelaars verder verslechterd.

5. ‘Wonderbare geldvermenigvuldiging’
De Europese Raad, het Europees Parlement en de Ecofin gaan akkoord met het plan van Commissievoorzitter Juncker. Er komt daartoe een Europees Fonds voor Strategische Investeringen (EFSI). Dat EFSI moet via de EIB tot 2017 uiteindelijk het megagrote bedrag van 315 miljard euro mobiliseren, zonder dat dit de begroting van EU extra geld kost.

Het project start vanuit een EFSI waarin 21 miljard zit: 16 miljard uit de EU-begroting waarvan de helft in garanties en 5 miljard van de EIB. De Commissie haalt de benodigde 8 miljard weg bij begrotingsposten als Onderzoek en Innovatie en Transportstructuur. De onderzoekswereld (Academia Europaea, Euroscience e.a.) protesteert daar inmiddels tegen.

De Duitse media spotten al weken met ‘Junckers Milliardenspiel’ en zijn ‘wonderbaarlijke geldvermenigvuldiging’. De tegenstanders betogen dat de samenleving geen gebrek heeft aan investeringskapitaal, maar wel verlegen zit om panklare projecten voor grote banenscheppende (soms digitale) infrastructurele werken, om echte innovatieve projecten en hervormingen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.

Komt het beoogde bedrag werkelijk beschikbaar, dan schieten bij de infrastructuur (transport, energie e.d.) de investeringen met 40 procent omhoog, aldus Daniel Gross van de Brusselse denktank CEPS. Zijn gemotiveerde analyse typeert het Juncker-plan vernietigend als een voorbeeld van wanhopig ‘whishful thinking’. Gross herinnert eraan dat de EU in 2012 met enige fanfare een vergelijkbaar ‘Growth Initiative’ van 120 miljard lanceerde dat nooit echt van de grond is gekomen.

6. Banenplan Juncker gaat door
Juncker hanteert een financiële magie. Zo mikt hij erop met een fabelachtig multiplyer effect vanuit genoemde 21 miljard via particuliere investeerders 315 miljard bijeen te brengen. Zoiets zou kunnen omdat de EU garant staat voor de beoogde investeringen, waarbij vooral aan (deels digitale) infrastructuur in transport en energie wordt gedacht.

Commissaris Jyrki Katainen (investeringen en werkgelegenheid) overlegt momenteel met de internationale federatie van banken IIF. Het genoemde Euroscience verwacht dat de bancaire wereld via wereldwijde finance roadshows enorm gaat verdienen om het kapitaal bijeen te krijgen.

In een BNC-fiche aan de Tweede Kamer vraagt de regering of het EFSI-fonds samengaat met hervormingen op de arbeidsmarkt, het fiscaal stelsel en het verder liberaliseren van handel en dienstverlening. Onder die voorwaarde werkt Nederland mee. Volgens insiders ziet het er naar uit dat ondanks genoemde bezwaren Juncker zijn project kan afwikkelen. Maar of hij zijn beoogde 315 miljard werkelijk ophaalt? Een apart hoofdstuk is vervolgens welke projecten voor financiering in aanmerking komen. Daarover later.

7. Hoe de Eurozone overeind houden
Slechts twee van de 19 landen met de euro hebben steeds de begrotingsregels nageleefd: Luxemburg en Estland. Is de Eurozone met de nieuwe wetgeving van de voorbije jaren nu crisisbestendig? Of verdient haar structuur nog verdere versterking? Hoe realiseren wij betere naleving van de afspraken? Kan de financiële wereld daarbij behulpzaam zijn? Zijn er nieuwe instrumenten nodig om notoire overtreders van de regels te dwingen? Is de gedeelde monetaire soevereiniteit tussen EU en lidstaten voldoende om de euro in stand te houden?

Dat zijn enkele vragen van Commissievoorzitter Juncker in een analytische nota voor de Europese Raad over het functioneren van de Economische en Monetaire Unie. Het stuk kwam tot stand in nauwe samenwerking met ECB-president Draghi, voorzitter Tusk en zijn collega Dijsselbloem van de Eurogroep. Zij signaleren dat de muntunie moeizaam opereert en dat is na vijf jaar eurocrises een eufemisme. De auteurs presenteren de Europese Raad van juni hun definitieve nota.

De EU-landen krijgen nu gelegenheid hun opinie in te brengen. ’Eurozone’s weakest link is the voters’ zo beschreef de bekende FT-columnist Gideon Rachman op 29 december de situatie rond de euro. Hij doelde op de groeiende afkeer bij de bevolking van de euro in de landen die al jaren fors moeten bezuinigen én de ontevredenheid in de landen die de munt met grote kredieten moeten ondersteunen. Daarover zwijgen Juncker c.s..

8. Oekraïne en Rusland apaiseren?
Ondanks het staakt-het-vuren van 15 februari in Oost-Oekraïne (Minsk II) blijft de situatie daar uiterst fragiel. De Europese Raad had veel lof voor kanselier Merkel en president Hollande die met president Poetin en zijn Oekraïense collega Petro Porosjenko genoemd akkoord sloten.

Volgens premier Rutte is de overeenkomst van Minsk ‘geen alomvattende oplossing, noch een doorbraak, maar een stap in de richting van de-escalatie die ruimte kan scheppen voor een politiek momentum’. In de marge van de Europese Raad heeft premier Porosjenko mondeling de garantie gekregen dat de amnestiewetgeving opgenomen in Minsk II niet geldt voor de daders of verantwoordelijken van het neergestorte MH17 toestel.

Maar waarom onderhandelden voorzitter Tusk en de Hoge Buitenland en Defensie Vertegenwoordiger Federica Mogherini niet in Minsk namens de EU? Volgens de Europese verdragen had het laatste gekund. In de praktijk echter heeft Tusk geen mandaat hiervoor gekregen.

Bovendien verlopen dergelijke onderhandelingen altijd op gelijk niveau. Dus praat president Poetin met een Duitse kanselier en een Franse president. Hoewel de EU een kostbare buitenlandse dienst (European External Action Service) heeft met niet minder dan 5000 diplomaten verspreid over de hele wereld, staat haar buitenlands beleid al jaren in de kinderschoenen.

Vooral de grote EU-landen willen dat zo laten. Zodra het er om gaat spannen kunnen zij namens de 28 lidstaten optreden. Omdat Italië in deze Europese pikorde pas nummer vier of vijf is, heeft Rome vorig jaar de post van Hoge Vertegenwoordiger geclaimd.

9. Waarom Energie Unie creëren?
De Europese Commissie werkt aan een voorstel voor een Energie-Unie. Het pakket bevat o.a. een strategische nota met de stand van zaken, doelstellingen en een actielijst, waaronder wetsvoorstellen. Voor het eerst worden alle elementen van de beoogde Energie-Unie tegelijk aangepakt. Veertien commissarissen werken hieraan mee.

Jaarlijks betaalt de EU 400 miljard voor de import van energie. De meeste huizen zijn nog niet energie-efficiënt, de infrastructuur is verouderd en de Europese energiemarkt is ver van compleet, aldus de Commissie. Hoewel de EU op het terrein van energie beperkte bevoegdheden heeft, moet de Energie Unie administratieve barrières slopen en zorgen voor meer infrastructuur.

De financiële middelen zijn daarvoor voorhanden, aldus de Commissie in een persbericht. Commissaris Miguel Cañete (klimaat en energie) verwijst daartoe naar o.a. bovengenoemd Juncker-plan. De Commissie gelooft dat het nu het moment is voor actie: de klimaatonderhandelingen in Parijs, de onrust over energiebevoorrading en de historisch lage gas- en olieprijzen, kunnen zorgen voor meer financiële en politieke ruimte.

In 2011 beloofden de staatshoofden en regeringsleiders in de Europese Raad plechtig dat er uiterlijk in 2014 een open Europese interne markt voor energie zou komen. Die afspraak is later nog eens bevestigd, maar vervolgens nooit gerealiseerd. De regeringen toonden tot nu toe dus weinig behoefte op dit terrein de rijen te sluiten. Afwachten of het in 2015 wel lukt.

10. EU- en landsgrenzen scherper bewaken
'Wij zullen terroristische dreigingen krachtiger gaan bestrijden, met volledige inachtneming van de mensenrechten en de rechtsstaat´, aldus de Europese Raad, na de recente bloedige aanslagen. De verklaring telt drie componenten. Het beter garanderen van de veiligheid van de burgers; het voorkomen van radicalisering van moslims; samenwerken met de internationale partners.

De steekproefsgewijze controles aan de EU-buitengrenzen worden systematisch. De Commissie komt daartoe met richtsnoeren. Tegelijk werkt de Commissie aan een ‘doelgerichte aanpassing’ van het systeem van open nationale grenzen van Schengen. Dit slaat op het sneller uitfilteren van Syrië-strijders, terroristen, criminelen, drugskoeriers en mensenhandelaren.

Jarenlang weigerde de Commissie beperking van de open Schengengrenzen. Het zou namelijk tegemoet komen aan wat populisten als Le Pen, Wilders, het Vlaams Belang e.a. steeds vragen. Dat taboe is nu van tafel. Daarom bespreekt de Europese Raad de kwestie al in juni opnieuw.

Over de dramatische toename met 60 procent van bootvluchtelingen in de Middellandse Zee en de talloze verdrinkingen daar geen woord in de verklaring. Veel EU-landen menen dat extra hulp deze vluchtelingenstroom nog zal aanwakkeren.

11. Luchtvaart tóch controleren
Voorzitter Martin Schulz van het Europees Parlement duidde in zijn toespraak tot de Europese Raad op de recente wending waarbij het Europees Parlement niet langer dwarsligt om internationale luchtvaartpassagiers strenger te controleren. De linkerzijde plus de liberalen in Straatsburg vonden zoiets jarenlang strijdig met de privacy, maar zijn na de recente aanslagen bijgedraaid.

Al vier jaar ligt een Commissievoorstel voor Passenger Name Recording (PNR) ter tafel dat nu ingevoerd kan worden. PNR zal in de toekomst behalve de namen ook de reisdata en andere contactgegevens via de luchtvaartmaatschappijen verzamelen. Deze gegevens dragen er toe bij terreurdaden en zware misdrijven (zoals mensenhandel) te voorkomen of op te helderen en vervolgen.

12. ECB zet omstreden bazooka in
Ondanks de tegenstem van Duitsland, Finland, Nederland (inclusief de Tweede Kamer) en Oostenrijk injecteert de ECB in 2015 en volgend jaar samen 1140 miljard in de economie. Dit verloopt via de aankoop van overheidsobligaties. De ECB gaat hier tot aan de limiet van haar bevoegdheden. De Europese verdragen verbieden monetaire financiering, dus het op grote schaal geld bijdrukken. Daarom mag de ECB geen overheidsobligaties aankopen bij de uitgifte. Maar zij mag dat wel doen op de financiële markten.

De operatie is bedoeld om de economische ontwikkeling en de achterblijvende groei van banen in de Eurozone een duwtje te geven. Officieel doel is de dreigende deflatie te bestrijden die, als zij langdurig is, de economie verlamt. Krachtens de Europese verdragen streeft de ECB een inflatie na van jaarlijks ‘richting twee procent’, aldus haar persbericht van 22 januari. De Eurozone zit daar nu ver onder.

De tegenstanders van het verruimen van de geldhoeveelheid verwachten dat lenen zó goedkoop wordt dat regeringen afzien van vaak pijnlijke economische en sociale hervormingen. Het is veelzeggend dat de hoogste leiders van Frankrijk en Italië de maatregel toejuichten. Spaarders en beleggers (zoals pensioenfondsen) zien nu hun toch al minimale rentevergoeding helemaal wegsmelten. De tegenstanders vragen zich verder af of de ECB wel bevoegd is aldus ‘economische politiek te bedrijven’.

Bankpresident Mario Draghi kwam de critici tegemoet door de aankoop van obligaties voor 80 procent te nationaliseren. Lijdt de ECB te zijner tijd verlies, bijvoorbeeld na een landenbankroet van Italië, dan dragen de genoemde rijkere landen maar twintig procent van het verlies op de aangekochte obligaties. De rest is voor het betrokken land. Overigens blijft Griekenland buiten de operatie.

De beurskoersen schieten onafgebroken omhoog sedert het inzetten van deze ‘bazooka’. De euro daalde tegenover de dollar naar 1,13, het laagste sedert het begin van deze eeuw. Dit is gunstig voor het exporterende bedrijfsleven. Of de operatie werkelijk het beoogde effect heeft valt niettemin af te wachten. Einde 2012 lanceerde de ECB, zonder merkbaar succes, al eens een vergelijkbare operatie.

13. Europese Commissie opwaarderen?
Interessant wordt het of de Commissie Juncker in 2015 van de grote EU-landen de kans krijgt zich te ontpoppen tot een politiek orgaan. Voorzitter Juncker wil dat en is bezig het initiatief meer naar zich toe te trekken.

Traditioneel bestaan hierop twee visies. De eerste luidt dat de Commissie een politiek orgaan is, dat via haar optreden legitimiteit zoekt bij het publiek. Sommigen zien de Commissie daarom als het begin van een Europese regering. De andere visie zegt dat als de Commissie werkelijk onafhankelijk van de Lidstaten en pro-Europees wil zijn, zij beter politiek neutraal blijft. Tot nu toe opereert de Commissie tussen beide visies in.

Als politiek orgaan kan de Commissie zich het best ontplooien via de Gemeenschapsmethode (Community Method). Daarbij neemt zij zelf de wetgevende en andere bestuurlijke initiatieven, waarna de Raad van Ministers en het Europees Parlement de regels vorm geven. Afgelopen jaren heeft echter de Europese Raad tijdens de eurocrisis de rollen omgedraaid en het initiatief overgenomen, met de Commissie in een meer nevengeschikte rol.

Toenmalig Commissievoorzitter José Manuel Barroso merkte dat een initiatief van de staatshoofden en regeringsleiders meer kans op realisering heeft dan wanneer 'Brussel' de toon zet. Barroso had trouwens geen andere keus. Kanselier Merkel en toenmalig president Nicolas Sarkozy maakten met steun van de andere hoofdsteden in 2010 de crisis tot Chefsache.

De agenda bepalende besluiten vallen daardoor tegenwoordig veelal in de Europese Raad. Het Europees Parlement ziet zo haar controlerende functie ondergraven worden en beklaagde zich al meermalen. Probleem voor Juncker is dat Berlijn, laat staan Parijs of Londen, voor een politiek toonaangevende Commissie te vinden zijn. Het wordt daarom spannend of Commissie en EP in 2015 de trend kunnen keren.

14. Europees Parlement toontje lager

Zoals bekend is 1e vicevoorzitter Frans Timmermans door Juncker belast met o.a. het verbeteren van de wetgeving, inclusief het aanpakken van de beruchte regelneverij van Brussel. Dit karwei is Timmermans wel toevertrouwd. Als minister van Buitenlandse Zaken stuurde hij ooit een lijst met maar liefst 53 regelingen naar Brussel die beter geschrapt worden, dan wel nationaal geregeld. Uit andere landen kwamen vergelijkbare initiatieven, zodat Juncker dit tot een van zijn belangrijkste prioriteiten maakte.

Timmermans bepleit een aanpak waarbij elke regeling voortaan twee keer een effectbeoordeling (impact assesment) moet doorstaan. Vandaag is dat alleen het geval tijdens de onderhandelingen in de Raad van Ministers en het Europees Parlement.

Timmermans zegt dat die onderhandelingen meestal resulteren in een zwaar geamendeerd stuk wetgeving. Niemand vraagt zich op dat moment nog af of de regeling die uiteindelijk te voorschijn komt in de praktijk wel uitvoerbaar is. 'Er dient een tweede effectbeoordeling te komen. Die moet plaats hebben vóórdat de regeling van kracht wordt', aldus Timmermans op 16 februari in een toespraak tot de Vereniging voor Internationale Relaties (VIRA) te Brussel.

De Nederlandse commissaris wees erop dat veel euroscepsis er uit voortkomt dat het midden- en kleinbedrijf, waar volgens hem 85 procent van de werkgelegenheid zit, last heeft van onnodige of onuitvoerbare wetgeving. Timmermans signaleerde dat hij in het Europees Parlement met de geschetste aanpak op scepsis en zelfs verzet stuit.

Dat parlement blijkt voor de Commissie Juncker dus niet meteen de verwachte supporter. Een andere toonzetting in Straatsburg dan ‘meer Europa = beter Europa’ zou wenselijk zijn, zo valt zijn betoog samen te vatten.

Donald Tusk omzeilt de kleinere EU-landen

3 april 2015

Ondanks protest van vooral de Benelux en Oostenrijk houdt voorzitter Donald Tusk het probleem Griekenland al maanden buiten de Europese Raad. Duitsland versterkt met steun van Frankrijk zo zijn oppermacht. Tot 30 november, het vertrek van Herman Van Rompuy als voorzitter, lag Griekenland als Chefsache in handen van de 28 staatshoofden en regeringsleiders.

Tijdens een minitop in Brussel in de marge van de Europese Raad van 19 en 20 maart is de Griekse premier Alexis Tsipras de wacht aangezegd. Van de 28 EU-landen waren alleen Duitsland met kanselier Merkel en Frankrijk met president Hollande vertegenwoordigd. Verder Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker, Europese Raad voorzitter Donald Tusk, Eurogroepvoorzitter Jeroen Dijsselbloem en president Mario Draghi van de ECB.

Zij dwongen bij Tsipras af dat Griekenland nu meteen een pakket maatregelen moet nemen om haar economisch bestel en overheidsbestuur te saneren. Vervolgens moeten de Commissie, het IMF en de ECB hiermee akkoord gaan. Pas daarna besluit de Eurogroep over de resterende 7,2 miljard euro van het binnenkort aflopende (172 miljard grote) reddingsplan.

Opmerkelijk was de aanwezigheid in de minitop van bovendien Uwe Corsepius, de Duitse invloedrijke allesweter als secretaris-generaal van de EU-Ministerraad. Meteen na afloop van de bijeenkomst haalde Merkel Corsepius naar Berlijn. Corsepius is daar voortaan Merkel's sherpa (rechterhand voor Europese zaken). Haar aftredende sherpa, Nikolaus Meyer-Landrut, stuurt Merkel als ambassadeur naar Parijs. Zo versterkt de kanselier haar greep op het Brusselse overleg.

1. Kleinere landen buiten spel
Ondanks protest van de kleinere EU-landen (vooral de Benelux en Oostenrijk) houdt Tusk het probleem Griekenland buiten de Europese Raad. Dat is vreemd, hoewel onder zijn voorganger Van Rompuy deze praktijk al wel was ingeburgerd was. Er zijn echter belangrijke verschillen tussen de formule Van Rompuy en die van Tusk.

Onderhandelen over een ingewikkeld probleem in de Europese Raad met 30 partijen (28 politieke leiders, de Commissievoorzitter en de ECB-president) lukt niet. Onder Van Rompuy werd het beoogde compromis daarom vaak tevoren onder Duits/Franse leiding in klein comité in stilte voorgekookt. Soms was de Eurogroep de wegbereider naar een akkoord.

Maar het beraad dat Tusk nu buiten de Europese Raad om organiseerde was volgens hem uitdrukkelijk niet bedoeld als besluitvormend. Dan is er ook geen reden om het beraad aan alleen Duitsland en Frankrijk over te laten.

Het Financieele Dagblad van 21 maart zag de minitop als een 'pedagogisch lesje' waarin de Griekse regeringsleider Alexis Tsipras de oren is gewassen. Zoiets was beter in de Europese Raad gebeurd. Dan hadden de leiders van Spanje, Portugal en Ierland hun collega Tsipras hun aanpak kunnen schetsen. Zij hebben met gedurfde maatregelen wél de crises overwonnen.

Een derde punt van belang is dat tijdens het voorzitterschap van Van Rompuy het vooroverleg tussen de hoofdrolspelers onzichtbaar bleef. Het ging om kort beraad, vlak voor de voltallige

vergadering. Nu echter was er een aparte sessie, urenlang durend. Ze werd omringd met persfotografen die de wereld mochten tonen dat de Europese Raad tegenwoordig twee samenstellingen kent. Onder Van Rompuy was zoiets uitgesloten.

2. Waar was premier Rutte?
'Een zeer betreurenswaardige minitop' zo omschrijft de centrumrechtse Franse Le Figaro van 23 maart het gebeuren. 'Frankrijk en Duitsland kunnen het niet maken de belangrijkste problemen – de relatie met Rusland en Oekraïne en het probleem Griekenland – op eigen houtje namens de hele EU te willen regelen, zo schrijft de liberale Europarlementariër Sylvie Goulard in genoemd dagblad.

Een reden waarom Tusk volgens een Brussels diplomaat de kleinere landen passeert is dat hij een van de zes grote landen vertegenwoordigd. Die streven historisch naar de leiding. Zij wijzen er op ruwweg driekwart van de EU-burgers te vertegenwoordigen.

Dit was de eerste officiële vergadering die Tusk leidde, de vorige in februari was slechts 'n informeel treffen. Bij de bespreking van de energie-unie (zie hieronder) bleek dat Tusk in de Europese Raad, hoewel beoogd neutraal voorzitter, scherp let op het Poolse belang. Op een dergelijke instelling is Van Rompuy in vijf jaar tijd nooit betrapt. En al zeker niet voor iedereen zichtbaar.

Nederland liep in het verleden altijd voorop om te protesteren zodra de grootmachten weer de leiding namen. Zie het duel van minister Jozef Luns tegen president De Gaulle in de jaren zestig, dat Luns won. In 2001 vloog premier Wim Kok op een zondagmiddag hals over kop naar Londen. Hij had vernomen dat de grote EU-landen daar stiekem bijeenzaten. Ongenodigd stapte Kok bij dat beraad binnen om te protesteren. Rond 2004 leidde premier Jan Peter Balkenende maandenlang het verzet tegen de introductie van een vaste voorzitter in de Europese Raad.

Dan is het toch opvallend dat minister-president Mark Rutte en minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders in hun brief aan de Tweede Kamer over de Europese Raad het protest van de Benelux niet eens noemen. Is Nederland er al tevreden mee dat minister Dijsselbloem de Eurogroep mag leiden? Dan werkt Rutte zo doende mee aan een precedent: het uithollen van de Europese Raad waar álle regeringen, groot en klein, altijd welkom waren.

3. Griekenland bijna failliet
Griekenland is in een andere context komen staan sinds het aan de macht komen van de uiterst linkse Tsipras. Zijn partij Syriza, heeft de Grieken bezworen een eind te maken aan de diverse bezuinigingen en de versobering opgelegd vanuit Brussel. Tsipras en zijn flamboyante in leer gestoken minister van Financiën Giannis Varoufakis, willen dat de enorme staatsschuld van hun land door de partners deels wordt kwijtgescholden.

Op 20 februari heeft dit tweetal echter bakzeil moeten halen. Dat gebeurde onder sterke druk van met name Duitsland (minister van Financiën Wolfgang Schaüble). Onder leiding van minister Jeroen Dijsselbloem accepteerde Griekenland een 'breder en dieper hervormingsproces'. Athene beloofde af te zien 'van enig terugdraaien van eerder genomen maatregelen wat negatief zou uitwerken op de fiscale en economische situatie en de financiële stabiliteit', aldus de verklaring van de Eurogroep.

Griekenland beloofde een lijst hervormingen die de Eurogroep in staat stelt de kredietverlening te hervatten. Als uiterste datum werd einde april genoemd. Bij het voorgaande dient vermeld dat alle Griekse toezeggingen tegen heug en meug tot stand kwamen. Van de snelheid van handelen waarop Dijsselbloem op 20 februari speculeerde is van Griekse kant niets terecht gekomen. Beledigende taal vanuit Athene richting Berlijn heeft de sfeer verder bedorven.

In totaal heeft Athene dit jaar naar eigen zeggen maar liefst negentien miljard aan steunkredieten nodig om te overleven. Inmiddels zit Griekenland volgens diverse verklaringen van de ministers daar financieel aan de grond. Zelfs het betalen van de ambtenaren en de pensioenen voor april zou niet meer lukken. Griekenland moet 450 miljoen aflossen bij de IMF. Maar volgens minister Nikos Voutsis is dat geld er niet. Het is ongebruikelijk dat een land zijn IMF-verplichtingen niet nakomt.

Meer dan eens heeft de Griekse regering inmiddels de beloofde lijst hervormingen en bezuinigingen naar de Eurogroep gestuurd. Maar steeds bleek zij onvoldoende concreet. De recente brief van 1 april belooft extra belastingopbrengsten van 4,6 tot 6,1 miljard. Op die basis hoopt Griekenland uiterlijk op 24 april de overblijvende 7,2 miljard uit het nu aflopende Europese reddingsplan te mogen ontvangen.

4. Griekenland uit de Eurozone?
Merkel heeft de minitop volgens de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 23 maart aangegrepen om Tsipras duidelijk te maken dat Griekenland in de eurozone moet blijven. Het had haar gestoord dat er al wekenlang een discussie woedt over een Grexit. ‘Mislukt de eurozone, dan gaat de EU eveneens over de kop’, zo herhaalde de kanselier haar onheilspellende waarschuwing van destijds.

Maar Brussel en diverse hoofdsteden denken daar inmiddels anders over. Daar groeit de overtuiging dat de Eurozone zo sterk is als haar zwakste schakel. Zodat het wellicht beter is die schakel – Griekenland – er maar uit te halen. Zelfs voormalig Commissievoorzitter Jacques Delors, een van de grondleggers van de EMU, denkt er volgens Agence Europe van 7 maart zo over.

Maar dan rijst wel meteen het schrikbeeld van een mogelijk Russisch reddingsplan voor Griekenland. Daarmee zou de EU haar greep over dit zo strategisch gelegen land verliezen. Athene loslaten betekent verder dat de landen met de euro kunnen fluiten naar een groot deel van de 240 miljard die zij tijdens de crisis in Griekenland hebben gestoken. Zou zich binnenkort werkelijk een Grexit aftekenen, dan komt er een extra Europese Raad. Dan wordt Griekenland meteen weer Chefsache.

5. Voorlopig geen energie-unie
Hoofdpunt van de vergadering van de Europese Raad was de beoogde energie-unie waarvoor de Commissie op 25 februari een schets publiceerde. Voorzitter Tusk wil zijn stempel zetten op dit voor Polen zo belangrijk onderwerp. Insiders spraken smalend van een ‘Poolse agenda’. Dat land wil voor de aanvoer van aardgas minder afhankelijk worden van Rusland. Op dat probleem had Tusk de vergadering willen laten focussen. Maar dat is hem niet gelukt.

´De EU is vastbesloten een energie-unie met een toekomstgericht klimaatbeleid op te bouwen, op basis van de kaderstrategie van de Commissie met vijf nauw samenhangende en elkaar versterkende dimensies: energiezekerheid, een geïntegreerde Europese energiemarkt, energie-

efficiëncy, het koolstofvrij maken van de economie, innovatie en concurrentie. De instellingen van de EU zullen hier werk van maken', aldus de ambitieuze en breed gerichte conclusies waarmee de vergadering is afgesloten.

Zoals het er staat komt er een energie-unie, maar de werkelijkheid is anders. Zo ontbreken in de conclusies de gebruikelijke streefdata voor hun realisering. Verder blijft verborgen wie in de beoogde energie-unie aan de touwtjes trekt. Afgesproken is dat de landen de vrijheid behouden bij hun energievoorziening hun eigen nationale strategie te blijven volgen.

Zo subsidieert Duitsland na de Energiewende op grote schaal hernieuwbare opwekking, terwijl het Verenigd Koninkrijk er onlangs voor koos extra subsidie te geven aan de ontwikkeling van kernenergie. Frankrijk en het VK gaan voor kernenergie terwijl Duitsland daar mee stopt. In de conclusies staat dat ieder land zijn eigen energiemix blijft kiezen.

6. Nederland dwarsligger

De EU-landen geven samen iedere dag meer dan een miljard euro uit voor energie-invoer. De Commissie en Tusk willen dat de regeringen bij het onderhandelen over grote energieleveranties met andere landen (zoals het Russische Gazprom), die met gedurfde maatregelen de eurocrisis wél van zich af wisten te schudden, samen optrekken. Dat zou de machtspositie van Rusland wat afzwakken. Maar Nederland en andere landen hebben dit tegengehouden. Zij blokkeerden de komst van een Brussels inkoopapparaat dat hun nationale onderhandelingsvoordeeltjes zou kunnen opslorpen.

'Wij willen geen contracten die Nederland ter goedkeuring moet voorleggen aan de Commissie', aldus Rutte na afloop in Brussel. In de conclusies staat dat voor contracten voor gas de vertrouwelijkheid van commercieel gevoelige informatie verzekerd zal blijven. Er bestaan meer dan driehonderd van zulke mammoetcontracten.

Tijdens een conferentie over het energiebeleid op 17 maart in Brussel noemde de groene Europarlementariër Claude Turmes het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Nederland en Polen de belangrijkste dwarsliggers als het gaat om een alomvattend energiebeleid.

In het Europees Parlement wees de Fransman Alain Lamassoure er op 11 maart op dat de Europese Raad al jaren allerlei beloften doet over gewenst energiebeleid zonder dat dit vervolgens wordt gerealiseerd. Uiterlijk in 2014 zou de uniforme Europese interne markt voor energie klaar zijn. Maar vandaag is dat nog altijd toekomstmuziek 'omdat de regeringen hun eigen aanpak voorop stellen', aldus Lamassoure.

7. Vrijhandel met Amerika?

De Europese Raad gaat 'alles in het werk stellen' opdat het omstreden vrijhandelsakkoord (TTIP) met de Verenigde Staten er toch komt. De regeringen 'moeten meer ondernemen om de voordelen van de overeenkomst voor het voetlicht te brengen', aldus de conclusies van de bijeenkomst.

In Duitsland en elders groeit verzet tegen TTIP. Zo vreest de SPD-minister van Buitenlandse Zaken, Frank-Walter Steinmeyer `de voorgestelde arbitrage waarmee grote investeerders nationale regeringen buitenspel kunnen zetten. Volgens een persverklaring van de PvdA-Eurodelegatie van 2 april dreigt er een 'uitverkoop van Europa'. Het vrijhandelsverdrag met de VS mag in Europa niet leiden tot 'Amerikaanse toestanden' waarschuwt de PvdA.

Commissievoorzitter Juncker zei dat regeringsleiders in Brussel keer op keer enthousiast over het vrijhandelsakkoord spreken, maar teruggekeerd in hun hoofdsteden daarover zwijgen. Rutte schetste in Brussel de voordelen van vrijhandel tussen de grootste handelsblokken: meer banen en extra welvaart.

Ook hij proefde bij zijn collega's aarzelingen omdat het publiek niet positief staat tegenover het verdrag. Nederland gaat de voordelen van TTIP meer aan de grote klok hangen en de vooroordelen bestrijden, beloofde de premier.

8. Daar komen 'The Myth Busters'
Opmerkelijk is het besluit van de Europese leiders om een actieplan te lanceren 'tegen de aanhoudende desinformatiecampagne door Rusland'. Buitenlandvertegenwoordiger Federica Mogherini vormt een communicatieteam van de regeringen en de Europese instellingen samen, bijgenaamd The Myth Busters.

Wegens de kwestie Oekraïne besloten de Europese leiders hun harde koers tegenover Rusland voort te zetten. De lopende bevriezing van Russische tegoeden en de reisverboden voor vooraanstaande Russen worden gekoppeld aan de uitvoering van de in Minsk gesloten akkoorden. Daarin zijn Oekraïne, Rusland, Duitsland en Frankrijk een wapenstilstand overeengekomen. Met deze koppeling probeert men Rusland tot medewerking te dwingen.

Nadat de EU Oekraïne vorig jaar met 1,36 miljard goedkoop krediet was bijgesprongen, besloot zij op 1 april om dit jaar en 2016 samen 1,8 miljard te verstrekken.

Overigens leerde het debat dat de leiders verdeeld zijn over de aanpak van Rusland. Dalia Grybauskaité, de president van Litouwen, bijvoorbeeld bepleitte verdergaande strafmaatregelen. Een zestal landen, waaronder Griekenland, wil de sancties schrappen. De Oostenrijkse bondskanselier Werner Faymann betoogde dat ze contraproductief werken. Hij prefereert vredesbesprekingen.

9. Frankrijk weer ontzien!
De Europese ministers van Financiën hebben op 10 maart Frankrijk twee jaar extra gegeven om het overheidstekort (4,3%) beneden de vereiste drie procent van het bbp te brengen. Dit gebeurde op voorstel van de Europese Commissie. Sedert 2009 kreeg Frankrijk nu al voor de derde keer clementie voor het niet naleven van de Maastrichtnormen.

De Franse minister van Financiën, Michel Sapin, liet al op 8 december de Financial Times weten geen boodschap te hebben aan Brusselse uitspraken over zijn deficit. Klaas Knot, president van De Nederlandsche Bank, heeft daar inmiddels schande van gesproken.

Knot wees erop dat Frankrijk in elf van de zestien jaar dat de euro bestaat een te hoog begrotingstekort had. Italië wordt eveneens al jaren gespaard. 'Je krijgt het gevoel dat de kleinere landen in Brussel anders behandeld worden dan de grote', zo schamperde de Duitse minister van FinanciënSchaüble op 10 maart.

10. Novum van Tusk
Een interessant novum van voorzitter Donald Tusk is het fors bekorten van de conclusies en eveneens van het nachtelijk beraad. Van Rompuy wilde dat overigens destijds ook. Hij stuitte erop dat de 28 nationale leiders allemaal hun eigen stem graag horen.

Afwachten dus of Tusk wel slaagt. De conclusies beslaan dit keer 6,5 pagina (met bovendien veel wit op ieder velletje). Ooit waren er conclusies van meer dan 100 pagina's. Twintig pagina's maximaal was destijds Van Rompuy's streven.

Griekenland stond dus niet op de agenda. Daarom was het Europees Semester ter bevordering van economische groei en banen na de energie-unie het belangrijkste onderwerp. Telden de conclusies hierover ooit vijftien pagina's, nu beslaan zij één alinea. Daarin staat dat alles draait om drie dingen: investeren, structureel hervormen en groeivriendelijk de overheidsuitgaven in de hand houden.

11. Waarom politici in gebreke blijven

In de conclusies van de Europese Raad ontbreekt enigerlei verwijzing naar de stagnerende Bankenunie en andere eerder plechtig beloofde maatregelen om nieuwe eurocrises te voorkomen. Volgens het Financieele Dagblad van 26 maart maken tot nu toe nog slechts acht van de 28 landen werk van de basiswet voor de Bankenunie.

Minister Dijsselbloem is volgens die krant een van de ministers die van de Commissie een brandbrief ontving met vragen om opheldering. Verder blijven de EU-landen in gebreke bij het vullen van het afwikkelingsfonds voor omvallende banken. Vorig jaar hebben zij beloofd daarvoor 55 miljard euro bijeen te brengen.

De oorzaken van dit getreuzel? De regeringen leunen momenteel tevreden achterover. Dat kan sinds in juli 2013 een moedige ECB-president Draghi de speculanten met ongekende maatregelen bedreigde. Meteen keerde de rust terug op de financiële markten en dit tot op vandaag. Verder speelt mee dat de regeringen sinds 2010 de bevolking pijnlijke maatregelen hebben opgelegd.

De zwakke broeders Ierland, Spanje en Portugal saneerden intussen met succes. Vandaag nóg meer bezuinigen en hervormen, daar hebben de regeringen helemaal geen zin in. Zoals bekend stimuleren de lage olieprijs en nieuwe injecties van de ECB momenteel de economische ontwikkeling.

12. Conclusie

Dit was (alweer) een weinig spannende Europese Raad. De kwestie Griekenland, die heel Europa vandaag toch bezighoudt, is elders afgehandeld. Komt Griekenland niet met hervormingen, dan keert de eurocrisis binnenkort in alle hevigheid terug. Voorzitter Tusk zoekt in het Brusselse labyrint intussen naar zijn stijl van leiderschap. Duitsland en Frankrijk sturen hem daarin bij.

Premier Rutte dook even weg bij het protest tegen de Duitse/Franse oppermacht. Dat komt wellicht omdat de regering minister Dijsselbloem als Eurogroepvoorzitter wil laten herbenoemen. Toch verdient een opsplitsing van de Europese Raad Ruttes kritische aandacht.

Ten slotte leert het debat over de energie-unie dat dit een project wordt voor de zeer lange termijn, áls het er al ooit van komt. Op dit terrein koesteren de regeringen voorlopig hun autonomie.

Europa komt nu op stoom: Ambtenarij-Mensensmokkel-Griekenland-Plan Juncker

22 mei 2015

Een half jaar na de start komt de Commissie-Juncker nu volop op stoom. Haar motto: ‘Meer Europa’ . Daarmee pakt zij zowel de mensensmokkel op de Middellandse Zee aan, als de stagnerende economie, als de extreme werkloosheid in het zuiden en het failliete Griekenland. Zelfs de klachten over Brusselse ambtenarij leiden binnenkort tot een nieuwe breed samengestelde instelling: de Raad voor de Regelgeving.

Precies als bij het debat over de economische problemen, staan noord en zuid in Europa in het vluchtelingendebat weer tegenover elkaar. Nu de stroom uit Afrika en het Midden Oosten groeit, zet Commissievoorzitter Juncker de regeringen voor het blok.

Hij lanceert een plan tot opgelegde spreiding van de asielzoekers. Vandaag draagt een handjevol landen die last. Het verzet tegen spreiding bij de andere regeringen is echter massaal. De meerderheid van christendemocraten, sociaaldemocraten en liberalen in het Europees Parlement (EP) steunt het voorstel wel.

1. Mensensmokkel aanpakken
'Nadat de regeringsleiders hun extra top van 23 april over de bootvluchtelingen begonnen met een minuut stilte voor de slachtoffers, moeten zij ook de moed hebben er wat aan te doen. Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker neemt risico’s. Hij stelt maatregelen voor maar is niet zeker hiervoor steun te krijgen. Het vluchtelingenprobleem zal echter niet verdwijnen door het te ontkennen’, aldus eerste vicevoorzitter Frans Timmermans van de Commissie op 13 mei in Brussel bij de lancering van een nieuw Migratiebeleid.

Volgens de International Organisation for Migration hebben dit jaar tot nu toe al circa 60.000 bootvluchtelingen de oversteek over de Middellandse Zee gewaagd. Naar schatting tweeduizend daarvan zijn daarbij verdronken. Dat is twintig keer zoveel als vorig jaar. Vorig jaar telde de EU volgens de Commissie in totaal 600.000 asielaanvragen, bijna de helft meer dan het jaar daarvoor. Een derde daarvan ging naar Duitsland. Volgens Frontex staan er tot wellicht een miljoen veelal economische vluchtelingen klaar voor de overtocht naar het ‘Beloofde Land’ Europa.

Brussel koppelt haar beoogde spreidingsplan aan militaire operaties in de Middellandse Zee. Zulk optreden moet het lucratieve massaal binnensmokkelen van vluchtelingen beperken. De ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie hebben op 18 mei in Brussel de jacht op mensensmokkelaars (migranten werken vrijwillig mee) en mensenhandelaars (gedwongen migratie) geopend. Unaniem besloten zij tot een ongekende operatie genaamd EUNAVFOR Med met hoofdkantoor in Rome. Het is de bedoeling de schepen van de smokkelaars te identificeren en uiteindelijk te vernietigen. Dit laatste garandeert dat de smokkel zich niet zal herhalen.

2. Operatie in etappes
De beoogde operatie verloopt in etappes. Eind juni bevestigen de politieke leiders bij hun Europese top deze aanpak. Intussen is vandaag de uitvoering al volop begonnen via het vergaren van inlichtingen over de netwerken van de smokkelaars en de handelaars. Extra

vliegtuigen en marineschepen komen daartoe vanuit diverse EU-landen naar de Middellandse Zee.

De Nederlandse regering liet inmiddels weten hiervoor geen marineschepen in te zetten. Nederland doet al volop mee aan de operatie Atlanta, de jacht op kapers en piraten voor de kust van Somalië, aldus minister Jeanine Hennis-Plasschaert van Defensie.

In de tweede fase moet de Veiligheidsraad van de VN toestemming geven om verdachte schepen in beslag te nemen of vernietigen. Het is nog afwachten of Rusland en China hiermee wel instemmen. Zo nee, dan gaat de EU waarschijnlijk toch door, zij het alleen in internationale wateren.

3. Vernietigen schepen al begonnen
De laatste fase krijgt een militair karakter. Basis is het 'Crisis Management Concept' van de ijverige Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlands Beleid Federica Mogherini. Zij spreekt van 'systematische acties om schepen op te sporen en te vernietigen'. Dit laatste ook in de territoriale wateren van Libië. Delen van maritiem Egypte en Tunesië komen dan eveneens onder de radar.

'Het sturen van gewapende militairen (boots on the ground) naar Libië is echter uitgesloten', zo verzekerde Mogherini op 13 mei in Brussel. Luchtaanvallen op verdachte schepen, met het risico van burgerslachtoffers, worden eveneens uitgesloten.

Of het werkelijk tot militair ingrijpen komt is onzeker omdat toestemming van de Veiligheidsraad, ofwel de instemming van Libië, vereist is. Duitsland en Nederland lieten al weten anders niet mee te doen. Zij zullen daarin niet de enige zijn. Naast Mogherini, pleit de Britse minister van Buitenlandse Zaken Philip Hammond, zijn Duitse collega Frank-Walter Steinmeyer en verder zelfs Navo-secretaris-generaal Jens Stoltenberg momenteel bij Rusland en China voor de militaire aanpak. De grootmachten gaan waarschijnlijk in de Veiligheidsraad pas akkoord als Libië instemt. Dat land heeft echter rivaliserende regeringen. Rusland zegt dat de chaos in Libië komt door de acties van de NAVO in 2011 om heerser Moammar Gadhaffi te verjagen.

Volgens bondskanselier Angela Merkel is het vernietigen van lege schepen van bootvluchtelingen nu al begonnen. Zij onthulde op 19 mei dat de Duitse marine al zes schepen heeft doen zinken. De Italiaanse, Franse en Britse marine doen naar in Brussel verluidt hetzelfde. De officiële reden is dat ieder schip ronddobberend zonder bemanning een gevaar is voor de scheepvaart.

4. Spreiden asielzoekers breekpunt (1)
Het is zeer de vraag of de regeringsleiders bij hun top op 25/26 juni over de spreiding overeenstemming kunnen bereiken. Brusselse diplomaten spreken van 'belangrijke juridische en praktische obstakels'. Gaat het om globale besluiten waarmee de publieke opinie graag akkoord gaat, dan verloopt dergelijk beraad gladjes. De stemming slaat om zodra de lastenverdeling over de EU-landen afzonderlijk ter sprake komt.

Migratiebeleid is grotendeels een nationale bevoegdheid, tenzij de EU-landen unaniem anders besluiten, wat zelden lukt. Dit probleem omzeilt de Commissie door het nog nooit gehanteerde artikel 78 lid 3 van het VWEU aan te boren. 'Indien een of meer lidstaten ten gevolge van een plotselinge toestroom van onderdanen van derde landen in een noodsituatie

terechtkomen, kan de Raad op voorstel van de Commissie voorlopige maatregelen ten gunste van de betrokken lidstaat of lidstaten vaststellen'.

Eerstdaags doet de Commissie een uitgewerkt voorstel om de vluchtelingen op basis van vier becijferbare normen te spreiden. Per land: het bevolkingsaantal (telt voor 40 procent), het welvaartsniveau (weer 40 procent), de werkloosheid (10 procent) en het aantal sinds 2010 geaccepteerde asielzoekers per land (10 procent). Het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken hebben destijds een uitzonderingspositie afgedwongen. Zij doen niet mee, zodat de spreiding 25 van de 28 EU-landen betreft.

Het totale aantal asielaanvragen is in de EU tussen 2012 en vorig jaar verdubbeld naar meer dan 2000 per dag. Tot nu toe neemt een handvol landen ruwweg zeventig procent van alle asielaanvragen voor hun rekening. Het gaat om Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Hongarije, Frankrijk, Duitsland, Zweden, en Malta. Met uitzondering van Hongarije en Frankrijk zijn die landen voor meer spreiding.

Op die toekomstige basis ontvangt Duitsland dan voortaan 18 procent (vandaag ruwweg 30 procent), Frankrijk 14 procent, Italië 12, Spanje 9 procent van de vluchtelingen. Voor Nederland staat ruim vier procent genoteerd, dat is ongeveer wat wij nu al doen. De Nederlandse regering gaat dan ook met de voorgestelde spreiding akkoord.

Zodra op 13 mei uit de perszaal in Brussel kritische vragen kwamen zei Timmermans: 'veel burgers zijn tegen ons migratiebeleid omdat zij het niet vertrouwen. Zij vinden dat veel te weinig uitgeprocedeerde illegalen terug gaan. Met die verplichting wordt inderdaad te laks omgesprongen. Dit moet veranderen. Europa moet daarop effectiever daarop toezien. Het mooiste geschenk dat wij de populisten en extremisten kunnen geven is ons defecte immigratiesysteem zo kreupel te houden'.

5. Spreiden asielzoekers breekpunt (2)

Spreiding vereist een gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid in de Europese Raad van Ministers. Zoals het er nu uitziet hebben de tegenstanders (Frankrijk, Hongarije, Polen, Tsjechië, Spanje, Slowakije plus de drie Baltische Staten) samen royaal voldoende stemmen om spreiding tegen te houden. De tegenstanders vrezen dat het introduceren van vaste landenquota extra kandidaat-vluchtelingen zal aantrekken.

Wellicht zal de Commissie haar voorstel in de Ministerraad te zijner tijd afzwakken zodat de vereiste meerderheid er toch komt. Dat gebeurt wel vaker. Een andere optie waaraan men denkt is spreiden op vrijwillige basis. Maar gezien de tegenstand zal dit niet veel opleveren.

Zelfs bij een instemmend besluit van de Raad van Ministers blijven er forse obstakels. Is de EU militair in staat drenkelingen te redden en hun schepen te vernietigen? Wie verdeelt vervolgens de vluchtelingen over de landen? Op welke gronden? Wie neemt de zieke en ongeletterde kandidaten? Wat te doen met de 'asielshoppers', zij die het aangewezen land weigeren vanwege de lage financiële uitkeringen daar? Kunnen zulke vluchtelingen later verhuizen naar elders? Er is toch vrijheid van vestiging in Europa.

Met verve presenteerden Timmermans, Mogherini en de Griekse commissaris voor het vluchtelingenbeleid Dimitris Avramopoulos op 13 mei hun beoogde maatregelen. In dat kader wordt dit jaar en in 2016 het budget voor Triton (vooral maritieme grensbewaking) en voor

Poseidon (idem aan de Turks/Griekse landgrens) verdrievoudigd. Dit budget wordt aldus negen miljoen euro per maand.

Dat is overigens het zelfde bedrag dat tot vorig najaar al beschikbaar was en toen fors is verlaagd. Italië, Griekenland en Malta, waar de meeste vluchtelingen arriveren, krijgen van de EU 60 miljoen extra en meer menskracht voor de opvang, zoals het nemen van vingerafdrukken van de stroom nieuwkomers.

6. Opmerkelijk Commissievoorstel
Een ander opmerkelijk Commissievoorstel wil dat de EU-landen samen tot 2020 per jaar 20.000 door de VN erkende vluchtelingen extra opnemen. Het gaat dan vooral om Eritreeërs en Syriërs. Voor Nederland betekent dit een extra quotum, in de komende jaren in totaal ruim tweeduizend.

Voorlopig is dit een regeling via vrijwillige deelname van de (dan wel) 28 lidstaten. Momenteel doen dertien veelal Oost-Europese en zuidelijke landen helemaal niet mee aan dit soort opvang.

7. Griekenland splitst Europa
Staat de ontknoping van het probleem Griekenland in juni voor de deur? Is het eindspel begonnen? Twee uur durend nachtelijk overleg van premier Alexis Tsipras met kanselier Angela Merkel en president François Hollande op 21 mei in Riga (Letland) heeft niets opgeleverd. Inzet: de ruim zeven miljard uit het lopende steunprogramma waarop Griekenland zit te springen.

Op 20 februari, dus alweer drie maanden geleden, is met Athene een ‘breder en dieper hervormingsproces’ afgesproken, aldus destijds de tekst van de Eurogroep. Griekenland beloofde onder druk van de eurolanden, Duitsland voorop, een lijst met concrete hervormingen. Op grond daarvan zou de Eurogroep de nog resterende 7,2 miljard euro steun beschikbaar stellen. Als uiterste datum van een akkoord is destijds eind april genoemd.

Tot op vandaag ligt de radicaal linkse regering dwars. Griekenland weigert categorisch de hervormingen die horen bij ieder EU/IMF hulpprogramma. Beledigende taal vanuit Athene richting Berlijn en andere EU-hoofdsteden heeft de sfeer verder verpest. Van de snelheid van handelen waarop Eurogroepvoorzitter Jeroen Dijsselbloem op 20 februari speculeerde is niets terecht gekomen. Het laatste nieuws is dat nu wordt gewerkt aan een raamakkoord waarin de Grieken alsnog overstag gaan.

Intussen zit de Griekse overheid op zwart zaad. Volgens minister Yannis Varoufakis van Financiën is uitbetaling van de Griekse pensioenen en aflossing van de staatsschuld binnenkort onmogelijk. Griekenland leeft al maanden op een financieel noodrantsoen van de ECB.

Tegelijk dreigen de Europese partners verdeeld te raken. Midden mei suggereerde Commissievoorzitter Juncker een groter tekort op de Griekse begroting te kunnen accepteren. Juncker wil kost wat kost de Grieken binnenboord houden, zegt hij. Meteen reageerde Dijsselbloem daarop afkeurend. Het beslissende beraad ligt niet bij Juncker, maar bij de Eurogroep. Die komt midden juni weer bijeen voor ultiem beraad, maar mogelijk wordt dit vervroegd.

8. Nieuwe Eurozonecrisis?
'Schäuble sluit een Grieks faillissement niet langer uit', zo meldden op 21 mei de Wall Street Journal en het gezaghebbende Franse financieel dagblad Les Echos. De dominante Duitse minister van Financiën heeft het helemaal gehad met de Grieken, zo leren deze interviews.

Zonder de inmenging van Juncker te noemen zei de minister dat het trio Commissie, ECB en IMF een en dezelfde koers moet varen. Volgens diverse bronnen wil het IMF Griekenland laten vallen, tenzij de Eurolanden binnenkort een deel van de enorme Griekse staatsschuld kwijtschelden. Vooral Duitsland voelt daar als belangrijkste schuldeiser helemaal niets voor. Dit meningsverschil kan komende weken een ernstige crisis uitlokken.

De Duitse minister wijst er verder op dat recent door saneringen verbeterde financiële positie van Griekenland weer negatief is omgeslagen. Het gunstige effect van de Griekse bezuinigingen en saneringen ging zo weer teniet.

Vlak voor Schäuble's uitval zei minister Varoufakis in The New York Times Magazine zeker niet te willen snijden in de pensioenuitkeringen, zoals de Eurogroep eist. Een ander breekpunt is de zeven miljard die Griekenland deze zomer moet aflossen. Varoufakis wil dat het Europese noodfonds ESM dat bedrag ophoest in ruil voor nieuwe leningen aan zijn land.

De flamboyante en grof gebekte Griekse bewindsman beweert stiekem de recente vergadering op de band te hebben opgenomen van de Eurogroep in Riga. Daaruit zou blijken dat zijn collega-ministers hem totaal niet ernstig nemen en zelfs uitscholden.

Is dit ongebruikelijk tapen waar, dan kan Varoufakis maar beter vertrekken, aldus de stomverbaasde Duitse en andere media. Hoe het conflict met Griekenland afloopt weet nog niemand. Staat een nieuwe eurozonecrisis voor de deur, of geven de Grieken op het laatste moment alsnog toe? Dit laatste lijkt niet waarschijnlijk.

9. Ambtenarij bestrijden
Weer heel andersoortige voorstellen toverde de alomtegenwoordige Frans Timmermans op 19 mei uit zijn enorme portefeuille: vermindering van de Brusselse regeldrift.

Het pakket komt neer op voortaan beter controleren wat de verordeningen, richtlijnen en andere regels van de EU in de praktijk teweeg brengen. De Commissie krijgt een onafhankelijke Raad voor de Regelgeving met voor de helft experts van buiten. Dat orgaan gaat bovendien de bestaande wetgeving kritisch tegen het licht houden.

Tegelijk richt de Commissie een platform op voor verbetering van het lopende REFIT-programma (versimpeling en beperking Europese wetgeving). Ten slotte komt er een 'klaagwebsite' waarop iedereen kan laten weten wat irriteert aan de Brusselse wetgeving. Snel antwoord wordt verzekerd.

Een interview met Timmermans in de Volkskrant van 20 mei leert dat de veel gehoorde klachten over Brusselse regelneverij en ambtenarij niet overdreven zijn. Timmermans wil dit aanpakken via een cultuuromslag in alle lagen van de Europese besluitvorming.

'Wij doen iets fundamenteel verkeerd. De organisatie van de Commissie is zo ingericht dat mijn hooggekwalificeerde mensen – dat zijn ze zeker – zich vaak met één onderwerp identificeren. Dan krijg je te horen: 'Ik doe dit al jaren zo'. Als die Timmermans daar

aankomt, pakt hij iets heel belangrijks af. Dat wil ik niet!'. Timmermans citeerde instemmend het eurokritische Kamerlid Han ten Broeke van de VVD: Europa doet teveel beloften en boekt te weinig resultaat.

De eerste reacties leren dat Timmermans op twee fronten moet strijden: het interne ambtelijke apparaat dat graag op de oude voet doorgaat en de talloze belangengroepen. Vakbonden en milieubeschermers, de talloze NGO's en de andere lobby's plus de alsmaar groeiende Brusselse advocatenkantoren hebben vaak hun eigen belang bij de bestaande toestand. Dat blijkt namelijk uit hun zuinige reacties.

"Het is goed om Europese regelgeving tegen het licht te houden, in dor hout moet je kappen. Maar wij moeten oppassen dat belangrijke verworvenheden op het gebied van sociale rechten, volksgezondheid, milieu en consumentenbelangen - louter en alleen om economische belangen - op de helling gaan" reageerde PvdA-Europarlementariër Agnes Jongerius.

Haar kritische reactie sluit aan bij de meerderheid in Straatsburg. Maar Timmermans laat zich hiermee niet afschrikken. 'Wij halen de stofkam door alle sectoren: transport, landbouw sociale zaken', zo beloofde hij het Europees Parlement.

10. Plan-Juncker op schema

Het ambitieuze investeringsplan-Juncker (EFSI) van 315 miljard euro ligt nu volop ter discussie. Met 21 miljard EU-middelen als overheidsgarantie wil de Commissie in minimaal drie jaar via een multiplier effect megagrote investeringen van 315 miljard los maken. Slaagt het plan dan schept dat twee miljoen banen. De adder onder het gras is dat de ondernemerswereld haar investeringen op een laag pitje heeft staan. Er is volgens insiders geen tekort aan werkkapitaal, maar wel aan startklare grote projecten.

Inmiddels hebben Ministerraad EU, de Commissie en het Europees Parlement overeenstemming bereikt over de nadere uitwerking van het plan. Het parlement gaat akkoord met het aftappen van een miljard € uit Horizon 2020, het onderzoek en innovatiebudget en de Connecting Europe faciliteit. Het akkoord betekent volgens de Commissie dat het EFSI fonds al vanaf einde zomer 2015 projecten gaat financieren.

11. Conclusie

Remmende factor in voorgaande ambitieuze aanpak is het komende Britse referendum. Premier David Cameron legt volgend jaar de bevolking de vraag voor of zij wel bij de EU wil blijven. Voor een positief antwoord wil de Britse premier tevoren naar een afgeslankte EU. Zolang dat referendum niet achter de rug is werkt Cameron niet mee aan meer Europa. Dit zou de voorstanders van het uittreden van zijn land namelijk in de kaart spelen.

Onzeker is verder het lot van het gedurfde Commissieplan om de asielzoekers via landenquota te gaan spreiden. De eerste reacties leren dat hiervoor bij de EU-landen het vereiste draagvlak ontbreekt. Afwachten of onder druk van de omstandigheden tijdelijke maatregelen misschien toch wel haalbaar zijn.

Griekenland ten slotte zet de héle EU binnenkort weer op scherp. Een Grexit heeft gigantische gevolgen voor Europa en zelfs daarbuiten. Tegelijk maakt een dergelijk vertrek iedereen duidelijk dat spotten met de in steen gehouwen afspraken over de euro, zoals de Grieken al jaren doen, echt niet kan. Ontlokt een Grieks vertrek echter een cascade-effect dat de hele

eurozone ondermijnt? Niemand schijnt het te weten. Juni brengt de apotheose van dit Griekse drama.

Waarom Europa nu zo afbladdert

10 juli 2015

Vijf centrale problemen had Europa per 26 juni moeten afvinken. Dat gaat elk jaar, zo vlak voor de vakantie, meestal in de Europese Raad. Nu is er zelfs niet één kwestie opgelost. Niets lijkt nog te lukken. Waarom dit echec? Na de Europese verkiezingen zijn alle topfuncties ingevuld met volop ambitieuze krachten. De EU beschikt over voldoende financiën. Alle 28 lidstaten zetten hun nauwe relatie graag voort. Waarom bladdert Europa vandaag dan toch af?

1. Vijfvoudige inzet
De inzet is deze zomer vijfvoudig:

- het dwarsliggende failliete Griekenland
- per dag ruwweg 700 nieuwe bootvluchtelingen
- het oorlogsgeweld in Oost-Oekraïne
- de muntunie EMU op de been houden
- het Verenigd Koninkrijk dat af wil van Europa

Er is hierover afgelopen weken dag en nacht vergaderd. Politici, ambtenaren en verslaggevers snakken naar vakantie. Hieronder blijkt dat concreet weinig is besloten. Waar is kanselier Angela Merkel, informeel de hoogste leider in Europa? Waar bleef de hele Europese Raad? Volgens de verdragen bepalen die regeringsleiders toch ‘de algemene politieke beleidslijnen en prioriteiten’. Waar was voorzitter Donald Tusk waarvan wij niks horen?

Europa is al 5,5 jaar in de ban van Griekenland. Opmerkelijk, aangezien dat land niet eens twee procent voorstelt van de EU-economie. Aanvankelijk werkte Athene mee aan sanering. In ruil voor hervormingen kreeg Griekenland volgens de Europese Commissie per inwoner van dat land tot nu toe 33.000 euro steun. Dit los van de forse regionale en cohesie- en landbouwsteun van de EU.

Vorig najaar kwamen de resultaten boven de horizon. Griekenland stond genoteerd als in 2015 de snelste economische groeier in de Eurozone. Maar volgens het IMF is dat perspectief weggesmolten sedert de radicaal-linkse premier Alexis Tsipras begin 2015 in Athene het roer overnam.

2. Griekenland capituleert totaal
Tijdens een marathonvergadering van 22 uur moest de Griekse premier Alexis Tsipras in de ochtend van 13 juli capituleren. Na zes maanden dwarsliggen slikte Tsipras noodgedwongen de ene concessie na de andere. De Eurotop (vergadering van politieke leiders van landen met de euro) legde hem zeventien voorwaarden op. Zo’n strenge aanpak van een Lidstaat is echt ongekend. Griekenland bereikte wel dat het in de Eurozone mag blijven, een Grexit is (voorlopig?) vermeden. Toponderhandelaar Jeroen Dijsselbloem is daags na deze voor hem succesvolle marathon herkozen als voorzitter van de Eurogroep.

In de nacht van 15 op 16 juli gaf vervolgens een tegenspartelend parlement in Athene het groene licht voor de opgelegde maatregelen. In principe maakt dit besluit de weg vrij voor een derde reddingsoperatie. De onderhandelingen over de invulling van het derde pakket in de Eurogroep zullen de hele zomer in beslag nemen. Tegelijk is het onwaarschijnlijk dat premier Tsipras komende tijd eveneens een meerderheid vindt voor de uitwerking van de

reddingsoperatie. De dagen van zijn regering lijken daarmee geteld. De vraag is wat er daarna gebeurt.

Inmiddels kreeg Griekenland van de Eurogroep voor drie maanden een krediet van zeven miljard euro. Dit geld dient ter overbrugging naar het genoemde omvangrijke derde steunpakket waarvoor de onderhandelingen nu beginnen. Die onderhandelingen zullen enige maanden in beslag nemen. Het geld komt uit het slapende noodfonds van de EU, EFSM geheten en daterend uit 2010, waar nog voldoende in zat. De zeven miljard zijn bestemd voor aflossing door Griekenland van vervallen IMF- en ECB-leningen.

Tegelijk krijgt Athene van de ECB 900 miljoen noodsteun voor het op de been houden van de wankele banken. Daardoor kunnen, zij het mondjesmaat om een bankrun te voorkomen, na twee weken die banken weer open. De besluiten van de Eurogroep en de ECB werden mogelijk na de goedkeuring door het parlement in Athene van het akkoord gesloten in de genoemde Eurotop van 13 juli.

De Duitse Bundestag ging inmiddels eveneens akkoord, massaal zelfs. Toch bestaat in Duitsland en daarbuiten twijfel of Griekenland het beoogde veeleisende reddingpakket werkelijk zal uitvoeren. Leidende Griekse politici, waaronder premier Tsipras, hebben daarover hun twijfel uitgesproken. Daardoor komt nu Grexit, het uitstappen van Griekenland uit de eurozone (maar niet uit de EU), toch weer om de hoek kijken. De Europese Unie gaat kortom een hete zomer tegemoet.

3. Tsipras moet bloeden

Toen Tsipras op 8 februari begon als premier beloofde hij nooit of te nimmer per Memorandum steun te zullen vragen. Zo'n aanvrage gaat samen met pijnlijke hervormingen en bezuinigingen. De regering Tsipras zou daar een einde aan maken. Nu accepteert die regering toch een Memorandum met besnoeiingen op de overheidsuitgaven en hervormingen die véél verder gaan dan de voorbije jaren. Vooral Duitsland, Nederland, Finland en Oostenrijk hebben daarop als geldschieters aangedrongen. In een tweegesprek maandagochtend om zes uur kreeg Tsipras van kanselier Angela Merkel de keuze: óf uit de euro óf ongekende maatregelen slikken.

Enkele voorbeelden: verhoging van bepaalde btw-tarieven van 13 naar 23 procent en hervorming van het stelsel zodat het de staat meer opbrengt. Afslanking van de pensioenen (Grieken gingen vaak met 50 jaar met pensioen). Liberalisering van het bedrijfsleven. Zoals in Nederland vroeger, hebben ondernemers in Griekenland allerlei vergunningen nodig met als gevolg onnodige ambtenarij. Dat moet veranderen. Zodra de coalitie van uiterst links en uiterst rechts startte, draaide zij eerdere bezuinigingen alsnog terug. Die maatregel vervalt nu weer. Griekenland moet automatisch zijn overheidsuitgaven beperken zodra de vereiste overschotten op de begroting niet gehaald worden.

4. Griekenland staat te koop

Het voor de Grieken meest vernederende deel van het akkoord is het op te richten privatiseringsfonds. Griekenland moet voor 50 miljard staatsbezit (zoals havens, telecombedrijven, lucratieve stranden) verkopen. Premier Tsipras had in de Eurotop urenlang, maar tevergeefs, gestreden om deze aanval op de soevereiniteit van zijn land te vermijden.

De opbrengst gaat naar genoemd fonds dat onder toezicht komt van 'de Europese instellingen'. Vier jaar geleden hadden de Grieken dit bij de eerste reddingsoperatie al

beloofd. Maar daarvan is nooit veel terecht gekomen. Aanvankelijk was de opbrengst bestemd voor aflossing van de Griekse staatsschuld. Premier Tsipras kreeg echter gedaan dit tot de helft van de beoogde 50 miljard te beperken. Een kwart (12,5 miljard) wordt nu bestemd voor het overeind houden van de wankelende banken en een kwart voor investeringen die banen opleveren.

5. Toch schuldkwijtschelding
Uitermate belangrijk strijdpunt is kwijtschelding van de megagrote staatsschuld van Griekenland. Vooral Duitsland, Nederland, Finland e.a. zijn daar vierkant tegen. Voor Griekenland is het echter een halszaak. Het IMF steunt Athene op dit punt. De Griekse staatsschuld is volgens het fonds anders ondraaglijk. Wellicht sturen de onderhandelaars aan op een verlenging van de looptijd van de schulden en/of lagere rentetarieven. Dat komt eveneens neer op kwijtschelding, zij het in een mildere vorm. Het heet dan eufemistisch 'schuldherprofilering'

Dit derde beoogde steunpakket van circa 85 miljard volgt na eerdere pakketten van totaal 240 miljard. Die steun ging samen met beloften van Griekse kant tot binnenlandse hervormingen, tot bezuinigingen en privatisering van overheidsbezit. De uitvoering van die beloften door Griekenland was echter altijd onvoldoende. De vraag is nu welke garanties Athene geeft om het gebrekkige vertrouwen van de geldschieters in haar 'governance' te herstellen.

6. Consensusmachine nog intact
Terug nu naar sleutelfiguur Tsipras. Europa kende al eerder zulke notoire dwarsliggers. De Franse president Charles de Gaulle, begin jaren zestig. De Britse PM Margaret Thatcher tien jaar later. De Italiaanse premier Silvio Berlusconi in 2012. De Gaulle kreeg gelijk: de staatshoofden en regeringsleiders hebben vandaag in Europa de leiding. Thatcher kreeg na vijf jaar drammen haar korting op de Britse contributie. Berlusconi verdween stilletjes. Wat zal het lot van Tsipras zijn?

Aan de lopende band verrassen de Grieken met initiatieven (zoals het referendum). Om de andere dag is er een nieuwe deadline (de zoveelste allerlaatste Eurogroep). Werkt kortom ons persoonlijk adagium nog wel? Krachtens die ervaringsregel komt er in de allerlaatste seconden toch een compromis. Simpelweg omdat chaos iedereen zou opbreken. Doorbreekt Griekenland nu dit scenario? Dat is niet te verwachten. De consensusmachine Europa werkt nog. Draaien de Grieken echter niet bij, dan zal Europa maatregelen nemen die bij een Grexit chaos voorkomen.

7. Vechten voor verloren zaak
Zondag 25 januari koos Griekenland massaal voor een onervaren coalitie van extreem links en rechts. Het kabinet onder leiding van de eurocommunist Tsipras stopte met hervormen en verder bezuinigen. Tegelijk wilde de regering 7,2 miljard euro incasseren van Eurozone/IMF, plus 11 miljard voor noodlijdende Griekse banken. Dat botste, zowel met de eurolanden als met het IMF als met de ECB.

Na veel geharrewar kwam de Eurogroep op 20 februari onder leiding van Jeroen Dijsselbloem tot een compromis. Griekenland mocht tot uiterlijk 30 juni aanspraak maken op genoemde miljarden. Mits Athene acceptabele hervormingsvoorstellen zou overleggen. De Griekse regering weigerde dit.

Op 27 juni liep de Griekse minister van Financiën Yanis Varoufakis ‘alsof hij even naar de wc ging’ onverwacht weg uit de Eurogroep. Dat was het einde van een marathon aan vergaderingen. Drie dagen later liet Athene de deadline van 30 juni verstrijken. Genoemde 7,2 plus elf miljard klaar staande steun vervielen zo doende. Ten slotte beschuldigde Varoufakis voorzitter Dijsselbloem c.s. van terrorisme (dagblad El Mundo van 4 juli).

Eigenlijk vocht de Griekse regering vanaf het begin voor een verloren zaak. ‘Zij had gehoopt de eurozone in twee kampen uiteen te spelen. Dat is mislukt. Zij staan namelijk hélemaal alleen. Griekenland een uitzondering toestaan is onrechtvaardig voor wie wél zijn huiswerk heeft gemaakt. Neem Spanje en Portugal. In die donorlanden herleeft de economie alweer’, zei op 25 februari de vroegere voorzitter van de Europese Raad, Herman Van Rompuy. Dat beeld is sindsdien niet veranderd.

8. Vier verloren maanden

Na de Europese Raad van 25 februari noteerden wij hier: ‘De Griekse problemen zijn in de Europese Raad kort aan de orde geweest. Opmerkelijk was het commentaar van de drie andere berooide landen, Spanje, Portugal en Ierland, die eveneens draaien op financiën van Eurozone (ESM en EFSF) en het IMF. Zij ageerden het felst tegen extra steun aan Athene. Deze landen zien in nieuwe ondersteuning het bewijs dat wie zijn verplichtingen niet naleeft wordt beloond. Extra steun aan de Grieken is in genoemde landen, die wél hun afspraken zijn nagekomen met pijnlijke gevolgen voor hun burgerij, niet uit te leggen. In haar traditionele Aswoensdagrede was Merkel vol lof voor de drie. ‘Solidariteit moet altijd van twee kanten komen’, aldus de steek onder water naar Athene van de kanselier. Dat beeld is sindsdien evenmin veranderd.

9. Waar is kanselier Merkel?

De voorbije maandenlange onderhandelingen verliepen anders dan voorheen. Vanaf 2010 tot eind vorig jaar was de crisis Chefsache. Dus de Europese Raad had de leiding en deed de onderhandelingen meestal. Waarom is dat ineens veranderd? En waarom zit er totaal geen structuur meer in dit beraad?

De Poolse voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk, mist het initiatief van zijn voorganger Herman Van Rompuy. Polen wil zelf niet eens de euro als munt hebben. Commissievoorzitter Juncker greep als totale insider (acht jaar lang voorzitter van de Eurogroep) de leiding. Maar de Commissievoorzitter krijgt bij een Chefsache geen hoofdrol. De Eurogroep dan? Die ministers kwamen na hun zoveelste mislukte beraad steeds cynischer naar buiten. ‘Zij raakten gefrustreerd’, aldus de Ierse premier Enda Kenny op 26 juni.

Er is echter meer aan de hand. Het onvoorspelbare optreden van premier Tsipras en zijn flamboyante minister van Financiën Varoufakis (inmiddels afgetreden) is iedereen in het verkeerde keelgat geschoten. Merkel, Tusk en zelfs Juncker (die Tsipras aanvankelijk kuste als was het zijn dood gewaande zoon) hebben het gehad met de Grieken. ‘Het onderlinge vertrouwen waarop men hier onderhandelt, mist. Zij gunnen die Tsipras geen akkoord’, concludeerde een insider drie weken geleden al.

Daarna kwam dat referendum. Op zichzelf verdedigbaar. Het was democratisch geweest als de Griekse leiders een steunpakket met Eurogroep/IMF/ECB hadden onderhandeld en voorgelegd aan het volk. Desnoods zonder enig stemadvies. Maar een volksraadpleging organiseren met als inzet ‘nee’, wijst eerder op kwade wil.

10. Uur van de wraak
Verder speelt mee dat de Frans-Duitse as vastzit. Frankrijk voldoet zelf niet aan de EMU-normen. Het ontbreekt president Hollande aan Europees gezag. Hij zit op de toegeeflijke golflengte die Merkel tegenover Griekenland juist mijdt. Op haar eentje brandt kanselier Merkel haar vingers niet aan dit dossier.

'Dit zijn financieel-technische onderhandelingen, die veel ministers van financiën zelfs boven de pet gaan', zegt Merkel. Dat argument hebben wij in de voorafgaande jaren echter nooit gehoord. Keer op keer arrangeerde Merkel topberaad dat een uitweg creëerde.

Bovendien zijn er verborgen agenda's. De bekwame maar weinig soepele Duitse minister van Financiën, Wolfgang Schäuble, ligt dwars. Twee derde van de Duitsers heeft grote twijfels over nog meer miljarden voor spilziek Griekenland. Schäuble sponsorde Athene sedert 2010 met ruwweg 85 miljard, aldus weekblad Der Spiegel. 'Vijf jaar al drinkt hij uw bloed, zeg nu NEE' stond op Griekse verkiezingsaffiches. Daar kan geen Duitser ruimhartig op reageren.

Schäuble zou het bovendien Merkel niet gunnen een verlossend akkoord te sluiten. Zij was het die vijftien jaar geleden Schäuble's droom doorkruiste om bondskanselier te worden. Later mikte hij op het bondspresidentschap. Maar dat hield Merkel weer tegen. In 2010 hadden de twee slaande ruzie over de aanpak van de Grieken. Schäuble moest ook dit weer van haar verliezen. Schäuble zat al in de Bondsdag toen Merkel in de DDR nog haar schoolhuiswerk maakte. Na 45 jaar loopt zijn politieke loopbaan ten einde. 'Het uur van de wraak breekt aan', aldus Spiegel Online International van 12 juni en andere Duitse media.

11. Het IMF als dwarsligger
Het IMF is een andere stoorzender. Dit fonds met zijn wereldwijde reputatie als saneerder heeft alle vertrouwen in Griekenland verloren, zo leert haar rapport van 2 juli. Volgens het IMF heeft Griekenland boven op de diverse vorige hulpprogramma's nu snel een derde steunpakket nodig: tien miljard meteen en vijftig miljard wat later. Het IMF wil daaraan 24 miljard bijdragen. Maar dan moeten de landen met de euro de Griekse staatsschuld tegelijk kwijtschelden. Het IMF denkt aan kwijtschelding gelijk aan dertig procent van het Griekse nationale inkomen.

Zonder deelname van het IMF gaan o.a. Duitsland en Nederland nooit akkoord met nieuwe steun. Maar juist voor die landen (en veel andere) is kwijtschelding van de Griekse schulden nu onbespreekbaar. Want na zo'n schuldkwijtschelding leunen de Grieken meteen weer achterover. Zo'n besluit zou pas echt alom in Europa de euroscepsis verder aanjagen.

12. Regime change: stiekeme hoop
Brussels beraad heeft als kenmerk dat het dag en nacht voortduurt, desnoods wekenlang. Maar uiteindelijk komen ze er áltijd uit. Lukt het ondanks diverse Europese toppen en een reeks vergaderingen van de Eurogroep nu niet? Dan speelt mee dat veel nationale leiders het eurosceptische Syriza geen lang leven gunnen. Zij mikken op een regime change in Athene.

Volgens de Financial Times van 3 juli vindt de Spaanse premier Mariano Rajoy het gestuntel van regeringspartij Syriza schitterend. In Madrid wil vergelijkbaar Podemos dit najaar Rajoy van de troon stoten. De Griekse minister van defensie Panos Kammenos waarschuwde al: 'Het leger staat klaar om de interne veiligheid van het land te verzekeren'. Een staatsgreep dus.

‘Dat komt er van als je op extremisten stemt’, zal Rajoy de Spaanse kiezers dit najaar voorhouden. Andere zuidelijke leiders hebben evenmin veel op met Tsipras. ‘Italië gaat niet meebetalen aan de Griekse pensioenen’, zo spotte premier Renzi op 1 juli op bezoek bij Merkel. (Later draaide Renzi overigens weer bij).

Ten slotte is er hemelsbreed verschil met de vorige crises. Destijds hevige opwinding op de financiële beurzen. Nu niet. De banken hebben hun investeringen in Griekenland afgebouwd. De Griekse mammoetschuld zit nu voor tachtig procent bij de nationale ministers van financiën. ‘Wij hebben in december 2012 al 75 procent kwijtgescholden van de openbare schuld in handen van private investeerders’, aldus Van Rompuy in dagblad DE TIJD van 4 juli. Er zijn afgelopen jaren talloze maatregelen genomen om besmetting naar andere landen te verhinderen, zo is het algemene gevoel.

13. Leiders houden muntunie af

Lauw, heel lauw, was de reactie op het recente ambitieuze plan om de wankele EMU wat te verstevigen. Na alle ellende met zwakke eurolanden zou je denken dat de leiders zo’n rapport verwelkomen. Dat is in de Europese Raad gebruikelijk, maar nu niet. De Europese Raad heeft er slechts ‘kennis van genomen’, aldus de conclusies.

‘Hoe krijgen wij na alle gedonder van de voorbije jaren een betere EMU?’ Tijdens de laatste oktobersessie vroegen de staatshoofden en regeringsleiders aan de vijf Europese voorzitters hierover een rapport. Completing Europe’s Economic and Monetary Union, een heldere nota van 12 kantjes, kiest koers. Het stuk bevat voorstellen op economisch, financieel, budgettair en institutioneel terrein. De voorzitters willen de EMU optuigen in twee fasen, de korte en de lange termijn.

De korte termijn komt neer op voortzetting van wat al gebeurt. Economisch en sociaal hervormen, de interne markt verdiepen, streven naar een kwalitatief hoogwaardig en betrouwbaar openbaar bestuur. Elk land moet een Budgettaire Raad in het leven roepen die de nationale inkomsten en uitgaven voortaan in de gaten houdt.

Voor de langere termijn mikt het rapport op een Economic Union, een Financial Union, een Fiscal Union en uiteindelijk een Political Union. Dat vereist overdracht van nationale zeggenschap, aldus het rapport. Mario Draghi, de president van de ECB bepleit dit al jaren. Die oproep kreeg nu de steun van de voorzitters Juncker als coördinerend auteur, Tusk (Europese Raad), Dijsselbloem (Eurogroep), Draghi (ECB) en Schulz (Europees Parlement). Maar tevergeefs. De Europese Raad komt niet op het rapport terug, zo leren de conclusies. Je gaat dan toch denken dat de staatshoofden en regeringsleiders het afbladderen van de muntunie niet willen tegenhouden.

14. Nederland houdt muntunie af

In een brief aan de Tweede Kamer (23 juni) laat het kabinet weten ‘gereserveerd te zijn over een aantal denkrichtingen voor de lange termijn’ van de genoemde voorzitters. Dit is het bekende liedje. De Nederlandse regering is intern te verdeeld om zelf een richting te duiden. Afhoudend reageren op wat anderen bedachten is altijd wel mogelijk.

In de Tweede Kamer zei premier Mark Rutte dat Nederland alleen achter de korte-termijn-opties staat. ‘Laat de eurolanden eerst maar eens hun bestaande afspraken nakomen’, aldus Rutte. Daar zit wat in. Sedert 2010 zijn er zes omvangrijke pakketten maatregelen afgesproken. Het Six-pack en het Two-Pack (strikte begrotingsdiscipline), het Fiscal Compact

(afgedwongen nul tekort op staatbegroting), het Euro Plus Pact (versterkte concurrentiekracht) en het ambitieuze EU2020 (hervormingen op allerlei gebied). Werden deze afspraken werkelijk nageleefd – wat totaal niet het geval is - dan was de kou uit de lucht.

15. Leiders weigeren bootvluchtelingen
Een onaangename twist in de Europese Raad met verwijten over en weer (aldus de president van Litouwen Dalia Grybauskaité). Dat gebeurt zelden. Het debat over de groeiende migrantenstroom richting Europa prikkelde in de nacht van 25 juni de emoties. De staatshoofden en regeringsleiders wisten geen raad. Want 153.000 (dus bijna duizend vluchtelingen per dag) zijn in de eerste helft van dit jaar aan de zuidelijke grenzen gearriveerd, aldus Frontex. Zij komen via de Middellandse Zee, dan wel de westelijke Balkan. Een stijging van 150% vergeleken met vorig jaar. Talloze niet opgemerkte grensoverstekers vallen nog buiten deze telling. Intussen zwelt de stroom aan.

De Commissie wilde vanuit Italië en Griekenland 40.000 vluchtelingen uit vooral de oorlogsgebieden Syrië en Eritrea verplicht spreiden. Nu dragen twee EU-landen die last. Het spreiden zou per land verlopen op basis van inwonertal, welvaart, hoogte van de werkloosheid en het aantal al eerder geaccepteerde vluchtelingen.

Verschillende leiders (Frankrijk, het VK, de Baltische staten, Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije) keerden zich vierkant tegen deze aanpak. Zij willen geen opgelegde quota. Die creëren namelijk een aanzuigend effect. ‘Als je de EU weet te bereiken, dan heb je recht op opvang, op een asielprocedure en op een advocaat’, aldus migratie-expert Tineke Strik van de Radboud Universiteit in weekblad De Groene van 21 mei. Quota doorbreken bovendien het Verdrag van Dublin. Dat verplicht de vluchtelingen asiel aan te vragen in het Europese land waar zij aankomen.

16. Verplichte spreiding van tafel
Daarop viel de Italiaanse premier Matteo Renzi uit. ‘Is dit nu jullie idee van wat Europa betekent? Nou, dan mogen jullie het van mij houden. Als er geen onderlinge solidariteit meer is, wat zitten wij hier dan onze tijd te verdoen’. Tegelijk kregen Commissievoorzitter Juncker en Raadsvoorzitter Donald Tusk een woordenwisseling. Zoals eerder bij het energievraagstuk koos Tusk - hoewel toch verplicht onafhankelijk voorzitter – net als Polen radicaal tegen quota.

Ook Juncker kreeg de wind van voren. Hij deed met zijn quota een voorstel waarvan hij wist dat het niet realistisch was. ‘Kan mij geen bliksem schelen. Ik zit hier niet om 28 EU-landen naar de mond te praten, maar ben wel geïnteresseerd in die 60.000 vluchtelingen’, zo was zijn verweer.

De verplichte spreiding ging dus van tafel. En daarmee de solidariteit tussen de EU-landen. Afgesproken is dat 23 EU-landen in de loop van juli op basis van vrijwilligheid de Commissie laten weten hoeveel vluchtelingen zij willen opnemen. Het VK, Denemarken en Ierland zijn hiervan vrijgesteld krachtens de EU-verdragen. Hongarije (krijgt al veel vluchtelingen) en Bulgarije (te arm) doen evenmin nee.

Premier Rutte verwacht op vrijwillige basis toch op de beoogde 40.000 uit te komen. Voor Nederland had invoering van verplichte quota trouwens geen groot verschil gemaakt. Ruttes prognose is inmiddels al achterhaald. ‘De aangemelde aantallen blijven ver achter bij de

verwachtingen'. Dat staat in een uitgelekte interne nota van het Luxemburgse EU-voorzitterschap.

17. Kanseliers' grootste opgave
Los van het voorgaande werken alle 28 EU-landen wel mee aan de hervestiging van 20.000 ontheemden, afkomstig uit vluchtelingenkampen van de VN. Het Nederlandse aandeel beloopt hier 4,35%, dus 870 personen. Daarmee komt het aantal toelatingen op het einddoel van 60.000.

De Europese Raad besloot verder tot een strikter uitzetsysteem van illegalen. 'Alle illegale migranten moeten terug', onderstreepte Tusk na afloop van de Europese Raad. Hij vindt Spanje het voorbeeld van een geslaagde aanpak van de uitzettingen. 'Daar kunnen wij nog wat van leren. Doen wij dat niet, dan gaat het hele Schengensysteem naar de knoppen', waarschuwde Tusk.

Tegelijk krijgen de landen waar de vluchtelingen vooral arriveren (Italië, Hongarije, Griekenland, Malta) extra financiële en ambtelijke steun. Gaat de huidige stroom door, dan ontvangt het EU-zuiden dit jaar circa 300.000 vluchtelingen. Die opvang van 60.000 is dus een druppel op de gloeiende plaat.

'Er komt een reusachtig probleem op ons af. Europa moet maar zien of het die vluchtelingenstroom wel aankan. Dit wordt in Europese zaken de grootste uitdaging in mijn tijd als kanselier', verklaarde een doodvermoeide kanselier Merkel in de vroege ochtend van 26 juni, nadat de vergadering vijf nachtelijke uren over het probleem had gekibbeld.

18. Welkom pauzenummer
'Deze top wordt een mijlpaal in onze heronderhandelingen over het Britse EU-lidmaatschap', twitterde PM David Cameron bij zijn aankomst in Brussel. Om de hitsige sfeer rond de bootvluchtelingen wat af te koelen kreeg de prime minister tien minuten om zijn beoogde hervormingen te schetsen. Men sprak spottend van een 'welkom pauzenummer'. Cameron bracht geen duidelijkheid. 'Hij houdt zijn kaarten voor de borst. De Britse eurosceptici zullen hem anders achtervolgen met nieuwe eisen', zegt een betrokken diplomaat.

Via Camerons gesprekken met regeringsleiders is uitgelekt dat hij een vijftal veranderingen wil. De 'ever closer Union', waarbij de natiestaten uiteindelijk overbodig zouden worden, moet als doel vervallen. De eurozone mag geen bedreiging vormen voor de City in Londen. Groepen van nationale parlementen moeten Europese wetgeving kunnen tegenhouden. EU-burgers uit andere landen krijgen minder sociale uitkeringen. Meer vrijheid voor het bedrijfsleven.

Het kwam goed uit dat de leiders niet hoefden te reageren. Zij denken hier namelijk zeer uiteenlopend over. Frankrijk en Polen zijn afwijzend. Maar bijvoorbeeld Duitsland (Merkel), Nederland en Hongarije (Orbán) staan niet afwijzend tegenover enige afslanking van 'Brussel'. Om geruzie te vermijden is het punt 'referendum in/uit' weggeschoven naar de Europese Raad van december. In de Financial Times van 10 juni toonde Europees vicevoorzitter Frans Timmermans enige sympathie voor de Britten. 'Die hebben nu eenmaal een andere politieke cultuur'.

19. Sancties tegen Rusland

Eigenlijk had de Europese Raad het stagnerende Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) willen bespreken. Daartoe was de SG van de Navo, Jens Stoltenberg, genodigd. Maar dit onderwerp kwam onder druk van de politieke actualiteit (alweer!) in de knel. Uiterlijk over een jaar presenteert Hoge Vertegenwoordiger Federica Mogherini 'een algehele strategie voor het buitenlands en veiligheidsbeleid', aldus de conclusies.

Om gekibbel te vermijden had voorzitter Tusk het agendapunt sancties tegenover Rusland overgedragen aan de ministers van Buitenlandse Zaken. De kwestie is controversieel omdat enkele landen en bedrijfstakken veel last hebben van de Russische tegenmaatregelen. Genoemde ministers hebben op 22 juni de economische sancties tegen Rusland verlengd tot midden januari 2016.

De eerste sancties dateren van 2014 na de Russische annexatie van de Krim. Invloedrijke Russen kregen toen een inreisverbod opgelegd. Na de afscheiding van een deel van Oost-Oekraïne met steun vanuit Moskou, werden de sancties uitgebreid. In juli vorig jaar, na de ramp met de MH17 besloot de EU tot nieuwe economische sancties. Inmiddels zijn alle drie pakketten sancties verlengd tot rond de jaarwisseling. Doel is Moskou te dwingen haar destabiliserende rol in Oost-Oekraïne op te geven. Over de annexatie van de Krim hoor je overigens niemand meer.

20. Conclusie

De genoemde problemen vertonen allemaal gebrek aan Europees engagement. Zodra het er om gaat spannen, prefereren regeringen hun eigen nationale aanpak. Die voorkeur sluit aan bij wat het publiek vandaag van Europa vindt. Dat voorspelt niet veel goeds voor Europa. ´Iedereen spreekt hier over de noodzaak van meer eenheid. Maar dit debat toont nu juist aan hoe verdeeld wij zijn', klaagde voorzitter Donald Tusk op 8 juli in Straatsburg.

Een 'knock out' voor Tsipras en Juncker

21 augustus 2015

Op wiens naam komt de historische nacht van 12 juli waarin het vertrek van Griekenland op het spel stond? Merkel, Tusk en Tsipras zijn de kandidaten. Na afloop claimde president Hollande de rol van bemiddelaar. Dat wijst er al op dat hij niet in aanmerking komt. Wie was de grote verliezer? Waarom speelde onze premier ook een beslissende rol? Wat zegt het verloop van die enerverende nacht over het functioneren van de Europese Unie? Ten slotte: waarom wil voorzitter Tusk ‘méér Montesquieu’?

1. Inleiding
‘Ik kwam op kantoor en hoorde dat president Juncker niet bij het topberaad was. Hij mocht niet. Echt, ik kon het niet geloven. In de loop van de nacht bleek dat de onderhandelingen liepen tussen uitsluitend kanselier Merkel, president Hollande, minister-president Tsipras en Tusk als voorzitter van de Eurotop. Geen Juncker, geen Dijsselbloem en geen Draghi van de ECB. Juncker, als Commissievoorzitter weggespeeld. Echt ik kon het niet geloven’, aldus een hoge functionaris van de EU-Raad over de laatste Eurotop met als inzet Griekenland.

2. Het uur nul
Bij topconferenties hangt het resultaat af van de voorbereiding. Staatshoofden en regeringsleiders gaan niet over details. Zij kunnen wel de laatste politieke hindernissen wegnemen via geven en nemen. Maar zo ging het deze keer niet. Dit akkoord kwam er over de rug van de Grieken. Minister-president Alexis Tsipras valt dus meteen al af als mogelijk overwinnaar.

Het verhaal begint in de nacht van 26 op 27 juni als Tsipras iedereen verrast met een groot referendum. Alle lopende onderhandelingen met ‘Brussel’ zijn daarmee van de baan. De Griekse kiezer wordt gevraagd al of niet door te gaan met bezuinigen en hervormen. Het bizarre regeringsadvies om nee te stemmen wordt door 61 procent van de kiezers overgenomen.

Daags na het referendum van 5 juli besluit de Eurogroep het lopende steunprogramma, waar in totaal nog 18,2 miljard in zat, definitief te beëindigen. Dat geld liep Griekenland door dat referendum mis. Dit was de eerste grote misrekening van Tsipras en zijn flamboyante minister van Financiën Yanis Varoufakis. Tegelijk staakte de ECB haar ondersteuning van de Griekse banken. Die gingen dicht. Dat was het uur nul.

3. Tsipras de oren gewassen
De Grieken hadden met hun referendum gegokt en verloren. Al zagen veel media dat daags daarna anders. Die dachten even dat de Grieken met hun massale nee toch wel hadden gescoord. Hoe dan ook: Griekenland zat nu op zwart zaad. Tegelijk stevende de Eurozone af op een enorme crisis. Dit was het moment waarop Donald Tusk, voorzitter van de Europese Raad (alle 28 EU-leiders) en van de Eurotop (alleen de 19 landen met de euro als betaalmiddel), in actie kwam.

Het Griekse failliet wordt Chefsache, dus een kwestie van de hoogste politieke leiders. Dat was tussen 2010 en 2012 ook zo geweest. Op 6 juli roept Tusk een Eurotop bijeen. Meteen komt het vastgelopen radarwerk los. Diezelfde dag een Frans-Duitse topconferentie als aanloop naar de Eurotop van de 7e.

In Parijs schreven Hollande en Merkel de slotverklaring van de Eurotop. Zij draaien de rollen om: laat onwillig Athene zelf met voorstellen komen als men daar een Grexit wil vermijden. Twee: er komt pas steun als Griekenland tegelijk tóch diepgaand hervormt én haar zieke financiën saneert. Dit was het antwoord van de landen met de euro op het referendum. Griekenland moest dus volledig bakzeil halen.

Tijdens de Eurotop van 7 juli is premier Tsipras de oren gewassen. Het was 17 tegen 1. De Franse en de Italiaanse ministers zijn vanwege hun eigen gammele economie anders soepel tegen andere zondaars. Nu trokken zij eveneens van leer. Door het onverhoedse referendum had Griekenland alle vertrouwen verspeeld. Premier Mark Rutte is na afloop in Brussel anders altijd erg voorzichtig. Nu was hij straight: 'alleen een klein wonder kan de situatie nog redden' (en dat bleef hij maar herhalen).

4. Tusk ten einde raad

Min of meer ten einde raad schrijft voorzitter Tusk op die 7e juli voor de komende zondag een extra Eurotop uit. Voor dezelfde 7e roept hij bovendien een buitengewone Europese Raad (dus met het Verenigd Koninkrijk, Denemarken e.a.) bijeen.

Daags daarna speculeert Tusk in het Europees Parlement op een 'worst-case scenario, waarin wij allemaal de klos zijn'. Hij maakt duidelijk waarom er twee topconferenties nodig zijn. Alleen die kunnen het nu welhaast onvermijdelijke vertrek van Griekenland afhandelen. Dat was wel even schrikken, vooral voor de Grieken, die juist tegen Grexit hadden gestemd.

Premier Tsipras had zich in de Eurotop van 7 juli tevergeefs verdedigd. 'Die massale nee stem was geen nee tegen de euro'. Hij beloofde dezelfde week nog diverse (tot dan toe voor hem onbespreekbare) voorstellen naar Brussel te sturen. Dat pakket is vervolgens door de Eurogroep van 12 juli onder leiding van minister Jeroen Dijsselbloem als onvoldoende afgewezen.

Intussen had Tsipras zijn minister van Financiën Yanis Varoufakis, die hem naar verluidt had opgestookt tot dat referendum, vervangen. In plaats kwam de eveneens marxistisch geschoolde Euclid Tsakalotos. Daarna gaat het snel. Op zondag 12 juli komt Dijsselbloem met de Eurogroep inclusief deze Tsakalotos tot een pre-akkoord. Op zeven cruciale punten na – die tussen haakjes in de tekst staan – ligt totale overeenstemming ineens binnen handbereik.

Dit pre-akkoord opent de weg naar een totaalakkoord. Topconferenties slagen zoals gezegd mits er maar degelijk voorbereidend werk is verricht. Zal de Eurotop die zeven resterende breekpunten wegwerken of wordt het toch een Grexit?

5. Grexit, nu of later

Het is intussen zondag 12 juli, de Brusselse dag des oordeels. Terwijl de topleiders op de 8e etage van de EU-Raad bijeenzitten is Grexit in de overvolle perszaal het gesprek van de dag. Aan de vooravond van het fiasco van de euro komen de media op het spoor van Plan B: een Eurozone zonder Griekenland. Hoe pakt Europa (vooral de ECB in Frankfurt) dat aan?

De kabinetschef van Tusk heeft in een besloten vergadering het draaiboek onthuld. Onderstaande maatregelen zijn vermeldenswaardig omdat Grexit later mogelijk toch de uitkomst wordt. Valt Griekenland uit de boot, zodat het landsbestuur daar instort, dan luidt het scenario in Brussel:

1. Diverse noodmaatregelen die de ECB en de Europese Commissie al eerder in stilte prepareerden.
2. Massale humanitaire hulp (medisch, voedsel) door de Commissie.
3. Uiteenlopende technische en financiële bijstand, als de Grieken daarom vragen.
4. Versterking van de EMU en de euro om te voorkomen dat na Griekenland de 'onomkeerbare' Eurozone uiteenrafelt.

6. De val van Juncker (1)
Nu terug naar het topberaad van zondagmiddag 12 juli. Om vier uur neemt de Eurotop onder leiding van Tusk het hele probleem over. Dijsselbloem c.s. hebben hun werk gedaan: een conceptakkoord. Dan volgt een marathon van zeventien uur tot daags daarna negen uur. Het verloop daarvan verdient nadere analyse. Eerstens omdat je van uur tot uur ziet hoe de volop tegenspartelende Tsipras toch alle pillen slikt. Verder leert het verloop wie Europa regeert zodra het er om gaat spannen.

Ten slotte bevestigt de uitslag van deze Eurotop dat de euro een politieke zaak is. Economische argumenten wegen zwaar, maar soms geeft de politieke situatie de doorslag. Daar past geen Grexit in. De EU durft om strategische redenen Griekenland nu niet te laten vallen. Het zou Athene in de handen van Rusland kunnen drijven.

Tijdens het nachtelijke beraad vroeg premier Tsipras of zijn nieuwe minister van Financiën Tsakalotos er bij mocht. Waarop Merkel zei: 'Okay, maar dan ook mijn minister Schäuble'. Waarop Tsipras verbleekte, want Wolfgang Schäuble is de grote boeman. 'Grapje' reageerde Merkel. Tsakalotos komst was totaal ongebruikelijk. Maar het moest. Omdat Tsipras niet alle details beheerst. Twee omdat de Griekse leider (om begrijpelijke redenen) tekenen van oververmoeidheid begon te vertonen.

7. De val van Juncker (2)
De afwezigheid van Juncker is buitengewoon verrassend. De Commissievoorzitter is er namelijk altijd bij. In tegenstelling tot zijn voorganger José M. Barroso is Juncker (voormalig langdurig voorzitter van de Eurogroep) de best geïnformeerde politicus als het over de muntpolitiek gaat.

Met Tusk en Juncker heeft Europa twee kapiteins op één schip. Als rivaal van Tusk had Juncker afgelopen maanden de problematiek van de euro naar zich toegetrokken. Voorheen was Herman van Rompuy, Tusk's voorganger, dé coördinator. Tusk had dus een eigen belang om zich nu van Juncker te ontdoen.

Er speelt nog hier meer. Juncker wil van de Europese Commissie een politiek orgaan maken. Dus de toekomstige regering van Europa waarvan de federalisten droomden. In Berlijn, Parijs en andere hoofdsteden is deze aanstellerij slecht gevallen. Daar is de Europese Raad hét leidende politieke orgaan. Berlijn apprecieert het niet hoe Juncker het Griekse probleem naar zich toe trok (en dan ook nog met weinig succes).

Volgens de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 29 juli wil minister Schäuble nu zelfs de Commissie gaan ontmantelen. Haar belangrijkste bevoegdheden, het concurrentiebeleid en de interne euromarkt, worden beter afgesplitst. Schäuble wil daarvoor aparte bureaus creëren. Volgens de Britse Daily Telegraph doet Duitsland zo een reuzenstap naar het Verenigd Koninkrijk. Londen blijft dan wel EU-lid.

Juncker kan kortom beter een toontje lager zingen. Zoals zijn voorganger Barroso (terecht dus) tien jaar achtereen deed. Die voerde altijd ijverig uit wat de Europese Raad de Commissie opdroeg.

8. Het marathon tijdpad
Blijkens de tweets van Tusk's woordvoerder Preben Aamann is de top als volgt verlopen.

16.00 - 16.20 Opening en toespraak van EP voorzitter Schulz
17.00 - 18.10 Eerste voltallige zitting Eurotop
18.10 - 20.15 Eerste ronde toponderhandelaars
20.15 - 23.30 Tweede voltallige zitting Eurotop
23.30 - 04.15 Tweede ronde toponderhandelaars
04.15 - 05.30 Derde voltallige zitting Eurotop
05.45 - 08.40 Derde ronde toponderhandelaars
08.40 - 08.55 Finale plenair

Dit verloop leert dat de Eurotop, hoewel die zeventien uur duurde, nog geen zeven uur vergaderde. De resterende tien uur zaten de vier genoemde toponderhandelaars bijeen. Daar is het akkoord verwekt en geboren. In feite was dit een Eurotop met daarbinnen nog weer een minitop van Merkel, Hollande, Tusk en Tsipras. Het is niet voor het eerst dat een 'historische' EU-top op die manier slaagt. Maar hoe ging dat dan?

9. Vóór het limoncello sorbet
Tusk begon de top met de twee kantjes tekst met daarop zeven openstaande problemen die Dijsselbloem namens de Eurogroep had achtergelaten. Al voor het gezamenlijke diner met o.a. roast chicken en limoncello sorbet trekken de hoofdrolspelers zich terug.

Volgens Peter Ludlow van de Brusselse denktank Eurocomment hanteerde Tusk een driezijdige strategie. Een: na alle getwist van de voorbije weken is de inzet een totaalakkoord en wel nu, vannacht. Twee: onderhandelen met circa twintig leiders (m/v) rond de tafel, dat lukt nooit. Wij onderhandelen met zijn vieren.

Zeventien regeringsleiders plus Commissievoorzitter Juncker vielen zo uit de boot. Ten slotte: wordt het beraad technisch, dan sturen wij dat probleem naar de ministers van financiën. Zij moeten dat later maar oplossen. 'En het overbruggingskrediet voor Griekenland dan?', vroeg Juncker. 'Te ingewikkeld. Dat regelt de Eurogroep maar', antwoordde Tusk snedig.

10. Drie resterende problemen
De tweede overlegronde duurde bijna vijf uur. Er resteren dan drie problemen. Voorjaar 2011 had Griekenland plechtig beloofd voor 50 miljard staatsbezit te verkopen. Met de opbrengst zou het land zijn megagrote staatsschuld deels aflossen. Daarvan is nooit wat terecht gekomen. Duitsland wilde nu een privatiseringsfonds creëren, onder haar leiding. Dat fonds zou vanuit Luxemburg het Griekse tafelzilver verkopen. Dit werd uiteindelijk hét grote breekpunt. De oplossing volgt hieronder.

De Grieken wilden verder het strenge IMF voortaan buiten de deur houden. Dat fonds saneert wereldwijd en is dan onverbiddelijk. Het IMF is – in tegenstelling tot leiders als Juncker en Hollande - niet vatbaar voor het smoezen en uitstellen waarin de Griekse leiders zo uitblinken.

11. Premier Rutte in de finale
Griekenland wilde een massaontslag van overbodige ambtenaren die het later had teruggedraaid, niet alsnog doorvoeren. Nederland en andere kleinere landen slikten dit niet. Griekenland had destijds zwart op wit dergelijke bezuinigingen beloofd.

Premier Rutte wordt gezien als de vertegenwoordiger van de zestien kleinere landen met de euro. Dus werd hij door voorzitter Tusk er in de loop van de nacht bij geroepen. Weer moest Tsipras door de pomp.

Rutte's interventie wijst er op dat bij dit euro-overleg Duitsland en Frankrijk niet de dienst uitmaken. De Eurotop beslist bij unanimiteit. Daarom is voor elk detail de instemming nodig van de kleinere landen. Reken maar dat Rutte zijn eervolle interventie bij zijn collega's heeft afgestemd.

12. Stropdasloze diplomaten
Tussen vier en vijf uur in de morgen verschijnt met de zon, een akkoord boven de Brusselse horizon. De boze Grexit droom is over. Wel is intussen premier Tsipras totaal uitgekleed. De man beseft dat hij zijn kompanen in Athene nu echt (telefonisch) moet raadplegen. Daar krijgt Tsipras dan zó op zijn kop dat hij ineens weer terugkrabbelt. En dit zowel over het privatiseringsfonds als over het IMF.

Volgens sommige bronnen kregen Merkel en Tsipras op dat moment slaande ruzie. Beiden zouden weggelopen zijn van het beraad, had Tusk hen niet lijfelijk tegengehouden. 'Bedreigingen over en weer. Deuren worden dichtgegooid. Wachtend in slaap gevallen, nu wakker geschrokken diplomaten rennen stropdasloos rond. Grexit is ineens toch weer de realiteit', aldus analyses in weekblad Politico en de Financial Times.

'Allemaal onzin' zegt Dijsselbloem later in een lang interview met de Wall Street Journal van 16 juli. De kanselier is geen moment melodramatisch, laat staan van slag geweest. 'Dat is gewoonweg niet haar manier van opereren'. Maar het heeft er die ochtend wel degelijk gespannen. De waarheid van de twee visies ligt waarschijnlijk ergens in het midden.

13. Premier Tsipras scoort
Tsipras eist dat het privatiseringsfonds niet in Luxemburg komt maar in Athene onder leiding van de Grieken. Met president François Hollande als bemiddelaar is hierover drie uur gekibbeld. Uiteindelijk neemt Merkel er genoegen mee het fonds in Athene te laten. Met een Griekse directie, maar onder controle van Brussel.

Tsipras kreeg verder de toezegging dat een kwart van de opbrengst wordt besteed om de Griekse banken op de been te houden en een kwart voor werkgelegenheid. De rest van de verkoop van Grieks staatsbezit is voor schuldaflossing.

Rond zeven uur in de morgen wil Tsipras nogmaals scoren: het strenge IMF moet toch buiten de deur blijven. Voor Duitsland, Nederland, Finland, de Baltische staten is dat onbespreekbaar. Gaat het om te saneren overheidsfinanciën dan beschikt dat IMF over expertise waaraan de EU niet eens kan tippen.

Zonder IMF moet er nóg meer geld naar Griekenland. Na een tussenkomst van IMF-topvrouw Christine Lagarde gaat Tsipras toch maar akkoord. Lagarde betoogde dat de statuten van

ESM, dat is het fonds waaruit de hulp voor Griekenland moet komen, eisen dat het IMF meedoet.

Twintig voor negen gaat Tsipras knock out. Hij accepteert zowel het privatiseringsfonds, als de lijst pijnlijke hervormingen, als de opgelegde harde fiscale maatregelen. In de EU-verdragen staat dat ieder land altijd voor zijn eigen schulden opdraait. Dat adagium blijft dus overeind. 'De top is geslaagd', twittert als eerste de Belgische premier Charles Michel. De genoemde extra Europese Raad hoeft niet meer bijeen te komen.

14. Anti-Duits is troef
Die nacht zijn er drie gevechten geleverd. Tusk zette Juncker weg. Merkel versloeg de altijd toegeeflijke Hollande. De noordelijke landen zetten met volle steun van Spanje en Portugal de dwarsliggende Grieken op het goede spoor.

Na afloop wilde uiteraard niemand dat zo zien. Juncker deed alsof hij steeds had meegedraaid. Hollande deed alsof hij de bemiddelaar was geweest. Op de vraag of ook hij nog tussenbeide was gekomen zei Rutte beslist: 'Echt, daar kan ik niets over zeggen'.

Vervolgens barst in de media in Europa en daarbuiten een ongekende anti-Duitse retoriek los. Kanselier Merkel zou namens minister Schäuble met veel machtsvertoon de Grieken hebben vernederd. Op Twitter regende het beledigingen over een 'staatsgreep' een 'sociale genocide' en na de nazi's zelfs 'de komst van het Vierde Rijk'.

In een interview met zeven leidende Europese dagbladen, waaronder de Financial Times van 16 juli, wilde Tusk van winnaars noch verliezers horen. Verwijzend naar de Eerste en de Tweede Wereldoorlog zei Tusk: 'Zulke retoriek doet mij denken aan de donkerste dagen van Europa. Vergeet niet dat Duitsland grotere offers voor Europa brengt dan welk ander land ook'.

Pijnlijk was Tusk geraakt toen bijna de helft van het Europees Parlement de Griekse premier enthousiast handen klappend bijviel toen die daar op 8 juli een aanval deed op Duitsland. 'Dit was echt een anti-Duitse demonstratie', verzuchtte Tusk teleurgesteld. Dan kun je volgens hem toch moeilijk spreken van een Duitse overwinning.

15. Graag méér Montesquieu
Passioneel gaf de historicus Tusk zich als leider van Europa even bloot toen hij uitriep: 'Wij hebben minder Voltaire en minder Rousseau nodig en graag méér Montesquieu'. Hij bedoelde dat Europa te veel redekavelt en discussieert en te weinig knopen doorhakt, dus zich organiseert. Hier liet de Poolse EU-leider zijn teleurstelling blijken over de geringe besluitvaardigheid van de Europese Unie.

Tusk zette in genoemd interview ten slotte ook Tsipras uit de wind. 'Premier Tsipras slaagde er in om 80 miljard euro hulp los te krijgen. Dit enorme bedrag krijgt Griekenland op aantrekkelijke voorwaarden. Dus politiek noch economisch is Tsipras vernederd noch bestraft', meent Tusk.

16. Totaalakkoord goedgekeurd
Op 14 augustus heeft de Eurogroep ten slotte in Brussel zijn goedkeuring gegeven aan het gedetailleerd uitgewerkte akkoord dat 400 pagina's telt.

Het akkoord betreft behalve de Eurogroep tevens de ECB en het IMF. Laatstgenoemde beslist overigens komend najaar pas definitief over haar aandeel van zestien miljard. Het IMF eist dat de EU eerst met Griekenland overeenstemming bereikt over een schuldherschikking.

Inmiddels verraste premier Alexis Tsipras op 20 augustus iedereen met de aankondiging van vervroegde nationale verkiezingen op 20 september. De Griekse politieke leider heeft last van ontrouw in eigen rangen. Met een nieuw mandaat staat hij sterker bij de uitvoering van genoemd akkoord.

De Europese Commissie ziet dat ook zo en reageerde meteen positief. Andere insiders vrezen echter vertraging van de uitvoering van het akkoord nu Athene wekenlang verlamd wordt door een tussentijdse stembusslag.

De genoemde goedkeuring kwam in de Eurogroep verrassend snel tot stand. Volgens voorzitter Jeroen Dijsselbloem hebben de Grieken goed meegewerkt. Inmiddels hebben zowel de Duitse Bundestag als de parlementen in Nederland, Oostenrijk, Estland en Spanje, waar de goedkeuring vereist was, ingestemd.

In Duitsland, verreweg de grootste financiële bijdrager, ging dat gepaard met veel aarzeling. Overigens kreeg het Nederlandse kabinet in de Tweede Kamer ook maar een krappe meerderheid

Van het toegezegde bedrag van bijna 86 miljard euro aan leningen (voornamelijk uit het ESM) komt meteen al 26 miljard voor Athene beschikbaar. Tien miljard zijn bestemd om het Griekse bankwezen overeind te houden. De resterende 16 miljard gaan weg aan direct af te lossen staatsschuld. Het Nederlandse aandeel aan het pakket beloopt ruwweg vijf miljard.

17. Conclusie

Zoals bekend is het wantrouwen tussen Tsipras en de anderen verreweg het grootste probleem. ‘De Eurotop benadrukt dat het van cruciaal belang is het vertrouwen met de Griekse autoriteiten weer op te bouwen’, luidt de eerste zin van het akkoord. Nooit eerder is met een dergelijke frase een EU-land zó op zijn plaats gezet.

Naast Rutte speelde Jeroen Dijsselbloem volop zijn rol als voorzitter van de Eurogroep. Er is alom waardering voor zijn werk. Tussen de bedrijven door is Dijsselbloem unaniem voor 2,5 jaar herkozen. Een premie voor Nederland in de aanloop naar ons EU-voorzitterschap gedurende het eerste halfjaar van 2016.

Om te kunnen slagen hebben Merkel en minister Schäuble een oud recept voor crisistoppen toegepast. 1. Dramatiseer zó hevig dat iedereen denkt bij de verliezers terecht te komen (die enge Grexit) en 2. Stel een deadline waarvan iedereen beseft dat het deze keer écht menens is. Slim van de Duitsers om tot het laatste moment de optie ‘Grexit’ als optie in de tekst te houden. Niet slim van de Nederlandse onderhandelaars daaraan niet mee te willen doen.

Kanselier Angela Merkel is dus (weer) de onbetwiste architect van het akkoord. Alexis Tsipras en Jean-Claude Juncker zijn de verliezers.

Donald Tusk is uit de schaduw getreden als de ‘president van Europa’. Vanaf de Europese Raad van 26 juni was hij de ‘master of the game’. De Poolse voorzitter opereert anders dan

zijn voorganger Van Rompuy (zojuist door de Belgische Koning benoemd tot graaf). Van Rompuy bedacht graag zelf het compromis. Tusk liet dit over aan de strijdende partijen.

Vluchtelingencrisis: Waarom de EU zo aarzelt

2 oktober 2015

Na wekenlang uitstel en aarzeling maakt de Europese Unie deze maand een begin met een totaalaanpak van de vluchtelingencrisis. Er komen daartoe enige miljarden extra beschikbaar en meer bewaking van de lekke Schengengrenzen.

Quota, het verplicht spreiden van vluchtelingen, houden Europa verdeeld. In de Europese Raad kunnen de nationale leiders alleen unaniem iets besluiten. Gelukkig hakten de ministers van Binnenlandse Zaken vlak voor de Europese top van 23 september de knoop door. Vier dwarsliggende Midden-Europese landen konden qua stemgewicht de verplichte quota niet langer blokkeren. Na maanden touwtrekken kreeg de Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker zo tóch zijn zin.

1. Inleiding
Dit was een bijzondere Europese Raad in de vorm van een diner. Het ging er niet om concrete besluiten te nemen, noch om tot een compromis te komen over een in de Europese Ministerraad vastgelopen probleem. ‘Mijn inzet voor deze avond was om het onderling gekibbel te stoppen’, aldus voorzitter Donald Tusk na afloop. ‘De bijeenkomst had het karakter van een familiemaaltijd na een klinkende ruzie. Het risico dat het getwist en gekibbel weer zou oplaaien, wist voorzitter Tusk handig te vermijden’, aldus insider Peter Ludlow van Eurocomment Brussels.

Zolang de Europese Raad bestaat is de gewoonte dat de voorzitter na afloop tegen de massaal aanwezige media van een succes spreekt. Zo ook deze keer. De 28 nationale politieke leiders kwamen echter niet verder dan enkele belangrijke niet concreet uitgewerkte ambitieuze voornemens (zie hierna). Komende maanden moet blijken wat daarvan terecht komt.

Europa zal overigens wel moeten handelen. Eerder sprak men voor dit jaar van een half miljoen vluchtelingen. Vandaag circuleren in Brussel getallen van zelfs vijf miljoen voor de komende drie jaar. Tusk waarschuwde de staatshoofden en regeringsleiders dat ‘de werkelijke golf van vluchtelingen en migranten nog moet komen. Daarom moeten wij het beleid van ‘welkom hier’ echt stoppen’.

2. Waarom extra top?
De bijenkomst was een initiatief van bondskanselier Angela Merkel en haar Oostenrijkse collega Walter Faymann. Op 15 september vroegen zij Tusk om een extra Europese Raad. Die voelde daar aanvankelijk niet voor. Een reguliere Europese top kost drie maanden voorbereiding in diverse gremia. Deze keer moest dat in één weekend. Tuks besefte dat dergelijk politiek topberaad verwachtingen wekt. Hij vreesde een teleurstellend verloop. Op 14 september waren de ministers van Binnenlandse Zaken/Justitie ruziënd over verplichte quota uiteen gegaan.

Vanaf het begin nam de kanselier de regie. Op 30 augustus had Merkel iedereen verrast met haar sensationele aankondiging onbeperkt asielzoekers en vluchtelingen uit de Syrische oorlogsgebieden te gaan opnemen. ‘Wir schaffen das’, ofwel ‘Duitsland kan dit aan’. Vervolgens gaf Merkel op 15 september voorzitter Martin Schulz, min of meer opdracht het Europees Parlement een resolutie pro-asielzoekers te doen aannemen. Wat vervolgens

inderdaad gebeurde. De kanselier sommeerde verder het Luxemburgse EU-voorzitterschap te regelen dat nog vóór de Europese Raad werd besloten tot verplichte quota.

Ook Tusk deed intussen zijn best. Om de sfeer verpestend geruzie over verplichte quota te vermijden beperkte hij als voorzitter het houden van speeches. Een korte tafelronde was het maximum. Alvorens het beraad te starten vroeg Tusk de leiders dringend om 'een debat gebaseerd op feiten, niet op illusies of emoties'.

3. Waarom zoveel aarzeling?
Sinds de bijeenkomst van 23 september is de vluchtelingencrisis Chefsache, dus een prioriteit van de hoogste politieke leiders. Maar waarom dan pas? De crisis duurt toch al maanden! Daarvoor zijn diverse oorzaken. Na de Europese Raad van 25/26 juni voorspelde Merkel al dat de vluchtelingen het allergrootste probleem uit haar hele loopbaan zouden worden.

Op dat moment kwam die Europese Raad niet tot actie. Vervolgens kwamen de vluchtelingen deze lange zomer met soms tienduizend per dag toestromen. Afkomstig uit vluchtelingkampen, uit Syrische en andere oorlogsgebieden, uit arme Afrikaanse landen, Afghanistan en niet te vergeten de arme kandidaat EU-landen op de Westelijke Balkan. Dit alles verliep drie maanden achtereen terwijl de Europese Raad werkeloos toezag.

Verdeeldheid tussen de betrokken landen heeft de vereiste aanpak vertraagd. Intussen werden de verplichte quota waarop de Commissie aandrong een enorm politiek twistpunt. En dit terwijl de open grenzen met landen als Turkije het werkelijke probleem zijn. Omdat Griekenland, noch Italië, noch Hongarije, noch Bulgarije in staat zijn de buitengrenzen van Schengen te bewaken, wakkerde de stroom alsmaar aan. Pas nadat deze 'frontlijnstaten' de vluchtelingen en asielzoekers massaal lieten doorreizen naar het Europese noorden, groeide daar de urgentie tot handelen.

Tweede handicap is dat krachtens het Verdrag VEU (artikel 15) de Europese Raad alleen 'bij consensus' besluiten kan nemen. Zoals geschetst ontbrak die consensus totaal. Voorzitter Tusk voelde er niets voor extra topberaad te organiseren als dit de kat maar verder in de gordijnen zou jagen. Het was gedurfd van hem om op 18 september een convocatie uit te sturen, terwijl de ministers pas de 22e over de quota zouden stemmen. Was die stemming mislukt, dan had de Europese Raad hierover moeten besluiten, wat nooit zou lukken.

4. De resultaten
In totaal willen Commissie en EU-landen dit jaar en in 2016 ruim twee miljard euro extra doneren. Daarvan gaat ten minste een miljard euro steun extra naar UNHCR, het WFP en andere relevante hulporganisaties. Hier past de kanttekening dat veel EU-landen afgelopen jaren hun bijdrage aan deze fondsen gigantisch (soms met 99 procent) hadden verlaagd. Libanon, Jordanië en Turkije krijgen daarnaast voor hun massale opvang extra steun uit het regionale EU Trust Fund (Madad Fund).

'Deze inzet is noodzakelijk om de levensomstandigheden van mensen ter plekke op korte termijn te verbeteren', aldus premier Mark Rutte in het schriftelijk verslag aan de Tweede Kamer. Europa hoopt aldus potentiële vluchtelingen in die landen te laten. In Turkije zitten al enige jaren twee miljoen Syriërs in opvangkampen. Volgens persberichten overweegt een kwart miljoen daarvan de tocht naar West-Europa.

Met Turkije en de Westelijke Balkanlanden wordt nu volop over meer hulp overlegd. De Turkse president Tayyip Erdogan wil een ‘safe-zone’ in noordelijk Syrië als schuilplaats voor vluchtelingen. Dit heeft echter internationaal zijn consequenties. Turkije wil bovendien in ruil voor medewerking de visumplicht voor de Schengenlanden afschaffen. Dit alles is politiek vrijwel onhaalbaar.

Verder komt er een conferentie met betrokken Afrikaanse landen met eveneens een nieuw fonds (de Valletta Conferentie). Al met al heeft de Commissie sinds mei de totale steun voor het vluchtelingenprobleem verdubbeld van 4,6 naar 9,5 miljard euro.

Belangrijk punt is versterking van de buitengrenzen van de EU. Dit is hét probleem van de vluchtelingencrisis. Duizenden mensenhandelaars maken handig gebruik van het gegeven dat die buitengrenzen niet goed bewaakt worden. Er komt extra geld en menskracht beschikbaar voor Frontex, EASO, Europol, en de diverse internationale fondsen voor asiel en migratie, aldus de slotverklaring. Maar heel concreet is dit niet uitgewerkt. Zodat het afwachten is wat hier werkelijk gaat veranderen.

5. Dublin weg of Schengen?

Het gaat erom de chaos aan de Europese buitengrenzen, waar dagelijks duizenden vluchtelingen arriveren, te verminderen. Daartoe gaan Griekenland en Italië meer dan voorheen de asielzoekers en vluchtelingen registreren. Er komen daar hot spots, een eufemisme voor opvangkampen. Met hulp van experts uit andere EU-landen wordt daar ter plekke beslist over verplichte terugkeer of blijven. Zij die daar hun verblijfsvergunning krijgen zullen meestal terecht komen in een ander EU-land.

Volgens het Verdrag van Dublin moeten de landen waar vluchtelingen arriveren, die registreren en besluiten over een verblijfsvergunning daar. Om dit laatste te vermijden stuurt Griekenland 96 procent van de vluchtelingen door naar een ander EU-land en Italië meer dan de helft.

De overgrote meerderheid van de vluchtelingen wil niet naar de armere landen aan de grenzen van het Schengengebied. Zij willen naar Duitsland of een ander EU-land met goede sociale uitkeringen. Aangezien ´Dublin´ zodoende in de praktijk niet meer werkt, denkt de Commissie naast genoemde hot spots aan herziening in 2016. Wat er gaat veranderen is nog niet bekend.

Verder wil de Commissie vluchtelingen uit de veilige landen Albanië, Macedonië, Montenegro, Servië, Bosnië, Kosovo en Turkije terugsturen. Op 23 september stelde zij tegelijk een gemeenschappelijk Europees systeem voor terugkeer voor, aangevuld met een Europees ‘Return Handbook’.

Politiek besloot de Europese Raad het probleem Syrië door te schuiven naar de Verenigde Naties. Inmiddels heeft de Algemene Vergadering daar geleerd dat de VS en Rusland verschillend over Syrië denken. President Obama wil de Syrische leider el-Assad onttronen. President Poetin echter ziet hem als zijn steunpunt om de moordzuchtige Islamitische Staat uit te schakelen. Rusland is begonnen el-Assad te helpen via bombardementen op zijn omtreden regio. De al vier jaar durende oorlog om Syrië gaat dus voorlopig volop door, met alle gevolgen voor de stroom vluchtelingen.

6. Ruzies om quota

Het Commissievoorstel om voor 160.000 asielzoekers uit Griekenland, Italië en Hongarije de EU-landen dwingend quota op te leggen heeft de interne verhoudingen flink beschadigd. Voor en tegenstanders bevochten elkaar ongebruikelijk fel. Zelfs Commissievoorzitter Juncker (fel voor quota) en Raadsvoorzitter Tusk (aanvankelijk tegen) zaten elkaar dwars.

Hoewel aanvankelijk veel landen tegen waren brokkelde het verzet geleidelijk aan af. Uiteindelijk stemden Roemenië, Hongarije, Tsjechië en Slowakije tegen. Hoe diep de verdeeldheid is blijkt hieruit dat de ministers van deze landen bij hun terugkeer thuis als 'winnaars' zijn ontvangen.

Met uitzondering van Slowakije willen deze landen niettemin asielzoekers opnemen, maar niet per quotum opgelegd vanuit Brussel. Polen, de drie Baltische staten en Finland hebben eveneens grote reserves over het verplichte karakter daarvan. De wellicht toekomstige minister-president van Polen (na binnenkort verkiezingen) Beata Szydlo, noemt opgelegde quota een 'schandaal'.

Uiteindelijk lag slechts één regering - Slowakije wegens naderende verkiezingen – helemaal dwars. Terwijl de andere landen wel asielzoekers opnemen. Waarom dan via een stemming de verplichte quota toch afdwingen?

Nog een reden om die vraag te stellen is dat nu al vast staat dat bovenop genoemde 160.000 komende jaren nog honderdduizenden toekomstige vluchtelingen gespreid moeten worden. Krijgt de Commissie dat voor elkaar op basis van dwang? Kwestieus is het ten slotte of de EU de eenmaal erkende migranten wel kan dwingen in een bepaald land te blijven. Zodra die in een ander land een baan vinden, is er geen middel om een vertrek daarheen tegen te houden. Zoiets blokkeren is strijdig met de open grenzen van Schengen.

7. Quota als 'red herring'

Het debat over het verplichte karakter van die quota was eigenlijk wat de Amerikanen een red herring noemen. Door daarover te ruziën bleef het werkelijke probleem, de open grenzen van vooral Griekenland, te lang buiten beeld. Moest Commissievoorzitter Juncker over dat verplichte karakter van de quota samen met Duitsland per se zijn zin krijgen? Met Duitsland verwacht de Commissie dat voor de toekomstige nieuwe asielzoekers de overeengekomen verdeelsleutel eveneens geldt.

Eerder besloten de ministers al om 40.000 asielzoekers uit Italië en Griekenland verplicht te spreiden. De nu overeengekomen spreiding van nog eens 120.00 komt afgerond voor Nederland neer op 7200 extra asielzoekers. De bulk gaat naar Duitsland 31.500, Frankrijk 24.000, Spanje 15.000 en Polen 9200. Slowakije, dat vooralsnog naar verluidt uitvoering weigert, zou er 1500 moeten nemen.

8. Hongarije dwarsligger

Genoemde verdeling gaat ervan uit dat uit Hongarije 54.000 daar gestrande asielzoekers voor verspreiding in aanmerking komen. Maar Boedapest weigert zowel verplicht te spreiden als de installatie van genoemde hot spots. Premier Viktor Orban ziet daarin een aanzuigend effect voor nog meer vluchtelingen. Hij vindt het tegenhouden van de toestroom veel belangrijker. Hongarije wil dat de EU daarom het bewaken van de zuidelijke grenzen van Griekenland overneemt. Genoemde 54.000 niet gespreide personen vormen een reserve voor quotavorming, zodra zich komend jaar een noodsituatie voordoet, zo is afgesproken.

Orban heeft zijn land aan de zuidkant met een hoog hek afgesloten en aan de noordkant de vluchtelingen vrij baan gegeven om te vertrekken. Dat liep zó storm dat midden september Duitsland noodgedwongen personencontroles ging invoeren aan de grens met Oostenrijk.

Dit lokte weer een cascade van gesloten grenzen uit: Oostenrijk en Slowakije begonnen eveneens controles tegenover Hongarije. Dat land sloot daarop zijn grens met Servië. Zelfs de Belgische regering speculeerde even over sluiting van de landsgrenzen. Zulke taferelen vreten aan de geloofwaardigheid van het systeem van Schengen, een van de fundamenten waarop de EU berust.

9. Kritiek op Duitsland
Na aanvankelijke lof over haar ruimhartige onbeperkte opvang van Syriërs wordt kanselier Merkel intussen bekritiseerd. In Parijs is volgens de media hoofdschuddend op Merkels benadering gereageerd. Tusk verzuchte bij de opening van de top dat veel vluchtelingen komen ‘omdat zij zich genodigd voelen’. In de besloten vergadering heeft Tusk volgens persberichten het ‘welkom vluchtelingen’ van de Duitse kanselier bekritiseerd.

Weekblad Die Zeit van 24 september bracht een volle pagina onder de kop Nicht mehr unsere Merkel ofwel: de kanselier ging echt te ver. Het blad suggereert dat nu de neergang van de populaire kanselier is begonnen (en de opiniepeilingen bevestigen dit). Het verwijt is dat Merkel de integratie van een miljoen nieuwkomers, vaak moslims met een eigen kijk op de samenleving, heeft onderschat.

Het was Merkel die destijds met ‘Multikuliti ist tot’ (de multiculturele samenleving is mislukt) haar conservatieve CSU-vleugel aan zich bond. Nu leidt CSU-leider Horst Seehofer de oppositie tegen de kanselier. Provocatief nodigde hij premier Orban uit in München om Merkel daar ‘moreel imperialisme’ in de schoenen te schuiven. ‘Zoals kanselier Schröder destijds struikelde over de linkervleugel van de SPD, zo komt Merkel ten val via de rechterzijde van de CDU/CSU’, voorspelt de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 24 september.

10. Tusk mag blijven
Het verloop van deze Europese Raad wijst er op dat Donald Tusk als voorzitter voor zijn taak berekend is. De Poolse opvolger van Herman van Rompuy opereert met vooruitziende blik. Tusk stelde de top uit tot iedereen eindelijk rijp was voor besluitvorming. Correct schatte Tusk al op 18 september in dat de ministers van Binnenlandse Zaken het obstakel quota tijdig zouden opruimen.

Ruim voor de vergadering legde voorzitter Tusk vijf doelstellingen op tafel: betere controle van de EU-buitengrenzen, extra steun aan de vluchtelingen in de buurlanden van Syrië, meer steun aan die buurlanden zelf, steun voor de landen aan de zuidelijke grenzen van de Unie en het onmiddellijk versterken van Frontex, het Europees Asielbureau en Europol. Alle vijf zijn gerealiseerd. Na zijn succesvolle Europese Raad van juli met als inzet Griekenland, scoorde Tusk zo doende weer.

11. Conclusie
Voor de derde keer dit jaar lukte het de Europese Raad een crisisknoop te ontwarren. Eerst met Oekraïne/Rusland, daarna met Griekenland en nu dan de vluchtelingen. Het patroon waarlangs men weeft is keer op keer hetzelfde. Ondanks onderlinge verdeeldheid komen de leiders op het allerlaatste moment in nachtelijke uren tot een moeizaam compromis. Dat

gebeurt communautair, dus met volle medewerking van de Raad van Ministers op basis van degelijke voorstellen van de Europese Commissie.

Het ging deze keer wel (weer) traag, met middelpuntvliedende krachten, onderling wantrouwen tussen de regeringen en in Brussel tussen Juncker en Tusk. Kan de EU in dat klimaat haar diverse crises wel blijvend aan? Het is maar hoe je het bekijkt. Europees overleg verloopt altijd traag en moeizaam.

‘Die vluchtelingenproblematiek is nieuw en bovendien vreselijk gevoelig. Kijken wij over enkele jaren hierop terug, dan concluderen wij wellicht dat Europa in feite best snel handelde’, aldus een Brusselse diplomaat. Frappant is het ten slotte dat het Europees Parlement dit jaar in geen van de drie genoemde crises een rol van betekenis speelde. Sinds de Europese verkiezingen van anderhalf jaar geleden is dat parlement uit het nieuws verdwenen.

Waarom Europa nu op springen staat

9 november 2015

Europa staat op springen. Dat leert de balans van een jaar nieuwe Commissie en Europees Parlement. De voorzitters Donald Tusk (Europese Raad), Jean-Claude Juncker (Commissie) en Martin Schulz (Europees Parlement) staan voor een Herculestaak. Dat komt vooral door acht problemen die raken aan de bestaansbasis van de hele EU. Europa heeft in 65 jaar al menige crisis goed doorstaan. Vaak kwam de EU er sterker uit. Gaat dat nu weer zo? Voor het eerst is daarvoor nu de steun nodig van de publieke opinie, maar die is onzeker.

1. De kloof 'Brussel' - burger
De groeiende kloof tussen 'Brussel' en de publieke opinie is ernstig. Onder invloed van de euroscepsis schuiven de traditionele politieke partijen (VVD, CDA, PvdA) eveneens op naar een eurosceptische houding, dan wel doen er qua Europa het zwijgen toe. Dit fenomeen doet zich alom in Europa voor.

Het is opvallend dat de Nederlandse regering geen geschriften meer publiceert over de Europese integratie. Zelfs niet aan de vooravond van haar aankomend EU-voorzitterschap. Dat komt door de tegenstellingen binnen het kabinet over de richting van de EU. Voorheen zetten Nederlandse kabinetten regelmatig hun Europese doelstellingen uiteen. Ooit waren er vier nota's over (altijd méér) Europa in één jaar.

In het verlengde daarvan neemt Den Haag in de EU-Ministerraad nauwelijks nog het initiatief. Die ambitie is verdwenen. 'Wij wachten af wat anderen bedenken. Dat kunnen wij dan vrijuit bekritiseren en amenderen, dan wel aarzelend of soms enthousiast steunen', zegt een voormalige staatssecretaris van Europese Zaken.

2. De haperende Frans-Duitse as
Vanaf het begin in 1951 draait Europa om Frankrijk en Duitsland. Willen Berlijn en Parijs wat, dan gebeurt dat. Zo nee, dan gebeurt het niet. Maar Frankrijk heeft sinds 2001 nog maar één jaar de bindende Maastrichtnormen voor de euro nageleefd. Dan sta je zwak in Brussel. En vandaag lapt Duitsland eveneens de Europese verdragen aan zijn laars.

Zie hoe bondskanselier Angela Merkel het Verdrag van Dublin aan de kant heeft geschoven. Dat verdrag schrijft voor dat asielzoekers geregistreerd worden in het land waar zij het eerst arriveren. Driekwart miljoen vluchtelingen ontweken dit jaar 'Dublin' al. Zij reisden via andere EU-landen naar het Duitse Beloofde Land. 'Wir schaffen das', zo verklaarde de kanselier op 31 augustus. Dat zei ze zonder overleg met de Europese partners.

3. De lekke grenzen van Schengen
De vluchtelingenstroom leert dat de grenzen van Europa (Schengen) lek zijn. Dat dit zo is erkennen zowel voorzitter Donald Tusk, als Jean-Claude Juncker, de Commissievoorzitter. 'De grenzen van Schengen zijn onhoudbaar' zo klaagde kanselier Merkel op 5 november in de Düsseldorf Industry Club. 'De EU runt momenteel indirect een promotieprogramma van mensensmokkel dat verschillende landen totaal overbelast', zei de Oostenrijkse minister van Buitenlandse Zaken, Sebastian Kurz, in de Financial Times van 5 november.

Zelf noteerde ik dit najaar het ontbreken van passende controle bij het overgaan van de Grieks/Albanese, vervolgens de Macedonisch/Bulgaarse en de Turks/Griekse

grensovergangen, allemaal Schengengrenzen. Wie daar met een Griekse autobus arriveert wordt nauwelijks gecontroleerd. In een geval wierp de douane zelfs geen blik in de volle bus.

Het ‘lek van Schengen’ lokt honderdduizenden vluchtelingen uit allerlei regio's aan. Hun komst veroorzaakt vandaag in de EU een cascade van nationale grenssluitingen. Er komen zelfs hoge hekken rond sommige lidstaten. Schengen, dat de veiligheid van de burgerij in Europa moet veiligstellen, hapert kortom ernstig.

In Nederland is dit laatste echter nog niet doorgedrongen. \ Neem bijvoorbeeld de zes pagina’s tellende ‘Kabinetsinzet Valletta Top over Migratie van 11 en 12 november’. Die bevat zeven hoofdstukken, maar geen daarvan gaat over de lekke grenzen van Schengen.

Professor Leo Lucassen, directeur van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, noemt zich expert op het gebied van de vluchtelingen. Lucassen in NRC Handelsblad van 27 oktober: ‘het is een illusie te denken dat deze kwestie wordt opgelost door meer grensbewaking’. Deze expert lijkt, gezien voorgaande beschrijving van de praktijk, toch meer een kamergeleerde.

4. De onhoudbaarheid van de Eurozone
In de Eurozone is Griekenland niet het grootste probleem. De financiële tekorten daar kunnen de andere landen wel blijven aanvullen. Veel ernstiger is dat de meeste landen met de euro al zeven jaar worstelen met economische stagnatie. Dit valt extra op nu tegelijk niet-eurolanden zoals het VK, Zweden, Polen, Noorwegen, Zwitserland en uiteraard de VS al jaren wél economisch groeien. De prognoses van de Commissie van 4 november bevestigen deze trend eveneens voor de komende jaren.

Binnen de eurozone heerst zoals bekend een noord-zuid tegenstelling over de te volgen koers. Commentator Tony Barber betoogt in de Financial Times dat daardoor de dringend nodige hervormingen uitblijven. Dat komt volgens hem omdat Frankrijk, Italië en Spanje begrotingsdiscipline weigeren. In meer bedekte termen betoogt Mario Draghi, president van de ECB, dat al drie jaar. Blijft de eurozone een zone van stagnatie en getwist dan komt op langere termijn onvermijdelijk haar voortbestaan ter discussie.

5. De gebroken beloften van Juncker
Bij zijn aantreden beloofde Commissievoorzitter Juncker plechtig maatregelen tegen het probleem van de 23 miljoen werklozen en de jeugdwerkloosheid in het zuiden. Maar bij het per 1 november opmaken van haar balans van een jaar regeren hoorde je daarover niet veel meer.

Volgens dagblad Le Monde van 5 november is Juncker’s ambitieuze programma voor groei en banen door de vluchtelingencrisis in de vergeethoek terecht gekomen. Wel ligt de Commissie op schema met haar wetgevend programma: extra investeringen, de Energie Unie, een uniforme kapitaalmarkt en (maar dan in mindere mate) de ambitieuze Europese Migratie Agenda.

6. Het fictieve buitenlandse beleid
Europa heeft een verfijnd Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheids Beleid, het GBVB. Federica Mogherini is de speciale Hoge GBVB Vertegenwoordiger. Zij beschikt over meer dan 5000 diplomaten verspreid over de hele wereld, plus een uitgebouwd ambtelijk apparaat

in Brussel, de Buitenlandse Dienst EEAS. Op het niveau van de nationale leiders is voorzitter Tusk de aanspreekbare figuur. Hij onderhandelt met presidenten als Poetin en Obama.

Nu de praktijk. Europa sloot dit jaar twee belangrijke akkoorden, te weten Minsk II over Oekraïne en recent met Turkije over de vluchtelingen. In Minsk onderhandelden Merkel en president François Hollande met Poetin en de president van Oekraïne Petro Porosjenko. Voorzitter Tusk kwam daar niet aan te pas. Volgens Franse media was Hollande blij dat hij er bij mocht zijn.

In Ankara onderhandelde kanselier Merkel namens Europa met president Recep Tayyip Erdogan. Hier was wel het voorbereidend werk gedaan door Frans Timmermans namens de Commissie. Niettemin kwamen beide akkoorden tot stand buiten de beschreven structuur van het GBVB om. Nu is dit geen fundamenteel probleem dat de EU bedreigt. Wel geeft het te denken dat Duitsland het GBVB tegenwoordig runt.

7. Rafels langs de rand van Europa
Aan de randen van Europa tekent zich momenteel een nooit eerder vertoond afbrokkelingsproces af. Zie het komende referendum over het lidmaatschap van het Verenigd Koninkrijk. Zie hoe recentelijk Finland, Tsjechië, Slowakije, Polen, Hongarije, Griekenland en binnenkort wellicht bovendien Portugal en Kroatië regeringen kregen die Brussel graag dwars zitten. In totaal is een kwart van de regeringen dan van eurosceptische strekking.

8. De stagnatie van de interne markt
De interne markt is de kern van het hele Europese project. Destijds was de eurosceptische Prime Minister Margaret Thatcher echt pro interne markt en dat is vandaag haar navolger David Cameron ook. In een crisissituatie houdt dit project de 28 landen bijeen omdat alle 506 miljoen inwoners daar voordeel bij spinnen.

Echter, volgens de Commissie stagneert die interne markt al enige jaren. Er is weinig voortgang bij het beoogde liberaliseren van de dienstverlening (zoals financiële diensten, banken, energie, digitaal, pensioenen). Vrij verkeer van diensten is niet meer populair sinds het wordt vereenzelvigd met wantoestanden in de bouw of het goederentransport. Bovendien ontwijken veel landen ter bescherming van eigen werkgelegenheid de spelregels. Intern zijn de EU-landen verdeeld over TTIP, het beoogde vrijhandelsverdrag met de VS dat veel banen zou opleveren.

9. Conclusie
Acht ernstige klachten bedreigen het Europese project. Niet elk voor zich, en ook niet van vandaag op morgen. Maar wel als die acht tegelijk blijven voortduren. Tegen die achtergrond is de balans na een jaar Commissie-Juncker, Europees Parlement en Tusk als Raadsvoorzitter weinig florissant.

Toch was er was afgelopen jaar soms wel sprake van crisismanagement van Tusk en Juncker. Zie bijvoorbeeld het akkoord in juli met een derde miljardenprogramma zodat Griekenland bij de euro blijft. Zie verder het koortsachtige beraad rond de vluchtelingenstroom. Nog nooit in veertig jaar tijd vergaderde de Europese Raad zó vaak.

Het probleem is niet dat er geen goede afspraken tot stand komen. Wel dat de uitvoering daarvan door de nationale regeringen uitblijft. Daar zit het probleem, niet in Brussel. Dat speelt vandaag bij het vluchtelingenbeleid en uiteraard bij Griekenland.

Frappant is het verder dat sinds de verkiezingen van 2014 van het Europees Parlement weinig meer is vernomen. Is dat verwijtbaar? Het komt doordat deze Commissie (terecht) geen ambitieus wetgevend programma kent. Europa is qua wetgeving af. Volgens insiders heeft men in Straatsburg moeite om maandelijks een week agendawerk te creëren.

Wat bovenstaande bedreigingen betreft, daar heeft Europa wel ervaring mee. Denk aan president Charles de Gaulle die eerstdaags 50 jaar geleden een half jaar lang de Unie compleet stil wist te leggen. Zo dwong hij het Compromis van Luxemburg af. Dus in noodgevallen de suprematie van de individuele lidstaat (die iedereen nu normaal vindt).

Bij crises blijkt dat Europa echt wel veerkracht heeft. Maar die werkt alleen zo lang publiek en nationale leiders de voordelen van integratie erkennen. Juist daar slaan vandaag twijfels en verlamming toe, zie hierboven het zwijgende kabinet Rutte/Samsom.

The Economist van 7 november zette the indispensable Merkel´op het omslag. Haar motto luidt: ‘Meer besturen vanuit Berlijn en minder vanuit Brussel’. Volgens het weekblad loopt de invloed van Frankrijk alsmaar verder terug; verknipt Cameron zijn land tot een ‘klein Engeland’ en krijgt premier Renzi de Italiaanse economie niet uit haar coma.

In Elsevier van 17 oktober schetst de Duitser Werner Hoyer, president van de EIB, de gevolgen. Vanuit Europa ziet hij ‘een unheimisch verschil met de Verenigde Staten en Azië wat betreft de concurrentiekracht, het onderwijs, onderzoek, monetair beleid en ontwikkeling en innovatie’. Nu vandaag tegelijk een substantieel deel van de burgerij zich van Europa afwendt winnen nationale voorkeuren. Dus ieder land weer voor zich. Dat proces is al begonnen: zie Schengen en het genoemde afbrokkelingsproces.

Waarom Europa nu op zijn grenzen botst

9 december 2015

Drie crises verscheuren Europa. Schengen, het grenzeloze vrije personenverkeer, loopt ten einde. Dublin, het opvangen van vluchtelingen in het aankomstland, ging kopje onder. Het verplicht spreiden van honderdduizenden vluchtelingen gaat ten slotte niet lukken.

2015 telde dertien Europese topconferenties. Nooit eerder vergaderde de Europese Raad zó intensief. Normaal is er vier keer per jaar een top. Herhaaldelijk maakten de leiders afspraken over verplichte spreiding van de vluchtelingen via landenquota en een betere grensbewaking. Maar van de uitvoering door de regeringen komt tot op heden weinig terecht. En dit ondanks dringende aanmaningen van zowel Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker als Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad.

Worden de diverse afspraken vervolgens door de regeringen niet ingelost, dan 'zou Europa wel eens echt kunnen stranden', aldus Frans Timmermans, de eerste vicevoorzitter van de Commissie op 28 november. Timmermans erkende dat hij het stuklopen van de EU eerder nooit voor mogelijk had gehouden.

1. Spreiden vluchtelingen vastgelopen
In Turkije verblijven al 2,5 miljoen vluchtelingen, voornamelijk Syriërs. De EU zag er dit jaar anderhalf miljoen binnenkomen. Al in mei stelde de Europese Commissie voor om 160.000 asielzoekers verplicht te spreiden. Na maandenlang touwtrekken dwong de Europese Ministerraad in september hierover een bindend besluit af. Dit blijkt nu toch onuitvoerbaar. Polen, Hongarije, Roemenië, Tsjechië en Slowakije weigeren mee te werken. Slowakije en Hongarije leggen de quotaregeling ter vernietiging voor aan het Europese Hof van Justitie in Luxemburg. Bovendien willen de vluchtelingen helemaal niet naar arme landen met hun minimale sociale voorzieningen.

Verder blijven het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken buiten het spreidingsakkoord. Van de beoogde 160.000 te verdelen vluchtelingen afkomstig uit Griekse en Italiaanse opvangkampen zijn er tot nu toe maar 159 verdeeld. Tegelijk blijven de Europese voorzitters Juncker (pro spreiding) en Tusk (tegen) hierover kibbelen. Tevergeefs bepleitten de fractieleiders in het Europees Parlement op 9 november voor 'beslissende actie om de vluchtelingencrisis op te lossen'.

2. Schimmige deal met Turkije
Het gezamenlijke actieplan van de EU en Turkije van 29 november is door de Europese media afgebrand. Pakt der Verlogenheit, (verraad) aldus de gematigd linkse Süddeutsche Zeitung van 30 november. De centrumrechtse Franse Le Figaro wil dat Europa ophoudt zich door Turkije te laten chanteren. Dat de Brusselse EU-correspondenten zo negatief reageerden is verklaarbaar.

Tot voor enkele maanden was de Europese Commissie uitgesproken kritisch over Turkije. Zij wees op de voortdurende schendingen van de mensenrechten daar en het uitblijven van hervormingen. Onder druk van de omstandigheden veranderde de Commissie dit najaar als een blad aan een boom.

De EU-landen bieden Turkije nu plotseling drie miljard euro aan voor de opvang van vluchtelingen, versnelling van de toetredingsonderhandelingen, plus afschaffing van de visumplicht. Bovendien krijgt Turkije de status van een supermacht. Net als met de VS, China en Rusland komt er een reguliere halfjaarlijkse gezamenlijke topconferentie in Ankara of Brussel.

In ruil daarvoor wil Turkije meewerken aan het beter bewaken van zijn grenzen met het Schengengebied en aan de terugkeer van illegale Turken. Vanaf midden 2016 geldt dit laatste eveneens voor vluchtelingen uit derde landen die via Turkije in de EU arriveerden, zo is de bedoeling.

Opmerkelijk genoeg noemde de Turkse premier Ahmet Davutoglu na afloop in zijn persconferentie het woord vluchteling nauwelijks. Voor hem is afschaffing van de visumplicht en versnelling van de toetreding véél belangrijker. Beide waren tot voor kort voor Europa onbespreekbaar.

3. Rutte wil nul vluchtelingen
Na de top EU-Turkije zei premier Mark Rutte in Brussel dat het afnemen van de stroom vluchtelingen richting nul voor Nederland essentieel is. ´Wij kunnen niet doorgaan met deze opvang´. Rutte vindt het reëel dat Turkije drie miljard krijgt omdat het land al meer dan acht miljard in de opvang heeft gestoken. Volgens de premier is nu ´op papier´ een belangrijke stap gezet naar beperking van de vluchtelingenstroom. Of het werkt moet nog blijken. Zo nee, dan stopt Europa met de betalingen die gespreid zullen worden. De operatie kost Nederland 117 miljoen euro, aldus Rutte.

4. Schengen: happy travelling
Stak de Commissie even de kop in het zand toen zij in juni de dertigste verjaardag van het akkoord van Schengen (1985) vierde? Onder het motto happy travelling! verspreidde zij hierover tienduizenden 16 pagina's tellende kleurenfolders. Daarin staat te lezen dat vreemdelingen binnenkort mogelijk zelfs een jaar lang vrij naar Europa kunnen komen, mét de mogelijkheid tot verlenging.

Nu de praktijk. Nadat Hongarije als eerste zijn grens met Servië afsloot, heeft een reeks EU-landen eigen controles ingevoerd om de vluchtelingenstroom in te dammen. Sedert de aanslagen in Parijs van 13 november is het taboe op nationale grenscontroles helemaal verdwenen. Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk en later Zweden volgden Hongarije snel. Dit sluiten van grenzen is in strijd met het verdrag van Schengen dat vanaf 1991de nationale binnengrenzen afschafte en de douaniers en slagbomen daar liet verdwijnen. Tijdelijke sluiting mag met instemming van de Commissie overigens wel.

5. ´Met Schengen verdwijnt de euro´
Maandenlang al wijst voorzitter Tusk er op dat de buitengrenzen van het Schengengebied totaal lek zijn. Vlak voor de EU-Turkije top van 29 november verklaarde hij provocerend 'dat Europa het bewaken van zijn buitengrenzen niet kan uitbesteden. Dat is ónze plicht', sneerde Tusk naar hen die de vluchtelingenstroom als iets onvermijdelijks beschouwen.

Volgens Tusk blijft ieder spreidingsakkoord onuitvoerbaar zolang de stroom vanuit o.a. Griekenland en Italië voortduurt. Deze twee landen zijn kennelijk niet in staat tot een degelijke grenscontrole. Zij weigeren bovendien assistentie van andere landen. Want dit betekent een aantasting van hun nationale soevereiniteit, menen zij.

De Commissie stelt nu een Europese grens en kustwacht voor. Maar daar voelen de meeste EU-landen evenmin voor. Zij zien dat eveneens als een aanslag op hun nationale autonomie. Ze vrezen bovendien de Brusselse bureaucratie die dan op hen afkomt.

Op 25 november waarschuwde voorzitter Juncker het Europees Parlement dat de eurozone ter discussie staat zodra Schengen uiteen rafelt. 'Verdwijnt het vrije personenverkeer dan heeft een gemeenschappelijke munt geen zin meer', aldus de Luxemburger in een dramatisch betoog. Algemene nationale grenscontroles gedurende twee jaar kwamen vervolgens op 4 december aan de orde in de vergadering van de Europese ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. Zo'n debat heeft zich nooit eerder voorgedaan. Een besluit hierover is nog niet genomen.

6. Eindelijk hot spots (opvangkampen)
Op 23 september besloot de Europese Raad tot de creatie van hot spots, een eufemisme voor opvangkampen, in Griekenland en Italië. Met steun van experts uit andere EU-landen zou daar de identificatie, de registratie en het afnemen van vingerafdrukken plaatsvinden. Bovendien wordt daar beslist over verplichte terugkeer van de vluchteling, of wel mogen blijven. De blijvers worden vervolgens via quota verdeeld over de andere EU-landen, zo was de bedoeling. Deze aanpak betekent overigens het loslaten van het verdrag van Dublin. Dat verdrag schrijft opvang en integratie voor in het land waar de vluchteling het eerst arriveert.

Griekenland noch Italië passen de hot spots echter toe. Zij laten nog steeds negen op de tien migranten doorreizen naar het Europese noorden. Genoemde landen vrezen dat de hot spots opvangkampen worden waar honderdduizenden vluchtelingen min of meer permanent vast komen zitten. Onlangs gingen sommige regeringen en de Commissie er mee te dreigen Griekenland qua vrij personenverkeer dan maar uit de EU te zetten. Dus een Grexit, maar nu niet met de munt.

Eerst onder die dreiging ging Athene begin december om. Op vijf eilanden wordt er nu aan hot spots gewerkt. Griekenland accepteert nu tegelijk buitenlandse assistentie voor de registratie van vluchtelingen. Zijn de hot spots het begin van het versterken van Frontex? Of is de toegeving van Griekenland maar schijn? Athene en Rome beseffen dat Europa verdeeld is over het verplicht spreiden vanuit hun opvangkampen.

Er circuleert een noodplan van Duitsland en de Europese Commissie om binnenkort dan maar circa 400.000 vluchtelingen uit Turkse opvangkampen rechtstreeks over te hevelen naar vrijwillig deelnemende landen, waaronder Nederland. Het gaat verder om Duitsland, België, Luxemburg, Oostenrijk, Zweden, Finland en Griekenland.

Frankrijk is eveneens gevraagd, maar deelname van dat land is onzeker. Overigens hebben de genoemde landen voor zover bekend nog niets toegezegd. Premier Rutte reageerde na afloop van de top met Turkije in Brussel nogal afwijzend

7. Noodkreet van Tusk
'Vijf ingewikkelde problemen. Een record van dertien Europese Raden in één jaar en toch nog geen oplossingen. Dat is echt meer dan ik ooit voor mogelijk had gehouden. En voor volgend jaar ziet het er niet beter uit'. Aldus Donald Tusk op 2 december in gesprek met zes vooraanstaande Europese dagbladen.

De voorzitter van de Europese Raad ging kort door de bocht. ‘Deze vluchtelingenstroom is onhoudbaar. Zet ze daarom, in lijn met het internationaal recht, anderhalf jaar in gesloten centra. Verscherp intussen hun screening op eventuele terreur en andere risico´s. Onderschat na de Parijse aanslagen het probleem van onze binnenlandse veiligheid niet. Laat ons vooral beginnen de eigen Schengengrenzen te bewaken’, aldus de uiteenlopende koppen op de voorpagina’s van de zes kranten op 3 december.

´Niemand is er klaar voor deze aantallen vluchtelingen op te vangen. Ik merk dat die discussie behalve bij intellectuelen en politici, gevoed door angst, een groot publiek debat uitlokt´. Tusk bekritiseerde verder zonder omwegen de ‘open deur’ politiek van kanselier Angela Merkel. ´Geen enkel land, ook Duitsland niet, is capabel om de lopende aantallen op te blijven vangen. Het gaat trouwens voor 70 procent om illegale economische migranten die teruggestuurd moeten worden´.

Vervolgens kreeg Commissievoorzitter Juncker een sneer als bedenker van de verplichte landenquota. ‘Dit lijkt op politieke afpersing. Ik kan begrijpen dat sommige regeringen zich niet laten dwingen´, aldus Tusk in The Guardian en de Süddeutsche Zeitung. Hij doelde op de genoemde dwarsliggers, waaronder zijn eigen Polen.

8. Kritiek op Tusk
De uitval van Tusk lokte elders veel kritiek uit, waarbij La Libre Belgique met een pakkende samenvatting kwam. Volgens deze christendemocratisch georiënteerde krant maakt Tusk drie denkfouten. Op de eerste plaats goochelde hij met cijfers. Volgens UNHCR is de helft van de vluchtelingen Syriër en komt twintig procent komt uit Afghanistan.

Verder meent de krant dat het vasthouden van vluchtelingen tot hun status definitief vaststaat ´een nogal vrije interpretatie is van het internationale recht´. Ten slotte kan de krant niet begrijpen hoe Tusk het aandurft de dappere kanselier Merkel openlijk af te vallen.

Duitse media wijzen er echter op dat hun regering niet heeft gereageerd op Tusk´s Frontalangriff (frontale uitbarsting). De Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble zit eveneens op de lijn van Tusk. Op 12 november zei hij dat de stroom vluchtelingen op het punt staat te ontaarden in een onbeheersbare lawine. Het Duitse Handelsblatt Online valt Tusk eveneens bij. `Tusk heeft lak aan diplomatiek geneuzel en bovendien heeft hij gelijk. Europa zit inderdaad in de maag met Merkel´s aanpak en haar vertoon van morele superioriteit.

9. Verdeeldheid blootgelegd
Insiders in Brussel denken dat Tusk met zijn onthutsende visie de verdeeldheid binnen de EU wilde bootleggen. Behalve de landen van Oost- en Midden Europa denken diverse andere regeringen er precies zo over, aldus die kringen. Zij hinten op instemming in o.a. Londen en Warschau. In andere hoofdsteden zoals Den Haag is ook niets vernomen van kritiek op Tusk.

Overigens zou Herman Van Rompuy, de vorige voorzitter van de Europese Raad, nooit of te nummer zulke uitspraken doen. Die hield vijf jaar achtereen zijn eigen mening voor zich. Of Tusk met deze aanpak een bruggenbouwer is, zoals zo’n voorzitter toch moet zijn? Bij zijn aantreden had hij al aangekondigd een eigen koers te varen en daarbij de Poolse invalshoek niet te vergeten. Ook zoiets zou Van Rompuy nooit zeggen.

Er is kritiek op de manier waarop de voorzitter van de Europese Raad opereert. Toch krijgt hij op twee fundamentele punten gelijk. Tusk heeft vanaf het eerste moment gewaarschuwd dat

het verplicht opleggen van quota voor de spreiding niet zal lukken. Verder klopt het natuurlijk dat de vluchtelingenstroom pas zal verminderen zodra de grenzen van het Schengengebied effectief bewaakt worden, zoals Tusk al maanden tevergeefs bepleit. Wel is het de vraag of dit laatste nu wel uitvoerbaar is.

10. Conclusie

De lekke grenzen van Schengen, plus de ongekende stroom vluchtelingen, plus het gevaar van terroristische aanslagen zetten het stelsel van Schengen op de helling. Diverse regeringen trekken nu hun eigen plan. Dat geldt voor de onwillige oostelijke landen die geen quota accepteren. Het geldt voor Duitsland waar de kanselier deze zomer tijdens haar vakantie het verdrag van Dublin plotseling aan de kant schoof. Dit gebeurde zonder overleg met de Europese partners.

Onzeker is of de miljardendeal met Turkije werkt, dus het aantal vluchtelingen beperkt. Zoals het er nu voorstaat geeft deze knieval van de EU voor de heersers in Ankara te denken. Maar zat er, gegeven de omstandigheden, iets anders op?

Tijdens de crises rond Griekenland en de euro was het de Eurogroep die de Europese Raad aanstuurde. Die rol komt nu bij de Europese Raad van Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. Die staat vanaf Nieuwjaar gedurende zes maanden onder leiding van onze Justitieminister Ard van der Steur met medewerking van staatssecretaris Klaas Dijkhoff.

De Nederlandse regering heeft met vooruitziende blik een maandelijkse vergadering van deze JBZ-Raad voorzien. Normaal vergadert men daar hoogstens per kwartaal. Het zal met name van de besluitvaardigheid van die ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken afhangen of Europa de crises kan ontwarren. Het risico van een ´stranden van Europa´, zoals Frans Timmermans dat hiervoor schetste, hangt in de lucht.

2016: Brexit wordt hét Europese hoofdpijndossier

21 december 2015

Nooit in veertig jaar Europese Raad heeft een regeringsleider daar zó lang gesproken als David Cameron in december, te weten drie kwartier. De Britse prime minister belichtte alle aspecten van zijn beoogde verwaterde relatie met de EU. Op het spel staat nu het vertrek van het Verenigd Koninkrijk (Brexit) uit de EU na een referendum. Breekpunt is het 'welvaartstoerisme'.

De Britten willen dat de burgers uit vooral Oost en Midden-Europa na hun aankomst in het VK niet meteen volop recht hebben op alle sociale uitkeringen. 'Deze mensen hebben daaraan niet financieel bijgedragen, vandaar een wachtperiode van vier jaar', aldus de Britse regering. Cameron wees er zijn collega's op dat de bewoners van Commonwealth-landen, ondanks hun nauwe band met het VK, en ook de Britten zelf die lang geleden hun vaderland hebben verlaten, vijf jaar moeten wachten op een uitkering.

Tot nu toe wijzen alle andere staatshoofden en regeringsleiders iedere beperking van de Britse uitkeringen af als strijdig met het vrije personenverkeer in de EU. De extra vergadering van de Europese Raad moet op 18 en 19 februari tot een compromis komen. Dan schrijft Cameron komende zomer zijn referendum uit. Dit tijdschema is echter hoogst onzeker. 'Brexit wordt hét Europese hoofdpijndossier van 2016 met diverse slopende nachtelijke toppen met onzekere uitkomst', zo voorspellen Brusselse diplomatieke kringen.

1. Het wenselijke scenario
Alle EU-leiders beseffen dat het vertrek van het Verenigd Koninkrijk Europa politiek en economisch zal reduceren. 'Een Brexit zal bovendien de euroscepsis elders fors aanwakkeren, aldus een EU-diplomaat. 2016 wordt dus er op of er onder voor de Britten en de EU. Hoe loopt dit af?

'Het wenselijke scenario knoopt aan bij de manier waarop Denemarken in 1992 deels uit de EU stapte', zo verwacht een nauwe medewerker van Commissievoorzitter Juncker. Denemarken kreeg destijds toestemming om als EU-lid buiten de eurozone te blijven, buiten het defensiebeleid, buiten Europol, buiten het beleid voor Justitie en Binnenlandse Zaken (zoals migratie) en het Europese burgerschap. Het was eveneens onder dreiging van een referendum dat de andere EU-landen dat allemaal aan Kopenhagen weg gaven.

2. Europese grenswacht onzeker
De Europese Raad vertoonde breed verzet tegen de creatie van een prestigieuze onafhankelijke instantie voor grens en kustbewaking. Precies de landen waar die wacht vooral moet functioneren – zoals Italië, Griekenland, Polen, Hongarije, Tsjechië, Spanje – zijn er tegen. Zij koesteren hun nationale soevereiniteit. Het is inderdaad zo dat de Schengenlanden via dit voorstel hun autonomie qua grensverkeer deels verliezen.

'Steeds meer Schengenlanden sluiten onder druk van de vluchtelingen en het terrorisme hun nationale grenzen. Zonder Europese grensbewaking gaat Europa er aan', zo waarschuwt voorzitter Tusk al maanden tevergeefs. De Europese leiders spraken nu af dat hun ministers van Justitie komende maanden de algemene principes van gemeenschappelijke grensbewaking overeenkomen. Dat beraad verloopt onder leiding van onze minister Ard van der Steur. In juni komt de Europese Raad er vervolgens op terug. Dit project van de Europese

Commissie wordt het tweede belangrijke project van het Nederlandse EU-voorzitterschap van 2016, aldus premier Mark Rutte in Brussel.

3. Tusk berispt de leiders
De afsluitende vergadering van 2015 was kortom een Europese Raad vol belangrijke kwesties, waarvan de besluiten echter pas later vallen. Voorzitter Donald Tusk heeft de staatshoofden en regeringsleiders (opnieuw) dringend aangemaand hun vroegere besluiten en beloften in 2016 nu eens effectief na te komen. Daaraan ontbreekt namelijk heel veel, volgens een rapport van scheidend EU-voorzitter Luxemburg.

Het verwijt slaat op de drie pijlers waarop het vluchtelingenprobleem rust: het vestigen van hot spots (opvang- en registratiekampen) in Griekenland en Italië; het vervolgens verspreiden van die vluchtelingen over Europa en het bewaken van de lekke Schengengrenzen.

Vluchtelingen en 'Brexit': twijfels troef

17 februari 2016

Europa nadert twee enge deadlines voor haar zwaarste crises tegelijk ooit. Inzet: de onafgebroken stroom vluchtelingen (zelfs ondanks het winterweer) en het dreigend opstappen van het Verenigd Koninkrijk. Door de vluchtelingencrisis staat het paspoortvrij reizen via Schengen op instorten. Jean-Claude Juncker, de Commissievoorzitter, waarschuwt dat de euro er aan gaat als Schengen verdwijnt

1. Besluiteloze weken verstreken
‘Aan de lopende band worden ultimatums gesteld. Ze komen van Donald Tusk, voorzitter van de Europese Raad, van Commissievoorzitter Juncker en van eerste minister Mark Rutte die zich afvraagt of de EU de vluchtelingencrisis wel aankan’. Aldus weekblad Politico van 21 januari onder de kop ‘Final days of the EU’s refugee strategy’. Sindsdien zijn weer enkele besluiteloze weken verstreken.

Inmiddels ligt er wel een conceptakkoord met de Britse prime minister David Cameron over de voorwaarden om zijn land in de EU te houden. Toch loopt volgens een recente peiling van dagblad The Times de voorsprong van zijn tegenstanders in het VK fors op.

Voor de vluchtelingen is er nog geen begin van een Europese aanpak. De totale impasse is opvallend omdat leidende politici steeds de urgentie van maatregelen onderstrepen. Inzet van zijn voorzitterschap van de Europese Ministerraad is volgens Rutte is om ‘het aantal vluchtelingen in belangrijke mate terug te brengen’.

Dat moet ‘binnen zes tot acht weken’ gebeuren. Onze bewindslieden op justitie Ard van der Steur en Klaas Dijkhoff kregen van de Europese Raad de taak een ‘EU grens- en kustwacht’ op poten te zetten. De 28 ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ) vergaderen daartoe dit halfjaar bij uitzondering maandelijks.

2. Hoopvol tijdschema ‘Brexit’
Voorzitter Donald Tusk wil met de Europese Raad en later op onderdelen met het Europees Parlement overeenstemming bereiken over het conceptakkoord dat hij op 2 februari heeft gesloten met Cameron. Dat zal niet eenvoudig worden. Diverse regeringsleiders doen moeilijk. Aan de andere kant heeft geen enkele regering het concept verworpen. Denemarken en het anders nogal dwarse Polen doen al mee. Volgens onbevestigde berichten zou het VK in ruil extra troepen in Polen stationeren.

Wordt de Europese Raad van februari of maart het eens, dan begint meteen de campagne voor het referendum. Op donderdag 23 juni zou het Britse volk dan bepalen of het kiest voor een 19e eeuws ‘splendid isolation’. Volgens de laatste peilingen houden de voor- en tegenstanders (‘Brexit’) van een Brits EU-lidmaatschap elkaar in evenwicht.

3. Hopeloos tijdschema vluchtelingen
Volgens voorzitter Tusk biedt de Europese Raad van 17 en 18 maart de laatste kans om Schengen nog te redden. Commissievoorzitter Juncker had Tusk gevraagd om de vergadering van maart over de vluchtelingencrisis te vervroegen, maar die heeft dat geweigerd. De twee verschillen al maanden over de aanpak. Tusk is tegen het verplicht via landenquota spreiden, Juncker is daar erg voor.

Het spreidingsbesluit-Juncker van de EU-ministerraad van september vorig jaar bleek later onuitvoerbaar. De tegenstemmers zoals Slowakije, Hongarije en wellicht ook Polen stappen desnoods naar de Europese rechter, zeggen ze.

Het debat is nu verschoven naar genoemde door de Commissie voorgestelde 'Europese grens- en kustwacht'. Die moet de buitengrenzen van de Europese Unie (Schengen) gaan versterken. De dienst wordt bevoegd om in te grijpen als een land zijn grenscontroles zelf niet op orde krijgt (zoals nu Griekenland en Italië). De EU wil dan binnen enkele dagen 1500 extra grenswachten leveren. De landen die hierbij het meest zijn betrokken reageren tot nu toe nogal afwijzend. Zij zien er een aanslag in op hun zelfstandigheid.

Veelzeggend is het – gezien de urgentie - dat de JBZ-justitieministers bij hun eerste bijeenkomst dit jaar de druk al van de ketel haalden. Zij besloten dat de regeringen die hun grenzen sluiten (soms met hekken of prikkeldraad) dat tot twee jaar mogen verlengen. Via een Commissievoorstel wordt dat binnenkort vastgelegd, aldus staatssecretaris Dijkhoff op 25 januari na afloop van de JBZ-vergadering.

Daarmee is het stelsel van gezamenlijke Europese Schengengrenzen voorlopig van de baan. Geloven de justitieministers zelf wel in de totstandkoming van de beoogde grens- en kustwacht? Hun ver weg gelegen deadline wijst gezien tegen de achtergrond van de voortdurende vluchtelingenstroom, niet op urgentie. Pas op 23 juni zal de JBZ-Raad zijn resultaten overdragen aan de Europese Raad als hoogste instantie.

4. Akkoord met Cameron (1)

Het zestien pagina's tellende gedetailleerde akkoord van Tusk en Cameron omvat vier elementen. Enkele details ontbreken nog. Daarover loopt momenteel intensief beraad. De 28 ambassadeurs van de EU-landen (het Coreper) en de zogenaamde 'sherpa's' (de EU-adviseurs van de staatshoofden en regeringsleiders) vergaderen hierover onder Nederlandse leiding.

Meest omstreden is dat het VK, en daarmee alle EU-landen, een ,,noodrem" krijgen om immigranten uit andere EU-landen vier jaar lang sociale uitkeringen te weigeren. Dit was de belangrijkste eis van Londen. Veel Oost- en Midden-Europese EU-landen reageren kritisch, zij het minder fel dan eerder. Veel van hun onderdanen werken in het VK, (dan wel zijn daar werkloos).

Er komt Europese wetgeving over wanneer een land 'in een uitzonderlijke situatie zit die essentiële aspecten van zijn sociale verzekering bedreigt'. Volgens de Europese Commissie is dat in het VK vandaag het geval.

Via die formule kan een regering dan toestemming vragen om de uitkeringen aan de werknemers uit de andere EU-landen te beperken. Het VK mag dus niet zelf aan de noodrem trekken, zoals het altijd wilde. Cameron moest slikken dat de andere regeringen hem toestemming moeten geven. Daarvoor is bij de EU-landen een gekwalificeerde (ruwweg drie vierde) meerderheid vereist

5. Sociale zekerheid versnipperd

Kinderbijslag wordt voortaan berekend op basis van (de meestal lagere) levensstandaard van het land waar de kinderen van de vreemdeling wonen. Het VK gaat dan dus 28 verschillende soorten kinderbijslag uitkeren. Oostenrijk overweegt nu al het voorbeeld van de Britten, dus

weigering of beperking van de uitkeringen, te volgen. Dan is het hek van de dam. Meer regeringen zullen volgen. De sociale zekerheid in Europa wordt weer net zo uiteenlopend als toen er nog geen EU bestond.

Cameron moet ten slotte accepteren dat het systeem alleen van toepassing is op nieuwkomers. Dit laatste vereiste beperkt het beoogde stelsel nogal. De vraag is of de Britse kiezers bij het referendum geloven dat deze afgezwakte noodrem op immigratie wel echt zal werken.

6. Akkoord met Cameron (2)
Het VK voelt zich niet thuis in een EU als ‘steeds hechter verbond tussen de volkeren’ ('ever closer union’). Veel Britten denken dat dit het einde van hun eeuwenoude natie kan inluiden. Het VK krijgt nu de toezegging niet langer te hoeven meedoen ‘aan verdere politieke integratie’. Dat streven wordt versterkt doordat voortaan 55% van de nationale parlementen Europese wetgeving kunnen tegenhouden.

Maar dat is nogal betrekkelijk. Nederland bijvoorbeeld houdt al sinds 2011 op basis van de Kamermotie-Slob verdere Europese politieke integratie tegen. Daar heeft een regering dus geen toestemming van de Europese Raad voor nodig.

Het derde Britse punt is dat zij Europa meer concurrerend willen maken. Dit moet leiden tot meer economische groei, banen en welvaart. Veel Britten zien ‘Brussels’ als een bureaucratische barrière. ‘De EU-instellingen zullen er alles aan doen om de concurrentiekracht te verbeteren’, aldus het conceptakkoord. Wie zal daar tegen zijn? Het is namelijk nu al programmapunt nummer 1 van de Commissie-Juncker.

De concrete lastenverlaging die Cameron in dit verband vroeg, blijft uit. Wel is hem toegezegd dat de eurolanden de groei van de financiële City of London niet mogen hinderen. Dat laatste is volgens insiders in het verleden wel geprobeerd en dan met de smoes van de uitbouw van de EU-interne markt.

Het VK krijgt ten slotte de erkenning dat de Europese Unie blijvend meer dan één munt kent, dus naast de euro het Britse pond, de Deense kroon enzovoorts. Mario Draghi, de president van de ECB, heeft zich tevergeefs tegen een dergelijke toezegging verzet.

De EU geeft haar streven naar één euro als gemeenschappelijke munt dus op. Dat kost weinig moeite nu de landen zonder euro (o.a. Polen, Denemarken) toch al niet meer bij de eurozone willen. Wel krijgen die landen de garantie nooit te hoeven betalen voor Griekenland of een ander failliet euroland

7. ‘Brexit’ niet van de baan
‘Op basis van dit akkoord zou ik direct lid worden van de EU’, zongen Cameron en Tusk op 2 februari in koor. Toch waren de commentaren vernietigend. Dit zowel in het VK zelf, waar Cameron zelfs zijn eigen ministers niet allemaal achter zich heeft, als in de andere EU-landen. De Franse president François Hollande heeft gezegd geen enkele verdere concessie te doen.

De Britse tabloids zijn duidelijk. ‘Bedrog !!! Dit plan is een stinkende mesthoop. Cameron, wie denk je in de maling te nemen?’ aldus The Sun. ‘Cameron’s EU deal is a joke’, zo meent de Daily Express.

Deze bladen zullen tot aan de stembus proberen de Britten tegen te laten stemmen. ‘Brussel houdt het recht uitkeringen af te wijzen’, zo opende de conservatieve kwaliteitskrant The Times. Dat is pijnlijk voor Cameron die in dat milieu zijn meerderheid moet halen.

Positief is de invloedrijke Financial Times. Onder de kop ‘Een redelijke deal om de Britten in Europa te houden’, schrijft de krant (3 februari), dat Cameron heeft bereikt wat hij wilde. Samengevat wijst alles er op dat Tusk en Cameron in de Europese Raad nog enkele harde noten te kraken krijgen.

Op 5 juni 1975 hield het VK eveneens een referendum, destijds onder leiding van de Labour party. Toen koos twee derde van de Britten voor het EU-lidmaatschap. Zo soepel zal het nu niet gaan. Toen was het hele Britse establishment, inclusief dus de meerderheid van Labour en de Conservatieven en het bedrijfsleven, pro EU. In die kring is men vandaag echter hopeloos verdeeld. Het aantal tegenstanders van een EU-lidmaatschap is met andere woorden nu groter dan in 1975.

8. Nieuw probleem: de regeringsleiders:
Steeds meer landen, inclusief Nederland, beginnen eigen grenscontroles om de stroom van vluchtelingen en ook Islamitische jihadisten-terroristen tegen te houden. Oostenrijk heeft als eerste een vluchtelingenquotum vastgesteld van 37.500 voor 2016. Vorig jaar ontving dat land er ongeveer 90.000.

Net als Rutte denken Tusk en Juncker dat Europa nog maar zes weken heeft om het Schengensysteem van gezamenlijke grensbewaking te redden. Probleem is dat de regeringsleiders in de Europese Raad tegenwoordig afspraken maken die zij vervolgens niet nakomen, dan wel die onwerkbaar zijn.

Enkele voorbeelden. Half oktober vorig jaar beloofde kanselier Merkel de Turkse president Erdogan namens de EU drie miljard steun voor de opvang van vluchtelingen, voornamelijk uit Syrische oorlogsgebieden. Pas vorige week waren de EU-landen zover dat zij het eens waren over ieders bijdrage. Tot nu toe is er nog geen cent uitgekeerd.

Turkije doet overigens ook nog maar weinig om de vluchtelingenstroom te beperken, aldus Fabrice Leggeri, directeur van Frontex, in Spiegel Online van 3 februari. Hij verwacht dit jaar weer minstens een miljoen vluchtelingen, dus zeker net zoveel als in 2015.

Mei vorig jaar stelde de Europese Commissie voor in totaal 160.000 vluchtelingen op basis van quota over de EU-landen te gaan spreiden. In september besloten de Europese justitieministers daartoe. Tot op vandaag zijn nog geen 400 personen gespreid. Deels niet omdat diverse landen dwarsliggen, deels omdat vluchtelingen alleen naar landen willen met hoge bijstandsuitkeringen, deels door administratieve belemmeringen.

In september besloot de Europese Raad tot de creatie van een reeks ‘hot spots’. Dat is een eufemisme voor opvangkampen, in Griekenland en Italië. Met steun van experts uit andere EU-landen zou daar de identificatie, de registratie en het afnemen van vingerafdrukken plaatsvinden.

Vervolgens wordt daar beslist of de vluchteling moet terugkeren, dan wel mag blijven. Men dacht aan elf van die hot spots. Er zijn er vandaag nog maar vier. Griekenland en Italië voorzien dat de hot spots echte kampen worden waar de vluchtelingen langdurig zullen

moeten blijven. Daarom sturen zij ze liever meteen massaal door naar de noordelijke EU-landen.

9. Plan-Samsom en plan-Verhofstadt
Ten einde raad lanceerde PvdA-fractievoorzitter Diederik Samsom op 27 januari het plan om maximaal 250.000 vluchtelingen per jaar vanuit Turkije direct in de EU op te nemen. Alle bootvluchtelingen gaan dan voortaan per veerboot retour naar Turkije. De gevaarlijke mensensmokkeltochten overzee zouden in zo'n aanpak vanzelf stoppen.

Hoewel Samsom zijn aanpak met o.a. Duitsland, Oostenrijk, Zweden, Frankrijk en uiteraard Griekenland had afgestemd, heeft het plan tot nu toe geen vervolg gekregen. Zijn aanpak knoopt aan bij een ouder noodplan van Duitsland en de Europese Commissie om circa 400.000 vluchtelingen uit Turkse opvangkampen rechtstreeks over te hevelen naar vrijwillig deelnemende landen, waaronder Nederland.

Op 29 januari presenteerde Guy Verhofstadt, fractieleider van de ALDE-liberalen in het Europees Parlement, zelfs 'een totale oplossing. 'Laat de Europese Raad op 18/19 februari beslissen tot de oprichting van een European Rapid Refugee Emergency Force. Artikel 78.3 van het verdrag VwEU staat dat toe. Tweeduizend Europese grensbewakers gaan dan meteen aan de Griekse grenzen de bewaking versterken en vluchtelingen registreren. De economische vluchtelingen worden teruggestuurd. De genoemde hot spots worden vluchtelingenkampen.

Verhofstadt wil Turkije vervolgens geen drie maar slechts een miljard geven. De andere twee miljard kan Europa beter zelf verdelen onder de 2,2 miljoen vluchtelingen daar. 'Nu moeten die vluchtelingen het doen met zeven dollar per maand, dus komen zij uit pure ellende naar hier. Dan kunnen wij ze als EU 80 euro per persoon per maand uitkeren, waarmee valt te leven.

Die twee miljard moeten voorlopig jaarlijks aan de vluchtelingen worden uitgekeerd. Dan zullen zij niet meer doorreizen naar Europa', aldus Verhofstadt. Dit mooie plan is vanwege de praktische en politieke bezwaren te ambitieus om werkelijkheid te worden.

10. De draai van Timmermans
Zestig procent van de vluchtelingen is niet op de vlucht voor een oorlog. Het zijn vooral Noord-Afrikanen die om economische redenen hun thuisland verlaten. Om het draagvlak voor vluchtelingenopvang in stand te houden moet je die mensen zo snel mogelijk uitzetten. Zij hebben geen reden om een vluchtelingenstatus aan te vragen. Aldus Frans Timmermans, eerste vicevoorzitter van de Commissie, op 26 januari voor het NOS-Journaal. Hij baseert zich op niet gepubliceerde cijfers van het grensbewakingsagentschap Frontex.

Volgens dagblad De Limburger van 27 januari was Geert Wilders' PVV vervolgens 'een en al euforie'. Wat Timmermans nu concludeert is inderdaad precies wat die partij al enkele jaren zegt. De Limburger wees er op dat de Heerlenaar Timmermans zelf in die krant in oktober nog had geschreven dat tachtig procent wel degelijk 'vluchten uit de hel op aarde die Syrië heet'. Timmermans is door de vluchtelingenorganisatie UNHCR heftig bekritiseerd. Zijn woordvoerster wilde geen nadere toelichting op zijn draai geven.

11. Zwartmakerij al begonnen
Nu Schengen verdwijnt en de vluchtelingenstroom deze lente nog zal aanzwellen, beginnen partijen in crisissfeer elkaar zwart te maken. In de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 27

januari veegt de Italiaanse premier Matteo Renzi de vloer aan met het hele Europese vluchtelingenbeleid. Renzi is boos op de Commissie-Juncker die volgens hem te veel naar Duitsland luistert.

Sommige regeringen verwijten de Commissie vast te houden aan onhoudbare spreidingsplannen. De Commissie verwijt de regeringen haar voorstellen niet te volgen. Zij overweegt onder Duitse druk om de regel te schrappen dat vluchtelingen altijd geregistreerd worden in het land waar zij het eerst arriveren. In maart lanceert de Commissie een nieuw asielbeleid. Maar experts zeggen dat de lidstaten te verdeeld zijn om binnenkort hierover tot enig besluit te komen.

12. Sombere conclusies

Europa mist de politieke wil om de vluchtelingencrisis te beheersen. Het ziet er daarom naar uit dat de EU-landen Schengen 'tijdelijk' aan de kant schuiven. Een volgende stap is dat elk land voor zich het vluchtelingenprobleem gaat regelen, met chaos als gevolg. Overal nationale grenscontroles invoeren gaat Europa minstens 100 miljard euro per jaar kosten. Dat zegt het hoofd van het Franse planbureau France Strategy, Jean Pisani-Ferry. 100 miljard is ongeveer het bedrag dat de EU als geheel in totaal jaarlijks uitgeeft.

'Voor Europa is dit een gevaarlijke passage op onbekend terrein. Een passage zonder draaiboek en in de verste verte is er geen beloofd land in zicht', aldus Paul Goossens, de linkse columnist van dagblad De Standaard op 6 februari. Hij signaleert hoe Hongarije, met een hek om het land toch het zwarte schaap van Europa, nu alom navolging krijgt. In het Franse Libération van 9 februari neemt voorzitter Martin Schulz van het Europees Parlement het zelfs op voor de Hongaarse leider Viktor Orbán. 'Hij ging tot het randje, maar nooit er over'.

Logisch dat de Europese Raden van februari en maart worden aangeduid als die van 'de allerlaatste kans'. Dat dit dreigement (weer) niet zal helpen ligt ook wel aan voorzitter Tusk, kanselier Merkel en president Hollande. Tusk mist als Poolse outsider in Brussel de competentie van zijn voorganger Herman van Rompuy. Die wist partijen in crisissituaties bijeen te brengen.

Europa mag al blij zijn als het Tusk lukt het akkoord om het VK binnen boord te houden, over te laten nemen door de 27 regeringen en het Europees Parlement. Het ziet er naar uit dat dit de Pool gaat lukken. Wellicht daarom schetst het weekblad Der Spiegel van 6 februari een verrassend positief beeld van 'Der stille Pole'. 'De langdurig onderschatte Raadsvoorzitter heeft in Brussel eindelijk zijn rol gevonden', zo is de conclusie. Toch even afwachten of dit wel klopt.

Merkel is flink verzwakt nu haar ongeremde toezegging destijds aan de Duitsers en de vluchtelingen 'wir schaffen das', toch niet blijkt te kloppen. President Hollande kan niet bijspringen aangezien hij zelf thuis zwak staat. Dan ben je elders ook krachteloos.

Op 22 januari uitte de Franse eerste minister Manuel Valls zelfs kritiek op bondgenoot Merkel. 'De boodschap rondsturen: kom maar hier, jullie zijn welkom, ontlokte deze ongekende migratiegolf', aldus Valls. Waar is kortom de traditionele Frans/Duitse as waarom Europa altijd zo soepel wentelde gebleven?

Drama’s VK en vluchtelingen gaan jaren aanslepen

1 maart 2016

Wat ook de uitkomst van het Britse referendum zal zijn, een uitgeklede EU lijkt onvermijdelijk. Zo wordt de EU op termijn mogelijk een Duits/Frans Kern-Europa. De uitkomst van nieuw topberaad met Turkije over de vluchtelingenproblematiek is verder eveneens hoogst onzeker. Vraag is of er voldoende leiderschap is in Europa om deze crises het hoofd te bieden.

1. Het 'drama VK'
Als de Britten EU-lid blijven én als zij opstappen, in beide gevallen houden zij Europa nog jaren in hun ban. Brussel spreekt van het 'Drama VK'. 'Zij hadden destijds twaalf jaar nodig om lid te worden. Nu zijn ze zeker zes jaar bezig om uit te stappen', aldus de Britse historicus Peter Ludlow van Eurocomment. Zou het Britse volk besluiten haar EU-lidmaatschap toch te continueren dan blijft Londen de lastige klant van voorheen.

Het beraad over het vluchtelingenvraagstuk zit intussen vast op verdeeldheid en verwijten over en weer. Normaal vergadert de Europese Raad vier keer per jaar. Nu hierover drie keer in een maand. Bij de bijeenkomst van 18 en 19 februari stond kanselier Angela Merkel met haar ‘wir schaffen das’ (het lukt ons wel) geïsoleerd. De staatshoofden en regeringsleiders discussieerden hierover maar liefst zes uur vruchteloos.

2. Rutte tegen Merkel
Merkel houdt vol de crisis onder de knie te krijgen mits zij daarvoor meer tijd krijgt. In een interview in het befaamde ARD tv-programma Anne Will betoogde Merkel dat het aanzien van Duitsland in de wereld nu op het spel staat. De kanselier hield zo op zondagavond 28 februari 100% vast aan haar koers. Zij vroeg de verontruste Duitsers en de andere Europeanen om meer geduld. De christendemocratische Merkel staat onder grote druk nu er regionale verkiezingen komen die de CDU vanwege de vluchtelingen dreigt te verliezen.

Wat kanselier Merkel bepleit staat haaks op de inzet van premier Mark Rutte, voorzitter van de EU Ministerraad, en die van Donald Tusk van de Europese Raad. Beiden hebben in januari aangekondigd dat uiterlijk midden maart het aantal vluchtelingen fors moet dalen. Hun benadering hangt nu in de lucht. Dat Rutte Merkel nu loslaat blijkt uit zijn commentaar ‘begrijpelijk’ op de reeks nationale grenssluitingen waartegen Merkel bij Anne Will juist zo ageerde.

Nu steeds meer landen hun grenzen sluiten, Oostenrijk nog maar tachtig vluchtelingen per dag toelaat en in Griekenland iedere dag tweeduizend nieuwe vluchtelingen aanspoelen, verergert de crisis met de dag. De Europese leiders vergaderen in maart hierover nog twee keer, nu echt in crisissfeer, inclusief een ontmoeting met de premier van Turkije, Davutoğlu.

3. Als de Britten vertrekken
Krachtens artikel 50 van het verdrag VEU kan ‘elke lidstaat besluiten zich uit de Unie terug te trekken’. Vertrekken de Britten op 23 juni per referendum dan start een jarenlang aanslepend proces van ingrijpende wederzijdse aanpassingen. Het VK en de Europese Raad moeten dan een overeenkomst sluiten over de voorwaarden van de uitstap. Dat wordt nog héél ingewikkeld.

De andere regeringen hebben het dan helemaal gehad met die Britten. Het Europees Parlement dat daarin eveneens een rol speelt, denkt er net zo over. Voor deze onderhandelingen wordt twee jaar uitgetrokken, maar het kan langer duren.

Het VK wil na vertrek toch blijven opereren op de grote Europese binnenmarkt die twee keer zo groot is als de hele Verenigde Staten. Maar hoe dat te regelen? Er bestaat een Noorse optie en een Zwitserse. Zij verwijzen naar twee landen die volop vrijhandel drijven binnen de EU zonder lid te zijn en tegen betaling van contributie voor bepaalde programma's.

4. 'Iedereen zijn portie drama' (en frites)
'Iedereen zal hier zijn portie drama krijgen en daarna raken wij het wel eens' met de Britten, zo voorspelde bij haar binnenkomst de altijd raak typerende president van Litouwen, Dalia Grybauskaité. Algemeen veronderstelden de insiders tevoren al dat de Europese Raad zou slagen.

Dat het toch zólang duurde kwam doordat a) enkele belangrijke 'details' nog open stonden en b) Cameron en de dwarsliggende leiders voor de Bühne urenlang wilden twisten met 'winnaars' aan beide kanten. Dat moest zo wel teneinde hun publieke opinie gerust te stellen.

De Europese Raad van 18 en 19 februari besloeg 29 uur, schorsingen meegerekend. In werkelijkheid zaten de staatshoofden en regeringsleiders amper negen uur bijeen. De rest ging op aan voorbereidend bilateraal en groepsoverleg van een handvol hoofdrolspelers terwijl de anderen rondhingen in de wandelgangen.

De kwestie Groot-Brittannië hield de top talloze uren bezig met onderling gekibbel en amper drie uur voor de plenaire vergadering. Toen vrijdag het Abendessen uitbleef trok mevrouw Merkel demonstratief naar een nabijgelegen friteskraam waar zij onder de blote hemel voor €3,70 oppeuzelde.

In feite was dit treffen een verlenging van de meeting in december. Daar maakte premier David Cameron voor het eerst duidelijk een akkoord te willen met als inzet dat zijn land lid van de EU blijft. Dat was een draaipunt. Tevoren had de Britse conservatieve leider jarenlang nooit een goed woord over voor de EU. Veel krediet heeft hij in Brussel dan ook niet.

Topconferenties slagen alleen mits tot in detail voorbereid. Dat geldt zeker voor een Europese Raad met 29 partijen met allemaal hun eigen uiteenlopende belangen (28 staatshoofden en regeringsleiders plus de Commissievoorzitter). Dank zij de inzet van Cameron en het uitstekende voorbereidende werk van voorzitter Donald Tusk lagen er bij de start al 30 pagina's gedetailleerde conclusies klaar.

Het koppel Tusk/Cameron had al op 2 februari dit conceptakkoord gepubliceerd. Daarna bogen de ambassadeurs van de 28 landen in Brussel en de 28 EU-adviseurs van de leiders in de hoofdsteden (de 'sherpa's') zich nog dagenlang over de tekst. Het beraad draaide uiteindelijk om een vijftal openstaande punten.

5. Cameron krijgt zijn zin
Voor PM Cameron is het belangrijk dat het Verenigd Koninkrijk een 'noodrem' krijgt om werknemers uit de andere EU-landen geen of een lagere sociale uitkering te verlenen. Zo worden de kinderbijslag en gezinstoeslagen verlaagd naar het niveau van het land waar het gezin en de kinderen wonen.

Een werknemer komend uit doodarm Bulgarije waar zijn gezin woont, krijgt in het VK dan de veel lagere uitkering van dat land. Pensioenen en andere vergelijkbare regelingen blijven onaangetast. De regeling is beperkt tot 'niet op premie of bijdragebetaling berustende arbeidsgebonden voordelen'.

De Verordeningen EU nr. 492/2011 (vrij verkeer van werknemers binnen de EU) en nr. 883/2004 (coördinatie sociale zekerheid) worden daartoe aangepast. Het Europees Parlement moet hier nog mee instemmen.

Toepassing van de regeling eist 'dat de hoge instroom van werknemers uit andere lidstaten gedurende een langere periode uitzonderlijk groot is', aldus het akkoord. Volgens de Europese Commissie zit het VK momenteel al in zo'n noodsituatie (al mag de noodrem nu uiteraard nog niet werken).

6. Breuk in sociale verzekeringen
Tot verdriet van Oost- en Midden Europa, vanwaar veel arbeiders naar West-Europa trekken, mogen andere landen te zijner tijd vergelijkbaar korten. De brief van 26 februari waarin de regering de Kamer over de Europese Raad informeert leert dat Nederland plannen heeft in die richting. Denemarken, Ierland en Malta worden eveneens genoemd.

Dit alles betekent een fundamentele breuk in het gemeenschappelijke stelsel van sociale verzekering waarop Europa ooit trots was. De Oost- en Midden-Europese tegenstanders moesten dit slikken. De reden is dat werknemers momenteel soms massaal migreren naar landen met de hoogste uitkeringen.

Verder wordt het vrij verkeer na huwelijken beperkt. Burgers uit een niet-EU- land die eerder niet legaal in de EU waren, krijgen geen toelating doordat zij met een EU-burger trouwen. In zo'n geval bepaalt de immigratiewetgeving van het betrokken land de status van de vreemdeling. Daartoe wordt Richtlijn 2004/38 inzake het vrij verkeer van burgers van de Unie aangepast.

In hetzelfde kader komen er maatregelen die het binnenhalen van een familielid uit een niet bij de EU aangesloten land beperken. Dit is gericht tegen schijnhuwelijken en personen die zich zouden kunnen misdragen, zelfs al hebben die (nog) niets op hun kerfstok.

7. De City of London scoort
Crisismaatregelen om de eurozone overeind te houden (zoals het redden van Griekenland) mogen de niet-eurolanden voortaan hinderen noch geld kosten. Raakt een EU-land zonder euro in financiële problemen, dan gaat het daar voortaan zelf over en niet 'Brussel'.

Tot hun verdriet zitten het VK en de andere landen zonder euro niet in de invloedrijke Eurogroep onder leiding van minister Jeroen Dijsselbloem. Deze landen kregen gedaan dat de bevoegdheden van die Eurogroep worden begrensd. Meent een niet-euroland dat daar aan zijn belangen wordt geraakt, dan mag men dit bij de Europese Ministerraad of desnoods in de Europese Raad aan de orde stellen.

Anderzijds krijgen de landen zonder de euro geen veto om de verdere ontwikkeling van de gezamenlijke munt tegen te houden. Dit laatste gebeurt vooral op aandringen van president François Hollande.

De Britten hoeven geen gebruik te maken van het ‘gemeenschappelijk rulebook’ waarmee de negentien eurolanden het toezicht op de banken uniform aanpakken. Dit is een overwinning voor het Britse pond en de City of London, Europa’s belangrijkste financieel centrum. ‘De City blijft voortaan buiten de Brusselse regelneverij’, zo juicht The Daily Telegraph van 22 februari.

De EU belooft alles te doen om de beoogde interne markt van goederen, vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal tot stand te brengen. Daarin past een verbeterd concurrentievermogen, bijvoorbeeld door de administratieve lasten te verlagen en overbodige wetgeving in te trekken. Die toezegging betekent niets meer dan bestaand beleid nog eens opschrijven.

8. Vetorecht nationale parlementen
Dit Brits-Europees akkoord versterkt de rol van de nationale parlementen in de Europese besluitvorming. Die parlementen beschikken al over een gele en een oranje kaart om Brusselse wetgeving tegen te houden. Nu komt daar een verdergaande rode kaart bij.

Uitgangspunt is de subsidiariteit: Europa mag alleen datgene als dat beter uitpakt dan thuis in de hoofdsteden. Voortaan kan een meerderheid van 55% van de parlementen van de 28 lidstaten beoogde Europese wetgeving van de agenda afvoeren, dan wel dwingen tot aanpassing. Bij het berekenen van die 55% krijgen de 28 landen, groot of klein, elk twee stemmen.

De Tweede Kamer is blij met genoemd besluit. Het klinkt dan ook goed, tot je beseft dat de regeringen in de EU-Ministerraad met slechts een derde van de gezamenlijke stemmen nu al iedere wetgeving kunnen tegenhouden.

Tegelijk moeten de Britten accepteren dat ook in de toekomst de Europese wetgeving voorrang heeft op die van hun Houses of Parliament, iets wat ze daar zwaar op de maag ligt.

9. Op naar een Duits/Frans Kern-Europa!
De Britten hoeven niet langer mee te doen aan politieke integratie. De preambule van het Europese Verdrag roept sedert 1957 plechtstatig op tot een ‘steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa’ (ever closer union)’. Dit streven is nu voor de Britten geschrapt. De Commissie zal geen wetgeving meer voorstellen verwijzend naar dat streven.

De Britten zagen de EU altijd als niet meer dan een grote euromarkt. Juist daarom heeft deze toezegging voor het VK grote symbolische betekenis, aldus de Financial Times van 22 februari. In het Verdrag van Lissabon (2009) belette het VK dat de EU een echte minister van Buitenlandse Zaken zou krijgen. Zo bleef het Europees buitenlands beleid tot op vandaag een mankepoot.

Er bestaat daar een enorme afkeer van ‘Brussels’. Premier Cameron stemde in 2014 tegen de benoeming van Jean-Claude Juncker tot Commissievoorzitter. De Britten vermoeden (terecht) dat Juncker en de andere federalisten voetje voor voetje naar een federale superstaat willen.

Het establishment in Brussel en Straatsburg vreest nu dat schrapping van het ‘hechter verbond’ een stap is naar een Europe á la carte. In zo’n constructie laten sommige regeringen zich nog zo min mogelijk aan de EU gelegen liggen. Die optie is reëel.

De Unie telt vandaag al elf eurokritische regeringen: het VK, de vier Noordse landen, de vier Visegrad landen (Polen, Tsjechië, Slowakije en Hongarije), Griekenland en Portugal. Daar zitten er bij waar ze al met de gedachte spelen zich te zijner tijd in een vrijhandelsakkoord met de Britten te verbinden.

Zo dreigt de optie 'verdere afsplitsing', aldus voormalig Commissievoorzitter Barroso in de Financial Times van 26 februari.

Deze experts wijzen tevens op de belangrijke andere kant van de medaille: het aldus ontstaan rondom Duitsland/Frankrijk van een steviger Kern-Europa van de landen die wel overtuigd verder willen. Die groep wordt dan niet langer geremd door de critici. Probleem is dan wel dat het publiek in Duitsland, Frankrijk, Spanje noch Nederland klaar is voor meer Europa.

10. Zes dwarsliggers
Behalve hierboven Hollande waren er nog vijf andere dwarsliggers: de leiders van de vier Visegradlanden en de Belgische eerste minister Charles Michel. De Tsjechische premier Sobotka onderhandelde namens de Visegradgroep.

Zulke groepsvorming in de Europese Raad is nieuw. Visegrad verkreeg dat de lagere uitkeringen in tijd beperkt worden. Verder geldt het kortingssysteem alleen voor arbeidskrachten die na 1 januari 2020 in het VK arriveren. Dit verzacht de pil voor de migrerende arbeiders uit Oost- en Midden-Europa aanzienlijk.

Oost- en Midden-Europa moesten wel slikken dat alle EU-landen zo'n kortingstelsel mogen invoeren. Bovendien mag vanaf 2020 voor alle kinderbijslagen het lagere woonlandtarief gelden.

Premier Michel en het Europees Parlement sluiten niet uit dat de Britten het referendum van juni verwerpen. Dat zij dan om heronderhandelingen vragen voor wéér een allerlaatste volksbevraging. Daarna blijven zij dan waarschijnlijk toch lid van de EU. Zo slepen de Britten er dan weer extra concessies uit.

De Belgen mikken nog altijd op een federaal Europa (met Brussel als hoofdstad) waarin de lidstaten deels oplossen. De Europese Raad besloot op hun aandringen dat alle toezeggingen ´ophouden te bestaan´ als het VK op 23 juni besluit te vertrekken.

Wie garandeert echter bij een nipt verlies van het referendum (dat de andere landen zeker zal schokken) er tóch weer wordt gepraat over een echt finale deal? De EU kan haar grootste economie op Duitsland na, tevens de oudste democratie en het militair sterkste land van Europa toch niet zomaar loslaten?

11. Britten voortaan parttime lid (1)
Met bovenstaande uitzonderingen laat het Verenigd Koninkrijk het baanbrekende Verdrag van Maastricht van 1992 los. Het VK had daarlangs al een reeks uitzonderingen (opt-outs) verkregen.

Zij hebben geen euro; zitten niet in de beleid bepalende Eurogroep; hebben geen stemrecht in de ECB als het over de euro gaat; doen niet meer aan het paspoortvrij Schengen, noch volledig aan Frontex; bleven grotendeels buiten de groeiende justitiële en politionele

samenwerking; doen niet mee aan het charta ‘fundamentele mensenrechten’ en betalen (dank hun rebate) al drie decennia lang maar twee derde van hun contributie.

12. Britten voortaan parttime lid (2)
Of Cameron zijn referendum wint is onzeker. Hij krijgt zelfs zijn eigen partij daarvoor niet helemaal mee. Het telt zwaar dat vooraanstaande partijgenoten zoals de charismatische burgemeester van Londen, Boris Johnson, en de vroegere conservatieve leider Michael Howard, zich ineens uitspreken voor een tegenstem bij het referendum.

Over wat Cameron heeft bereikt en wat de andere leiders moesten slikken wordt dan ook verschillend gedacht. De Britse eurosceptici zijn ontevreden. Voor hen is maar één besluit geloofwaardig: weg uit de EU. De eurokritische Britse denktank Open Europe vind het akkoord triviaal noch baanbrekend. ‘Maar meer zat er niet in’.

Deze invloedrijke denktank verwacht dat Britse regeringen, na een gewonnen referendum, blijven strijden tegen ‘het geld verspillende en inefficiënte EU-budget’. Wij zijn dank zij deze afspraken voortaan een half afgescheiden EU-lid, aldus een hiermee wel tevreden Open Europe.

De Franse minister van Buitenlandse Zaken, Jean-Marc Ayrault, verwijzend naar wat Cameron ooit allemaal eiste, toont de andere kant van de medaille: ‘Er komt geen grondige verdragswijziging. Het VK krijgt geen vetorecht op de uitbouw van de eurozone. Het basisprincipe van het vrije verkeer van personen blijft ongewijzigd’.

13. Een volkenrechtelijk trucje
Op sterk Brits aandringen worden alle afspraken juridisch bindend vastgelegd. De Europese Raad is daartoe echter niet bevoegd. Dat is de taak van de ‘gewone’ Raad van Ministers, vaak samen met het Europees Parlement. De staatshoofden en regeringsleiders trekken echter graag aan álle touwtjes.

Daartoe schakelt de gedetailleerde tekst op een gegeven moment vrijwel onmerkbaar even over naar de term: ‘de staatshoofden en regeringsleiders'. Dat is dus zonder voorzitter Tusk en Commissievoorzitter Juncker, beiden toch lid van de Europese Raad.

In die samenstelling van alléén de 28 nationale leiders konden zij afspreken elkaar op basis van het klassieke volkenrecht juridisch te binden. Dus zonder het Europese Hof van Justitie in Luxemburg tot hun directe getuige te maken.

Hoewel de afspraken in de Europese verdragen worden opgenomen komt er nu geen verdragswijziging. De EU is daarover te zeer verdeeld. De afspraken worden daarom meegenomen bij de eerstvolgende verdragswijziging, die nog jaren zal uitblijven.

Afgezien van de liberale voorman Guy Verhofstadt (fractievoorzitter ALDE) ziet niemand aan de horizon een algemene verdragsaanpassing. Dit betekent dat de afspraken meelopen zodra weer een land tot de EU toetreedt. De eerstvolgende kandidaat IJsland heeft zich recent weer teruggetrokken. Daardoor blijven alleen Montenegro en Servië over. Maar die landen zijn nog in geen jaren toelaatbaar.

14. Beperkte rol voor Rutte

Minister-president Mark Rutte noemt het akkoord ‘goed nieuws voor alle 28 lidstaten’. Volgens Rutte was zijn rol bij de totstandkoming beperkt geweest. Hij roemde voorzitter Tusk voor zijn onderhandelingswerk. Wat Rutte voor zich hield is dat hij samen met de Griekse premier Alexis Tsipras in een apart kamertje het concept van de conclusies bijschaafde totdat die voor Athene acceptabel waren, aldus genoemde researcher Ludlow.

Om toch maar te slagen zochten Tusk en Juncker en eveneens Europees parlementsvoorzitter Schulz de randen op van hun bevoegdheden. Zo nodigde Tusk de parlementsvoorzitter (die geen lid is van de Europese Raad) uit in de zitting waar het akkoord is gesloten.

Gedurende de voorbereiding en tijdens de top is bovendien een ongebruikelijk contact onderhouden met de voorzitters van de christendemocratische EVP, de sociaaldemocratische S&D en de liberale ALDE, de drie grote pro-Europa fracties. Op die manier hoopt Tusk dat het EP, dat nog onderdelen van het akkoord moet goedkeuren, geen roet in het eten gooit.

15. Voortaan drie vluchtelingenplannen

De eerste dag van de Europese Raad leerde dat kanselier Merkel wat de vluchtelingen betreft geïsoleerd staat. Op haar aandringen vergadert de Europese Raad hierover deze maand nog twee keer. Er liggen dan drie verschillende benaderingen: een Europese en een nationale die beide functioneren, en het plan Samsom dat nog niet van de grond kwam.

De eerste benadering is dat Turkije en Griekenland met hulp van de NAVO de zuidelijke grenzen (Schengen) beter gaan afsluiten. Dat moet vluchtelingen afschrikken. Tegelijk krijgt Turkije zoals bekend drie miljard voor de opvang daar.

Griekenland wordt vanuit Brussel eveneens extra bijgestaan. Dat land dreigt één groot vluchtelingenkamp te worden met als gevolg een humanitaire ramp. Premier Tsipras wilde de hele Europese besluitvorming gaan blokkeren als de vluchtelingen daar massaal (moeten) blijven steken.

De Commissie werkt aan een grootscheeps humanitair noodplan voor Griekenland. Verwacht wordt dat de Europese Raad hiermee instemt.

Tegelijk streeft kanselier Merkel met steun van de Commissie naar realisering alsnog van het mislukte spreidingsplan van 160.000 vluchtelingen vanuit Griekenland en Italië. Daarvan is na een half jaar nog maar drie procent uitgevoerd. De regeringen werken niet mee, want zij voorzien een aanzuigend effect.

Veel vluchtelingen willen bovendien zelf bepalen waar zij heen gaan. Nederland bijvoorbeeld nam 98 vluchtelingen op in plaats van de beloofde 6000. Frankrijk nam er volgens de Commissie 135 op van de beloofde 30.000. Tevergeefs stelde Merkel op 18 februari haar collega’s voor om ten minste maandelijks 5000 vluchtelingen vanuit Turkije te gaan spreiden.

16. Chaotische aanpak vluchtelingen

De tweede benadering keert zich af van de Duitse benadering. Oostenrijk is traditioneel Duitslands trouwe bondgenoot. Tegelijk Berlijn en Athene provocerend haakt Wenen nu echter aan bij de reeks recente sluitingen van nationale grenzen, waarmee Hongarije maanden geleden al begon.

Oostenrijk scherpt met negen Balkanlanden gelegen op de doorgangsroute voor vluchtelingen, de grenscontroles aan. Zij laten nog alleen vluchtelingen uit oorlogsgebieden mondjesmaat door. Tegelijk laten de EU-landen Oostenrijk (dagelijks 80) en Kroatië en Slovenië (beiden 580) nog beperkt vluchtelingen toe. Deze besluiten zijn door de Commissie scherp afgekeurd.

Uitdagend heeft de Hongaarse premier Viktor Orbán een nationaal referendum aangekondigd met de vraag: Wilt u dat de EU zonder toestemming van ons parlement Hongarije de opname van niet-Hongaren verplicht gaat opleggen? Volgens de premier komt het genoemde spreidingsplan van Merkel en Juncker – vorig jaar door de EU-Raad van ministers officieel goedgekeurd – neer op machtsmisbruik. Dit 'omdat quota het etnische, culturele en confessionele gelaat van Hongarije en de Europese Unie zal veranderen'.

Tegen de zin van Merkel in koos de Europese Raad er voor de Oostenrijks-Hongaarse benadering op de been te houden. 'Behalve de Commissie gelooft niemand nog in haar spreidingsplan', aldus de gematigd linkse Süddeutsche Zeitung van 26 februari. 'De Hongaarse premier Orbán wordt nu de Europese agendabepaler' aldus het Britse blog Politico Europe.

Wat ten slotte Merkel al eerder opperde en PvdA-fractievoorzitter Diederik Samsom overnam is om massaal vluchtelingen uit de overvolle kampen in Turkije naar Duitsland en andere EU-landen over te hevelen. Tegelijk zouden de vluchtelingen die in Griekenland aanspoelen 'per kerende veerboot' terug moeten. Die levensgevaarlijke route droogt dan vanzelf op, terwijl de situatie in Griekenland normaliseert.

17. Conclusie

Direct na de Europese Raad noteerde de Financial Times dat ´het referendum de toekomst van het Verenigd Koninkrijk voor een generatie bepaalt´. Maar dat geldt net zo goed voor de rest van Europa.

Zelfs bij een goede afloop blijft de EU uitgekleed achter. Het klassieke streven naar een 'hechter verbond van de volkeren' (let wel: niet van de staten) is overboord. De Britten krijgen met hun opstelling navolging, zelfs als zij blijven. Daarom stevent de EU op wat langere termijn wellicht af op een Duits/Frans Kern-Europa.

Wat de vluchtelingen betreft kan alleen nieuw topberaad Ankara bewegen er minder te laten oversteken waarbij tegelijk Europa de spreiding aanpakt. Dat zou de crisis wat verlichten. Maar of dat nog lukt? Een compromis is hoogst onzeker zowel wat Turkije betreft als binnen de Europese Raad.

Hier gelden twee voorwaarden: schrap het verplichte karakter van de quota en help Griekenland een humanitaire calamiteit daar te voorkomen. Meer tijd nemen, zoals Merkel bepleit heeft nu het voorjaar aanbreekt, heeft een aanzuigend effect op de vluchtelingenstroom.

Hoe dan ook blijven beide benaderingen voorlopig actueel: die van Merkel/de Europese Commissie en de nationale aanpak 'elk voor zich'.

Nu Merkel thuis en in Europa aan gezag heeft ingeboet, schreeuwt de Unie om leiderschap. Grijpt voorzitter Donald Tusk zijn kans? Hij scoorde met het eerder nog onverwachte akkoord met het Verenigd Koninkrijk.

Tegelijk zat zijn rivaal Commissievoorzitter Juncker fout met zijn doordrijven van verplichte spreiding. Het was Tusk die alweer maanden geleden de juiste analyse maakte: geen verplichte landenquota. Er volgen kortom in maart nog spannende Europese Raden.

Vluchtelingenstroom: Europa kiest voor Merkel én Orbán

15 maart 2016

Maart en april worden beslissend voor de vluchtelingenstroom en het imago van de verdeelde EU. De veelgesmade antivluchteling-houding van premier Orbán en het Willkommen van kanselier Merkel vormen samen de bouwstenen van de beoogde aanpak. Alles hangt er nu vanaf of de EU-regeringen en Turkije dit plan ook echt gaan uitvoeren. Want daaraan ontbreek het tot nu toe.

1. Stop illegale migratie
Geen Europese leider is afgelopen jaar zó bekritiseerd als de Hongaarse premier Viktor Orbán. De bouw van enorme hekken om zijn land, eenmaal overstroomd met vluchtelingen, werd alom afgekeurd. Die hekken kregen afgelopen weken in zuidoost Europa echter algemene navolging.

Op 24 februari besloot Oostenrijk samen met negen Balkanstaten de toevloed van migranten te stoppen. De Balkanroute, waarlangs een miljoen vluchtelingen de EU binnenkwam, is nu gesloten. Berlijn noch Athene waren tot hun spijt bij deze beslissing betrokken. De ‘doorwuifaanpak’ waarbij de vluchtelingen massaal naar o.a. Duitsland en Zweden trokken is beëindigd, aldus de conclusies van de extra Europese Raad van 7 maart.

Tegelijk heeft Angela Merkel buiten iedereen om een verrassende, verregaande deal gesloten met de Turkse minister-president Ahmet Davutoglu. De bondskanselier bereikte zo dat de Egeïsche Zee, de tweede grote vluchtelingenroute, eveneens dichtgaat.

Turkije neemt alle vluchtelingen (inclusief dus de asielzoekers) terug die nog daarlangs naar Griekenland komen. Zij moeten gedwongen terug. De vluchtelingenstroom zal dan snel helemaal stoppen, zo is de redenering. De operatie verloopt via het grensbewakingssysteem Frontex onder toezicht van de Verenigde Naties. Voor elke Syriër die Turkije terugkrijgt neemt de EU een asielzoeker uit Turkije definitief op.

2. Stiekeme Merkel en Rutte
De Duitse krant Die Welt van 14 maart meldde dat Duitsland en Turkije maandenlang hierover stiekem hebben onderhandeld. Kanselier Merkel zou de teksten zelf hebben voorbereid. Zij heeft het verrassingseffect van de publicatie aan premier Davutoglu overgelaten. Volgens de krant was premier Mark Rutte namens het Nederlandse EU-voorzitterschap daar steeds bij betrokken.

Klopt dit, dan is het niet waar dat Merkel, Davutoglu en Rutte in de nacht voor de Europese Raad van 7 maart op de gedachte kwamen dit veelomvattende akkoord te sluiten, zoals zij wel alle drie hebben beweerd. De RVD heeft niet op de Duitse onthullingen gereageerd. Daar houdt men vast aan de ‘verassende voorstellen’ van Turkije van 6 maart.

Een dergelijk ingrijpende aanpak, waarbij de twee belangrijkste vluchtelingenroutes tegelijk dichtgaan, was tot voor kort onvoorstelbaar. Het betekent dat EU-landen alleen nog echte asielzoekers opnemen. Dus geen gelukzoekers, laat staan jihadisten. Volgens Frans Timmermans, eerste vicevoorzitter van de Commissie, behoort zestig procent van de vluchtelingen tot die laatstgenoemde twee groepen

3. Drie is te veel
De Europese Raad telt 30 spelers: 28 staatshoofden en regeringsleiders, plus voorzitter Donald Tusk en Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker. Maar steeds blijkt dat zodra het er in een crisis écht om gaat spannen tegenwoordig twee personen besluitvormend zijn: de Duitse bondskanselier en nog iemand uitsluitend naar haar keuze.

In juli vorig jaar tijdens de hevige crisis rond Griekenland sloot Merkel het ultieme akkoord met premier Alexis Tsipras. Tusk mocht er bij zijn; Juncker kon die nacht naar bed. Volgens de Frankfurter Allgemeine Sontagszeitung van 13 maart en dagblad Die Welt van 14 maart heeft Merkel deze keer Tusk weggehouden bij het beraad met Davutoglu en Rutte.

Juncker zou via een omweg betrokken zijn geweest, zij het niet zelf. Hij heeft Tusk te elfder ure over het akkoord geïnformeerd. Zo doende voorkwam de Luxemburger dat Tusk als voorzitter in de vergadering van de Europese Raad voor aap kwam staan, aldus genoemde Duitse kranten. Is dit allemaal waar dan ziet de toekomst voor de Pool, die over een jaar herbenoemd moet worden als voorzitter, er donker uit. Hierna blijkt waarom.

4. Duitse eisen gehonoreerd
Voor Merkel lag de deadline voor een doorbraak vóór de verkiezingen in de deelstaten Saksen-Anhalt, Baden-Württemberg en Rijnland-Palts. Haar CDU/CSU stond daar groot verlies te wachten.

Merkel heeft bereikt dat het akkoord voldoet aan haar drie desiderata: een Europese aanpak, versterkte Schengengrenzen en spreiding van de vluchtelingen over Europa.

Turkije verwacht van de EU-landen dat die, wellicht per luchtbrug, ruimhartig gevluchte Syriërs gaan opnemen. Het daarbij passende uitvoerbare Europees spreidingsplan ontbreekt echter nog altijd. Daarom is onduidelijk welke landen asielzoekers opnemen en zo ja welke aantallen. Het Verenigd Koninkrijk en de landen van de Visegrádgroep doen niet mee.

Nu zijn de verkiezingen van 13 maart in de genoemde deelstaten voor Merkels CDU nadien toch rampzalig verlopen. De kanselier liet al weten haar ruimhartige beleid niettemin voort te zetten. ‘Een kameel kruipt eerder door het oog van een naald dan dat kanselier Merkel haar vluchtelingenbeleid verandert’, zo begon dus terecht het commentaar van de Frankfurter Allgemeine Zeitung.

5. Het akkoord (1)
Merkel, Davutoglu en Rutte slaagden er op 7 maart in Brussel niet in de Europese Raad helemaal voor hun akkoord te winnen. Maar ze kwamen wel een flink eind in de goede richting. ‘De staatshoofden en regeringsleiders waren het er over eens dat drastische maatregelen nodig zijn om de mensensmokkelroutes te sluiten, het bedrijfsmodel van de smokkelaars te breken, onze buitengrenzen te beschermen en de migratiecrisis in Europa een halt toe te roepen. Wij moeten de band tussen inschepen en zich in Europa vestigen verbreken’, aldus de klare taal waarmee de slotverklaring van de Europese Raad begint.

De Europese Raad somt vervolgens een reeks doelstellingen op. In de media zijn die vaak als bereikte akkoorden beschreven. De top heeft echter niet meer bereikt dan eensgezindheid ‘om aan de slag te gaan volgens de beginselen van de voorstellen’ zoals hierna vermeld. Dat beraad zal nog weken duren. Los van het terugnemen van alle in Griekenland aangekomen Syriërs gaat het om zes voorstellen.

6. Het akkoord (2)

- Turkije bevestigt vanuit Griekenland migranten terug te nemen die niet in aanmerking komen voor internationale bescherming. Dit is al mondjesmaat begonnen. Het te zijner tijd terugsturen van 'alle irreguliere migranten die vanuit Turkije naar de Griekse eilanden oversteken' komt voor rekening van de EU;
- Versnelde onderhandelingen om 'uiterlijk eind juni 2016' de visumplicht voor Turken op te heffen (tot nu toe was oktober de streefdatum);
- Versneld overmaken van de toegezegde drie miljard voor de vluchtelingen in Turkije. Onderhandelingen starten over nog eens drie miljard hulp, wellicht ook dit jaar nog uit te keren;
- Het openen van vijf nieuwe hoofdstukken in het stilgevallen beraad over toetreding van Turkije tot de EU;
- Werk ervan maken om met Turkije de humanitaire situatie in Syrië te verbeteren. Doel: 'de lokale bevolking en vluchtelingen in staat te stellen in veilige gebieden te wonen';
- Zevenhonderd miljoen euro op korte termijn vrij te maken om in Griekenland een humanitaire ramp te voorkomen. De andere EU-landen sturen experts om de registratie van vluchtelingen en de bewaking van de grenzen te verbeteren. Griekenland krijgt hulp bij de beoogde 'brede, grootschalige en snellere terugkeer' van vluchtelingen naar Turkije, aldus de Europese Raad.

7. Balkanroute 'blijvend dicht'

Daags na de Europese Raad sloten in navolging van Hongarije en Oostenrijk ook Slovenië, Servië, Kroatië en Macedonië hun grenzen, vaak met veel prikkeldraad. Dit was het logische gevolg van de conclusie van de Europese Raad: 'de irreguliere migrantenstromen langs de westelijke Balkanroute zijn ten einde gekomen; deze route is nu gesloten'. Inmiddels blijkt de sluiting effectief te werken (al waren er hier en daar doorbraken van radeloze vluchtelingen).

In de Europese Raad heeft Merkel zich tevergeefs tegen het dichtrijgen van de Balkanroute verzet. Zij voelt zich bedrogen door de acties in die richting van voorzitter Tusk en van de Oostenrijkse regering. Wenen laat sinds 19 februari nog maar tachtig asielzoekers per dag binnen.

Merkels verzet heeft echter iets behoorlijk schijnheiligs. Juist Duitsland profiteert het meest van het opdrogen van de vluchtelingenstroom. SPD-vicekanselier Sigmar Gabriel erkent dan ook dat Wenen nu het 'vuile werk opknapt namens Duitsland'.

Herstel van Schengen

Het sluiten van de grenzen betekent een stap naar herstel van Schengen. EU-lid Slovenië bijvoorbeeld moet volgens de spelregels asielzoekers opnemen. Van de 478.000 migranten die sinds oktober dat land passeerden hebben er slechts ongeveer 460 daar asiel gevraagd. Dat is dus een op de duizend. De rest wilde door naar meer welvarende landen zoals Duitsland, Oostenrijk, Zweden.

Zodra Slovenië dicht ging moest Servië, geen lid van de EU, zijn grenzen eveneens sluiten. Anders wordt het een opvangcentrum van vluchtelingen. Inmiddels zitten daar toch nog vastgelopen vluchtelingen vast.

Hoezeer diverse betrokken regeringen van de Balkenroute af wilden blijkt hieruit dat Macedonië volgens persberichten hulp krijgt bij de grensbewaking van politiefunctionarissen

uit Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Servië, Slovenië en Polen. Zoiets was in Europa tot voor kort totaal ongebruikelijk.

Merkel beweert nu dat de Balkanroute slechts tijdelijk dicht is. In de Ministerraad EU voor Migratie van 10 maart in Brussel betoogde de Oostenrijkse minister van Binnenlandse Zaken Johanna Mikl-Leiner echter: 'De Balkanroute is dicht en wel blijvend. Die ongecontroleerde toestroom van vluchtelingen is echt geschiedenis'. De Oostenrijkse minister wees er nog op dat haar land al 90.000 asielzoekers heeft opgenomen. 'En wat doen de andere landen?, aldus haar retorische oproep via CNN.

Hier speelt de dwarse opstelling van Oostenrijk Merkel weer in de kaart. Want zou haar deal met Turkije alsnog mislukken, dan is de vluchtelingenstroom intussen verlegd van Duitsland naar Griekenland.

8. De bezwaren van Merkel

'Eenzijdig nationale grenzen sluiten is niet de oplossing. Dit veroorzaakt een humanitaire ramp', aldus de Duitse bondskanselier. Anderen voorspellen dat Griekenland 'het Calais van Europa' wordt. Het land telt al meer dan 40.000 vastgelopen vluchtelingen. Volgens dagblad Le Monde van 9 maart spreekt Merkel niet alleen uit menslievendheid maar speelt de vrees mee dat Griekenland zijn megagrote Duitse leningen niet meer kan afbetalen.

Merkels verklaring botst met die van voorzitter Tusk. Die zag sluiting van de nationale grenzen en een striktere Schengengrensbewaking al maanden als dé voorwaarde om de crisis te lijf te gaan. Tusk maakte voorafgaand aan de recente vergadering van de Europese Raad een tocht langs de betrokken hoofdsteden en Ankara om de sluitingen te prepareren

Krachtens het Schengenverdrag kunnen regeringen in noodsituaties hun grenzen twee jaar sluiten. Omdat daarna een herhaling van de vluchtelingenstroom dreigt is het de vraag of het bij die twee jaar blijft. Zelfs bij terugkeer van de rust in Syrië blijft Europa mensen uit 'n reeks andere landen aantrekken.

Ander probleem is dat de smokkelaars van vluchtelingen alternatieve routes aanboren. Hongarije wil daarom een hek plaatsen langs de grens met Roemenië. Een andere route is vanuit Griekenland via Albanië naar Italië of vanuit Libië rechtstreeks daarheen. Of via Rusland naar bijvoorbeeld Finland. Vanuit Griekenland via EU-land Bulgarije is nog weer een andere optie. Er wordt aan gewerkt deze routes eveneens te sluiten.

9. 'Dit lijkt wel deportatie'

Diverse NGO's, het Europees Parlement en vooral Spanje hebben ernstige juridische bedenkingen tegen het terugzendplan. Filippo Grandi, van UNHCR, zei op 8 maart tegen het Europees Parlement dat zijn organisatie 'diep bezorgd is over ieder akkoord dat neerkomt op het groepsgewijs terugsturen van vluchtelingen'. De Spaanse minister van Buitenlandse Zaken, José Manuel Garcia-Margallo sprak op 14 maart in Brussel zelfs een 'onaanvaardbaar' uit. Spanje is resoluut tegen collectieve uitzettingen.

'Massaal groepsgewijze terugsturen van asielzoekers en andere vluchtelingen lijkt op deportatie. Behalve juridisch over de schreef, is het plan ook praktisch moeilijk uitvoerbaar. Het vraagt bovendien nog weken, misschien maanden onderhandelen', aldus een andere bezorgde diplomaat.

De Europese Commissie werkt inmiddels aan een oplossing om collectieve uitzettingen te vermijden. Positief is verder het commentaar van Europees Parlementsvoorzitter Martin Schulz: ‘iedere maatregel die de mensensmokkel beëindigt moet serieus bekeken worden’.

10. ‘Methode Merkel’ afgekraakt
In de Europese Raad is men slecht te spreken over de ‘Methode Merkel’ om de regeringsleiders te overvallen met een uitgewerkt plan. ‘Dit was het dieptepunt van mijn tijd als ambassadeur van mijn land bij de EU’. Aldus het vernietigende commentaar van een belangrijke speler die niet bij naam mocht worden genoemd in de Financial Times van 9 maart. Een ander kopstuk: ‘Merkel kan zich veel permitteren, maar nu heeft zij velen echt vernederd. Daar zal zij nog een prijs voor betalen’.

In Frankrijk groeit oppositie tegen de beloofde visumvrijheid. President François Hollande wil strikt vasthouden aan de voorwaarden die hiervoor gelden (en waaraan Ankara moeilijk zal kunnen voldoen). Hollande staat onder druk nu behalve de gevreesde Marine Le Pen van het Front National, ex-president Sarkozy het akkoord ziet als ‘pure afpersing’ vanuit Ankara. De critici zeggen dat in de EU tot nu toe dagelijks van ruwweg 100 Turken om allerlei redenen de visumaanvraag wordt afgewezen.

11. ‘Toevloed van jihadisten’
‘Humanitair is op Duitsland helemaal niks aan te merken. Maar qua veiligheid zit Berlijn met het massaal toelaten van vluchtelingen fout. Wij zijn in Macedonië overspoeld met duizenden gevaarlijke jihadisten. Zogenaamde vluchtelingen reizen vandaag met vervalste papieren Europa binnen.

Ga er maar vanuit dat daaronder radicale strijders zitten. Wij hebben al negenduizend vervalste paspoorten en vergelijkbare documenten in beslag genomen. Duitsland noch de EU hebben echter geantwoord op ons aanbod onze gegevens daarover uit te wisselen’.

Met dergelijke taal heeft de president van Macedonië, Gjorge Ivanov, in een interview met Bild-Zeitung van 10 maart een tip van de sluier opgetild die over de vluchtelingenstroom hangt. Het betekent wat als de leider van zo’n arme dwergstaat het invloedrijke Duitsland aan de schandpaal durft te binden. Berlijn noch Brussel hebben voor zover bekend gereageerd.

12. Commentaar van Rutte
De Nederlandse regering meent dat de beschreven Turkse voorstellen ‘perspectief bieden’, zo schrijft minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders in een brief aan de Tweede Kamer van 10 maart. ‘Ongecontroleerde migratie’ verwacht de regering nu te ‘vervangen door een proces van reguliere, gecontroleerde migratie door middel van een geïntensiveerd hervestigingsprogramma met Turkije’.

Tegelijk vraagt de regering zich af of Turkije wel in staat is te voldoen aan de vereisten voor visumliberalisatie en onderhandelingen voor toetreding tot de EU.

Premier Rutte verwacht dat als gevolg van het akkoord Nederland lagere aantallen asielzoekers binnen krijgt. Hij erkent dat de uitwerking van het project met Turkije nog moet beginnen. De logistiek rond het terugsturen van de vluchtelingen vindt hij het grootste probleem. Verder is het openen van vijf hoofdstukken tegelijk in de onderhandelingen over toetreding van Turkije ‘wel heel veel’. Bovendien ligt Cyprus hier nog dwars, aldus Rutte op 11 maart via Radio 1.

13. Conclusie
Triomfator in dit schouwspel is de Turkse premier Davutoglu. Ankara wint op alle fronten: massale overheveling van asielzoekers naar Europa, verdubbeling van de beloofde drie miljard steun, heropening van de toetredingsonderhandelingen, visumvrij reizen voor de 75 miljoen Turken en geen kritiek meer op de mensenrechtensituatie met gebrek aan mediavrijheid.

Met nu al 2,7 miljoen vluchtelingen in Turkije kan Europa niet anders dan die last verlichten. Het juridisch discutabele maar tegelijk wel afdoende plan nu aan de orde, is dan ook broodnodig. Bij alsnog een mislukking volgt een ongekende humanitaire ramp in Griekenland. Bovendien verliest Europa dan alle aanspraak op zijn veelbezongen 'normen en waarden'.

Maart brengt de Europese Raad voor de tiende keer in een jaar tijd bijeen over de vluchtelingen. Dit is ongekend. Europa bereikt nu hét ultieme moment voor besluitvorming. Wat op tafel ligt combineert elementen van drie bestaande benaderingen (beschreven in de vorige analyse) met een gedurfd aanbod van Turkije.

Hoe de vluchtelingenstroom Europa splijt

5 april 2016

Door knallende ruzies over de aanpak van de vluchtelingenstroom heeft de EU dagenlang op springen gestaan. Zeven landen lagen dwars voor een akkoord tussen de EU en Turkije. Uiteindelijk moest de Turkse premier Davutoglu wat inbinden. Zo konden kanselier Merkel en voorzitter Tusk de Cyprische president Anastasiades toch meekrijgen. De vluchtelingenstroom moet nu snel uitdoven.

1. Ongekend knallende ruzies
'Elf dagen lang stond de EU op springen. Het onverhoeds presenteren van het Duits-Turkse plan in de Europese Raad van 7 maart heeft de sfeer daar totaal verpest. Nadat kanselier Merkel hen volkomen passeerde kwam het tot een vertrouwensbreuk met een reeks nationale leiders', aldus een analyse van de website EUObserver van 21 maart. Voor meer details over die Europese Raad zie onze vorige analyse.

Volgens deze serieuze bron was de EU tussen 7 en 18 maart 'near fallout', ofwel stond op springen. Dat kwam door kanselier Angela Merkel. Zij prepareerde buiten iedereen om met de minister-president van Turkije, Ahmet Davutoglu, een verregaand akkoord en detail.

Zelfs Frankrijk, de vaste buddy van Duitsland, was naar verluidt niet op de hoogte. Minister-president Mark Rutte was (als enige) wel bij dat zes uur durende omstreden nachtelijke beraad van 6 maart. Hij vertegenwoordigde daar het EU-voorzitterschap.

2. Tusk of Van Rompuy?
Hoe woest Donald Tusk was over het buitenspel zetten door Merkel blijkt uit twee tweets verstuurd op 9 maart. In de eerste noteert de voorzitter van de Europese Raad dat 'niet bij eenzijdig optreden, maar via een besluit van álle 28 staatshoofden en regeringsleiders', de Westelijke Balkanroute voor migranten is gesloten. Dat moet tegen het zere been zijn geweest van Merkel. Zij heeft zich steeds tegen de cascade van nationale grenssluitingen verzet. Maar in de Europese Raad van 7 maart moest zij dit opgeven.

Daags daarna, weer een schot richting Merkel waarover de kanselier not amused moet zijn geweest. Dan luidt de tweet 'bedankt Westelijke Balkanstaten voor het uitvoeren van de veelomvattende aanpak van de EU in de migrantencrisis'.

De uitbarstingen leren dat Tusk als voorzitter op minstens één fundamenteel punt verschilt met zijn eminente voorganger Herman van Rompuy. De Belg wees er altijd op als ingehuurde bemiddelaar zelf geen enkele politieke voorkeur te laten blijken. De Pool Tusk echter laat als bemiddelaar regelmatig merken ook zélf een programma te hebben en daarvoor pal te staan. Dat maakt zijn voorzitterschap boeiender dan het vorige. Het plaatst Tusk tegelijk in een meer riskante positie.

3. Zeven dwarsliggers
Zeven landen lagen dwars donderdag 17 maart toen de Europese Raad een gezamenlijk standpunt moest bepalen over het Duits-Turkse plan. Cyprus sprak zijn veto uit over het openen van maar liefst vijf hoofdstukken ineens in de toetredingsonderhandelingen met Turkije.

Hongarije bleef bij de weigering om gedwongen vanuit Brussel asielzoekers op te nemen. Oostenrijk en Bulgarije waren tegen visumvrij reizen voor de Turken. Die landen vrezen een vloedgolf zwart werkende Turken. Frankrijk wilde om verschillende redenen Turkije niet tegemoet komen.

Spanje stond erop dat de vluchtelingen allemaal individueel gehoord worden alvorens ze terug te kunnen sturen. Griekenland wilde massale hulp teneinde een humanitaire ramp voor de circa 50.000 daar gestrande vluchtelingen te voorkomen.

4. 'Liever neergeschoten worden'
Genoemde dwarsliggers is men tegemoetgekomen die avond, maar Cyprus lag verreweg het moeilijkst. Nadat Turkse troepen in 1974 een deel van dat eiland bezetten, erkent Ankara Cyprus niet meer. Onderhandelen met de EU en tegelijk een van haar lidstaten niet erkennen, dat kan uiteraard niet.

Nicos Anastasiades, de president van Cyprus, verklaarde half maart 'nog liever neergeschoten te worden dan zijn veto op versnelde onderhandelingen met Turkije op te geven'. Die ging dus echt niet overstag.

Kort voor de top van 17 en 18 maart vloog Tusk langs de kemphanen in Nicosia en Ankara. Het zegt wat dat de Europese voorzitter daartoe moest omvliegen via Athene. Want niemand kan van Cyprus direct naar Turkije reizen. De twee erkennen elkaar immers niet.

Na zijn bezoek aan de Cyprische president in Nicosia toont Tusk weer karakter met zijn tweet: 'Cyprus is nét zo belangrijk als Duitsland, Frankrijk, Nederland of elk ander EU-land'. Hij bedoelt: 'hoe hoog de inzet ook is, wij gaan in de Europese Raad niet over dat staatje heen walsen, maar respecteren haar nationale autonomie'.

In Ankara slaagt Tusk er vervolgens in om Davutoglu duidelijk te maken dat hij zijn vijf nieuwe hoofdstukken in het EU-toetredingsberaad maar moet vergeten. Toen hem dat eenmaal was gelukt, was Tusk als voorzitter geslaagd.

5. Halt aan de migrantenstroom
Na precies een jaar lang praten gedurende twaalf toppen besloot vervolgens de Europese Raad om per 20 maart de tsunami aan migranten te stoppen. Voortaan krijgen alle 'írreguliere migranten' in Griekenland een retourticket naar Turkije. De hele operatie verloopt op kosten van de EU. Premier Davutoglu van Turkije sprak na afloop in Brussel van een historisch besluit.

'De EU en vooral Turkije staan nu voor een Herculestaak', zo reageerde Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker bij het afsluiten van de Europese Raad van 17 en 18 maart. In Athene en op de Griekse eilanden zijn circa 4000 gespecialiseerde functionarissen nodig om de vluchtelingen te verwerken.

Het gaat om het registreren, interviewen, classificeren en uiteindelijke een oordeel vellen over tienduizenden aangespoelde vluchtelingen en migranten. Daarvoor zijn o.a. Arabische tolken nodig, asielspecialisten, rechters enz. Meer daarover hierna.

Hoofdrolspeler bondskanselier Angela Merkel had na afloop van de Europese Raad lof voor Davutoglu, voor Juncker én voor Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad als

toponderhandelaars. In de vergadering van 7 maart had de aangeslagen Tusk (zoals beschreven in de vorige analyse) opdracht gekregen om de moeizame onderhandelingen met Turkije af te ronden. Hij herpakte zich snel en slaagde volledig.

6. Het akkoord (1)

- Terugname door Turkije vanuit Griekenland van 'alle irreguliere migranten' die niet in aanmerking komen voor bescherming. Behalve om Syriërs gaat het om vluchtelingen uit landen als Afghanistan, Pakistan, Eritrea, Irak, Marokko, Algerije. Het terugsturen begint in april zo is het streven. Dit komt geheel voor rekening van de EU;
- Het respecteren van de normen van de EU en de VN bij de beoordeling van de vluchtelingen. Het verloopt op basis van het VN-Vluchtelingenverdrag. Elke vluchteling krijgt een individuele procedure met recht van beroep. Alleen veel Syriërs maken nog kans op toelating in Europa. Economische migranten (ofwel 'gelukzoekers') uit Syrië worden eveneens afgewezen;
- 'Voor elke Syriër die vanuit de Griekse eilanden naar Turkije wordt teruggestuurd, zal een andere Syriër vanuit Turkije in de EU worden hervestigd', aldus de Europese Raad. Daarbij worden de vulnerability-criteria van de VN meegenomen, dus extra aandacht voor de zwaksten. Voorrang krijgen Syriërs die niet eerder naar de EU kwamen of dit probeerden. Maximaal komen 72.000 personen in aanmerking. Volgens Rutte is dit voldoende omdat de stroom bootvluchtelingen snel zal opdrogen. 'Anders is de actie mislukt en volgt nieuw beraad';

7. Het akkoord (2)

- Versnelde onderhandelingen om 'uiterlijk eind juni 2016' de visumplicht voor Turken op te heffen (tot nu toe was oktober de streefdatum);
- Versneld overmaken van de beloofde drie miljard euro voor de vluchtelingen in Turkije. Dit geld is vooral bedoeld voor gezondheidszorg, onderwijs, voedsel en gastgemeenschappen. Onderhandelingen starten om nog eens drie miljard hulp uiterlijk in 2018 uit te keren. De EU-landen betalen samen twee derde van alle steun, de rest komt uit de begroting van de Unie;
- Heropening van de onderhandelingen over toetreding van Turkije tot de EU. Het hoofdstuk 'begroting EU' wordt aangesneden. Turkije had wel vijf nieuwe hoofdstukken willen openen;
- Massale toelating starten van extra asielzoekers zodra de stroom bootvluchtelingen ten einde is gekomen. Cijfers hierover ontbreken nog. EU-landen beslissen zelf of zij daaraan meedoen;
- Er vanuit Ankara werk van maken dat geen nieuwe routes voor illegale migratie over land of zee ontstaan. Dat verloopt samen met de buurlanden en uiteraard de EU;
- Er vanuit Ankara werk van maken om de humanitaire situatie in Syrië te verbeteren. Doel: 'de lokale bevolking en vluchtelingen in staat te stellen in veiliger gebieden te wonen'. Dit ligt gevoelig aangezien daar veelal Koerden wonen die Turkije zoveel mogelijk dwars zitten;
- Ruwweg 300 miljoen euro op korte termijn vrijmaken om in Griekenland een humanitaire ramp te voorkomen. Dit verloopt via het European Asylum Support Office.

8. Merkel én Orbán

Het 'laten opdrogen' (aldus Rutte) van de vluchtelingenstroom berust op twee pijlers: sluiting van de Westelijke Balkanroute en een stop op het vanuit Griekenland laten doorreizen van vluchtelingen naar de noordelijke EU-landen. Via die routes kwamen al circa anderhalf miljoen vluchtelingen de EU binnen, vooral naar Duitsland, Zweden, Oostenrijk.

Geen Europese leider is afgelopen jaar zó bekritiseerd als de Hongaarse premier Viktor Orbán. De bouw van enorme hekken om zijn land, eenmaal overstroomd met vluchtelingen, werd alom afgekeurd. Die hekken kregen afgelopen weken in Zuidoost- Europa echter algemene navolging.

Op 24 februari besloot Oostenrijk samen met negen Balkanstaten de toevloed van migranten helemaal te stoppen. De Westelijke Balkanroute is vanaf dan dicht. De 'doorwuifaanpak' waarbij de vluchtelingen massaal passeerden is beëindigd, zo concludeerde de extra Europese Raad van 7 maart. Merkel had graag de schijn opgehouden van een nog functionerend Schengen. Maar dat mislukte dus.

De tweede pijler bouwde Merkel. Enkele uren voor die Europese Raad van 7 maart heeft de kanselier genoemde verregaande deal gesloten met de Turkse minister-president Davutoglu. Meer details in onze vorige analyse. De bondskanselier bereikte zo dat de Egeïsche Zee, de andere vluchtelingenroute, sinds 20 maart eveneens vergrendeld is.

Merkel heeft bereikt dat het akkoord voldoet aan twee Duitse eisen: een Europese aanpak en meer spreiding van de vluchtelingen over Europa. Maar Merkel en Commissievoorzitter Juncker moesten slikken dat de vier Visegrádlanden niet meedoen aan de afgesproken operatie spreiding vluchtelingen en het VK evenmin. De vluchtelingencrisis heeft de EU zodoende tot op het bot verdeeld.

9. Drastische maatregelen
Nu Turkije ze terugneemt zal de enorme vluchtelingenstroom via wankele bootjes over zee snel stoppen, zo is de redenering. Alleen de echte asielzoekers kunnen nog in Griekenland een aanvraag indienen. Maar dat is onaantrekkelijk omdat zij zich blijvend daar moeten vestigen.

Het akkoord berust op een staatsrechtelijk interessante 'Verklaring EU-Turkije' van de Europese Raad. Daarin bevestigen de partijen 'dat zij vasthouden aan de uitvoering van het gezamenlijke actieplan dat op 29 november in gang is gezet'.

De verklaring kan gebruikt worden als 'lesmateriaal' voor iedere politicus of ambtenaar die teksten produceert. 'Teneinde het bedrijfsmodel van de mensensmokkelaars te breken en migranten een alternatief te bieden voor het wagen van hun leven, hebben de EU en Turkije vandaag besloten een eind te maken aan de irreguliere migratie van Turkije naar de EU. Om dit doel te bereiken, zijn de volgende actiepunten overeengekomen'.

10. Plan-Merkel-Samsom
Het akkoord met Turkije wordt ook wel aangeduid als het Merkel-Samsom-plan en is eigenlijk buiten de Europese Raad ontstaan. In september vorig jaar lanceerde de voorzitter van het Europees Stabiliteits Initiatief (Duitse denktank), Gerald Knaus, de formule.

Hij ging er vanuit dat de levensgevaarlijke vluchtelingenstroom in gammele bootjes over de Egeïsche Zee richting Griekenland pas stopt wanneer Turkije daaraan meewerkt. Volgens Knaus had Turkije daar echter weinig belang bij. Dit zou pas veranderen wanneer de EU met financiële steun voor de opvang van de vluchtelingen in Turkije over de brug kwam. Kanselier Merkel omarmde zo'n aanpak eind vorig jaar en wel met warme steun van haar coalitiepartner de SPD. PvdA-leider Samsom volgde op 28 januari in een interview met de Volkskrant.

Per 4 april is Griekenland begonnen met het terugsturen van vluchtelingen die geen recht op asiel hebben. In ruil stuurt Turkije per vliegtuig Syrische vluchtelingen naar onder andere Duitsland, Finland en Nederland. Pas in de loop van april, wanneer Griekenland massaal onwillige vluchtelingen moet gaan terugsturen, zal blijken of het Merkel-Samsom-plan echt uitvoerbaar is.

11. Felle kritiek op Europese Raad

Op de dag waarop de Europese leiders hun overeenkomst sloten verklaarde president Erdogan van Turkije dat 'democratie, vrijheid en rechtspraak moeten wijken zodra het erom gaat het terrorisme te bestrijden'. Die botte benadering zette veel kwaad bloed. De Europese liberale voorman Guy Verhofstadt bijvoorbeeld zegt dat het asielrecht 'is verkocht in de grand bazaar van Istanboel'.

Geen wonder dat het akkoord in en buiten Europa in de media veelal slecht is ontvangen. De critici vinden het onaanvaardbaar dat de EU diep is gebogen voor een land waar mensenrechten en persvrijheid vandaag maar bijzaken zijn.

Sommige kranten zijn meer genuanceerd. De links-liberale Duitse Die Zeit, de conservatieve Frankfurter Allgemeine Zeitung en de Italiaanse La Stampa van 21 maart hekelen het politieke, juridische en moreel laakbare karakter van het akkoord. Maar deze commentators betogen dat er gewoon niets anders opzat en het akkoord daarom nu eerst een kans moet krijgen. Zij hebben bovendien lof voor de ingenieuze aanpak van bondskanselier Merkel die zij zien als 'de winnaar'.

De vluchtelingenorganisatie van de VN UNHCR meldt in een eveneens genuanceerd bericht van 18 maart dat alles nu afhangt van de uitwerking en dat Griekenland daarvoor grootscheepse steun verdient. Later kwam UNHCR echter met een afkeurend bericht over het tijdelijk in detentie nemen van nieuw aangekomen vluchtelingen in Griekenland.

Het kabinet bevestigt de Tweede Kamer dat iedereen wordt teruggestuurd die niet voldoet aan de Procedure-Richtlijn 2013/32/EU betreffende uniforme regels voor internationale bescherming. 'Op deze wijze wordt het EU- en internationaal recht gerespecteerd', aldus de Kamerbrief van 21 maart.

Wat de praktische uitwerking betreft verwijst het kabinet naar de recente Commissiemededeling (COM 2016 166). Daarin staat precies waaraan een asielaanvraag moet voldoen om geaccepteerd te worden. Cruciale elementen zijn veilig derde land (Turkije) en eerste land waar men asiel aanvraagt (Griekenland).

12. Geen echte oplossing

Rond het hele akkoord hangen nog belangrijke vragen. Is het berooide Griekenland in staat tot opvang, administratief en logistiek, van 50.000 gestrande vluchtelingen plus de operatie 'terugzending'? Gaat Turkije werkelijk meewerken? Komt Ankara mogelijk in de verleiding oogluikend vluchtelingen toch te laten vertrekken omdat de EU nadien evenveel personen uit hun kampen zal moeten overnemen?

En de Europese Unie? Zijn de hierover verdeelde leiders in staat de beloofde honderdduizenden asielzoekers rechtstreeks uit Turkije op te vangen? Wat is via de publieke opinie de invloed van de berichten over Islamitische fundamentalisten onder de vluchtelingen? In hoeverre compliceren de vreselijke aanslagen van 22 maart in Brussel de

uitwerking van het akkoord? Kan de EU de visumvrijheid voor 75 miljoen Turken wel effectueren?

Peter Altmaier, de vluchtelingencoördinator namens Merkel, waarschuwt nu al dat de EU-landen hun reeks beloften tegenover Turkije echt moeten nakomen.

13. Nieuwe smokkelroutes
Openstaand probleem is dat de smokkelaars van vluchtelingen nu alternatieve routes zullen aanboren. Hongarije wil daarom een hek plaatsen langs de grens met Roemenië. Bulgarije wil zijn grens met Griekenland eveneens van hekken voorzien.

Andere routes lopen vanuit Griekenland via Albanië naar Italië of vanuit Libië rechtstreeks daarheen. Of via Rusland naar bijvoorbeeld Finland. Vanuit Griekenland via EU-land Bulgarije is nog weer een andere optie. Hoe wil men deze routes sluiten? Volgens premier Rutte wordt dat een volgende taak.

14. Was Rutte bemiddelaar?
De Europese Raad telt 30 leden: 28 staatshoofden en regeringsleiders, plus Commissievoorzitter Juncker en voorzitter Tusk. Opmerkelijk is het dan wel dat de Nederlandse minister-president, met Merkel, het meest van alle dertig bij het cruciale beraad zat. In de nacht van 6 op 7 maart waarin Davutoglu, Merkel en Rutte urenlang onderhandelden, was Tusk noch Juncker van de partij.

Het blijft moeilijk de rol van de Nederlandse minister-president in het beraad van afgelopen drie weken te traceren. Zelf laat hij daarover ‘vanwege de vertrouwelijkheid van het beraad’ heel weinig los. Rutte zei na de laatste top: ‘ik vertel alleen wat aan de ingang en bij de uitgang’. De premier heeft zeker een bemiddelende rol gespeeld. Het is namelijk niet zo dat de regeringschef van een kleiner land dat de EU-Ministerraad voorzit, in de Europese Raad vaak een rol bemiddelende speelt.

Rutte als bemiddelaar in dat 30-koppige gezelschap, en onze ambassadeur bij de EU, Pieter de Gooijer als voorzitter van het invloedrijke Coreper, hebben het aanzien van Nederland in de Brusselse gremia absoluut versterkt. Daar komt bij dat voorzitter Juncker in de slotpersconferentie van 18 maart de Herculestaak waarover hij dan spreekt in handen legt van de Nederlandse topambtenaar bij de Commissie Maarten Verwey.

15. Conclusie (1)
Triomfator in dit schouwspel is de Turkse premier Davutoglu. Ankara wint op alle fronten: massale overheveling van asielzoekers naar Europa, verdubbeling van de beloofde drie miljard steun, nieuwe toetredingsonderhandelingen, visumvrij reizen voor 75 miljoen Turken en vanuit Europa voorlopig geen kritiek meer op de mensenrechtensituatie met gebrek aan mediavrijheid.

Of de vluchtelingencrisis met dit akkoord haar keerpunt heeft bereikt weet nog niemand. Hierboven staat een waslijst van overeengekomen taken. Daarboven hangen diverse vragen over de potentie van Griekenland en van Turkije om dit project werkelijk uit te voeren. Pas als de EU-landen en de Commissie, samen met EASO (Asylum Support), Frontex en UNHCR Athene echt bijstaan (financieel, logistiek, qua menskracht) ligt een keerpunt binnen bereik.

‘Het EU-Turkije Actieplan is op zichzelf niet afdoende voor een aanpak van de migratiecrisis. Het dient onderdeel uit te maken van een allesomvattende aanpak met diverse elementen, zoals aanpak grondoorzaken, versterking buitengrenzen, herziening van het Europees asielstelsel’, zo besluit het kabinet de bovengenoemde brief aan de Kamer. Zo gezien heeft Europa slechts tijd gekocht om tot een duurzame aanpak te komen.

16. Conclusie (2)

Alweer opereerde Europa onder het adagium dat de nationale leiders vanwege hun uiteenlopende nationale belangen pas op het allerlaatste moment tot besluiten (kunnen) komen. Het is niet geruststellend te weten dat die leiders vandaag nog steeds verdeeld zijn over wat precies besloten is, ook tegenover Turkije. Neem bijvoorbeeld de toegezegde visumvrijheid. Rutte verschuilt zich nu er al achter ‘dat Turkije moeilijk aan de gestelde voorwaarden zal kunnen voldoen’.

Een jaar lang al is de vluchtelingencrisis nu Chefsache, dus een taak van de Europese Raad. Het beraad verliep via maar liefst twaalf vergadersessies, dat is een record. De Commissie heeft hier de belangrijke uitvoerende en op de regeringen toezichthoudende rol. Terwijl ten slotte het Europees Parlement in het draaiboek vrijwel ontbreekt.

Het leiderschap lag qua creatief denken en overtuigend handelen bij kanselier Merkel met Raadsvoorzitter Tusk als bemiddelaar, wel met eigen opvattingen. Tusk geeft aldus aan zijn taak een andere invulling dan Van Rompuy. Dat doet zeker geen afbreuk aan zijn voorzitterschap. Voor de rest maakt de beschreven dynamiek geen verschil met die van de vorige crises rond Griekenland en de Europese banken.

Europa scoort volop ondanks euroscepsis

16 juni 2016

Ondanks de alom groeiende euroscepsis scoort de EU deze zomer op vele fronten. Het akkoord met Turkije over het stoppen van de vluchtelingenstroom houdt onverwacht stand. Wankelend Griekenland blijft toch netjes in de eurozone. Er komt een akkoord over betere grens- en kustbewaking. De Britten blijven tóch bij de Europese Unie, althans als de peilingen kloppen. In dit scenario vallen talloze negatieve voorspellingen weg en vervaagt het beeld van een onmachtig Europa.

1. Britten aan zijden draad
Riskant is het om te verwachten dat het referendum in het Verenigd Koninkrijk uitdraait op een voortzetting van het EU-lidmaatschap. Toch hebben de voorstanders van Europa al weken lang in de peilingen minstens een of twee procentjes voorsprong: 43 of 44 tegen 42 met elf procent van de ondervraagden die het nog niet weten (of doen alsof) en vier procent die zeker niet gaan stemmen. Dit betekent dat de worsteling pas in de laatste dagen voor 23 juni wordt beslist.

Spannend is het om te zien hoe een groot volk wekenlang volop discussiërend Europa ontleedt. Hoe dichter de 'dag des oordeels' nadert, hoe harder de voor- en tegenstanders elkaar om de oren slaan. Premier David Cameron en zijn minister van Financiën George Osborne schetsen graag het economische aspect van een Brexit. '4300 Britse ponden per gezin verlies per jaar'. Zij bespelen de angstgevoelens bij het Britse volk.

Hun tegenstanders, conservatieve toppers zoals Boris Johnson en Michael Gove en Nigel Farage van de Independence partij speculeren op de emoties. Zij haken aan bij de neiging van veel Britten voor een splendid isolation, de afzondering van het VK van Europa, eind 19e eeuw. 'Wij Britten verdienen beter dan bemoederd te worden door een Jean-Claude Juncker die niet eens verkozen is', aldus Farage.

2. Migratie beslissend thema?
'Het zal mij niet verbazen als de Britten er op 23 juni toch uitstappen', aldus de befaamde politieke analist Gideon Rachman in de Financial Times van 7 juni. Rachman, zelf sterk pro-EU, vreest dat 'ímmigratie de doorslag kan geven'. De fakkeldragers van een Brexit scoren met de record migratiecijfers drie keer: ze bewijzen dat de Britten niet meer mogen beslissen over wie daar woont; ze bewijzen dat de EU de migratie totaal niet aankan en ze leren dat Europa open grenzen kent voor migranten uit de 27 andere EU-landen, aldus Rachman.

De Leidse hoogleraar Europese integratie Jan Rood merkte voor het Montesquieu Instituut op dat een Britse uittreding plaatsvindt op een moment dat de EU al in haar voegen kraakt. 'Dat heeft te maken met de economische crisis, de onenigheid over vluchtelingen, de instabiliteit rond de Unie, etc. Maar dat kraken is vooral een gevolg van de groeiende scepsis binnen meer en meer lidstaten over nut en noodzaak van Europese integratie'.

'Het begin van het einde van de EU', zo zou je een Brexit kunnen samenvatten. Dan zal Europa vanaf 24 juni op zijn grondvesten schudden. Niet voor twee weken, maar wellicht twee jaar lang met onbestemde afloop. Instinctief blijft de prognose hier dat dit scenario nipt zal uitblijven.

3. Turkije: onverwacht succes
Drie maanden oud is het verrassende akkoord van 18 maart met Turkije over het drastisch beperken van de vluchtelingenstroom. Turkije neemt iedere 'irreguliere migrant' die in Griekenland aankomt terug. Het is verrassend dat de tsunami aan vluchtelingen (soms tienduizend per dag) toen meteen is opgedroogd.

'Na precies een jaar lang praten gedurende twaalf toppen besloot de Europese Raad om per 20 maart de tsunami aan migranten te stoppen. Voortaan krijgen alle 'írreguliere migranten' in Griekenland een retourticket naar Turkije. De hele operatie verloopt op kosten van de EU. Premier Davutoglu van Turkije, sprak na afloop in Brussel van een historisch besluit' aldus onze vorige analyse. Hoe staat het vandaag met de toekomstige uitvoering?

Volgens bronnen in Brussel en Ankara wordt eerstdaags duidelijk of Turkije werkelijk de vluchtelingen vanuit Griekenland zal terugnemen. In ruil moeten de EU-landen gezamenlijk evenveel legale vluchtelingen rechtstreeks vanuit Turkije opnemen. Dit essentiële ruilen kwam nog niet op gang. Dat komt omdat de in Griekenland aangespoelde vluchtelingen eerst een tijdrovende procedure doorlopen om hun (il)legaliteit vast te stellen. Dat kost enkele maanden, zo blijkt.

Mondjesmaat zijn tot nu toe 511 Syrische vluchtelingen vanuit Turkije veilig overgebracht naar een achttal EU-landen waaronder Nederland, aldus de Commissie op 15 juni. Ongeveer evenveel illegale vluchtelingen zijn vanuit Athene naar Turkije teruggestuurd. Voor zo'n uitruil is destijds gemikt op een totaal van maximaal 72.000 personen.

4. Bom onder het akkoord
Intussen hebben Turkije en de EU elkaar in een houdgreep die bepalend is voor het lot van hun akkoord. De EU heeft de Turken vrij reizen (visumvrijheid) beloofd mits dat land haar strenge antiterreurwetgeving versoepelt. Turkije gebruikt deze wetgeving om politieke tegenstanders (opstandige Koerden, IS-strijders, zelfs dwarse parlementsleden) op te sluiten. Nu Turkije met regelmaat terroristische aanslagen ondergaat, wil president Recep Tayyip Erdogan de definitie van terreur echter juist aanscherpen.

Dit meningsverschil over het terrorisme legt een bom onder het hele akkoord. Is het mogelijk dat de Europese Raad – lees: kanselier Merkel - Erdogan wat tegemoet zou komen? Zij heeft bij de jaarwisseling de Duitsers beloofd dat in 2016 niet weer een miljoen vluchtelingen hun land zal binnenstromen.

Maar nu heeft het Europees Parlement besloten dat visumvrijheid voor de Turken er pas komt na versoepeld antiterrorisme. Het Turkse zware argument van de zelfbescherming tegen terroristen spreekt de Europarlementariërs niet aan. Gezien hun medebeslissingsrecht is instemming van het parlement vereist wil het akkoord met Turkije overleven. De streefdatum van 1 juli voor visumvrij verkeer tussen Turkije en de EU is inmiddels losgelaten, zo erkent de commissaris voor Migratie, Dimitris Avramopoulos. Maar niemand heeft ooit gedacht dat 1 juli realistisch was. Nu wordt 1 oktober genoemd. Zo legt het terrorismeprobleem een bom onder het hele akkoord.

5. Erdogan staat sterk
Intussen is de sfeer tussen Berlijn en Ankara verslechterd na het smakeloze beledigen door de Duitse komiek Böhmermann van president Erdogan, en het oordeel van de Bundestag dat

Turkije destijds wel degelijk genocide pleegde op 1,5 miljoen Armeniërs. Erdogan haalde vervolgens fel uit naar Duitsland. Maar hij duidde niet op opzegging van het akkoord.

Samengevat is de deal met Turkije tot nu toe een succes. In de loop van juni zal blijken of beide partijen elkaar blijven verstaan. Ankara noch de EU heeft belang bij een breuk. De Turkse president zegt dat hij aan het langste eind trekt. 'Wij kunnen ieder moment de poorten naar Griekenland en Bulgarije open zetten en vluchtelingen daar massaal per autobus afzetten', zei Erdogan destijds tegen de verblufte Europese voorzitters Tusk en Juncker.

6. Copy-paste Turkije deal
De Europese Commissie stelde op 7 juni voor de deal met Turkije te kopiëren in Afrika. De EU wil met zeven Afrikaanse landen een afzonderlijk akkoord 'op maat' sluiten om de vluchtelingen ginds te laten of anders terug te sturen. Tegelijk blijven hoogopgeleide vluchtelingen, via het Blue Card systeem hier wel welkom.

Willen die landen meewerken dan krijgen zij handelsvoordelen, extra ontwikkelingshulp, steun voor hun grensbewaking en zelfs voor de opvang van vluchtelingen in kampen ginds. De Commissie wil ruim zeven miljard euro hiervoor vrijmaken. Werken die landen echter niet mee dan zal Europa hen met financiële sancties treffen.

Het plan is gepresenteerd door de sociaaldemocratische Commissieleden Frans Timmermans en Federica Mogherini. Toch krijgt het van links uit heel Europa algemene afkeuring. 'Fort Europa versterken in plaats van de ongelijkheid in de wereld te bestrijden!', aldus de groene Europarlementariër Judith Sargentini. Haar commentaar vat de kritiek goed samen. Christendemocraten en conservatieven reageren daarentegen tevreden.

Hier past de kanttekening dat de Commissie ieder decennium wel zo'n voorstel doet. Er volgt dan een grote internationale conferentie en daarna hoor je er niet veel meer van. Toenmalig Commissievoorzitter Jacques Delors waarschuwde 35 jaar geleden al dat zonder zo'n hulpprogramma de vluchtelingen naar hier zouden komen. Het zal van de urgentie van het vluchtelingenprobleem afhangen of er nu wel iets terechtkomt van het voorstel.

7. Wat betekent EBCG?
Nog voor de zomervakantie ligt een akkoord over de creatie van een 'European Border and Coast Guard Agency' (EBCG) binnen bereik. Dit agentschap is het antwoord op de lekke zuidelijke Schengen grenzen en de vluchtelingenstroom vanuit o.a. Syrië, Turkije en Noord-Afrika. Voortgang boekte de Ministerraad Justitie en Binnenlandse Zaken onder leiding van staatssecretaris Klaas Dijkhoff op 10 juni in Luxemburg.

Het is de bedoeling dat de EU-Ministerraad en het parlement in Straatsburg komende weken overeenstemming bereiken. Dan gaat het agentschap meteen daarna van start. Lukt dit, dan is regeling in een recordtempo van zes maanden tot stand gekomen. De Europese Raad van februari had daarop onder druk van het vluchtelingenprobleem aangedrongen. Dit is dan een succes voor het Nederlandse EU-voorzitterschap, want normaal duurt zoiets twee jaar.

De Europese grens- en kustbewaking zijn in handen van de afzonderlijke EU-landen en dat blijft grotendeels zo. Frontex, het grensagentschap van de EU, bleek vorig jaar niet opgewassen tegen de vluchtelingencrisis. Frontex heeft dan ook nauwelijks eigen personeel en kan niet zelfstandig zorgen voor grensbeheer, laat staan voor het terugsturen van economische vluchtelingen. Frontex mag zelfs niet op eigen houtje smokkelaars opsporen

noch actie voeren om vluchtelingen te redden. Daarvoor moet de betrokken regering meestal toestemming geven.

Het nieuwe Europees Kust- en Grenswacht Agentschap dat Frontex gaat overlappen, kan optreden zodra zich ernstige problemen voordoen bij het naleven van de EU-normen voor grens- of kustbewaking. Dit is nodig omdat volgens Eurostat vorig jaar een record van 1,3 miljoen vluchtelingen naar de EU kwam. Volgens de VN kwamen daarbij alleen in de Middellandse Zee sinds 2014 tienduizend mensen om. Beperking van de migratiestroom is een ander hoofdmotief om de lekke grenzen te dichten.

Het project berust op de artikelen 77 en 79 van het verdrag VWEU. Artikel 77 mikt op 'een geïntegreerd systeem voor het beheer van de buitengrenzen'. Artikel 79 maakt maatregelen mogelijk tegen 'illegale immigratie en illegaal verblijf, met inbegrip van verwijdering en repatriëring van illegaal verblijvende personen'.

8. Zwakke grens- en kustwacht?
Bij een toestroom zoals vorig jaar komt voortaan een EU-pool van minimaal 1500 gespecialiseerde technisch uitgeruste grensbewakers in actie. Het meest betrokken EU-land kan daarom verzoeken, maar de Raad van Ministers kan er ook toe besluiten. Zou een direct betrokken EU-grensstaat niet willen meewerken, dan hangt de inzet van genoemde pool af van de Europese Ministerraad.

Als daar een gekwalificeerde (ruwweg driekwart) meerderheid van de 28 landen instemt, kan het agentschap actie ondernemen tegen de wil van de dwarsliggende regering in. De Europese Commissie had overigens liever zelf dat recht gekregen.

Op het eerste gezicht is dat systeem vergeleken met vandaag een verbetering. De ervaring met de euro heeft echter geleerd dat ministers zeer terughoudend zijn met maatregelen tegen de zin van een betrokken land in. Een dergelijke maatregel is ondanks de crises met de euro in o.a. Griekenland, Ierland, Portugal, Spanje en Frankrijk nog nooit genomen. Ministers houden elkaar de hand boven het hoofd, zo leert de ervaring. Het is dus afwachten hoe de beoogde regeling in de praktijk werkt.

Volgens een analyse van de Brusselse denktank CEPS belooft de naam 'European Border and Coast Guard' véél meer dan men kan waarmaken. De regeringen hechten bij grensverkeer zózeer aan hun autonomie dat van gezamenlijk bewaken niets terecht zal komen. 'Als gevolg van het bovendien niet naleven van het EU-asielbeleid worden hier overdreven verwachtingen gewekt', aldus de onderzoekers Sergio Carrera en Leonhard den Hertog van CEPS.

9. Nog een noviteit
Een andere noviteit is de creatie van een interventieteam voor de terugkeer van illegale vluchtelingen ('gelukzoekers') dat loopt via het genoemde agentschap. Tot nu toe mislukt terugsturen meestal. Een nieuw uniform Europees reisdocument voor terugkeer zal voortaan terugsturen vergemakkelijken, aldus de Commissie. Dankzij dit document komen uit te zetten vluchtelingen niet langer zonder papieren elders aan.

Het EBCG krijgt de bevoegdheid functionarissen naar de landen van de uitzetting te sturen om daar te helpen met de afhandeling van de opvang. Zij kunnen verder nagaan of er terrorisme of criminaliteit in het spel is. Om het EBCG operationeel te maken komt jaarlijks

300 miljoen euro extra beschikbaar. Bovendien verdubbelt het EBCG het aantal personeelsleden dat Frontex nu telt.

10. Tóch schuldverlichting Griekenland
Na twee jaar bakkeleien hierover is zorgenkind Griekenland op 25 mei tijdens een nachtelijke marathonvergadering schuldverlichting toegezegd. Na zes jaar ongekende kredietverlening breekt nu de fase aan waarin de miljardenleningen niet terugbetaald (kunnen) worden. Vanuit Athene en het IMF is de schuldverlichting de landen met de euro afgedwongen.

Schuldverlichting ligt als eufemisme voor schuldkwijtschelding slecht bij de kiezers in de eurozone. Daarom moeten eerst de verkiezingen van 2017 in o.a. Duitsland, Frankrijk en Nederland achter de rug zijn. Tegelijk verdwijnt dan hoogstwaarschijnlijk de bejaarde invloedrijke Duitse minister van Financiën, Wolfgang Schäuble. Voor zijn kiezers is schuldvermindering een taboe. Vandaar het uitstel tot 2018. Griekenland heeft bovendien voor de komende twee jaar een aantal maatregelen genomen om de tekorten te stelpen. Maar intussen blijft de Griekse staatsschuld volop groeien.

Waarom schuldverlichting terwijl alle andere landen zelf wel aan hun verplichtingen voldoen? Een land met de euro mag tot 60% van zijn bbp aan staatsschuld hebben. Het IMF heeft becijferd dat zonder kwijtschelding Griekenland naar de 180% groeit. De rente kan zo'n zwakke broeder nooit opbrengen, laat staan de aflossing. Daarom hebben de ministers afgesproken dat tot 2030 maximaal vijftien procent van het Griekse nationale inkomen naar schuldfinanciering gaat.

De rest komt voor rekening van de belastingbetalers elders, dan wel wordt tot Sint Juttemis op de lat geschreven.

11. Slecht bestuur Griekenland
'Wij bereikten een belangrijke doorbraak die ons in staat stelt verder te gaan met Griekse financiële hulp en schuldverlichting op termijn. Nog maar een maand geleden dacht ik niet dat de ministers hiermee zouden instemmen', aldus Jeroen Dijsselbloem, voorzitter van de Eurogroep, na het beraad. De ministers gaven toestemming voor het voor Griekenland beschikbaar maken van 10,3 miljard. De middelen komen uit het twee jaar geleden toegezegde 86 miljard tellende 3e reddingpakket dat in 2018 afloopt.

Aangezien het IMF Griekenland als debiteur niet vertrouwt, wordt 14,6 miljard van hun leningen overgenomen door de eurozone. Het IMF had de handen van Griekenland willen aftrekken. Volgens een IMF-nota is de Eurogroup namelijk véél te optimistisch over de Griekse economie.

De nota leert hoe ondanks alle beloften van Athene economische hervormingen daar uitblijven. Veel maakt de deelname van het IMF overigens niet uit. Het fonds is bevoorrecht schuldeiser. Zodat bij Griekse wanbetaling de gezamenlijke eurozonelanden toch de klos zijn.

Door slecht bestuur in Griekenland belopen de onbetaalde belastingen daar 87 miljard. Meer dan de helft van de werknemers en de gepensioneerden betaalt geen belasting op hun inkomen. Zouden de Grieken hun fiscus betalen, dan was er geen buitenlandse hulp nodig. Volgens afspraak met de schuldeisers zou Athene half mei een lijst publiceren van grote notoire fiscale wanbetalers. Die lijst is er nooit gekomen.

Dit wijst er op dat het bestuurlijke bederf algemeen is. Volgens de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 30 mei hebben de vele adviezen vanuit de EU en het IMF om de Grieken te leren hoe je belastingen moet innen nog weinig uitgehaald. Kortom wat Griekenland betreft: wordt vervolgd…

12. Europese Raad uitgesteld
Alle bovenstaande problemen komen ter tafel tijdens de Europese Raad van 28 en 29 juni in Brussel. Bovendien neemt Nederland in de persoon van minister-president Mark Rutte daar afscheid als geslaagd voorzitter sinds Nieuwjaar van de EU-Ministerraad. Zijn sociaaldemocratische, eurosceptische en Ruslandvriendelijke collega van Slowakije, Robert Fico, neemt het voorzitterschap over. De vergadering is wegens de onzekere uitslag van het Britse referendum bijna een week uitgesteld. Dat dit een boeiend beraad wordt staat wel vast.

13. Timmermans for President!
Het Brusselse dagblad La Libre Belgique speculeert over de stoelendans rond drie topfuncties die rond de jaarwisseling van 2017 begint. De sociaaldemocraat Martin Schulz wil voorzitter van het Europees Parlement blijven en gaat voor een ongebruikelijke 3e termijn.

Volgens een afspraak gemaakt na de Europese verkiezingen van 2014 moet Schulz na Nieuwjaar echter plaats maken voor een christendemocraat. Dat betekent dat in de EU dan alle topfuncties (Donald Tusk voorzitter Europese Raad, Juncker, Commissie en voortaan ook het parlement) in handen komen van de christendemocraten.

Omdat christendemocraten en sociaaldemocraten in het Europees Parlement elkaar niet veel ontlopen (218 tegen 191zetels) claimen laatstgenoemden een van de topbanen. Een optie is om Tusk, die als voorzitter niet geweldig scoort en herbenoemd moet worden voor een 2e termijn van 2,5 jaar, te vervangen door een socialist. Tusk wil echter een 5-jarige termijn volmaken. Hij zwaait nu al met een dikke kleurenbrochure met al zijn wapenfeiten. Zó vroeg heeft nog nooit een voorzitter zichzelf gepropageerd!

Zolang Tusk de steun heeft van kanselier Merkel en van de Poolse regering blijft hij zitten. De regering in Polen ziet Tusk, befaamd voormalig minister-president en dus een rivaal, liever niet terug.

La Libre speculeert verder dat Juncker zijn zware functie geen vijf jaar volhoudt. Zijn ‘rechter én linkerhand’ (aldus Juncker ooit), Frans Timmermans, zou als sociaaldemocraat dan Commissievoorzitter worden.

Timmermans heeft al het statuur verworven van een ‘Europees president’. Nederland is de enige van zes EU-stichters die nooit een Commissievoorzitter mocht leveren. Wel was Sicco Mansholt in 1972 als invaller voorzitter omdat de Italiaanse voorzitter Franco Maria Malfatti voortijdig vertrok. Dat precedent zou zich dan met Timmermans herhalen.

14. Juncker als ‘parttime president’
Persbureau Politico van 16 juni beschrijft een Commissievoorzitter Juncker die totaal niet functioneert. Hij zou het werk overlaten aan zijn bekwame kabinetschef Martin Selmayr en aan 1e vicevoorzitter Timmermans. Verder zou Donald Tusk als voorzitter van de Europese Raad zich nu opdringen als de politieke leider. Het blad spreekt van een ‘parttime president’ die thuis in Luxemburg weekenden neemt van vier dagen. Er waren al eerder berichten dat Juncker (61) sukkelt met zijn gezondheid

Juncker mist iedere visie op wat er moet gebeuren met de EU, aldus Politico. Het persbureau gaat er aan voorbij dat vandaag niemand weet waar het heen moet met de EU. Zelfs kanselier Merkel, toch de creatieve informele topvrouw van Europa, zwijgt daarover al maanden.

Volgens Politico hebben alleen de voorstanders van een federaal (dus ijzersterk) Europa nog het oor van Juncker. De Oost- en Midden-Europese lidstaten (die van geen federatie willen horen) zouden buiten zijn belangstelling liggen. Vergeefs probeerde Juncker vorig jaar die landen te dwingen vluchtelingen uit Islamitische landen op te nemen.

Pijnlijk voor Juncker zijn de commentaren van hoge diplomaten die zeggen de voorzitter absoluut niet te missen. Overigens kun je ook dit anders uitleggen. Veelgehoorde opinie in Brussel is toch dat de Commissie, destijds juist door Juncker en Selmayr op een nieuwe leest gezet, vandaag beter werkt dan voorheen. Bovendien is Juncker een politicus met negen levens die al vaker is dood verklaard.

Geen grote verschuivingen in Europees machtsevenwicht

27 juni 2016

Het wegvallen van zo’n belangrijk land als het Verenigd Koninkrijk heeft uiteraard over de hele linie verregaande gevolgen. Dat verwacht onze Brusselse corresondent dr. Jan Werts in een eerste voorlopige reactie op de uitkomst van het referendum.

De gevolgen zitten niet meteen in grote verschuivingen in het machtsevenwicht, omdat het VK zodra er belangrijke problemen spelen - zoals de eurocrises, het algemeen politiek overleg, Schengen, het buitenlands beleid bijvoorbeeld inzake Oekraïne en Rusland - ofwel nauwelijks meedeed, ofwel matig geïnteresseerd was. De Britten bleven dan vrijwel uit beeld. Boze tongen beweren zelfs dat het VK in 2009 de portefeuille Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid (Lady Ashton) claimden om zeker te stellen dat het dan geen wortel zou schieten. Ook PM Cameron is in de Europese Raad al enige jaren onzichtbaar. Wat daar gebeurde interesseerde hem kennelijk niet echt. Als hij in Brussel al eens van zich liet horen was het om met veel vertoon de Britse belangen te bepleiten.

Wel zullen Duitsland en Frankrijk proberen hun klassieke as (waarom de EU toch draait), die de laatste jaren echter moeizaam functioneert, proberen weer in stelling te brengen. Maar zolang Frankrijk de overeengekomen normen van de euro consequent jaren achtereen niet naleeft, staat het zwak in Europa. De ervaring leert dat wie thuis geen gezag heeft, dat in Europa evenmin krijgt. Tweede handicap is dat de president in Frankrijk, nu Marine Le Pen het EU-lidmaatschap tot inzet maakt van de presidentsverkiezingen van volgend jaar, moeilijk méér Europa kan gaan bepleiten al is dat dan via Berlijn. Als het om migratie gaat dan zitten kanselier Merkel en president Hollande totaal niet op één lijn. Bovendien ervoeren politici afgelopen nacht weer eens hoe gevoelig de migratiepolitiek bij de kiezers ligt. Dus dat zal Cameron’s collega’s, waaronder Hollande, aan het denken zetten.

Het vertrek van het VK wordt zoals bekend een proces van jaren. Mogelijk dat de as-Frankrijk-Duitsland na de verkiezingen van beide landen in 2017 zich écht hersteld. Klassiek was dan in het verleden altijd een halfhartige, lees negatieve, Nederlandse reactie. Den Haag vreest traditioneel echter zo'n Duits/Frans overwicht. Nu het VK is weggevallen wordt met andere woorden Berlijn voor ons belangrijker, wie daar ook regeert. Wij moeten misschien maar hopen op een sterkere Frans-Duitse as. Iets waar Nederland altijd zo aarzelend tegenover stond.

Het echte probleem was de geloofwaardigheid van Cameron. Daarin ligt volgens Werts de oorzaak waarom hij het spel verloor. Iedereen kende hem als een eurocriticus. De man die snel na zijn komst de Conservatieve partij weghaalde uit de pro-Europese EVP. Een euroscepticus die zich via een referendum even verpopt tot een warm voorstander van het EU-lidmaatschap, dat is ongeloofwaardig. Wat je verder van de uitslag denkt: het pleit voor de democratie en voor het gezonde verstand van de kiezers dat zij een echt ongeloofwaardige PM nu afstraffen.

1. Brussel
Alle instellingen - Europese Raad, Ministerraad, Commissie, Hof van Justitie etc. - krijgen straks een lid minder, dat is logisch. Gaat het over brandende kwesties (euro, Schengen, buitenlands beleid) dan was het VK afgelopen jaren echter al niet meer beslissend voor de besluitvorming.

Een belangrijk verlies - ook met name voor Nederland - is dat de Britten, geheide voorstanders van vrijhandel, niet langer meedraaien in het Europese handelsberaad, dus onder andere met de VS, Canada en veel andere landen. Voor Nederland is het dus jammer dat hun vrijhandelsstreven en trouwens ook het Britse streven naar een geliberaliseerde (dus laag gesubsidieerde) landbouw en agribusiness, nu in de EU wegvalt. Dit versterkt de positie van Frankrijk met zijn Colbertisme (de staat stuurt de economie).

Ambtelijk spelen de Britten in de diverse Europese instellingen nu inderdaad - met hun aan Nederland verwante cultuur van openheid - een belangrijke rol. De verwachting is niet dat alle Britse functionarissen meteen op moeten stappen. Maar promotie e.d. is er uiteraard niet meer bij, dat is door de Commissie al eerder opgemerkt. Dus zullen de beste mensen vroeger of later hier vertrekken. Overigens telt de EU nu al een handvol functionarissen uit derde landen. Het kan dus wel dat een deel blijft, maar nooit in topfuncties.

2. Het Europees Parlement

Door de komst van de Britse conservatieven zijn in 2014 liberalen (ALDE) van de derde plaats verdrongen, wat Verhofstadt en ook de VVD/D66 toch wel stak. Goed nieuws dus voor de liberalen, althans op termijn.

In het algemeen verwacht Werts:
1. Een streven bij werkelijk alle partijen (incl. het VK) om de Brexit operatie nuchter aan te pakken. Dit omdat werkelijk niemand er belang bij heeft er een crisis van te maken.
2. Dat de EU en het VK er verder beide belang bij hebben op termijn tot een vrijhandelsakkoord te komen.
3. Een opleving van de euroscepsis over heel Europa. Dit fenomeen zal binnenkort in de Brusselse instellingen alle aandacht (moeten) krijgen, want anders gaat het mis met de EU.
4. Het streven naar een echt hecht Verenigd Europa gaat daardoor de koelkast in. Een ‘keerpunt’ zo karakteriseerde Merkel het Britse besluit.
5. Het vervallen van de besluiten van de Europese Raad van februari waarin het VK onder meer het recht kreeg om EU-buitenlanders een lagere sociale uitkering te verlenen. Dit is een besluit geweest waarvoor in onder andere Nederland eveneens belangstelling bestaat. De drie presidenten van de Instellingen hebben al meteen bekend gemaakt dat dit van de baan is.

Werts sluit niet uit dat het Verenigd Koninkrijk samen met Noorwegen, IJsland, Liechtenstein en eventueel ook Zwitserland de bestaande Europese Economische Ruimte fors uitbreidt. Daarlangs hebben die landen dan volop toegang tot de Europese interne markt. En dit zonder last te krijgen van de door hen zo gevreesde Brusselse regelneverij. Belangrijk obstakel is nog wel de vrijheid van personenverkeer binnen die EER. Daar begint het VK niet aan.

Een scenario is dat komende jaren het VK begint uiteen te vallen (o.a. vanuit Schotland) terwijl de onderhandelingen tussen Brussel en Londen alsmaar niet lukken. Dan krijg je onrust en chaos in het VK met als mogelijk gevolg een totale omslag in de publieke opinie daar. Een nieuw referendum zou dan alsnog er toe kunnen leiden dat het VK uiteindelijk te zijner tijd tóch blijft.

Angela Merkel's tovertruc: de pauzeknop

6 juli 2016

Europa neemt een zomerpauze. Pas zodra in oktober een nieuwe Britse regeringsleider is aangetreden, komt het beraad weer op gang. Het is zelfs de vraag of er tot de Franse en Duitse verkiezingen van 2017 veel gebeurt. De pauze komt er op aandringen van kanselier Merkel. Zij gaat daarmee in tegen het advies van o.a. president Hollande, van de ministers van buitenlandse zaken van de EU 'Oude Zes', Commissievoorzitter Juncker, parlementsvoorzitter Schulz en het Europees Parlement. Die wilden binnenkort met Londen onderhandelingen beginnen over het afwikkelen van de breuk.

1. Schokkende uitslag
Twee vragen houden de leiders nu bezig. Hoe verder met Europa nu een van de belangrijkste partners vertrekt? Hoe wordt de toekomstige relatie met Londen? 'Ik wil een zo nauw mogelijke economische band behouden', aldus Cameron op 28 juni in de Europese Raad. 'Jullie zijn onze buren, onze vrienden en bondgenoten', aldus de aftredende verslagen Prime Minister.

'De best mogelijke uitkomst voor het Britse volk wordt het leidend principe van het beraad', zegt Alison Rose, de Britse ambassadeur in België. Beiden wijzen er op dat tijdens de onderhandelingen hierover van de komende jaren hun land volledig lid van de Europese Unie blijft.

Omdat niemand het vertrek van het Verenigd Koninkrijk had verwacht, schokte de Brexit op 24 juni de hele wereld. Met als gevolg onrust op de financiële markten en onder de politici, zelfs bij de aanhangers van de Brexit. Kunnen de Britten zelf intussen nog wel orde houden? Boris Johnson en Nigel Farage, de leiders van de campagne voor een Brexit, zijn al afgetreden. Iets meer logisch is het vertrek van Cameron. Wie uit het totaal verdeelde conservatieve kamp zal hem als Prime Minister opvolgen?

'Het vertrek van Groot-Brittannië zal de Europese Unie drastisch verzwakken´. Dat zeggen twee op de drie ambassadeurs, EU topfunctionarissen, en ceo's van multinationale bedrijven in een peiling door weekblad Politico van 23 juni. 'Nu pas dringt tot iedereen door dat een EU zonder het VK een ander karakter krijgt met een nieuw DNA', aldus weekblad Welt am Sonntag van 27 juni.

Dat laatste wist De Gaulle al toen hij in 1963 de Britten verbood om toe te treden. De Franse president was destijds het zwarte schaap. Nu blijkt dat hij tientallen jaren vooruit keek. Twee keer heeft De Gaulle intussen al gelijk gekregen. In 1974 met de creatie van de Europese Raad, waar in 1961 vooral Nederland nog zo tegen was. Vandaag met het vertrek van het Verenigd Koninkrijk waardoor wij afstevenen op een continentaal Europa.

2. Naar een Duits Europa
Angela Merkel trok direct na de uitslag van het referendum van 23 juni haar conclusies. In een verklaring sprak zij van 'een cesuur in het proces van Europese eenwording'. 'Duitsland heeft een bijzonder belang, ja een bijzondere verantwoordelijkheid om te zorgen dat de Europese Unie slaagt'.

De kanselier vindt verder dat de EU niet meer op de oude voet kan doorgaan. Zij wees er op ‘dat steeds meer mensen hun twijfels hebben over de richting van de EU en dan niet alleen in het Verenigd Koninkrijk’. Tegelijk bepleitte Merkel ‘rust en bezonnenheid bij het analyseren van de situatie’.

Voor Duitsland is de EU belangrijker dan voor welk ander EU-land ook. Een Verenigd Europa is de basis voor het bestaan van de Bondsrepubliek, aldus de Duitse grondwet. Tegen de achtergrond van het oorlogsverleden kan Duitsland alleen via de omweg langs Brussel de hoofdrol spelen. Soms met tegenzin (vanwege de kosten), zoals in de crises rond de euro. Die crises leerden dat Duitsland tegenwoordig de leiding neemt zonder Frankrijk, wat voorheen nooit gebeurde.

3. Een miscalculatie
Daags na Merkel (op 25 juni) kozen de ministers van Buitenlandse Zaken van de stichters van de EU (Duitsland, Frankrijk, Italië en de Benelux) in Berlijn een andere aanpak. Zij wilden de uittreding ‘zo snel mogelijk’ afhandelen. Volgens de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 27 juni willen de ministers daarmee voorkomen dat nog meer landen gaan vertrekken.

Een derde van de 28 EU-landen heeft momenteel een regering met eurosceptische neigingen. Groot-Brittannië is niet eens het meest sceptisch. Volgens een recente peiling van het onafhankelijke bureau Pew Research staat de publieke opinie in Frankrijk duidelijk negatiever tegenover een Verenigd Europa.

‘Een snelle en coherente uitvoering van de uittredingsprocedure’. Dat is wat het Europees Parlement op 28 juni in een speciale zitting eveneens van de Britten vroeg. Tijdens een emotioneel debat botste vlijmscherp debater Nigel Farage (Onafhankelijkheidspartij UKIP) met de meerderheid die hem leugens verweet. ´Shame on you´ weerklonk toen Farage het woord wilde nemen. Farage zei altijd te zijn uitgelachen als hij in Straatsburg over een Brexit begon. Nu zijn volgens hem de rollen omgedraaid.

De Europese Raad heeft uiteindelijk gekozen voor de pauzekoers van kanselier Merkel. Het op korte termijn beginnen van onderhandelingen over de scheiding zoals bepleit door president François Hollande en Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker is van de baan. Dit was een flinke miscalculatie van Juncker, Hollande, het Europees Parlement en de ministers van Buitenlandse Zaken van de ‘Oude Zes’ EU-landen.

4. Licht zomerprogramma
Na alle genoemde verklaringen kibbelde op 28 juni de Europese Raad in een sombere sfeer over de vraag waarom het Britse volk met 52 tegen 48 procent heeft besloten te vertrekken. De dag daarna bogen de nationale politieke leiders minus PM David Cameron zich over de centrale vraag: wat nu? Wegens verdeeldheid hierover verschoven zij dit debat naar 16 september.

In de Slowaakse hoofdstad Bratislava volgt dan een eendaagse informele Europese Raad (dus zonder besluiten). De volgende formele vergadering van de Europese Raad is pas op 20 en 21 oktober.

5. Wie krijgt de schuld?
‘Uw onwil om het migratieprobleem binnen de EU aan te pakken door het vrije personenverkeer aan banden te leggen is de oorzaak van het mislukte referendum’, zei

Cameron in de Europese Raad. Het VK ontving vorig jaar 330.000 burgers veelal afkomstig uit de arme Oost- en Midden-Europese landen. Dat is tien keer zoveel als bij de toetreding van deze landen was voorspeld. 'Deze influx was de drijvende kracht achter het referendum', aldus Cameron. In februari onthield de Europese Raad het VK de mogelijkheid om hier paal en perk aan te stellen.

Commissievoorzitter Juncker echter had een heel andere verklaring. 'Als je van 's morgens vroeg tot 's avonds laat Brussel afkraakt, en decennialang de EU een technocratisch en ondemocratisch monster noemt, moet je niet verbaasd zijn als de bevolking je op den duur gaat geloven'.

Cameron en Juncker hebben beiden voor een deel gelijk. Alle opiniepeilingen en analyses van de uitslag van het referendum van 23 juni bevestigen dat het migratievraagstuk voor veel Britten doorslaggevend is geweest. Hieronder blijkt dat de migratie van goedkope arbeidskrachten weer hét grote probleem wordt bij de onderhandelingen over de toekomstige relatie tussen het VK en de EU.

6. Na de Brexit (1)
Na de zomervakantie met het uittredingsberaad beginnen is onmogelijk omdat minstens vijf cruciale vragen tevoren om een antwoord vragen.

- Voorop de vraag hoe de scheiding te regelen? Zij verloopt via artikel 50 VEU. Dat beraad kan pas beginnen nadat de Britse eerste minister de voorzitter van de Europese Raad officieel heeft geïnformeerd dat het VK wil vertrekken. Cameron liet weten die notificatie aan zijn opvolger over te laten.
- Welke weg kiest het VK voor de beoogde toegang tot de interne markt? Dat wordt nog een héle moeilijke vraag en dan niet alleen voor de Britten.
- Welke inzet kiezen de 27 EU-landen: het VK afknijpen of als handelspartner blijven aankleven?´Dat beraad gaat behalve over grote belangen, over politiek en procedures ook over emoties en gevoelens´, zo waarschuwt Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad.
- Wie gaat het EU-VK beraad leiden? De Europese Commissie of de Europese Raad? Daarover is nu al grote onenigheid. Dat komt doordat voorzitter Tusk al op de ochtend na het referendum de Belgische topdiplomaat Didier Seeuws hals over kop chef-onderhandelaar maakte. Juncker's bekwame kabinetschef Martin Selmayr, die zichzelf al chef-onderhandelaar ziet, protesteerde. Raad en Commissie bestoken elkaar hierover met nota's van hun juridische diensten. 'De Europese Commissie en het Europees Parlement spelen hun rol zoals neergelegd in de Verdragen', zo is te elfder ure aan de conclusies van de Europese Raad toegevoegd. Overigens leert de praktijk dat de Commissie dank zij haar enorme know how áltijd een centrale rol speelt. Tusk heeft dertig ambtenaren en Juncker 30.000.
- Wordt het hele scheidingsproces mogelijk nog verdaagd wegens vervroegde algemene verkiezingen in het VK?

7. Na de Brexit (2)
Het VK heeft er geen belang bij binnenkort het scheidingsartikel 50 VEU in werking te stellen. Dan eindigt twee jaar daarna automatisch hun EU-lidmaatschap. Binnen die termijn moet Londen met Brussel de voorwaarden waaronder het vertrek plaats heeft overeenkomen. Na die twee jaar beginnen krachtens artikel 218.3 VWEU de onderhandelingen over de toekomstige precieze relatie.

‘Het beraad over een nieuw akkoord met het VK is zó omvangrijk en ingewikkeld dat het minstens zeven jaar zal duren’, zegt voorzitter Tusk. Twee jaar voor artikel 50 plus vervolgens zeven jaar aansluitend beraad. Vanaf 2017 gerekend dan zijn we in 2026. Ligt er eenmaal een conceptakkoord dan moeten de Raad van Ministers en het Europees Parlement nog goedkeuren.

Minister Theresa May is na het vertrek van Johnson de favoriete kandidaat om Cameron als eerste minister op te volgen. Zij verklaarde op 3 juli voor ITV dat het VK de tijd moet nemen en tevoren precies bepalen wat het met de EU wil. ‘Migratie is het grootste probleem’, aldus May. Eerder zei ze dat indien zij Prime Minister wordt zij ´op zijn vroegst in januari 2017’ artikel 50 zal activeren.

De EU heeft geen ervaring met uittreders (zij het dat Groenland als zelfstandig deel van Denemarken in 1985 stilletjes verdween). Uittreden is pas sinds 2009 in het Verdrag van Lissabon geregeld. Voor- en tegenstanders hebben daarover destijds maanden gediscussieerd. De tegenstanders vonden uittreden strijdig met de natuur van de Unie. Behalve het VK vonden destijds de Oost-Europese staten dat uitstappen moet kunnen. ‘Dat was hun les na jarenlang gedwongen onder de vleugels van Sovjet-Moskou te hebben gezeten’, aldus een Brusselse diplomatieke bron.

8. Begrip voor de Britten
Merkel heeft, met steun van minister-president Mark Rutte en voorzitter Tusk, meer begrip voor de Britten dan de rest. Zij beseffen dat de EU zich beter niet vervreemdt van Groot-Brittannië, de tweede grootste economie en de sterkste militaire en diplomatieke macht van Europa.

Tegelijk maakte Merkel duidelijk dat toegang tot de Europese markt ‘respect vereist voor de vier Europese vrijheden, vrijheid van verkeer van goederen, diensten, kapitaal én personen’. Zij waarschuwde Londen voor cherry picking: onderhandelingen waarbij het VK op haar voorwaarden toegang wil krijgen tot de lucratieve Europese markt.

Al voor het begin van de Europese Raad van 28 juni hadden Merkel, Hollande, en de Italiaanse premier Matteo Renzi de weg geblokkeerd van voorbereidend beraad over het uittreden door hoge ambtenaren. Langs die weg had de Britse regering tijd kunnen winnen en het effectueren van genoemd artikel 50 VEU nog langer uitstellen.

9. Brussel in de put
´Is dit het begin van het einde van de Europese Unie?´ was de vraag aan Commissievoorzitter Juncker in de perszaal op de ochtend na het referendum. ´Nee´ was het korte antwoord. Waarna een emotionele Juncker zijn conferentie voor een zaal overvol journalisten afbrak en wegliep. Zijn functionarissen begeleidden hem naar de uitgang met applaus. ´Alsof ze zo de boze geesten wilden verjagen die Europa nu teisteren´, aldus de correspondent van NRC Handelsblad in zijn verslag.

Dit incident weerspiegelt de paniek in Brussel. Om die te bezweren besloot de Europese Raad dat de uitslag van het Britse referendum een wake-up call moet zijn. ´De negatieve gevoelens over de Europese Unie leven ook in de andere lidstaten´, aldus minister Bert Koenders in zijn briefverslag van de Europese Raad aan de Tweede Kamer. De Europese Raad drukt daarom op de pauzeknop. Deze aanpak spoort met die bij vorige crises. In 2005 na de verwerping van

de Europese Grondwet in Frankrijk en Nederland was er eveneens zo´n afkoelingsperiode waarin weinig gebeurde.

10. Aanval op de Commissie
Inmiddels is verdeeldheid ontstaan over de vraag hoe nu verder met de Unie. President Hollande, Juncker, het Europees Parlement, de Belgische premier Louis Michel, de liberale leider Guy Verhofstadt en Herman Van Rompuy, de vroegere voorzitter van de Europese Raad, bepleitten méér Europa. Bijvoorbeeld verdieping van de eurozone via de introductie van een Europese economische regering of de creatie van een gemeenschappelijke immigratiedienst met verplichte spreiding van de vluchtelingen over de hele EU.

‘De eurozone moet haar economische en politieke integratie nu versnellen. Want anders komen andere landen mogelijk in de verleiding het Britse voorbeeld te volgen’, aldus de Franse commissaris voor de euro, Pierre Moscovici.

Merkel, haar minister van Financiën Wolfgang Schäuble, Rutte en Tusk willen nu niet van meer Europa horen. Schäuble: ‘Het is nu niet de tijd voor allerlei visioenen. De toestand is zo ernstig dat wij moeten ophouden met de gebruikelijke Europese en Brusselse spelletjes. Te vaak al hebben wij in Europa hoogdravend nieuwe initiatieven aangekondigd en daarna niets afgeleverd.

Het is kortom niet het moment om aan verdieping van de eurozone te werken. En wees eerlijk: de vraag of het Europees Parlement een beslissende rol krijgt of niet, dat interesseert de mensheid niet! Laten wij liever binnenkort de mensen bewijzen dat Europa hun problemen kan oplossen’, aldus de minister op 3 juli in weekblad Welt am Sonntag.

Opmerkelijk is hoe Schäuble de Commissie afvalt. ‘Als de Commissie geen actie onderneemt, lossen wij de problemen onderling tussen regeringen op (via de Europese Raad, JW). Die aanpak heeft zich in de crises rond de euro bewezen’. Duitsland staat hierin niet alleen. Afgelopen weken kwamen van de regeringen van Polen, Tsjechië, Slowakije en Hongarije vergelijkbare geluiden. Zij willen EU-bevoegdheden terug overhevelen naar de nationale hoofdsteden. Maar je kunt er vergif op innemen dat de 27 regeringen nooit overeenstemming hierover bereiken. Zo’n overdracht kan alleen unaniem.

11. Hoe nu verder?
Waar iedereen (Europese Raad, Europees Parlement, Commissie) mee instemt is om aan te sturen op meer flexibiliteit (gedifferentieerde integratie). Zoals Schengen, de euro, het migrantenbeleid, allemaal projecten waaraan niet alle landen deelnemen. Dit ‘Europa van meerdere snelheden’ heeft echter het vertrek van de Britten niet kunnen verhinderen. Dus een wonderolie is het niet, hoewel sommigen dat nu suggereren.

In de Europese Raad van 29 juni is even gesteggeld welke koers qua programma voorlopig te kiezen. Dat hebben Merkel, Tusk, Rutte c.s. gewonnen en Juncker, Schulz, Hollande c.s. verloren. In de slotverklaring wordt alleen verwezen naar de (zeer globale) Strategische Agenda van de Europese Raad daterend uit 2014. Op geen enkel nieuw initiatief of project, laat staan op een herziening van de Europese verdragen, wordt daar gezinspeeld.

12. Onderhandelingsmodellen
Toegang van het VK tot de Europese interne markt ligt bepaald niet eenvoudig hoewel er diverse opties zijn.

- Lid worden van de Europese Economische Ruimte (EER). Die omvat de EU plus IJsland, Liechtenstein en Noorwegen. Dit vereist echter dat het VK onbeperkt Europese goedkope arbeidskrachten accepteert. Londen moet dan bovendien bijdragen aan de financiering van de EU (zij het veel minder dan vandaag) 'Elk akkoord dat immigratie toelaat is onbespreekbaar', aldus het hoofdartikel van The Times van 28 juni;
- Zoals Zwitserland een aantal bilaterale akkoorden met de EU sluiten, bijvoorbeeld over toegang tot onze goederenmarkten. Weinig zinvol voor het VK omdat voor dat land het dienstenverkeer (de City of London) zo essentieel is;
- Een vrijhandelsverdrag sluiten zoals al jaren wordt geprobeerd met Canada en de VS. Hier weer het probleem dienstverlening. De landen met grote financiële centra zoals Duitsland, Frankrijk en Luxemburg accepteren geen Britse financiële dienstverlening op het continent. 'Dan moet het VK maar genoegen nemen met beperkte dienstverlening', aldus Wolfgang Münchau in de Financial Times van 4 juli;
- Een associatieverdrag sluiten met vrijhandel op basis van het Turkse model. Dit heeft weer als nadeel dat dienstverlening er grotendeels buiten valt;
- Op basis van de regels van de WTO een op de Britse wensen afgestemd akkoord zoeken. Maar waarom zouden de 27-EU hun ontrouwe ex zoiets gunnen?

13. Toch geen Brexit?
Vooraanstaande politici zoals vicevoorzitter Frans Timmermans, de vroegere Britse prime minister Tony Blair, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken John Kerry, minister Peter Altmaier, de EU-adviseur van kanselier Merkel, Elmar Brok, de Duitse voorzitter van de commissie Buitenlandse Zaken van het Europees Parlement, Hans Jörg Schelling, de minister van Financiën van Oostenrijk en diplomaten in Brussel denken dat het uiteindelijk nooit tot een Brexit komt.

Zo ja dan draait het er op uit dat het Verenigd Koninkrijk uiteenvalt omdat Schotland en Noord-Ierland wél bij de EU willen blijven. Tegelijk zal de Britse economie lijden onder de ongetwijfeld slepende onderhandelingen met de rest van de EU over hun toekomstige relatie. Dit alles veroorzaakt over enkele jaren een forse omslag van de publieke opinie in het VK die dan haar vergissing inziet, zo is de redenering.

De Britse politieke analist Peter Ludlow, zelf zéér teleurgesteld in de uitslag van het referendum, gelooft niet in een dergelijk scenario. ´De twee grote Britse politieke partijen zijn tótaal verscheurd over Europa. Dat verandert voorlopig niet. Bovendien is de invloed van Londen op de EU al jaren aan het wegzakken. Ten slotte hebben de Britten in het verleden zóveel uitzonderingen op hun lidmaatschap bedongen (lagere contributie, geen Schengen, geen euro, geen bankenunie, geen justitiële samenwerking) dat nieuwe toegevingen echt niet meer kunnen´.

14. 'Juncker moet vertrekken'
De leiders van de Visegrad landen en volgens krantenberichten zelfs kanselier Merkel willen af van Commissievoorzitter Juncker. Die overlegt niet met de regeringsleiders die hem niet liggen zoals die van de Visegrad groep. Juncker's voortdurende pleidooien, samen met parlementsvoorzitter Schulz, voor méér Europa irriteren veel hoofdsteden.

Zijn omhelzing in Brussel meteen na het referendum van de opstandige Schotse premier Nicola Sturgeon wordt hem kwalijk genomen. Zoiets vervreemdt Londen van Brussel. Verder verwijt men hem laks optreden tegen Spanje en Portugal die de euronormen niet naleven.

‘Juncker moet volgend jaar vertrekken’, aldus een anonieme Duitse minister in The Sunday Times, van 3 juli.

Toch wankelt Juncker absoluut nog niet. In het Europees Parlement zei hij ‘tot de laatste snik te blijven strijden voor Europa’. Bovendien zit de EU vandaag niet verlegen om ook nog een leiderschapscrisis. Essentieel is ten slotte dat de Commissievoorzitter alleen verantwoording hoeft af te leggen aan het Europees Parlement. Daar geniet Juncker nog altijd brede steun. Toch is in deze rubriek in 2014 al de verwachting opgeworpen dat Juncker de eindstreep van eind 2019 niet haalt.

15. Nederland als voorzitter

Op 30 juni heeft Nederland het voorzitterschap van de Ministerraad EU en van de onderliggende onderhandelingsfora overgedragen aan Slowakije. Ons voorzitterschap bereikte belangrijke resultaten, aldus premier Rutte op 5 juli voor het Europees Parlement in Straatsburg.

Op 18 maart bereikte de Europese Raad in Brussel overeenstemming met Turkije over beperking van de enorme vluchtelingenstroom. Volgens de Europese Raad van 28 juni is die stroom via de Griekse eilanden ‘vrijwel stilgevallen’. Punt van zorg is nu de toestroom over de Middellandse Zee, hoewel die tot nu toe niet hoger is dan vorig jaar.

Op 6 juli kwamen Europese Ministerraad en Europees Parlement tot een definitief akkoord over een sterk verbeterde EU Grens- en Kustwacht met 1500 nieuwe experts. In een crisissituatie met een toestroom van vluchtelingen kan binnen zeven dagen ondersteuning gestuurd worden naar een grenslidstaat onder druk. Voor het inzetten van 1.500 extra grensbewakers en experts hebben de lidstaten 2 maanden de tijd. Nederland zal naar alle waarschijnlijkheid hier 50 mensen aan leveren.

‘Vanuit de gedachte dat de allesoverheersende vluchtelingencrisis de rest niet mag verdringen, was de interne markt een andere prioriteit’, zei Rutte. ‘De Europese Raad heeft vastgelegd dat alle plannen die de Commissie voor de interne markt heeft ontwikkeld uiterlijk eind 2018 realiteit zullen zijn’. Een ander resultaten was het akkoord betreffende de strijd tegen de belastingontduiking.

Rutte is trots op de resultaten. Maar de Brexit stelde hem zeer teleur. ‘Dit schept een groot probleem. Zelfs als wij deze scheiding perfect oplossen, zijn onze problemen niet verdwenen’. Rutte doelde op het euroscepticisme in Europa.

16. Nu naar Bratislava

Tot het jaareinde is de eurokritische sociaaldemocratische Robert Fico (spreek uit: Fiso) de opvolger van Mark Rutte als voorzitter. Fico zet migratie hoog op zijn agenda. Hij zegt dat ‘de meerderheid van de mensen in Europa ontevreden is over het migratiebeleid’. Slowakije zal zich blijven verzetten tegen het gedwongen spreiden van vluchtelingen over alle EU-landen.

Fico is ook tegen het Commissievoorstel om de Visegrad landen een kwart miljoen boete op te leggen voor iedere vluchteling die zij weigeren. Slowakije is tegen het schrappen van de regel dat een vluchteling alleen asiel kan aanvragen in het EU-land van aankomst (de Dublinregeling). Premier Fico zei dit allemaal tegen de Brusselse persbureaus EurAktiv en EUObserver.

Wat het dreigende afscheuren van Schotland van het VK betreft verwees Fico niet zonder ironie naar de probleemloze opsplitsing van Tsjechoslowakije in 1993. ‘Wij delen onze ervaringen met dergelijke transformaties met iedereen die daarvoor belangstelling heeft’.

17. ‘Oekraïne’ niet tekenen
Premier Rutte heeft de Europese Raad de gevolgen geschetst van het referendum van 6 april waarbij het Associatieverdrag met Oekraïne is verworpen. Hij ziet daarvoor bij de Nederlandse publieke opinie drie redenen: dat Oekraïne daardoor op termijn mogelijk bij de EU komt; dat het verdrag Nederland financieel verplicht en dat de militaire samenwerking een veiligheidsgarantie voor Oekraïne betekent (waardoor onze relatie met Rusland in het geding komt).

Rutte zei dat ‘recht moet worden gedaan aan de uitslag van het referendum’. De regering stuurt aan op een ‘juridisch bindende’ oplossing die genoemde bezwaren wegneemt. Dit vereist dat de 27 EU-partners en Oekraïne zich eveneens verbinden. Dat laatste is weinig waarschijnlijk, zo erkende de premier vervolgens.

De Europese Raad stelt in haar slotverklaring dat een oplossing ‘zo snel mogelijk’ tot stand moet komen. Gestreefd wordt naar een tekst, bijvoorbeeld als bijlage bij het verdrag, waarmee aan de bezwaren wordt tegemoetgekomen. ‘Zo nee, dan tekent Nederland niet voor ratificatie van het verdrag’, aldus Rutte.

Bij uitblijven van overeenstemming kunnen de 26 andere EU-landen buiten Nederland om een verdrag met Oekraïne sluiten. Die optie prefereert de premier niet, zo onderstreepte hij in Brussel.

18. Conclusies
Het is wéér Merkel die in stormachtige omstandigheden de koers uitzet. Nu in het Verenigd Koninkrijk politieke chaos heerst, zal het vereiste beroep op het scheidingsartikel 50 VEU nog wel even uitblijven. De teleurstelling op het continent zal de sfeer tussen Londen en de 27 intussen verslechteren. Er tekent zich een vechtscheiding af.

Het gesukkel met de euro in Griekenland, Spanje, Portugal, het vluchtelingenvraagstuk en het deels wegvallen van Schengen zijn hier eerder beschreven als langdurige problemen. Onverwacht komt daar de Brexit nu nog bij. Het allergrootste probleem is echter het gebrek aan vertrouwen bij de publieke opinie. Kan Europa, verdeeld als het zich hierboven manifesteert, dit komende jaren wel allemaal aan?

Europa: stilte voor de storm

29 augustus 2016

'Brexit wordt een ramp, ook voor Europa zelf. Als de EU nog eens uiteenrafelt, ligt daar het begin.' Dr. Jan Werts, onze correspondent in Brussel, blikt in een nog door het zomerreces geplaagde stad vooruit op het komende parlementaire jaar. Niet alleen Brexit, maar ook verkiezingen in enkele lidstaten zoals Frankrijk, Nederland en Duitsland zullen hun stempel op dit jaar drukken en zorgen voor een Europese stagnatie. De nationale politici zijn te veel met hun eigen herverkiezing bezig om zich ook nog met de Europese problemen te bemoeien. De pauzeknop staat aan.

1. Gaat 2016/2017 helemaal in het teken van Brexit staan?
Ik heb bij de jaarwisseling gezegd dat 2016 het jaar van de Brexit wordt. Daar kun je nu 2017 nu wel aanplakken. Niemand weet namelijk hoe het Verenigd Koninkrijk van de Europese Unie los valt te knippen. Die onzekerheid gaat, vrees ik, maanden slepen en is fnuikend voor de economische en politieke ontwikkelingen in heel Europa.

De onvrede die bij de Britten de doorslag gaf, leeft intussen algemeen in Europa. De Commissie Juncker heeft daarop nog steeds geen begin van een antwoord. Overigens: niemand heeft al de vereiste game changer gevonden die het publiek aanspreekt. Soms denk je dat Europa niet de oplossing is, maar eerder het probleem. Zowel bij het tekort aan banen als bij de vluchtelingen, als bij de veiligheid van de burgerij, om maar enkele actuele problemen te noemen, zijn het de hoofdsteden (en dus niet de EU) die elk op hun eigen manier de problemen proberen te regelen.

Intussen vertoont een derde van de 28 regeringen in de EU eurokritische of zelfs eurosceptische tendensen. De hele buitenrand is aangevreten vanaf Portugal naar het VK, Finland, Zweden, Denemarken, Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije en Griekenland.

2. Beheersen crises vandaag de Europese agenda?
Dat zou je inderdaad gaan denken, maar het is volgens mij gezichtsbedrog. In mijn herinnering als journalist, die teruggaat tot begin jaren zestig, hobbelde de Europese Unie altijd van crisis naar crisis. In mijn boekenkast staan diverse boeken uit de jaren zeventig met als (vertaalde) titels: Hoe redden wij Europa?; Het gesaboteerde Europa; De wankele alliantie; Europa in crisis; Het verstrikte Europa; Europa verlamd door twijfels, enzovoort. Zulke boeken verschijnen ook nu weer regelmatig. Wat dat betreft is er niks veranderd. Crises horen er bij. Het bijeen brengen van de natiestaten van Europa is een zaak van vallen en weer opstaan.

Crises hebben Europa vaak verder geholpen. Was de Sovjet-Unie niet uiteen gevallen, dan zaten Oost- en Centraal Europa vandaag nog onder de duim van het Kremlin. Ander voorbeeld. Dank zij de Griekse crisis leven de landen met de euro nu de normen voor het maximale overheidstekort beter na.

Wat wél zorgen baart is dat een toenemend deel van de burgers vandaag afstand neemt van Europa. Dat is nooit eerder zo vertoond en niemand heeft daar nog een antwoord op.

3. Hoe staat het met de hervormingsplannen van de Commissie Juncker?

Junckers' 'tien punten programma' van 2014 schiet nog niet op. Zie zijn eerste vijf prioriteiten:

1. meer banen en economische groei
2. een Europese digitale markt
3. een Energie Unie
4. een kapitaalmarkt Unie
5. een vrijhandelsakkoord met Amerika.

Alle vijf projecten gaan héél moeizaam vooruit. Op niet één van deze vijf projecten tekent zich na twee jaar al een doorbraak af.

4. Wordt Duitsland niet steeds meer de spreekbuis van Europa? Wat betekent dat voor het functioneren van de voorzitters Tusk en Juncker?

Wij leven inderdaad in een Duits Europa. Decennialang was de as Frankrijk/Duitsland beslissend. Vóór iedere Europese Raad bepaalden steeds de Franse president en de Duitse kanselier op een afzonderlijke top wat er moest gebeuren. De Europese Raad nam dat vervolgens meestal over en de Commissie voerde het vervolgens samen met de regeringen en het Europees Parlement uit.

Frankrijk is nu om twee redenen weggevallen: de zwakke president Hollande die bovendien geen antwoord heeft op het Front National van mevrouw Le Pen, en het gegeven dat Parijs al jaren niet voldoet aan de normen van de euro (overheidstekort, staatsschuld). Het is een vaste regel dat een nationale leider die thuis zwak staat (zoals Hollande) in Brussel evenmin gezag heeft. Zo is afgelopen jaren tijdens de crises rond onder andere Griekenland, Rusland, Turkije, de vluchtelingen, Oekraïne het leiderschap opgedrongen aan de kiene kanselier Merkel.

Merkel deed dat voortreffelijk maar overspeelde haar hand door in augustus vorig jaar zonder enig overleg met de EU-partners een ongekende vluchtelingenstroom uit te lokken die tot grote verdeeldheid en ruzies heeft geleid. Vicevoorzitter Frans Timmermans zei later dat het hier voor 60 procent gaat om economische migranten, ook wel aangeduid als gelukzoekers. Europa staat vervolgens machteloos tegenover de Duitse Willkommenskultur, mogelijk uit angst voor een sluipende islamisering. Zodat van de officieel overeengekomen 160.000 te spreiden vluchtelingen in werkelijkheid vandaag maar twee procent over de EU-landen is verdeeld. Die kwestie zit door verdeeldheid tussen de EU-landen nu zó vast dat het nog maar de vraag is of dit nog wel een agendapunt wordt voor komende maanden.

5. Hoe doet voorzitter Juncker het?
De Commissie speelde onder de vorige voorzitter Barroso geen leidende rol. Juncker ging dat veranderen. 'A New Start for Europe', was zijn slogan. Hij lanceerde een Commissie met meer politieke sturing vanuit Brussel. Maar tot nu toe scoort Juncker niet beter dan Barroso. Zo heeft Junckers' aanpak om landen te dwingen vaste quota aan vluchtelingen op te nemen alleen maar vervreemding van 'Brussel' gezaaid. Er is vandaag meer kritiek op Juncker dan destijds op Barroso.

6. En Tusk?
Die is sterk afhankelijk van Merkel. Zijn superslimme voorganger Herman Van Rompuy zat overigens in hetzelfde schuitje. Die ging er zelfs prat op dat hij als bemiddelaar helemaal geen eigen mening had - of althans liet blijken. Tusk verschilt duidelijk van zijn voorganger omdat

hij wel een eigen politieke agenda heeft. Zijn eigengereide optreden maakt Tusk echter wel kwetsbaar. Zo liep Tusk als voorzitter van de Europese Raad vorig jaar kanselier Merkel voor de voeten met zijn pleidooi om de Balkanroute voor vluchtelingen af te sluiten. Toch houd ik rekening met een herbenoeming. Al over een half jaar komt zijn aanblijven voor nog eens 2,5 jaar in de Europese Raad aan de orde.

7. Timmermans dan? Wij horen van hem zo weinig de laatste tijd
Frans Timmermans is de eerste Nederlandse commissaris die geen regelmatig contact onderhoud met de groep Nederlandse vaste Europacorrespondenten in Brussel. Mansholt, Andriessen, Van den Broek ontmoetten maandelijks de Nederlandse correspondenten. Bolkestein en Kroes wat minder, maar toch ook regelmatig. Mogelijk dat Nederland daarom minder van Timmermans merkt. Overigens vind ik dat Timmermans prima functioneert. Hij is de initiator van de Turkijedeal over de vluchtelingen. Twee jaar geleden heb ik voorspeld dat hij de Commissievoorzitter wordt zodra Juncker vervroegd afnokt.

8. Heeft u al een prognose voor 2017?
Met verkiezingen in Frankrijk, Duitsland en de Verenigde Staten voor de deur en het mammoetprobleem Brexit op tafel verwacht ik een periode van stilstand. Dat lijkt me verstandig. Tijd brengt raad. Na het onverwachte besluit van de Britten om te vertrekken heeft Merkel naar de pauzeknop gegrepen. Het wordt nu afwachten of de extra Europese Raad van 16 september dat verandert. Kanselier Merkel ontmoet vantevoren meer dan de helft van de regeringsleiders (waaronder premier Rutte), wat ongebruikelijk is. Dat wekt verwachtingen. Europa zoekt een nieuw machtsevenwicht na het vertrek van een van de grootste landen.

Sommigen bepleiten nu een ‘groot debat over Europa’. Dat was in 2005 na de afwijzing van de Grondwet voor Europa ook zo. Maar net zo min als toen durft Europa nu het debat aan. Het opent namelijk een doos van Pandora en zal de verdeeldheid over ‘hoe nu verder’ pijnlijk zichtbaar maken. Daar zit niemand op te wachten.

Bovendien speelt mee dat in de grote landen zoals Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje maar ook in kleinere zoals Nederland en Oostenrijk de leiders vanaf nu met hun (her)verkiezing bezig zijn. Dat maakt ze onzeker. Hier speelt mijn favoriete slogan: All politics is local. Dus hebben die leiders nu even geen tijd voor Europa. Een oplaaiende vluchtelingencrisis of de toestand in Turkije en Oekraïne kunnen overigens mijn prognose wel doorkruisen.

9. Wat valt u verder nog op in Brussel?
Het is heel stil rond het Europees Parlement. Dat is eigenlijk al zo sedert de Europese verkiezingen van 2014. Politiek bewuste kiezers zullen zich wel eens afvragen of dat parlement nog wel bestaat. De reden van de stilte in Straatsburg is dat Europa qua wetgeving vrijwel af is. De Commissie Juncker neemt (heel terecht) weinig wetgevende initiatieven. Dan valt het Europees Parlement als medewetgevend lichaam stil. Volgens ingewijden moeten zij tegenwoordig zoeken om maandelijks een agenda gevuld te krijgen voor de vergadering in Straatsburg.

Europa: stilstand is nu vooruitgang

14 oktober 2016

De Europese Raad wil met tijd rekken crises voorkomen. Meningsverschillen over de vluchtelingen, het terrorisme, de Brexit en de euro verlammen de EU. Als die voorlopig niet oplaaien is dat al winst.

Europa werkt dit najaar precies als bij de vorige crisis (2005-2008). De Europese Raad mikt op tijd rekken om de crises te bezweren rond de vluchtelingen, het terrorisme, de Brexit, TTIP en de euro.

In 2005 na het 'nee' tegen de Grondwet voor Europa was er eveneens een dergelijke reflectieperiode. Na lang touwtrekken eindigde die in 2008 met het Verdrag van Lissabon als substituut. De Top van Bratislava bracht een vergelijkbare aanpak met als aanhangsel een mager actieprogramma. Precies als vorige keer is kanselier Angela Merkel de sturende kracht.

1. Weg uit Brussel!
Een kwart eeuw geleden bij het Verdrag van Nice, besloot de Europese Raad voortaan in Brussel te vergaderen. Daar komen de leiders nu ineens op terug. Op de topbijeenkomst van 16 september in het Slowaakse Bratislava, volgen bijeenkomsten in Valletta op Malta (in januari of februari) en Rome (in maart). Het gaat dan om vergaderingen van de 27, dus zonder het Verenigd Koninkrijk.

De Europese Raad laat als tegenwoordig hét leidende orgaan een vergaderpaleis bouwen. Het komt in Brussel precies tussen de kantoren van de Commissie en het Europees Parlement. En nu verhuizen plotseling de vergaderingen naar verre oorden. Wat zit daar achter?

'Eerstdaags opent de Europese Raad een eigen gebouw dat enige honderden miljoenen kost. Toch willen de politieke leiders weg uit hun Brussel. De hoofdsteden nemen in de EU zodoende de teugels over. De Commissie en het Europees Parlement moeten zich beperken', aldus de treffende nabeschouwing van de Top van Bratislava op de voorpagina van de Duitse krant Die Welt van 17 september.

De Europese Raad kon overeenstemming bereiken door eerder gemaakte afspraken te bevestigen en een reeks goede voornemens op te schrijven. De slotverklaring pleit voor een Europese Unie met een vernieuwde consensus en met betere communicatie naar de burgers.

Dit lijkt een passende samenvatting van de top op 16 september in Bratislava. In werkelijkheid was het ooit de samenvatting van de Europese Raad van 25 maart 2007 tijdens de crisis rond de Grondwet voor Europa. De 'Verklaring van Bratislava' leert dat precies als toen Europa de conflicten in de ijskast stopt. Dat zal duren tot najaar 2017 als Frankrijk, Duitsland en mogelijk ook Spanje en Italië, de vier belangrijkste lidstaten, hun nieuwe politieke leiders kennen.

2. Bratislava: actieprogramma (1)
'De EU zit in een existentiële crisis', zei Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker vlak voor de top tegen het Europees Parlement. De nationale leiders zien dat ook zo. Hun 'Bratislava Declaration' begint er mee dat de EU in een 'kritieke situatie' verkeert.

Het contact tussen Brussel en de burgers moet verbeteren. De leiders erkennen dat het publiek denkt dat zij de controle verloren hebben over migratie, terrorisme en globalisering, kortom de grote problemen van vandaag.

‘Wij willen komende maanden een geloofwaardige attractieve visie op Europa schetsen’. Dan volgt een diagnose die verwijst naar de angst onder de bevolking in verband met migratie, terrorisme en economische onzekerheid. De vloed van migranten van vorig jaar mag zich niet herhalen. Europa moet zijn grenzen beter beschermen. De Unie zal zich volop er voor inzetten om het vluchtelingenakkoord met Turkije volledig uit te voeren, aldus de verklaring.

3. Bratislava: actieprogramma (2)
De overeengekomen ´roadmap´ van Bratislava:

- Voor het einde van het jaar moet de verbeterde Grens- en Kustwacht volop draaien. Dit is bedoeld om de Schengenzone intact te houden;
- Voortgaand werken aan een migratiebeleid voor de lange termijn;
- Maatregelen overeenkomen zodat iedereen die de EU binnenkomt gecontroleerd wordt. Dit inclusief de creatie van een Travel Information and Authorisation System;
- Systematisch moslim radicalisering bestrijden, ook via uitwijzing en een verbod op binnenkomst in de EU;
- Later in oktober de problemen rond de internationale handelspolitiek (TTIP met de VS, CETA met Canada) bespreken;
- In december maatregelen afspreken voor meer veiligheid, inclusief nauwere samenwerking met de Navo;
- In december maatregelen afspreken tegen de jeugdwerkloosheid

4. Ongebruikelijke kritiek
Tegen het gebruik in hebben twee leiders de resultaten van Bratislava thuisgekomen meteen volop bekritiseerd. De dwarse Hongaarse minister-president Viktor Orbán verraste hiermee niemand. Dat echter de Italiaanse minister-president Matteo Renzi de vloer aanveegde met kanselier Merkel is wat anders.

´Ik snap niet waar Merkel het over heeft als zij spreekt van de ´spirit van Bratislava’. Wij hadden een aangename boottrip op de Donau, maar ik had liever gesproken over het vertrek van de Britten´, aldus de Italiaanse leider op 18 september in dagblad Corriere della Sera. Hij bekritiseerde het ontbreken van concrete afspraken.

Volgens twee invloedrijke kranten, de Spaanse El Pais en de Belgische La Libre Belgique, beide van 22 september, is in Bratislava de intentie losgelaten om nog tot een coherent vluchtelingenbeleid te komen. Dat is gebeurd onder druk van de nationalistisch denkende Visegrad-landen (Hongarije, Polen, Tsjechië, Slowakije). Zij werden aangestuurd door de Poolse voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk, met stilzwijgende instemming van de andere leiders. Grensbewaking is voortaan de 1e prioriteit.

Deze analyse stemt overeen met herhaalde verklaringen van Tusk. Hij zegt ‘dat effectief toezicht aan de grenzen van de EU de sleutel is naar een oplossing van het vluchtelingenprobleem`. Inmiddels is vanuit Brussel de grenscontrole samen met de landen op de Balkan extra versterkt. De Balkanroute moet voor vluchtelingen gesloten blijven, aldus betoogt ook Tusk steeds weer.

5. Europa verbrokkelt (1)
2016 wordt het jaar waarin de EU in enkele blokken uiteenvalt. Dit is begonnen met het Visegrad kwartet (Hongarije, Polen, Tsjechië, Slowakije). Zij blokkeren het officieel overeengekomen spreiden van de vluchtelingen. Verder valt met deze groep niet te praten over de (a)sociale dumping: het ontwrichten van de arbeidsmarkt in West-Europa met goedkope arbeidskrachten, zoals vrachtwagenchauffeurs en bouwvakkers.

Ten slotte wil deze groep de EU-instellingen verzwakken en hun eigen parlementen meer invloed geven op Brussel. ´Oost-Europa hangt er maar zo´n beetje bij. Wij moeten bij het Brusselse beleid betrokken worden´, zo klaagt de minister-president van Roemenië in de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 15 september. Gaat het over de relatie Brussel-Oost-Europa dan weet deze Dacian Cioloș waarover hij het heeft. Van 2010 tot 2014 was hij in Brussel de Europese landbouwcommissaris.

Maar heeft de Roemeense leider mogelijk gelijk? Feit is dat Pinguin Companion to European Union drie volle pagina's nodig heeft om het aantal opt-outs (uitzonderingen) te beschrijven dat het VK, Denemarken e.a. hebben gekregen om hun nationale eigenheid te beschermen. Waarom mogen de Visegradlanden, die eveneens een aparte positie innemen, zo'n opt out bij het vluchtelingenprobleem niet claimen? Premier Cioloș vraagt zoiets in genoemd interview overigens niet.

In Athene verrees op 9 september een bolwerk van Middellandsezeelanden: Frankrijk, Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Cyprus en Malta. Zij willen niet langer bezuinigen om de euro te redden. Zij eisen ruimte om economische groei uit te lokken en het behoud van hun sociale voorzieningen. Ze vragen daartoe verdubbeling van het Investeringsplan-Juncker naar 630 miljard euro. Deze nieuwe Alliance of Europe's South eist verder meer steun bij de bewaking van hun zuidelijke grenzen.

6. Europa verbrokkelt (2)
Vervolgens verwekte de Oostenrijkse sociaaldemocratische kanselier Christian Kern nog een totaal andere groep. Die omvat de landen waar de vluchtelingen vorig jaar massaal passeerden: Duitsland, Albanië, Bulgarije, Griekenland, Hongarije, Kroatië, Macedonië, Roemenië, Servië en Slovenië. Dit gemengde gezelschap hield op 12 oktober een Migration Summit in Wenen. Zij besloten de Balkanroute definitief te sluiten. Het overeind houden van het EU-Turkije vluchtelingenakkoord is hun grootste prioriteit.

Ten slotte staat Nederland met Duitsland, de Baltische Staten, Finland, Ierland en Oostenrijk op de barricaden voor naleving van de Europese budgetnorm: hoogstens drie procent overheidstekort en maximaal 60 procent staatsschuld. Die benadering staat haaks op die van Frankrijk, Spanje, Portugal die met Griekenland al jaren achtereen deze normen aan hun laars lappen.

Vanaf de start in 1951 is Frans-Duitse coöperatie de spil geweest waarom de EU draait. Willen die twee wat, dan gaat het vroeger of wat later door. Zijn Parijs en Berlijn tegen een voorstel, vergeet het dan maar. Van de Frans-Duitse as merk je in Brussel vandaag niet veel. Het bekende compromissen sluiten tussen kanselier Merkel en president Hollande gaat uiterst moeizaam.

´Welkom to EUgoslavia. Deze nieuwe groepsvorming weerspiegelt diepe malaise´, aldus weekblad Politico van 22 september, verwijzend naar het eerder door tegenstellingen

verbrokkelde land. Dat landengroepjes apart vergaderen en met eigen wensenlijstjes komen is dan ook nieuw. Het gaat zelfs gepaard met staatsiefoto's van de leiders van de ´Club Med´, van de landen met veel vluchtelingen, de groep zonder vluchtelingen, de Visegrad-4.

7. Stilstand is vooruitgang
Waarom de crises niet aangrijpen voor debat over een verbeterde EU zonder de Britten? Waarom tegelijk met hun vertrek niet een herstart? En waarom geen initiatief van gelijkgezinde landen die vooruit willen met de EU? Deze vragen worden alom gesteld. Het antwoord is steeds dat de leiders in de Europese Raad en de Commissie vandaag zwaar in gebreke blijven.

De vragenstellers gaan echter voorbij aan de geschetste gespannen situatie. Er zijn nu landengroepen met politieke leiders zoals Kaczynski (Polen), Orbán (Hongarije) en genoemde Renzi die uiterst kritisch staan tegenover Europa. Ieder nieuw initiatief zou de onderlinge verdeeldheid nog meer manifest maken en dus contraproductief uitpakken.

Merkel heeft dat na haar zomervakantie perfect aangevoeld. Zij startte bilaterale consultaties met maar liefst vijftien nationale leiders (waaronder Mark Rutte). Behoedzaam stippelde de kanselier de route naar Bratislava zó uit dat uitbarstingen daar zijn weggebleven. Dat was al een succes op zich. Nu een politiek initiatief lanceren om de grotere problemen aan te pakken doet de vlam in de pan slaan. Daarom is vandaag in Europa stilstand al vooruitgang.

8. Vechtscheiding met het VK
Aanvankelijk zou in Bratislava het opbreken van de Britten uit de EU, de Brexit, het gesprek van de dag zijn. Maar ook dit onderling politiek gevoelige punt vermeden de leiders liever. Inmiddels blijkt een Brexit waarbij alleen Londen bepaalt wie het VK in mag of er uit moet, prioritair voor Theresa May, de Britse prime minister.

Dit was het doorslaggevende punt bij het referendum. Daarom krijgt het voorrang boven de Britse toegang tot de EU- markt voor goederen, diensten en kapitaal, zo maakte May op 2 oktober duidelijk. Trekken de Britten deze lijn door, dan draait dit uit op een omvangrijk handelstekort met de EU ten nadele van laatstgenoemde.

Volgens insiders betekent de Britse aanpak dat aan de Brexit een vechtscheiding vooraf gaat. Merkel, Juncker, Hollande, Schulz (Europees Parlement), Renzi en de Oost-Europese leiders zijn unaniem: vrij verkeer van goederen, kapitaal en diensten is onmogelijk zonder vrij verkeer van personen.

Op 13 oktober waarschuwde voorzitter Tusk in Brussel dat een Brexit alleen maar verliezers kent. 'Het enige alternatief is geen Brexit'. Tusk speculeert er dus op dat het Britse vertrek te zijner tijd toch niet doorgaat. Eerder spraken de vroegere Britse prime minister Tony Blair en de Duitse sociaaldemocratische vicekanselier Sigmar Gabriel aldus. Maar de insiders in Brussel zien dit als ijdele hoop.

9. Komende Europese Raad
Voor de Europese Raad van oktober staan het migratievraagstuk, de handelspolitiek (TTIP/VS en CETA/Canada) en de gespannen verhouding met Rusland op de agenda. Voor het eerst zal Theresa May dan aanwezig zijn. Hoewel de Brexit niet is geagendeerd zal dit hoofdpijndossier toch wel ter sprake komen. Hetzelfde geldt voor het door de Nederlandse kiezers verworpen EU-verdrag met Oekraïne. Het is nog afwachten hoe premier Rutte dit

politiek gevoelige punt, waarbij de reputatie van Nederland als betrouwbare partner in het geding is, aanpakt.

10. Conclusie

Europa à la carte, doormodderen in goed Nederlands, is het perspectief. Nu tegenstellingen de Unie verlammen en diverse leiders geen toenadering willen, (ja vanuit Warschau en Boedapest zelfs van harte dwars liggen) is stilstand al vooruitgang. Het magere actieprogramma van Bratislava kan voorkomen dat de meningsverschillen nog weer oplaaien terwijl men intussen tijd rekt.

Europa moet wachten op Duitsland en Frankrijk. Zij vertegenwoordigen de belangrijkste denkrichtingen. Zij betekenen samen qua economisch gewicht bovendien bijna de helft van de eurozone. Zonder hen komt er niets van de grond. Maar voorlopig hebben kanselier Merkel en president Hollande het thuis te druk met hun oppositie en hun herverkiezing. Pas na die verkiezingen in de herfst van 2017 komt Europa daar weer op de voorgrond. Mogelijk met nieuwe leiders.

Handelspolitiek EU voortaan agendapunt nationale leiders

9 november 2016

De Europese handelspolitiek wordt een zaak van de nationale leiders, ofwel Chefsache. Dit betekent wel een uitholling van het privilege van de Commissie als onderhandelaar.

‘De EU wil naar een handelspolitiek die ook rekening houdt met de zorgen van haar burgers’, besloot de Europese Raad van 20 en 21 oktober. Tegelijk gaat men ons bedrijfsleven beschermen. ‘Oneerlijke handelspraktijken worden aangepakt’, aldus de conclusies.

Het vluchtelingenprobleem en de spanningen met Rusland over Syrië en de neergestorte MH17 waren andere onderwerpen. Daarover is niets besloten. Italië vindt dat Moskou pesten niks oplost. Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk lieten nieuwe sancties dan maar achterwege.

De Turkse vluchtelingenstroom is met 98 procent gedaald. ‘Zodoende voor het eerst na meer dan een jaar geen crisistop’, aldus voorzitter Donald Tusk.

1. Handelspolitiek: hoe het werkt
Al zestig jaar is handelspolitiek (het sluiten van verdragen over invoer en uitvoer, quota, keuringseisen, etc.) verregaand de taak van de Europese Commissie. Zij neemt het initiatief tot onderhandelingen. De Raad van Ministers schetst daarna het kader en de Commissie voert de gedetailleerde onderhandelingen (bijvoorbeeld met Canada) die altijd jaren duren.

Is er eenmaal overeenstemming dan is een ruwweg driekwart meerderheid van de nationale ministers, plus de instemming van het Europees Parlement voldoende voor het definitieve fiat. Juristen spreken van 'de exclusiviteit van de communautaire bevoegdheid op handelspolitiek terrein', zeg maar de hoofdrol van 'Brussel''.

De meeste handelsverdragen zijn tegenwoordig echter 'gemengde akkoorden' waarbij de EU én de Lidstaten volwaardig partij zijn. Ieder EU-land moet dan ratificeren. Er bestaan al circa 250 van zulke verdragen. Die zijn gedurende decennia zonder problemen tot stand gekomen.

Het 'gemengde' karakter voldoet aan de diepgewortelde behoefte bij nationale regeringen om zo weinig mogelijk macht aan 'Brussel' over te dragen. Dat streven drijft vandaag het internationaal handelsberaad naar de Europese Raad. Voor het eerst werd een Europese top totaal overschaduwd door de onverwachte blokkade van slechts één partner (België) van het beoogde handelsverdrag met Canada, CETA geheten.

2. Canada als twijfelgeval (1)
Tot afgelopen zomer was het onder juristen overigens twijfelachtig of dit wel een gemengd akkoord was. En of de instemming van de 28 regeringen dus wel vereist was. Maar sinds de EU onderhandelt met de Verenigde Staten over TTIP maken de tegenstanders zóveel lawaai dat rond vrijhandel nu de reuk hangt van een kwalijk fenomeen.

Om de heisa over TTIP wat te dempen koos Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker er voor het verdrag met Canada te elfder ure als 'gemengd' aan te merken. Dat gebeurde onder druk vanuit o.a. Frankrijk en Duitsland. Alle 28 EU-landen moeten CETA nu ratificeren.

België is een federatie van Vlaanderen, Wallonië en het Brussels Gewest. Eerste minister Charles Michel kon niet tekenen zolang het Waalse parlement CETA weigerde.

Het is opmerkelijk dat de tegenstanders van CETA en TTIP vrijhandel zo sterk afkeuren. Want vrijhandel komt ten goede komt aan de consument (aan iedereen dus) omdat producten en diensten zo goedkoper worden. Men loopt storm tegen internationale handel waar iedereen van geniet, ook de meest rabiate anti-globalisten. Zij gebruiken vaak zelf goedkopere Koreaanse smartphones, rijden in Japanse auto's, drinken Chileense wijn en dragen kleren uit de sweatshops van Bangladesh.

Wel is het juist dat de zwakkere bedrijven en sectoren geen internationale vrijhandel aankunnen. Bovendien vreest de linkerzijde dat dergelijke akkoorden sociale voorzieningen en milieuvoorwaarden aantasten. Zij zouden regeringen aanzetten hun belastingen alsmaar te verlagen om concurrerend te blijven. Ten slotte worden bij vrijhandel de multinationale consortia nog dominanter, aldus deze critici.

3. Canada als twijfelgeval (2)
De media hebben de oktobertop van de Europese Raad geschetst alsof Canada de hoofdschotel was. Het probleem stond echter niet op de agenda. Tegelijk was dwarsliggend Franstalig België de onzichtbare 'elephant in the room', zodat de media-aandacht toch wel logisch was.

Met Canada is het alsnog goed gekomen dank zij koortsachtig beraad van Juncker, de alom aanwezige Europees parlementsvoorzitter Martin Schulz met zijn SPD-partijgenoot vicekanselier Sigmar Gabriel, Tusk en Slowakije als fungerend Raadsvoorzitter. Zij onderhandelden met de sociaaldemocratische premier van Wallonië Paul Magnette. Na zeven jaar onderhandelen tekenden op 30 oktober de Canadese premier Justin Trudeau, Tusk, Juncker en EU-voorzitter premier Robert Fico van Slowakije in Brussel het verdrag.

Met CETA vervallen 98 procent van de handelsbeperkende tarieven, zegt de Commissie. Totale vrijhandel dus. Het blijft echter afwachten of de ratificering door álle 28 Europese regeringen er werkelijk komt. In Nederland dreigt hierover weer een referendum.

Bovendien is behalve de instemming van België, die van bijvoorbeeld Duitsland onzeker. Vooral de arbitrage waarbij grote investeerders buiten de rechtbanken om via een eigen Investment Court System hun gelijk kunnen halen roept verzet op. Dit systeem staat nu even in de ijskast

4. Voor en tegen vrijhandel
Tegen die onheilspellende achtergrond wordt het lot ongewis van het tien keer grotere verdrag TTIP met de VS, waar bovendien aankomend president Donald Trump tegen is. Voor het eerst verknoopt de Europese Raad de internationale handelspolitiek met 'de zorgen van de burgers', aldus de conclusies. Het is vanuit die gedachte dat de 28 nationale leiders handelspolitiek claimen als nieuw agendapunt.

De leiders kiezen unaniem voor vrijhandel. 'Vele miljoenen banen in de EU hangen af van de handel, die een krachtige motor voor groei is en zal blijven. Handel biedt consumenten een ruimere keuze en Europese bedrijven – waaronder kleine en middelgrote ondernemingen – meer kansen', zo luidt de tekst.

Zoals vaker bij politiek gevoelig beraad trekken de leiders al op de volgende bladzijde hun vrijhandelsintenties zelf weer in twijfel. Daar ageren zij tegen de handelspraktijken van bijvoorbeeld China met spotgoedkoop staal. Dat land zit met 340.000 ton overschot, het dubbele van de hele Europese jaarproductie. Hoewel daar de Europese consument van profiteert, beschermt de EU liever haar eigen hoogovens.

De Commissie wil landen die hun producten hier dumpen gaan afstraffen met veel forsere heffingen. 'Dringend moet er, uiterlijk eind 2016, een alomvattende modernisering van alle (Europese, JW) handelsbeschermingsinstrumenten komen', aldus de Europese Raad. Krachtige taal waarachter echter grote meningsverschillen verborgen liggen.

Tot nu toe beperkt de lesser duty rule de antidumpingheffing tot het bedrag dat nodig is om de schade voor de Europese producent te compenseren. Twaalf landen waaronder Nederland vinden dat je met grotere superheffingen de eigen consument benadeelt en protectionisme stimuleert. Zij liggen daarom al twee jaar dwars. Afwachten dus of dat genoemde instrument in december wel beschikbaar komt.

5. Waarom handel Chefsache?
Dat handelspolitiek via de Europese Raad Chefsache wordt, weerspiegelt behalve het vitale belang, de interne verdeeldheid hierover. Er zijn nog andere redenen.

De akkoorden van vandaag zijn veelomvattender dan de vroegere afspraken die vooral de douanetarieven regelden. Daarom vereist dit voortaan de betrokkenheid van de hoogste politieke leiders. Onder andere intellectuele eigendom, volksgezondheid, migratie, klimaatbeleid, energiebeleid en zelfs terrorismebestrijding zijn nieuwe onderdelen.

Omdat diverse zwakkere sectoren (zoals de kleine rundveehouders in Wallonië) geen vrijhandel aan kunnen, groeit de betrokkenheid van belangengroepen. Nog een andere reden is dat de achterkamertjes waarin voorheen internationale akkoorden tot stand kwamen niet meer passen in een tijd die om transparantie vraagt.

6. Rutte arrangeert Oekraïne (?)
Gaat het Mark Rutte toch nog lukken het verdrag met Oekraïne te redden? Eind vorige week leek het erop dat hij de strijd had verloren. De oppositie wenste niet mee te werken aan ratificatie van dit verdrag, dat in april in een referendum door de kiezers (nou ja, de beperkte groep die kwam stemmen) werd afgewezen.

En zonder oppositie – het is de rode draad in het verhaal van Rutte II – is het kabinet machteloos in de Eerste Kamer, waar de coalitiepartijen VVD en PvdA immers geen meerderheid hebben. Aldus vanuit Den Haag Fons Kockelmans van het ANP kort na de Europese Raad.

Rutte zei in Brussel dat hij zijn collega's 'onomwonden' had verteld in Den Haag weinig ruimte te zien om het verdrag te tekenen. 'Een Nederlandse nee-stem heeft echter internationale consequenties. Het raakt direct Oekraïne, aan de relatie Oekraïne-Rusland en aan de uitvoering van de akkoorden van Minsk'. Anders gezegd, 'de champagnekurken zullen ploppen in Moskou', aldus de premier.

'Mochten wij niet ratificeren dan is de kans groot dat de meeste bepalingen toch doorgaan, omdat de 27 andere landen dan hun eigen verdrag zullen sluiten'. Volgens Rutte 'is het onze

verantwoordelijkheid, misschien zelfs wel onze plicht om tot het uiterste te gaan om de Nederlandse en de buitenlands politieke belangen op één lijn te brengen'. Zijn inzet: een juridisch bindende oplossing die recht doet aan de Nederlandse bezwaren.

Inmiddels is Rutte in Den Haag volop bezig de oppositiepartijen D66 en CDA over te halen tot alsnog medewerking aan ratificatie. Als dat laatste komende weken wordt bevestigd, wil Rutte de Europese Raad van 15 december winnen met een bindende Nederlandse verklaring als inlegvel bij het verdrag. Daarin staat dat Oekraïne geen EU-lid wordt, extra financiële noch militaire steun krijgt en er geen toeloop komt van hun werknemers naar de EU.

Lukt dit, dan is het omstreden verdrag EU-Oekraïne alsnog gered. Want Oekraïne liet al weten met zo'n verklaring in te stemmen.

7. Hoe verloopt die Brexit?
Voor het eerst was prime minister Theresa May in de Europese Raad aanwezig. Zij is koel ontvangen. In een korte verklaring bevestigde zij het vertrek van de Britten. Het bleef even stil daarna. Niemand reageerde. Voorzitter Tusk wilde geen debat dat de kennismaking maar zou verstoren….

Tevoren had president François Hollande al gezegd dat de EU dwars gaat liggen als de Britten moeilijk doen. Zie als voorbeeld van zulke pesterij de eis vanuit Parijs om de Brexit-onderhandelingen komende jaren in de Franse taal te gaan voeren.

Over de uitwerking van de Brexit valt nog geen verstandig woord te zeggen. Maar hoe gaat dat beraad eigenlijk verlopen? Het Britse High Court besloot dat hun parlement daar volop bij betrokken moet zijn. De Britse regering gaat daartegen nog in beroep. Is dat tevergeefs, zoals experts verwachten, dan compliceert parlementaire betrokkenheid het hele proces.

De regering in Londen is nog steeds van plan na inroeping van het uittredingsartikel 50 van het EU-verdrag komend voorjaar over de scheiding te gaan onderhandelen. Nu het Britse parlement waarschijnlijk meedoet, moeten May c.s. op verschillende borden schaken. En dit met parlementaire openheid wat onhandig is voor zulk beraad.

Maar ligt dat in Europa wel anders? Voorzitter Schulz heeft er voor gewaarschuwd het Europees Parlement eveneens bij de onderhandelingen te halen. Dat parlement staat echt op vrij werknemersverkeer. 'Ik weiger een EU met vrij verkeer van vrachtwagens en hedge funds, maar niet voor de burgers', aldus Schulz in de Europese Raad.

8. Wat betekent 'harde Brexit'?
'Er komt een harde Brexit, of helemaal geen Brexit', zo had voorzitter Tusk de Britten op 13 oktober al toegevoegd. May denkt er precies zo over. Zij bedoelt er mee dat beperking van de instroom van goedkope werknemers naar het VK haar eerste prioriteit wordt. Dit punt is belangrijker dan de beoogde Britse toegang tot de lucratieve Europese markt. Verder betekent een 'harde Brexit' dat 'onze rechters voortaan hier zetelen, waardoor het VK geen enkele EU-wetgeving meer accepteert', aldus May.

Zo gezien betekent Brexit het voortzetten van de onderhandelingen van afgelopen februari in de Europese Raad. Prime minister Cameron liep toen te pletter op dat vrije werknemersverkeer als niet-onderhandelbaar voor de EU. Juist daardoor verloor Cameron vervolgens het referendum.

9. Conclusie
Ondanks negen uur vergaderen nam deze Europese Raad geen enkel besluit. Het streven om de illegale migratie via de Middellandse Zee via terugzending in te tomen gaat wel volop door.

Verder zijn alle actuele problemen ontweken, en dit wegens interne tweespalt hierover. Dus de gespannen relatie met grote buren Rusland en Turkije, het volgens kanselier Merkel 'onmenselijke' optreden van Rusland en Syrië in Aleppo, het tot nu toe mislukte verdelen van de vluchtelingen, de spanningen met Italië en Griekenland hierover, het uitblijven van een EU-asielsysteem, de gevolgen van het vertrek van de Britten, het uiteenrafelen van Schengen, enz.

Na het voorgaande klinkt het een beetje cynisch, maar het is toch de goede gewoonte van de Europese Raad om de brandende kwesties over te nemen waarop de Ministerraad EU, de Commissie of het Europees Parlement zijn vastgelopen. Zo nu met de handelspolitiek en wel ten koste van Commissie en Europees Parlement, dat heftig protesteerde. 'De EU is een Unie van Staten, niet van Europese Instellingen', (Commissie, Europees Parlement) sneerde Tusk op 26 oktober in Straatsburg. Hij voelde zich kennelijk aangesproken.

Interessant is de motivering waarmee de nationale leiders de handelspolitiek naar zich toetrekken: 'de zorgen hierover van de burgers'. Het is raar maar waar: Europese kwesties komen vaak pas prominent in de populaire media zodra de Europese Raad zich er mee bemoeit! Zie het Canada-verdrag.

De snelle scheidingsprocedure met het Verenigd Koninkrijk waarop de voorzitters Juncker en Schulz van de zomer nog mikten, ligt nu wel achter de horizon. Dit scheidingsproces wordt langdurig en ook voor de EU erg lastig en vervelend. Het ziet er naar uit dat de hoofdrolspelers Merkel en May te zijner tijd in nachtelijke uren de knopen moeten ontwarren en doorhakken.

2017: een verloren jaar voor Brussel

20 december 2016

‘2017 wordt een verloren jaar voor Europa, tenzij er onverhoopt nog een flinke crisis losbarst. Die kan gaan over de vluchtelingen, de sluimerende financiële vulkanen Italië, Frankrijk of Griekenland dan wel het terrorisme. Bij zo’n crisis komt de Europese Raad áltijd tot besluiten. In de Europese Unie gebeurt niks van belang zonder voorakkoord tussen Duitsland en Frankrijk en pas in de loop van het jaar weten wij wie daar de leiders worden’, zegt onze correspondent in Brussel Jan Werts.

De euro kan op termijn alleen overleven als Frankrijk, Italië, Spanje hun instabiele sociaaleconomisch bestel en torenhoge staatschuld hervormen. Het ziet er echter niet naar uit dat dit binnenkort gaat gebeuren.

2016 liet zien dat de Europese Commissie niet het gezag heeft om die landen daartoe over te halen, laat staan af te dwingen. Volgens de afgesproken Maastrichtnormen had de Commissie moeten optreden, maar tot grote teleurstelling van eurovoorzitter Jeroen Dijsselbloem en ook van Duitsland ondernam die geen actie. Brussel zit, met de Europa-brede groeiende euroscepsis, niet op ruzie met de uit de pas lopende zuidelijke landen te wachten. De bal ligt nu in Parijs, Rome en Madrid.

Er is reden voor bezorgdheid nu die hoofdsteden achterover blijven leunen. De financiënministers van de landen met de euro konden met talloze miljarden Griekenland, Portugal, Ierland en het Spaanse bankwezen nog wel opvissen, maar Italië, Frankrijk en Spanje zijn daarvoor veel te groot. Daar is geen beginnen aan. Die landen ondergraven als het daar misgaat het voortbestaan van de euro als gezamenlijke munt.

Een jaar geleden zei u dat de EU op springen stond. In 2016 is de situatie mogelijk nog nijpender geworden. Gaat 2017 de ommekeer betekenen of zijn er daarvoor te veel beren op de weg?

Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker slaat de spijker op de kop als hij zegt dat de crisis niet in Brussel zit maar bij de nationale hoofdsteden, dus bij de regeringen. Die nationale regeringen blijven aan de lopende band in gebreke. Afspraken die in de Europese Raad zijn gemaakt en zwart op wit zijn vastgelegd, worden vervolgens botweg niet uitgevoerd. Zoals bijvoorbeeld - overigens al jaren achtereen - het totaal negeren, van de Maastrichtnormen voor de euro. Of het in 2016 grotendeels wegvallen van de open grenzen van Schengen. Of het uitblijven van de overeengekomen spreiding van de vluchtelingen.

1. Hoe doet Nederland het in dat geheel?
Nederland ligt ook vaak dwars. Zie het referendum over Oekraïne. Na het geslaagd EU-voorzitterschap in de eerste helft van 2016 kraaide premier Mark Rutte van de zomer victorie over zijn inspanningen de Europese interne markt te bevorderen. Maar nu de praktijk. Zie hoe bot en afwijzend politiek Den Haag reageerde toen België een aanbod deed voor een fusie van onze posterijen. Dat zou een klein stapje geweest zijn van twee kleine spelers op de megagrote lucratieve Europese postmarkt. Hier zie je hoe Rutte en de Tweede Kamer hun rug naar Europa draaien zodra het om concrete projecten gaat.

Elders ligt dat niet anders. Het was al zo dat langs de buitenrand van de EU veel regeringen zitten met een meer of minder eurosceptische opstelling. Portugal, het Verenigd Koninkrijk, Finland, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije en Griekenland. Bij dat eurosceptische gezelschap sluiten zich mogelijk in 2017 na verkiezingen Italië, Frankrijk, Oostenrijk en ook Nederland aan. Wat blijft er dan nog van het Europese project over?

U voorspelde eerder dat 2016 het jaar van de Brexit zou worden en 2017 wordt dat zeker, zo naar het schijnt. Heeft Brexit een verlammende invloed op Europa?

Zeker. Brexit verlamt Europa nu al. Maar het pokerspel over de afwikkeling van de uittreding moet nog beginnen. Een jaar geleden schreef ik: alle EU-leiders beseffen dat het vertrek van het Verenigd Koninkrijk Europa politiek en economisch zal reduceren. 'Een Brexit zal bovendien de euroscepsis elders fors aanwakkeren', zei een EU-diplomaat toentertijd. Dat geldt nog steeds. Een einde maken aan het vrije verkeer van personen vanuit de EU en aan de rechtspraak van het Europese Hof van Justitie over Britse kwesties, dat zijn voor prime minister Theresa May nu de twee prioriteiten.

Eigenlijk had ik afgelopen voorjaar gehoopt dat de leiders van de andere landen hun Britse collega Cameron wat tegemoet zouden komen. Breekpunt was dat vrije verkeer van werknemers. Het Britse kiezerspubliek is juist daarop bij het referendum afgeknapt. Dat vrije verkeer met het asociaal dumpen van lager betaalden lokt op het Europese continent eveneens groeiende kritiek uit. Daarom had ik in de cruciale Europese Raad van maart op een compromis gehoopt. Cameron moest echter met vrijwel lege handen naar huis. Dat komt ook omdat de immigratie vanuit andere EU-landen naar Frankrijk en Duitsland minder een probleem is dan naar het VK.

Nu zit Europa met de brokken. Want het vertrek van het grote Verenigd Koninkrijk doet wereldwijd afbreuk aan de betekenis van de EU. Dit had nooit mogen gebeuren. Het had voorkomen kunnen worden als kanselier Merkel, president Hollande en de andere leiders dat hadden gewild. Met hun weigering de Britten tegemoet te komen speelde wel mee dat het dwarse Vereingd Koninkrijk nog maar heel weinig krediet had. Dan sta je zwak bij het beraad in de Europese Raad.

Overigens verwacht ik niet dat 2017 het jaar van de Brexit wordt. Dat proces gaat echt véél langer duren. De 27 overblijvende EU-landen denken vandaag toch de beste kaarten in handen te hebben. Zij zijn niet in de stemming om Londen tegemoet te komen. Ze willen aantonen dat de EU wel zonder de Britten kan maar het omgekeerde niet. En dit vanwege de profijtelijke Europese interne markt. Dus 2017 wordt het begin van een vechtscheiding.

Er zijn twijfels gerezen over de vitaliteit en de ijver van Juncker, niet in de laatste plaats vanwege zijn leeftijd. Is de energie en de vastberadenheid waarmee hij zijn voorzitterschap begon is langzaamaan weggeëbd?

Op 9 december bij de herdenking van 25 jaar Verdrag van Maastricht zag ik hoe Juncker op precies zijn 62e verjaardag voor een overvolle zaal zijn officiële speech deels terzijde schoof en iedereen meeslepend wist te boeien. Wát een verschil met voormalig voorzitter Herman van Rompuy. Die draaide in Maastricht weer die versleten plaat af met dat typisch Belgische pleidooi voor méér Europa op echt álle gebied. Wel is het zo dat het plan van Juncker om van de Europese Commissie een politiek orgaan te maken, dus een tegenhanger van de Europese Raad van regeringsleiders, is mislukt. Daar hoor je hem niet meer over.

Hoe gaat het met voorzitter Donald Tusk van de Europese Raad? Kan hij in 2017 zich wat meer opwerpen als leider van Europa of zal hij overschaduwd blijven door kanselier Merkel?

Enigszins onverwacht komt na Nieuwjaar een Europese benoemingscarrousel in beweging. Dat kan Tusk de kop kosten. Hij moet dit voorjaar herbenoemd worden voor de periode tot eind 2019. Door het vertrek van Martin Schulz als voorzitter van het Europees Parlement komt alles in beweging. Schulz wilde tot de Europese verkiezingen van 2019 aanblijven. Maar de sociaaldemocraat moet plaats maken voor een christendemocraat omdat dit in 2014 tussen die twee politieke blokken is afgesproken. Probleem is dat dan alle voorzitters (van de Europese Raad, van het Europees Parlement en van de Europese Commissie) in handen komen van de christendemocraten, want voorzitter Juncker is benoemd tot einde 2019. De sociaaldemocraten zijn in Europa nauwelijks kleiner dan de christendemocraten. Zij claimen terecht minstens een voorzitterspost.

Schulz' vertrek betekent het einde van het bevriende voorzitterskoppel Juncker-Schulz. Deze twee doorgewinterde Europeanen joegen samen in Straatsburg de Commissievoorstellen fast-track door het parlement. Zoiets is nog nooit eerder vertoond. Daarbij overschreed de gezaghebbende maar ook wel manipulatieve Schulz soms de grenzen van zijn mandaat als voorzitter. Zijn vertrek verzwakt kortom het Europees Parlement waarvan wij sedert de verkiezingen van 2014 toch al weinig meer horen.

Omdat het Europees parlement uiteraard zijn eigen president kiest, moet de Europese Raad nu uitvinden waar die ontbrekende socialist komt zitten. Tusk vervangen door bijvoorbeeld de Deense voormalige minister-president Helle Thorning-Schmidt of een andere sociaaldemocraat is een oplossing. Maar omdat Tusk de steun heeft van de Duitse kanselier wordt dat moeilijk. Sommigen denken dat Juncker in 2017 voortijdig stopt en dat onze Frans Timmermans (PvdA) hem gaat opvolgen. Er zijn talloze andere mogelijke varianten. Zo zou minister Dijsselbloem, wiens termijn ook afloopt, herbenoemd kunnen worden. Dan echter als de eerste permanente voorzitter van de Eurogroep met dus een eigen bureau in Brussel.

Zelf zie ik dat allemaal overigens niet gebeuren, maar op een of andere manier moet er toch geschoven worden.

De christendemocraten hadden zich dit hele probleem kunnen besparen als zij Schulz nog 2,5 jaar hadden laten zitten. Daar komt bij dat hun kandidaat voorzitter, Antonio Tajani, als jarenlange woordvoerder van premier Berlusconi, in Straatsburg niet goed ligt. Hij is er bovendien van beschuldigd destijds als EU-commissaris voor Industriepolitiek de sjoemelsoftware voor auto-emissies te hebben laten passeren. Mogelijk lost het Europees Parlement daarom het zojuist benoemde probleem op door tóch een sociaaldemocraat, te weten de Italiaan Gianni Pitella, tot voorzitter te kiezen. De al vaak gepasseerde liberaal Guy Verhofstadt hoort overigens bij de handvol andere kandidaten.

Jan Werts vat ten slotte samen. 'Eerst even afwachten of dit voorjaar de Franse presidentsverkiezingen nog sensationeel aflopen. Het ziet het er nu al naar uit dat Europa over de hele lijn in 2017 wat naar rechts opschuift met tegelijk toenemende eurosceptische invloeden. Belangrijke nieuwe projecten zijn niet te verwachten. Het zal er vooral op aankomen de vroegere Frans-Duitse as als motor van vooruitgang te herstellen. Het

bestendigen van de drie prestigieuze projecten, de eenheidsmunt euro, Schengen en de samenhang tussen de 27 ‘overblijvers’ na de Brexit lijkt mij voor 2017 de inzet’.

Juncker na twee jaar voorzitter van de Europese Commissie

20 december 2016

Niet de voorzitter van de Europese Commissie, Jean-Claude Juncker, noch een van zijn collega-commissarissen, maar de 46-jarige Duitse kabinetschef Martin Selmayr is de machtigste man van de Commissie. Onze Brussel-correspondent Jan Werts is heel stellig: ‘Selmayr heeft zich de afgelopen tijd ontpopt als ‘het monster van Berlaymont’. Niemand, zelfs niet zijn naaste collega’s, krijgen Juncker te spreken zonder tussenkomst van ‘het monster’, zoals ook Juncker zelf soms zijn rechterhand gekscherend noemt. De kleinste details wil Selmayr weten voordat hij belet geeft bij de toch tot voor kort bekend staande ‘belangrijkste man van de Europese Unie’ - Jean Claude Juncker - zo onthulde het politieke vakblad Politico onlangs.'

Over de mogelijk tanende vitaliteit en de ijver van de inmiddels 62-jarige Juncker zegt Werts: ’Op 9 december bij de herdenking van 25 jaar Verdrag van Maastricht zag ik hoe Juncker op precies zijn 62e verjaardag voor een overvolle zaal zijn officiële speech deels terzijde schoof en iedereen meeslepend wist te boeien. Wát een verschil met Herman van Rompuy, de voormalige voorzitter van de Europese Raad. Die draaide in Maastricht weer die versleten plaat af met dat typisch Belgische pleidooi voor méér Europa op echt álle gebied.’

Jan Werts vindt het moeilijk de voorzitter van de Europese Commissie te beoordelen zonder te bekijken hoe de Commissie functioneert. Die doet het op zich goed, aldus Werts, dus kan je concluderen dat Juncker zich ook als een kundig voorzitter heeft ontpopt. De problemen binnen Europa liggen volgens Werts dan ook niet bij de Commissie maar vooral bij de lidstaten die in Brussel gemaakte afspraken niet nakomen. Als voorbeelden haalt hij aan: het door de zuidelijke landen totaal negeren van de Maastrichtnormen voor de euro, het zonder onderling beraad laten wegvallen van de open grenzen volgens Schengen, of het uitblijven van de uitvoering van de overeengekomen spreiding van de vluchtelingen.

Wel is het zo dat het plan van Juncker om van de Europese Commissie een politiek orgaan te maken, dus een tegenhanger van de Europese Raad van regeringsleiders, is mislukt. Geen enkele regering zit daarop te wachten. Daat hoor je Juncker dan ook niet meer over. Verder ontwijkt Juncker het beraad met lastige dwarsliggers als de Polen of de Hongaren, dan wel schuift dit door naar zijn adjunct Frans Timmermans. Het initiëren en ontwikkelen van de politieke projecten had de Europese Raad in het verleden al van de Commissievoorzitter overgenomen’, zo besluit Werts.

Europa zet 2017 zonder veel ambitie in

2 januari 2017

Hoewel de EU worstelt met diverse problemen is de Europese Raad 2016 nogal besluiteloos beëindigd. Voor dit nieuwe jaar bevat de laatste top nauwelijks nieuwe ambities. De conclusies van het beraad gaan voorbij aan de drie grote politieke uitdagers van 2017 te weten Trump, Poetin en Erdogan.

Voor Nederland telt de deal tussen minister-president Mark Rutte en de Europese Raad waardoor wij het Associatieverdrag met Oekraïne hoogstwaarschijnlijk toch ratificeren.

De eerste test van een beter op de media afgestemde vergaderformule van voorzitter Donald Tusk bracht qua resultaten nog weinig verbetering.

1. Inleiding
Als experiment begon voorzitter Donald Tusk de vergadering al rond het middaguur. De bedoeling is om voortaan waar mogelijk maar een dag te vergaderen in plaats van twee en bovendien dan vroeg in de avond af te sluiten. De media kunnen het beraad beter verslaan als het niet ver na middernacht eindigt zoals tot nu toe gebruikelijk. Dit tijdschema mislukte echter want de top eindigde pas rond elf uur.

Alom leverden de media op 16 december een somber verslag van de Europese Raad van de dag daarvoor. ‘De Top van de hulpeloosheid’, aldus de Duitse Die Welt. De oorlog in Syrië, waar de EU machteloos toekijkt, onderstreept de ‘militaire impotentie van Europa dat wel de mond vol heeft van militaire samenwerking’, aldus EUObserver.

President Poetin met zijn inmenging in Syrië waar Europa niet tegenop kan overschaduwt de Europese Raad, aldus de Neue Zürcher Zeitung. De Italiaanse Il Sole plaatst samengevat vraagtekens bij het fenomeen ‘Europese Raad’ waar de nationale politieke leiders toch richting zouden moeten geven.

2. Toch Associatie Oekraïne
Meer positief is de Franse krant Le Monde die het opheffen van de Nederlandse blokkade op het Associatieverdrag met Oekraïne als belangrijk resultaat ziet. Minister-president Rutte had de andere leiders beloofd na het afwijzend referendum in Nederland met een voorstel te komen. Het kabinet wil met een aanvullende verklaring het verdrag toch ratificeren. Rutte presenteerde zijn collega’s daartoe nu vijf eisen.

- Het verdrag is geen opstapje naar een kandidaat-lidmaatschap van Oekraïne van de EU;
- Het verplicht de EU noch tot militaire samenwerking, noch tot een veiligheidsgarantie (tegenover Rusland);
- Oekraïense werknemers krijgen hierlangs geen toegang tot de EU;
- Het verdrag geeft Oekraïne geen recht op aanvullende financiële steun;
- Blijft Oekraïne in de toekomst in gebreke bij het bestrijden van de corruptie, dan kan de EU het verdrag opschorten.

Volgens de regering waren dit de belangrijkste bezwaren waarop de Nederlandse kiezers op 6 april 2016 het associatieverdrag per referendum afwezen. ‘Door hieraan als EU in een juridisch bindende verklaring tegemoet te komen maken wij de weg vrij voor Nederlandse

ondertekening', zo betoogde Rutte voor de Europese Raad. Tegelijk moest hij toegeven dat deze kwesties (behalve de laatstgenoemde) niet in het verdrag staan.

3. Het 'Nederlandse inlegvel'
Het kwam dus enigszins schizofreen over dat Nederland een reeks eisen stelt aan een overeenkomst waarin die kwesties niet staan opgenomen. Tot zover voor wie strikt juridisch redeneert. Hier staat tegenover dat de nee-stemmers in Nederland toch wel een punt hebben als zij betogen dat Associatie Oekraïne een stap dichter bij de EU brengt. Oekraïne behoudt bovendien uiteraard volledig het recht om op grond van artikel 49 VEU het lidmaatschap van de EU aan te vragen.

Het uitdrukkelijk afwijzen van een toekomstig EU-lidmaatschap van hun bevriende buurland Oekraïne stuitte op grote bezwaren bij Polen, Slowakije, Hongarije en Roemenië. Terwijl echter o.a. Frankrijk en Duitsland met de Europese Commissie Nederland wel steunden.

Pas met veel moeite en diplomatieke omhalen kon voorzitter Tusk de heftig opponerende Poolse minister-president Beata Szydlo overtuigen. Tusk zei dat hij haar bezwaren begrijpt. Hij onderstreepte dat aan het gedetailleerde verdrag zelf echt hélemaal niets verandert. Op basis van die laatste toezegging ging de Europese Raad akkoord met wat nu spottend genoemd wordt 'het Nederlandse inlegvel'.

4. Nederland als modderfiguur?
Alle 27 andere EU-landen en uiteraard Oekraïne hebben lang geleden al het verdrag getekend. In Brussel onderstreepte Rutte tegenover de media dat de intussen verslechterde verhouding van de EU met Rusland Nederland extra noodzaakt te ratificeren. Volgens de Volkskrant van 29 december hebben de drie hoogste Europese christendemocraten te weten bondskanselier Angela Merkel, Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker en EU-president Tusk druk uitgeoefend op de dwarsliggende CDA-leider Sybrand Buma om het Oekraïneverdrag te helpen redden.

Nu dus afwachten of premier Rutte en de minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders de beide Kamers kunnen overtuigen. Hun verslag van de Europese Raad aan de Tweede Kamer van 16 december spreekt van 'een juridisch bindende oplossing die recht doet aan de nee-stem'. Het kabinet heeft intussen een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend.

Na alles wat zich hierover in en buiten Nederland heeft afgespeeld is het nauwelijks voorstelbaar dat het parlement het compromis, waaraan de Nederlandse diplomatie maandenlang op volle kracht heeft gewerkt, alsnog afwijst. Dan slaat Nederland echt internationaal een modderfiguur.

5. Geen spectaculaire trip
De vergadering begon met een indringende beschrijving van de humanitair dramatische situatie in Oost-Aleppo van burgemeester Brita Hagi Hasan. Afgezien van te zijner tijd humanitaire en mogelijk financiële steun kon de Europese Raad haar echter weinig bieden.

Onder leiding van Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk was er een langdurige discussie over de oorlog in Syrië. Dit beraad moest volgens een aanwezige de machteloosheid van de EU als 'machtig' naburig politiek blok verhullen. Strengere sancties tegen Rusland en een spectaculair bezoek van bijvoorbeeld het duo Merkel/Hollande, dan wel EU-voorzitter Tusk aan Damascus of Teheran passeerden als optie. Dit alles echter zonder gevolg.

Er komt dus geen herhaling van de spectaculaire trip, direct vanuit de vergadering van de Europese Raad zomer 1991 in Luxemburg, naar de oorlogvoerende hoofdsteden Belgrado en Zagreb. De EU stuurde toen de Raadsvoorzitter als Europees bemiddelaar.

Uiteraard worden in de slotverklaring de voortdurende aanvallen op Aleppo, op de burgerij daar en zelfs op ziekenhuizen door het Syrische regime, Rusland en Iran sterk afgekeurd. Deze landen werd een viertal noodmaatregelen gesuggereerd –waaronder massale evacuatie van de bewoners- waaraan vervolgens deels gevolg is gegeven.

6. Brexit: EP naar de zijlijn
Hoewel dat beraad nog helemaal moet beginnen zijn er al spanningen over de Brexit. De inleidende beschietingen leren dat de nationale leiders via de Europese Raad ook hierover het laatste woord willen houden. De Europese Commissie wordt de officiële onderhandelaar. Zij werkt met richtlijnen van de Europese Raad en van de Ministers van Buitenlandse Zaken. Het daaronder liggende Coreper krijgt eveneens een rol, wat nogmaals het toezicht van de Lidstaten versterkt. De Franse bekwame vroegere EU-commissaris Michel Barnier leidt namens de Commissie de onderhandelingen.

Guy Verhofstadt waarschuwde voor de Europese Raad dat het Europees Parlement het akkoord met het Verenigd Koninkrijk zal afwijzen, tenzij het volop bij de onderhandelingen betrokken wordt. De instemming van het parlement voor het vervolg op een Brexit is inderdaad vereist. Verhofstadt is de officiële onderhandelaar namens dat parlement.

Uit de slotverklaring blijkt dat hij niet tegemoet is gekomen. ‘Het EP zal tijdens de onderhandelingen regelmatig op de hoogte worden gehouden. Voorts zal het EP worden betrokken bij de voorbereidingen door de Europese Raad’.

7. Vluchtelingenspreiding hapert
Europa wil de stroom van gemiddeld per dag 600 veelal economische migranten over de Middellandse Zee beperken via akkoorden met vijf landen: Mali, Niger, Senegal, Nigeria en Ethiopië. Een poging om Egypte hierbij te betrekken mislukte omdat dit te hoog gegrepen is. Dit beraad ligt in handen van Federica Mogherini, de Hoge Vertegenwoordiger van de Raad EU voor dit soort kwesties.

De Europese leiders zetten zich er tegelijk voor in het akkoord met Turkije overeind te houden. Dank zij de ‘Turkije deal’ is de toestroom via Griekenland teruggevallen van soms 20.000 personen soms per dag in 2015 tot soms nog maar enkele tientallen vandaag.

Lippendienst bewijst de Europese Raad ten slotte aan het mondjesmaat uitvoeren van het besluit uit 2015 om vanuit Griekenland en Italië 160.000 vluchtelingen over de EU te verdelen. Midden december stond de teller op nog maar 6200 hiervan door de andere landen opgenomen vluchtelingen.

8. Hoe lang nog met Turkije?
Opmerkelijk was de discussie aangezwengeld door president François Hollande hoe lang men nog de schijn ophoudt dat Turkije lid wordt van de EU. Met het oog op het akkoord over de beperking van de stroom migranten wezen Merkel en Tusk er op dat er geen alternatief is voor de (overigens stagnerende) lidmaatschapsonderhandelingen.

Het in deze kwestie weinig behulpzame Europees Parlement wil het beraad met Turkije botweg schorsen. De Europese Raad ziet Turkije echter in een breder perspectief. De discussie daar leert dat de EU Turkije nooit kan loslaten om drie redenen: de strategische ligging, het economische belang van dat enorm grote buurland en Turkije als de spil, ook in de verre toekomst, bij het migratieprobleem.

9. Europese defensie: een novum
Defensie was hier nooit eerder gesprekspunt. Maar dat verandert. 'De Europeanen moeten meer verantwoordelijkheid nemen voor hun defensie', aldus de slotverklaring. Men concludeert verder 'dat er meer inspanningen nodig zijn, waaronder het vrijmaken van voldoende extra (financiële, JW) middelen'.

Bij deze intenties paste de aanwezigheid van Navo-secretaris-generaal Jens Stoltenberg. Hij en Commissievoorzitter Juncker lichtten nota's toe over defensie. Zij zeggen dat via materiaalsamenwerking tussen de nationale legers in de EU tot mogelijk maar liefst 100 miljard euro valt te winnen. Dat megagrote bedrag zou men dus zonder extra kosten zo nodig militair weer kunnen investeren.

Als eerste stapje is nu besloten de strikte scheiding te verminderen tussen de activiteiten van de NAVO en die van de EU. Dubbel werk wordt voortaan voorkomen, zo is de bedoeling. Op 6 december is daartoe in Warschau een verklaring ondertekend. Van zijn kant waarschuwde Real-Politiker Tusk er voor op defensiegebied geen vergezichten te gaan schetsen omdat dit later dan uitdraait op een tegenvaller.

10. Conclusie (1)
Tevoren noteerde de Financial Times dat het beraad zou bestempeld worden door drie niet aanwezige leiders: de presidenten Putin en Erdogan en aankomend president Trump. Europa weet niet hoe met hen om te gaan. Toch zal 2017 leren dat zij de zaken van Europa mede gaan bepalen. Zie bijvoorbeeld de nooit eerder vertoonde aandacht voor de Navo, zie het omstreden streven van de EU naar vrijhandelsverdragen, of het in Washington en Moskou omstreden klimaatbeleid van de EU.

Over deze van buitenaf opgedrongen 'grote transitie' naar een wereld met andere leiders en andere opvattingen zwijgt de Europese Raad. 2017 brengt bovendien leiders met andere opvattingen in de beleidsbepalende Europese 'Grote Drie': Frankrijk, Italië en mogelijk Duitsland.

De Europese politieke leiders ontlopen momenteel hun interne crises: migratie, terrorisme, de financiële vulkanen Griekenland, Italië, Frankrijk, de lekke Schengen-grenzen, het asociaal dumpen van Oost-Europese werknemers en het door regeringen soms niet meer nakomen van gemaakte afspraken. Werkt de afbrokkelende legitimiteit van de Europese Unie bij het publiek hier mogelijk verlammend?

De Europese leiders hebben sinds maart vorig jaar al vijf keer langdurig vergaderd, maar toch geen enkel besluit van belang genomen. Sedert de start in 1975 vergadert de Europese Raad altijd tweedaags. Gaat voorzitter Tusk nu over naar eendaags vergaderen om de onmacht van zijn college wat toe te dekken?

11. Conclusie (2)

Dat Merkel, Tusk en Juncker Nederlandse CDA'ers hebben bewerkt om toch maar mee te werken aan de associatie met Oekraïne geeft aan hoe zwaar Europa dit op de maag ligt. Zoals gezegd slaat Nederland een modderfiguur als het die associatie nu alsnog laat kapseizen.

Syrië ligt maar vijftig zeemijlen van EU-land Cyprus en is dus een buur van de Unie. De Commissie had in haar werkprogramma een EU-strategie voor Syrië opgenomen. Maar hoe dit concreet vorm te geven? De Europese Raad rept er met geen woord over. Syrië leert dat het Europees Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid met 5000 diplomaten wel prestigieus oogt (en veel geld kost) maar in een crisis totaal irrelevant is.

Voor de onderhandelingen over de Brexit knipte de Europese Raad de vleugels van de Commissie en van het Europees Parlement. Naast Michel Barnier namens de Commissie zal de secretaris-generaal van de Europese Raad, Jeppe Tranholm-Mikkelsen, bij iedere onderhandelingsronde aanwezig zijn. Het protesterende Europees Parlement ontbreekt.

In het verleden namen Nederland, Duitsland, België, Italië het altijd op voor dat parlement. Die tijd is kennelijk voorbij. Brexit wordt Chefsache met de nationale regeringsleiders in de cockpit.

The European Council as manager of crises

3 februari 2017

Tientallen jaren telde de Europese Raad drie tot hooguit vier bijeenkomsten per jaar. Nu zijn er drie in alleen de maanden februari en maart in achtereenvolgens Valletta, Brussel en Rome. Deze pogingen tot crisismanagement zijn echter niet zo uniek als men zou denken, zo leert een blik terug in de tijd van onze correspondent in Brussel, voor deze keer in het Engels.

It is just the vocation of the European Council to keep out of the day-to-day business yet springing into action to deal with the special cases: changing the Treaties, letting new members in the Union, dealing with crises. President Herman Van Rompuy, Rede an der Humboldt Universität, Berlin, 6 February 2012.

Lecture by Jan Werts, at the Summit Dissemination Conference, Europäische Akademie Berlin, 17 January 2017

The European Council as manager of crises
Why Germany runs the European Council today

Today I would reflect on my very many years covering European Council summits. My arrival in Brussels in 1975 coincided with the start of the European Council. Since then the Heads of State or Government had more than two hundred meetings. Over the years I have covered most of these meetings in Brussels or in another city. I remember important summits in for instance Finnish Tampere, in (very hot) Spanish Sevilla and the Venetian Lagoon in the north of Italy.

An important starting moment for my research was in 1981 the discovery of the very first and complete work on this subject: Der Europäische Rat, written by our eminent host of this conference, Professor Doctor Wolfgang Wessels. Ten years later, literally on the eve of the famous Maastricht European Council of December 1991, my PhD thesis cum laude received from the Vrije Universiteit Brussel was published by Elsevier Science Publishers and the T.M.C. Asser Institute, under the title The European Council. In 2008 a completely rewritten version was published by John Harper Publishers in London.

My first point is what the European Council distinguish from other Summits?

I discovered the special character of the European Council comparing my coverage of the prestigious summits of NATO and those of the EU. Summits of the leaders of the NATO member states finish at the announced time. So the announced 6 p.m. final press conference is indeed sharp at six. As an exception I remember the lengthy NATO Summit in Bucharest in 2008 due to long winding discussions regarding a future membership of Ukraine and Georgia. But this was indeed an exception. The final press conference of the recent December European Council was announced for 7.30 p.m. In reality the meeting ended 3,5 hours later. I remember very well that most meetings involve negotiations into the early morning hours. Meetings in June in my memory finish under a rising sun!

The reason for the delay is always the same. A European Council meeting is characterised by time-consuming, in some cases quarrelsome, negotiations between the leaders in the EU.

Whereas at NATO the Final Communiqué is already agreed beforehand. So real negotiations are an important element of every meeting of the European Council.

With reference to my speaking limits, I would like to refer to 5 reference points. Crisis here to be defined as a real and long-lasting risk for the good functioning of the Union.

1. Early European Summits dedicated to solving crises
Between the start of the former European Economic Community (EEC) in 1957 and the first European Council in 1975 in Dublin Castle, 9 European Summits have taken place. Nearly all these meetings were held against the background of a looming crisis. For example, the summits in The Hague in 1969 and in Copenhagen in 1973. The Hague has been described as 'a response to the despair felt throughout Europe' (Werts, 1992, p. 33). In The Hague, for this purpose the Calvinistic churches in the Netherlands held the Sunday before the summit a national prayer meeting!

Four years later, the summit in Copenhagen had to tackle different crises. These included the diminishing oil-supply after the Arab/Israeli War, an economic recession which worried populations as well as problems on the European side with the SALT-1 nuclear agreement between the USA and the Soviet-Union. In Copenhagen we even saw the arrival at the meeting place of the Foreign Affairs Ministers of Algeria, Egypt, Sudan and the United Emirates. Needless to say that this happened to general surprise and even consternation.

2. Crises triggered in 1974 the creation of a European Council
The European Council was created at an informal so-called 'picnic Summit' (a lunch) in the Palais de l'Élysée in Paris in December 1974 . I remember well that the EEC then was paralysed by a general crisis of decision-making. Especially the indecisiveness and wavering of the lower Council of Ministers lead to regular European Council meetings. So again, we see the recurrent element, namely 'crisis' as the main driving force.

3. Important summits frequently have to resolve a crisis
In my book of 2008 is an overview of the 14 most important Summits and European Council meetings since 1969. All these summits had to either deal with a crisis, or take a fundamental – sometimes even historic – decision for the future of the European Union. For example the famous budgetary agreement in the renaissance brilliance of Fontainebleau Palace in 1984. You possibly remember the United Kingdom´s triumphant 'I want my money back' of PM Margaret Thatcher. She here won her famous 'rebate' after a five year tug-of-war in the European Council.

Other important examples are the historic crisis meetings of November and December 1989 after the fall of the Berlin Wall. Here we saw disagreement between the traditional key-players in the European Council, France and Germany. Breaking points were: when and how would Germany be re-unified? What was in store for the Soviet Union? Would a united Germany be a member of NATO? How to organise the relationship with the countries in central and eastern Europe?

Chancellor Helmut Kohl was here confronted with reservations and even circumspection from the other national leaders. It appeared that they, with France (Mitterrand) and the UK (Thatcher) at the fore, were attempting to force the chancellor´s hand. The national leaders at these crisis meetings had no understanding of the very difficult position of the German chancellor.

Reportedly president Mitterrand threatened that France, the UK and the Soviet-Union would create a triple alliance against Germany which would culminate in a war if German unification was realised before further European integration (Wessels, quoting Attali, p. 51). So, the collapse of the Berlin Wall/Iron Curtain triggered the deepest crisis ever in the European Council in late 1989.

For a more recent example of a longer series of crisis meetings, one has to look at about 30 meetings held in order to save the Economic and Monetary Union. The survival of the common currency was at stake in the wake of the financial crisis in Greece in 2010. The European Council here became the gouvernement économique' of the Union. President Herman van Rompuy of the European Council at the time stated: Due to the crisis the European Council could take decisions which were 'unthinkable' beforehand".

4. The need for Franco-German cooperation to finding a deal

As president Van Rompuy stated in 2012 at the height of the debt crisis, 'co-responsibility hit the Union's 27 Heads of State and Government in 2010 almost by surprise. Many of my colleagues would actually have been quite happy to take a less prominent role in solving this crisis!' (Council EUCO 21/12, Presse 35). Later Van Rompuy remembered that the national leaders always were relieved when, at the start of the meeting, he could present a concept of a solution.

Franco-German cooperation is the yin and yang of the EU. So not surprisingly Van Rompuy furthermore concluded that in many cases the pre-agreement between Germany and France turned out to be the founding principle of political action by the Euro Summit, governing the euro area. We remember from these days the close relationship of President Sarkozy and Chancellor Merkel also known as 'Merkozy'. My regular analyses learn that since the arrival of the weaker president François Hollande (2012) and later Donald Tusk as Van Rompuy's successor , the European Council – and so the whole of the EU - is driven by chancellor Merkel in collaboration with Tusk.

Preferable the EU is based on the German-Franco couple because they together represent the northern and the southern school of thinking. Paris and Berlin think differently about Europe. France is on the line of the southern countries where compassion has more weight than the pursuit of competitiveness and fiscal orthodoxy. Germany and the other northern EU countries give more priority to the latter elements. Will the classical Franco-German parity after the upcoming presidential election in France be restored? That is an interesting question.

5. Thorough preparation is crucial for finding a settlement

Experience has learned that systematic and detailed preparation is an absolute requirement for European Council meetings to succeed in a crisis situation. Obviously this is a task for the president. Pierre de Boissieu, famous former Secretary-General of the Council: "As the president has no executive powers and can never deliver on his own, he needs to work as a facilitator with authority to influence, encourage and cajole" (De Boissieu, p. 285).

Another important aspect is that leaders have to agree at just this meeting. Not helpful is it if the option of postponing decision-making is in the air. Chancellor Kohl´s warning from the Fontainebleau summit: ´Each of us must move´ is applicable for every meeting. This advice is especially imperative because today there must be consensus amongst 28 national leaders to an agreement plus the Commission President.

Finally a remark regarding the process of decision-making. It has been said that in the sovereign debt crises since 2010 the traditional Community Method of decision-making, with an important role for the Commission and the European Parliament, is abandoned. This method, however, can only be used in cases where the Union has the competence to act. National coordination is indispensable in areas with little competences for the Union such as the economic and financial crises. 'That is why often the choice is not between the Community Method and the intergovernmental method, but between a coordinated European position and nothing at all', (Van Rompuy, Council EU, The European Council in 2010, p. 16).

Due to the follow up of the euro area crises, the Commissions' proposals under certain procedures now stand adopted, unless rejected by QMV in the Council of Ministers. The European Parliament played a role with the adoption of the Six-Pack and the Two-Pack regarding budgetary and macro-economic surveillance, the backbone of the reforms.

Concluding: even under the crises the EU remained the traditional mixture of the Community Method and the - indeed now strengthened - intergovernmentalism of the European Council/Euro Summit.

6. Conclusion

So to conclude:

- Early European Summits were called to find solutions of crises
- Crises triggered the creation of the European Council
- Important summits have frequently dispelled a crisis

Although this task is not laid down in the Treaties, the European Council is constantly busy with crisis-management, nowadays under Chancellor Merkel's leadership. Interesting is the question whether a restauration of the drained away classic Franco-German association after the French presidential elections is to expect.

How the EUCO manages crises, finally, is another story, which is not to explain in my speaking time. Very helpful here is the recent study by our discussant of today, Ralf Drachenberg c.s. of the European Parliamentary Research Service: The European Council and Crisis Management.

Not surprisingly my final conclusion is that crises are more or less the 'raison d' être' of the European Council.

7. References

DE BOISSIEU, Pierre, CLOOS, Jim and others, National Leaders and the Making of Europe, London, John Harper Publishing, 2015, 320 p.

WERTS, Jan, The European Council, Amsterdam, Elsevier Science Publishers and T.M.C. Asser Institute, 1992, 377 p.

WERTS, Jan, The European Council, London, John Harper Publishing, 2008, 271 p.

WERTS, Jan, Eighty analyses regarding the European Council/Euro Summit meetings since 2009 in Dutch on http://www.montesquieu-instituut.nl/ and http://www.europa-nu.nl

WESSELS, Wolfgang,
The European Council, London, Palgrave, 2016, 288 p.

Waarom nu geen Europa met meer snelheden?

17 maart 2017

De formule van 'vallen en opstaan' en doormodderen bestaat al vijftig jaar en is per saldo succesvol gebleken. Er is op die wijze heel veel tot stand gebracht. Dat neemt niet weg dat er veel is om te verbeteren in het functioneren van de EU. Consolideren moet nu voorop staan en zeker niet verdere uitbouw.

1. Geen ruzie in Rome
De regeringsleiders maken voorlopig geen keuze uit de opties waar zij met Europa heen willen. Wegens verdeeldheid hierover wordt het voorgestelde ´Europa met meer snelheden´ afgevoerd van de agenda. ‘Laat het 60-jarig jubileum van de Europese Unie op 25 maart in Rome een feestje worden en geen geruzie’ zegt Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad.

Toch willen de Europese Commissie, het Europees Parlement, Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en de Benelux vandaag dat sommige landen versneld integreren naar meer Europa. Hoe loopt dit meningsverschil over de toekomstige koers af-?

Even omkijken is handig om het debat vandaag te kunnen volgen. De dreun van 23 juni vorig jaar met de onverwachte Brexit zijn de leiders nog niet te boven gekomen (al laten zij dat niet merken). ´Brussel´, dus de Europese autoriteiten, kregen toen de schuld. De Europese Raad wilde zelfs even niet meer in Brussel gezien worden.

In Tsjechisch Bratislava besloten de staatshoofden en regeringsleiders in september tot een reflectieproces. Tevoren had kanselier Angela Merkel vanwege de diverse crises al op de pauzeknop gedrukt (zie daarover onze analyse van juli 2016.) Dat reflectieproces van Bratislava had deze maand moeten eindigen.

2. Een mix van crises
Intussen is er nauwelijks uitzicht op voortgang. ´Daar was een reden voor. Europa werd van haar stuk gebracht door een ongekende mix van crises - van vluchtelingen tot Donald Trump en van terrorisme tot de euro. Dit stuwde intern geharrewar. Tussen de Commissie en de lidstaten, tussen Noord en Zuid en Oost en West´, aldus de historicus Mathieu Segers in het Financieele Dagblad van 8 maart. Eerder dit jaar heeft de teleurgestelde Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker zelfs overwogen het zinkend schip EU te verlaten, zo weet zijn directe omgeving.

Om de impasse te doorbreken (en wellicht voor zichzelf moed te scheppen) publiceerde hij op 1 maart een ‘Witboek over de toekomst van Europa: de wegen naar eenheid voor de EU van 27’. Daarin vijf opties voor de toekomst van de Europese Unie. Met zijn rechterhand 1e vicevoorzitter Frans Timmermans en enkele andere insiders is dat witboek en petit comité geschreven. Dat ging buiten de gebruikelijke Commissieprocedures om.

Het Witboek van Juncker verlengt de genoemde reflectieperiode tot minstens de Europese Raad van december. Dan zijn de nationale verkiezingen in Frankrijk, Duitsland en misschien ook nog Italië achter de rug met leiders met een nieuw mandaat. Toch is het veelbetekenend dat Juncker’s Europa met meer snelheden in Rome ineens niet meer op de agenda staat

3. Europa van kopgroepen
´Volgens sommigen moeten nu de Europese verdragen, om de impasse te doorbreken op de helling. Een dergelijke herziening is wegens de verdeeldheid hierover en de vertrouwenscrisis met het publiek echter uitgesloten. Het is ook de vraag of verdragswijziging veel zou oplossen´, zegt een van de auteurs van het witboek. Daarom serveert Juncker opties. Hij stelt keuzes voor die zonder verdragsherziening uitvoerbaar zijn. Het Europees Parlement en de Europese Raad mogen daaruit nu kiezen.

Het voorgestelde Europa van meer snelheden, een van de vijf opties, wil kopgroepen vormen van landen die niet wachten op de achterblijvers. Nauwere samenwerking, kopgroepen, versterkte samenwerking, flexibiliteit, gedifferentieerde integratie, Europa van meer snelheden. Allemaal zijn dit namen voor wat in al 1997 in Amsterdam als 'nauwere samenwerking' in het EG-Verdrag werd opgenomen. Het systeem doet denken aan een cafetaria. Ieder land kiest een persoonlijk menu en vervolgens dineren zij in vriendschap samen.

Toenmalig premier Wim Kok onderstreepte in 1997 dat 'nauwere samenwerking' alleen bedoeld is om de EU-landen die twijfelen onder druk te zetten overal aan mee te doen. In Brussel betogen sommige diplomaten nu precies hetzelfde. Als in Rome op 25 maart een baby wordt geboren heet het kind 'Unity' en niet 'Multispeed', zo verzekert een van hen.

4. 1e en 2e klasse Lidstaten
Nauwere samenwerking als leidend beginsel betekent dat de EU uiteen valt in 1e en 2e klasse Lidstaten. Het betekent bovendien dat de EU nóg ingewikkelder wordt en nóg moeilijker te begrijpen. Althans dat zien veel regeringen zo, vooral van de kleinere en vaak armere landen gelegen aan de periferie. Daarom is het systeem gedurende twee decennia vrijwel nooit toegepast.

Er zijn maar drie uitzonderingen: een regeling voor grensoverschrijdende echtscheidingen, een talencompromis over het EU-octrooi en de beoogde creatie van een Europees Openbaar Ministerie Openbaar Ministerie. 'Niet direct een ambitieus perspectief', aldus commentator Wolfgang Münchau in de Financial Times van 13 maart. In geen van deze drie gevallen deed Nederland overigens aan de kopgroep mee. Kortom: dat 'Europa met meer snelheden' is geen wondermiddel, al wordt het in Brussel en Berlijn dezer dagen soms zo wel voorgesteld

5. Geen eliteclub
De Visegrad-landen (Polen, Tsjechië, Slowakije en Hongarije) reageerden direct op Juncker´s witboek met een krachtig ´dit nooit´. 'Geen eliteclub' zegt de Poolse premier Beata Szydlo. 'Wij willen niet verbannen worden naar een achterblijvend peloton' betoogde president Klaus Johannis van Roemenië in een gloedvol betoog in de Europese Raad van 9 maart te Brussel. Viktor Orbán van Hongarije sprak van 'chantage' tegen de regeringen die niet meedoen aan het vluchtelingenbeleid.

Ook de Baltische staten voorzien in de bijwagen terecht te komen. Vanwege dit verzet deed Raadsvoorzitter Tusk er wijs aan het onderwerp maar weer af te voeren van de agenda voor de viering in Rome.

De staatshoofden en regeringsleiders vergaderden op 9 en 10 maart voor het eerst in hun nieuwe en luxueuze Europagebouw gelegen naast het Justus Lipsius complex van de EU Raad van Ministers te Brussel. Zie in het midden de omtrekken van het ´ei´ waarbinnen men

vergadert. Het geheel is een creatie van het Belgische architectenbureau Philippe Samyn en Partners. (c) Raad van de Europese Unie

Het is overigens beslist niet zo dat de EU in een kopgroep en volgers, dus in tweeën valt te verdelen. Er zijn diverse groepen die elkaar overlappen. Na het Brexit-referendum signaleerden de Volkskrant en NRC Handelsblad vorige zomer (30 juni) dat Frankrijk, België, Italië, Portugal en Griekenland het vertrek van de Britten willen aangrijpen voor een new deal.

Dus meer Europese integratie, bijvoorbeeld op economisch en sociaal gebied. Daartegen ageerden toen vooral Duitsland, Nederland, Polen, Tsjechië en Slowakije en Hongarije. Deze laatste groep is vandaag weer onderling over 'multispeed' heftig verdeeld. Zolang Duitsland en Frankrijk zo verschillend over Europa denken blijft een compromis uit. Wachten dus op de afloop van de verkiezingen daar

6. 'Coalitions of the willing' (1)
Er is nóg een reden waarom de Europese Raad zich niet eens hoeft uit te spreken voor meer snelheden. Europa kent namelijk al tientallen jaren meer snelheden. Het vroegere Europees Monetair Stelsel, de daaruit voorgekomen Europese munt, de Schengen grensbewaking, het politie- en justitiebeleid en de defensiesamenwerking hebben uiteenlopende deelnemers. Bij het Europees buitenlands beleid is eveneens een opsplitsing toegelaten.

´Het Verdrag van Lissabon heeft de toepassingsvoorwaarden voor nauwere samenwerking uniform gemaakt voor alle beleidsdomeinen van de Unie´, zo schrijven Lenaerts en Van Nuffel in hun standaardwerk Europees Recht.
Kortom: dat Europa met meer snelheden is er al!

De Europese verdragen bevatten gedetailleerde regels voor de uitwerking en de naleving daarvan. Waar nodig ontstaan al tientallen jaren ´coalitions of the willing´. Soms doen zelfs niet-EU landen mee. Zie paspoortvrij Schengen met Noorwegen, IJsland en Zwitserland als deelnemer, terwijl zes EU-landen niet aan Schengen meedoen

7. Coalitions of the willing (2)
Minder bekend is ten slotte de derde vorm van meer snelheden: intergouvernementeel samenwerken buiten de Europese instellingen om. Het Fiscal Compact-verdrag, bijvoorbeeld, dat de landen met de euro onder verscherpt toezicht zet, bestaat uit zo'n coalition of the willing.

'Wij moeten het aandurven om landen die vooruit willen de ruimte te geven, ook als andere landen niet meedoen', zei kanselier Angela Merkel na afloop van de minitop in Versailles van Frankrijk, Duitsland, Italië en Spanje op 7 maart. Bij de crises van afgelopen jaren rond de euro greep Merkel al eerder naar deze formule. Tot grote teleurstelling van de Commissie en het Europees Parlement die dan buitenspel komen staan

8. Geen nieuw 'IJzeren Gordijn'
Naast het Europa met meer snelheden, de andere opties van het Witboek:

- Stap voor stap blijven werken aan een stabiele euro, een welvaart brengende interne markt met meer banen, aan veiligheid voor de burgerij en één Europese stem in het buitenland. De rest voortaan meer overlaten aan de nationale hoofdsteden;

- Alles gooien op de interne markt. De rest blijft nationaal. In dat scenario kunnen de Britten desgewenst alsnog bij de club blijven, al zegt Juncker dit niet;
- Minder doen, maar wel beter. Dus bijvoorbeeld de lekke grenzen van Schengen dichten en tegelijk een uniforme asielregeling overeenkomen. Dit is het Europa dat Timmermans naar Brussel bracht. Met zijn komst kwam de invoering tot stilstand van detailwetgeving, zoals de maat van de theepot of een Europees ECO-label voor een uniform watercloset. Hier verder de optie om Europese bevoegdheden weer terug te geven aan de hoofdsteden;
- Een meer ambitieus Europa waaraan álle 27 landen over de hele lijn meedoen. Dat is het federale Europa waarvan Juncker, de liberale voorman Guy Verhofstadt en veel linkse Europarlementsleden dromen. Aanknopingspunt is het Five Presidents' Report uit 2015 dat de nationale autonomie op economisch en monetair gebied grotendeels overdraagt aan Brussel. Verder een Europese Defensie Unie als aanloop naar een EU-leger. Nationale parlementen mogen dan niet meer over bijvoorbeeld buitenlandse handel (zoals onlangs met Canada) beslissen.

9. Voorstellen EP en Commissie

De Commissie kiest zelf voor een mix van meer snelheden en volle kracht voorwaarts. 'Dat betekent echter niet dat wij een nieuw IJzeren Gordijn dwars door de EU neerlaten', zo suste Juncker de oppositie. Hij wil dat in december in de Europese Raad uit zijn voorgestelde opties kiest. Afwachten of dat wel gaat lukken. Zo ja, dan komt er zeker een mix van het bovenstaande uit de bus.

Tevoren wil Juncker naar de burgerij. Samen met het Europees Parlement lanceert de Commissie een reeks 'Toekomst van Europa debatten'. De Commissie publiceert daartoe binnenkort papers over de sociale dimensie van Europa (de vage titel duidt op verdeeldheid hierover), het voltooien van de muntunie, over globalisering, een Europese defensie en de financiering van de Unie. Zaken waarover de 27 landen héél verschillend denken. Wel is het de vraag of in verkiezingstijd in de grote landen de politici daar het omstreden Europa als gespreksstof willen kiezen.

Tegelijk bepleit het Europees Parlement in drie recente rapporten eveneens een veel ambitieuzere EU. Méér Europa over de hele lijn, aldus de rapporteurs Berès/Böge, Bresso/Brok en Verhofstadt. Zij bepleiten het massaal overhevelen van nationale bevoegdheden naar Brussel. Zij willen bovendien besluitvorming bij meerderheid van de regeringen in plaats van unaniem

10. Wegen naar Rome

Op 25 maart komen de leiders van de 27 (zonder het VK) naar Rome ter herdenking van de ondertekening daar op die dag in 1957 van het EEG-verdrag. Frankrijk, Duitsland, Italië, en de Benelux-landen legden daar de basis voor de vandaag uitgebouwde EU van 28 landen plus zeven kandidaat-landen. Met een eigen munt, één gigantische markt, gezamenlijke Europese grenzen, een gedetailleerd rechtssysteem en een Europees Parlement vol bevoegdheden.

'Eenheid in diversiteit' wordt volgens Merkel het motto van de Verklaring van Rome. Zij wordt opgesteld door de voorzitters Tusk, Juncker, Joseph Muscat, de premier van Malta en roulerend voorzitter van de EU-Ministerraad en de Italiaanse premier Paolo Gentiloni als gastheer, in overleg met de andere regeringen. De verklaring bevat naar verwachting de volgende elementen

- De EU als een succesverhaal dat de burgerij al zestig jaar welvaart en vrede brengt. ‘Wat ooit begon als de droom van enkelen is vandaag een Unie van gedeelde waarden op democratische basis’, aldus het concept
- De komende tien jaar een EU scheppen als veilige en welvarende plaats om samen te leven
- Eensgezindheid, ook na het vertrek van het VK, bij toenemende internationale spanningen en uitdagingen
- Doorgaan met het zoeken van een oplossing voor de uitdagingen van vandaag zoals de migrantencrisis, de door terrorisme bedreigde veiligheid, de klimaatomslag.

EUobserver van 9 maart citeert een EU-diplomaat die zegt dat ‘iedereen de verklaring kan onderschrijven omdat alles wat controversieel ligt weggelaten is’. Toch staat er in het concept wel een verwijzing naar ‘dat sommigen onder ons nauwer mogen gaan samenwerken’.

11. Grote herrie over Tusk

Een nieuw fenomeen in de Europese Raad: net als bij Commissievoorzitter Juncker in 2014 is de (her)benoeming van Raadsvoorzitter Donald Tusk met grote onenigheid verlopen. Die benoemingen waren decennialang in consensus en met applaus. Stemden echter in 2014 de Britse en Hongaarse leiders tegen de komst van Juncker, nu deed de Poolse ‘IJzeren Dame’, minister-president Beata Szydlo dit met nog meer misbaar.

Tusk was zeven jaar minister-president namens het liberale Burgerplatform. Jaroslaw Kaczynski is de leider van de conservatieve regeringspartij Recht en Rechtvaardigheid (PiS). De twee zijn in Polen aartsrivalen. Volgens de Poolse premier heeft Tusk zijn hoge positie misbruikt. En wel door in december vorig jaar verbale steun te geven aan demonstaties die erop gericht waren ‘de Poolse regering met niet-parlementaire middelen omver te gooien’. Verder had Tusk onlangs zijn herbenoeming op de agenda gezet zonder dit eerst in zijn eigen Warschau aan te kaarten.

Ten slotte zou Tusk regelmatig ‘Duitse dictaten’ uitvoeren (waar een flinke kern van waarheid in zit). Polen stelde op het laatste moment daarom een eigen kandidaat-voorzitter, haar Europarlementariër Jacek Saryusz-Wolski.

Ruim tevoren had de secretaris-generaal van de Raad van Ministers, Jeppe Tranholm-Mikkelsen, de 28 regeringsleiders al gevraagd of zij Donald Tusk wilden herbenoemen, óók als Polen zich daartegen zou verzetten. Omdat die laatste formule neerkomt op het openlijk vernederen van een regering, aarzelden vooral de Britten en de drie andere Visegrad-landen. Premier Orbán heeft geprobeerd in Warschau te bemiddelen.

Nadat dat was mislukt en Szydlo zich in de vergadering bleef verzetten, kwam het tot een stemming: 27 voor en een tegen. Na 2,5 jaar redelijk succesvol voorzitterschap begint de Pool op 1 juni aan zijn tweede (en verplicht laatste) termijn die loopt tot 1 december 2019.

Wat hier gebeurde is ongekend in de geschiedenis van de Unie. Waarom heeft Kaczynski het als sterke man achter de premier zó hoog opgespeeld? Wilde hij hiermee de ´verrader´ Tusk thuis beschadigen voor de Poolse presidentsverkiezingen van 2020 waarvoor hij genoemd word

12. De ‘Britten’ zijn terug!

Uit protest weigerde Polen mee te werken aan de opstelling van de slotverklaring. Daarop gooide President Hollande olie op het vuur met de suggestie dat Polen te veel Brusselse subsidies ontvangt. ‘Reken maar vast op een drastisch teruglopen van ons vertrouwen in de EU’ was het antwoord van de Poolse minister van Buitenlandse Zaken, Witold Waszczykowki. Bij haar terugkeer in Warschau is premier Szydlo door Kaczynski met een menigte supporters, wegens haar verzet tegen ‘dit Duitse dictaat’, als een heldin met bloemen onthaald.

Tusk zei na afloop van de Europese Raad ‘alles op alles te zetten’ om te voorkomen dat zijn land verder afdrijft. Insiders voorspellen dat de blokkade waarmee Polen dreigt de euroscepsis daar zal aanjagen. Maar zij voegen er aan toe dat uiteindelijk Polen de EU harder nodig heeft dan omgekeerd.

Sinds de Brexit van vorige zomer verlopen de vergaderingen van de Europese Raad soepeler. Dat komt doordat de luidruchtige oppositie van prime minister David Cameron weggevallen is. Met het Polen van nu, dat al maanden tegen zowat ieder project ageert, lijkt het wel of de dwarse Britten terug zijn.

13. Frontlijn Westelijke Balkan
De leiders zijn er toenemend bezorgd over dat Rusland, Turkije en China de landen gelegen op de Westelijke Balkan los willen knippen van de EU. Daar kan bovendien iedere dag (weer) een oorlog uitbreken tussen de intern verdeelde jonge staten samengesteld uit rivaliserende etnische, religieuze en nationalistische groepen. In Montenegro was onlangs een couppoging waar Rusland volgens betrouwbare bronnen achter zat.

Bij haar bezoek aan Belgrado is de Europese Hoge Vertegenwoordiger Federica Mogherini onlangs in het parlement uitgejouwd onder het motto: ‘Servië is Rusland en dus géén EU’.

In hun slotverklaring spreken de Europese leiders van een ‘fragiele’ politieke toestand daar. Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kosovo, Macedonië, Montenegro en Servië willen EU-lid worden. Dat is voorlopig onmogelijk. Kanselier Merkel ziet de Balkanlanden niettemin als ‘de frontlijn van de migrantencrises’. Duitsland blijft die landen financieel steunen en adviseert dat voorbeeld te volgen. De Europese leiders herhalen in hun slotverklaring hun ‘Europees perspectief’ voor de Westelijke Balkan.

Dat is erg vaag, maar meer zat er niet in. Op uitdrukkelijk aandringen van o.a. premier Mark Rutte werd iedere referentie naar een toekomstige toetreding van de Balkanstaten tot de EU weggelaten

14. Conclusies
Hiervoor ontbreken de Brexit en Turkije. Over de precieze aanpak van het vertrek van de Britten komt er in april een extra Europese Raad. Het wachten is nog op hun inroepen van artikel 50 van het verdrag VEU, de officiële kennisgeving van de beoogde scheiding.

De rel tussen Nederland en Turkije was evenmin gesprekstof want die ontwikkelde zich pas meteen na afloop van de Europese Raad. Voorzitter Tusk heeft op 15 maart in het Europees Parlement in het Nederlands algemene steun betuigd. ‘Rotterdam, door de Nazi’s kapot geschoten, vandaag met een burgemeester geboren in Marokko (…). Wij zijn allen solidair met Nederland’.

De moeizame ontvangst van het ‘Witboek over de toekomst van Europa’, de aangelengde Verklaring van Rome rond het 60-jarig jubileum, de voor alle partijen pijnlijk verlopen herbenoeming van voorzitter Tusk en vooral de komende Brexit, bevestigen het beeld van een crisis. Vernieuwende kopgroepen zijn nu niet te verwachten, want dan lopen de spanningen tussen de regeringen nog verder op. Europa: een kwestie van doormodderen, ofwel vallen en weer opstaan.

Dat is overigens een formule die vanaf de start in de jaren vijftig geldt en heel veel tot stand bracht. Zoals gezegd: een uitgebouwde EU van 28 landen plus zeven kandidaat-landen. Met een eigen munt, vrij personenverkeer, één gigantische markt voor goederen en diensten, gezamenlijke grenzen, een gedetailleerd rechtssysteem, een Europees Parlement vol bevoegdheden en een Europese Raad als het begin van een Europese regering. En niet te vergeten: zestig jaar vrede.

Aan het functioneren daarvan mankeert echter vandaag een en ander. Zie bijvoorbeeld het ondanks de vluchtelingenstroom alsmaar uitblijven van een Gemeenschappelijk Asiel Systeem. Of neem het gegeven dat de consolidatie van de wankele eurozone nu al bijna vijf jaar stil ligt. Daarom gaat het er komend decennium om te consolideren, dus proberen vast te houden wat is bereikt. De verdere uitbouw van de Europese Unie heeft zijn grenzen bereikt.

Hoezeer Nederland en Europa zijn veranderd

31 maart 2017

Zestig jaar na de start in maart 1957 willen de 27 leiders eenheid uitstralen en méér Europa. Na enig gekibbel hierover tekenden zij op 25 maart ‘De verklaring van Rome´. Pijnlijk was de afwezigheid van de Britse premier Theresa May. Onze correspondent in Brussel vergelijkt hier zijn verslag vanuit Rome in 1977 van het 20-jarige jubileum, met wat hij veertig jaar later daar zag.

1. Rome in 1957
´Het regende die middag ouwe wijven. De Romeinse klokken luidden voor de feestdag van Maria Boodschap, die 25e maart. Voor het Capitool wachtte keizer Marcus Aurelius majestueus op zijn paard. Om vier uur tekenden de vertegenwoordigers van zes landen in het historische Palazzo dei Conservatori van het Capitool onder schitterende wandtapijten een ongehoorde verbintenis.

Hun ‘Verdragen van Rome’ lanceerden de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en Euratom. Die volgden op de succesvolle Europese Kolen en Staalgemeenschap van 1951. De EEG zou de nationale grenzen slopen, eeuwenlang de bron van bloedige oorlogen. Zij zou een uniforme euromarkt scheppen om daarbinnen voortaan in vrede en welvaart samen te leven. De ondertekening was een van de eerste grote naoorlogse politieke momenten die op televisie kwam’.

Zo is het mij in 1977 verteld door Jean Lecerf, de Brusselse correspondent van de Franse krant Le Figaro, die er zelf bij was in Rome op die historische 25e maart van 1957.

2. Nederland in 1957
Tegenwoordig zijn D66 en GroenLinks de kampioenen van méér Europa. Voorheen was die rol aan CDA en PvdA. ‘Vader’ Willem Drees (PvdA) was als minister-president overigens hélemaal niet dol op die aangekondigde EEG. Daags voor de ondertekening van het verdrag stuurde Drees nog enkele amendementen naar J. Linthorst Homan, de toponderhandelaar namens Nederland in Rome. Volgens de notulen van de Ministerraad van die week zijn ‘aan het EEG-verdrag zóveel nadelen verbonden dat spreker het niet erg zou vinden als de verdragen wat later getekend zouden worden’, aldus Drees.

Linthorst Homan schrok zich echter rot. Hoe nu nog die Haagse missive op te volgen? Hij heeft de ongebruikelijke weg gevolgd de kwestie pas op 25 maart in de ochtend aan minister Joseph Luns van Buitenlandse Zaken als ondertekenaar over te laten. Toen Luns er in die ochtend over begon schoot zijn Belgische collega Henri Spaak, de algemeen onderhandelingsleider, uit zijn slof. ‘Aan die verdragen valt nu geen komma meer te veranderen’, zo blafte Spaak Luns af.

3. Rome in 2017
Diezelfde 25 maart 2017 zestig jaar later is het volop lente in Rome. Wéér tekenen de staatshoofden en regeringsleiders ceremonieel een gezamenlijke verklaring, precies als toen onder klaterend applaus in dezelfde historische zaal. Toen waren zij met z´n zessen: Frankrijk, Duitsland, Italië en de drie Benelux-landen. Het grootste deel van Europa was in 1957 absent. Nu tekenden 27 leiders die Europa omspannen.

Zij hebben inmiddels een gezamenlijke munt en kennen geen zichtbare nationale grenzen meer (al is dat laatste sinds de migrantencrisis niet meer helemaal waar).

‘’Wij de leiders van 27 lidstaten, het Europees Parlement en de Europese Commissie, zijn trots op de verwezenlijking van de Europese Unie: het opbouwen van Europese eenheid is een stoutmoedig, toekomstgericht streven’, zo begint de verklaring. ‘De Europese eenheid begon als droom van enkelen, en het werd de hoop van velen’. Voor de toekomst biedt ‘ons verenigen de beste kans om deze dynamiek te beïnvloeden en onze gemeenschappelijke belangen en waarden te verdedigen’.

Wat zestig jaar achtereen onveranderd bleef is dat de Europese Unie van crisis naar crisis hinkt. Een EU die haar crises echter toch altijd weer via een compromis weet te beslechten. Mijn reportage vanuit Rome in de kleurrijke weekeindebijlage van o.a. de Haagsche Courant van 25 maart 1977 signaleert de zware monetair-economische en de energiecrises uit de vroege jaren zeventig. De EEG heette intussen Europese Gemeenschappen (EG). ´Op deze crises heeft de EG slechts verward gereageerd´, zo luidde in 1977 mijn verdict.

Minstens zes crises teisteren vandaag Europa:
- het gebrek aan vertrouwen bij het publiek;
- de vluchtelingen en migrantenstroom en de onmogelijkheid van een passende spreiding;
- de euro, die niet de beloofde groei bracht maar wel een conflict tussen noord en zuid, zie ook Griekenland;
- ruzie met Turkije en conflicten met Rusland over Oekraïne, de Balkan en Syrië;
- toenemende dwarsliggerij van vier Oost-Europese regeringen en
- het vertrek van het Verenigd Koninkrijk (VK).

Veertig jaar na 1977 geldt opnieuw: op al deze crises heeft de EU slechts verward gereageerd.

4. Rome in 1977

Op 25 maart 1977 maakte de Europese Raad in Rome de balans op van twintig jaar samenwerken. Het is curieus te zien hoe gelijkaardig de problemen van 1977 en 2017 zijn. In hun recente verklaring leggen de leiders vier prioriteiten vast. Meer veiligheid voor de burgerij; een EU die economische groei en banen oplevert; betere sociale voorzieningen en een sterker Europa op het wereldtoneel.

Veertig jaar geleden beloofden zij: een betere arbeidsmarkt, vooral voor jongeren en vrouwen; meer samenwerking op economisch gebied en voortgezette vrede in Europa. In 1977 maakten de leiders in de jubileumtop bovendien concrete afspraken. Bijvoorbeeld voor een regelmatig te houden driepartijenbijeenkomst van werkgevers, vakbeweging en EG die tot op vandaag functioneert.

De recente verklaring mist daarentegen iedere verbintenis. ‘Laat ons doen wat wij beloven, en zeggen wat wij willen doen’. Die zin kwam volgens een insider niet in de recente verklaring. Dat ging sommige leiders namelijk te ver. De Europese Commissie doet in de recente tekst evenmin enige belofte. De Raad van Europese Ministers krijgt geen opdrachten, wat in 1977 wel gebeurde. Ten slotte kwam de verklaring van 1977 soepel tot stand terwijl er onlangs tot het laatste moment over de inhoud is gekibbeld.

5. Opstand Nederland

De jubileumtop in Rome van 1977 ruimde een Nederlands probleem op: deelname van de EG aan de jaarlijkse G7-conferentie. Genoemde crises waren voor Frankrijk reden om vanaf 1975 jaarlijks met zes andere grote landen het economisch beleid te gaan bespreken, de G7. President Giscard d´Estaing wilde daar de EG niet bij hebben. Zodra in 1977 in Londen de G-7 alwéér zonder de Europese Gemeenschappen ging vergaderen was de boot aan in Den Haag.

Het was de tijd van het linkse kabinet-Den Uyl dat dacht de halve wereld te kunnen bestieren. Minister van Financiën Wim Duisenberg kondigde op 15 maart aan dat Nederland in het IMF de kraan dichtdraaide voor extra financiële steun, tenzij de EG alsnog werd genodigd. Een ongehoord dreigement, zeker nu kredietaanvragen in de pijplijn zaten van de G-7 partners Frankrijk en Italië. Nederland was een substantieel financier van het IMF.

De Tweede Kamer nam een motie-Van Mierlo aan die premier Joop den Uyl zelfs vroeg om boos weg te lopen van de top in Rome als hij zijn zin niet kreeg.

Aanvankelijk bleef Giscard d'Estaing weigeren. Maar de president moest (deels) zwichten zodra de sociaaldemocratische ‘kameraden’ van Den Uyl, kanselier Helmut Schmidt, labourleider James Callaghan en verder de Amerikaanse vicepresident Walter Mondale om gingen. Volgens Den Uyl was het succes van de opstand vooral te danken aan het lobbywerk van minister van Buitenlandse Zaken, Max van der Stoel en diens Belgische collega Renaat Van Elslande.

6. Commissie monddood

De kwestie is het oprakelen waard omdat ze leert hoe de kleinere EU-landen jarenlang hebben moeten knokken voor iets totaal vanzelfsprekends. Al tientallen jaren gaan intussen de voorzitters van de Europese Raad en van de Commissie naar zulke topconferenties, inclusief de G20. Nog in 1977 dwong Parijs echter af dat die voorzitters pas mochten aanschuiven zodra een echt gezamenlijk Europees onderwerp, zoals de handelspolitiek, besproken werd en verder niet.

Commissievoorzitter Roy Jenkins was naar Den Haag gekomen om steun te betuigen aan de opstand in ‘de Lage Landen’. Hij had daar zelf belang bij. In 1967 bij het eerste EEG jubileum hield Frankrijk nog tegen dat zijn voorganger Walter Hallstein - als eerste Commissievoorzitter de onbetwiste grondlegger van de EEG - het woord zou voeren. Dankzij de Nederlands/Belgische actie mocht Jenkins in 1977 bij de G-7 wel (heel even) zijn mond open doen.

7. Tusk leest ze de les

Terug nu naar 2017. ‘Alleen een soeverein verenigd Europa kan de zelfstandigheid van haar naties en de vrijheid van haar burgers garanderen. Europa is geen bureaucratie maar een set van gemeenschappelijke waarden en democratische regels. Bewijs daarom vandaag dat jullie de ware leiders van Europa zijn; dat je instaat voor het behoud van de erfenis van de helden van zestig jaar geleden’, zo las Donald Tusk als voorzitter in Rome de leiders de les.

Zonder zijn land te noemen hekelde Tusk het Poolse verzet tegen de komst van een Europa met meer snelheden. Daarbij nemen groepen gelijkgezinde landen bij bepaalde problemen het voortouw. ‘Ik ben nu zestig jaar. Meer dan de helft daarvan leefde ik in Gdansk, achter het IJzeren Gordijn.

Daar was het zelfs verboden om maar te dromen over vrijheid, democratie en onafhankelijkheid. Dat was pas ‘Europa met twee snelheden’, sneerde de anders zo nuchtere Tusk. Hij hield zijn hooggeplaatste gehoor ten slotte voor ‘dat het helemaal niet moeilijk is de EU weer te vernietigen, dat kan heel snel gaan’.

8. Rutte: 'geen federaal Europa'
Daags voor de top zijn de leiders gezamenlijk op het Vaticaan ontvangen door Paus Franciscus. Alweer een verschil met 1977 toen alleen (de protestante) bondskanselier Helmut Schmidt naar paus Paulus VI mocht. De Financial Times van 28 maart 1977 merkte schelms op dat Schmidt vervolgens voor één keertje de andere leiders nu eens niet dwingend schetste hoe zij economische politiek moesten voeren.

Wat denkt minister-president Mark Rutte over de pauselijke oproep tot meer Europa? Rutte: ‘De Paus spreekt in algemene termen. Kijk je naar de details, dan zie ik niets in de droom van een Verenigd Europa, noch in de beoogde 'ever closer Union', laat staan een federatie Europa. Dat is allemaal geschiedenis; verleden tijd, niemand praat daar meer over’.

‘Europa betekent voor mij in Nederland 1,5 miljoen banen op de tien miljoen in totaal. In de toekomst dan zie ik in de Europese Raad toenemende overeenstemming over het aanpakken van praktische problemen. Zoals de veiligheid van ons allen, de integratie van vreemdelingen en bijvoorbeeld digitale dienstverlening in EU-kader die dan duizenden banen oplevert’.

Beseft Rutte dat Nederland decennialang een federaal Europa als de hoofdprijs beschouwde? Tot en met de premiers Lubbers en Kok (1982-2002) was dit een geloofsartikel, zeker op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Wie dat in twijfel trok was niet goed snik.

Nederland zag destijds de euro als de sleutel naar de verhoopte Europese federatie, gesmeerd met forse overdracht van onze nationale soevereiniteit aan ‘Brussel’. Pas onder premier Balkenende verdween de magische term ‘Europese integratie’ stilletjes uit het politieke discours. Rutte sluit hier inderdaad aan bij de opvattingen van de overgrote meerderheid van staatshoofden en regeringsleiders in de Europese Raad

9. Rutte: ‘geen sociaal Europa'
Vier Oost-Europese landen willen onder leiding van Polen geen Europa met meer snelheden zoals Duitsland en Frankrijk bepleiten. Daarvan bleef in de verklaring alleen de intentie over zich ´zo nodig met verschillende snelheden en intensiteit in dezelfde richting te begeven, zoals in het verleden´. Vrijblijvender kun je het niet opschrijven. Rutte: ‘Dat Europa met meer snelheden bestaat al jaren, maar wordt nauwelijks gebruikt.

Het is als een afgelikte lolly waar geen smaak meer aan zit’. Zo ligt het volgens Rutte eveneens met de recente aandrang vanuit het EU-zuiden naar een sociaal Europa. ‘Er ligt geen enkele taak voor de EU op sociaal terrein. Dat is een zaak van de lidstaten. Maar wij kunnen meegaan met het streven naar een meer sociaal Europa als het bijvoorbeeld gaat over gelijk loon voor gelijk werk’.

10. Timmermans' Europa
´De mensen zien Europa niet als iets waar ze wat aan hebben, maar eerder als een gevaar. Hoe dat komt? Neem de twintigers. Die kennen de EU alleen maar van tien jaar continu crises. Voor hen is Europa het probleem, in plaats van de oplossing´. Dat zei plaatsvervangend voorzitter van de Commissie, Frans Timmermans, aan de vooravond van de top in Rome.

In de kwaliteitskrant Süddeutsche Zeitung van 23 maart bepleit Timmermans verder dat ´Brussel´ de critici niet langer alleen maar bestookt met statistieken die bewijzen wat de EU wel allemaal voor goeds oplevert. ´Dergelijk paternalisme spreekt de jeugd vandaag niet aan. Een federaal Europa overtuigt evenmin.

Wat Europa moet najagen is een oplossing van de energie- en de klimaatcrisis en van de toenemende ongelijkheid in de wereld. De euro noch de Europese interne markt zijn doelstellingen op zich, maar slechts instrumenten. Ons enige doel is het behoud van onze waarden en normen´, aldus Timmermans.

Timmermans wijst er verder op dat door de Brexit de rol van Nederland (als traditioneel de partner van Londen) in de EU flink verandert. De vraag of Duitsland na het vertrek van het VK niet allesoverheersend wordt, ontweek Timmermans.

11. De Brexit is begonnen
Kanselier Angela Merkel en president François Hollande wijzen de suggestie van Theresa May af om tegelijk te onderhandelen over de scheiding en over een handelsovereenkomst VK-EU. Duitsland en Frankrijk willen eerst van het VK scheiden en daarna het beoogde handelsakkoord bespreken.

Op 29 maart ontving voorzitter Tusk de officiële Britse scheidingsaanvrage. Zij werd hem in Brussel aangeleverd door Tim Barrow, de ambassadeur van het VK bij de EU.

Officieel is er volgens artikel 50 van het Verdrag VEU maximaal twee jaar tijd beschikbaar om uiterlijk per 29 maart 2019, de uiterste scheidingsdag, een en ander af te wikkelen. In werkelijkheid gaat het om slechts anderhalf jaar. Dat komt doordat het beraad pas na de Franse verkiezingen ergens in mei kan beginnen. Bovendien moet het onderhandelingsresultaat eind volgend jaar nog ter goedkeuring worden voorgelegd aan het Britse en het Europees Parlement.

Tusk en Commissievoorzitter Juncker draaien er niet omheen: 29 maart 2017 was een trieste dag voor Europa én voor het Britse volk. ‘Eigenlijk missen wij jullie nu al’, klaagde Tusk op een persconferentie. In The Old Hack, de Brusselse lievelingspub van Nigel Farage die de Britten tot de Brexit verleidde, was het wel groot feest. Ook de PVV feliciteerde de Britten met hun uittreden.

12. De Britten dreigen al
De Britse regering zal de wetgeving geërfd van 44 jaar EU-lidmaatschap omzetten in een mammoet repeal bill (afschaffingswet). Eerder had May al een ‘harde Brexit’ aangekondigd. Zij bedoelt dat het VK weer helemaal ‘eigen baas’ wordt zonder toezicht van bijvoorbeeld het Europees Hof van Justitie.

In haar brief legt May een opmerkelijk verband tussen de sterke positie van haar land op militair en veiligheidsterrein (bestrijding drugshandel en terrorisme) en de toekomstige relatie met de EU-landen. Brusselse autoriteiten zijn daarvan geschrokken en spreken zelfs van chantage. Het Europees Parlement werkt aan een resolutie waarin de Britten op hun plaats worden gezet.

Op 29 april komt de Europese Raad speciaal naar Brussel om de richtlijnen voor de onderhandelingen vast te leggen. De Franse vroegere Europees commissaris en minister van Buitenlandse Zaken, Michel Barnier, gaat het beraad daarna leiden. Hoewel de belangen van de 27 EU-landen tegenover het VK nogal uiteenlopen, is toch de inzet komende twee jaar één front te blijven vormen.

Prioritair is een akkoord over betaling van de lopende verplichtingen die volgens de Commissie voor het VK tot wel 60 miljard euro kunnen oplopen. De Britten zien dat echter héél anders. Verder moeten de rechten van de Europese burgers in het VK en de Britten woonachtig in de EU geregeld worden. Experts verwachten dat de onderhandelingen na de beëindiging van het EU-lidmaatschap van voorjaar 2019, nog wel tien jaar kunnen aanslepen.

13. Conclusie

De ’Agenda van Rome’ bevat alles wat de burger zich maar kan wensen en biedt een hemels perspectief. ‘Een Unie die veilig en zeker, welvarend, concurrerend, duurzaam en sociaal verantwoord is en bovendien over het vermogen beschikt om in de wereld een sleutelrol te vervullen en de globalisering vorm te geven’.

De agenda mist echter een verwijzing naar de uitvoering. Premier Rutte wees daarop in Rome. ‘Ik ben als de dood dat wij als Europese Raad binnenkort moeten gaan praten over genoemde mooie plannen en het recente Witboek van Juncker, allemaal bestemd voor over tien jaar. Terwijl de problemen van vandaag blijven liggen. Ik denk dan aan de migrantenstroom uit Afrika. Of neem de gebrekkig werkende interne markt, die massaal nieuwe banen zou kunnen opleveren’.

Dit oordeel doet er echter niets aan af dat Europa véél verder is gekomen dan destijds iemand durfde voorspellen. Geen zes, maar 27 aangesloten landen, een uniforme munt, gezamenlijke grenzen. Het Verdrag van Rome heeft de kaart, het politieke gewicht en het aanzien van Europa blijvend veranderd en dit in ieders voordeel.

Zestig jaar Europese integratie overziend moeten wij tegelijk vaststellen dat het befaamde Verdrag van Maastricht - 1991, afschaffing nationale munten en verdubbeling aantal aangesloten landen - een brug te ver is geweest. Dat verdrag werd in 1992 bij referendum in Frankrijk op een haar na verworpen, terwijl Duitsland ongelukkig was met het verlies van de sterke D-mark.

Achteraf bezien is begin jaren negentig een breuk met het publiek ontstaan. Met als resultaat vandaag het pijnlijke vertrek uit de Unie van het Verenigd Koninkrijk, besluiteloosheid in de Europese Raad en het dreigend uiteenvallen van het geheel. Kortom, ‘een existentiële crisis’ volgens voorzitter Juncker.

Tweede Brexit nu al vechtscheiding

8 mei 2017

Sinds de vreedzaam verlopen Brexit top rollen Prime Minister May en voorzitter Juncker vechtend over straat. De Britten willen eerst ‘een gedetailleerde schets’ van hun toekomstige handel met de EU zien. Pas daarna wil Londen over de rekening praten. ‘Jullie leven daarmee op een andere planeet’, sneert Brussel.

1. Het onderhandelingsproces
Op 29 april hebben de leiders van de EU-27 in Brussel het mandaat opgesteld voor het beraad over het vertrek van het Verenigd Koninkrijk. De tekst, negen pagina’s lang, komt uit de pen voor voorzitter Donald Tusk. Hij werkte nauw samen met de 27 hoofdsteden, de Europese Commissie en het Europees Parlement, zodat de vaststelling een hamerstuk was.

Eerder had dat parlement al per resolutie haar vetorecht op het resultaat van het beraad over de uittreding vastgelegd. Het is lang niet uitgesloten dat de uittreding een ‘gemengd akkoord’ wordt. In dat geval moeten de parlementen van de EU-27 (zoals de vijf Belgische parlementen) bovendien allemaal instemmen, zoals onlangs met het omstreden akkoord EU-Canada gebeurde.

De Europese Raad claimt in deze onderhandelingen het laatste woord te hebben. EU-27 wil absoluut eerst de scheiding regelen en pas daarna de toekomstige relatie met het VK bespreken. Londen wil beide onderwerpen parallel aansnijden.

Tegelijk hebben de 27 nationale leiders de voormalige EU-commissaris en vroegere Frans minister van Buitenlandse Zaken, Michel Barnier (66), benoemd als Brexit onderhandelaar.
2. Vier absolute prioriteiten
De EU-27, dat is de Europese Raad zonder het VK, kiest vier absolute prioriteiten:

- Het Verenigd Koninkrijk blijft na de scheiding een ‘nauwe partner’. Maar zonder de voordelen van het EU-lid zijn. Anders treden mogelijk later nog andere landen uit;
- Een regeling ter bescherming van het verblijf van de expats. Het gaat om drie miljoen EU-burgers in het VK, waaronder circa 100.000 Nederlanders, en minstens een miljoen Britse burgers woonachtig in de andere EU landen. Volgens voorzitter Antonio Tajani van het Europees Parlement heeft dit punt de allerhoogste prioriteit;
- Een akkoord over wat het VK door de scheiding de EU financieel gaat afdragen. Er circuleren claims oplopend tot het onvoorstelbare bedrag van meer dan 100 miljard euro. Daar mag je ruwweg 40 miljard aftrekken omdat het VK tijdelijk nog rechten behoudt, zoals landbouwsubsidies. Het lijkt er overigens op dat de EU-27 met haar rekening de ontrouwe Britten wil bestraffen;
- Voorkomen dat aan de grens van Ierland en (Brits) Noord-Ierland weer grensslagbomen opgericht worden. Besluit Noord-Ierland ooit tot aanhechting bij de Ierse Republiek dan is het automatisch lid van de EU, aldus de EU-27.

Pas zodra op de drie laatste punten ‘voldoende vooruitgang’ is bereikt, kan het beraad over een vrijhandelsakkoord beginnen. Maar wat betekent ‘voldoende vooruitgang’? Dat bepalen de EU-27 te zijner tijd op advies van Barnier.

Waarschijnlijk kiest men voor het klassieke motto ‘niets is overeengekomen (dus weggegeven) totdat er een totaal akkoord ligt’.

3. Spectaculaire botsing (1)
Teleurstellend is het verlopen, het diner van PM Theresa May, haar onderhandelaar minister David Davis, Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker en Barnier op 26 april in Londen. De Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung (FAZ) van 30 april onthulde hoe een ‘diep geschokte’ Juncker na het diner tegen May zei ‘tien keer meer sceptisch te zijn dan tevoren’.

‘Theresa May leeft op een andere planeet met complete illusies’, zo waarschuwde Juncker daags daarna telefonisch kanselier Angela Merkel. Zij paste snel haar tekst voor de Bundestag van 1,5 uur later aan. Merkel waarschuwde de Britten.

The Guardian zag kortom in Downing Street 10, May’s ambtswoning, een ‘spectaculaire botsing tussen twee supertankers’. May noemde aanvankelijk het gedetailleerde artikel van de FAZ ‘gossip’ (kletspraat, geroddel). Ook Juncker sprak destijds over ‘constructief verlopen beraad’. Maar hij heeft zich nadien bedacht.

Daarom zette zijn omnipotente Duitse kabinetschef Martin Selmayr de Britten een hak met zijn lek naar de Frankfurter krant. Was het toeval of meegenomen dat via de onthullingen de voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk, ook nog in de wielen werd gereden? Juncker en Tusk zijn nu eenmaal elkaars concurrenten, ook in dit Brexit beraad.

4. Spectaculaire botsing (2)
Het is totaal ongebruikelijk om na zulk strikt vertrouwelijk beraad alle details maar in de krant te zetten. En dit uitgerekend daags na genoemde EU-27 top, waar Tusk zo trots was op de zeldzame harmonie binnen zijn hoge gezelschap.

Juncker wilde met zijn lek de bewering van May ontkrachten dat zij volgens de Europese verdragen geen penny aan Brussel verschuldigd is. Hij betoogde in Londen dat de EU geen golfclub is waarvan je het lidmaatschap zo maar opzegt (en zelfs dat gaat meestal niet gratis).

‘De EU is als een huwelijk met kinderen waar je alleen via een echtscheidingsprocedure uit kunt’, betoogde Juncker. ‘Met dit lekken loopt de Commissievoorzitter echter een gigantisch verlies aan vertrouwen op. De Britten zien de Commissie niet langer als een serieuze gesprekspartner’, waarschuwt Charles Grant, directeur het Britse Centre for European Reform.

Dat mag zo zijn, echter de Britse bevolking weet nu niet uit de EU weg te komen zonder de openstaande miljardenrekeningen te betalen. Maar dat is dan wel koren op de molen van de 48 procent Britten die volgens het referendum het VK in de EU wilden houden. Zo verzwakken Juncker’s lekken inderdaad PM May in de losgebarsten verkiezingsstrijd daar.

5. Pesten over en weer
Vervolgens begint ook May op de man te spelen. Pontificaal in de open lucht staande voor haar Downing Street 10 Office beschuldigt zij op 3 mei de ‘Europese politici die de komende Britse verkiezingen willen beïnvloeden’. Deze keer zijn het dus niet de Russen, maar de Europese buren! En gelijk heeft zij. Het komt de EU-27 namelijk slecht uit als May’s conservatieven op 8 juni hun meerderheid versterken om gestaald het Brexit-beraad in te gaan.

Wat PM Margaret Thatcher in 1984 lukte: als Iron Lady Europa temmen (via de eeuwigdurende korting op de Britse contributie aan de EU) dat kunstje wil Theresa May herhalen. Trots noemt zij zich ‘a bloody difficult woman’, een tante waarmee je niet gaat lachen.

Juncker c.s. hebben met hun lekken de schijn tegen. Maar is wellicht toch in Londen de lont aangestoken? Alles is begonnen met de Britse regering die de Commissie onlangs een loer draaide. Op het echt allerlaatste moment blokkeerde zij zes miljard aan dringende EU-uitgaven, onder meer voor de opvang van vluchtelingen. Hierover is drie jaar tussen de Europese instellingen gepokerd.

Insiders vermoeden dat deze blokkade Juncker, die hiervan echt last heeft, in het verkeerde keelgat is geschoten. Met als gevolg het via de FAZ op straat gooien van het hele beraad met May, zelfs tot in de kleinste details.

6. EU en VK voortaan rivalen
De invloedrijke Financial Times concludeert dat de EU-27 en het VK voortaan bittere rivalen zijn. De krant vindt het niet slim van de Europese Commissie om nu al de sfeer te vergiftigen. Dat die laatste beschuldiging hout snijdt meent ook The Daily Telegraph van 2 mei. Die onthulde dat voorzitter Tusk al op 11 april in Londen exact dezelfde boodschap van PM May heeft gekregen. Tusk zou de Britse eisen keurig hebben overgebracht aan Juncker en aan de EU-27 regeringen. Zodat hun teleurstelling en woede drie weken later dus maar gespeeld was.

De verblijfsrechten van burgers, het andere hoofdpunt van de EU-27, is volgens May in twee weken te regelen. Meteen wil zij dan over handel en dienstverlening beginnen. De Britten willen de burgers in hun land afkomstig van de EU-27 de rechten geven van vreemdelingen uit de rest van de wereld en niet meer.

Juncker wijst er echter op dat EU-burgers woonachtig in het VK verdragsmatig een speciale status hebben. De EU-27 willen die status zoveel mogelijk handhaven en dit ook voor burgers die in de toekomst naar het VK verhuizen. Houden die burgers en hun gezinsleden bijvoorbeeld levenslang recht op de Britse sociale voorzieningen, op de Britse gratis gezondheidszorg, op toegang tot de arbeidsmarkt, de gezondheidszorg en de bijstand? Dat wordt best nog ingewikkeld. Niet iets wat je in twee weken afhandelt, zoals PM May denkt

7. Alleen maar verliezers
‘Hoe je het ook bekijkt, die Brexit kent aan beide kanten alleen maar verliezers’ zei voorzitter Donald Tusk onlangs. Zijn inzet is ‘zoveel mogelijk de schade beperken’. Juncker zegt nu toch iets anders. Zijn kabinetschef Selmayer beweert in Politico van 4 mei dat Juncker per week niet meer dan 30 minuten aan het hele Brexit beraad wil gaan besteden. Zulke uitlatingen roepen de vraag op of de Commissievoorzitter het roer soms kwijt is.

Nog meer mot, nu aan Britse zijde. Minister David Davis, de toponderhandelaar, zou tijdens het beraad door zijn PM tot drie keer toe zijn afgeblokt. ‘Zodat Juncker en Barnier zich gingen afvragen of Davis bij de start van het beraad in juni nog wel de Britse toponderhandelaar zal zijn’ aldus de FAZ.

8. Harde of zachte Brexit?

Het beraad begint met een heel breed speelveld. May wil een harde Brexit, een echte breuk. Het VK stapt dan uit de interne markt voor kapitaal, goederen en dienstenverkeer. Verder willen de Britten helemaal af van het gezag van het Europees Hof van Justitie. Volgens hen bemoeit dat Hof zich irritant vaak met binnenlandse kwesties.

Derde punt is dat alleen Londen voortaan bepaalt wie het land binnenkomt. Ten slotte wil May een 'alomvattend en ambitieus vrijhandelsakkoord' (goederen en dienstverlening) met de EU. Uiteraard wil de Britse regering voor de City een zo vrij mogelijke financiële dienstverlening.

De EU kiest vier uitgangspunten die diametraal hier tegenover staan. Het gaat om 'vier niet onderhandelbare vrijheden'. Binnen de hele EU onbeperkt vrij verkeer van personen, van goederen, diensten en kapitaal, dus beleggingen en investeringen. Vanwege dit fundamentele meningsverschil lukte het Prime Minister David Cameron in 2016 niet beperkingen op te leggen aan de instroom van buitenlanders en hun sociale voorzieningen.

9. Onderhandelingsrichtlijnen
Op 22 mei krijgt Barnier van de Ministerraad Algemene Zaken à 27, op voorstel van de Commissie, concrete onderhandelingsrichtlijnen. Het gaat hier om de details nodig voor de eerste fase, dus op basis van de genoemde prioriteiten.

Een maand later, op 22 en 23 juni, maakt de Europese Raad de eerste balans van het beraad op.

Insiders verwachten dat de Brexit komende jaren op de agenda van iedere maandelijkse vergadering van de ministers van Algemene Zaken staat en op die van de Europese Raad. Het Coreper vergadert voortaan wekelijks over de Brexit.

10. Gevaarlijke verdeeldheid
Hét grote gevaar dat het EU-27 rennersveld bedreigd is uiteen te vallen in concurrerende groepen. Voorheen draaide Europa om de Frans-Duitse as die iedere Europese Raad vooraf in Parijs of Berlijn prepareert. Die tijd is (even?) voorbij. De weinig effectieve president Hollande was er op 29 april in Brussel voor het laatst bij.

Zijn opvolger Emmanuel Macron is pro-Europa en voor een sterke Frans/Duitse sturing. Maar dat was zijn voorganger ook. Een president heeft in de Europese Raad pas gezag zodra hij thuis de begroting op orde heeft, zo leert de ervaring. Daar zat het probleem bij Hollande en voor hem bij president Sarkozy.

Het is afwachten of de nieuwe president de onafgebroken Franse forse overschrijdingen van de Maastrichtnormen weet te beperken. Duitse, Britse, Nederlandse en andere Europese leiders, de voorzitters Tusk en Juncker en de Amerikaanse president Donald Trump zijn blij met de overwinning van Macron, zeggen zij. Merkel spreekt van 'een overwinning naar een sterk Verenigd Europa'.

De leiders van de EU-27 prepareren hun toppen vandaag graag in kleine gelijkgezinde groepen. Je hebt de Visegrad-vier, de Benelux, de 'Grote Vier' (Duitsland, Frankrijk, Spanje, Italië), de Baltische Staten, de zuidelijke Lidstaten. Al deze groepen hadden recent aparte minitoppen. Londen zal u hun uiteenlopende belangen aangrijpen om verdeeldheid te zaaien en zo doende concessies op te dringen.

11. Brusselse geldsmijterij
Zo'n uittreding telt teveel geschilpunten om ze hier op te sommen. Neem een op het eerste gezicht minor punt als de verhuiskosten van de Europese Banken Autoriteit en het Europees Geneesmiddelenagentschap. Die moeten weg uit Londen.

Vrijwel alle regeringen willen een van die bureaus binnenhalen. In oktober stelt de Europese Raad de besluitvormingsprocedure vast, na een voorstel van de Commissie. Zo willen de leiders later de 'winnaars' objectief kiezen.

Na de EU-27 top heeft premier Mark Rutte gezegd niet te geloven in een deal waarbij die twee agentschappen naar Straatsburg komen, waarna het Europees Parlement naar Brussel mag. Frankrijk zal nooit instemmen met een dergelijke verhuizing. Het 200 miljoen jaarlijks kostende tijdrovende 'reizende parlementaire circus' blijft dus circuleren.

De Britten voelen er helemaal niets voor de verhuiskosten van die agentschappen te gaan betalen. Echter heeft de Commissie in 2011 voor laatstgenoemd agentschap op het zowat duurste punt van Londen een pand gehuurd en wel tot 2039. Tussentijds opzeggen is onmogelijk. Na het vertrek in 2019 is daarom nog 347,6 miljoen aan euro huur te betalen, zo onthulde weekblad Politico op 28 april.

De Beierse christendemocratische Monika Hohlmeier had hiertegen gewaarschuwd. In 2011 hekelde zij in de budgetcommissie van het Europees Parlement dit smijten met geld. De Commissie wilde van een opzegclausule in het huurcontract, hoe gebruikelijk die ook is, toen niet horen.

12. Andere twistappels
Het VK is ondanks genoemde korting een zware financiële contribuant, die nu dus afhaakt. Nederland is eveneens een forse nettobetaler aan de EU. Voor ons telt de financiële afwikkeling daarom extra zwaar, want onze contributie stijgt. Volgens Het Financieele Dagblad van 1 mei wordt Nederland daarmee het zwaarst getroffen land binnen de EU-27.

'Een kleinere EU betekent een kleinere begroting EU', zei Rutte in Brussel. Kanselier Angela Merkel heeft hem echter gevraagd hierover verder zijn mond te houden. 'Daarover gaan discussiëren betekent dat je Barnier voor de voeten gaat lopen. Bezuinigingen op het Europese budget zijn pas in 2019, dus na de Brexit aan de orde', redeneert de kanselier.

Nog een tricky punt uit de volle mand. Het VK blijft voor de EU-27 in de toekomst onmisbaar wegens de grote expertise daar in de strijd tegen het terrorisme en de georganiseerde criminaliteit. Maar Londen wil de uitspraken van het Europese Hof van Justitie niet meer respecteren. Wie gaan de forse kosten betalen van een op te richten speciaal Hof van Arbitrage?

13. Mislukking nu al actueel
Het scheidingsartikel 50 VEU leert dat (rekening houdend met vakanties etc.) nog tachtig weken beschikbaar zijn voor onderhandelingen. Die eindigen volgens het VEU uiterlijk 29 maart 2019. Dat is precies twee jaar nadat het VK op 30 maart per brief de Brexit bij de Commissie in Brussel bevestigde.

Juncker en Tusk zinspelen al op een totale mislukking van dat beraad. Volgens de spelregels van het VEU verdrag eindigt niettemin het Britse EU-lidmaatschap op 30 maart 2019. Nergens is geregeld hoe te handelen na een mislukt beraad. Wel is dan verlenging van het beraad mogelijk mits alle EU-landen instemmen.

De onderhandelingen tussen de teams van Barnier en Davis verlopen komende maanden in nauw overleg met de 27 hoofdsteden. Die willen vijf dagen per week hiermee bezig blijven. De gesprekken gaan op basis van door beide partijen tevoren beschikbaar gemaakte documenten. De ministers van Buitenlandse Zaken in de hoofdsteden, hun ambassadeurs bij de EU en het Europees Parlement hebben elk hun begeleidend onderhandelingsteam.

May vindt dit allemaal totaal overdreven. Zij denkt aan maandelijks beraad via sessies van vier dagen. Alweer een fors meningsverschil nog voordat het overleg is gestart.

14. Nederlandse belangen
‘De Brexit zet 200.000 Nederlandse banen op het spel. Qua toegevoegde waarde is het VK de tweede exportbestemming voor Nederlandse bedrijven. De Nederlandse belangen zijn daarmee groter dan die van veel andere EU-landen’, aldus VNO-NCW en MKB-Nederland in een persbericht van 29 maart.

Alleen blijvende toegang tot de Britse markt kan de schade beperken. De ondernemers prefereren een douane-unie met het VK. Dat is een akkoord vergelijkbaar met de hedendaagse vrijhandel tussen de EU en Turkije. Maar die optie heeft May (voorlopig althans) al afgesneden.

Het Nederlandse bedrijfsleven is verder bang dat het VK, bijvoorbeeld via extreem lage winstbelastingen, oneerlijk gaat concurreren. Vandaag kan de Europese Commissie dat verbieden, maar na de Brexit niet meer.

Premier Mark Rutte is kortom benauwd dat Nederland bekneld raakt. Om onze positie te verstevigen liet Rutte op 21 april de hem vertrouwde Benelux zelfs vallen. Hij inviteerde zijn Ierse en Deense collega’s die –gezien hun enorme economische afhankelijkheid van het VK - eveneens erg bezorgd zijn.

Enda Kenny (Ierland), Lars Lokke Rasmussen (Denemarken) en Rutte sturen aan op een softe benadering van het VK. Zij willen aan het VK blijven verdienen. De drie willen zo snel mogelijk het beraad met de Britten daarover starten. Maar zij gaan niet Barnier voorbij lopen, zo is afgesproken.

15. Troostprijs voor Barnier
Met 28 Commissieleden terwijl er werk is voor maar ruwweg de helft, is het merkwaardig om de onderhandelingen uit te besteden. Volgens een insider hebben Juncker en Merkel hun bevriende partijgenoot Michel Barnier aangetrokken als troostprijs. De Fransman is in 2014 gepasseerd voor het voorzitterschap van de Commissie. Barnier is door en door ervaren in alle EU-kwesties. Die kan de Engelsen wel aan.

’Barnier gaat de tachtig zwaarste weken uit zijn leven in. Superingewikkelde dossiers die tienduizenden pagina’s beslaan, een tegenpartij die het onderste uit de kan zal willen en 27 landen met verschillende belangen die je zeven dagen per week op de vingers kijken’ aldus de

pakkende schets van EU-correspondent Frans Boogaard in het Algemeen Dagblad van 29 april.

16. De tweede Brexit
Met hun 19e eeuwse splendid isolation (afzondering van Europa) keert het VK zich opnieuw af van Europa. De (vaak vergeten) eerste keer dat de Britse onderhandelaar Brussel verliet was op 7 november 1955. Namens Her Majesty's Government knipte toen Rusell Bretherton in Brussel het lint door en wel met de volgende verklaring.

'Gentlemen, u onderhandelt over iets waarover u nooit zult accorderen. Zou dat niettemin lukken, dan wordt een dergelijk akkoord nooit ofte nimmer geratificeerd. Zou zelfs dat u lukken, dan zal zo'n akkoord toch nooit uitvoerbaar zijn'.

De toponderhandelaar voor de beoogde EEG, Paul Henri Spaak, bleef in 1955 'zwaar gewond' achter. Aldus de Britse journalist Hugo Young in zijn vuistdikke This Blessed Plot. Britain and Europe. From Churchill to Blair, uit 1998. Genoemde verklaring is als omhulsel van de eerste Brexit wel als apocrief betiteld. Toch geldt zij al decennia als maatstaf voor de afwerende houding van het Verenigd Koninkrijk tegenover Europese integratie.

17. Conclusie
'Dit worden de spannendste onderhandelingen in Brussel van de eeuw' zo voorspelde oud-minister Bernard Bot op 28 april in Nieuwsuur. Hij kan het weten. Met zijn 22 Brusselse jaren als topdiplomaat en politicus is Bot de onbetwiste Nederlandse recordhouder daar als het op onderhandelen aankomt.

Zo'n historisch beraad starten, zoals voorzitter Juncker deed, met de kat in de gordijnen te jagen is niet slim. Zoiets doe je bijvoorbeeld komend najaar. Dus als de onderhandelingen totaal vastzitten en PM May woedend is weggelopen uit de Europese Raad. Dan kun je met gezag een streep in het zand zetten. Evenmin was het slim van May ineens via een budgetstop de Commissie-activiteiten te gaan blokkeren.

Of waren dit slechts openingssalvo's? Hoe dan ook sturen beide partijen aan op een vechtscheiding. Dat zat er altijd al in. Maar zó vroeg volop elkaar gaan pesten, wat heeft dat voor belang? Terecht roept Tusk als voorzitter intussen alle partijen op dit geruzie te stoppen.

Grote problemen weet Europa altijd op te lossen

29 mei 2017

Jan Werts met een tussenbalans van de commissie Juncker-periode

'Met Juncker halfweg weten wij inmiddels dat ook deze Commissie weer (precies als de vorige) niet durft op te treden tegen de grote landen Frankrijk en Italië. Ongestraft laten die het tekort op hun overheidsuitgaven jaar na jaar de afgesproken normen overschrijden.' Onze correspondent in Brussel, Jan Werts noemt dit 'zeer ernstig'. Het maakt de Commissie als officieel toezichthouder ongeloofwaardig. 'Duitsland zal nu aansturen op een Europees toezichthoudend IMF, buiten de Europese Commissie om', zo voorspelt Werts.

1. Europese Crises
Jan Werts blikt vooruit en terug op de commissie Juncker-periode: zowel de Commissie, het Europees Parlement en de Europese Raad passeerden onlangs de meridiaan van hun vijfjarige termijn (2014-2019). Wat is er de afgelopen tweeëneenhalf jaar bereikt en welke uitdagingen staan de EU de komende tweeëneenhalf jaar nog te wachten? Werts benadrukt dat Europa de echte problemen altijd weet op te lossen. Zo zijn drie grote problemen, de vluchtelingenstroom, het uiteenvallen van de eurozone vanuit Griekenland en de lekke grenzen van Schengen, alle drie opgelost. Dat verliep precies zoals Jan Werts het voorheen al tientallen jaren heeft zien gebeuren: 'Europa komt tot handelen zodra de nationale leiders in nachtelijk beraad met de rug tegen de muur staan.'

Zo verliep het nu ook. De besluiten vielen in de Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders na slopende marathonvergaderingen. Waarbij de Europese kust en grenswacht ten bate van Schengen er kwam mede dank zij het ijverige Nederlandse EU-voorzitterschap van vorig jaar. Maar het geeft echter wel te denken dat de Europese leiders pas in actie komen als er een crisis is. Dit betekent dat de slagkracht van de EU zwak is zolang zij alleen in noodsituaties nog tot overeenstemming kan komen.

2. Tussenbalans
Voor een 'tussenbalans' pakt Jan Werts de balans erbij die Junckers kabinetschef, de Duitser Martin Selmayr, op 3 mei in Berlijn op initiatief van het Amerikaanse vakblad Politico (ook al een opmerkelijk nieuw fenomeen van de afgelopen 2,5 jaar) opmaakte. Volgens Selmayr wordt Brexit de komende twee jaar niet het hoofdthema in Europa. Selmayr wees daarbij naar Michel Barnier, die ingehuurd is om namens 'Brussel' met de Britten te onderhandelen. Al eerder zette Jan Werts daar vraagtekens bij: 'Dit wordt een vechtscheiding met veel pijn aan beide kanten. Die Britten gaan proberen 'Brussel' te ontregelen en zo doende te verzwakken.'

Selmayr constateerde verder:
- Voorop staat dat de Commissie nu tachtig procent minder wetsvoorstellen oppakt dan voorheen.
- Dank zij het 'oneindige geduld' en het doorzettingsvermogen van voorzitter Juncker zit Griekenland nog in de eurozone. Een zware eurocrisis is zo vermeden. Griekenland is weer goed op weg. 'Dat wordt de grootste verdienste van Junckers termijn als Commissievoorzitter.' (aldus Selmayr)
- Ondanks alle verzet, vooral in Wallonië maar ook wel in Nederland, kwam het handelsakkoord met Canada toch tot stand.

- Economisch gaat het prima met Europa. Er zijn in enkele jaren vijf miljoen banen bijgekomen.
- De vluchtelingenstroom is dank zij de deal EU-Turkije tot stilstand gekomen. Vanuit Turkije is de toestroom met 98% verminderd. Dit is opmerkelijk als je weet hoe algemeen destijds de kritiek op de deal met Turkije wel was.

Volgens Jan Werts is hier nogal wat op af te dingen: zo laat Selmayr de stroom migranten vanuit Noord-Afrika, 180.000 per jaar, buiten beeld. Hij vergeet verder de rol van die andere volhouder, onze eigen Jeroen Dijsselbloem, voorzitter van de Eurogroep. Dat Griekenland op eigen benen staat is sterk overdreven. Het IMF zegt dat dit alleen lukt na een forse schuldkwijtschelding. Maar dat is een taboe in Berlijn, zoals ook weer vorige week bleek, toen Duitsland dwarslag.

De vraag is vervolgens wat het team rond Juncker de komende tweeënhalf jaar nog denkt te oogsten. Selmayr noemde de totstandkoming van een Europese digitale markt met overal gratis Wifi; een handelsakkoord met Japan en meer Europese samenwerking bij defensie, via een gemeenschappelijk fonds, waarbij het niet alleen gaat om de twee procent van het van de welvaart die aan defensie uitgegeven moet worden, zoals Washington wil. 'Even belangrijk is, dat geld voortaan via Europese samenwerking efficiënter te besteden', citeert Werts Selmayr.

3. De rol van Selmayr
'De jongensachtig ogende maar autoritaire en op macht beluste Selmayr (47) stuurt zijn chef Juncker dag en nacht aan. Hij kent altijd alle details en trucs; is begaafd en gevreesd. Wie Juncker wil spreken moet langs Selmayr en dat geldt zelfs voor de commissarissen. Selmayr weet precies wat Juncker wil', aldus Werts.

Wat Werts opvalt, is dat Selmayr nauwelijks verwees naar de 'Tien Juncker Prioriteiten' van destijds. Hij sprak voorbijgaand over de energiepolitiek, nauwelijks over klimaatbeleid, industriepolitiek, of de half voltooide monetaire unie. Selmayr zegt ook niets over de beloofde Europese migratieregeling, laat staan over de spreiding van vluchtelingen. Allemaal urgente kwesties die al in 2014 de hoogste prioriteit kregen. De Commissie heeft daarover intussen kant en klare voorstellen gedaan. Die liggen ter discussie in de Raad van Ministers en het Europees Parlement. Maar… de Europese regeringsleiders staan bij deze problemen nog niet met de rug tegen de muur. Pas dan beslissen zij. Juncker probeert hen alsnog over te halen. Vanwege de onzekere afloop zwijgt Selmayr er kortom maar liever over.

4. Politieke commissie
Juncker had aangekondigd met een politieke Commissie te komen, die de strijd zou aangaan met de hoofdsteden. Hij zou presidentieel gaan opereren, dat was toch de inzet? Jan Werts stelde deze vraag ook aan een van de commissarissen. Die antwoordde met een tegenvraag. 'Was de succesvolle Commissie Delors van de jaren 90 soms een politieke Commissie?' Werts: 'Geen enkele lidstaat zit verlegen om een politieke Commissie. Integendeel. Dat was een miscalculatie van Juncker. De hoofdsteden zien de Commissie als uitvoerder van wat is besloten en als toezichthouder om regeringen aan te manen'.

Juncker deed als 'president' goed werk met zijn recente Witboek over de Toekomst van Europa met vijf opties voor de periode tot 2025. Dertig jaar geleden slaagde Delors' kabinetschef Pascal Lamy er in Delors als commissievoorzitter omhoog te duwen tot 'de president van Europa'. Maar dat is Selmayr niet gelukt. De 'president' van Europa zit voorlopig in Berlijn: Merkel. Met de nieuwe Franse president Macron zal zij proberen de

Frans-Duitse as weer draaiend te krijgen om daarmee vanuit de eurozone een kopgroep van lidstaten te formeren. 'Zo'n kopgroep heeft alleen kans van slagen als de regeringen schouder aan schouder gaan staan', zeggen Juncker en Timmermans. En dat lijkt dan alleen weer te lukken in geval van een crisis, bij bittere noodzaak.

5. De Duits-Franse as
Tot 2010 hadden wij 'Merkozy', het Duits-Franse koppel dat succesvol optrok. Krijgen wij nu 'Mecron' als duo? Werts: 'De Franse president wil een Europese minister van Financiën met een fonds voor de zwakke broeders. Dat is voorlopig onbespreekbaar in Berlijn. De Duitsers zijn als de dood voor een Transferunion, dus een EU waarbij zij opdraaien voor de tekorten. De media in Duitsland komen daar steeds op terug, dat leeft daar echt'.

'Tegelijk zegt Macron dat hij het tekort op de Franse begroting wil beperken. In dagblad La Libre Belgique van 24 maart erkent hij dat Frankrijk en Duitsland elkaar vandaag wantrouwen. Macron wil dat doorbreken. Kanselier Merkel heeft daar logisch op gereageerd. 'Breng eerst de Franse begroting op orde en dan praten wij graag over de rest'. Slaagt Macron binnenlands, dan zet Berlijn graag in op versterking van de eurozone'.

6. Het Europees Parlement
Het parlement is medewetgever, samen met de Raad van Europese Ministers. Werts: 'nu de Commissie haar wetgevende activiteiten vrijwel heeft gestaakt, hoor je van het parlement in dat verre Straatsburg niet veel meer. Dat wordt nog een probleem over twee jaar bij de Europese verkiezingen! Hoe krijgen ze dan de kiezers naar de stembus?'

7. Nieuwe poppetjes
Over twee jaar, in mei 2019, is de strijd over de opvolgers al losgebarsten. Jean-Claude Juncker wil geen tweede termijn en Donald Tusk is niet herbenoembaar. Dat geldt trouwens ook voor Mario Draghi, de machtige president van de Europese Centrale Bank. Tegelijk treedt dan een nieuw Europees Parlement aan. Voor de opvolging van Juncker noemt Werts behalve Frans Timmermans als serieuze kandidaat ook de Finse vicevoorzitter Jyrki Katainen.

Macron kleurt agenda Europese top – Rutte zoekt nieuwe bondgenoten

22 juni 2017

President Emmanuel Macron doet Europa verkleuren. Hij bepleit een veel meer ambitieuze Europese defensie en wil verder optreden tegen de leegloop van hele bedrijfssectoren naar China. Premier Mark Rutte zoekt deze zomer in Europa nieuwe bondgenoten nu het Verenigd Koninkrijk uit de EU stapt.

1. Keerpunt voor Europa
De zomervergadering van de Europese leiders in Brussel betekent een keerpunt voor Europa. 'Wij vergaderen in een sfeer die vergeleken met enkele maanden geleden duidelijk ten gunste van Europa is veranderd' aldus voorzitter Donald Tusk van de Europese Raad. De anti-Europese gevoelens rond de referenda over de Brexit en Oekraïne lopen alom terug. 'Wij zien de terugkeer van Europa als de oplossing in plaats van het probleem', aldus Tusk in zijn brief aan de Europese leiders ter voorbereiding van de Europese Raad.

2. Nieuwe Nederlandse vrienden
In de aanloop naar de Europese Raad in Brussel en tijdens de top zelf zoekt minister-president Mark Rutte nieuwe bondgenoten. Zie zijn recente bezoeken aan president Macron in Parijs, vervolgens aan Warschau, de minitop met de Visegradlanden en de Benelux-top met de leiders van de drie Baltische staten: Estland, Letland en Litouwen.

´Het wegvallen van het Verenigd Koninkrijk betekent dat een nieuw machtsevenwicht tot stand zal komen binnen Europa´, zegt vicevoorzitter Frans Timmermans van de Commissie. Voor Nederland is die verschuiving extra belangrijk. Groot-Brittannië is traditioneel onze belangrijkste bondgenoot in kwesties als bijvoorbeeld het tegenwicht bieden aan al te ambitieuze Europese projecten, vrijhandel, de Europese begroting, de buitenlandse politiek en het landbouwbeleid.

Strategische zet van Den Haag is de benoeming van twee ervaren Brusselse topdiplomaten tot ambassadeur in Berlijn en Parijs. Met vooruitziende blik koos minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders er onlangs voor om de superervaren Nederlandse Permanent Vertegenwoordiger bij de EU, Pieter de Gooijer (61) voor te dragen als ambassadeur in Parijs. De plaatsvervangende Brusselse PV/EU van de voorbije jaren, Wepke Kingma (eveneens 61), wordt deze zomer onze ambassadeur in Berlijn.

Twee diplomaten die het onderhandelingsspel en de personen die daarbij tellen door en door kennen, bezetten zo doende de belangrijkste posten in Europa. Zo verzekert Den Haag zich van diplomatieke kwaliteit binnen de vroeger zo befaamde Frans/Duitse as, die met de komst van de qua Europa ambitieuze Macron weer gaat draaien.

Iedere permanent vertegenwoordiger krijgt in zijn vijf- tot zesjarige termijn minstens één zware uitdaging te verwerken. Zo was ambassadeur De Gooijer de succesvolle Nederlandse voorzitter van het Coreper tijdens ons EU-voorzitterschap, terwijl zijn opvolger De Groot o.a. de gevolgen van de ´Brexit, essentieel voor het Nederlandse bedrijfsleven, te verwerken krijgt.

3. Unieke Europese defensie

De Europese Raad zal een unieke verklaring aannemen over permanente samenwerking op defensiegebied. Er komt een zelfstandig coördinatiecentrum, dus het begin van een eigen militair hoofdkwartier. De top lanceert een Europees Defensiefonds dat bestaat uit twee onderdelen: vanuit de EU- begroting betaald onderzoek naar nieuwe militaire technologie en gezamenlijke aankoop van militair materiaal door de EU-landen.

Duitsland wil overigens alleen meedoen als de defensiesamenwerking 'inclusief´ is. Dat wil zeggen dat zij zo wordt ingericht dat ook de (armere) landen van Oost- en Midden-Europa, en na de Brexit het Verenigd Koninkrijk desgewenst mogen meedoen.

4. Europa protectionistisch?
Voorzitter Tusk wil op aandringen van o.a. Macron een debat starten over wederkerigheid van investeringen. Daarbij komt het voortaan screenen van bedrijfsinvesteringen aan de orde uit landen die, zoals China, soms beperkingen voor bijvoorbeeld sociale normen opleggen. De vrijhandelslanden zoals Nederland zullen bij dit debat de nationale soevereiniteit benadrukken.

5. Migratie blijft knelpunt
De migrantenstroom vanuit Noord-Afrika en veelal via Libië, blijft de Europese Raad bezig houden. Het aantal migranten dat in Italië arriveert ligt alweer een kwart hoger dan vorig jaar, toen er 180.000 aanspoelden met circa 4000 verdrinkingen.

De EU wil de opleiding van de Libische Kustwacht, die migranten vaak tegenhoudt, gaan financieren. Voorzitter Tusk zal er op aandringen daarover een verdeelsleutel tussen de hoofdsteden overeen te komen. Premier Rutte wil aandacht voor de erbarmelijke humanitaire situatie in de opvangkampen van vluchtelingen in o.a. Libië.

6. 'May zit bij het toetje'
Premier Theresa May zal de Europese Raad toelichten hoe zij het juist begonnen beraad over de Brexit verder wil aanpakken. Een nader debat daarover wordt in de vergadering niet verwacht. ´May zit bij het toetje´, aldus een hoge diplomaat spottend over het traditionele diner op de avond va de eerste dag van de Europese Raad.

De leiders bespreken hun gezamenlijke tactiek bij de verdeling van de twee agentschappen die na de Brexit vanuit het VK naar andere EU-landen worden verplaatst. Behalve Nederland (Amsterdam) hebben zich nog negentien andere landen hiervoor aangemeld. Deze prestigieuze centra vormen een bron van hoogwaardige werkgelegenheid. Europa telt tientallen van zulke van de EU afgeleide bureaus. Het is de bedoeling die geografisch ´eerlijk´ over de 27 EU-landen te blijven verdelen.

7. Nieuwe Nederlandse leiding
Dit wordt de eerste Europese Raad die tot in de finesses is voorbereid door de nieuwe Nederlandse Permanent Vertegenwoordiger bij de EU, Robert de Groot. Mede daarom in deze analyse aandacht voor de binnenkant van dat overleg. De vergadering van de Europese Raad vraagt volgens het huishoudelijk reglement gedurende zes weken diplomatiek voorbereidend beraad in zes etappes.

Officieel is de Raad van Europese Ministers (RAZ) het voorbereidende orgaan. Omdat die ministers van buitenlandse of van Europese zaken niet in Brussel zetelen en bovendien nog meer om handen hebben, doet in de praktijk het Coreper dit voorbereidende werk.

Dat Coreper, de Permanente Vertegenwoordigers (ambassadeurs) van de 28 EU-landen, onderhandelen in de aanloop naar een Europese Raad dus wekelijks over de afloop daarvan. Afgelopen zes jaar was topdiplomaat Pieter de Gooijer (61) de Nederlandse PV/EU. Per 2 mei is hij afgelost door Robert de Groot (55). Hij was voorheen directeur-generaal Europese Zaken bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag.

8. Ambassade stelt zich voor
Ambassadeur De Groot stelt zich op zijn website als volgt voor. ´De Permanente Vertegenwoordiging behartigt de Nederlandse belangen in de Europese Unie (EU). Ons team bestaat uit mensen van vrijwel alle ministeries en andere onderdelen van de Nederlandse overheid, verenigd in één gebouw en één organisatie in Brussel. Ons dagelijkse werk bestaat uit onderhandelen en lobbyen namens Nederland in de EU. Dat betekent dat we, ieder van ons op zijn/haar specifieke werkterrein, dagelijks in contact staan met de vertegenwoordigers van de andere lidstaten van de Unie, alsmede met de Europese Commissie en het Europees Parlement. Deze site is gemaakt voor al diegenen die om professionele of andere redenen in contact met ons, als post van de Nederlandse overheid in Brussel, willen treden. Aarzel niet met ons in verbinding te treden, want een transparanter Europa is zowel in het belang van Nederland als dat van de EU !´

De regering ziet de PV/EU dus als ´onze vooruitgeschoven post in Europa´. Daar zit het talent dat onze belangen in Europa verdedigt. De Nederlandse PV/EU telt circa 125 personen en is gelegen tegen de Rotonde Schuman op loopafstand van de Commissie, de Ministerraad EU, de Europese Raad, het Europees Parlement en de talloze andere met de EU verbonden instellingen (zoals Business Europe namens het bedrijfsleven).

9. Hoe de Europese Raad werkt (1)
De Europese Raad eindigt, zoals bekend met Conclusies ofwel het Slotcommuniqué waarmee álle staatshoofden en regeringsleiders en de voorzitter van de Commissie moeten instemmen. Die Conclusies vormen voor de andere instellingen (Raad van Ministers, de Commissie, het Europees Parlement) het ´spoorboekje´ en dit op basis van de overeengekomen richtlijnen van de Europese Raad.

In de praktijk zijn de Conclusies op enkele heikele punten na meestal al klaar als de vergadering van de Europese Raad van start gaat. Daar zorgen de 28 ambassadeurs (het Coreper) dus voor. Deze formule geeft de nationale leiders de gelegenheid tot een algemeen debat over wat er moet gebeuren - waarbij elk van hen let op zijn nationaal belang - zonder te hoeven onderhandelen over de punten en komma’s van de Conclusies. Dit debat verloopt op basis van een door de voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk, opgestelde agenda.

10. Hoe de Europese Raad werkt (2)
Behalve via de PV/EU heeft minister-president Mark Rutte overigens nog een optie om zijn optreden in Brussel voor te bereiden. Dat verloopt via zijn adviseur voor Europese Zaken, de diplomaat Michael Stibbe. Elke nationale politieke leider heeft zo´n zogenaamde ´sherpa´. In tegenstelling tot de PV´s opereren de 28 ´sherpa´s´ vanuit de nationale hoofdsteden. Zij hebben geen kantoor in Brussel waar zij soms wel vergaderen. Dat verloopt dan onder leiding van kabinetschef Pjotr Serafin, de rechterhand van Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is in de geschetste opzet alom aanwezig aangezien alle genoemde diplomaten daaraan verbonden zijn.

Voor wie in deze schets de Europese Commissie mist: zij is in alle genoemde gremia vertegenwoordigd. Commissievoorzitter Juncker is lid van de Europese Raad en zijn kabinetschef, Martin Selmayer, is zijn ´sherpa´.

Wat meer op afstand staat het Europees Parlement. De parlementsvoorzitter, tot voor kort Martin Schulz en nu de Italiaan Antonio Tajani, spreekt iedere vergadering van de Europese Raad bij de start toe. Soms volgt daarop een korte discussie. Na iedere Europese Raad doen de voorzitters Juncker en Tusk verslag voor het Europees Parlement, meestal in Straatsburg.

Acht uitdagende projecten voor Europa

7 juli 2017

Europa zal na komend Nieuwjaar pas echt ontdooien. Dat verwachten diplomaten en wordt bevestigd door Kaja Tael, de ambassadeur van Estland dat dit halfjaar de Raad van Europese Ministers voorzit. Hier nu acht grote projecten en uitdagingen die zich aftekenen. Frankrijk en Duitsland leveren later dit jaar het onderliggende design

1. Pauzeknop nog ingedrukt
Angela Merkels tovertruc: de pauzeknop. Het is de vraag of er tot de Franse en Duitse verkiezingen van 2017 veel gebeurt in Europa', zo luidde onze analyse hier in juli 2016. Sindsdien heeft de Europese Raad geen uitgewerkt besluit van belang meer genomen. Het ziet er naar uit dat die pauzeknop nog even ingedrukt blijft. Intussen wordt volop gedacht over wat er daarna moet gebeuren.

Bij hun beraad van 22 en 23 juni stonden de 28 staatshoofden en regeringsleiders stil bij het overlijden van Helmut Kohl, Bundeskanzler der Einheit die na de val van De Muur (1989) via Duitsland het oost/west verdeelde Europa verenigde.

De EU-top leverde een nieuw toverwoord op dat wij nog vaak zullen horen: 'Een Europa dat beschermt'. De nieuwkomer van het jaar 2017, president Emmanuel Macron die de top nieuwe dynamiek gaf, is de bedenker.

Voor het overige was de bijeenkomst een show van - grotendeels gespeelde - eenheid en nieuw geloof in Europa. Dit blijkt uit de luttele minuten (slechts vier tot zes!) waarbinnen de leiders het op papier eens werden over twee heikele kwesties: samenwerking bij defensie en de locatie van twee lucratieve agentschappen. Daarover hierna meer.

2. Waar zijn de kopgroepen?
Onder het glad verlopen beraad schuilen diepgaande meningsverschillen. Neem de Visegrad-landen die botweg iedere vluchteling blijven weigeren. Na de zomervakantie besluit het Hof van Justitie in Luxemburg of dat zomaar kan. Of neem het Franse aandringen op protectie, via minder goedkope Chinese invoer waar onder andere Nederland niet echt van gediend is. Of zie de goedkope arbeidskrachten uit Oost-Europa waar Frankrijk paal en perk aan gaat stellen.

De Poolse premier Beata Szydlo beschuldigt Macron van 'vijandigheden'. De Britse leider David Cameron wilde vorig jaar ongeveer hetzelfde als Macron nu. Cameron werd de laan uit gestuurd. Macron komt er mee weg.

Het vertrek van de Britten roept ook verschillende reacties op. Voorzitter Donald Tusk van de Europese Raad, Macron en Frans Timmermans, de nummer twee van de Commissie, speculeren er op dat de Britten mogelijk uiteindelijk toch blijven. Maar Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker zegt dat dit onzin is. Waarna minister-president Mark Rutte in Brussel internationale aandacht trok met zijn kreet 'I hate Brexit' .

Hoe moeilijk voorspelbaar deze zomer de discussie over Europa is leren verder de kopgroepen. Tot voor kort speelden diverse leiders, met die van Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje op kop, wekenlang volop met de gedachte om bij defensie, terrorismebestrijding, de euro en energie kopgroepen van vooruitstrevende landen te formeren. Ook de Commissie

wilde een ‘Europa met twee snelheden’. Maar bij de recente Europese Raad is het woord kopgroep ineens weer verdwenen. Het komt zelfs niet voor in de twaalf pagina´s tellende conclusies. Dit duidt op weinig continuïteit in de discussie over Europa.

3. Frans/Duits design
Het is nog te vroeg om te speculeren over de inhoud van het aangekondigde Duits/Frans initiatief van komend najaar. Wil het beklijven dan moet het minstens vier segmenten bevatten: versterking van de wankele muntunie; maatregelen tegen het terrorisme, concrete afspraken voor defensie en een arrangement voor de aanzwellende stroom migranten richting Italië.

‘Doel van ons initiatief is niet om de kleinere landen met kant en klare plannen af te schrikken. Maar wel om Frans/Duitse meningsverschillen al weg te masseren voordat die anders in het volle daglicht komen’, aldus een openhartige president Macron in de marge van de top. ‘Zijn Frankrijk en Duitsland het niet eens, dan is Europese overeenstemming onwaarschijnlijk’, zo herhaalde hij een oude wijsheid.

4. Wankele euro
‘De ECB is er klaar voor om alle maatregelen te nemen om de euro overeind te houden. En geloof mij nu maar, wij kunnen dat’. Het is dan 26 juli 2012, vijf jaar geleden dus. Met deze twee zinnetjes maakt ECB-president Mario Draghi dan hocus pocus een eind aan de eurocrisis die op dat moment al 2,5 jaar onafgebroken voortwoekert.
https://tvnewsroom.consilium.europa.eu/bmm_video_embed/embed_video/96841
ECB-President Mario Draghi spreekt vrijwel in iedere vergadering de Europese Raad toe. Maar het effect daarvan is niet altijd positief. Foto: Raad EU.

Vanaf dat moment worden de Europese leiders, inclusief de ministers van Financiën, zelfgenoegzaam. Vooral zwakke eurolanden, zoals Frankrijk en Italië hervormen hun economie dan niet langer. Vanaf het moment dat (dankzij de ECB) de dringende noodzaak om te saneren wegviel, heeft de Europese Raad – los van de Europese Bankenunie- al vijf jaar niks meer ondernomen om de wankele euro te versterken.

Zo voldoen Frankrijk en Italië al jaren niet aan de plechtige afspraak het nationale begrotingstekort naar nul te brengen. Daarom blijft de Europese munt een riskant project. Brengt president Macron hier verandering, zoals hij heeft beloofd? Zit hierover een Frans/Duits akkoord in het vat? Wat beogen de twee grootmachten?

5. Franse (over)moed?
´Onvermijdelijk nemen wij de moeilijke bocht om nog dit jaar ons tekort onder de drie procent te brengen. Sterker nog: ik wil mijn ministerie van Economie en Financiën ombouwen tot het ´Ministerie van Marktverovering´. Dat zegt de strijdlustige nieuwe Franse minister Bruno Le Mair in de Duitse krant Die Welt van 26 juni. Volgens de Franse financiële krant Les Echos moet Frankrijk, als Le Maire woord houdt, binnenkort acht miljard € bezuinigen, want belastingverhoging sluit de minister uit.

In ruil voor sanering vraagt Franrijk de oprichting van een Europees investeringsfonds, of een apart budget voor de eurozone. Dat kan investeringen uitlokken maar ook tekorten dekken in zwakke eurolanden.

Kanselier Angela Merkel wil een Europese minister van Financiën. Opwaardering van de opvolger van minister Jeroen Dijsselbloem als vertrekkend voorzitter van de Eurogroep is een optie. De Commissie is eveneens voor zo'n Europese superminister. Zij wil dat haar monetair commissaris Pierre Moscovici het wordt.

Moeilijk punt is de bevoegdheid van zo'n superminister. Duitsland wil dat die de conceptbegroting van alle eurolanden, indien nodig, mag afkeuren. Dat ligt in veel regeringscentra, waaronder Den Haag, toch wel héél moeilijk. Het betekent het einde van soms eeuwenoude begrotingsrechten van nationale parlementen. Rutte ziet niks in een Europees superminister. 'Want over diens bevoegdheden worden wij het nooit eens en dan heeft het aanstellen van zo'n topfiguur geen zin'.

Tot nu toe was de Franse benadering om via genoemd investeringsfonds miljarden over te dragen aan zwakke eurolanden onaanvaardbaar voor Duitsland, Nederland en de andere geldverschaffers. Toch mag je met herleefde Duits/Franse coöperatie over het bovenstaande nu wel enigerlei deal verwachten. De eurozone is er helemaal aan toe, na vijf jaar stilstand qua hervormingen en stagnerende economische groei.

6. Duitse ambities

Het weekblad Die Zeit van 1 juni schetste al een mogelijk compromis. Het genoemde investeringsfonds komt er, maar (voorlopig) niet om zwakke of failliete eurolanden te financieren. Het fonds zou alleen projecten financieren waarmee álle landen tevoren unaniem instemmen. Bijvoorbeeld betere bewaking van de lekke Schengengrenzen of de strijd tegen het moslimterrorisme. Intussen werkt een dergelijk miljardenfonds naar de financiële markten voor de EMU dan tóch vertrouwenwekkend.

De Berlijnse correspondent van weekblad Politico, Matthew Karnitschnig, vernam dat Merkel over twee jaar, als ECB-president Draghi met pensioen gaat, hardliner Jens Weidmann, president van de Bundesbank daar wil benoemen. Na Nederland (Duisenberg), Frankrijk (Trichet) en Italië met Draghi kan Duitsland die post claimen. Met een dergelijk draaiboek komt de kanselier komende jaren het Duitse publiek tegemoet bij het verkopen van genoemd duur fonds voor de eurozone.

Gaan Duitsland en Frankrijk de op handen zijnde operatie aangrijpen om de Europese Commissie te verzwakken? Zoals hier eerder gemeld treedt die als controlerende instelling tegenover notoire begrotingszondaars niet overtuigend op. Berlijn piekert er daarom niet over de Europese minister van Financiën, laat staan diens fonds, in Brussel onder te brengen en krijgt Parijs nu wellicht mee. Wel moet president Macron dan zijn commissaris Moscovici passeren. Het fonds of budget aanhaken bij het ESM (Europees Stabiliteits Mechanisme) in Luxemburg, dan wel de Eurogroep verder opwaarderen lijkt meer waarschijnlijk.

7. Vluchtelingenblokkade

Een ander conflictueus project is de stagnerende hervorming van het Europees asielbeleid (CEAS). Dat duurt al sedert de deal met Turkije in de lente van 2016. 'Het verlies aan mensenlevens en de aanhoudende migratiestromen van in hoofdzaak economische migranten vergt onverminderd een lange termijn totaal aanpak (…). Dit inclusief een aanpak van grondoorzaken voor migratie', schrijft minister Bert Koenders (Buitenlandse Zaken) in zijn verslag van de Europese Raad aan de Tweede Kamer. Nederland mikt op 'het laten mislukken van het bedrijfsmodel van mensensmokkelaars en mensenhandelaars, onder meer door betere controle op de handel in uitrusting die door smokkelaars en handelaars wordt gebruikt'.

Achter deze ambtelijke tekst ligt de onmacht verscholen waarmee de EU de stroom vluchtelingen en migranten vandaag tegemoet treedt. Finland en Malta zijn de enige EU-landen die bij de relocatie vanuit Griekenland en Italië aan hun verplichtingen voldoen.

Het is bovendien om praktische redenen onmogelijk om de geslaagde deal met Turkije van vorig jaar tegenover Noord-Afrika te kopiëren. Die migranten komen vanuit onder andere Senegal, Ivoorkust, Guinee en Nigeria via Libië naar Italië. Volgens Rutte is de stroom alweer ruwweg een derde groter dan vorig jaar. Voorzitter Tusk beklaagt zich in een ongebruikelijke brief aan Hoge Buitenlandvertegenwoordiger Federica Mogherini over de stagnatie van dit beraad. Intussen wil de Commissie 35 miljoen € vrijmaken voor hulp aan Italië.

Al maanden probeert Mogherini met diverse Afrikaanse landen een akkoord te sluiten op basis van extra ontwikkelingsgeld in ruil voor gesloten grenzen. Maar dit beraad verloopt uiterst traag. Ministerraad EU en Europees Parlement werden het zojuist wel eens over een Europees Fonds voor Duurzame Ontwikkeling ten bate van investeringen in Afrikaanse landen met een budget van 3.35€ miljard euro. Doel is om hiermee tot € 44 miljard€ investeringen uit te lokken. Dit is een eerste stap om werkgelegenheid in Afrika te ontplooien zodat wegvluchten daar minder urgent wordt.

8. Rem op reddingsmissies
Begin juli heeft zwaar getroffen Italië aangekondigd alle buitenlandse boten met migranten beladen desnoods om te gaan leiden naar Malta, Spanje en Frankrijk. Maar die landen openen daarvoor hun havens niet. ‘Het openen van havens voor vluchtelingen lost niks op’, verklaarde minister Stef Blok (Veiligheid en Justitie) op 6 juli in de speciale Ministerraad EU in Estland. De ministers van andere landen zien dat ook zo, zo bleek daar.

Frans Timmermans hekelt de aanzuigende werking van NGO’s die met hun reddingsboten de mensensmokkelaars, ongewild natuurlijk, een handje toesteken. Volgens de Commissie gaat het niet om vluchtelingen maar om voornamelijk economische migranten die geen recht hebben op verblijf in enig land in Europa.

Inmiddels legt Italië ten einde raad de vele NGO’s opererend in de Middellandse Zee aan banden. Zij mogen niet meer in Libische wateren of aan het Libische strand vluchtelingen ophalen. Evenmin mogen zij nog via hun satelliettelefoon, sms of met lichtsignalen vluchtelingen naar hun veilige schepen lokken. De vraag is wel wie dit controleert. Overdracht van door de NGO’s opgepikte migranten aan marineschepen wordt verboden. Ten slotte moeten die NGO’s, bijvoorbeeld het Nederlandse Artsen Zonder Grenzen, hun eigen regering informeren over hun activiteiten.

9. Europa ‘militaire grootmacht’?
‘Wij moeten leren wereldpolitiek te denken en te bedrijven’, zegt voorzitter Juncker in een uitvoerig interview met het Duitse Der Spiegel van 10 juni. Hij reageerde op de groeiende afstandelijke houding van de Verenigde Staten. ‘Wat onze defensie betreft moet de EU naar een inzetbare eigen capaciteit’ zei voorzitter Antonio Tajani van het Europees Parlement tegen de Europese Raad.

Tusk noemt het besluit over te gaan tot permanente samenwerking op militair terrein dan ook ‘historisch’. Volgens Juncker, de drijvende kracht hierachter, geven de Europese landen ruwweg 40 procent uit aan defensie vergeleken met Amerika. Maar zij bereiken slechts

vijftien procent van de militaire stootkracht van dat land. Dat komt omdat elk Europees land vasthoudt aan zijn eigen wapensysteem. Volgens de Commissie wordt zodoende jaarlijks zeker 30 miljard € verspild.

De Europese Raad introduceert nu het begrip PESCO: Permanent Structured Cooperation met later opwaardering van de EU Battlegroups (gevechtsgroepen). Wat dat allemaal precies inhoud is nog de vraag. 'Het gaat mij niet om meer mannen met veel sterren. De inzet van strijdkrachten blijft in elk geval altijd een nationaal besluit', zo nuanceerde Rutte de Europese ambities.

Er komt vanaf 2021 een Europees Defensiefonds van jaarlijks 500 miljoen €, later oplopend naar 1,5 miljard. Het fonds kent twee poten: onderzoek/naar gezamenlijke militaire technologie, en ontwikkeling/aankoop van gezamenlijk militair materiaal. Landen die samenwerken krijgen Europese financiële steun. Nederland kent geen op defensie gerichte grootindustriële bedrijven. Premier Rutte wil dat kleinere MKB-bedrijven op dit terrein daarom ook een kans krijgen.

De Europese Raad spreekt van gezamenlijke projecten 'om de bestaande grote tekorten aan te vullen en de technologieën van de toekomst te ontwikkelen'. Alles zonder de Navo daarmee voor de voeten te lopen, zo benadrukte Rutte. In zijn commentaar wijst de gezaghebbende Frankfurter Allgemeine Zeitung van 7 juni op het gegeven dat tot op heden 'alleen Frankrijk als enige van de 27 EU landen een leger heeft met enige slagkracht'. Nationale diplomaten in Brussel hebben eveneens hun twijfels of het voorgaande echt tot resultaten gaat leiden.

10. Geen 'wilde vrijhandel'

De Europese Unie gaat de strijd aan met de 'wilde globalisering', de onbeperkte vrijhandel waarvan lager geschoolden hier vaak de lasten dragen. In mei had Commissievicevoorzitter Frans Timmermans al erkend 'dat de voordelen tussen de burgers niet eerlijk zijn verdeeld'. Het dogma van 'vrije handel' wil hij veranderen in 'eerlijke handel'. Rutte zit ook op die lijn, zo bleek bij de top.

Tegelijk gaat de Europese Raad praktijken als de fiscale fraude, staatssubsidies en sociale dumping aanpakken. De Europese leiders concluderen verder dat internationale 'handel en investeringen slechts vrij kunnen zijn als zij ook eerlijk zijn en alle partijen ten goede komen', aldus de conclusies. Dit doet wel aan uitlatingen van president Donald Trump denken.

De Commissie komt met een analyse van de investeringen vanuit derde landen, zoals China, in gevoelig strategische bedrijfstakken. Het mogelijke vervolg staat in een interview met Merkel in WirtschaftsWoche van 30 juni. Zij zegt dat internationale handel en investeringen altijd wederzijds voordeel moeten opleveren. 'Tegenover Chinese grote projecten hier moeten vergelijkbare investeringen in China staan', aldus de kanselier. Verder noemt zij de productie van microchips waar zij niet afhankelijk wil worden van producenten buiten Europa.

Haar uitlatingen weergalmen het protectionisme dat Macron als presidentskandidaat - in de beste Franse traditie – de kiezers beloofde. De Franse president stuurt aan op het weren van de goedkope arbeidskrachten uit Oost-Europa en het screenen van buitenlandse investeringen. Denk weer aan Chinese staatsbedrijven of aan Japanse of Amerikaanse bedrijfsconcentraties die Europese sleutelsectoren opkopen. Duitsland, Frankrijk en Italië hebben al in februari aangedrongen op maatregelen vanuit de EU. Nederland als liberaal handelsland staat hier wat huiverig tegenover en benadrukt onze nationale zelfstandigheid in deze.

11. Internetterrorisme aanpakken
De Europese Raad stond stil bij de recente terroristische aanslagen en de noodzaak daartegen nauwer samen te werken. Uniek is de oproep aan de betrokken bedrijven om 'nieuwe technologie en instrumenten te ontwikkelen waarmee inhoud die aanzet tot terroristische daden, beter automatisch kan worden opgespoord om vervolgens van het internet te worden verwijderd', ook via Facebook of Twitter. 'Dit moet zo nodig worden aangevuld met ter zake doende wetgevingsmaatregelen op EU-niveau', aldus de conclusies.

De Europese Raad roept verder 'er toe op werk te maken van de uitdagingen in verband met systemen die terroristen met elkaar laten communiceren op een voor de bevoegde autoriteiten ontoegankelijke manier, zoals eind-tot-eindencryptie, met behoud van de voordelen van die systemen voor de bescherming van de privacy, gegevens en communicatie'.

Zonder concreet antwoord passeerde in de Europese Raad ten slotte de vraag hoe online radicalisering van moslims tegen te gaan. Men mikt op beheersing van hun onderlinge financiële stromen, en op 'uitwisseling van informatie hierover tussen de diverse rechtshandhavers, bijvoorbeeld via interoperabiliteit van de databanken'.

12. Scenario´s voor de Brexit
'Tegen de verwachtingen in hebben de Britten de onderhandelingsagenda van de EU voor het Brexit onderhandelingsberaad toch geaccepteerd. Dit bewijst dat het karakter van die onderhandelingen is veranderd na de nederlaag van de Britse conservatieven. De onenigheid in het VK over de Brexit verzwakt de positie van prime minister Theresa May en het versterkt de 27 andere leiders'. Dat zegt Fabian Zuleeg, expert bij de Brusselse denktank EPC, na de eerste onderhandelingsronde EU27-VK van 19 juni.

Een harde of zachte Brexit is voorlopig de vraag. In het eerste geval wordt het VK weer een autonoom land dat na vertrek uit de EU een handelsakkoord met Europa zoekt, zoals Canada en Japan met succes doen. Bij een zachte Brexit blijft het VK onderdeel van ofwel de interne markt dan wel de douane–unie. 'Zo'n formule heeft onze sterke voorkeur', aldus Rutte in Brussel. 'Het curieuze is nu dat bij de huidige verdeeldheid in het Britse parlement daar noch voor een harde, noch voor een zachte Brexit een meerderheid te vinden is', aldus Zuleeg.

Britse media meldden op 3 en 4 juli dat oppositiepartij Labour en bovendien krachten binnen de regering het land willen aanhaken bij de EU douane-unie. In dat geval blijft de vrijhandel EU-VK intact, maar verliest Londen het recht om mee te beslissen over de inhoud van de regelingen. Als model wordt Turkije genoemd. Dat land heeft al tientallen jaren een douane-unie met Brussel. Het VK is dan niet verplicht de talloze Europese regelingen van de interne markt na te leven, noch om de Europese vrijheid van het personenverkeer te respecteren.

Voorlopig gaan de onderhandelingen over: de rechtspositie van de drie miljoen EU-burgers in het VK en de miljoen Britten permanent in de andere EU-landen; over de nog openstaande financiële verplichtingen van het VK en, ten slotte, hoe te vermijden dat Ierland en Noord-Ierland weer een fysieke grens moeten aanleggen.

Voor het verloop van het beraad zijn er drie scenario's. In het eerste lopen de onderhandelingen voorspoedig af. Waarna het EU-lidmaatschap op 20 maart 2019 eindigt en overgaat in een nieuwe relatie. Zo'n zachte Brexit is inmiddels minder waarschijnlijk, zeggen de insiders.

Tweede scenario is de harde Brexit waarbij de Britten per 20 maart 2019 de handen vrij hebben want hun lidmaatschap vervalt dan automatisch. Londen zal vervolgens als niet-EU-land een handelsakkoord zoeken met Brussel.

Het derde scenario is dat beide partijen een compromis zoeken net zolang tot zij zover zijn. Tegen 20 maart 2019 moeten de Europese Raad en de Britse eerste minister dan besluiten het beraad na die datum voort te zetten. Dat kan alleen unaniem en wellicht draait het daar toch op uit.

13. 'Vers geld' voor Europa
Het vertrek van de Britten slaat een krater in de begroting van de EU. Onlangs hun korting (de befaamde rebate) zijn de Britten zware financiële afdragers. Op een budget van circa 155 miljard € komt Brussel vanaf 2020 jaarlijks daardoor tien tot twaalf miljard tekort.

Bovendien is er vanaf 2021 jaarlijks minimaal tien miljard € extra nodig voor de genoemde beoogde defensie-uitgaven, voor verbeterde Schengengrenzen, de beoogde verdubbeling van het wetenschappelijk onderzoek en de toenemende lasten van de vluchtelingenstroom. Dat heeft de commissaris voor de begroting, de Duitser Günther Oettinger op 28 juni bekend gemaakt.

Ofwel de EU-landen gaan extra afdragen, wat Duitsland en Nederland als grote nettobetalers zeker weigeren, ofwel wordt gesneden in het uitgavenpatroon. Voor dat laatste denkt de Commissie aan de landbouwuitgaven. Maar bezuinigen daar zal het verwachte gat maar voor een deeltje vullen. De Commissie wil dat behalve de Britten, ook Duitsland, Nederland en Oostenrijk hun korting op de contributie verliezen. Verder suggereert de Commissie voortaan een claim te leggen op bepaalde belastingen. Bijvoorbeeld op de opbrengst van veilingen van uitstootrechten (emissiehandel).

Andere optie is om de burgers uit derde landen ten bate van de EU via hun visumaanvraag extra te gaan belasten. Ten slotte nog de gedachte om de landen in Oost-Europa, zolang die moslimvluchtelingen weigeren, financieel te bestraffen. Voor wie de Brussel kent zijn dit weinig realistische suggesties. En wel omdat zij de unanieme instemming vragen van alle 27 regeringen die er niet gauw zal komen.

De afzonderlijke hoofdsteden zijn onder druk van de EU al twee decennia bezig hun begroting via bezuinigingen in evenwicht te brengen, het ene land met meer succes dan het andere. Die optie 'bezuinigen' leeft in Brussel zélf echter niet, zo blijkt (opnieuw) uit de nota van de begrotingscommissaris. De Commissie vraagt om 'vers geld' wat neerkomt op zeven procent meer vanaf 2021. Welke regering in Europa zal met zoiets instemmen?

14. Gevecht om agentschappen
Wie mogen het Europees Geneesmiddelenagentschap en de Bankenautoriteit, samen meer dan duizend werknemers, overnemen van het VK? Dat wordt nog het meest onaangename debat na de zomervakantie. Liefst 23 landen, waaronder Nederland, staan te dringen. 'Dit mag geen straatgevecht worden', waarschuwt de Belgische eerste minister Charles Michel. Maar het staat nu al vast dat er 21 verliezers zullen zijn.

Zulke instellingen met hoog betaald personeel en bijbehorende technologie functioneren het best in een met het VK vergelijkbaar land, zoals Nederland. Probleem is echter dat de minst

ontwikkelde nieuwkomers Bulgarije, Roemenië, Kroatië, Slowakije en verder Cyprus nog geen enkel agentschap hebben. Tien jaar geleden is die landen zwart op wit voorrang beloofd zodra er weer wat te verdelen was.

Om pijnlijk getwist te vermijden kozen de leiders voor een procedure van maar liefst 23 kantjes tekst. Verder schuiven zij de hete aardappel door naar de Raad van Ministers. Die hakken dit najaar de knoop door op basis van een compromisvoorstel Tusk/Juncker. Die ministers gaan over de kandidaten stemmen, zo is afgesproken. Bevriende landen zullen elkaar helpen, net zoals bij het Europees Songfestival, is de verwachting.

Amsterdam wil het Geneesmiddelenagentschap binnen halen. Daar komen jaarlijks 65.000 bezoekers over de vloer wat leidt voor 30.000 hotelovernachtingen. Volgens een diplomaat is de kwestie een test voor de 27 EU-landen. Nu moet blijken of die het over de Brexit wel eens kunnen blijven. ‘Maar het gaat alweer alle kanten op’

15. Conclusie

Acht uiteenlopende toekomstige projecten en uitdagingen. Is ‘The Union’s Summer of Love’ aangebroken? Eerst moet nieuwe Frans/Duitse dynamiek het beraad in de hele EU nog op gang trekken. ‘Het is nog te vroeg om te denken dat het Europese doemdenken en de ellende van de Brexit voorbij zijn’, waarschuwde premier Rutte in Brussel. ‘Ik hoop en verwacht dat het president Macron lukt Frankrijk bijvoorbeeld zijn arbeidswetgeving te hervormen. Want dat moet nu eerst gebeuren. Verder moeten de Italianen zich aansluiten en hun 140 procent staatsschuld omlaag zien te krijgen’.

Europa komt pas op gang met naast Duitsland ook Frankrijk en Italië als locomotieven. In Angelsaksisch taal zijn dit nu de ‘swing states’, de landen die het lot van de eurozone bepalen. Bovenstaand Europese Investeringsfonds of een apart budget voor de eurozone kunnen positief uitwerken. Zo’n doorbraak komt er als Merkel en Macron daarover een ingenieus compromis bedenken. Pas dan komt een ‘Europese Renaissance’ in beeld.

In Brussel keerden de jaren 2007-2012 terug toen kanselier Merkel en president Sarkozy daar soms als ‘Merkozy’ optraden. Ziehier, hoe Macron en Merkel de media gezamenlijk informeren. Iedere nationale leider doet dat anders afzonderlijk in de marge van de Europese Raad. De media spreken al van ‘Merkron’ en ‘Mecron’.

Juncker's 'State of the Union': tóch optimisme

28 augustus 2017

De hemel boven Europa is opgeklaard als Commissie-'president' Juncker op 13 september 2017 zijn State of the Union afsteekt. Frankrijk en Duitsland bepalen de koers en de politiek daar spoort plotseling prima met die van 'Brussel'. Bovendien is het economisch volop zomer in Europa.

Een jaar geleden nog voorzag Juncker een dodelijke 'existentiële crisis' voor de EU. Die is intussen overgewaaid. Want Angela Merkel blijft in Berlijn de vertrouwenwekkende superervaren kanselier. Parijs belooft met president Emmanuel Macron, een 'geestelijke zoon van Juncker', vernieuwing.

Macron wil naar een Europese defensie. Hij wil (typisch Frans) protectionisme. Dus controle op de investeringen hier vanuit China. Bovendien de invoer van goederen vanuit China beperken evenals de goedkope arbeid uit Oost-Europa. Macron bepleit een Eurozone met een budget en een Europees investeringsplan ten bate van de zwakke eurolanden. Dat zijn allemaal – vaak elders in de EU omstreden - Commissieplannen. Cruciaal is het dat Macron als eerste Franse president Duitse zuinigheid voorstaat bij de overheid.

1. Wie is de baas?
Sinds 2010 opent de Commissievoorzitter na de zomervakantie in Straatsburg het werkjaar met een overzicht van wat is bereikt en de planning voor de toekomst. Inzet is het programma van de Commissie en het Europees Parlement. Na de rede volgt uiteraard debat. Waarna de Commissievoorzitter het programma 2018 neerlegt in een nota voor de (halfjaarlijks roulerende) voorzitter van de Raad van Europese Ministers, momenteel Estland.

Zo wordt de schijn opgehouden alsof de Europese Commissie de initiërende instelling is met het Europees Parlement en de Raad van Ministers als de besluitnemers. In werkelijkheid deelt de Europese Raad onder leiding van Donald Tusk de lakens uit. Juncker is lid van die Raad, zij het zonder stemrecht. Het Europees Parlement daarentegen heeft geen greep op die Europese Raad. Tusk brengt in Straatsburg wel verslag uit van iedere top, maar legt uitdrukkelijk geen verantwoording af aan het Europees Parlement.

2. Komisch toneel
Overigens doet dat na-apen vanuit Brussel van de VS, met hun prestigieuze State of the Union van de Amerikaanse president voor het Congress, enigszins komisch aan. Europa heeft zelfs twee 'presidenten' (Europese Commissie en Europese Raad), maar geen echte die gekozen is. Zo is ook het Europees Parlement geen echt parlement omdat er geen Europese regering bestaat om te controleren.

Wordt het in Straatsburg een hartelijk treffen van Jean-Claude Juncker met het Parlement? Bij zijn laatste bezoek in juli noemde hij het 'een zeer belachelijke instelling' (very ridiculous). Hij was woedend om in Straatsburg voor een lege zaal te moeten verschijnen. 97% van de parlementariërs spijbelde die dag.

3. Oogstjaar 2018 nadert
2018 wordt het oogstjaar voor de Commissie die het jaar daarop vertrekt. Juncker is geen kandidaat voor een tweede termijn, zegt hij. Zijn vorige 'State' stond in het teken van de

onmacht van de EU door onder andere de euroscepsis. ‘Onze Europese Unie verkeert in een existentiële crisis’, aldus Juncker. In 2015 was zijn invalshoek nog wat meer typisch Juncker, dus ironisch-sarcastisch: ‘Er zit niet genoeg Unie in dit Europa’. Zó pessimistisch zal hij deze keer dus niet zijn.

Een reeks regeringsleiders, waaronder zeker Mark Rutte, zit overigens niet te wachten op initiatieven die de overheidsuitgaven weer opstuwen, zoals het genoemde investeringsplan en de EU-defensieplannen, laat staan op Frans protectionisme. Om deze aarzeling te dempen draait de Commissie de rollen om. Zij presenteerde een Witboek met vijf opties voor de toekomst. Daaruit mogen de regeringen zelf kiezen. Curieus detail: zie hoe de Commissie haar afhankelijkheid van de Europese Raad hiermee etaleert.

4. Vijf routes naar Europa

1. Status quo, ofwel met vallen en opstaan, ambitieus voortwerken zoals het al jaren gaat;
2. Alles gooien op de interne markt en de werkgelegenheid. Wat de Britten wilden en premier Rutte eveneens sterk aanspreekt;
3. Een voorhoede vormen van de landen die met bijvoorbeeld defensie, binnenlandse veiligheid, uniforme belastingen en sociaal beleid voorop gaan;
4. Minder onder handen nemen en tegelijk sneller en effectiever werken;
5. Véél meer Europa. De regeringen brengen over de hele linie meer financiën en bevoegdheden naar Brussel.

Vast staat dat Europa te verdeeld is om een keuze te maken. De Europese Raad heeft intussen al vier keer vergaderd maar steeds zonder dat Witboek aan te snijden. In december gaat dat alsnog gebeuren.

5. Vijf grote problemen

Europa worstelt met vijf enorme problemen:

- de vluchtelingenstroom die Europa bovendien inmiddels politiek versplintert;
- het aanhoudend moslimterrorisme;
- de Brexit-vechtscheiding die bovendien een gat van jaarlijks tien miljard slaat in de EU-begroting;
- het zwakke optreden als EU tegenover de VS, Rusland, Turkije, China, etc.;
- de eurokritische burgerij.

De euroscepsis maakt regeringsleiders als Rutte kopschuw tegenover ‘meer Europa’ via Macron en Juncker. De impopulariteit van de EU daar belet het de Commissie bovendien om op te treden tegen zuidelijke landen met ontoelaatbare tekorten.

Verder stoort het de Commissievoorzitter enorm dat de EU langs de randen afbrokkelt. Het VK stapt er uit en de Visegrad-landen (Hongarije, Polen, Slowakije, Tsjechië) weigeren om in de EU-Raad plechtig genomen besluiten uit te voeren. Dat is eerder nooit gebeurd. ‘Daardoor is de EU niet langer een ‘rule-based’ systeem’ zo klaagt Juncker. ‘Onze geloofwaardigheid staat nu op het spel’.

6. Conclusie

Het zou logisch zijn als Juncker aanknoopt bij optie 1 van zijn Witboek. Met vallen en opstaan gezamenlijk doorgaan met Europa, net zoals al tientallen jaren voorheen. Zie mijn analyse in De Hofvijver van mei 2017: Grote problemen weet Europa altijd op te lossen, die aantoont dat dit niet slecht heeft gewerkt. Dit is de enige route waarover de nationale leiders

het wel eens worden. Met zijn stokpaardje ‘flexibiliteit’ kan Juncker tegelijk de indruk wekken de andere opties deels met optie 1 te gaan verweven.

Voor het Europees Parlement telt bovendien dat de toon van Juncker’s plechtige toespraak optimistischer zal zijn dan tevoren. Dankzij Frankrijk en Duitsland; de overal aantrekkende economie en een volgens een recente peiling wat afgenomen euroscepsis. Zo komt het toch nog goed tussen voorzitter Juncker en zijn ‘belachelijke’ parlement.

Wakker worden van Europa laat nog op zich wachten

10 oktober 2017

President Macron en Commissievoorzitter Juncker willen véél meer Europa. Dus een Europese minister van Financiën met een budget voor de zwakkere eurolanden; een parlement voor de eurozone; een Europees interventieleger; een Openbaar Ministerie tegen terrorisme en fraude, uniforme asielregels, een belasting op bedrijven zoals Google en een Europese identiteitskaart.

Prime Minister May wil de onderhandelingen over het vertrek van het Verenigd Koninkrijk nu echt starten, zegt zij. Om diverse redenen –waarvan er hierna een handvol volgen - krijgen Macron, Juncker noch May voorlopig hun zin.

1. Nationale leiders oneens
´Er zaten 29 leiders rond de tafel en zij koesterden minstens 30 verschillende ideeën over hoe het verder moet met Europa´. Aldus de reporters van Politico na afloop van de recente Europese Raad. Vier uur discussieerden de leiders na introducties van Juncker, Macron en Merkel. Daarna togen zij naar een concert van Sting, 'one of the world's best-selling music artists'.

De kanselier had haar verhaal overigens al vóór de vergadering voor journalisten afgestoken. Merkel staat ´uitdrukkelijk positief´ tegenover de plannen van Macron, zonder nadere details te geven. De genoemde meningsverschillen bleven deze keer binnenshuis. Dat komt omdat de Top van Tallinn van 28 september (nu Estland dit halfjaar de Europese Ministerraad voorzit) puur informeel was. Dat wil zeggen: geen conclusies, laat staan afspraken.

'Brexit-premier´ May was eveneens genodigd, hoewel dat bij informeel beraad geen vaste regel meer is. Via een strakke leiding voorkwam voorzitter Donald Tusk dat May haar wensen anderen ging opdringen. Hun economische belangen tegenover het VK lopen ver uiteen. Londen p

robeert via het zaaien van verdeeldheid sterker te komen staan. 'Alleen als wij het als 27 maar eens blijven, blijven wij die Britten de baas', zegt een insider in dit beraad.

2. Top doet loze beloften
'Europa moet zijn achterstand in de digitale race inlopen. Daarom hebben de EU-regeringsleiders toegezegd de digitale interne markt eind volgend jaar te hebben voltooid´, zei premier Jüri Ratas van Estland, aldus het ANP na de Europese Raad. Het gaat onder meer om het wegnemen van obstakels voor supersnel 5G-internet en meer mogelijkheden voor grensoverschrijdend digitaal winkelen. ´De toezegging is niet nieuw. Op tien eerdere toppen hebben de Europese leiders dit afgelopen jaren al eerder plechtig beloofd´, zo nuanceerde voorzitter Juncker. Hij vroeg nu er eindelijk werk van te maken.

Vergelijkbare herhaalde loze beloften doet de Europese Raad vaker, bijvoorbeeld over een Europees energiebeleid. Ook daar blokkeren regeringen de voortgang al jaren. Dit bijvoorbeeld omdat hun eigen industrie of handel anders in de knel komt. Tallinn bevestigde dat Europa nu eenmaal werkt op het tempo van de traagst meewerkende regering(en).

Zo willen negentien EU-landen hoogtechnologische bedrijven (zoals Google) die hier veel verdienen maar weinig belasting betalen, een speciale belasting opleggen. De rest, waaronder Nederland, is daartegen of aarzelt sterk. Voor iedere belastingafspraak is unanimiteit vereist.

3. Duits-Franse locomotief?
De wat tegenvallende score van de Duitse kanselier bij de recente verkiezingen betekent dat een nieuwe coalitie nog maanden kan uitblijven. Eerst moet de verslagen Beierse CSU, aanhangsel van de CDU, die de kanselier maandenlang tevergeefs voor dit slechte resultaat had gewaarschuwd, gepaaid worden. Dat kan via voortaan een limiet van maximaal 200.000 vluchtelingen jaarlijks.

Maar dat valt niet te verteren voor de Groenen, noch voor de liberale FDP als toekomstige regeringspartners. Het is nauwelijks voorstelbaar dat de leider van de CSU, Horst Seehofer, die als gevolg van het ontbreken van genoemde Obergrenze de verkiezingen heeft verloren, nu wéér zijn zin niet krijgt. Dan moet hij wel aftreden. Merkel heeft er al op gezinspeeld dat het nemen van deze hobbel nog wat tijd gaat kosten.

‘Vriendelijk gezegd is Merkel’s twijfelachtige verkiezingszege slecht nieuws voor president Macron. Zijn hoopgevende visie op Europa hangt ineens min of meer in de lucht. De Duitse kanselier krijgt het thuis druk met de groeiende oppositie van uiterst rechts en links. Zij zal haar beleid, bijvoorbeeld bij migratie, moeten temperen. Wellicht gaan de onderhandelingen over een nieuwe regering nog lang aanslepen.

Dat remt de kanselier af op het vlak van Europa’. Aldus de Europese vroegere topdiplomaat Pierre Vimont. Hij was van 2010 tot 2015 secretaris-generaal van de Europese Commissie voor Buitenlandse Politiek en daarvoor de Franse ambassadeur in Washington DC.

Een Duitse ‘Jamaica-coalitie’ (vanwege de kleuren van die nationale vlag) brengt wellicht een groene bewindsman van Turkse origine op Buitenlandse Zaken. Verder wordt Wolfgang Schäuble op Financiën dan vervangen door een FDP-er. Die accepteert evenmin als zijn zuinige voorganger een fonds voor eurolanden met voortdurend forse financiële tekorten.

‘Macron mag gedurfde plannen lanceren, maar kanselier Merkel blijft de baas’, zo betoogt commentator Wolfgang Münchau in de Financial Times van 2 oktober. Hij wijst op haar commentaar dat ‘Duitsland met voorstellen komt voor de eurozone’. Dus niet Duitsland samen met Frankrijk. Verder moet Parijs nog leren leven met een genoemde gecompliceerde Duitse coalitie, wat alwéér tijdrovend uitpakt.

4. Rutte sceptisch over Macron
Premier Mark Rutte kan zich vinden in veel ideeën die de Franse president Emmanuel Macron in zijn ‘mooie rede’ van 26 september presenteerde. Maar een Europese minister van Financiën ziet Rutte niet zitten zolang onduidelijk is wat zo iemand voor bevoegdheden krijgt. En een Europees leger wil volgens hem geen enkele lidstaat. ‘Laten wij geen olifant beloven en later met een klein muisje aankomen’, zei Rutte in Tallinn tegen het ANP. Dit is overigens zijn standaardantwoord. In maart in Rome zei Rutte hetzelfde.

Macron wil al in juni volgend jaar besluiten nemen, maar Rutte denkt aan een jaar tot anderhalf jaar om het denkwerk af te ronden. Hij betoogde (alweer) dat het beter is om eerst oude afspraken over asiel, migratie en de economie werkelijk uit te voeren. Veel regeringen

hervormen economisch nog onvoldoende. Frankrijk is volgens Rutte op de goede weg, met onder meer modernisering van de arbeidsmarkt.

5. Diverse Brexit struikelblokken
Na een halfjaar touwtrekken zit het beraad over de Brexit muurvast. Groot probleem is de verdeeldheid binnen de Britse regering. Toch is intussen wel wat bereikt. May accepteert intussen een twee jaar durende overgangsperiode. Nadat op 29 maart 2019 het EU-lidmaatschap eindigt, wordt dan de scheiding voor het oog van de Britse en continentale burgers, boeren en buitenlui in twee jaar uit onderhandeld.

Na lang tegenstribbelen erkent May bovendien dat het VK nog een rekening heeft te vereffenen met de EU wegens lopende verplichtingen. Zij noemde 20 miljard euro, in Brussel denkt men aan ruwweg 50 miljard. Daar zit een gecompliceerde berekeningsmethode onder. Gedacht wordt aan het uitsmeren van de betaling over een reeks van jaren. Maar over al deze technische punten willen de Britse onderhandelaars zelfs nog niet eens praten.

Conflictueus is de positie van de burgers van de EU gevestigd in het Verenigd Koninkrijk. May heeft beloofd een eind te maken aan de rechtsbevoegdheid van het Hof van Justitie waaraan haar volk vandaag ondergeschikt is. Okay, maar de EU wil dan wel garanties voor haar circa drie miljoen burgers woonachtig in het VK. Daarvoor moet een oplossing komen, bijvoorbeeld een nieuw EU/VK Hof van Justitie. Zojuist heeft het Europees Parlement gezegd dat zekerstelling van de rechten van onze burgers in het VK een breekpunt is.

6. Terugkeer van grensslagbomen
Hoe te vermijden dat tussen EU-land Ierland en Noord-Ierland als deel van het VK weer een grens met slagbomen komt? Dat moet zodra over anderhalf jaar de Britse toegang tot de Europese markt eindigt. De Ierse douanedienst rapporteert dat dagelijks 13.000 vrachtwagens met goederen daar nu zonder enige belemmering passeren. Dat varieert van vlees en computers tot zuivelproducten en Guinnes. Volgens dit regeringsrapport is het echt onmogelijk het VK uit de EU stapt zonder daar grensversperringen op te richten.

Guy Verhofstadt is de medeonderhandelaar namens het Europees Parlement. Hij denkt er over Noord-Ierland na de scheiding in de douane-unie en de interne markt te laten. Het de vraag of zo’n simpele aanpak uitvoerbaar is. Tussen het VK en Ierland lopen op twaalf andere terreinen samenwerkingsovereenkomsten die op de helling gaan. Ook daarover wordt nog niet eens onderhandeld.

7. Brexit als nachtmerrie
Over de bovenstaande agendapunten moest volgens de EU-27 deze maand ‘voldoende vooruitgang naar overeenstemming bestaan’. Dan zou de Europese Raad haar onderhandelaar, de Fransman Michiel Barnier, toestemming geven het beraad te starten over de toekomstige handelsrelatie met het VK.

Bij gebrek aan voortgang blijft dat besluit dit najaar uit. Afwachten dus of de Britten alsnog gaan bewegen vooral op de financiële kwestie. In dat geval zouden de Europese leiders in december een volgende fase in het beraad kunnen aankondigen. ‘Maar waarschijnlijk is dat niet zolang aan Britse kant de politieke sturing ontbreekt’, voorspelt een onderhandelaar.

Intussen verslechtert het klimaat doordat de hakkelende PM May meer en meer gezag verliest. Bovendien hebben kanselier Merkel en president Macron – zie hierboven - voorlopig andere

prioriteiten. Zodat de Brexit –let wel vooral voor de Britten- dreigt uit te lopen op een nachtmerrie.

‘Het Verenigd Koninkrijk is economisch sterk afhankelijk van de EU. Maar het omgekeerde is nauwelijks het geval’. Aldus wreef Herman Van Rompuy, de vroegere EU-president, via de BBC op 7 september nog wat zout in wonde. Britse media meldden op 10 oktober dat de regering daar zelfs al rekening houdt met een "no-deal" Brexit. Dan komt het VK vanaf voorjaar 2019 qua handelstarieven etc. onder de regels van de WTO.

8. Catalonië verontrust Europa
Alom hebben de media op 2 oktober het bloedige geweld veroordeeld van de Spaanse politiemacht tegen de kiezers in Catalonië. Neem de Frankfurter Allgemeine Zeitung van die dag. Die beschrijft de Spaanse minister-president Rajoy met zijn neerslaan van honderden kiezers als ‘de beste propagandist die de Catalaanse nationalisten zich maar kunnen wensen’.

De Commissie staat altijd klaar om via vicevoorzitter Frans Timmermans Turkije, Hongarije, Polen, Rusland wegens rechtstatelijk gedrag te veroordelen, hoewel het daar toch lang niet zó wild toegaat. Nu zweeg Brussel dagenlang omdat het referendum buitenwettelijk was.

Echter heeft ‘de regering van een EU-land gewapende politie laten inbeuken op haar burgers, die ongewapend met hun handen omhoog stonden en enkel wilden stemmen’, aldus het commentaar van de Vlaamse kwaliteitskrant DE TIJD van 3 oktober. Gevat was de Poolse krant Rzeczpospolita die zich herinnerde hoe voorzitter Juncker de premier van Schotland letterlijk in de armen sloot toen daar een afscheuren van het VK aan de orde was. Tenslotte kwam er een verklaring waarin geweld als instrument van politiek door de Commissie wordt afgewezen.

Catalonië staat niet alleen. Neem Vlaanderen. De grootste partij daar is de nationalistische NVA. Zij verkreeg in het Belgische regeerakkoord de voetnoot dat het afscheiden van Schotland of Catalonië acceptabel is, ‘mits langs wettelijke weg’. De EU heeft er kortom een probleem bij heeft: hoe te reageren op grote regio met een eigen identiteit die zich willen afscheiden?

9. Groeiende invloed nationalisten
De invloed van de nationalistische partijen is een extra reden waarom het afwachten is of Europa werkelijk hervormt. Wie Euroscepticism intikt ziet bijvoorbeeld op Wikipedia hoe breed dit verschijnsel vandaag wel is. Het overlapt Europa van Finland tot Bulgarije en van Denemarken tot Griekenland.

Anti-EU partij Alternative für Deutschland kreeg ruwweg evenveel aanhang als Geert Wilders´ PVV. Nationalistische partijen zitten achter weinig knoppen. Niettemin beperken zij met hun ideeën de actieradius van de regeringen, de Commissie, het Europees Parlement en beslist ook de Europese Raad.

10. Europees stappenplan (1)
Gezien het voorgaande is het terecht dat de staatshoofden en regeringsleiders in Tallinn tot een stappenplan besloten. Meer zit er volgens voorzitter Tusk niet in. Wie de film van de Europese Raad terugdraait ziet dat in Tallinn eigenlijk niets gebeurd is. Want bij de Europese Raad van Bratislava in september vorig jaar is een vrijwel gelijkluidend stappenplan aangenomen.

De actiepunten van 2016 zijn zelfs toen al weer overgeschreven. ‘De Europese Raad kon overeenstemming bereiken door eerder gemaakte afspraken te bevestigen en een reeks goede voornemens op te schrijven’, zo staat in onze analyse van die top in Bratislava op deze website (14 oktober 2016).

Het kwam toen al neer op regulering van de migratie; betere (Schengen) grensbewaking, de strijd tegen radicalisering richting terrorisme onder moslims en een sterkere eurozone. Sindsdien is op deze terreinen –afgezien van de intussen sterk verbeterde Europese (zuidelijke) Grens en Kustwacht - weinig veranderd.

11. Europees stappenplan (2)
Het is daarom wel enigszins te raden wat Tusk komende weken aan projecten op tafel gaat leggen. Daarbij streeft hij naar een pakket waarover consensus ontstaat. Denkbaar is een terugvaloptie waaraan niet alle partners meedoen.

Een eerste stap naar een Europees defensiestelsel;
- Beheersing van de migratie via beter afsluiten van de aanvoerroutes, vooral die uit Afrika. Verder maatregelen om migranten te laten terugkeren;
- Maatregelen tegen het terrorisme van geradicaliseerde Moslims;
- Al te vrije internationale handel beperken, vooral tegenover China. Wegens hun tegengestelde belangen denken de regeringen daarover overigens verdeeld;
- Versterking van de euro via een routekaart naar een Europees Monetair Fonds, naast het mondiale IMF. Dit project holt wel de (toch al beperkte) invloed van de Commissie op de europolitiek uit;
- Mogelijk heropening van het debat over het aanhaken bij de EU van de reeks landen op de Westelijke Balkan.

12. Conclusie
Een Brusselse diplomaat verwacht een ambitieus stappenplan voor komend anderhalf jaar. Op 30 maart 2019 zouden de Europese leiders dat project dan omarmen. Dat is daags nadat het EU-lidmaatschap van het Verenigd Koninkrijk is vervallen. Om het weinig meegaande Europese oosten te paaien vergaderen de leiders dan in de Roemeense hoofdstad Boekarest.

Na de verkiezingen voor een nieuw Europees Parlement van voorjaar 2019 treedt dat najaar een nieuwe Commissie aan en een opvolger van voorzitter Tusk. Vervolgens kunnen die allemaal in 2020 volop los gaan. Dan wordt Duitsland voorzitter van de Europese Ministerraad.

Intussen zal de ‘existentiële crisis’ overwaaien waarin de EU vorig jaar zat. Belangrijk is de komst van een pro-EU president in Frankrijk die gemaakte afspraken echt wil naleven, een novum. Verbetert de sfeer tussen de nationale leiders nu de regeling afloopt van opgelegde vluchtelingenquota? De Visegrad-landen blokkeren dat systeem, zoals bekend. Een impuls voor soepeler overleg komt ten slotte van de recente economische opleving in Europa.

Na het onverwachte besluit tot een Brexit was het kanselier Merkel die destijds plots een pauze afkondigde (onze analyse hieronder van 6 juli 2016). Had Merkel de recente verkiezingen glansrijk gewonnen, dan was Europa wakker geschud op basis van binnenkort een Duits-Frans akkoord. Nu echter blijft het daarop nog even wachten.

Meer toppen: waarom Tusk nu Van Rompuy kopieert

27 oktober 2017

Europa gaat haar uitdagingen te lijf met meer topconferenties en deadlines. Leiders die dwarsliggen komen voortaan aan de schandpaal. Dat zal ze leren, zo is de bedoeling. De Europese Raad vergadert bovendien meer buiten Brussel in Gotenburg, Sofia, Wenen en in Roemenië, aldus de nieuwe Leaders' Agenda.

Heftig was het debat in de oktobersessie over Turkije. Sommige leiders willen de subsidiekraan dichtdraaien. Anderen vrezen dat president Erdogan dan de vluchtelingenstroom heropent.

Evenmin viel een besluit over het beraad met het vertrekkende Verenigd Koninkrijk. De Europese Raad wil nu eerst ´concrete voorstellen´ van Londen over de financiële afwikkeling.

1. Beslissingen die uitblijven
Voortaan meer Europese toppen. En: de Britten moeten véél meer betalen willen zij fatsoenlijk vertrekken. Gedurende twee dagen beraad kwam de Europese Raad in de herfsttop tot geen andere besluiten. De hete aardappel ´lastenverdeling vluchtelingen´ bleef weer liggen. Ook de brandende kwestie Turkije blijft onbeantwoord.

Europa worstelt er mee dat Commissievoorstellen vaak in de besluitvormende Raad van Ministers en/of het Europees Parlement komen vast te zitten. Denk aan het migratiebeleid (ondanks de migrantenstroom), aan nieuwe handelsverdragen (na het conflict vorig jaar over Canada), de beoogde digitale EU (waar commissaris Kroes destijds al geen beweging in kreeg), de onvoltooide bankenunie (handicap van de eurozone), aan energiebeleid (hoewel meermalen plechtig beloofd), het ontbreken van sociale politiek (wat linkse politici al jaren ergert) en het langs elkaar werken van de landen bij dure aankopen voor defensie.

2. Nieuwe Leaders' Agenda
Officieel vergadert de Europese Raad jaarlijks vier keer. Dat is in overeenstemming met de Europese verdragen. Tijdens de eurocrises verdubbelde dat tempo. De leiders gaan nu tijdens twaalf toppen knopen doorhakken, allemaal voor véél meer Europa. Ze gaan bovendien buiten Brussel vergaderen, zoals de Europese Raad vóór al vaak 2004 deed.

Voorzitter Donald Tusk kopieert zo doende wat zijn eminente voorganger Van Rompuy op zijn eerste vergadering, 11 februari 2010 tevergeefs voorstelde: ruwweg maandelijks vergaderen. De grote landen, Frankrijk voorop, waren destijds voor. Nederland en andere kleinere landen waren tegen. Meer toppen betekenen dat zij meer Frans-Duits voorgebakken besluiten moeten slikken.

Kleinere landen spelen de bal liever via de Europese Commissie waar zij wel volop meedraaien. Toch is deze keer hun traditionele verzet uitgebleven. Mogelijk verwachten leiders vandaag Duits-Franse compromissen als alibi om thuis concessies te kunnen doen.

De ´Leaders´ Agenda' (nooit eerder lanceerde de Europese Raad zoiets) legt de íntentie vast sneller knopen door te hakken. Blijft dat in de lagere Raad van Ministers uit, dan gaat de kwestie voortaan naar de Europese Raad. Daar presenteert Tusk per Decision Note gedetailleerd het meningsverschil, zo mogelijk met een compromisvoorstel. Het is de

bedoeling dan man en paard te noemen. Dus om de leiders van de weigerachtige landen op hun dwarsliggerij aan te spreken. Dat laatste is helemaal nieuw.

3. Waarom zo'n agenda?
Twee bewegingen spelen hier op de achtergrond: het ongeduld van de Franse president Macron en Commissievoorzitter Juncker en anderzijds het buitenspel raken van Tusk als voorzitter. De eerste twee hebben veel meer Europa beloofd en zij willen nu leveren. Hun kompaan Tusk dreigde intussen uit het strijdperk te verdwijnen. Je moet héél ver terug om zijn laatste klapper als voorzitter op te sporen.

Anderhalf jaar geleden bracht Tusk het politiek gevoelige akkoord tot stand met de Britse premier Cameron opdat het Verenigd Koninkrijk lid zou blijven. Dat dit laatste toch mis liep valt Tusk niet aan te rekenen. Vergeleken met Van Rompuy staat de Pool qua scoring nog ver achter. Tusk is in 2019 niet herbenoembaar en hem resten nog maar anderhalf jaar. Hij moest daarom een list bedenken die spoort met Macron en Juncker. Dat is de Leaders´ Agenda.

Deze agenda, nu geaccordeerd door de Europese Raad, is een marathon van minimaal twaalf topconferenties. Dat getal kan nog toenemen via extra informele toppen. Omdat dit niet valt te plannen zijn de brexit en buitenlandse politiek weggelaten. Opvallend wel dat noch de ambitieuze voorstellen van president Macron (rede in de Sorbonne), noch die van voorzitter Juncker (State of the Union) in deze planning staan. Denk dan bijvoorbeeld aan bij meerderheid van stemmen belastingmaatregelen nemen voor de héle EU, of de komst van een Europese Minister van Financiën. Wellicht komen Macron en kanselier Merkel volgend jaar nog met een gezamenlijk aanhangsel.

Leaders´ Agenda: stap voor stap tegen het euroscepticisme

1. 17 november 2017. Extra Europese Raad in Gotenburg met als inzet een sociaal Europa met volledige werkgelegenheid
2. 14 en 15 december 2017. Aanmelding landen die meedoen aan PESCO (samenwerking bij defensie); gezamenlijk migratiestelsel; Eurotop over voltooien Bankenunie
3. 23 februari 2018. Europees Parlement na de Brexit van 751 naar 700 leden?; prioriteiten financiering EU na 2020
4. 22 en 23 maart 2018. Knelpunten interne markt; actie tegen valse concurrenten (China); regeling e-commerce, copyright en vrij verkeer van niet-persoonsgebonden data; fiscaal belasten van giganten als Google en Apple; wetenschappelijk onderzoek en innovatie
5. 17 mei 2018. Sofia. Top met de toekomstige EU-landen gelegen op de Westelijke Balkan, inclusief de migratieproblemen daar
6. 28 en 29 juni 2018. Hervorming EMU ter versterking euro; akkoord asiel, migratie en terugkeerstelsel; besluit ledental Europees Parlement; balans Leaders´ Agenda tot dan toe
7. september 2018. Wenen. Bewaking buitengrenzen EU; oprichting Agentschap Cyberveiligheid; voorkomen radicalisering moslims
8. 18 en 19 oktober 2018. Veiligheid binnen de Unie; migratie; andere handelsovereenkomsten nu Amerika afvalt
9. 13 en 14 december 2018. Knelpunten interne markt en financiering Unie vanaf 2020
10. 21 en 22 maart 2019. Economische problemen en verbetering EMU
11. 9 mei 2019. Sibiu. Balansopname Leaders´ Agenda en voorbereiden Strategische Agenda Europese Raad 2019-2024
12. 20 en 21 juni 2019. Start beraad financiering EU 2020-2024; akkoord Strategische Agenda; benoeming voorzitters Commissie en Europese Raad

4. Gaat dit werken?
Gaat deze aanpak werken? Komt de besluitvorming in beweging via dwarsliggers aan de schandpaal? Leert de Europese geschiedenis niet dat regeringen zich nooit laten dwingen? Geen enkele regeringsleider kan toch uit Brussel komen met maatregelen waar zijn parlement en burgerij tegen zijn! Zal het op tafel leggen van zoveel omstreden plannen de nationale leiders - gezien hun uiteenlopende belangen - niet snel verdelen? Zie daarover ook onze vorige analyse. Ten slotte: willen de kiezers vandaag wel veel méér Europa?

Recent voorbeeld: de vier Visegrad-landen. Zij weigerden botweg het meerderheidsbesluit van de regeringen en het Europees Parlement tot opgelegde quotering van personen afkomstig uit Islamlanden. Zelfs een arrest van het EU-Hof bracht die landen niet op andere gedachten.

Rond de millenniumwisseling koos de Europese Raad een vergelijkbare route. Glunderend van tevredenheid bracht staatssecretaris van Europese Zaken, Dick Benschop, tijdens de Europese Raad de journalisten het nieuws. 'Naming en shaming' (aan de schandpaal nagelen) was voortaan het lot van de dwarsliggers. Premier Wim Kok, zo bleek later die dag, geloofde er helemaal in. Maar ´naming en shaming´ is nooit praktijk geworden. Zelfs niet één keertje. Die regeringsleiders hebben állemaal boter op hun hoofd. Zij beseften al snel: 'vandaag gij, maar morgen ik, dus doe ik het toch maar niet´.

Bovendien is er vandaag een extra obstakel. Tot 2009 konden de leiders een compromis sluiten en dit opleggen aan de lagere Europese Ministerraad. Sinds het Verdrag van Lissabon heeft het Europees Parlement echter medebeslissingsrecht. Daar hebben ze echt geen boodschap aan de Europese Raad, zo leert de ervaring.

5. Naar meer kopgroepen
Reken maar dat de oudere adviseurs van Tusk zich die mislukte ´naming and shaming´ nog wel herinneren. Daarom heeft de voorzitter iets achter de hand. Wanneer leiders blijven dwarsliggen kan men ze gaan overstemmen, dus juridisch dwingen mee te doen. Omdat veel besluiten om unanimiteit vragen zal dat echter niet vaak lukken. Zie bovendien hoe de Visegrad-groep dit stemmen met succes saboteerde.

Ten slotte vond Tusk nog een ander achterpoortje. Wanneer landen blijven weigeren maakt de Europese Raad een regeling met alleen de voorstanders. Die optie van een kopgroep (officieel ´versterkte samenwerking´) bestaat al een kwart eeuw. Maar ze is heel zeldzaam gebruikt, wat eveneens te denken geeft.

Toch een Nederlands voorbeeld. De Tweede Kamer was altijd mordicus tegen de oprichting van een Europees Openbaar Ministerie. Dit wegens verlies van onze soevereiniteit. Zo'n OM is volgens veel andere landen nodig ter bestrijding van fraude met Europees geld. Nederland gaat liever zelf achter die fraudes aan.

De voorstanders gooiden het dan in de Europese Raad van Ministers op de creatie van een kopgroep. En jawel, omdat Nederland als Europees fraudebestrijder dan afvalt, draait Rutte III binnenkort bij. Nederland sluit zich te elfder ure alsnog aan bij de kopgroep van 20 (van de 28 landen); wij moesten eigenlijk wel.

6. Wachten op Berlijn
Er zijn nog andere krachten die de Leaders´ Agenda stimuleren. Bij de Brusselse denktank European Policy Centre (EPC) wijst directeur Janis Emmanoulidis op het Duits-Franse

vliegwiel zodra in Berlijn weer een regering zetelt. De president en de kanselier hebben in het verleden menige Europese Raad tot een akkoord verleid. Zo'n scenario kan zich volgend jaar via Macron/Merkel herhalen.

Vandaag wordt kanselier Merkel totaal in beslag genomen door een ingewikkelde regeringsformatie. Later kan zij met haar enorme ervaring met de Franse president de top opnieuw tot compromissen overhalen. Ander pluspunt voor de Leaders' Agenda is het vertrek van het VK als notoire dwarsligger.

7. Opmerkelijk Duits betoog
Opmerkelijk was het betoog bij een EPC-symposium van de genodigde Anne Gellinek, Brussels Bureau Chef van het ZDF. Op grond van Duitse bronnen schudde zij vier voorbeelden uit de mouw van tanende invloed van kanselier Merkel in de Europese Raad van 19 en 20 oktober 2017.

Merkel wilde met het oog op Polen en Hongarije een discussie over het naleven van de 'rule of law' (de rechtsregels). Omdat zijn vaderland dan bekritiseerd wordt, hield Tusk dat tegen. In de recente verkiezingsstrijd beloofde Merkel het toetredingsberaad met Turkije te staken. Dat lukte haar ook al niet. Als doekje voor het bloeden suggereerde Merkel dan maar verlaging van de forse (4,5 miljard) steun aan Turkije. Kreeg zij evenmin voor elkaar. Bulgarije, de directe buur van Turkije, drong er sterk op aan van Turkije af te blijven. Anders zou president Erdogan de poorten openen voor nieuwe massa's migranten. Meer leiders zien dat zo.

Vierde voorbeeld Catalonië. ´Merkel wilde volgens Duitse diplomaten de mensenrechten in Spanje bij het referendum over onafhankelijkheid van Catalonië ter sprake brengen´, aldus Gellinek. Tusk zette het echter alweer niet op de agenda.

'Kan in deze volle zaal zich iemand voorstellen dat kanselier Merkel in de Europese Raad een jaar geleden vier keer haar zin niet krijgt?' zo besloot de Duitse topjournaliste retorisch. Conclusie: ´De ster van Merkel is aan het verbleken´. Afwachten of deze blik in de Duitse keuken klopt.

8. Rutte for President?
Wenkbrauwen gingen omhoog toen een hoge functionaris in Brussel opmerkte dat de Leaders' Agenda eigenlijk premier Rutte's idee is. 'Rutte? Dat is toch die Nederlandse premier die politici met een toekomstvisie op Europa naar de dokter stuurt', zo was de spontane reactie.

In zijn aanpak ontvouwt Tusk drie principes. Een: concentreren op problemen die leven bij de burger. Twee: de problemen stap voor stap aanpakken. Drie: zorgen dat wij het als nationale leiders onderling eens blijven.

Het klopt inderdaad dat de eerste twee punten door Rutte al jaren in iedere Europese Raad worden aangestipt. Logisch dus dat de Nederlandse minister-president volop instemt met Tusk's agenda. Het traditionele Nederlandse verzet tegen extra Europese Raden is helemaal weg.

Rutte: ‘Door de vastgelopen kwesties knelpunten naar de Europese Raad te brengen kunnen de leiders misschien tot een uitruil van belangen komen. Tweede voordeel is dat de chefs gedurfde besluiten kunnen nemen. Vakministers missen die ultieme politieke speelruimte’.

Intussen speculeren buitenlandse media dat de Nederlandse regeringsleider Merkel’s favoriet is om in 2019 Donald Tusk als voorzitter op te volgen. Rutte ontkent dan beschikbaar te komen, hij kan moeilijk anders.

De premier was in Brussel vooral bezig te lobbyen voor Amsterdam als vestigingsplaats voor het Europees Geneesmiddelen Agentschap. Dat EMA moet uit Londen weg vanwege de brexit. Nog achttien andere landen willen het EMA hebben. Eind november besluit de Europese Ministerraad.

9. Blokkade factuur Brexit
Volgens het spoorboekje moest deze Europese Raad het sein op groen zetten voor onderhandelingen over het scheidingsakkoord: de (handels)relatie EU-VK. Dringende pleidooien van Prime Minister Theresa May -ook bij Merkel- nu dan toch te starten hadden geen effect.

Volgens de EU-27 Europese Raad (dus zonder May) moet de Britse regering eerst een ´krachtige en concrete toezegging´ doen over haar financiële verplichtingen. May heeft 20 miljard euro genoemd. De Europese toponderhandelaar Michel Barnier denkt aan ruwweg 50 miljard. Hij neemt intussen wel genoegen met overeenstemming over de berekeningsmethode. De precieze uitkomst wordt dan later uitonderhandeld.

‘Bij uitblijven van een akkoord gaat de rekening naar onder andere de Nederlandse belastingbetaler’, waarschuwde Rutte in Brussel. In december bekijkt de Europese Raad of de impasse doorbroken is.

Inzet zijn de openstaande contributie van het VK en het Britse aandeel in de aangegane verplichtingen van de 28 landen samen. Bijvoorbeeld de pensioenen van de EU-ambtenaren, maar ook steun aan langlopende infrastructuurprojecten in de lidstaten of garantiestellingen voor leningen van de Europese Investeringsbank in de 75 ex-koloniën die Europa rijk is.

‘Op elke euro die zij Brussel betaalt, wordt ze thuis afgerekend’, aldus het Algemeen Dagblad van 20 oktober. Een anonieme Britse minister schilderde in EUobserver de waanzinnig moeilijke positie van May: ‘Stoppen wij met de Brexit dan vernietigen we de conservatieve partij, als we ermee doorgaan vernietigen wij het land’.

10. Barnier for President?
Intussen is al wel min of meer overeengekomen dat er vanaf 30 maart 2019 een overgangstermijn komt van twee jaar, dus tot voorjaar 2021. Gedurende die jaren onderhandelt het VK graag verder. Maar de regering in Londen heeft dan als ex-EU lid geen zeggenschap meer over de besluitvorming in Brussel.

Tussen neus en lippen door liet Barnier weten in 2019, tegelijk met Juncker en Tusk, als onderhandelaar te vertrekken. Sommigen zien hierin een signaal dat hij de nieuwe Commissievoorzitter wil worden. Vorige keer was de Fransman al favoriet, maar moest het bij de kandidaatstelling in de Europese Volkspartij EVP in de laatste ronde afleggen tegen Juncker.

11. Conclusie
De Leaders´ Agenda is een prima hulpmiddel om de discussie op het hoogste niveau te stimuleren en te controleren. Maar een wondermiddel is het niet. Nationale leiders laten zich niet verleiden (laat staan dwingen) tot besluiten waaraan zij nog niet toe zijn. Het geeft bovendien toch te denken dat deze maandenlang voorbereide herfsttop gedurende twee dagen geen enkel concreet besluit kon nemen dan reeksen intenties uit te strooien.

Tegelijk verschaffen drie toppolitici – president Macron en de voorzitters Juncker en Tusk – zich hiermee een alibi mocht de beoogde oogst aan besluiten uitblijven. Zij hebben dan gedaan wat ze konden.

Tot slot blijft het wachten op Frankrijk en Duitsland. Doen de ervaren kanselier en de ambitieuze president de creativiteit van Merkozy tijdens de eurocrises wellicht herleven? Zo ja, dan brengen zij volgend jaar het stilgevallen vliegwiel op gang dat Europa traditioneel aandrijft.

En dan nog dit. In de nacht van 23 op 24 oktober sloten de Europese ministers van sociale zaken een akkoord tot inperking van de goedkope arbeidsmigratie, de sociale dumping. Daar is heel lang aan gesleuteld. Het compromis bevestigt onze ervaring dat Europa haar grote problemen áltijd weet op te lossen, vroeger of desnoods wat later.

Kabinet wil voortaan breder opereren in Brussel

1 december 2017

Hoe Europa in het Nederlandse belang te bespelen? De regering gaat in Brussel daartoe breder opereren en lobbyen. Dat verloopt vooral via de Permanente Vertegenwoordiging (PV/EU). Zij ziet diverse aangrijpingspunten zoals meer persbriefings voor buitenlanders; meer greep krijgen op het opereren van de Europese Commissie en extra aandacht voor het Europees Parlement als vandaag invloedrijk medewetgever.

1. Krachtenveld EU verbreed
Vroeger stemde de Permanente Vertegenwoordiging haar activiteiten sterk af op de Raad van Ministers, want daar vielen de besluiten. Door het Verdrag van Lissabon (2009) kreeg het Europees Parlement als medewetgever meer invloed. Tegelijk gaf de komst van een vaste voorzitter met een eigen agenda de Europese Raad vleugels. Voorheen waren er vier toppen per jaar; tegenwoordig soms vier per maand. De ervaring heeft bovendien geleerd dat je de Commissie moet contacteren vóórdat die met voorstellen komen, en niet daarna, zoals nog vaak gebeurt.

Voorheen werd de PV/EU –met een staf van ruwweg honderd functionarissen- gezien als het Brusselse filiaal van Buitenlandse Zaken in Den Haag. Vandaag is zij hét aanspreekpunt om invloed te verwerven in de Europese politieke arena voor alle departementen, voor onze volksvertegenwoordiging, maar bijvoorbeeld ook voor de provincies, andere overheidsinstellingen en het bedrijfsleven.

2. De media als ´vierde macht´
Belangrijke nieuwe hefboom om het Nederlandse standpunt over te brengen zijn de media. Opereerden de Europese instellingen twee decennia geleden nog elk vanuit hun eigen beslotenheid, vandaag maken sociale media en elektronische berichtgeving alles openbaar en transparant. Belangrijk was de komst twee jaar geleden van het super actieve Amerikaans/Duitse persbureau Politico. Vooral de Commissie maar ook Europarlementsleden gebruiken Politico strategisch via gerichte lekken. Zodoende ligt wat er in de Brusselse burelen speelt snel op straat.

Als bijvoorbeeld toponderhandelaar Michel Barnier een persconferentie geeft over de Brexit, dan vragen journalisten vandaar af meteen per smartphone commentaar aan de PV´s. Tien jaar geleden was zoiets onvoorstelbaar.

´Journalisten doen verslag op twitter, spreken online met hun bronnen en bemachtigen documenten in softcopy die zich vervolgens razendsnel door de Brusselse ´bubbel´ verspreiden. Tegelijk haakt de Commissie hierop in met haar gigantische voorlichtingsapparaat. Zij probeert via de media de regeringen in de hoofdsteden gunstig te stemmen voor haar ideeën. Het Europees Parlement doet daaraan volop mee. Officieel telt Brussel drie instellingen: de Ministerraad, de Commissie en het Europees Parlement. Voeg de media daar maar als nieuwe ‘instelling’ aan toe. Dat heeft verregaande gevolgen voor het ambtelijke lobbywerk ’, aldus een doorgewinterde diplomaat.

3. Paradijs voor journalisten (1)
In de vorige eeuw waren de Brusselse mediacorrespondenten nogal eens afhankelijk van hun eigen nationale PV. Vandaag hebben zij véél meer keuze. Vanaf de jaren vijftig toen de EU

startte, was er al de dagelijkse Midday-briefing van de Commissie in haar Berlaymont hoofdkwartier.

Daarnaast wemelt het vandaag van vergelijkbare bijeenkomsten van de Raad van Ministers, het Europees Parlement, de reeks rivaliserende in politieke fracties daar, de reeks parlementscommissies (van visserij tot buitenlandse zaken), de genoemde 28 nationale PV's, het Raadsvoorzitterschap, het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank, talloze denktanks en lobbyorganisaties (van de bijenhouders tot de Europese Bankenfederatie). Zij besprenkelen de correspondent met info om zo hun eigen positie in de onderhandelingsarena te versterken.

Er is nu zelfs sprake van informatie-overkill. Iedere mediacorrespondent moet dagelijks kiezen waar zich te gaan laven aan de stroom info. Dit Brussel doet denken aan onze jaren als correspondent in Washington DC. Daar moest je destijds al iedere ochtend kiezen uit talloze briefings, persconferenties, publicaties terwijl de stroom van elektronisch nieuwsverkeer nog niet eens bestond. Brussel begint als 'hoofdstad van Europa' op Washington te lijken.

Wie langer meeloopt, ziet hoe de Nederlandse overheidslobby daar verandert. Vanaf het begin van Europa in 1958 tot ongeveer 2010 voerde onze Permanent Vertegenwoordiger een halve eeuw lang iedere maand een vertrouwelijk (off-the-record) gesprek met de vaste Nederlandse correspondenten. 'Ik heb steeds ronduit met de Nederlandse correspondenten in Brussel gepraat. Nooit heb ik daarvan spijt gehad. Nooit was er een 'lek'', schreef de allereerste Nederlandse Permanent Vertegenwoordiger J. Linthorst Homan (1958-1962) in zijn 'Levensherinneringen' (Van Gorcum, Assen, 1974, blz. 242).

4. Paradijs voor journalisten (2)
Beide 'partijen' hadden voordeel bij zo'n uitwisseling. De ambassadeur hoorde wat er leefde en kon dat met zijn insider informatie bijsturen. Terwijl de journalisten betere stukken schreven nu zij de achtergronden kenden. Dat waren interessante middagen! Boeiend waren - zonder uit de school te klappen- bijvoorbeeld de exposés van de latere minister van Buitenlandse Zaken, van 1992 tot 2003 (recordlang) de PV/EU, Bernard Bot. Het is niet duidelijk waarom deze nuttige bijeenkomsten rond 2010 zijn uitgedoofd. Aan de belangstelling van de correspondenten lag het zeker niet.

Tegenwoordig ontmoet Permanent Vertegenwoordiger Robert De Groot de circa vijftien Nederlandse correspondenten aan de vooravond van iedere officiële Europese Raad met de agenda als hoofdschotel. Bovendien organiseert de PV voor iedere vakraad - bijvoorbeeld de befaamde EcoFin maar ook de wat minder sexy Visserijraad- een persbriefing afgestemd op de Nederlandse standpunten en belangen.

Een recent plan om die briefings Engelstalig en zo voor alle 850 Brusselse correspondenten toegankelijk te maken, is van de baan. Een deel van de Nederlandse journalisten vreesde (terecht) dat de specifiek Nederlandse invalshoek, waarover zij nu juist moeten berichten, dan in het gedrang komt. Daarom wordt de internationale pers nu vanuit de PV/EU apart actief benaderd zodra onze opinies of belangen daarom vragen.

5. Jaarlijks honderd Ministerraden
Op de vooravond van elke vergadering van de Europese Raad van Ministers houdt de PV van het EU-Raadsvoorzitterschap een internationale persbriefing. Meteen na afloop is er een persconferentie van de minister die de vergadering leidde. Tegelijk zijn dan de nationale ministers aanspreekbaar. Er zijn bijna wekelijks enkele Ministerraden, dus ruwweg honderd

per jaar. Daar komen meestal twee tot vierhonderd honderd journalisten uit de hele wereld op af.

Zo’n voorzitterschap duurt zes maanden en elk EU-land komt bij toerbeurt aan zet. Momenteel is dat Estland, vanaf Nieuwjaar Bulgarije, later in 2018 gevolgd door Oostenrijk. De PV/EU van die landen en vooral ook de bewindspersonen trekken dan uiteraard internationaal grote aandacht.

Aanknopingspunt voor het versterken van de overheidslobby in Brussel is een niet gepubliceerde evaluatie van het succesvolle Nederlandse EU-voorzitterschap van 2016. Onder leiding van ambassadeur Pieter de Gooijer is Nederland toen, samen met het Directoraat-Generaal Europese Samenwerking, er duidelijk in geslaagd invloed uit te oefenen. Dit zowel bij de Raad van Ministers als bij de Commissie en het Europees Parlement, aldus de evaluatie.

Zij is door de secretarissen-generaal van de gezamenlijke Haagse ministeries overgenomen. Het is nu de bedoeling om die werkwijze door te trekken naar de toekomst. Die strategie wordt met andere woorden voor de begin dit jaar aangetreden Permanent Vertegenwoordiger, Robert de Groot, hét instrument om de succesformule van ons voorzitterschap voort te zetten.

Genoemde evaluatie wijst onder andere op de prima relatie tijdens dat voorzitterschap van de Nederlandse PV/EU met de buitenlandse media. Zij wil die invloed bij die media in Brussel nu verankeren en tegelijk uiteraard de Nederlandse journalisten blijven bedienen. Tientallen jaren telde de PV/EU één woordvoerder. Binnenkort zijn dat er drie waarvan een specialist sociale media.

6. De Nederlandse inzet

Lobbyen is het beïnvloeden van de beslissers elders. Zie hoe voormalig vicepremier Wouter Bos recent onverwacht de lucratieve vestiging van het Europees Geneesmiddelen Agentschap Amsterdam binnen hengelde. Dit was een schoolvoorbeeld van geslaagd lobbyen. Oost-Europa, dat zulke EU-bureaus nog nauwelijks kent, was daarom aanvankelijk favoriet.

Bos c.s. verdedigde de voorkeur voor West-Europa van het hooggekwalificeerde 900-koppige personeel. Bos bracht verder het belang van snelle toelating van nieuwe medicijnen in als mede doorslaggevend. Zo kantelde het beeld. Nederland won uiteindelijk van het afgelegen Slowaakse Bratislava en de andere concurrenten.

In het algemeen bestaat zulk lobbywerk in Brussel uit goed luisteren naar het debat in de vergadersteden Brussel, Luxemburg en Straatsburg en daar vroegtijdig interveniëren. Neem de Commissie. Daar is de lange voorbereidende fase van de besluitvorming cruciaal waarin zij haar voorstellen voor Europese wetgeving laat ontkiemen. Wie daar zijn belang weet te enten hoeft er alleen nog op te letten dat anderen dit later niet weer wegkrassen. Intussen gaat het lobbywerk volop door tijdens de finale onderhandelingen in de Raad van Ministers en de Europese Raad.

Verder is de betekenis van het Europees Parlement als medewetgever op tal van dossiers uitgebreid. Dit betekent dat meer dan voorheen de PV hiermee contacten onderhoud om onze belangen kenbaar te maken, voor zover de parlementsleden die al niet kennen via hun partijbanden.

7. Klein Nederland

Het toneel waarop Nederland in Brussel speelt is sinds de eeuwwisseling totaal veranderd. Het aantal EU-landen verdubbelde, waardoor hun afzonderlijke invloed binnen de 28 aangesloten landen halveerde. Het aandeel van een land in de Europese burgerij is een manier om de invloed aan de Brusselse vergadertafels te meten.

Nederland scoort daar een bescheiden 3,3 procent van de bevolking van de EU. Wordt in de Europese Commissie gestemd, dan komen wij met de stem van vicevoorzitter Frans Timmermans -een op de 28- ook niet veel verder dan 3,5 procent. Idem zo in de Europese Raad met premier Rutte als een van de 28 leiders. 26 Nederlanders op de 751 leden betekenen in het Europees Parlement ook al niet meer dan drie procent invloed.

Nederland schommelt qua aandeel in het bruto nationaal product van de EU rond de vier procent. Zeg kortom dat wij als Nederland vijf procent aan gewicht inbrengen. Dan betekent dit dat de EU wetgeving maakt die voor 95 procent door buitenlanders wordt bepaald. Daarmee is de noodzaak van een sterke Brusselse overheidslobby wel duidelijk.

8. Groot Nederland

Op basis van het bevolkingsaandeel heeft Duitsland in de EU maar zestien procent invloed. Tegelijk weet iedere krantenlezer dat Berlijn verregaand Europa aanstuurt, vooral via kanselier Angela Merkel. Zo zie je dat bovenstaand sommetje met vier of vijf procent invloed voor Nederland niet helemaal klopt.

Nederland heeft extra invloed wegens onze centrale ligging, een ijzersterke economie en een poldermodel voor duurzame binnenlandse rust. Verder telt dat minister-president Mark Rutte, na Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker en kanselier Merkel, in het Europese topberaad de langstzittende is. Rutte heeft de jarenlange storm rond de Griekse euro helemaal meegemaakt.

Hoogtepunt van ons voorzitterschap was de rol van Rutte op 6 maart 2016 in nachtelijk beraad met kanselier Merkel en zijn Turkse collega Davutoglu. Dit drietal heeft daar de befaamde EU-Turkije deal gesloten over het afkappen van de stroom vluchtelingen en migranten. Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad, noch Commissievoorzitter Juncker waren voor dit topberaad gevraagd, maar Rutte wel.

Frans Timmermans als eerste vicevoorzitter van de Commissie, Jeroen Dijsselbloem, voorzitter van de Eurogroep en Alexander Italianer als secretaris-generaal (de hoogste ambtelijke functionaris) bij de Commissie, geven ons extra invloed. Die drie zitten daar wel voor Europa. Maar zij hebben tegelijk oog voor hun vaderland. Onze toegang tot deze topspelers is een belangrijke pre zodra urgente kwesties spelen.

Een lid van het kabinet van Tusk meent zelfs dat Nederland na Duitsland en Frankrijk de nummer drie is binnen het Europa van de 28. ´Want het Verenigd Koninkrijk is weg. Polen staat met zijn eurokritische houding buitenspel. En dat geldt evenzo voor Italië en Spanje wegens hun voortdurende binnenlandse perikelen´. Het is kortom met die invloed per land maar hoe je het bekijkt.

9. Hoe Europa bespelen ?

‘Hoe beïnvloeden Nederlandse belangengroepen de EU?’ is een hoofdstuk in het recente boek van professor-emeritus Rinus van Schendelen, dé Nederlandse expert op dit terrein. In zijn

Beïnvloeding in Europa. Achter de schermen van belangengroepen (Uitgeverij AUP, 300 blz. 19,99 euro) blijkt hij weinig onder de indruk van de Nederlandse regeringslobby in Brussel.

Volgens een rapport van bureau VoteWatch.eu is Nederland de nummer 4 op de 28 landen als nee-stemmer in de Europese Raad van Ministers. Hier weerspiegelt zich de eurokritische houding van onze burgerij. 'De hechte steun voor de EU is voorbij: leiders zijn verdeeld en burgers veranderd van positief-onverschillig naar twijfelend-betrokken', zo betreurt Van Schendelen. Tegen die achtergrond is de eurokritische Nederlandse opstelling in Brussel zodra er gestemd wordt begrijpelijk.

10. Sluipende europeanisering (1)
Vijf jaar geleden is de klassieke staatssecretaris voor Europese Zaken na meer dan een halve eeuw ineens afgeschaft. Ministeries als Financiën (zorgen over onze forse betalingen aan de EU), Sociale Zaken (de 'Poolse loodgieter') staan niet bekend als grote fans van meer Europa. Bovendien 'negeren veel ministeries de vaak beter geïnformeerde Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging' zo schrijft Van Schendelen. Daardoor staan zij volgens hem zwakker in de Brusselse onderhandelingsarena.

Daar komt bij dat in de opbouw van de EU een onzichtbare maar toch krachtige 'sluipende europeanisering' zit. Die vloeit vooral voort uit de artikelen 3 tot en met 6 van het Verdrag Werking EU via de daar beloofde volledige interne markt en vrije concurrentie. Daarnaast is er nog de 'rollende europeanisering', dat is de brede horizontale uitwerking van Europese wetgeving, vooral aangestuurd vanuit Den Haag. Het publiek heeft die onstuitbare ontwikkelingen door gekregen en reageert deels afwijzend.

Minister Halbe Zijlstra van Buitenlandse Zaken zei bij zijn start in Europa op 9 november 'dat veel mensen de EU vandaag niet als deel van de oplossing, maar juist als deel van het probleem zien. Ze vragen zich af wat de EU hún ooit heeft opgeleverd. Voor sommigen is dit hele Unie-project op zijn best een verstandshuwelijk. Anderen zien zelfs daar niets in, zij dromen van een scheiding'. Zijlstra belooft dat hij 'hun zorgen en angsten serieus neemt'.

Van Schendelen concludeert dat de regering in Brussel in een spagaat zit. Enerzijds is er die kritische burgerij en anderzijds vanuit Brussel de projecten voor weer meer Europa. Daarbij is de invloed van ons nationale parlement op de besluitvorming in de EU minimaal. De staf van de Tweede Kamer volgt amper twee procent van de 2500 jaarlijkse bindende EU-besluiten nauwkeurig.

11. Sluipende europeanisering (2)
Tegelijk geldt voor het Nederlandse bedrijfsleven dat onze belangen wel degelijk volop in de EU liggen. Driekwart van onze export blijft binnen de Europese Unie. Hoe dek je die belangen veilig af? Van Schendelen betoogt dat lobbywerk voor 85 procent je huiswerk maken is. Je slaagt echt alleen als jouw thuisfront (variërend van de pluimveehouders tot de Nederlandse publieke opinie en van Philips tot de FNV) echt weet wat het precies met Europa wil. Dan pas is een strategie te bedenken met een kansrijk actieplan.

Hier ligt het probleem van de Nederlandse regering (in welke samenstelling ook). Nederland weet geen weg met de EU en weet daarom niet wat het van Brussel verwacht. Vandaar die verlammende spagaat.

Iedereen doet dagelijks aan belangenbehartiging, al is het maar voor zichzelf. In een soort van telegramstijl (met wat veel afkortingen) geeft dit boek een cascade van tips en voorbeelden van hoe de EU binnenskamers en extern werkt. ‘Voor wie de Brusselse besluitvormingsprocessen en de Nederlandse reacties erop effectiever wil beïnvloeden, is dit boek van grand old man Van Schendelen beslist een aanrader’, aldus genoemde insider Pieter de Gooijer op de boekcover.

Europa: praatclub of probleemoplosser?

29 januari 2018

2018 moet een Europees ‘oogstjaar’ worden. In de loop van 2019 vertrekken de Commissie Juncker, het Europees Parlement en voorzitter Tusk van de Europese Raad. Pas in 2020 komt daarna de overlegmachinerie weer in actie, zo leert de ervaring. Hierna een overzicht van de stand van zake en de uitdagingen van de Europese Unie voor 2018.

1. Record aantal toppen
Nooit vergaderde de Europese Raad zó vaak als in 2017. Nooit eerder kwam het voor dat daar een héél jaar lang geen besluiten van belang zijn genomen. Wel lanceerden de leiders ambitieuze intenties. Zij reisden daarvoor in maart naar Rome om 60 jaar EU te herdenken. Ze lanceerden bovendien in oktober een ambitieuze Leader’s Agenda. Maar de top van december kwam niet tot enige overeenstemming. Wel botsten daar de typisch Franse ambities van president Emmanuel Macron en die van minister-president Mark Rutte.

2. Wat nu met Duitsland?
Bij de novembertop in Gotenburg kwam kanselier Merkel niet eens opdagen. Te druk thuis. Duitse afwezigheid was nooit eerder aan de orde. Zonder Merkel vallen in Europa vandaag geen belangrijke besluiten. Zolang Duitsland na de verkiezingen van afgelopen september zonder regering zit, ligt de Europese Raad stil.

Het ziet ernaar uit dat alleen een voortgezette ‘Grosse Koalition’ van christendemocraten en sociaaldemocraten echt pro-Europa zal zijn. Zij kan via de Franse president de dynamiek van het Duits-Franse leiderskoppel van weleer, ‘Merkozy’ (2007-2012), terug doen keren. Maar of die coalitie er komt is echt nog wel afwachten.

Macron heeft een lijst ideeën die neerkomen op ‘meer Europa’. De Commissie en het Europees Parlement zijn enthousiast. ‘Probleem is dat Duitsland en Frankrijk als het over European governance gaat ver van elkaar staan’, zegt Jan Techau, een Duitse politieke analist in The New York Times van 18 december.

Ruimschoots de helft van de Duitse ondervraagden is tegen de komst van een EU-minister van Financiën, het stokpaardje van Macron. Een ander probleem is dat de reeks EU-landen gelegen in Oost en Midden-Europa overhoop liggen met Brussel. Zij denken totaal anders over de opvang van vluchtelingen en over de invulling van hun rechtsstaat.

Daar komt nu Oostenrijk bij, waar de rechtse FPÖ volop gaat mee regeren. Wenen kondigde al wetgeving aan om illegalen in 2018 versneld uit te zetten. Frankrijk heeft trouwens vergelijkbare plannen. Beide landen vrezen een toevloed vanuit Duitsland. Dat land zit met 300.000 voor asiel afgewezen vluchtelingen die naar elders moeten.

3. Aanvaring met Rutte
Voor de eurozone hebben Parijs en Berlijn uiteenlopende plannen. Voorop staat de voltooiing van de Bankenunie. Dat omvat onder andere een Europawijde garantieregeling voor elkaars spaarders en depositobeleggers. Dus als stootkussen zodra weer landen of banken dreigen om te vallen.

Duitsland, Nederland en andere noordelijke EU-landen voelen er echter niks voor. Zij willen dat de zuidelijke landen, met Italië voorop, eerst hun banken en hun nationale economie saneren. Is dat eenmaal geregeld (wat niet voor overmorgen is), dan zullen de noordelijke landen zeggen dat grensoverschrijdende garanties voor elkaars deposito's daarom niet meer nodig zijn.

Minister-president Rutte speculeerde na de Europese Raad en de aparte Eurotop van 14 december in Brussel al op zo'n benadering. Aan de orde was een gezamenlijke reserve voor landen in nood via een Europees fonds voor tegenvallers. 'Ik ben niet voor een groot fonds om economische tegenvallers op te vangen' zei Rutte.

'Laat de negentien eurolanden hun huis eerst op orde brengen. Landen moeten zélf buffers aanleggen voor slechtere tijden. Dan krijg je negentien economieën met elk hun eigen schokbreker. De afspraken over de maximale tekorten op de begrotingen moeten bovendien worden gehandhaafd. Koppel die begrotingsdiscipline aan het uitkeren van subsidies'. Franse media zagen een botsing van Rutte en hun Macron. Net als Rutte geven ook kanselier Angela Merkel en Mario Draghi (ECB) voorrang aan maatregelen van de nationale hoofdsteden.

Dijsselbloem kampioen
Opmerkelijk was het dat dit belangrijke debat niet werd ingeleid door Juncker, noch door Draghi, noch Merkel of Macron, maar door Jeroen Dijsselbloem, de speciaal genodigde voorzitter van de Eurogroep.

Het Europees Parlement, de Europese Commissie en president Macron pleiten voor een EU-minister van Financiën, zo leerde het debat.Nu delen de voorzitter van de Eurogroep, voorheen minister Dijsselbloem en de Europese monetaire commissaris (de Fransman Moscovici) die taken. Zodra het er destijds met Griekenland om ging spannen nam de voorzitter van de Europese Raad (Herman Van Rompuy) overigens de leiding.

Krijgt zo'n Europese superminister een eigen budget, wat Macron wil, dan zijn veel landen waaronder weer Duitsland en Nederland vierkant tegen. De tegenstanders hebben al bereikt dat al op 12 januari de opvolger van Dijsselbloem, de Portugese minister van Financiën, Mária Centeno is aangetreden. De Portugees zit uiteraard meer op de lijn van de zuidelijke EU-landen. Dijsselbloem had van veel regeringen voorlopig niettemin kunnen aanblijven. Hij was dan later een serieuze kandidaat geweest voor die post van EU-superminister.

Nederland kreeg inmiddels voor elkaar dat onze thesaurier-generaal prof. dr. Hans Vijlbrief (54) voorzitter wordt van de Euro Working Group (EWG). Dat gezelschap topambtenaren prepareert de maandelijkse vergadering van de Eurogroep, dus de ministers van Financiën van de landen met de euro. De voorzitter van de EWG is 'de machtigste man in Brussel', schrijft de Griekse oud-minister van financiën Yanis Varoufakis in het boek over zijn ervaringen. 'Machtiger dan Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker, 'en soms zelfs machtiger dan Jeroen Dijsselbloem zelf', zo schreef het Financieele Dagblad. Die 'onderkoning' is nu nog de Oostenrijker Thomas Wieser (63), een flegmatieke Bourgondiër, die er drie termijnen van twee jaar heeft op zitten.

Commissievoorzitter Juncker complimenteerde de scheidende Nederlandse voorzitter wegens zijn knappe rol tijdens de eurocrisis. Maar enkele weken eerder had de Eurogroep niettemin voor de Portugese minister van Financiën, Mário Centeno gekozen. Dus iemand uit de

‘stoute’ eurolanden. Portugal is een van de landen die alleen dankzij een Europees megakrediet de crises in de eurozone overleefden.

Links is enthousiast over de uitslag van de stemming in de Eurogroep. ‘Een keuze tegen het blindelings besparen bij de overheid’, zegt Gianni Pittella de voorzitter van de sociaaldemocraten in het Europees Parlement. ‘Centeno is de tegenpool van de zuinige Duitse financiënminister Schäuble’, meent de Duitse groene Europarlementariër Sven Giegold. De reeks regeringen die de Portugees in het zadel hielpen gaan hem niet binnenkort alweer inruilen voor een Europese superminister.

4. Commissie op zijspoor?
Toen in 2010 in Griekenland de crisis losbrak hebben de eurozonelanden het noodfonds ESM (European Solidarity Mechanism) uit de grond gestampt. Ten bate van dat ESM stortten die landen 80 miljard euro. Zo ontstond ruimte voor leningen aan omvallende eurolanden tot ruwweg 500 miljard. Tegelijk deed het wereldwijde IMF mee aan de reddingsoperaties, die daarom nogal gecompliceerd verliepen.

Duitsland en de Europese Commissie willen dat ESM nu ombouwen tot een ‘Europees IMF’. Het vernieuwde fonds wordt belast met het ontwikkelen, financieren en toezicht houden op steun aan zwakke landen zoals Griekenland, en wel los van het wereldwijde IMF.

Berlijn insisteert echter dat zo’n verbouwd ESM grotendeels buiten de invloed blijft van de Commissie, van het Europees Parlement, het Hof in Luxemburg en de Europese Rekenkamer. ‘De Lidstaten blijven aan het roer, want daar komt het geld voor steunoperaties vandaan’, zei ook Rutte in Brussel.

In Berlijn (en precies zo in Den Haag) is men namelijk teleurgesteld in de Commissie. Die moet volgens de spelregels optreden tegen de landen met te grote tekorten. Daar kwam het echter nooit van. En wel ‘omdat het om Frankrijk gaat’, zo erkende Jean-Claude Juncker in 2016 eens bewonderenswaardig openhartig. Niet verwonderlijk is het dat de Commissie zelf het ESM juist wél wil ‘verankeren in het EU-juridisch kader’, dus onder haar toezicht brengen.

Het gaat er nu om of Macron en Merkel hier een compromis kunnen sluiten. Het tweetal wil daar voor de top van maart mee komen. Bijvoorbeeld een Europese superminister (Macron), maar tandeloos, dus zonder budget (inmiddels door de media omgedoopt tot het ‘schokkenfonds’ dus om landen te helpen tegenvallers op te vangen). De Duitsers accepteren geen extra budget omdat vooral zij dan moeten schokken. Misschien brengt een coalitie weer met de sociaaldemocraten - die wel meer ‘Brussel’ willen - hier alsnog verandering.

De echt állergrootste handicap voor al deze maatregelen is dat de eurozone na de crisis alweer vijf jaar prima draait. ‘Niemand denkt nog dat de eurozone uit elkaar gaat vallen’, zegt Van Rompuy, de vorige voorzitter. Zelfs het ‘failliete’ Griekenland komt in 2018 weer boven Jan. Hervormen lukte pas onder druk van de paniek op de financiële markten. Maar daar is het windstil. Daarom zijn de Franse voorstellen in de Europese Raad lauw ontvangen.

5. Vluchtelingen splijten Brussel
Rol Tusk
Voorzitter Donald Tusk ligt onder vuur omdat hij actie voert tegen de verplichte landenquota voor de opvang van asielzoekers. Om overbelast Griekenland en Italië te ontlasten moesten

ruwweg 120.000 noodgevallen verplicht over de hele EU verdeeld worden. Dat is grotendeels mislukt.

‘Verplichte quota leiden tot grote verdeeldheid, het is een niet-effectieve aanpak’. Aldus Tusk provocerend in een nota aan de 28 nationale leiders. Het is heel ongebruikelijk dat de topbemiddelaar van de Europese Raad een eigen – en bovendien hoogst omstreden - standpunt kiest. Dat Tusk zijn eigen Polen bijvalt en verder Oostenrijk, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Kroatië en Bulgarije, die eveneens asielzoekers massaal weigeren, maakt de kwestie extra pikant.

Tusk wijst er op dat hij geen voorzitter is namens de meerderheid, maar alle landen moet dienen. Hij noteert verder dat de onwillige Poolse partijleider Kaczynski en de dwarse Hongaarse premier Orbán daarginds alsmaar aan populariteit winnen met hun verzet. ‘Hun weigering verziekt bovendien al maanden de sfeer in de Europese Raad’.

De vluchtelingen verdelen de leiders van Europa. Voor het eerst stonden de voorzitters Jean-Claude Juncker (Commissie) en Donald Tusk (Europese Raad) na afloop van de bij de persconferentie lijnrecht tegenover elkaar.

Tusk is door de leiders van Nederland, Duitsland, Italië, Griekenland, Zweden en de Commissie de oren gewassen. Maar hij bleef bij zijn standpunt, zo bleek. Hier stonden de voorzitters Tusk en zijn collega van de Commissie Juncker openlijk lijnrecht tegenover elkaar. Zoiets is zéér zeldzaam.

Verplichte verdeling
Nu stuit de opgelegde verdeling van asielzoekers elders eveneens op grote scepsis. Frankrijk en Spanje namen minder mensen op dan een vijfde van het quotum. Zelfs het gastvrije Duitsland voldeed maar voor een derde aan zijn verplichtingen. Met een quotum van 6000 en een opname van 2500 zit Nederland iets boven het gemiddelde van de EU.

Alleen Finland, Ierland en Malta kwamen hun verplichtingen na. Vicevoorzitter Frans Timmermans (Commissie) zegt dat ondanks alle verzet toch 32.000 (van de destijds overeengekomen 120.000) asielzoekers zijn verdeeld.

In een poging de rest gunstig te stemmen, brachten de leiders van Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije een cheque mee naar de top van 35 miljoen voor het Afrikafonds. ‘Komen er goede projecten dan gaan wij die gift nog verhogen. Want wij willen solidariteit tonen’, aldus de sociaaldemocratische premier van Slowakije, Robert Fico.

Voorzitter Juncker was blij met ‘de herstelde solidariteit’. Rutte daarentegen noemde het ‘een schaamteloos verhaal’. Met dit commentaar viel hij overigens behoorlijk uit de toon, want de andere leiders hielden het rustiger. Het Afrikafonds voor het tegengaan van de vluchtelingenstroom, zat met een tekort van 100 miljoen en dat is dank zij die cheque nu een derde minder.

6. Problemen met Polen
De sfeer tussen Brussel en Warschau is later verder verslechterd zodra op 20 december de Commissie haar zwaarst mogelijke maatregel nam tegen Polen. Vicevoorzitter Frans Timmermans maakte bekend artikel 7 van het verdrag EU in te roepen, tenzij de Poolse regering alsnog voldoet aan de normen van een rechtsstaat.

De Europese Raad kan Polen nu het stemrecht in de Ministerraden EU ontnemen. Die tot nu toe nooit ingeroepen zware straf zal overigens toch uitblijven. Vereist is dat alle andere EU-landen akkoord gaan. Hongarije heeft al meermalen laten weten zo'n besluit zeker te gaan blokkeren, mogelijk met steun van andere Midden- of Oost-Europese landen.

7. Tusk tegen Merkel
Alle retoriek tegen de dwarsliggers ten spijt loopt de verplichte verdeling via landenquota op haar laatste benen, zo erkennen experts. 'Niemand kan die landen echt dwingen. Voorzitter Juncker niet, kanselier Merkel niet, ja zelfs het Europese Hof van Justitie niet', aldus het Duitse Handelsblatt van 18 december.

De dwarsliggers motiveren hun weigering ermee dat hun bevolking geen moslims - met het risico op terroristische aanslagen - wil binnenhalen. Zij wijzen verder op de Baltische Staten. Die landen namen wel asielzoekers op, die echter daarna al snel de benen namen naar de welvarende EU-landen. De commentaarschrijver van de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 14 december gaf Tusk 'groot gelijk'. 'Een democratie moet naar haar burgerij luisteren'.

Dit verloop van het beraad over de vluchtelingen wijst erop dat de nationale leiders hier de regie gaan overnemen van de Commissie en het Europees Parlement. Hun verplichte quota zijn een gepasseerd station. Het gaat precies als bij de eurocrises van 2010-2012. Toen nam de Europese Raad de Commissie het initiatief eveneens uit handen. Verplichte spreiding was trouwens vanaf de start af al een twistpunt. Tusk was er altijd tegen. Nu die aanpak is vastgelopen durft de Pool als voorzitter zelfs in te gaan tegen kanselier Merkel. Of dat het probleem oplost is een heel andere vraag.

Minder bekend is dat de EU-landen afgelopen herfst al besloten - en nu wél unaniem! – om 50.000 'meest kwetsbare' asielzoekers uit Afrika en het Midden-Oosten op te nemen. Echter: deze keer op vrijwillige basis en op kosten van het EU-budget. Dus grotendeels niet voor rekening van de deelnemende landen. Die uitvoering van regeling verloopt intussen goed.

8. Eerste Brexit-akkoord
Hierboven staat dat de Europese leiders in 2017 geen besluiten van belang namen. Toch werden op 29 april bij hamerslag de onderhandelingseisen aan het vertrekkende Verenigd Koninkrijk akkoord bevonden. Tusk had die tevoren met de Britse premier Theresa May uit onderhandeld.

Drie belangrijke punten zijn nu in principe (dus zonder veel details) geregeld. Er is overeenstemming over het handhaven van de open grens tussen het Britse Noord-Ierland en EU-lid Ierland. Bescherming van de rechten van de EU-burgers in het VK en omgekeerd was een tweede hoofdpunt. Ten slotte de kwestie van de rekening die het VK nog moet betalen na het vertrek: 40 tot 50 miljard euro. Volgens insiders zijn de dwarse Britten hier drie maal door de pomp gegaan.

Nu kan het beraad over de rest van de scheiding starten, aldus de Europese Raad. In maart volgen richtlijnen van de EU-27 voor de onderhandelingen. Waar draait dat op uit? Het VK wil tot nu toe geen douane-unie, zoals bijvoorbeeld Turkije die al decennia met de EU onderhoudt. May wil evenmin bij de Europese interne markt horen, zoals bijvoorbeeld Noorwegen doet. Dat laatste vereist vrij personenverkeer en daarover is het Britse referendum nu juist gestruikeld.

‘Wij mikken op een akkoord zoals het verdrag EU-Canada, maar wel aangevuld met toegang tot de financiële dienstverlening, ten bate van de Londense City zeggen’ Theresa May en haar onderhandelaar minister David Davis. In zo’n verdrag blijft 98 procent van de handel (de landbouw uitgezonderd) vrij van heffingen.

Maar toegang tot de gigantische Europese markt voor dienstverlening (o.a. transport, financiële diensten, verzekeringen, toerisme) krijgen de Britten op basis van EU-Canada niet. Terwijl de Britse economie voor meer dan de helft op services gericht is en Londen substantieel leeft van financiële dienstverlening.

Canada-plus-plus-plus
Davis zegt dat hij juist daarom ‘Canada-plus-plus-plus’ wil: vrijhandel plus vrije financiële dienstverlening over en weer. Voor de Europese toponderhandelaar Michel Barnier is dat totaal onacceptabel. ‘De EU heeft wereldwijd met geen enkel land een verdrag waar financiële dienstverlening in zit’, zegt Barnier.

De Britse conservatieve regering is trouwens verdeeld over wat zij precies wil. Daarom is het onzeker of PM May binnenkort wel een onderhandelingsrichtlijn los krijgt. Wellicht blijft het bij het stellen van onmogelijke eisen, zoals Canada-plus-plus-plus.

In dat geval doet de Europese Raad zelf een aanbod. Zoiets als EU-Canada, maar zonder plus-plus-plus. Wel worden visserij, luchtvaart, veiligheid en buitenlandse politiek dan meegenomen, hoewel die niet voorkomen in EU-Canada. Dit bod gaat vergezeld van het concept van een (niet bindende) politieke verklaring over de relatie EU-VK na de scheiding.

Toch Brexit doorbraak?
Het gaat er nu om of het duo May/Davis er thuis een Britse inzet van de onderhandelingen kan uitslepen. Bijvoorbeeld halfweg tussen EU-Canada (geen vrij verkeer van personen EU/VK) en EU-Noorwegen (wel vrij verkeer). Britse denktanks menen dat het kan. Maar de vraag is in hoeverre de Europese leiders hierin meegaan. Landen als Nederland en België hebben meer belang bij een compromis dan landen die weinig zaken doen met het VK. Europa wil het bovendien de Britten moeilijk maken op te stappen.

Een wijziging in de Britse politieke situatie kan nog wél een soepele Brexit baren. Die doorbraak is volgens BBC Europe News op komst nu Labour eind december heeft afgedwongen dat het Britse parlement het laatste woord krijgt. Een deel van Labour denkt er over het land toch aan te haken bij de douane-unie en het krijgt daarvoor de steun van een aantal conservatieven.

Die groepen willen dat het VK bovendien later deelneemt in de vrijhandelsakkoorden van de EU met derde landen. Ontstaat over zo’n ‘softe Brexit’ in het Britse parlement een meerderheid? Zo ja, dan gaat deze verrassende wending het beraad met Brussel sterk bepalen.

Hoe dan ook eindigt op 29 maart volgend jaar het Britse EU-lidmaatschap. Europa accepteert intussen vanaf 1 april 2019 een overgangsperiode van twee jaar om de scheiding rustig af te wikkelen. Gedurende die periode zit het VK nog steeds vast aan diverse EU-verplichtingen (zoals het gezag van het EU-Hof in Luxemburg). Maar dan zonder medezeggenschap daarover. Dus zonder commissaris in Brussel of parlementsleden in Straatsburg.

9. Toppen zonder besluiten
Het traditionele tweedaagse topberaad van midden december bleef steken in genoemd gekibbel over de vluchtelingen tussen het westelijke 'Oude Europe' en de oostelijke landen. Deze oost-west antithese slaat om in een net zo hevige tegenstelling noord-zuid zodra het gaat over hervorming van de eurozone.

De Europese Raad verlengde opnieuw met een halfjaar de economische strafmaatregelen tegen Rusland. Die zijn destijds ingesteld na de overname van de Krim en aangescherpt na de crash van de MH17 boven Oekraïne. Als (voor die sector wel pijnlijke) vergelding voerde Moskou destijds een importverbod van Europese landbouwproducten in.

Ten slotte volgt Europa uitdrukkelijk president Donald Trump niet inzake Jeruzalem als de enige hoofdstad van Israël.

10. Praatbarak of probleemoplosser?
De állergrootste uitdaging voor 2018 is de invulling van het vrije verkeer van personen. Dat probleem beheerst zowel het beraad over de Brexit, als het migrantenvraagstuk, als de euroscepsis onder de bevolking. Het centrum van de EU denkt daarover anders dan de randen, dus zowel het VK als Midden en Oost-Europa. Het beraad over een gezamenlijk asiel- en migratiebeleid en de verdeling van de asielzoekers (Verdrag van Dublin) gaat desondanks volop door.

Vroeger waren er jaarlijks drie toppen. Alleen november en december telden nu echter al vijf: twee Europese Raden, een sociale top in Gotenburg, een EU-27 top zonder de Britten, en een aparte Eurotop. Vergeet niet dat zulke bijeenkomsten wekenlang zijn voorbereid, zowel in Brussel en Straatsburg (Europees Parlement) als in de 28 nationale hoofdsteden.

Besluiten bleven niettemin uit. 'Valse start voor Europese verbouwing', zo concludeerde NRC Handelsblad. 'Europa is een grote praatbarak geworden', zo betreurt Karel Lannoo, directeur van het prestigieuze Centre for European Policy Studies, in het Belgische blad Trends.

Ooit koos het voorzittersduo Juncker/Timmermans van de Commissie voor een 'Europa van de resultaten'. Of die resultaten in 'oogstjaar 2018' - dus voor de Europese verkiezingen van voorjaar 2019 - nog tevoorschijn komen? Dat hangt grotendeels af van Berlijn. Zolang de regeringsformatie daar aansleept ligt de Europese Raad stil. Alleen een voortgezette 'Grosse Koalition' kan Europa ontdooien. Anders gezegd: president Macron wacht op de SPD.

Brussel betreurt zijn vele loze beloften

9 maart 2018

Nieuw elan in Brussel nu kanselier Merkel en president Macron gaan voor binnenkort meer Europa. Pas echter wel op voor het doen van allerlei loze beloften, zo waarschuwt premier Rutte. ‘Mooie plannen lanceren die later nooit uitgevoerd worden is een van onze grote fouten’. Dat zegt ook Margaritis Schinas, de hoogste woordvoerder van Commissievoorzitter Juncker.

1. Nieuw elan in Brussel
Wil de EU dit decennium nog wat bereiken, dan moet dat binnenkort gebeuren. Want in 2019 vertrekken de Europese Commissie, inclusief Jean-Claude Juncker, het Europees Parlement en de voorzitters Donald Tusk van de Europese Raad en Mario Draghi van de Europese Centrale Bank. Traditioneel houden de Europese verkiezingen en de bijbehorende banencarrousel Brussel een jaar lang bezig.

De Brexit, dus het vertrek van het Verenigd Koninkrijk; de financiering van Europa dat met een miljardentekort zit; versterking van de eurozone en van de Schengengrenzen en de conflictueuze verhouding met Rusland en de Verenigde Staten zijn dit jaar belangrijke prioriteiten.

President Emmanuel Macron en kanselier Angela Merkel willen over deze kwesties dit voorjaar compromissen bereiken. Beiden zijn ambitieus pro-Europa, echter met nogal verschillende invalshoeken en prioriteiten. De kanselier speelt in de verlenging van haar era, terwijl de president pas is begonnen. In het Duitse regeerakkoord komt Europa 304 keer voor, een record. Duitsland kiest voor economische hervormingen en een solide overheidsbegroting en wil dat andere landen volgen.

Macron daarentegen wil een Europese Minister van Financiën introduceren met een budget om de zwakke eurolanden op de been te houden. In dat scenario is Duitsland de geldschieter. ‘Macron redt Europa, mits Merkel de kosten betaalt’, spotte weekblad Der Spiegel. Tussen die twee opinies schipperend heeft de Commissie intussen diverse voorstellen gedaan.

2. Merkel steunt Hoekstra
Op basis van Duits-Frans compromissen moet de Europese Raad later dit jaar de knopen doorhakken. Dat zal niet meevallen. Van de 27 EU-landen keren zich er nu al maar liefst 15 tegen ambitieus Duits-Frans doorpakken. Bekend was al de euroscepsis van de Visegrad-groep (Hongarije, Polen, Slowakije, Tsjechië), inmiddels Oostenrijk en niet te vergeten Griekenland. De nieuwe coalitie in Rome zal daarbij wellicht aanhaken. Daar overheerst namelijk het gevoel dat Italië bij de migrantenstroom vanuit Afrika aan zijn lot wordt overgelaten.

Tegelijk trekken op initiatief van minister Wopke Hoekstra (CDA) van Financiën acht noordelijke regeringen in Brussel aan de bel. Samen waarschuwen zij ‘tegen een verregaande overdracht van bevoegdheden naar de EU’. Zij willen noch de Commissie, noch het Europees Parlement versterken. ‘De besluitvorming behoort in handen te blijven van de nationale regeringen’. Dit geldt zeker als het gaat om de dringend nodige versterking van de europolitiek, aldus de verklaring. Behalve Nederland gaat het om Denemarken, Estland, Finland, Ierland, Letland, Litouwen en Zweden.

Zonder Frankrijk te noemen (dat al jaren de Maastricht-normen negeert) schrijven de acht dat 'het naleven van de bestaande Europese afspraken voorrang moet houden boven nieuwe ingrijpende voorstellen'. Het is alsof je premier Rutte hoort die dit al jarenlang betoogt. De brief doorkruist de plannen van president Macron en de Duitse regeringspartij SPD. In werkelijkheid versterken de genoemde landen, aangevuurd door Hoekstra, de positie van kanselier Merkel die er exact zo over denkt.

3. Loze beloften bestrijden
'Minder regeltjes introduceren. Tegelijk het 'Grote Verhaal' van Europa duidelijker verkondigen. Scherper focussen op wat wij precies willen én wat wij dankzij Europa al bereikt hebben. Kortom: de mensen laten zien waar de EU echt het verschil maakt. Zie als voorbeeld de heldere deal EU-Turkije die de stroom van vluchtelingen meteen doorbrak. Dat zijn enkele successen van onze nieuwe aanpak als Europese Commissie', aldus de chef woordvoering, Margaritis Schinas. Hij belichtte op 13 februari zijn strategie voor 'Communicating Europe' bij de Brusselse mediacorrespondenten verenigd in de Association de la Presse Internationale (API).

4. Toch weer loze beloften
Intussen verkondigt de Europese Commissie nog steeds verwachtingen die nooit ingelost (kunnen) worden. Zie het recent noemen van 2025 door Juncker als streefjaar om een reeks landen gelegen op de westelijke Balkan EU-lid te maken. Ook de Europese leiders doen regelmatig loze beloften. Zo hebben zij de voorbije jaren al acht keer plechtig een gezamenlijk energiebeleid aangekondigd. Volgens Juncker hebben zij sedert 2013 zelfs al tien keer een kostenbesparende digitale markt beloofd. Allemaal beloften die niet ingelost werden en daarvan circuleren er nog meer.

5. 'Oerbeloften' nakomen
'Komen wij de oerbeloften van de EU niet na, dan gaan mensen de valse beloftes en fantasieën van politici voor waar aannemen. Hoogdravende visies leveren banen noch veiligheid op. Geschreeuw op de flanken helpt ook niet. Alleen stap voor stap werken levert resultaten op waar mensen in hun dagelijkse leven wat aan hebben. Als wij dat doen, en elkaar blijven stimuleren en aanspreken, dan weet ik zeker dat we die belofte van Europa zullen vervullen'. Zo besloot minister-president Mark Rutte op 2 maart in Berlijn zijn toespraak Geen woorden maar daden voor honderden genodigden van de Bertelsmann Stiftung.

Rutte verwees – precies dus als Commissiewoordvoerder Schinas voor hem deed - meermalen naar de vele beloften en nooit uitgevoerde afspraken van Europa. 'Dat moet anders'. Rutte nam de naleving van de EU-verdragen bij de kop. Daarin staat dat de EU-landen nooit verantwoordelijk zijn voor het aflossen van elkaars schulden, de 'no bail out' bepaling.

Die belofte was destijds voorwaarde voor het inruilen van de nationale munten tegen een uniforme euro. Tijdens de eurocrisis is die regel aan de kant geschoven zodra Griekenland, Portugal, Ierland en Spanje begonnen te wankelen. Om de euro te redden hebben de andere landen toen met miljardenkredieten voor reddende engel moeten spelen.

'Voor Nederland geldt voortaan als harde voorwaarde dat steunprogramma's voor landen met een onhoudbare schuld er pas komen als houders van staatsobligaties via een herstructurering eerst zelf meebetalen', aldus de premier. Hij wil andere landen alleen nog helpen als die hun

staatsschuld tegelijk saneren. Rutte eist aldus in feite het herstel van die zogenaamde 'no bail-out' bepaling

6. Concept Brexit-akkoord
Op 7 maart heeft de Commissie een concept Brexit uittredingsakkoord gepubliceerd. De EU biedt geen 'interne markt light' noch een 'douane-unie light' zoals de Britten hebben gesuggereerd. Het aanbod omvat een gedetailleerd Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA), dus een verregaand vrijhandelsakkoord, ingebed in een breder klassiek Associatieakkoord. De Europese Raad bespreekt dit voorstel op 22/23 maart in Brussel met Prime Minister Theresa May. Losraken van het alles bedisselende Europese Hof van Justitie in Luxemburg is voor het VK een absoluut vereiste, zo liet May al weten.

De EU-27 stellen voor om de buitenlandse politiek, de zeevisserij (waar de EU en ook Nederland anders veel verliezen), de strijd tegen het terrorisme en de internationale criminaliteit, onderzoek, onderwijs en cultuur ook na de scheiding samen te blijven behartigen. Voorzitter Tusk wil bovendien vermijden dat de EU-27 en het VK hun luchtvaartverkeer uiteen gaan trekken. Tusk ging in zijn mondelinge toelichting voorbij aan het dringende verlangen van de London City om haar financiële dienstverlening mee te nemen in het beoogde akkoord. Frankrijk liet al weten dat dit absoluut uitgesloten is.

Het scheidingsvoorstel regelt de rechten van de burgers (de Europeanen ginds en de Britten hier), de goederenhandel (de helft van de Britse export) en dienstverlening (een derde van hun diensten), de financiële afwikkeling, de overgangsregeling en de positie van de Europese instellingen. Verder stelt de EU voor om Noord-Ierland qua handel, landbouw, visserij, dienstverlening en milieunormen bij de EU te houden. Dan hoeft er geen zichtbare grensafscheiding te komen met Ierland. Londen heeft dat laatste voorstel al meteen verworpen.

Nadat het Britse lidmaatschap per 30 maart volgend jaar automatisch eindigt (er hoeft daarover niets meer te worden besloten), volgt de overgangsperiode die Londen heeft gevraagd. Tot 31 december 2020 verandert er dan nog weinig. Het VK blijft tot die datum in de EU interne markt en de douane-unie inclusief alle bijbehorende (ook financiële) verplichtingen. Londen heeft vanaf 30 maart 2019 echter geen zeggenschap meer daarover en ook niet over nieuwe EU-wetgeving. Tijdens die overgangsperiode tot einde 2020 moet de toekomstige EU/VK relatie vorm krijgen.

7. Zes Brexit opties (1)
'Mijn verwachting is dat er te zijner tijd helemaal geen Brexit-akkoord komt. De Britten zijn onderling té verdeeld en politiek te geprikkeld om hierover de vereiste toegevingen te doen. Ik verwacht in 2020 of desnoods nog wat later een chaotische uitstap van het VK', zegt een Brusselse insider. Hieraan dient toegevoegd dat de EU-27 het de Britten zo moeilijk mogelijk maakt om uit te treden.

Begin jaren zestig vorige eeuw stond het VK voor de vraag: toetreden of niet? Oppositie en Labourleider Hugh Gaitskell wees toen het lidmaatschap van de Common Market zonder meer af. Maar hij werd altijd kwaad als premier Macmillan hem vroeg: 'OK, maar wat dan?'. Aldus Hugo Young in zijn schitterende boek This Blessed Plot (1998, p. 151) over het immer zo moeizame Britse EU-lidmaatschap. Dit 'wat dan?' verlamt de politieke discussie in het VK vandaag weer. De Britten hebben geen idee van de nadere uitwerking van hun beoogde vertrek.

Zes opties zijn er in theorie na het Britse referendum van 23 juni 2016.

1. De Britten zien dat een Brexit qua welvaart in hun eigen vingers snijdt. Zij besluiten daarom alsnog te blijven.
2. Idem. Zij blijven na onderhandelingen waarin zij nog enkele concessies van de EU-27 afdwingen.
3. Ze vertrekken, maar komen via de achterdeur meteen weer binnen als partner op de EU interne markt (zoals Noorwegen, maar dan zonder vrij personenverkeer).
4. Idem, wel vertrekken, maar dan met als vervolg een EU-VK douane-unie (zoals Turkije en Oekraïne). Labour leider Jeremy Corbyn steunt de Brexit maar stuurt met steun van het Britse bedrijfsleven aan op zo'n douane-unie, in een overigens verwaterde vorm. Corbyn hoopt met een tiental pro-EU conservatieve overlopers een meerderheid te creëren. Dan kan Labour de regering die kant op dwingen, dan wel doen aftreden. Waarna hoogstwaarschijnlijk een nieuw referendum over uittreding volgt.

8. Zes Brexit opties (2)

5. De Britten vertrekken, maar onderhouden vervolgens per verdrag 'nauwe banden' met 'een nieuw belangenevenwicht' met de EU (zoals Zwitserland, maar dan zonder vrij personenverkeer). Prime Minister May kiest voor deze optie. Het is echter zeer de vraag of de twee partijen (EU en VK), beide intern verdeeld en met sterk uiteenlopende belangen, tot een akkoord kunnen komen. Voorzitter Tusk noemt dit 'een complete illusie'. Medeonderhandelaar Guy Verhofstadt namens het Europees Parlement valt Tusk bij.
6. Een chaotische zogenaamd 'harde Brexit'. De Britten breken totaal met Brussel en sluiten later mogelijk een handelsverdrag (zoals Canada deed). Dat laatste hoeft niet eens, want tussen de EU en de Verenigde Staten bestaat evenmin een verdrag. Hun relatie valt dan onder de regels van de WTO, het wereldhandelsakkoord.

Vanaf dat moment worden de Britten onze grote rivalen. Dus zoals de Amerikanen, zie de komende handelsoorlog. De Britten hebben na zo'n breuk de handen vrij om als buurland via bijvoorbeeld staatssteun of fiscale lokkertjes de EU volop te gaan beconcurreren.

Samengevat zijn, afgezien van misschien scenario 4, de andere opties in de praktijk onwaarschijnlijk. Optie 6, de wanordelijke Brexit blijft dan over. Nederland met zijn enorme handelsbelangen en dienstverlening met het VK is dan wél de klos. Maar Nederland heeft nauwelijks invloed op het verloop van de scheiding.

9. Budgetmarathon geopend

De Europese Raad (zonder het VK) heeft op 23 februari zijn zeven-jaarlijkse begrotingsmarathon geopend. Inzet zijn de uitgaven en inkomsten van de EU van circa 1100 miljard euro voor de jaren 2020-2027. Men probeert nog voor de lente van volgend jaar, als het Europees Parlement vertrekt, een akkoord te sluiten. Waarschijnlijk lukt dit niet, want vorige keer duurde dit beraad over het Meerjarig Financieel Kader (MFK) bijna twee jaar.

Op 2 mei doet de Commissie haar voorstellen. Vanwege het belang van de begroting claimt de Europese Raad de vaststelling van de totale uitgaven en inkomsten. Later is nog het fiat van het Europees Parlement nodig. Deze vereiste heeft aan de uitkomst nooit veel veranderd.

Tot nu toe mag de EU maximaal een procent uitgeven van wat de Europeanen samen produceren en verdienen. De Commissie wil die limiet met tien procent verhogen en de budgettaire experts van het Europees Parlement met zelfs dertig procent.

Het debat in de Europese Raad leert dat de regeringen over een beoogde MFK heftig verdeeld zijn. Volgens voorzitter Juncker zijn 15 van de 27 regeringen voor hogere EU-uitgaven. Een heikel punt is dat voor het eerst rijke landen (zoals Duitsland, Nederland) hun steun afhankelijk stellen van goed bestuur in de ontvangende landen. Dat valt daar slecht.

Er komt pas een akkoord als álle 27 nationale leiders instemmen. Dat wordt dus nog passen en meten.

10. Nederland door de pomp
Duitsland bepaalt als traditionele 'Bezahlmeister' dit debat verregaand. De zuidelijke landen, die meer geld uit de EU halen dan zij aan contributie betalen, zijn voor hogere uitgaven. Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Scandinavië en Oostenrijk hielden in het verleden de rest onder de duim. Die strategie werkt deze keer echter niet. Het VK doet niet meer mee en Duitsland is onder druk van de SPD nu voor hogere Europese uitgaven.

Volgens de EU-commissaris voor de begroting, Günther Oettinger, moeten de 27 EU-landen om te beginnen een gat vullen van twaalf miljard euro jaarlijks nu het VK niet langer meebetaalt. Verder kiest de EU voor nieuwe taken zoals het beter bewaken van de Schengengrenzen, de komst van een budget voor defensie, de asielzoekers en de strijd tegen het moslimterrorisme.

Volgens Oettinger kan de steun aan achtergebleven regio's en aan de landbouw (samen zeventig procent van de Europese uitgaven) met vijftien procent omlaag. Zo'n besluit (waartegen nog fel verzet zal komen) vult het budgettekort maar voor de helft. De rest moet als extra betaling van de rijkere landen komen.

11. Duitse machtsgreep
Brussel is al dagen in rep en roer wegens de onverwachte benoeming van Martin Selmayr tot secretaris-generaal (SG) van de Commissie. De 47-jarige Duitser heeft als bijnaam 'het Monster van Berlaymont' (Europees hoofdkantoor). Als kabinetschef van Juncker is hij de schrik van het ambtelijk apparaat. Juncker moest schaamteloos creatief met de regels omgaan om zijn rechterhand per 1 maart te parachuteren op de hoogste ambtelijke Commissiepost met dertigduizend ondergeschikten. Niemand betwijfelt overigens de kwaliteiten van de nieuwe SG, maar men vreest wel zijn werkwijze als stormram.

De Nederlandse SG van de Commissie, Alexander Italianer, pas 2,5 jaar op zijn post, vertrekt onverwacht. Meestal zit zo iemand daar tien jaar. Met 'pitbull' Selmayr bezetten Duitsers nu in vrijwel alle EU instellingen de ambtelijke top, voornamelijk met SG's van christendemocratisch snit. Bovendien bezetten de christendemocraten alle voorzitterszetels: Tusk bij de Europese Raad, Juncker bij de Commissie en Antonio Tajani bij het Europees Parlement.

Selmayrs benoeming houdt de Brusselse correspondenten enorm bezig. Dit verloopt onder aanvoering van vooral Frankrijk (jaloers) waar de media er schande van spreken. Want Berlijn claimt volgend jaar de laatste ontbrekende scalp. De President van de Europese

Centrale Bank, Mario Draghi, vertrekt dan. De Italiaan maakt naar verwachting plaats voor Jens Weidmann, nu President van de Bundesbank.

Bijna alle Nederlandse Europarlementariërs willen dat Selmayr zich terugtrekt. Deze 'politieke' aanstelling moet ongedaan worden gemaakt, aldus een debat in het NOS-programma Europa deze week. De nieuwe SG zou namelijk in ruil voor zijn promotie de Europese commissarissen beloftes hebben gedaan over een riante wachtgeldregeling en andere douceurtjes na hun vertrek. Het Europees Parlement zet de kwestie op de agenda. Dan moet blijken of genoemde grove beschuldigingen echt wel hout snijden, wat nogal onwaarschijnlijk lijkt.

12. Conclusie

Het zegt wat als twee totaal onafhankelijk opererende figuren – premier Rutte en Commissiewoordvoerder Schinas – beiden de loze beloften van Europa aanklagen. Zij betogen terecht dat het regelmatig opwekken van onhaalbare verwachtingen bij de burgerij irritatie opwekt en het anti-EU-sentiment aanjaagt. Zie bijvoorbeeld hoe het Europees Parlement nu suggereert de uitgaven van de EU met dertig procent op te blazen. Reken maar dat de Duitse regering, hoezeer ook pro Europa, hiermee korte metten zal maken.

Het duo Juncker/vicevoorzitter Timmermans rukt regelmatig uit om EU-leden als Polen, Roemenië, Oostenrijk en Tsjechië de les te lezen over fatsoenlijk bestuur. Maar de soap rond SG Selmayr verwatert vandaag hun geloofwaardigheid. ‘Niet de futloze Juncker, maar Selmayr is hier de hoogste baas’, zo hoor je -al veel eerder trouwens- hier vaak.

In februari 2013 verkreeg Nederland tot en met 2020 jaarlijks ruwweg een miljard euro korting op zijn contributie. Premier Rutte was daarmee ‘dik tevreden’. Die korting kan Nederland voor de toekomst vergeten. Rutte’s adagia ‘geen hogere begroting’ en ‘de Nederlanders betalen niet voor het vertrek van de Britten’, zijn onhoudbaar. Nederland moet door de pomp; reken maar op minstens een half miljard jaarlijks extra vanaf 2021 voor Brussel.

Europa bergt hervormingsplannen op

4 april 2018

Europa komt voorlopig niet tot de beloofde ambitieuze projecten. Dus geen apart budget voor de eurozone, noch een EU-minister van Financiën. Verder geen ruimere spreiding van de vluchtelingen. Geen minimum voor het belasten van bedrijven of Google en Facebook. Tenslotte geen versneld klimaatbeleid. Dergelijke wetgeving kan alleen nog als de top van juni dit beslist. Daar ziet het niet naar uit.

1. Dubbele uitdaging was te veel
Na een urenlang debat volop tevreden over de bijval van de EU voor haar aanpakken van Rusland na de aanslag op Sergej Skripal verlaat Prime Minister Theresa May de lentetop in Brussel. Foto Raad van de EU.

De Europese Raad van 22 en 23 maart behandelde een reeks kwesties en dat verliep onder dubbele spanning. De leiders bleken over vrijwel alles onderling verdeeld. Zij moesten het bovendien opnemen tegen tegelijk de Verenigde Staten, Rusland, Turkije en het uittredende Verenigd Koninkrijk. Die dubbele uitdaging was te veel.

Er waren drie toppen: een normale Europese Raad, een top van de negentien landen met de euro en een EU-27 Brexit top, dus zonder het Verenigd Koninkrijk. Deze trias begint gewoonte te worden en weerspiegelt het onrustige klimaat waarin de EU vandaag functioneert.

2. Sneeuwwitje en de dwergen
Uitstel. Dat woord zal vallen in de Europese Raad van 28 en 29 juni, de laatste vergadering die nog wetgeving kan uitlokken voordat de Commissie en het Europees Parlement volgend jaar aftreden. Verschil van inzicht tussen Frankrijk en Duitsland speelt hier een belangrijke rol.

Zie bovendien het nieuwe fenomeen ‘Sneeuwwitje (lees: Nederland als initiatiefnemer) en de Zeven Dwergen’. Zeven kleinere noordelijke landen die als blok ageren tegen nieuwe financiële transfers naar zwakke eurobroeders en tegen meer geld voor de begroting van Europa.

Deze groep van acht landen via Oostenrijk inmiddels aangegroeid tot negen, krijgt veel aandacht in de internationale media. Zij denken dat Nederland de klassieke oppositierol van het Verenigd Koninkrijk als derde ‘supermacht’ (na Duitsland en Frankrijk) wil overnemen. Een andere tegenslag voor de ambitieuze president Emmanuel Macron is dat in Italië de euro-sceptische partijen de verkiezingen hebben gewonnen.

3. Verzwakte Frans-Duitse as
‘Ik wil terug naar de tijd toen president Mitterrand en kanselier Kohl Europa beheersten’, verklaarde de Franse president onlangs. ‘Maar dat is echt verleden tijd. De EU omvat nu dubbel zoveel landen die zich bovendien niet langer de les laten lezen. Veel regeringen willen minder “Brussel” en meer nationale soevereiniteit’, aldus de Duitse krant Die Welt van 23 maart.

In haar beschouwing over ‘Merkels Macron Dilemma’ wijst de krant er wel op dat Frankrijk met zijn pro-Europese ambities niet alleen staat.

Achter Macron staan Griekenland, Italië, Portugal, Spanje en Cyprus. Bovendien in diepste wezen eveneens onze regerende SPD- sociaaldemocraten’, aldus de krant. Echter: ‘Dat Frankrijk en Duitsland alles beslissen, die tijd is echt voorbij. Anderzijds gebeurt er niets zo lang Berlijn en Parijs het daarover niet eens zijn’.

4. Geen grote hervorming
Het uitstel van de beloofde hervormingen tekende zich al op 12 maart af. Die dag kozen de ministers van Financiën van de Eurozone er voor hun besluitvorming om te zetten in een ‘oriënteringsdebat’. Ter discussie ligt onder andere de invoering van Europese garanties voor spaarders zodra grote banken omvallen. Toen al bleek dat Frankrijk en Duitsland verschillend aankijken tegen zo’n verdieping van de eurozone.

Erg verrassend is dat eigenlijk niet. Want de half maart aangetreden regering Merkel IV heeft dezelfde politieke samenstelling als Merkel III, de coalitie die evenmin spoorde met de Franse opvattingen.

Maakt het dan geen enorm verschil dat de bazige en zuinige Wolfgang Schäuble (CDU) op Financiën plaats maakte voor de socialist Olaf Scholz? Bij zijn aantreden heeft de voormalige burgemeester van Hamburg betoogt geen tekort op zijn begroting te accepteren.

Dat was exact ook zo bij zijn voorganger. ‘Schuld afbouwen staat voor mij nu voorop’, aldus Scholz in de Bondsdag. De SPD-er keerde zich tegen de Duitse vakbeweging die de overheid royaler wil laten spenderen. Verder verklaarde Scholz ‘dat Duitsland niet klaar staat om alle Europese problemen op te lossen’. ‘Dit is Schäuble onder een andere naam’, ga je dan denken.

Even terug in de tijd. Hervormingen rond de gevoelige euro kwamen tijdens de Griekse crisis (2010-2012) pas tot stand in nachtelijk beraad onder druk van onrustige financiële markten. Die druk ontbreekt vandaag. Dat maakt hervorming van de eurozone nu héél moeilijk. Eigenlijk ligt dit project al stil sedert 26 juli 2012. In Londen kondigde Mario Draghi, president van de Europese Centrale Bank, toen zijn verlossende miljardenkredieten aan. Sindsdien leunen de politieke leiders unaniem opgelucht achterover. Waarom zou dat binnenkort veranderen?

5. Toch bankenunie en EMF
Toch verwachten insiders dat de Europese leiders in juni besluiten tot versterking van de bankenunie en de omzetting van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) in een Europees Monetair Fonds (EMF). ‘Daar ga ik dan ook voor’, aldus de voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk na afloop van de traditionele lentetop in Brussel.

Het ESM is het fonds dat destijds Griekenland en de andere zwakke eurobroeders redde. Daarin zit een leencapaciteit van 500 miljard euro. De omzetting van ESM naar EMF is vooral een Duits idee. De creatie van het beoogde ‘Europese IMF’ moet de rol van het wereldwijde IMF verminderen. Kanselier Angela Merkel en President Emmanuel Macron maken voor de finale afwikkeling binnenkort plannen, zo beloofden zij de lentetop in Brussel.

Zodra een crisis losbarst wil Berlijn via dat nieuwe EMF weer met mammoetkredieten bijsturen. Maar wél anders dan voorheen. Tot nu toe trad bij zo'n reddingsoperatie (zie Griekenland) een trojka op. Die bestaat uit de Europese Commissie, het wereldwijde IMF en de Europese Centrale Bank (ECB). Duitsland wil de rol van de Commissie en het IMF beperken en de invloed van de Europese naties versterken.

Het IMF heeft al laten weten een verzwakte rol zelfs graag te accepteren.

De inzet is nu dat in juni de Europese Raad aan de ministers van Financiën en het Europees Parlement vraagt om versterking van de bankenunie en het ESM om te zetten in wetgeving nog voor de lente van volgend jaar.

6. Grote woorden van Rutte

Het kort houden van de Europese Commissie heeft onder meer te maken met de politieke rol die het team Juncker/Timmermans claimt. Daardoor komt haar functie als neutrale scheidsrechter tussen de 28 EU-regeringen in gevaar. 'Gênant is het te zien hoe de Commissie als politiek orgaan Frankrijk en Italië verschillend behandelt als het gaat om de limiet van drie procent tekort. Zo vervalst de Commissie de officiële spelregels', aldus minister-president Marc Rutte in een interview met dagblad Le Monde op 22 maart.

Het gebeurt zelden dat een regeringsleider, let wel via de media, de Commissie zo om de oren slaat. Hier blijkt dat Nederland achter de Duitse benadering staat. Dat is een koerswijziging. Regering en Tweede Kamer steunen traditioneel de Commissie als bolwerk om Duitsland en Frankrijk in toom te houden.

7. Eurozone stormbestendig?

Fundamenteel verschillend denken Duitsland en Frankrijk over de creatie van een extra mammoetfonds ter versterking van de eurozone. Merkel kan zo'n fonds accepteren mits het hervormingen mag afdwingen bij landen die voortdurend uit de pas lopen, zoals Italië. Ierland is destijds op die basis prima geholpen. Macron daarentegen ziet het fonds als een ruggensteun voor regeringen met een wankele begroting, zoals weer Italië. In zijn benadering helpt het fonds die landen hun huishoudboekje met geld van andere landen op orde te brengen.

Zo'n 'transferunie' is voor de Duitsers en genoemd noordelijk blok een nachtmerrie. Daar beginnen die landen niet aan. De vraag is nu of Macron en Merkel nog een compromis hierover bedenken.

Vorig jaar was nog de verwachting dat zo'n compromis het vastgelopen debat over de eurozone zou lostrekken. Het was slechts wachten op de nieuwe pro-Europese regeringen in Parijs en Berlijn. Het debat leert nu 'dat de opvattingen van de lidstaten over de toekomst van de EMU en in het bijzonder de begrotingscapaciteit nog ver uit elkaar liggen'.

Rutte schrijft verder de Tweede Kamer dat de landen met de euro in minstens drie groepen uiteenvallen als de euro ter sprake komt. De premier betoogt dat elk land zelf zijn eigen begroting beter op orde houdt. 'Een extra fonds om de eurozone stormbestendig te maken is dan overbodig'.

8. Trump heeft een punt

President Donald Trump heeft de Europese Raad in de tang. Europa mag slechts tot 1 mei onderhandelen over dreigende Amerikaanse heffingen op ons staal (25 procent) en aluminium (10 procent). Amerika worstelt met een gigantisch handelstekort en wil de werkgelegenheid daar beschermen.

Zulke conflicten wist de EU in het verleden met tijd rekken en uitstellen te verzachten. Europa weigert nu 'met het Amerikaans pistool tegen het hoofd' met Washington te onderhandelen. Echter zonder dispensatie gaan de heffingen op 1 mei in. De EU onderhandelt hier als blok via de Commissie. Gaan de heffingen door, dan kondigt de EU vergelijkbare heffingen af op Amerikaanse producten. Dan breekt de gevreesde handelsoorlog los. Tussen China en de VS is zo'n conflict met wederzijdse heffingen al begonnen.

Is het de Europese leiders wel duidelijk dat president Trump hier een punt heeft? Onder andere het Financieel Dagblad noteert dat bijvoorbeeld Europa de invoer van Amerikaanse auto's met tien procent belast, terwijl Europese auto's in Amerika slechts 2,5 procent invoerrechten kosten. 'Dramatischer nog zijn onze heffingen op Amerikaanse landbouwproducten'. Dat de EU hierover deze maand al meteen toegevingen kan doen is echter uitgesloten.

Ook hier zitten Frankrijk en Duitsland niet op dezelfde lijn. Macron weigert toegevingen. Merkel daarentegen hoopt via soepel optreden de Duitse positie van mammoet-exportland te behouden. Hoe escalatie hier te vermijden? Bij zijn komst schrapte Trump het beoogde omvangrijke TTIP, het VS-EU vrijhandelsverdrag. Het beste zou nu zijn als partijen snel kiezen voor een sterk afgeslankt TTIP, waarin beide handelsblokken toegevingen doen.

9. Crisis rond Rusland

Nooit eerder is het vertoond dat de Europese Raad zich tegelijk heftig moet verweren tegen de VS én Rusland. Uitwijzingen zo omvangrijk als sedert de Koude oorlog ongekend zijn het antwoord op de aanslag op de Russische spion Sergej Skripal en zijn dochter in het Britse Salisbury. Solidariteit met de Britten brengt een actie op gang van de VS/EU/Canada/Oekraïne/Australië en de NAVO die meer dan honderd diplomaten (waarvan twee uit Den Haag) retour Moskou sturen. Eerder had het VK er al 23 weggestuurd.

Probleem is wel dat er geen hard bewijs is dat het Kremlin achter de aanslag zit die met Russisch gas is gepleegd. Volgens het VK en de Europese Raad is dit 'zeer waarschijnlijk'. Zij zitten vooral in de maag met het gebruik van de wereldwijd verboden chemische wapens. De aanslag zou volgens andere bronnen bedoeld zijn als wraak omdat de Rus voor de Britten ging spionneren.

Een reeks EU-landen doet om uiteenlopende redenen niet mee aan de uitwijzingen. Het gaat om Bulgarije, Cyprus, Griekenland, Luxemburg, Oostenrijk, Malta, Portugal en Slovakia. Sommige van die landen nemen andere maatregelen. Evenals België heeft ook Italië lang geaarzeld, aldus de Corriere della Serra van 23 maart. Die regeringen willen de kwestie niet op de spits drijven. Zo toont de EU haar verdeeldheid. De veroordeling hield de leiders dan ook vier uur bezig. Intussen reageert het Kremlin met qua aantallen vergelijkbare uitwijzingen.

Na de voor de EU beledigende Brexit is prime minister Theresa May uitgesproken happy met de onverwacht grote steun van het continent. Met het oog op de komende Brexit betogen nu

pro-Europese media als de Financial Times en The Independent dat de Britten niet zonder Europa kunnen, noch omgekeerd.

10. Toch geen 'Google taks'
In drieën valt de EU-28 uiteen zodra het voorstel van de Commissie om belasting te heffen op 150 grote Amerikaanse, Aziatische en Europese internetbedrijven aan de orde komt. Het gaat om (slechts) drie procent omzetbelasting. Hiervoor is echter de instemming van alle regeringen vereist. Die ontbreekt totaal. De vraag is daarom of Google, Facebook, Apple, Airbnb, Uber en andere giganten (omzet boven 750 miljard, waarvan minimaal 50 miljard in de EU) voorlopig iets te vrezen hebben.

Het voorstel zal jaarlijks vijf miljard opleveren en heeft de steun van Duitsland, Frankrijk, het VK, Spanje, Estland en het Europees Parlement. Hun motivering: de bedrijven in de EU betalen gemiddeld 23 procent van hun winst aan belasting. Terwijl de digitale sector via loopholes met 9,5 procent wegkomt. Dat is niet eerlijk.

Tegenover de genoemde voorstanders staan Luxemburg, Ierland, Malta die hun Amerikaanse vestigingen koesteren. Deze landen zijn dus tegen. Ook is er een groep met onder andere Nederland, Denemarken, Zweden die zich verschuilt achter de wereldwijde OESO, de club van rijke industriestaten, die zoiets effectiever zou kunnen regelen. Volgens een insider weten deze dwarsliggers dat de OESO Amerika nooit zal aanpakken.

Tijdens het debat krabbelde kanselier Merkel wat terug. Zij vroeg of het, gezien de Trans-Atlantische spanningen, niet beter is de kwestie even op te schorten. Het ziet er kortom niet naar uit dat de 'Google-taks' er voorlopig komt. Hetzelfde geldt voor de beoogde uniforme berekening van de winstbelasting voor grotere bedrijven. Ook daar blokkeren enkele regeringen die daar belang bij hebben (Ierland, Luxemburg) het beraad.

11. Blijvend ruzie met Turkije
Niets is bereikt bij de top EU-Turkije, voorbereid door de Europese Raad, gehouden in het Bulgaarse Varna. President Recep Tayyip Erdogan en anderzijds de voorzitters Tusk en Juncker spraken elkaar zonder enig resultaat. Belangrijk twistpunt is de machtsgreep van Erdogan met 50.000 arrestaties.

De Turkse president zegt dat dit wel moest om aan de staatsgreep van juli 2016 te ontsnappen. Verder veroordeelt de EU de jacht op de Koerden in en buiten Turkije Erdogan beschuldigt de EU er van het beloofde visumvrij reizen op de lange baan te schuiven.

De EU erkent wel dat Turkije de afgelopen twee jaar de enorme vluchtelingen en migrantenstroom met succes heeft gestopt en dit in ruil voor zes miljard steun. Waarop Erdogan klaagt daarvan nog maar 1,8 miljard steun voor de opvang in zijn land te hebben ontvangen.

'Wij hebben geen enkel compromis bereikt', zei Tusk in Varna volgens persbureau AFP. 'Wij besloten de dialoog niettemin voort te zetten'. Intussen liggen de toetredingsonderhandelingen met Ankara vrijwel stil, waarover Erdogan zich beklaagde. Om te beginnen wil hij een verbeterde douane-unie.

Intern twisten de EU-landen nu er over wie de openstaande tranche van nog drie miljard aan Ankara gaat overmaken. 'Die is helemaal rekening EU-begroting' zeggen de zuinige landen,

waaronder Nederland. Frankrijk wijst er op dat dan niets meer over is voor de Afrikaanse vluchtelingen en migranten. Merkel suggereert een compromis: de EU betaalt de helft en de EU-28 hoofdsteden eveneens.

12. Conclusies

Dit was de zoveelste besluiteloze Europese Raad. De Ministerraad Algemene Zaken had Rusland namelijk al eerder veroordeeld. Afwachten nu of Frankrijk en Duitsland komende maanden tot vernieuwende voorstellen komen. Dat zou kunnen. Het minste is wel dat de Europese Raad in juni de Raad van Ministers en het Europees Parlement opdraagt de eurozone nog dit jaar beperkt uit te bouwen.

Diverse andere genoemde ambities plus een versneld klimaatbeleid, de migratiepolitiek, verbeterde Schengengrensbewaking en de financiering van de EU na 2020, worden dan verschoven. Vanaf komende jaarwisseling ligt de Europese Raad grotendeels stil. De Brexit-onderhandelingen zijn dan hét topic aangezien op 29 maart 2019 het Britse lidmaatschap automatisch eindigt. Nu Londen geen douane-unie wil, bevestigden de leiders hun inzet: 'een evenwichtige, ambitieuze en brede handelsovereenkomst' (meer details in de vorige analyse).

Volgend voorjaar zijn er Europese verkiezingen gevolgd door het definitieve vertrek van de Commissie Juncker, van voorzitter Tusk en van ECB-president Draghi. De nationale leiders zijn dan maandenlang bezig met het verdelen van de topposten. Die operatie komt neer op de creatie van een nieuw machtsevenwicht tussen de 27 hoofdsteden. Pas daarna (lees 2020) komt de beleidsvorming weer op gang, tenzij crisissituaties zich voordoen.

De perfecte samenvatting van het voorgaande komt van Juncker als Commissievoorzitter, op 23 maart genoteerd door de Financial Times. 'In maart besluiten wij als Europese Raad vaak onze hete kwesties door te schuiven naar de vergadering van juni. Dan zeggen wij er in oktober liever op terug te komen. Daarna hoor je er niets meer van!'.

Inderdaad, zo ongeveer gaat het toch wel vaak. Vorige zomer was het beslist de bedoeling dat deze lentetop spijkers met koppen ging slaan. Zie onze analyse van 5 juli 2017: Acht uitdagende projecten voor Europa.

De consensus over het uitstel van diverse projecten is in de Europese Raad als politiek hoogste orgaan in een goede sfeer harmonieus tot stand gekomen. Voor- en tegenstanders gingen elkaar beslist niet te lijf, ook niet in vorige vergaderingen. Dit wijst er op dat de Europese hoofdsteden niet toe zijn aan meer Europa.

Ten slotte een voetnoot. Voorzitter Juncker heeft de top van zijn Europese Volkspartij (EPP) gedreigd te vertrekken als het Europees Parlement het aftreden eist van de nieuwe secretaris-generaal Martin Selmayr. Die werd via een 'flitsbenoeming' geparachuteerd tot Commissie-SG, de baas van 33.000 Europese functionarissen.

Het Europees Parlement windt zich daarover nogal op. Zowel kanselier Merkel als president Macron steunen de onverwachte benoeming, zo bleek in de marge van de Europese Raad. Niemand betwist dan ook de capaciteiten van Selmayr, hoewel zijn bazige omgangsvormen verzet uitlokken. Hopelijk loopt deze door het parlement nogal opgeblazen machtsstrijd met Brussel met een sisser af.

Naar nieuwe aanpak vluchtelingenprobleem

9 juli 2018

Extra taak EU-leiders: binnenlandse branden blussen

Politieke branden blussen bij anders omvallende regeringen. Dat is een nieuwe taak van de Europese Raad. Na een besluit hierover van de top opent Beieren centra om migranten terug te sturen. Ontschepingsplatforms in Noord-Afrika voor uit zee opgeviste migranten zijn, ter wille van Italië, een ander novum. Evenals nieuwe opvangcentra binnen de EU voor wie de Europese kust wel wist te bereiken.

1. 2018 geen 'oogstjaar'
2018 zou het oogstjaar van de Europese Unie worden. 'De bevolking verwacht van Europa namelijk bescherming', aldus voorzitter Donald Tusk. Niettemin geen akkoord in de recente Europese Raad over de vluchtelingen en migranten; geen echte versterking van het lekke Schengen, laat staan een verdeelsleutel voor spreiding van de asielgerechtigden.

Verder geen voltooiing van de in 2012 op de dag af zes jaar geleden plechtig beloofde Bankenunie. Die beoogt om bankfaillissementen niet langer voor rekening doen komen van de belastingbetalers. Dus voorlopig geen crisisbestendige eurozone. De digitale EU-markt blijft uit, evenals de meermalen beloofde Energie Unie. Rusland via strafmaatregelen op andere gedachten brengen in Ukraine gaat niet lukken. Ten slotte geen reuzegroot vrijhandelsakkoord met de Verenigde Staten. Dat had president Trump al afgeblazen.

Het mislukken van alle andere meermalen beloofde projecten kunnen de leiders zichzelf verwijten, met kanselier Angela Merkel voorop. Voor Den Haag heeft deze besluiteloosheid een plus. Ons land hoeft geen twee miljard te reserveren voor het extra eurozonebudget dat Parijs wil.

2. Nieuw aanpak migratie (1)
Tijdens urenlang beraad heeft de Europese Raad wel de weg geopend naar een nieuwe tweezijdige benadering van de (oorlogs)vluchtelingen en economische migranten. Allereerst sluit Europa strikter zijn Schengengrenzen voor illegalen. De EU telt naar schatting al royaal meer dan een miljoen illegale migranten.

De Europese Commissie zoekt nu contact met regeringen in Noord-Afrika die tegen beloning vluchtelingen en economische migranten, als drenkeling opgepikt, willen opvangen via ontschepingsplatforms. Daar worden de asielgerechtigden van de illegale migranten gescheiden. De eerste groep mag naar Europa en de rest blijft in Afrika. 'Dit is de effectiefste manier om het verdienmodel van die mensensmokkelaars te doorbreken', aldus voorzitter Tusk.

'Gedacht wordt aan Algerije, Marokko, Niger, Nigeria, Senegal en Mali', aldus minister-president Marc Rutte. Anderen noemen ook Tunesië en Egypte. Rutte bepleitte bij zijn collega's verder tevergeefs voor één centrale 'regisseur' voor het hele migratie probleem. Zoals de EU die heeft in Michel Barnier die alle onderhandelingen over de Brexit leidt.

Opvang in centra in Afrika via een ontschepingsplatform was tot nu toe taboe in de Europese Raad. In Nederland lanceerde de VVD drie jaar geleden dit idee. Dat zo'n aanpak nu aanslaat

komt door Italië. De nieuwe eurosceptische regering daar weigert nog langer boten met vluchtelingen en migranten op te nemen uit zee opgepikt door hulporganisaties zoals Artsen Zonder Grenzen, via schepen als de Aquarius en Lifeline.

3. Nieuwe aanpak migratie (2)
Het voorstel voor 'ontschepingsplatforms' aan de overkant van de Middellandse Zee komt van UNHCR en van de Internationale Organisatie van voor Migratie. Daags voor de Europese top riepen deze gezaghebbende instanties tot zo'n aanpak op. Omdat alleen dan de massale verdrinkingen in de Middellandse Zee ophouden. UNHCR wil desgewenst die ontschepingsplatform als opvangcentra gaan runnen.

Centra in Afrika waar asielzoekers zonder eerst de smokkelaars te hoeven betalen heen kunnen, zonder het risico van verdrinking, zullen wel aanzuigend werken op de vluchtelingenstroom. 'Het is niet denkbeeldig dat nieuwe routes ontstaan', zegt Dirk van den Bulck, de Belgische commissaris-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen. Aan de andere kant verwacht hij dat het terugsturen vanuit Noord-Afrika makkelijker gaat dan vanuit de EU.

Om de ernst van deze nieuwe voornemens te onderstrepen maakt de EU 500 miljoen euro over naar het Trustfonds voor Afrika. Dat fonds is bedoeld is voor armoedebestrijding, economische ontwikkeling en betere grensbewaking daar.

4. Nieuwe aanpak migratie (3)
De tweede noviteit is om te proberen een einde te maken aan het zogenaamde 'asieltoerisme', het rondtrekken van migranten binnen de EU, liefst naar Duitsland of het Verenigd Koninkrijk. Er komen daartoe, te beginnen in Beieren aan de grens met Oostenrijk, gesloten 'transitcentra' voor de vluchtelingen die wel de zuidelijke Europese kusten wisten te bereiken.

Dit is een Frans-Italiaans voorstel. 'Asieltoeristen' die daar arriveren worden vanuit die centra teruggestuurd naar het EU-land waar zij oorspronkelijk zijn ingeschreven. Dat opvangland kan vervolgens de economische migranten, die geen recht hebben op asiel, terugsturen naar hun vaderland.

Verder is afgesproken dat in het beoogde financieringsakkoord (MFK) voor de jaren twintig een royaal gevulde budgetlijn komt voor de vluchtelingen. De Commissie wil dit budget van zeven naar elf miljard verhogen. De Libische kustwacht krijgt extra steun. Binnenkort wordt Frontex, de Europese Grens- en Kustwacht, versterkt. De Commissie wil de staf zelfs opvoeren van 1300 naar 10.000 personen. Dit agentschap moet ook de terugkeeroperaties van illegalen opvoeren.

5. Wim Kok in 2002
Dit klinkt allemaal ambitieus en dat is het ook. Maar dat beeld verflenst totaal als men weet dat de Europese Raad al jarenlang zulke beloften doet. Al in 1999 is besloten tot een sluitend asiel en migratiebeleid. Drie jaar later tijdens de Europese Raad van Sevilla mopperde premier Wim Kok dat de Europese Unie de uitvoering van dat besluit heeft 'laten versloffen'.

Mijn samenvatting vanuit Sevilla van dat gebeuren in Europa van Morgen, was als volgt.

Top Sevilla poogt herstart Europees asielbeleid. Dat gebeurde onder druk van de publieke opinie. Die ziet haar veiligheid bedreigd onder de stroom van migranten. Binnenkort wil men

gemeenschappelijke normen accorderen voor asiel, vluchtelingen en gezinshereniging. Concrete akkoorden bleven echter uit.

Dit verslag van alweer zestien jaar geleden is conform dat van de recente Europese Raad! Intenties, intenties, intenties! Op 28 en 29 juni heeft de Europese Raad wel twee nieuwe invalshoeken gevonden voor het vluchtelingenprobleem. Afgezien daarvan zijn weer allerlei wensen op papier gezet, dezelfde als die van 2016 in Bratislava. Met als gevolg dat er nu stapels voorstellen liggen van de Europese Commissie waarover tussen de regeringen en het Europees Parlement vruchteloos wordt onderhandeld.

De leiders eisen nu 'dringend meer inspanningen om te zorgen voor een snelle terugkeer van irreguliere migranten' Dit 'om te voorkomen dat nieuwe routes over land of over zee ontstaan'. Van bijvoorbeeld de 550.000 uitgeprocedeerde economische migranten zijn er vorig jaar welgeteld 189.000 teruggestuurd. Neem de 80.000 illegalen in Europa uit Afghanistan. In ruil voor hun terugkeer, die tot nu toe uitbleef, kreeg dat land 13 miljard van de EU via het Joint Way Forward programma.

Het verslag van de recente Europese Raad aan de Tweede Kamer bevestigt zelfs diepgaande verschillen over de vraag 'hoe nu verder?' De meeste regeringen geven prioriteit aan het sluiten van de vluchtelingenroutes over de Middellandse Zee. Anderen geven voorrang aan een Europees asielstelsel. De politieke leiders verschillen dus ook nog over de procedure. Zoals het Algemeen Dagblad na de top concludeerde: 'afgesproken is er nog niks'.

6. Veel openstaande vragen
'Het is te vroeg om al van een succes te spreken. Deze intenties overeenkomen was nog het makkelijkste deel. Er ligt nog een lange weg voor ons' erkende Tusk op 3 juli voor de vergadering van het Europees Parlement in Straatsburg.

Welke landen in Noord-Afrika zijn te verleiden tot een akkoord? Volgens de Commissie toont geen enkele regering daar interesse. Tunesië heeft het idee al verworpen wegens het aanzuigeffect op de komst van vluchtelingen. Wat voor vergoedingen krijgen die landen? Wie gaat dat betalen? Wie zwaait in zo'n ontschepingscentrum de scepter? Kortom: is de vestiging van zulke ontschepingsplatforms misschien een illusie? Of komen ze pas tot stand onder enorme druk van een nieuwe crisis?

Andere vragen. Komen de beoogde akkoorden er langs de officiële maar wel trage weg, dus met inschakeling van de Commissie en het Europees Parlement? Of verloopt het, zoals in 2015 met de vluchtelingendeal met Turkije? Dus direct (en dus snel) tussen kanselier Merkel, president Macron, misschien voorzitter Tusk en anderzijds de leiders van de betrokken landen?

Premier Rutte bemiddelde destijds bij de verrassende EU-Turkije deal. Nederland was toen voorzitter van de Raad van Europese Ministers. Buitenlandse media noemen Rutte nu weer als bemiddelaar.

7. Nog meer 'hot spots'?
Overigens piekeren de leiders van Italië en Frankrijk, dus de initiatiefnemers, er niet over zelf zo'n opvangcentrum te openen. Ook diverse anderen, waaronder premier Rutte, willen de transitcentra daar waar de migranten arriveren, dus in Italië, Spanje, Malta. Dat is toch wel raar aangezien die landen al overbelast zijn.

Verschillen die beoogde centra wel van de wegens slechte leefsituatie beruchte hot spots waar Griekenland en Italië nu al massa's asielzoekers en migranten hebben zitten? Wie financiert de exploitatie van extra centra? Wat te doen met de talloze economische migranten daar die niet uitwijsbaar zijn? Blijven die permanent in zo'n centrum hangen?

De conclusies bevatten nog een ander nieuwtje: de omstreden opgelegde landenquota voor de verdeling van asielzoekers zijn weg. 'Degenen die zijn gered' worden op basis van vrijwilligheid verdeeld over de EU-landen. De leiders van Hongarije, Polen, Slowakije en Tsjechië en inmiddels ook Oostenrijk en Slovenië, die geen moslimbevolking willen creëren, zijn daarmee erg tevreden.

Verplichte quota was een eis van de noordelijke EU-landen, de Commissie en het Europees Parlement. Volgens de Portugese premier António Costa zagen die over het hoofd dat de asielzoekers helemaal niet naar de zuidelijke landen, of Oost-Europa willen. Voorzitter Tusk was altijd tegen de opgelegde quota.

Afgesproken is dat de Commissie met de Raad van Europese Ministers alle vragen gaat uitwerken. Vanzelfsprekend krijgen de meest betrokken regeringen (Italië, Duitsland, Frankrijk, Malta, Griekenland) een belangrijke rol. Kortom wordt vervolgd in de volgende sessie, na de zomervakantie.

8. Mensensmokkelaars breken
Voor het eerst zijn de Europese leiders kritisch over de acties van ngo's, de reddingorganisaties in de Middellandse Zee. Die nemen daar een derde van alle operaties voor hun rekening. Schepen van onder andere Artsen zonder Grenzen en Save the Children voeren meer reddingsacties uit dan bijvoorbeeld de Italiaanse of Libische kustwacht of het grensbewakingsagentschap Frontex.

Die ijverige redders worden gezien als een ongewild verlengstuk van de mensensmokkelaars met hun enorme financiële belangen. Volgens Rutte zegt de Europese Raad de hulporganisaties daarom de les aan. Zij 'moeten de toepasselijke wetten eerbiedigen en mogen de operaties van de Libische kustwacht niet hinderen', aldus de Europese Raad. Verder staat in de conclusies dat 'om het bedrijfsmodel van de smokkelaars definitief te breken elke stimulans om gevaarlijke reizen te ondernemen moet worden weggenomen'.

9. Italië nieuwe dwarsligger
Dit was de eerste Europese Raad waar een eurosceptische regering namens een groot EU-land aantrad (afgezien van het Verenigd Koninkrijk). Voor de coalitie Lega en Vijfsterrenbeweging arriveerde Giuseppe Conte als politiek leider. Nu Italië al met een half miljoen economische migranten zit, wil het -net als Malta- geen reddingsboten van ngo's meer binnenlaten.

Tot ieders consternatie pleegde Conte meteen bij de start een coup de théâtre. Hij verklaarde de conclusies van de vergadering te blokkeren, tenzij hij zijn zin kreeg. Rome moest meer steun krijgen van de andere landen. Omdat de Europese Raad alleen bij unanimiteit iets kan besluiten, moesten Tusk en Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker hun persconferentie na de eerste vergaderdag afzeggen. Er was namelijk als gevolg van de Italiaanse blokkade niets besloten.

Pas vrijdagmorgen tegen vijf uur, toen de vogels van Brussel alweer volop floten, eindigde het debat over de migranten. Een afgematte kanselier Merkel maakte op dat moment bekend dat Griekenland en Spanje naar Duitsland vertrokken vluchtelinge willen terugnemen. Dit via af te sluiten rechtstreekse akkoorden, dus buiten de EU om. 'Italië doet daaraan beslist niet mee', zo reageerde premier Conte.

De Beierse CSU, zusterpartij van Merkel's CDU, had zo'n aanpak geëist. Minister van Binnenlandse Zaken, Horst Seehofer (CSU) en de minister-president van Beieren, Markus Söder (CSU) sloten anders per 1 juli de 800 kilometer lange grens met Oostenrijk voor 'asieltoeristen' af. Zoiets had dan het einde van Schengen uit kunnen lokken.

Via een cascade van andere grenssluitingen, te beginnen bij de drukke Brenner Pas naar Italië, stopt dan het vrije verkeer van personen. Genoemde transitcentra aan de Oostenrijks-Beierse grens voorkomen dit, zo is de bedoeling. Maar ook project is weer niet meer dan een niet uitgewerkte intentie.

10. Geen EU-asielbeleid
Knelpunt is het stagnerend beraad over een beter Gemeenschappelijk Europees Asielbeleid (GEAS). Daar komt alsmaar niet van de grond. De conclusies van de Europese Raad bewijzen lippendienst aan twee onoverkomelijke problemen: herziening van de Dublinverordening (EU) Nr. 604/2013 en een uniforme asielprocedure. 'Dublin' betekent dat vluchtelingen die bijvoorbeeld in een van de zuidelijke EU-landen arriveren en daar asiel vragen, niet meer elders terecht kunnen. Dit voorkomt dat afgewezen asielzoekers elders opduiken.

Zo worden vanwege hun ligging Griekenland, Italië en Malta onevenredig belast. Ander gevolg van 'Dublin' is het uiteen halen van gezinnen die in verschillende EU-landen zijn gearriveerd. De zuidelijke landen willen nog maximaal twee jaar verantwoordelijk blijven voor wie daar arriveert, maar dat schrikt de rest af. Eerder was afgesproken dat de Europese Raad uiterlijk bij deze top 'Dublin' zou herzien. Nu dat mislukte, is maar afgezien van een nieuwe streefdatum.

Oostenrijk is dit halfjaar voorzitter van de Raad van Europese Ministers. Wenen wordt belangrijk nu de Frans-Duitse motor, die voorheen de EU uit crises trok, alsmaar maar niet aanslaat. De eurokritische conservatieve bondskanselier daar, Sebastian Kurz, is een politiek wonderkind van 31. Hij regeert samen met de rechts-nationalistische FPÖ. Kurz geeft voorrang aan het dichtrijgen van Schengen. 'Pas als de vluchtelingenstroom vermindert maakt een compromis over een betere asielprocedure en een ander 'Dublin' kans' redeneert hij. Veel andere regeringsleiders zien dat eveneens zo, evenals voorzitter Tusk.

11. Italiaanse arrogantie
De Italiaanse debutant Conte bereikte weinig door onervarenheid en enigszins hooghartig optreden. Hij wilde als 'professor in de rechten' gaan dicteren hoe een juridische tekst te schrijven die de meningsverschillen lijmt. 'Ik ben lasser geweest en kan dus ook wel lijmen', spotte daarop de Bulgaarse leider Borissov. 'Ik was brandweerman, dus weet misschien nog het best hoe je een crisis lijmt', zo nam zijn Zweedse collega Löfven ironisch over.

Achter deze spotternij liggen diepgaande meningsverschillen die tijdens de lange vergadernacht oplaaiden. Volgens een insider zette onder de 28 leiders het nieuwe koppel Macron-Sánchez (Spanje) de toon. Daarna volgden Merkel (deze keer echter niet leidend

maar vragend), Muscat (Malta), Orbán (Hongarije), Conte, Pellegrini (Slowakije) en Rutte als dragers van het debat.

Uiteindelijk stemde Conte toch in met de conclusies, in de hoop dat andere landen opvangcentra openen. Thuisgekomen kreeg hij een pak slaag van zijn eurosceptische (en politiek meer ervaren) vicepremier Matteo Salvini. Die wordt al gezien als de volgende Italiaanse regeringsleider. Salvini eist dat schepen afkomstig uit, of met een vlag van bijvoorbeeld Nederland de opgepikte vluchtelingen voortaan mee naar huis nemen.

12. Geen budget eurozone

In de marge van de Europese Raad was er een bijeenkomst van de leiders van de landen betrokken bij de euro. Het omvallen van de Spaanse Banco Popular bewijst dat de eurozone kwetsbaar blijft. Toch werden wegens voortgaande meningsverschillen de deadlines voor besluitneming verschoven naar december. Dit betreft de voltooiing van de Bankenunie en het versterken van het ESM-reddingfonds.

Frankrijk en Duitsland willen naast alle bestaande EU-fondsen en subsidies een apart budget opzetten van minimaal 25 miljard voor zwakke eurolanden. Dit voorstel komt in de conclusies echter niet meer voor. Evenmin als de beoogde reserve van 60 miljard om bankfaillissementen op te vangen. Evenmin als de beoogde EU- werkloosheidsregeling.

Twaalf noordelijke ministers van Financiën hadden zich onder leiding van onze Wopke Hoekstra tegen deze plannen verzet. Franse en Duitse dagbladen van 2 juli meldden uit Brussel dat ‘gezien het Nederlandse verzet’ dit alles voorlopig van de baan is. Zij concluderen dat speciale Eurotop eigenlijk helemaal niets heeft besloten.

In hun conclusies tonen de leiders zich er mee ingenomen dat de jarenlange megagrote financiële bijstand aan Griekenland stopt. Economisch blijft dat land een rampgebied. In de jaren negentig beliep de Griekse staatsschuld zeventig procent van het bnp, vandaag meer dan 170 procent.

13. Diverse besluiten

1. ‘Niemand heeft nog een fucking idea wat die Brexit eigenlijk inhoudt. Het vertrek uit de EU is een gekmakend raadsel’ zei een komiek op de dag van de Europese top in een Britse talkshow. De overeengekomen tekst zegt in nettere woorden hetzelfde. De Europese leiders houden er nu rekening mee dat er helemaal geen akkoord komt. Er liggen wel nieuwe Britse voorstellen. Maar juist daarom is de Britse toponderhandelaar David Davis afgetreden. Hij wilde een totale breuk met Brussel. Het uitblijven van beraad over een nieuwe EU-grens tussen Ierland en Brits Noord-Ierland is zorgelijk.
2. Merkel complimenteerde Turkije voor de opvang van 3,5 miljoen voornamelijk Syrische vluchtelingen. President Erdogan ontvangt daarvoor voor de tweede keer 3 miljard euro. Dank zij de EU-Turkije deal is de vluchtelingenstroom naar Griekenland met 96 procent verminderd.
3. Dit najaar moeten er akkoorden liggen over samenwerking bij defensie. Dit gaat over meer mobiliteit van de militairen binnen Europa, (voorstel Nederland) en een plan ter bestrijding van nepnieuws.
4. De Europese Raad staat vierkant achter Nederland in het onderzoek naar de daders van het neerschieten van de MH17. Men roept Rusland op daaraan eveneens mee te werken via VNVR-resolutie 2166.

14. Trump onderschat
Zoals altijd bespraken de leiders het buitenlands beleid. ‘Laten wij president Trump met zijn America First maar niet onderschatten. Hij vertegenwoordigt een isolationistische manier van denken die Amerika altijd heeft gekend en nu een president naar het Witte Huis bracht. Trump zal over twee jaar de volgende verkiezingen wellicht winnen.

Laten wij daarom zijn nieuwe aanpak van de internationale problemen serieus nemen’, zo sprak nogal verrassend voorzitter Tusk de leiders toe. Vorige keer liet Tusk zich nog beledigend over Trump uit. Dat wilde hij kennelijk corrigeren. Tusk kreeg bijval van president Macron. Wat betreft het handelsconflict met de VS bevestigen de leiders de Europese tegenmaatregelen. In tegenstelling tot de Amerikaanse president blijven zij voorstander van een ‘op regels gebaseerd multilateraal stelsel’.

15. Conclusie
‘The mother of all EU summits’ (aldus Politico) is door de media weggezet als mislukt. Dit gebeuren was altijd gezien als ‘de top van het oogstjaar 2018’. Toch zijn diverse taboes voortaan bespreekbaar: de opvang van vluchtelingen in Afrika zelf, opvangcentra verspreid over de EU, controle op de reddingsboten, geen opgelegde landenquota van asielzoekers meer. ‘Al die concepten liggen nu op tafel en zullen daar blijven liggen’, aldus een EU-diplomaat. Tegelijk blijft het afwachten of de zomertop van 2018 een Trendwende (keerpunt) was, zoals de Oostenrijkse kanselier nu al beweert.

Kenmerk (zelfs meestal vereiste) van de besluitvorming op topniveau is dat dit stap voor stap verloopt. Volgende top(pen) moeten dan ‘leveren’. Of dit hier staat te gebeuren is echter de vraag. ‘De Europese Raad overwint crises pas onder grote politieke of economische druk’, zo weet de vorige voorzitter Herman Van Rompuy. Hij heeft dat onthouden van de Griekse en de bankencrises. Die vereiste crisissfeer ontbreekt vandaag nu de vluchtelingenstroom te overzien is, zie de afbeelding.

Dat deze Europese Raad niettemin negen uur lang over de vluchtelingen twistte komt alleen door de crises in Italië en Duitsland. Die landen ondergaan de druk van de ‘anti elite’ burgerij daar. Dat zijn dezelfde oppositionele groepen die in het VK de Brexit afdwongen. Hun invloed bepaalt vandaag sterk de sfeer in Brussel.

Elders noteerden wij 24 verschillende taken van de Europese Raad. Daar komt nu een 25e bij: het helpen oplossen van politieke crises in een of meer van de EU-landen. Kanselier Kurz mikt als voorzitter van de EU-Ministerraad op een ‘as van bereidwilligen’: Berlijn – Wenen – Rome. Afwachten nu of die as inderdaad gaat wentelen.

Top trio ‘MMM’ verlamt voorlopig Europa

24 oktober 2018

Vijf Europese topconferenties en voor de zoveelste keer geen enkel ‘topbesluit’. In verschillende samenstellingen vergaderde de Europese Raad dagen achtereen in Brussel. Over de Brexit, de migranten, het terrorisme, noch de wankele eurozone was er enigerlei besluit. Dat komt vooral omdat drie leidende M’s: prime minister May, kanselier Merkel en president Macron geblokkeerd zitten.

1. Vijf toppen achtereen
Vijf topconferenties in het kader van de Europese Raad hielden de leiders maar liefst vier dagen (16-19 oktober) bijeen. Het begon met een reguliere driepartijentop met de vertegenwoordigers van de werkgevers (o.a. Business Europe) en de Europese vakbeweging (o.a. ETUC). Daar vierde men de creatie van 12 miljoen nieuwe banen binnen de EU sinds 2014. Dan volgden afzonderlijke bijeenkomsten van de Europese Raad ex artikel 50 (de Brexit) eerst met en daarna zonder de Britse premier.

Op donderdag 18 oktober was er vervolgens een normale Europese Raad met 28 nationale leiders en bovendien een Eurotop waar 27 leiders spraken over versterking van de eurozone. Daags daarna werd Brussel de ontmoetingsplaats van zelfs 54 leiders. De Asia-Europe meeting bracht behalve de leiders van Aziatische landen als Indonesië, Filippijnen en Myanmar ook die van bijvoorbeeld Australië, India, Japan en Rusland. Deze landen (tezamen twee derde van de mondiale welvaart) keren zich tegen het vanuit o.a. de VS opkomende protectionisme, aldus hun gezamenlijke verklaring.

2. Rutte for President?
Minister-president Rutte was bij het kleine groepje EU-regeringsleiders dat álle conferenties tot het allerlaatst (dus vrijdag, nog wel de vergaderdag van het kabinet) meemaakte. Veel collega’s waren donderdags al vertrokken. Het valt op hoezeer Rutte daar intensief contact houdt met vooral Merkel en Macron, zeg maar de dealmakers.

Vandaar de speculaties dat Rutte in is voor de opvolging van Donald Tusk, de ‘president’ van de Europese Raad. Vast staat dat die op 30 oktober 2019 vertrekt. Rutte was, bijgenaamd als ‘Mr. No´, altijd nogal eurosceptisch. Hij is inmiddels deze vorm van internationale samenwerking ‘meer gaan waarderen’, zegt hij zelf.

In de vergaderingen van de Europese Raad voert Rutte het hoogste woord. Veel andere leiders, vooral die van de 21 andere kleine landen, doen er nogal eens het zwijgen toe. Zij laten het debat liever over aan de ‘Grote Jongens’ en dus ook aan hun Nederlandse collega.

Door het wegvallen van het grote - en bovendien eurokritische - Verenigd Koninkrijk is de betekenis van Nederland in de Europese Raad gestegen. ‘Premier Rutte is daar nu, mede als gevolg van zijn ruime ervaring, een relevante speler. Hij heeft opvattingen, die hij dan ook uitspreekt. Omdat andere leiders er vaak net zo over denken, weet Rutte volop mee te werken aan het bouwen van de compromissen’, zegt een insider.

3. Timmermans for President?
Tegelijk is Frans Timmermans kandidaat om namens de sociaaldemocraten herfst volgend jaar Jean-Claude Juncker op te volgen. Ook de Luxemburgse Commissie'president' vertrekt

over een jaar zeker. Juncker noemde zijn adjunct Timmermans ooit ‘mijn tegelijk rechter- én linkerhand’. Daarom is die geknipt voor diens opvolging.

De grote vraag is wel of het de sociaaldemocraten volgend jaar lukt de vereiste coalitie te vormen die de meerderheid heeft in het Europees Parlement. Een andere mooie portefeuille voor Timmermans is die van Hoge Vertegenwoordiger Federica Mogherini, de ongekroonde ‘minister van Buitenlandse Zaken’ van de EU.

Een ding staat nu al absoluut vast: geen enkel land zal ooit de beide ‘presidenten’ tegelijk mogen leveren. Aan kandidaten overigens (weer) geen gebrek. Voor de rest is het speculeren omdat het gecompliceerde selectieproces nog moet beginnen. Volgend jaar vertrekken verder de president van de ECB, Mario Draghi, de voorzitter van het Europees Parlement Antonio Tajani (in theorie herverkiesbaar).

Uiteraard vertrekt het Europese Parlement in verband met de verkiezingen van mei a.s. en de hele Europese Commissie, waarvan de leden herbenoemd kunnen worden. In 2014 duurde het vele maanden voordat deze spannende stoelendans eindigde.

4. Drie Brexit-opties
Oktober 2018, maandenlang gezien als ‘the window of opportunity’ (het smalle pad naar een akkoord), is dan toch vruchteloos verstreken. Dit slaat vooral op de Brexit, het vertrek van het Verenigd Koninkrijk. Hier gelden voor de rest van het jaar nog drie opties: een deal (onwaarschijnlijk), een hevige crisis (idem) of doormodderen tot desnoods half januari. Minister-president Marc Rutte voorziet het laatste.

Michel Barnier is de Franse toponderhandelaar namens de EU-27. Volgens hem is er ‘veel meer tijd nodig’ voor een akkoord. Daarmee bedoelt hij wellicht dat de Britten en ‘Brussel’ op het allerlaatste moment -mogelijk pas in januari 2019- het eindspel beginnen. Zo gaat het trouwens altijd in de EU bij onderhandelingen met een zo’n reuzeninzet.

De deadline is 29 maart aanstaande, de dag waarop het EU-lidmaatschap van het Verenigd Koninkrijk automatisch eindigt. Tevoren hebben het Europees en het Britse parlement twee maanden nodig om een akkoord bekrachtigen, of alsnog te verwerpen.

5. Machteloos top trio (1)
Meer dan ooit heeft Europa nu leiders nodig die over hun eigen schaduw durven springen. ‘De sleutelfiguren, president Emmanuel Macron, kanselier Angela Merkel en eerste minister Theresa May zijn echter alle drie zwaar gehandicapt door voortdurend binnenlands geruzie’. Aldus de commentator van de website van Carnegie Europe, Judy Dempsey. Met deze collega mocht ik bijna 25 jaar geleden van Brussel in Roemenië het beloofde ‘EU paradijs’ (zoals zij dat zagen) gaan uitleggen. Wie had toen gedacht dat Roemenië per Nieuwjaar aanstaande EU-Raadsvoorzitter wordt?

Terug naar de actualiteit. Neem May. Zij kreeg een half uur van de EU-27 leiders. Maar zij was in een kwartier klaar. Had volgens Rutte niks nieuws te melden. Kreeg van de andere leiders geen enkele reactie op haar oproep tot concessies. Moest daarop de zaal uit, terwijl de andere leiders gezamenlijk gingen dineren. Zo’n procedure tekent de sfeer.

Het Britse koninkrijk zit gevangen in een web van twijfels hoe het verder moet met de verhouding tot de Europese Unie. Een deel van de regerende conservatieven wil via een

‘harde Brexit’ alle bruggen naar Brussel opblazen. Tegelijk pleitten in Londen op 21 oktober bij een People's Vote March meer dan een half miljoen Britten voor nog een referendum, nu om de Brexit alsnog tegen te houden.

6. Machteloos top trio (2)
Of neem Merkel. Jarenlang overklaste zij de andere leiders in de Europese Raad. Zij bestuurde zo vanuit Brussel Europa. Vandaag heeft zij het druk met het bijeenhouden van de geforceerd tot stand gekomen Grosse Koalition van christendemocraten en sociaaldemocraten. Merkel heeft nu geen tijd voor Europa. Zij ontving 1,5 miljoen asielzoekers en economisch migranten uit Islamitische landen. Daarmee verspeelde zij de kiezersgunst, zo bevestigen de regionale verkiezingen.

Wij zitten ‘In Merkel’s Spätphase’ (het naderend einde) aldus het hoofdartikel van de Frankfurter Allgemeine van 8 oktober.

Macron ten slotte. Anderhalf jaar geleden gestart met hervormingen. Intussen staat hij in de opiniepeilingen er net zo beroerd voor als zijn machteloze voorganger François Hollande destijds. In Brussel mist Macron de steun van Merkel.

Alle omhelzingen ten spijt lukt het de president niet de kanselier mee te krijgen voor zijn aanpak. Vormden de twee een koppel, zoals ‘Merkozy´ onder president Sarkozy tijdens de Griekse crisis, dan zouden zij de impasse doorbreken. Let wel: het laatste besluit van belang dat de Europese Raad nam dateert van 2,5 jaar geleden: maart 2016, de deal met Turkije over de vluchtelingen.

7. Wat is een backstop?’ (1)
De operatie Brexit draait om het tot stand komen van drie documenten: Voorop staat de beoogde Scheidingsakte (Withdrawal Agreement), dat is het bindende juridische akkoord van de uitstap. Vervolgens de regeling van de kwestie Noord-Ierland. Ten slotte komt er een niet-bindende politieke verklaring vol intenties als aanhangsel van genoemde akte.

Over één kwestie zijn alle partijen het eens. Hét probleem is de zogenaamde ‘backstop’. Dat is de afspraak in december met het VK gemaakt dat er geen zichtbare grenscontroles komen tussen EU-land Ierland en het Britse Noord-Ierland met als hoofdstad Belfast. De EU sluit alleen een akkoord mét die garantie. Anders zet men namelijk het Goede Vrijdag Akkoord van 1998 op het spel dat een einde maakte aan de bloedige strijd tussen de Ieren van noord en zuid. De EU houdt mede op Iers aandringen vast aan die backstop. Dit ook als er te zijner tijd geen handelsverdrag met het VK komt.

8. Wat is een backstop? (2)
Het is de droom van velen daar dat het VK zich ontwikkelt tot dé economische aartsrivaal van de EU. Met Noord-Ierland dan als belangrijk strijdtoneel. Ook daarom moeten er toch wel grenscontroles komen op het Ierse eiland. Een oplossing zou dus zijn om Noord-Ierland, hoewel een deel van het VK, in de EU douane-unie en in grote delen van de Europese interne markt en de BTW-regelingen te houden. Maar May weet dat zo’n ‘backstop’ nooit door haar eigen parlement komt. Draait dit uit op de gevreesde ‘no deal Brexit ’ met komend voorjaar alom logistieke en juridische chaos?

Deze zomer lanceerde May het zogenaamde Chequers voorstel (genoemd naar het buitenverblijf van de premier). Zij wil vrijhandel met de EU voor goederen en agrarische

producten. De omvangrijke dienstverlening valt daar als Britse concessie buiten, evenals het tot nu toe vrije verkeer VK-EU van personen en kapitaal.

Chequers kan niet zonder zichtbare grensposten voor goederencontroles op de 500 grenskilometers tussen Noord-Ierland en Ierland. Dit dacht May op te lossen met de inzet van peperdure (20 miljard Britse ponden) high tech controles. De grens blijft dan inderdaad onzichtbaar. In die formule gelooft de EU echter niet. Merkwaardig genoeg (na het voorgaande) noemt Barnier het Chequers plan toch 'een stap in de goede richting'.

Tegelijk is het zo dat dit Chequers voorstel ook aan Britse kant op hevig verzet stuit. Toenmalig toponderhandelaar minister David Davies en minister van Buitenlandse Zaken Boris Johnson traden van de zomer tegelijk met Chequers af. Zij willen een 'harde Brexit' die hun land helemaal losmaakt van de EU.

Het gebeurt vaker in de Europese Raad dat de president van Litouwen, Dalia Grybauskaite, zegt waar het op staat. 'Wij weten niet wat zij willen en zij weten het evenmin, dat is de hele kwestie' aldus de president.

9. Vergelding vanuit Brussel
De EU wijst Chequers nog om andere redenen af. 'Elk besluit dat de Europese burgerij de indruk geeft dat je uit de EU kunt en toch de voordelen blijft plukken is waanzin', zegt de Franse minister van Financiën, Bruno Le Maire.

Eerder had president Macron de Britten al gewaarschuwd 'dat de Brexit kosten met zich meebrengt'. 'Merkel zal May niet redden', zo concludeert de Süddeutsche Zeitung van 2 oktober. Traditioneel steunt Merkel de Britten wel vaak. Maar dat duurt nooit langer dan tot het moment waarop de Frans-Duitse as in gevaar komt.

'De Europese leiders zijn vastbesloten de Brexit voor de Britten zo pijnlijk mogelijk te maken. Dat zal de andere landen leren niet ooit nog het Britse voorbeeld te volgen', aldus het rake commentaar van de New York Times van 23 september. Zowel Tusk als Juncker hadden hun woede over het Britse vertrek al eerder in beledigende taal gegoten. Na de tussentijdse Europese top in september in Salzburg was de sfeer zódanig dat May de EU 'om een klein beetje respect' moest gaan vragen.

Hoe de sfeer verder vergiftigd is bewijst de Britse minister van Buitenlandse Zaken, Jeremy Hunt. Op 1 oktober noemde hij de EU 'een gevangenis'. Ze doet hem denken aan de repressieve manier waarop de Sovjet-Unie destijds haar satellietstaten onder de duim hield.

10. 'Compleet ridicuul idee'
'De Britse Prime Minister moet nu met voorstellen komen. Het is niet aan ons om oplossingen te bedenken voor binnenlandse Britse problemen. Aan de Europese interne markt of aan het vrije verkeer van personen, arbeid, diensten en kapitaal wordt in elk geval niet getornd', sneerde Macron na afloop. 'Als de wil er was, kwam je er wel uit', aldus Merkel, suggererend dat het allemaal aan de Britten ligt.

Bracht het treffen met May dan hélemaal niets voort? Als je daags daarna sommige grote krantenkoppen zag zou je denken van wel. May suggereerde een verlenging van de overgangsperiode na het aflopen van het EU-lidmaatschap met bijvoorbeeld maximaal een

jaar tot eind 2021. Twee jaar en negen maanden krijgen partijen dan de tijd om hun moeizame toekomstige handels- en andere relaties (zoals justitie) te regelen.

Het VK moet dan wel nog jaren blijven buigen voor de orders uit Brussel, Luxemburg (het ginds vervloekte Hof van Justitie) en het Europees Parlement (zonder Britten). Londen blijft dan jaar na jaar nog minimaal tien miljard pond contributie aan Brussel betalen. Tegelijk heeft het Verenigd Koninkrijk als ex-lid daar dan geen zeggenschap meer. 'Compleet ridicuul idee die verlenging van de overgangstijd', zo reageerde een groep conservatieve partijgenoten van May.

'De EU-27 zijn klaar om op ieder moment met prime minister May het beraad te hervatten. Mits zich een doorbraak aftekent', aldus Tusk op 24 oktober in Straatsburg in het Europees Parlement. Hij staat positief tegenover een langere overgangsperiode.

11. Drie soorten druk
Deze overlegcarrousel kent drie aandrijfassen: de tijdsdruk, de politieke druk en het onderhandelingsspel. Maandenlang is door de voorzitters Tusk en Juncker en bovendien prime minister May beweerd dat op zijn laatst in oktober de knopen doorgehakt moesten worden. Desnoods zou in november bij een extra Europese Raad de finale deal volgen. Alleen dan kunnen het Europees en het Britse parlement het debat tijdig voor 29 maart volgend jaar afronden.

Dat was echter een pure schijnvertoning, zo blijkt nu. Want ineens laat men elk tijdschema los. De novembertop is voorlopig afgeblazen. 'De onderhandelingen zijn veel gecompliceerder dan sommigen dachten. 'Een 'no deal Brexit' is meer waarschijnlijk dan ooit', aldus Tusk. De EU wacht nu op het sein van toponderhandelaar Barnier dat er 'overtuigende vooruitgang' is geboekt. Zo nee dan wordt pas midden december bij de volgende vergadering van de Europese Raad het beraad hervat.

Tegelijk is er toenemende nervositeit in landen als Ierland, Nederland, België, Frankrijk, Duitsland die veel handel drijven met het VK. Die zijn doodsbang voor een 'no deal', dus een vechtscheiding. Vanaf 30 maart aanstaande is het VK dan voor de EU een land als bijvoorbeeld Argentinië. Met export, import en personenverkeer onder strikte controles. Nederland heeft daartoe al extra douaniers in opleiding. Alle 28 betrokken EU-landen en de Commissie in Brussel werken aan noodverbanden voor dat geval.

12. Blokkade op migranten
'De blokkade bij de hervorming van het Europees asielsysteem is een cadeau voor de populisten bij komende verkiezingen', waarschuwde Europees Parlementsvoorzitter Antonio Tajani in zijn speech. Eind juni besloot de Europese Raad tot een nieuwe aanpak van het migratieprobleem. Zie onze vorige analyse. Er zouden 'ontschepingsplatforms' komen buiten de EU. Uit zee opgepikte vluchtelingen worden daar opgevangen en indien nodig teruggestuurd. Daarnaast mikte de Europese Raad op 'gecontroleerde opvangcentra' binnen de EU om de vluchtelingenstroom te beheersen.

Zijn die ingrijpende projecten alweer afgevoerd? Zij komen niet terug in de conclusies van deze Europese top. Inmiddels heeft Egypte belangstelling voor het plaatsen van een ontschepingsplatform.

‘Wij verwachten bij het migrantenprobleem geen doorbraak meer voor de Europese verkiezingen van voorjaar 2019. Die kwestie zit muurvast. Het window of opportunity van september/oktober is weer gesloten’. Dat zeggen de experts van de gezaghebbende Brusselse denktank European Policy Studies. Ook zij denken dat de machteloosheid van de EU de euroscepsis komend jaar bij de verkiezingen in de kaart speelt.

13. Nederland op de rem
Hét probleem is de voortdurende weigering van diverse Oost-Europese landen om moslims op te vangen. De eerder opgelegde verplichte landenquota zijn daar onuitvoerbaar gebleken. Oost-Europa wil nu wel financieel bijdragen aan de kosten van de opvang van de vluchtelingen in de andere EU-landen. Daartoe ligt er nu een Oostenrijks/Bulgaars voorstel. Het krijgt de steun van voorzitter Tusk, van de Commissie en naar verwachting van het Europees Parlement.

Maar Nederland en Duitsland schoten dit idee radicaal af. ‘Dat sommige landen er voor betalen opdat andere landen opvangen is onacceptabel. Iedereen moet vluchtelingen opvangen’ zegt Rutte. Hij wil bovendien liever eerst de zuidelijke lekke Schengengrenzen afsluiten. ‘De vluchtelingenstroom vermindert dan vanzelf’.

Echter, in Salzburg ageerde dezelfde Rutte tegen het Commissievoorstel om daar 10.000 extra grenswachters te installeren. ‘De grenswachtkwestie illustreert dat Nederland op de rem staat in Europa. Dit ook op gebieden waar de regeringscoalitie in principe méér Europese samenwerking wil, zoals bij de bestrijding van criminaliteit, terrorisme en van illegale migratie’, signaleerde NRC Handelsblad.

14. Italiaans fliere fluiten
Italië zucht onder een staatsschuld van meer dan het dubbele van wat in de eurozone is toegestaan. Toch laat Rome komende jaren de tekorten verder toenemen. Het overheidstekort loopt op tot 2,4 procent van het bbp. Dat is drie keer zoveel als met de vorige centrumlinkse regering was afgesproken. De Europese Commissie heeft Rome op 23 oktober gevraagd om een herziene begroting. Het is de eerste keer dat dit zo resoluut gebeurt.

‘Italië heeft de voorbije drie jaar al 30 miljard euro meer uitgegeven dan volgens het EU Stabiliteitspact mag’, zegt Commissievoorzitter Juncker. Daar komt nu dan nog eens 35 miljard bovenop. Rutte heeft zijn collega Giuseppe Conte in de marge van de vergadering gezegd dat diens begroting Nederland de lust ontneemt tot versterking van de eurozone. ‘Italië moet zich echt houden aan het Stabiliteitspact’, waarschuwde Rutte.

Het is zeer de vraag of de combinatie van de rechtse noordelijke Lega en de anti-EU Vijfsterrenbeweging zich de kritiek aantrekt. Veel hangt af van hoe de beleggers in Italiaanse papieren gaan reageren. De EU Raad van Ministers kan uiterlijk volgend voorjaar desnoods de zaak uitvechten en Italië een enorme boete opleggen. Veel Europese media menen dat vicepremier Matteo Salvini dit scenario graag ziet. Het biedt hem dan de perfecte munitie om in de Europese verkiezingsstrijd tegen de EU te ageren en aldus nog meer stemmen te werven.

Neemt Italië de route van het failliete Griekenland destijds, dan ontploft de eurozone. De Italiaanse economie is veel te groot om vanuit Brussel te kunnen redden. Probleem is dat de Italiaanse regering de lagere inkomens steunt en de koopkracht stimuleert en daarom binnenlands volop steun krijgt.

15. Conclusies
Vijf topconferenties. Maar geen enkel besluit van belang. Toch was dit wat de Brexit aangaat geen overbodig gebeuren. In kwesties met zo'n reuzenhoge inzet laten partijen pas op het allerlaatste moment in hun kaarten kijken. Dat gaat altijd zo in Europa.

Dat ultieme beslissende moment is nog niet aangebroken. Bovendien leert dit treffen (en ook het vorige in Salzburg) de Britten dat zij nog forse toegevingen moeten doen. Dat kost tijd. Tenzij de Britten zich laten meeslepen naar de 'harde Brexit'. Maar zo'n vechtscheiding zal ook hen nog jarenlang economisch opbreken.

Hoopvol is het dat beide partijen nu zwijgen over hun angstaanjagende no deal scenario's. Hoopvol is het verder dat naar verluidt Merkel én Macron onderhandelaar Barnier ingefluisterd hebben 'wat meer flexibel' te worden. Wellicht brengt hun duwtje het verlamde 'MMM top trio' in beweging. Dat kost alweer tijd. Kortom: er volgen nog meer 'toppen van de laatste kans'.

Vijf opties voor de Britten verdwaald in hun brexit

30 november 2018

Vijf opties voor het Verenigd Koninkrijk nu er een brexit-akkoord ligt met de 27 andere EU-landen:

1. Prime Minister Theresa May haalt het akkoord door het parlement
2. Zo nee, gaat zij in Brussel heronderhandelen
3. Ofwel vertrekt zij en zoekt - al dan niet na verkiezingen- de opvolger alsnog een deal
4. Tweede referendum, waarna de Britten toch in de EU blijven
5. Na Nieuwjaar leggen Londen en Brussel ‘last minute’ een noodverband tussen de EU-27 en het VK om totale economische chaos te verminderen.

1. Droefenis en melancholie
De EU regeringsleiders hebben op 25 november tijdens een surrealistische zondagochtend sessie, zonder veel discussie, ‘met droefenis en melancholie’ ingestemd met het scheidingsakkoord met het Verenigd Koninkrijk. Dit was de 215e Europese topconferentie sedert het begin in 1957. Voor het eerst was er niet eens een gezamenlijke lunch, laat staan het gebruikelijke applaus om zo’n akkoord te beklinken.

‘Wij staan voor een van de zwaarste besluiten ooit’, zo vatte Donald Tusk het vertrek na 46 jaar lidmaatschap van het Verenigd Koninkrijk op zijn welbekende sombere toon samen. Minister-president Mark Rutte trok de aandacht van de Angelsaksische media met zijn samenvatting: ‘’. Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker overtrof hem met: dit is een trieste dag.

Met zulke droefgeestige commentaren verborgen de leiders hun tevredenheid over het brexit-akkoord. Zoals hierna blijkt is het vooral op hun belangen en dus niet op de Britse interesses afgestemd.

Inzet van de bijeenkomst waren een vuistdikke scheidingsovereenkomst (juridisch bindend, officieel het ‘terugtrekkingsakkoord’ geheten) en een 26 velletjes tellende politieke verklaring (niet bindend, de toekomstige ‘samenlevingsovereenkomst’). Beide stukken zijn, zoals gezegd, toegeschreven op de belangen en opinies van de EU-27 landen. In deze vechtscheiding is de stand nu 2-0 voor de EU. In feite valt kortom te begrijpen dat veel critici in het VK dit akkoord willen tegenhouden.

De scheidingsakte (Withdrawal Agreement) komt in de plaats van de European Communities Act van 1972 op grond waarvan het Verenigd Koninkrijk in 1973 tot de toenmalige EEG en de EGKS toetrad. Op 585 pagina’s tekst schetst de akte de voorwaarden waarop het VK ‘ordelijk vertrekt’ met uitzicht op later een vrijhandelsakkoord. De akte beveiligt verder voorlopig de rechten van de Europese burgers ginds en de Britse hier.

Op den duur komt er een einde aan het voor andere burgers ‘vrije personenverkeer’ dat de Britten deed besluiten de EU te verlaten. De akte laat de Britten tot uiterlijk 1 januari 2023 meedraaien in de Europese douane-unie en de interne markt, wat meteen grote Nederlandse economische belangen beveiligt. De Britten moeten daartoe nog ongeveer 40 miljard euro bijdragen aan de financiering van de EU, plus tot aan 2021 hun jaarlijkse circa tien miljard belopende contributie.

2. Foutloos parcours EU-27
De Britten hebben vanaf de scheidingsdag, 30 maart aanstaande, geen medezeggenschap meer in de beleidsorganen van de EU, zoals de Europese Commissie. Er komt geen zichtbare grensafscheiding tussen Ierland en Noord-Ierland, hoewel dit toch wel de EU-buitengrens wordt. Vooral Dublin wil dit zo om de vrede op het historisch verdeelde Ierse eiland te bewaren.

Hieronder blijkt dat de Britten nog meer pijnlijks moeten slikken. Want hier staat voor hen niet meer tegenover dan de intentie dat de EU-27 'vastbesloten zijn in de toekomst een zo hecht mogelijk partnerschap met het Verenigd Koninkrijk' na te streven, aldus de politieke verklaring.

De bedoeling is om voor uiterlijk 31 december 2022 tot een vrijhandels- of associatieverdrag te komen. Hoe dat er uit ziet is nog niet te zeggen. Zoals hierna blijkt, bestaan er daarvoor zogenaamde Canadese en Noorse modellen. De inzet is 'een ambitieuze, brede, diepe en flexibele' relatie VK-EU. Aldus de overeengekomen tekst die de diepgaande meningsverschillen, ondanks anderhalf jaar intensief onderhandelen, goed weerspiegelt.

PM May had in haar Chequers plan (zie de vorige analyse) de EU om een voortgezette 'frictie-loze' handel gevraagd. Maar die wens komt in de overeengekomen teksten niet eens voor. Dat kon ook niet. Want frictie-loze commerciële betrekkingen tussen de EU en een niet-EU land bestaan nu eenmaal niet.

Het is absoluut knap hoe het blok van de EU-27 lidstaten, ondanks hun tegenover het VK toch uiteenlopende belangen, voor één keer nu eens 100 procent eensgezind is gebleven. De akkoorden kwamen tot stand op basis van 'richtlijnen' van de Europese Raad en de Europese Raad van Ministers. De Europese Raad had veel lof voor de manier waarop de Commissie en de Franse toponderhandelaar Michel Barnier anderhalf jaar lang een foutloos parcours doorliepen.

De Europese Raad gaat ermee akkoord dat 'het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland uit de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie treden'. Aldus de verklaring op basis van het befaamd geworden Artikel 50 van het Verdrag van Lissabon dat uittreden regelt. Beide genoemde teksten konden in luttele minuten de Europese Raad passeren.

3. Hoe nu verder?
Scheidingsakkoord en politieke verklaring moeten eerst nu door het Britse parlement worden goedgekeurd. De conservatieve Eerste Minister Theresa May stuit hier op hevige oppositie in de eigen rangen en bij de radicale Noord-Ierse Democratic Unions Party (DUP) waarvan haar regeringsmeerderheid afhangt. Daarna komt het Europees Parlement tot een verdict. Voorzitter Antonio Tajani heeft de Europese Raad al laten weten geen enkel probleem te zien.

4. Toch een akkoord?
'Onze beste dagen komen nog', aldus May in Brussel tegenover de media. 'Wij krijgen weer de controle over onze nationale grenzen, over ons geld en onze wetten. Dat was precies de inzet van het brexit-referendum'. Worden haar tachtig of meer kritische conservatieve parlementariërs hiermee alsnog bekeerd? Trekt de voorspelde economische chaos en mogelijk een door hen gevreesd nieuw referendum ze over de streep?

In een persoonlijke brief aan het gehele Britse volk schetst May een rozig beeld. ‘Dit akkoord is in het belang van ons land en het gehele volk, of je nu destijds ‘voor wegwezen’ uit de EU of ‘lid blijven’ gestemd hebt’. Er komt extra geld vrij voor de algemene gezondheidszorg. Er breken betere tijden aan voor de Britse vissers en de farmers, voortaan bevrijd van de Brusselse regelneverij, aldus nog steeds May.

De Britse regering beweert dat de brexit zoals die nu voorligt het bnp in het VK over de komende vijftien jaar bezien slechts met een of twee procent vermindert. Bij een hard no deal scenario (dus vertrek zonder enig akkoord met de EU-27), beloopt die welvaartsdaling echter acht tot zelfs tien procent.

Een toekomstige nauwe VK-EU relatie naar het model van Noorwegen kost het VK amper anderhalf procent welvaart. Dit model heeft dan ook de steun van een substantieel deel van de Labour-oppositie. Een vrijhandelsverdrag zoals Canada met Brussel sloot, kost daarentegen de Britten vijf procent van hun bnp, aldus de studie. De politieke onafhankelijke Bank of England kwam in haar analyse tot vergelijkbare conclusies.

Onnodig te onderstrepen dat de talrijke tegenstanders van May’s Withdrawal Agreement deze cijfers heftig bestrijden. Het zijn inderdaad slechts scenario’s. Niemand kent de werkelijke gevolgen van het Britse vertrek op langere termijn.

5. Blitzkrieg van May

Bewonderenswaardig vechtlustig voert de Britse regeringsleider, nu haar politieke leven ervan af hangt, haar Blitzkrieg. ‘Ik ga de boer op om het Britse volk uit te leggen dat dit het best mogelijke akkoord is. Wij worden weer de baas in eigen land. Ik garandeer blijvend vrijhandel met Europa. Ik ben klaar voor een tv-debat hierover met oppositieleider Jeremy Corbyn. Ik heb een concreet plan maar hij heeft niks concreets’, zo daagde May op 27 november in de tabloid the SUN de tegenstanders uit. Zo bewerkt zij nu de publieke opinie over de hoofden van de politici heen.

Op 9 december, twee dagen voor de beslissende historische stemming in de Commons, duelleert May met Labour-leider Corbyn. Eerder had zij dit niet aangedurfd. Hoe loopt dit debat voor de twee kemphanen af? Is het vervolgens helemaal uitgesloten dat May, mede dankzij een handvol Labour ontrouwe parlementsleden, de Schotse nationalisten en de Liberaal-Democraten, toch slaagt?

6. 'Politieke apekool'

Corbyn noemt de politieke verklaring ’26 pagina’s apekool’. Hij heeft gelijk in zoverre dat de overeengekomen niet bindende politieke omgangsregeling VK-EU wemelt van de vaagheden en dubbelzinnigheden.

Voor oud-minister Boris Johnson bewijst het uitblijven van een grensafscheiding (de zogenaamde backstop) tussen Ierland en het Britse Noord-Ierland dat het VK eigenlijk bij de EU blijft. Het is waar dat door die backstop-afspraak Noord-Ierland, hoewel onderdeel van het VK, blijft vallen onder de EU douane-unie. En bovendien onder de rechtspraak van het Hof van Justitie in Luxemburg dat in het VK zo slecht ligt.

Toponderhandelaar namens het VK, minister Dominic Raab vindt het akkoord ‘nog erger dan een voortgezet EU-lidmaatschap’. Hij trad daarom af zodra May instemde. ‘Wij zitten

voortaan nog steeds vast aan die Europese regels, maar hebben er geen zeggenschap meer over', aldus Raab. Jeremy Hunt, de minister van Binnenlandse Zaken, vergelijkt zijn land met Turkije: voortaan geassocieerd, naar zonder enige zeggenschap. President Donald Trump, een felle voorstander van de brexit, noemt het akkoord slecht voor de handel tussen de VS en het VK. Daarin heeft hij overigens gelijk.

Het is waar dat de EU op drie belangrijke punten niks heeft weggegeven: niet bij de financiële diensten, de economisch zo belangrijke Londense City; niet bij de luchtvaart, noch bij de in Engeland zo politiek gevoelige visserij.

7. Heronderhandelen
Na afloop van de Europese Raad van 25 november hebben behalve May, de Europese voorzitters Juncker (Commissie) en Tusk (Europese Raad), president Macron, kanselier Merkel, minister-president Rutte, de Oostenrijkse kanselier Kurz namens de andere leiders en Europees Parlementsvoorzitter Tajani in koor betoogd dat er geen 'plan B' bestaat. Dus is er geen optie om na een verwerping van het Withdrawal Agreement door het Britse parlement te gaan heronderhandelen voor een betere deal.

Deze zeldzaam unanieme afwijzing van heronderhandelingen duidt er echter op dat in de Europese Raad iedereen hiermee stiekem al wel rekening houdt. Het ligt dan ook voor de hand dat aarzelende Britse parlementsleden na een eerste afwijzing mogelijk alsnog over de streep zijn te trekken met een marginaal verbeterd akkoord. Bijvoorbeeld met toezeggingen over vrijhandel of visserijrechten, dan wel onderdelen van de genoemde politieke verklaring

Binnen oppositiepartij Labour is er steun voor een voortgezet lidmaatschap van de EU douane-unie, opgetuigd met enkele elementen van de Europese interne markt. Volgens Britse media sturen invloedrijke figuren, waaronder minister van Financiën Philip Hammond, aan op zo'n 'zachte brexit'. Die biedt een minieme doorgang naar de lucratieve Europese interne markt die May niet verkreeg. Zo'n optie zal delen van Labour losweken van Corbyn en tot een meerderheid leiden. Ook de genoemde DUP speculeert op zo'n optie na heronderhandelingen. Toch zijn substantiële toegevingen van EU-zijde niet te verwachten.

8. May moet aftreden
Na een verwerping van het scheidingsakkoord rijst de vraag of PM May nog wel het vertrouwen heeft. Haar regering berust op een kleine meerderheid van dertien parlementsleden. Volgens schattingen gaan tachtig, mogelijk zelfs negentig conservatieven tegen stemmen. Volgens Britse media treedt May af als meer dan honderd parlementsleden van regeringszijde haar afvallen.

Blijft de nederlaag beperkt, dan zou zij naar Brussel willen gaan voor hernieuwd beraad. Dit uiteraard met uitzicht op toch nog een akkoord na Nieuwjaar. Zoals uit onze eerdere prognoses blijkt is dit scenario wellicht realistisch. Houdt daarbij voor ogen dat de EU-27 tot nu toe het laken naar zich hebben getrokken. Zodat er wel ruimte is voor enigerlei soepelheid.

9. Tweede referendum
Langzaam dringt tot de Britse publieke opinie nu door dat de brexit, in welke vorm dan ook gegoten, hen banen en welvaart gaat kosten, in plaats van opleveren. Tegenstanders van een brexit berekenden dat iedere Brit bij vertrek per jaar zelfs 1400 euro er op achteruit gaat. Waarom dan geen nieuwe people's vote, een nieuw referendum? 'De Britten hebben het recht om van mening te veranderen', luidt de redenering.

Hoogstwaarschijnlijk draait dit er op uit dat een kleine meerderheid dan alsnog er voor kiest binnen de EU te blijven. Toch is zo'n ontwikkeling, hoewel niet helemaal uitgesloten, onwaarschijnlijk. Bovendien welke vraag stel je de bevolking dan? May's deal? Genoemde no deal? Of helemaal geen brexit?

10. 'Last minute' noodverband
Volgens een onheilspellende analyse van The Economist van 24 november gaat bij een no deal in delen van het Verenigd Koninkrijk mogelijk letterlijk het licht uit. 'Zo maar vertrekken, zonder de openstaande rekeningen te betalen, verwoest wereldwijd bovendien onze geloofwaardigheid. Dan komt zelfs het Goede Vrijdag Akkoord, dat in 1998 het gewapend conflict op Noord-Ierland heeft beslecht, in het geding. Tegelijk zal een no deal het VK economisch treffen zoals nooit eerder in vredestijd vertoond', waarschuwt het Britse weekblad.

'Last minute' valt daarom nog te denken aan een allerlaatste optie. Die moet de alom gevreesde 'harde brexit', dus de volledige breuk per 30 maart met het continent, verzachten. Dat zou kunnen via een noodverband, dus om chaos in het goederen- en personenverkeer te voorkomen. Dat heet in het jargon dan de 'harde brexit' ter onderscheiding van de 'chaotische brexit' dus zonder enig akkoord.

De EU-27 willen te elfder ure, pakweg in februari, in hun eigen belang daaraan wel meedoen. In Londen laat Labour al weten zo'n noodverband dan te helpen leggen. Want anders stort Britse economie in, maar tegelijk scheuren ook de EU-27 hun broek. Op 13 november publiceerde de Commissie al de schets van een eventueel noodplan.

11. Spaanse furie
Tot vlak voor de bijeenkomst van de Europese Raad dreigde een opgeklopt Spaans veto op de hele besluitvorming over het VK. Premier Pedro Sánchez grijpt de brexit aan om te onderhandelen over de status van Brits Gibraltar, dat hij na drie eeuwen terug wil hebben. May moest te elfder ure beloven dat alleen Madrid en Londen gaan over die status en dus niet de EU.

12. Conclusie
Hoe dit scheidingsdrama afloopt? Alles hangt er van af hoeveel politieke zelfstandigheid het VK wil opgeven voor een blijvende band met Europa. Dat hun vitale economische belangen hier op het spel staan begint nu eindelijk wel bij het Britse publiek door te dringen. Zij moeten de profijtelijke Europese interne markt opgeven en daarmee een deel van hun welvaart. 'Ook Nederland wordt, hoe het ook afloopt, in elk scenario getroffen', zegt Rutte overigens.

Onzeker is of de dreigende chaotische no deal nog wel valt te voorkomen. Volgens dagblad The Times van 30 november overweegt Brussel, na een verwerping van het nu voorliggende voorstel, zelfs om de brexit-dag te verschuiven van 30 maart naar 30 juni. Voorwaarde is dat er een tweede referendum komt, dan wel Londen definitief kiest voor vrijhandel met de EU via een zachte brexit.

Terecht heeft bondskanselier Merkel na de top onderstreept dat zelfs als de nu beoogde deal doorgaat, dit nog maar het begin van het brexit-schouwspel is. Pas dan beginnen de onderhandelingen over de toekomstige relatie EU-VK. Die zullen gedurende de komende twintiger jaren aanslepen en beide partijen nog jaren in onzekerheid houden.

'Europa is af'

17 december 2018

“Zij zou hooguit tien minuten mogen spreken. Daarna moest Theresa May de zaal van de Europese Raad uit. Meteen besloten de andere leiders hun minieme tegemoetkoming van ‘wij zijn klaar voor nadere garanties’, die namelijk al op papier stond, alsnog te schrappen. May moest met lege handen retour Londen. Een vernedering, aldus de Britten.

Nu de 27 EU-landen iedere vorm van heronderhandelen over de brexit weigeren, verdiept zich de crisis rond het Verenigd Koninkrijk. Commissievoorzitter Juncker en zijn buddy de geslepen raspoetin Selmayr zullen tevreden zijn. Geen Kerstcadeautje voor de volijverige Britse Prime Minister”.

Zo kijkt onze correspondent in Brussel, Jan Werts, terug op de laatste vergadering van de Europese Raad van 2018. Inzet waren de eerder overeengekomen scheidingsakte (Withdrawal Agreement) en de bijbehorende politieke verklaring rond het vertrek van het VK. Beide stuiten in het Britse parlement op massale tegenstand. May had twee stappen gesuggereerd. De Europese leiders zouden beloven een oplossing te zoeken en na Nieuwjaar zich daarover met het VK beraden. Daarvan kwam echter niets in huis. May kreeg wel veertig minuten tijd in plaats van tien. Onzeker geworden door de interrupties van kanselier Merkel fluisterde zij Juncker na haar speech toe of zij misschien te vaag was geweest.

Waarom is het beraad zo totaal vastgelopen?
Volgens minister-president Mark Rutte is de genoemde toezegging geschrapt ‘omdat wij de Britten niet actief wilden oproepen tot nader beraad’. De EU-leiders zijn daarvoor direct klaar als May daarom vraagt, zegt Rutte. Hij vindt niet dat de gevreesde no deal (totale economische chaos ginds en hier) nu dichterbij komt. De Europese Commissie gaat daar echter wel vanuit. Werts: De starre houding van de 27-EU duidt er op dat zij de Britten geen passend compromis gunnen. De reden? Na het Britse referendum van 2016 verklaarde een hevig teleurgestelde Juncker misprijzend per week hoogstens een kwartiertje aan de brexit te willen besteden. Sindsdien wordt de Britten een lesje geleerd: wie opstapt zal dat bezuren.

“Tegelijk weten de Britten zelf niet wat zij precies willen. Per 30 maart aanstaande een complete breuk met Europa, de ‘harde brexit’? Of een vrijhandelsakkoord zoals Noorwegen, waardoor zij ‘half EU-lid’ worden? Dat laatste vereist dat zij hun grenzen openhouden voor personenverkeer, blijvend bijdragen aan de financiering van de EU en het juk aanvaarden van het Europese Hof van Justitie dat ginds slecht ligt. Voor zo’n vrijhandelsakkoord moeten de regerende conservatieven bovendien samenwerken met Labour en dat ligt erg moeilijk. Kortom het VK én de EU hebben bijgedragen aan de totale impasse”.

Werts hoopt nu maar dat in januari de conservatieven nog tot bezinning komen en met hen de EU-27. “Alles hangt er van af hoeveel politieke zelfstandigheid het VK wil opgeven voor een blijvende band met Europa. Alleen na nieuw topberaad kan het VK zonder grote economische chaos uit de EU stappen. De tijd speelt in het voordeel van May. In de loop van januari begint het geschrokken publiek te hamsteren, komen ontelbare banen op de tocht staan, en tekent economische chaos zich af. Dat zet dan dwarsliggende parlementariërs alsnog aan het denken. Geen akkoord betekent bovendien dat de vraag naar een nieuw referendum toeneemt. Dus ginds nog meer tweespalt, ‘fuck the European Union’ en ander nepnieuws over de EU. Maar wellicht wél met een ‘ja voor Europa’ als uitslag”.

“Tegelijk verwacht ik beslist niet dat de EU alsnog accepteert dat er qua tijd een limiet komt op de afspraak grenscontroles te voorkomen tussen Ierland en Noord-Ierland dat met het VK de EU verlaat (de backstop). Voor de Britten is dat hét kardinale breekpunt. De EU kan mijn inziens bijvoorbeeld nog wel slikken dat er een onafhankelijk gerechtshof komt dat over de uittreding waakt. Dus in plaats van het EU-Hof dat de Britten wantrouwen”.

Kan Europa wel zonder het Verenigd Koninkrijk?
“Gaat die brexit echt door, dan voorzie ik dat de EU en zeker ook Nederland, hier nog eens spijt van gaat krijgen. Twee keer hebben de EU-27, volop gesteund door de Commissie en het Europees Parlement, die Britten kopje onder geduwd. In 2016 kreeg Prime Minister Cameron geen poot aan de grond toen hij zijn land beter wilde afsluiten voor migranten. Die weigering speelde bij de Britse kiezers een doorslaggevende rol in het referendum. Later kreeg premier May opnieuw nauwelijks gehoor bij het beraad over haar vertrekregeling. Voor verdere details verwijs ik graag naar deze analyse. Daarin staat dat de EU vandaag met 2-0 voor staat in het debat met Londen”.

“Maar is dit afstraffen van de ‘verloren zoon’ wellicht een Pyrrusoverwinning? Dat vraag ik mij steeds meer af. Want het vrije verkeer van personen, dus de open grenzen van de EU, staan intussen overal ter discussie en niet alleen aan de overkant van het Kanaal. ‘Wij vinden het Britse EU-lidmaatschap verschrikkelijk belangrijk’, zegt Rutte keer op keer. Maar waarom sturen wij hen dan keer op keer met lege handen naar huis? Dat zijn vragen die mij op het einde van 2018 wel bezig houden.”

Wat zijn de andere toppers van 2018?
De totstandkoming van de zogenaamde Hanze-coalitie is voor Jan Werts, dé gebeurtenis van 2018. “Dit wordt het belangrijkste initiatief dat Nederland dit decennium in de EU neemt. Acht noordelijke gelijk denkende EU-landen gaan samen opereren. Alles draait om onze positie in de EU als grootste van de kleinere landen na het wegvallen van het VK. Het eerste succes is al binnen: er komt toch geen stabilisatiefonds om op onze kosten de zwakke eurolanden op de been te houden, zoals Frankrijk graag wilde”.

“Soms denk ik dat de dagen van minister Joseph Luns terug keren. Die zette zich begin jaren zestig af tegen president De Gaulle omdat die de Britten niet wilde toelaten tot de EU. Nu blokkeert Rutte samen met minister Hoekstra (Financiën) president Macron, die dat echt niet leuk vindt”.

“Verder was 2018 het jaar waarin premier Rutte is bekeerd van eurokritisch tot ijverig bemiddelaar binnen de Europese Raad, met uitzicht op het Europese voorzitterschap einde 2019. Het jaar waarin vicevoorzitter Frans Timmermans en Europarlementslid Bas Eickhout Spitzenkandidat werden, met uitzicht op de functie van fractievoorzitter in het Europees Parlement”.

Wanneer we met de Europese verkiezingen in aantocht de balans van de afgelopen jaren opmaken lijkt het tij van de euroscepsis te zijn gekeerd. Duidelijke ontwikkelingen richting meer Europese integratie zijn echter ook nauwelijks te bespeuren.
Werts: “De Frans-Duitse as waarom de EU traditioneel draait, komt alsmaar niet op gang. President Macron heeft wel ambitie. Hij bepleit behalve genoemd stabilisatiefonds een Europees leger en een taks op Google en andere internetgiganten. Bondskanselier Merkel mist

thuis echter de ruimte om in te haken. Even gesteld dat zij dit zelf wil, wat ik ook nog wel betwijfel."

De eindstreep voor de Europese Commissie en het Parlement is in zicht. Wat kunnen we op korte termijn nog verwachten?
"Destijds zijn de nationale grenzen afgeschaft zonder tegelijk via 'Schengen' betrouwbare buitengrenzen te vestigen. Volgens de Europese Commissie ontbreken daar maar liefst 10.000 grensbewakers. Die enorme en onvergeeflijke weeffout droeg ertoe bij dat een migrantenstroom op gang kwam. De oorlog in Syrië was daarvoor mijn inziens niet de enige reden."

"Al drie jaar duren nu de ruzies over migratie tussen enerzijds Hongarije samen met de andere Visegrad-landen en anderzijds de EU-27 en bovendien tussen Italië, Spanje en Malta en de EU-27. Zo'n conflict vergalt het vertrouwen tussen de hoofdsteden. Alles draait om de vraag waar de migranten opgevangen moeten worden. In het land waar zij de EU binnenkomen, zoals de bestaande regeling vereist? Of verplicht pondsgewijs verdeeld over de EU-27? Ik voorzie daarover zelfs in de loop van 2019 geen compromis."

De Europese verkiezingen van mei 2019 zullen voor het eerst in de geschiedenis het stempel van een referendum voor of tegen Brussel dragen, aldus Werts. "De eurosceptische partijen gaan het migratiebeleid met de open grenzen volop aanvallen. Immigratie is in 22 van de 27 EU-landen bij de bevolking de belangrijkste kopzorg, aldus een peiling in opdracht van Europese Commissie. In de vijf andere landen is dat terrorisme, dat samenhangt met migratie. Ik voorzie dat de traditionele middenpartijen het tegen die achtergrond dan moeilijk krijgen. Uiteindelijk behouden zij in Straatsburg wel hun royale meerderheid. Maar de eurosceptische oppositie wordt vanaf volgend jaar daar voelbaar en dat is nieuw. Deze verkiezingsstrijd zal wél bijdragen aan de creatie van een politiek democratisch Europa met voor en tegenstanders die elkaar betwisten. Daarom verwacht ik meer kiezers dan vorige keren".

Hoe zal de aftredende Commissie-Juncker herinnerd worden?
"De Commissie-Juncker deed wat zij kon. Superslimme Juncker gaf de belangrijke portefeuilles aan kleinere landen, met de grotere landen als vicevoorzitters. Zo werd iedereen belangrijk. Dat unieke systeem functioneert. Dankzij vicevoorzitter Timmermans kwamen er bovendien vier jaar achtereen geen onnodige voorstellen die burgerij en bedrijfsleven van de EU zouden vervreemden".

"Als erfenis laten Juncker en consorten wel de brexit en de migratiecrisis na. Dat valt de Commissie echter niet aan te rekenen. Wel beloofde Juncker bij zijn komst een 'politieke Commissie', dus met een eigen programma. Dat laatste is helemaal mislukt. Want de Europese Raad van regeringsleiders is nog altijd de echte spelbepaler en dat zie ik niet meer veranderen."

De euroscepsis lijkt op zijn retour…
"Inderdaad, nooit eerder deze eeuw was het Europese kiezerspubliek zo positief over de EU als vandaag, zo leert de jongste EU-barometer. In Brussel is daarvan echter weinig te merken. 'Angela Merkel's tovertruc: de pauzeknop', zo luidde mijn analyse van 6 juli 2016, dus alweer 2,5 jaar geleden. Sindsdien is er nog nauwelijks een besluit van groot belang genomen. Europa blijft een project van kleine stapjes, wat ik overigens niet verkeerd vind".

“Bovendien, zo is al enige tijd mijn opinie, blijkt nu dat de opbouw van een Verenigd Europa vrijwel af is. De EU richt zich beter op consolidatie van het bereikte (de gezamenlijke euro, de uniforme markt, Schengen, het buitenlands beleid) dan weer valse vergezichten te beloven. De genoemde ambitieuze Franse plannen vereisen consensus in de Europese Raad, maar daarop is totaal geen zicht. Vanuit Nederland gezien is dat geen probleem. Want wat Macron voorstelt is niet in ons belang, zegt de regering terecht.”

Hoe Nederland de Brexit-tragedie wil doorbreken

15 april 2019

1. Geen chaotische Brexit
De dreigende ‘no deal’, het chaotisch vertrek van de Britten uit de EU, is even van de baan. Alom opluchting, zelfs bij Christine Lagarde, de topvrouw van het IMF in het verre Washington DC. Samen met Prime Minister Theresa May hebben de Europese leiders zo’n harde ‘no deal’ Brexit op 10 april op de lange baan geschoven.

In Brussel in de vroege morgen van 11 april, direct na de Europese Raad, hield voorzitter Donald Tusk zelfs de optie open van nogmaals wéér uitstel dus na de nieuwste deadline van 31 oktober aanstaande. ‘Alles ist denkbar’ aldus ook de Duitse eurocommissaris Günther Oettinger. Dan wordt die Brexit echt een Europa verlammende zaak. Niemand durft de Britten uit de Unie te duwen en later daarvan de schuld krijgen.

Nederland probeert de verlamming van de Brexit op de EU te doorbreken. De regering start een initiatief om de Nederlandse opinies en belangen volop over het voetlicht te krijgen. Den Haag bewerkt de andere EU-landen met diverse voorstellen. Minister-president Mark Rutte en zijn kabinet en onze Permanente Vertegenwoordiging in Brussel gaan daartoe de boer op. Meer details hierna.

2. Brexit wordt ‘flexit’
Europa herschept de Brexit in een flexit: uitstel tot een door de Britten te bepalen datum, maar (voorlopig) uiterlijk 31 oktober. De Europese Raad maakt zich zodoende los van keer op keer een tussentijdse topconferentie hierover, terwijl het andere werk intussen blijft liggen. De verdeeldheid tussen de 27 overblijvende nationale leiders over hoe om te gaan met de onberekenbare Britten is zo onder de mat geschoven.

Premier May had gevraagd om verlenging tot en met 30 juni aanstaande. De meerderheid van de andere leiders wilde langer uitstel van de Brexit. Voorzitter Tusk had daarvoor de steun van kanselier Angela Merkel: ‘ik heb desnoods eindeloos geduld’. Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker, Rutte en de meeste andere leiders zaten ook op die lijn. Zij willen tijd winnen voor het prepareren van een desnoods ‘no deal’. Zij hopen daarnaast ook op ‘uitstel is afstel’, al zeggen ze dat natuurlijk niet hardop.

President Emmanuel Macron verzette zich daarentegen tegen een opschorting met een vol jaar. Hij wil zich thuis profileren en bovendien de EU naar Franse snit hervormen. De president vreest bovendien terecht dat de Britten hun besluiteloosheid naar het continent gaan exporteren, dus zand strooien in het Europese overleg. Acht uur bakkeleien hierover resulteerde in een compromis: ruim zes maanden uitstel tot uiterlijk de avond van 31 oktober. Dat is toevallig de fantoomachtige Halloween ‘trick of treat’ evening. Het is (niet toevallig) ook de avond waarop de Commissie-Juncker en voorzitter Tusk plaats maken voor hun opvolgers, kortom het begin van een nieuw tijdperk, zonder de Britten.

Tusk roept de Britten op het uitstel te benutten voor eindelijk een besluit. Het bedrijfsleven en de overheid hier en ginds kunnen zich nu langer voorbereiden op de gevreesde ‘no deal’. De Europese instellingen proberen komende maanden intussen weer hun gewone werk te doen, het spook van de Brexit is nu weg.

Zou het echt zo gaan? De politieke leiders hopen het en met hen de Commissie en het Europees Parlement. Maar insiders zeggen dat bij de Europese top van juni toch weer die Brexit bovenaan de agenda prijkt. Volgens Rutte gaat het dan echter slechts om een ‘temperatuurmeting’.

3. Britten zitten gevangen
De eerste reacties op het bovenstaande uit Londen leren dat het gekibbel daar intussen gewoon doorgaat. Bijvoorbeeld over het afzetten van hun PM May, die wekelijks van koers verandert, of over heronderhandelen met Brussel over hét grote twistpunt: de backstop.

In november vorig jaar sloten de onderhandelaars van de EU met de Britse regering een Withdrawal Agreement, ofwel scheidingsverdrag, een turf van 599 bladzijden. Neem even aan dat het Britse parlement dit akkoord alsnog slikt. Worden EU en het Verenigd Koninkrijk (VK) het vervolgens voor 1 januari 2021 niet eens over hun toekomstige relatie, dan wordt automatisch de zeestraat tussen Brits Noord-Ierland en het Verenigd Koninkrijk voor goederen en personenverkeer de grens van de EU. Met als gevolg dat Brits Noord-Ierland dan juridisch buiten de EU komt liggen. Wat voor het VK uiteraard onaanvaardbaar is. Want het is alsof je van Nederland vraagt om er Friesland even af te knippen.

Bij uitblijven van zo'n grens zouden bijvoorbeeld Amerikaanse 'chloorkippen' via Noord-Ierland vrij op de grote Europese continentale markt komen. Zo met talloze andere producten. Dat kan de EU nooit accepteren.

Komt het daarentegen tot een ‘harde Brexit’, dan komt dat neer op het oprichten van een zichtbare grens tussen Brits Noord-Ierland en de Ierse Republiek. Het VK noch de EU willen het echter op hun geweten hebben dat door nieuw prikkeldraad dwars over Ierland de burgeroorlog daar herbegint. Samengevat is het geen wonder dat het Lagerhuis het scheidingsakkoord al drie keer heeft verworpen. Zo blokkeert het Ierse/VK-grensprobleem het uittreden van het VK. Het Verenigd Koninkrijk: de gevangene van Europa.

4. De Brexit-tragedie
De Brexit komt voort uit het referendum van 23 juni 2016. Daarbij stemden 52 tegen 48 procent van de Britten voor vertrek, bij een opkomst van drie op de vier kiezers. Vanaf het begin hadden de EU-27 en Londen vervolgens contraire belangen. De 27 EU landen wilden ‘hun’ EU consolideren en de Britse prioriteiten desnoods negeren. Verder hopen vooral de Commissie en het Europees Parlement dat het Britse vertrek daar pijn meebrengt. Opdat geen andere regering nog eens zo’n referendum aan durft.

Michel Barnier, de Franse toponderhandelaar namens de EU, zegt keer op keer dat ‘scheiden doet lijden’ zijn uitgangspunt is. Guy Verhofstadt, de onderhandelaar namens het Europees Parlement, zegt het VK niet de aantrekkelijke relatie te gunnen die bijvoorbeeld Zwitserland met de EU heeft opgebouwd.

De EU wil de Britten graag binnenboord houden. Maar heeft de Europese Raad dat destijds wel echt geprobeerd? ‘Als de toenmalige premier David Cameron ruimhartiger concessies had verkregen om het vrije verkeer van personen beter te regelen, was er geen meerderheid voor de Brexit geweest’, zo concludeert PvdA-ideoloog Paul Scheffer terecht in NRC Handelsblad van 10 april.

Een andere handicap voor een akkoord is dat het VK niet weet wat het wil. Premier May riep destijds steeds ‘Brexit means Brexit’. Zij had niet in de gaten daarmee genoemde backstop zelf te scheppen. De Britse onderhandelaars wisten eigenlijk nooit waar precies zij uit wilden komen.

De EU valt het verlies van een van de ‘grote vier’ (naast Duitsland, Frankrijk en Italië) zwaar. Economisch, politiek, militair, cultureel en diplomatiek is het Verenigd Koninkrijk een grootmacht. Voortaan is Europa bijvoorbeeld alleen nog via Frankrijk in de Veiligheidsraad vertegenwoordigd.

Het wegvallen van de contributie van het VK van zeven tot soms negen miljard euro jaarlijks (na aftrek van de ontvangen subsidies), slaat een gat in de Brusselse begroting. Bij een ‘harde Brexit’, dus zonder scheidingsakkoord, is het onzeker of het VK de 39 miljard euro gaat betalen die het in Brussel nog heeft open staan. Die miljarden moet het handjevol nettobetalers, met Duitsland en Nederland voorop, anders komende jaren ophoesten, of bezuinigen in Brussel.

5. Vier Brexit opties

Er liggen nu vier scenario’s, hier in de volgorde van het belang van Nederland:

1. De Britten trekken hun uittredingsverzoek weer in. Bijvoorbeeld na een nieuw referendum of tussentijdse verkiezingen. Is onwaarschijnlijk.
2. De Conservatieven komen met de Labouroppositie overeen via een douane-unie dicht bij de EU te blijven. Onzeker of dit lukt. ‘Dan wordt het VK een bijwagen van de EU, zonder enige zeggenschap’, zeggen de Brexit-stemmers. Een douane-unie zou overigens wel veel problemen oplossen, ook in het VK.
3. Het Lagerhuis slikt alsnog het Withdrawal Agreement. Wie weet? Wellicht nog deze maand legt May dit voorstel voor de vierde keer ter stemming.
4. ‘No deal’, de chaotische Brexit, Een deel van de Conservatieven stuurt daarop aan. Want ‘Brexit means Brexit’ ofwel ‘take back control’. Zij willen hélemaal eigen baas zijn. Sluit niet uit dat het zo uiteindelijk eindigt.

6. Opgelegde verkiezingen

Inmiddels rijst een nieuw reuzegroot probleem op: de Europese Raad dwingt het VK om in mei Europese verkiezingen te organiseren, tenzij genoemd scheidingsakkoord binnenkort alsnog wordt goedgekeurd. Europese verkiezingen zijn namelijk alleen geldig mits álle 28 landen meedoen. May heeft hiermee dan ook ingestemd.

De 73 Britse verkozenen zullen door de Brexit amper in Straatsburg zetelen, dus hebben de kiezers weinig zin in zo’n vertoning. Zijn die nepverkiezingen wel uitvoerbaar? Bij de Conservatieven, die een electoraal bloedbad verwachten, gaan stemmen op voor een boycot. Weigert het VK uiteindelijk toch verkiezingen, dan eindigt automatisch hun EU-lidmaatschap per 1 juni aanstaande. Dus dan toch weer die ‘no deal’. May gebruikt dit schrikbeeld om het parlement over te halen haar scheidingsakkoord binnenkort alsnog door te slikken.

Zo nee, dan mikken de Brexiteers - zoals de populaire Nigel Farage met zijn nieuwe Brexit Party - op massale zetelwinst. Draaien die verkiezingen uit op een pseudo tweede referendum over Europa? De Britse eurosceptici mogen van de zomer in Straatsburg meebeslissen over de opvolging van Juncker als Commissievoorzitter en de verdeling van de portefeuilles in Brussel. Volgens de laatste peiling van de Britse regering worden de Conservatieven qua aanhang gehalveerd van 32 naar 16 procent. Labour zou 24 procent halen.

De Europese Raad wil verlamming als gevolg van de Brexit vermijden. Daartoe gaan de leiders van de 27 overblijvende EU-landen voortaan vaker zonder het VK overleggen en besluiten nemen. De Commissie en het Europees Parlement kiezen ook voor dat spoor, zo leren de slotconclusies van de extra Europese Raad van 10 april.

Op 8 mei is er een eendaagse Europese Raad in het Roemeense Sibiu. Zo'n informele bijeenkomst mag geen besluiten nemen. Zij beperkt zich tot een discussie over het 'Strategisch Programma 2019-2024' van de Europese Raad dat in de top van juni een definitieve vorm krijgt.

7. Prioriteiten van Nederland (1)
De Nederlandse regering lanceert komende maanden een breed initiatief om onze opinies en belangen in Europa over het voetlicht te krijgen. Met minister-president Rutte gaan zijn ministers en staatssecretarissen en vooral onze Permanente Vertegenwoordiging in Brussel de boer op met voorstellen.

'Wij willen vooraf de prioriteiten bepalen van de nieuwe Europese Commissie, het dagelijks bestuur van de EU. Daartoe zal de Europese Raad in juni het programma voor de komende vijf jaar vaststellen', aldus een functionaris. Nederland wil dat de nieuwe Europese Commissie, die op 1 november aantreedt, haar werkprogramma daarop afstemt. Zoals in onze eerdere analyses beschreven staat president Macron qua Europese ambitie ver van premier Rutte, met kanselier Merkel daar ergens tussenin.

Na de verkiezingen in mei voor een nieuw Europees Parlement vertrekken in oktober de hele Commissie-Juncker, bovendien Donald Tusk, de voorzitter van de Europese Raad, Mario Draghi, de president van de ECB en Federica Mogherini, de Hoge Vertegenwoordiger voor de Buitenlandse Politiek. Voordat de stoelendans om deze topfuncties begint wil Nederland in juni overeenstemming bereiken met de andere hoofdsteden over het programma tot 2024.

8. Prioriteiten van Nederland (2)
Nederland heeft vier centrale prioriteiten.

1. Binnenlandse en externe veiligheid (defensie), inclusief terrorisme en de gevaarlijke Cyberdreigingen (spionage, extremisme, terrorisme). Deze kwesties liggen verspreid over diverse Europese commissarissen en verder bij de anti-terrorismecoördinator van de Europese Raad van Ministers. Den Haag wil meer coördinatie. Dat geldt ook voor de aankoop van defensiemateriaal dat onnodig duur is zolang de EU-landen langs elkaar werken. Nederland aarzelt om de Commissie hier meer bevoegdheid te geven omdat veiligheid een nationale aangelegenheid is;
2. Klimaat en energiepolitiek. Nederland wil dat innovatie hier een grotere rol krijgt. Den Haag denkt ook hier aan meer coördinatie via slechts een commissaris die dan de titel van vicevoorzitter krijgt (dus zoiets al Frans Timmermans' positie);
3. Migratie en asiel. Daarover liggen al drie jaar lang zeven wetsvoorstellen van de Commissie op tafel waarover echter geen overeenstemming te bereiken is. Er zijn drie breuklijnen. De meeste landen houden eraan vast dat vluchtelingen en migranten ingeschreven worden in de (zuidelijke) landen waar zij arriveren. Italië, Griekenland, Malta en Spanje voelen zich echter zwaar tekort gedaan omdat de beloofde spreidingsplannen alsmaar uitblijven. Dat komt mede doordat Polen, Hongarije en andere landen in die regio moslim-asielzoekers en -migranten weigeren.

Diplomatieke kringen erkennen nu dat het een vergissing is geweest om vanuit Brussel dwingende landenquota op te leggen. Die quota bleken door het felle verzet van de tegenstemmers onuitvoerbaar. De regeling kwam er destijds met Nederlandse steun, op aandringen van de Commissie en het Europees Parlement, maar tegen de zin van Tusk. De migratieproblematiek gaat nu de ijskast in. De nieuwe Europese Commissie moet in de loop van 2020 naar een wel uitvoerbare aanpak zoeken;

4. Buitenlandse politiek, economisch en handelsbeleid, interne markt. Europa heeft hier verregaande bevoegdheden en dat moet zo blijven. Realpolitik (eufemisme voor machtspolitiek), 'moet een wezenlijk element worden van het Europese buitenlands beleid', zegt Rutte. Verder wil de Nederlandse regering niet marchanderen over de rechtsstaat, denk aan Polen en Hongarije.

9. Prioriteiten van Nederland (3)

Frappant is het dat de interne markt voor Den Haag kennelijk niet meer hoogst prioritair is. Wie tot voor kort na een top premier Rutte in Brussel beluisterde kreeg keer op keer te horen dat daar voor Nederland de winst te halen is. In de inhoudsopgave van het Nederlandse EU programma De Staat van de Unie 2019 wordt de interne markt niet eens meer apart vermeld.

10. Geen 'politieke' Commissie

Nederland zette traditioneel de onafhankelijke Europese Commissie in het centrum van de macht. Decennialang probeerde Den Haag via de Commissie de overmacht van de grote landen te temperen. Dat is veranderd. De regering stuurt voortaan liever via de Europese Raad - dus vanuit Den Haag en de andere hoofdsteden - de EU aan. Waarom deze koerswijziging?

Belangrijk is dat de EU zich vandaag meer dan vroeger met kwesties bezighoudt waarvoor zij minder bevoegd is. De nationale leiders moeten dan beslissen. Voorbeelden zijn de euro en de discussies over een toekomstig Europees leger. Die accentverschuiving verliep geleidelijk. Eerder al verving Den Haag het klassieke streven naar (meer bindende) Europese integratie door de wat lossere term 'samenwerking'.

Een andere reden ligt bij Commissievoorzitter Juncker. Bij zijn aantreden maakte hij bekend dat de Commissie een 'highly political' body moest worden. Dus niet langer het neutrale instituut van voorheen. Den Haag is de 'politieke' Commissie-Juncker slecht bevallen. Vanuit die visie ontzag zij het machtige Frankrijk jarenlang 'omdat het Frankrijk is', erkende Juncker. Onlangs alweer toen president Macron snel tien miljard extra moest lenen om de 'gele hesjes' te kalmeren. Daarmee negeerde hij de met Brussel gemaakte tekortafspraken.

Daarna kon de 'politieke' Commissie Italië niet meer aanpakken toen Rome eveneens de afspraken over de euro aan zijn laars lapte. Sarrend vroeg de Italiaanse plaatsvervangend premier Luigi Di Maio onlangs de Commissie waarom zij Frankrijk niet aanklaagde.

Tevergeefs hebben onze ministers van Financiën, eerst Dijsselbloem, vandaag Hoekstra, tegen de lakse Commissie geprotesteerd. Nu kiest Den Haag voor de lijn van Duitsland en Frankrijk die traditioneel niks moeten hebben van een 'politieke' Commissie (Parijs dus zelfs niet als het wordt ontzien).

De regering waardeert het wel dat het koppel Juncker/Timmermans de voorheen jarenlange brei van jaarlijks 800 tot 1000 wetsvoorstellen heeft gehalveerd. Ook de unieke structuur van Juncker's Commissie – de kleinere landen als vicevoorzitters en de grotere landen met de centrale portefeuilles – is een onverwacht succes gebleken en verdient voortzetting.

11. Wapenen tegen grootmachten
De Europese Raad van 21 en 22 maart startte het prepareren van een ‘minder naïef’ (Rutte) Europees buitenlands en handelsbeleid. Daarbij wil de EU als ’s werelds grootste handelsblok, ‘meer dan voorheen op haar strepen staan’. Centraal staan de - vandaag uitermate moeizame - relaties met de grootmachten Amerika, Rusland en China.

Bij die discussie kwam het gemis van een Europees industriebeleid aan de orde. De regering aarzelt echter om via de EU mammoetgrote ‘Europese kampioenen’ te creëren. De grotere landen dringen daar op aan, maar Nederland is daarvoor te klein. Nederland geeft liever voorrang aan versterking van het midden- en kleinbedrijf (mkb), aldus diplomatieke kringen in Brussel.

Krachtens de verdragen is het de taak van de Europese Raad om tegenover centrale partners als bijvoorbeeld China een langetermijnstrategie te ontwerpen. Zo’n proces duurt zeker anderhalf jaar. Dit wordt een kerntaak samen met de nieuwe Commissie, het nieuwe Europees Parlement en de nieuwe voorzitter van de Europese Raad, de opvolger van Donald Tusk, die tegelijk met Juncker op 30 oktober vertrekt.

12. Nieuw strijdpunt: China
Voor het eerst in dertig jaar tijd stond China in maart op de agenda van de Europese Raad. Dat Europese bedrijven ginds niet de toegang krijgen die de Chinezen hier wel hebben, zit de EU onder meer dwars. China is intussen de tweede economie van de wereld. ‘Of het over het nieuwe Europese industriebeleid, mededinging, innovatie of de digitalisering van de infrastructuur gaat, bijna alle economische beleidsdebatten in de EU zijn de laatste maanden in hoog tempo aan het ‘verchinezen’, aldus NRC Handelsblad van 20 maart.

De Commissie legde de Europese Raad tien actiepunten voor. Enerzijds wil zij de handel met China uitbreiden, anderzijds erkent men dat onze eigen industrie zich moet verbeteren wil zij concurreren en massaal banenverlies vermijden.

Het zit de Commissie niet lekker dat China vandaag vooral strategische investeringen doet in bijvoorbeeld onze Europese infrastructuur en high tech. Zij wil dat de regeringen alle veiligheidsrisico’s voor de beoogde supersnelle 5G-netwerken verzamelen. Volgens insiders vormen die netwerken de ruggengraat van de toekomstige samenleving en economie. Drie aanbieders daarvan, het (goedkopere) Chinese Huawei, het Finse Nokia en het Zweedse Ericsson zijn in de race. Maar Huawei wordt in Nederland en de VS verdacht van spionage. Gezien de risico’s dringt zich hier een Europese aanpak op.

13. China splijt Europa
Zoals gebruikelijk zodra het over ‘buitenlandse politiek’ gaat is de EU weer verdeeld. Veel regeringen zijn het eens met de Commissie die China een systeemrivaal noemt. Maar Griekenland, Italië, Portugal, Hongarije en Kroatië laten ongeremd Chinese investeerders toe omdat die banen meebrengen. Deze landen verkopen staatsbedrijven zoals havens en vliegvelden aan China om met de opbrengst hun staatschuld te verlagen.

Na een toelichting van premier Conte slikte de Europese Raad dan toch maar dat Italië aanknoopt bij het One Belt Road Initiative (de nieuwe Zijderoute) dat de Chinese goederenstroom via dat land fors moet versterken. ‘Wij zijn tegelijk partners en grote concurrenten en hebben bovendien zeer verschillende politieke opvattingen. Op basis van wederzijds voordeel moeten wij zaken blijven doen’, verzuchtte kanselier Merkel.

De top kondigt actie aan ‘tegen unfaire handelspraktijken en overheidsaanbestedingen’, zonder overigens China speciaal te noemen. Maar zodra de Commissie aandrong op het daartoe lanceren van een International Procurement Instrument gingen Rutte en enkele andere leiders daartegen in. Hun bezwaren betreffen de extra ambtenarij en de onkosten voor het mkb. Nederland stemt er wel mee in om de marktverstoring door staatsgesteunde Chinese bedrijven aan te pakken. Op 9 april ontmoetten de Europese en Chinese leiders vervolgens elkaar in Brussel voor topberaad. De gasten hebben daar enkele beloften gedaan en het is nu afwachten of die werkelijkheid worden.

14. Conclusie
Achter elkaar twee crisisvergaderingen van de Europese Raad over de Brexit. Door als eerste met de ogen te knipperen en voor de Britten te wijken is Europa verstrikt geraakt in een waarschijnlijk vruchteloos palaver. Tegelijk blokkeert het Ierse/VK-grensprobleem voorlopig (of misschien blijvend) het uittreden van het VK.

Had president Macron gelijk met zijn Gaullistisch betoog om die dekselse Britten desnoods maar uit te roken? Het is begrijpelijk dat de andere leiders daar niet aan durven. Daarvoor is het Verenigd Koninkrijk te relevant, in en buiten de EU.

Komt tijd, komt raad. Maar klopt dat spreekwoord hier wel? Zetten blokkades en besluiteloosheid zich dit najaar voort, dan raakt Europa helemaal verstrikt in de Brexit-tragedie. Dan is het de vraag of genoemde Nederlandse initiatieven wel een vervolg krijgen.

15. Eresaluut Frans Andriessen
Frans Andriessen, voormalig Commissie-vicevoorzitter, minister van Financiën en KVP fractieleider in de Tweede Kamer, is op de drempel naar zijn 90e verjaardag op 22 maart overleden. Twaalf jaar lang bezette Andriessen zware portefeuilles, dus waar de EU verregaand bevoegd is: het concurrentiebeleid, de landbouwpolitiek en de buitenlandse betrekkingen en handelspolitiek. ‘Onderkoning van Europa’ noemt Johan van Merriënboer hem in het boek De Nederlandse eurocommissarissen.

Van de Nederlandse mediacorrespondenten uit die tijd krijgt Andriessen een eresaluut. Precies als zijn verre voorganger Sicco Mansholt (1958-1973) maakte hij maandelijks voor hen tijd vrij voor een gesprek. Jammer genoeg nam geen van de vier Nederlandse commissarissen na Andriessen die goede gewoonte over.

16. Boekenparade
Wellicht komt het door de verkiezingen dat momenteel van Nederlandstalige auteurs een reeks interessante boeken over Europa verschijnt. Zoals:

1. Stevo Akkerman en Christoph Schmidt, Kop op Europa. Hoe kijkt de rest van de wereld naar Europa? Uitgeverij Boom. Bestellen
2. David Criekemans, Geopolitieke kanttekeningen. 2011-2018. Een wereld in volle geopolitiek transitie, Gompel&Svacina. Bestellen
3. Jeroen Dijsselbloem, De Eurocrisis. Het verhaal van binnenuit, Prometheus. Bestellen
4. Derk Jan Eppink, Europees realisme, Prometheus. Bestellen
5. Federico Fabbrini, Ernst Hirsch Ballin en Han Somsen (eds.)¸ What Form of Government for the European Union and the Eurozone?, Hart Publishing. Bestellen

6. Mendeltje van Keulen, Verkeer(d) Verbonden. Nederlands Europabeleid in de praktijk. Boom. Bestellen
7. Mendeltje van Keulen en Chris Aalberts, Wat doen ze daar eigenlijk? Gesprekken met Nederlandse Europarlementariërs, Boom. Bestellen
8. Sid Lukkassen, Nepnieuws en de Europese Unie, Europe of Nations of Freedom.
9. Luuk van Middelaar, Alarums & Excursions. Improvising Politics on the European Stage, Agenda Publishing. Geactualiseerde versie van De nieuwe politiek van Europa uit 2017. Er was al een Franse versie. Binnenkort bovendien Portugese. Bestellen
10. Hylke Vandenbussche, De brexit-saga, Uitgeverij Polis. Bestellen
11. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Europese Variaties, Poging om de EU uit haar crises te halen. via https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2018/09/04/europese-variaties Ook in de boekhandel.

- Constitutioneel expert Tom Eijsbouts en zijn dochter de cineaste Anna Eijsbouts komen met een korte film waarin zij de inzet en het belang om te gaan stemmen voor het Europees Parlement toelichten.

- Op 12 april zond het Vlaamse Canvas de documentaire Brexit: The Clock is Ticking uit van Alain de Halleux en Stéphanie Thomas. Onderhandelaar Michel Barnier laat diep in zijn keuken kijken. 95 minuten: https://www.humo.be/tv-gids/uitzending/5350339/brexit-the-clock-is-ticking

Waarom de leiders Europa met marionetten gaan besturen

8 juli 2019

Europa krijgt leiders die vanuit Berlijn en Parijs bespeeld worden. De Duitse minister van Defensie, Ursula von der Leyen, danst als Commissievoorzitter naar het pijpen van kanselier Merkel. De Belgische premier Charles Michel wordt als voorzitter van de Europese Raad 'de sleutel van Macron op het gebeuren in Brussel', concludeert de Brusselse krant Le Soir van 3 juli

1. Toch geen Timmermans
Commissie-vicevoorzitter en 'Spitzenkandidat' (topkandidaat) Frans Timmermans zag zijn droom om Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker op te volgen in rook op gaan. In de finale op zondag 30 juni in de Europese Raad in Brussel keerden minstens acht regeringsleiders zich tegen zijn benoeming. Toch was hij met zijn enorme ervaring, talenkennis en uithoudingsvermogen dé ideale kandidaat.

Dit is voor Timmermans een kolossale teleurstelling. 'Voor andere baantjes heb ik totaal geen belangstelling', zei hij op 29 april tegen NU.nl. Timmermans blijft komende vijf jaar eerste vicevoorzitter en ziet dus af van zijn verkiezing tot Europarlementariër. Partijgenote Lara Wolters neemt dit over.

2. Lagarde de uitzondering
De uitzondering is de Franse financiële topvrouw Christine Lagarde (63), momenteel managing director van het IMF, die de Italiaan Mario Draghi opvolgt als president van de Europese Centrale Bank (ECB). De mediagenieke Lagarde heeft in de crises rond Griekenland en de euro bewezen geen marionet van de EU te zijn.

Bij haar lijkt de gezamenlijke Europese munt in veilige handen.

Hoge Vertegenwoordiger voor het Europese Buitenlands Beleid wordt de Spaanse vroegere voorzitter van het Europees Parlement (EP) en oud-minister van buitenlandse zaken, de sociaaldemocraat Josep Borrell (72). Hij volgt de Italiaanse Federica Mogherini op.

Op gelijk niveau met Timmermans wordt de Deense liberale commissaris voor concurrentie, Margrethe Vestager (51), vicevoorzitter van de nieuwe Commissie. Ook zij kreeg deze troostprijs na haar vergeefse gooi naar het Commissievoorzitterschap. Mogelijk wordt de Slovaakse sociaaldemocraat, nu energiecommissaris Maros Sefcovic (52), ook nog vicevoorzitter. Dit om de Midden en Oost-Europese EU-landen, die geheel buiten de boot zijn gevallen, te paaien.

3. Vier winnaars
Minstens vier winnaars telt deze vijfjaarlijkse Europese banencarrousel. Allereerst president Macron, de knappe regisseur van het beraad, die via Michel voortaan aan de touwtjes trekt van de Europese Raad en de Eurotop (die de munt beheert).

Macron maakt bovendien een eind aan het fenomeen Spitzenkandidat waarbij het parlement de kandidaat-Commissievoorzitter aanwijst. Verder leidt een Française voortaan de Europese Centrale Bank (ECB). Dankzij de Franse president zitten de liberalen in Brussel (Michel en

Vestager) voortaan achter de knoppen. Macron vindt de uitslag extrêmement positif zo verklaarde hij in Brussel.

Verder winnen de christendemocraten (Europese Volks Partij, EVP). Zij krijgen de belangrijkste posten: de Commissievoorzitter en de president van de ECB. Lagarde behoorde als Frans minister van Financiën tot de EVP-familie.

Winnaars zijn ook de eurosceptische Visegrad-landen: Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije. Zij wisten Timmermans te blokkeren. Zij doen dit wegens Timmermans' jarenlange kritiek, overigens namens de Europese Commissie, op de gebreken van de rechtsstaat daar.

De woordvoerder van de Hongaarse leider Orbán stuurde een triomfantelijke tweet. 'De Visegrad-landen hebben weer hun groeiende invloed getoond op de koers van de EU. Nadat wij eerst Manfred Weber als kandidaat Commissievoorzitter hebben gewipt, is nu ook Frans Timmermans ten val gebracht. Wij steunen de kandidatuur van Ursula von der Leyen'.

Winnaar is tenslotte de Spaanse sociaaldemocratische premier Pedro Sánchez. Hij zit nog maar een jaar in de Europese Raad, maar trekt al volop aan de touwtjes. Met Borrell komt Madrid in de Europese kopgroep.

4. Vier verliezers
Er zijn ook minstens vier verliezers. Allereerst Timmermans en zijn sociaaldemocraten. Zij zijn in Europa bijna even talrijk als de EVP, maar krijgen slechts troostprijzen: Borrell (Buitenlands Vertegenwoordiger) plus het voorzitterschap van het Europees Parlement voor een halve termijn, dus 2,5 jaar. Kanselier Merkel, die het verzet van coalitiepartner SPD moet zien te dempen, komt ook beschadigd uit de kruitdampen tevoorschijn.

Derde verliezer is voorzitter Tusk van de Europese Raad aan wie het leggen van de puzzel ontglipte. De Belg Guy Verhofstadt, jarenlang liberaal fractieleider in het EP, aast al sedert zijn aftreden als eerste minister in 2008 op een baan in de top. Verhofstadt hoopte op het voorzitterschap van het EP.

5. Waarom Nederland niet?
Verliezer van een andere orde is Nederland. Sinds de start van de Europese Commissie, (1958) leveren alle oorspronkelijke landen voorzitters op een na: Nederland. Piepklein Luxemburg was driemaal voorzitter. Met als voetnoot dat Sicco Mansholt in 1972 negen maanden interim-voorzitter was.

Hier past wel de kanttekening dat Nederland het voorzitterschap van de Europese Raad had kunnen binnenhalen was minister-president Mark Rutte beschikbaar geweest.

De premier is al enige jaren naast Angela Merkel en Emmanuel Macron toonaangevend in de topconferenties, zo leren onze voorgaande analyses. Geen andere Nederlandse premier lukte dat op het niveau van Rutte. In 2015 bijvoorbeeld had hij (overigens met Timmermans) beslissende invloed op de EU-Turkije deal die een einde maakte aan de stroom vluchtelingen en migranten.

Rutte gaf (nogal verrassend) in Brussel tegenover RTL-tv toe zich de kaas van het brood te hebben laten eten. Dat kon volgens hem niet anders zodra bleek dat Timmermans niet de

steun kreeg van de vereiste 21 op de 28 regeringen. Daar moet dan bovendien 65 procent van de bevolking van de EU wonen. ‘Timmermans zou een goede voorzitter zijn geweest. Ik moest daarvoor zorgen, maar dat is niet gelukt.

Het is jammer dat het zo loopt. Timmermans blijft in de Commissie met verve een centrale rol spelen’ aldus de premier. Welke portefeuille Timmermans krijgt ligt in de handen van Von der Leyen

6. Merkel’s vertrouwelinge
Ursula (Ushi) von der Leyen (60, voorheen vrouwenarts en econoom) is een vertrouwelinge van Merkel die al veertien jaar op diverse posten in haar regering zit. Geen enkele andere bewindspersoon is dat gelukt. Zij staat bekend als overtuigd pro-Europees en spreekt behalve haar moedertaal, vloeiend Frans en Engels.

Onzeker is nog wel of haar benoeming werkelijk doorgaat. Het Europees Parlement beslist daarover volgende week in Straatsburg bij meerderheid dus minimaal 376 van de 751 leden. Bij het afsluiten van deze analyse was zij nog maar min of meer zeker van ruwweg 350 stemmen (EVP, liberalen en conservatieven). Voor een geloofwaardig mandaat moet de voorzitter royaal boven de 400 stemmen verwerven. Gaat dat lukken?

De sociaaldemocraten, groenen en andere linkse partijen zijn woedend. De vroegere Duitse voorzitter van het EP, Martin Schulz, noemt Von der Leyen, onze ‘zwakste Duitse minister. Dat is kennelijk genoeg om Commissievoorzitter te worden’. Tegelijk is het moeilijk voorstelbaar dat de Duitse sociaaldemocraten een landgenote gaan blokkeren om de meest prestigieuze post in Europa in te nemen

7. Imagoschade EU
Wijst het EP Von der Leyen af, dan volgt een machtsstrijd tussen de Europese Raad en het Europees Parlement, met tientallen grote ego’s. De Europese Raad duidt dan binnen een maand een nieuwe kandidaat aan. Waarna die weer de goedkeuring van minimaal 376 parlementariërs moet krijgen. Dit gevecht gaat de zomer door duren met imagoschade voor de EU. ‘Zo’n crisis krijgt een staande ovatie van de ultra’s. Dus van Nigel Farage, Matteo Salvini, Derk Jan Eppink en Gerold Annemans van het Vlaams Belang’, besluit collega Paul Goossens zijn analyse in De Standaard van 6 juli.

Zijn de Europese Raad en het EP het eenmaal eens over de Commissievoorzitter, dan volgt daarop de aanwijzing door de lidstaten van elk een commissaris. Vervolgens worden die een voor een kritisch verhoord door het parlement. Daarna stemt het EP ineens over de Commissievoorzitter (nogmaals dus), de Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en de reeks leden van de Commissie. Daarna benoemt de Europese Raad dit hele gezelschap en wel voor een periode tot 31 oktober 2024.

Lagarde wordt pas definitief door de Europese Raad benoemd nadat de Ministerraad EU, het EP en het bestuur van de ECB zijn gehoord. Dat is geen probleem. Zij blijft acht jaar en is niet herkiesbaar. De benoeming van Michel is nu al definitief. Hij is de zoon van Louis Michel, ooit Belgisch minister van Buitenlandse Zaken en Europees commissaris

8. Outsiders favoriet

Dit compleet verrassende verloop van het beraad is de Europese kiezers niet uit te leggen. De conservatieve Beierse christendemocraat Manfred Weber (47), Spitzenkandidat namens de EVP bij de recente verkiezingen, moest wegens 'te licht' plaats maken.

Maar Weber zit al vijftien jaar in het EP. Sinds 2014 is hij daar de onbesproken fractieleider van de EVP, de grootste politieke groep. Nu komt in zijn plaats de met de Europese politiek totáál onbekende mevrouw Von der Leyen. Zij is dus niet 'te licht'. Is het modieuze streven om per se vrouwen bij voorrang te benoemen hier doorslaggevend geweest?

Na afloop benadrukte voorzitter Tusk dat voor het eerst twee topfuncties naar vrouwen gaan, zoals president Macron trouwens had geëist. 'Tenslotte was Europa (uit de mythologie, red.) ook een vrouw', grapte Tusk. Hij zette de driedaagse marathon 'die unaniem eindigde' af tegen de verdeling van de topfuncties in 2014. 'Dat beraad duurde drie maanden en eindigde met twee tegen stemmende leiders'.

9. Sterke bestuurder taboe (1)
De EU wordt al twaalf jaar lang geteisterd door crises: migratie, vluchtelingen, de euro, de Brexit, Griekenland, de groeiende euroscepsis. Waarom zoekt de Europese Raad dan geen meer gezaghebbende voorzitters? De Franse sociaaldemocraat Jacques Delors (1985-1995) was de laatste allesoverheersende Commissievoorzitter. Hij bezorgde Europa de euro en de uitbreiding naar het oosten. Sindsdien moet Europa het al een kwart eeuw met een zwakkere Commissievoorzitter doen.

Dat meer competente kandidaten keer op keer de mist ingaan, is geen toeval. De reden? De Duitse kanselier en de Franse president, van welke politieke partij ook, zitten niet verlegen om een krachtpatser (m/v). Europa besturen zij liever zelf via de Europese Raad, die tweemaandelijks de koers bepaalt.

De neergang begon in 1994 met onze minister-president Ruud Lubbers, de gerespecteerde doyen van de Europese Raad.

Lubbers had bij de opvolging van Delors de steun van president Mitterrand. Maar hij werd geweigerd door kanselier Kohl. Lubbers had de Duitse hereniging niet volop gesteund en de kanselier geërgerd met zijn lobby voor Amsterdam als vestigingsplaats van de ECB in plaats van Frankfurt. Daarna stuitte de inventieve Belgische eerste minister Jean-Luc Dehaene (bijgenaamd 'de loodgieter') op een Brits veto wegens 'te zeer pro Europa'. Waarna de beminnelijke Luxemburgse premier Jacques Santer aan zet kwam.

De Commissie Santer moest in 1999 aftreden wegens corruptie en wanbeleid van de Franse commissaris Edith Cresson. Santer durfde haar niet aan te pakken.

10. Sterke bestuurder taboe (2)
Na dit echec toverden de grote landen in 1999 de Italiaanse voormalige premier Romano Prodi onverwacht uit de hoed. Prodi kuiste als Commissievoorzitter de boel in Brussel op en zat daarna nog vol ambitie. Maar hij had onvoldoende oor voor de Franse en Duitse leiders. In 2004 zat er daarom geen herbenoeming in.

Vervolgens nogmaals een compromisfiguur: de Portugese christendemocraat José Manuel Barroso. Wéér waren er betere kandidaten. Zoals de Belgische eerste minister gedurende negen jaar, Guy Verhofstadt. Hij werd afgeschoten door prime minister Blair, die zijn

overijverige collega niet kon uitstaan. Verhofstad's binnenlandse rivaal, voormalig eerste minister Wilfried Martens, werkte daaraan volop mee.

Een andere zware kandidaat was Chris Patten, de voormalige Britse Hoge Vertegenwoordiger in Hong Kong en Europees commissaris voor Buitenlandse Betrekkingen. Patten was onaanvaardbaar voor president Chirac.

In mijn boek 'The European Council' beschreef ik in 2008 Barroso als 'de butler' van de grote landen in de Europese Raad. Dat leverde hem de begeerde herbenoeming op. Zodat de Portugees maar liefst tien jaar (2004-2014) aan het roer mocht blijven. Hij deed het in elk geval beter dan Prodi en Santer.

11. Juncker was eenmalig

Intussen krijgt het Europees Parlement in 2009 het recht om de kandidaat die de Europese Raad als Commissievoorzitter aanwijst te bevestigen of af te wijzen. Het parlement schuift in 2014 als 'Spitzenkandidat' Jean-Claude Juncker naar voren. Zijn benoeming lukte omdat een meerderheid in Straatsburg meteen na de verkiezingen Juncker aanwees. De Europese Raad werd zo voor het blok gezet.

Merkel aarzelt tevoren wekenlang over de Luxemburger. 'Anyone but Juncker', ('iedereen behalve Juncker') bloklettert de internationale pers in die dagen. De voormalige Franse president Giscard d'Estaing noemt Juncker 'een man van het verleden'. Toch was Juncker wereldwijd de langstzittende regeringsleider. Bovendien recordlang tegelijk succesvol voorzitter van de Eurogroep. Uiteindelijk slikt de Europese Raad de kandidaat van het parlement. Dat gevecht duurt echter maanden. Premier Rutte was destijds vierkant tegen het systeem van de Spitzenkandidat. Hij zag het als 'eenmalig en daarna nooit meer'.

Ook deze keer waren er diverse betere kandidaten dan de met EU-kwesties onbekende Von der Leyen. Allereerst Frans Timmermans, al vijf jaar lang 'mijn rechter én linkerhand,' aldus ooit Juncker. Of de Franse oud-minister, voormalig EU-commissaris en Brexit toponderhandelaar, Michel Barnier. Of Kristalina Georgieva, voormalig begrotingscommissaris. De briljante Bulgaarse brak in november 2016 haar loopbaan in Brussel teleurgesteld af om CEO te worden bij de Wereldbank. Zij kon niet accepteren dat Juncker en zijn kabinetschef Martin Selmayr alles bedisselden.

Men had de topfuncties ook geografisch kunnen verdelen. Dan kwam de voormalige EU-commissaris, president van Litouwen, Dalia Grybauskaité, na Merkel de langstzittende in de Europese Raad, in beeld.

Conclusie: de hoofdsteden, met Parijs en Berlijn voorop, zitten niet te wachten op een sterk Europees bestuur. Ze sturen, besturen en manipuleren liever via de Europese Raad.

Nu een schets in vier bedrijven van het verloop van het beraad.

12. Sibiutop: springt Rutte?

Top van 9 mei in Sibiu, Roemenië. Daar al tekent zich het conflict met het Europees Parlement af. Christendemocraten (Weber) en socialisten (Timmermans) staan erop dat een van hun Spitzenkandidaten Juncker opvolgt. Na de opmars van liberalen, groenen en eurosceptici bij de aansluitende verkiezingen blijkt het parlement echter te verdeeld om één

kandidaat naar voren te schuiven. Zo staat het EP met lege handen tegenover de nationale leiders.

‘Het Europees Verdrag is duidelijk: de Europese raad duidt een kandidaat aan en het parlement kiest daarna. Het is dus niet omgekeerd’, waarschuwt voorzitter Tusk in Sibiu. Volgens het Verdrag EU draagt de Europese Raad de kandidaat-voorzitter voor. En wel ‘rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement en na passende raadplegingen’ (Artikel 17.7). Dat is alles. De macht van ‘Straatsburg’ is dus nogal beperkt .

In 2014 draaide het EP echter de rollen om. Meteen na de verkiezingen wees het Juncker aan als kandidaat-voorzitter. ‘Een institutionele putsch’ noemde ik dat in mijn analyse van 3 juli 2014 op deze website. Wat het EP nu weer wilde doen, spoort dus niet met de regels. Bovendien heeft de Europese Raad in februari vorig jaar het EP al gewaarschuwd in 2019 niet weer met een Spitzenkandidat te komen.

Sibiu maakt verder de rol van Rutte duidelijk. Daar blijkt al dat eerste minister Michel dan pas in beeld komt ‘als de liberalen aan zet zouden komen en eerste minister Mark Rutte dan weigert te springen’. Aldus noteerde destijds alde vooruitziende verslaggeefster van het Vlaamse dagblad De Tijd vanuit Sibiu.

13. Vijfvoudige machtsstrijd
De jaarlijkse zomertop van 20 en 21 juni in Brussel wordt de tweede ronde. Naast het Europees Parlement is nu ook de Europese Raad te zeer verdeeld om een kandidaat-voorzitter van de Commissie aan te duiden. Merkel houdt vast aan haar Spitzenkandidat Weber, maar Macron weigert die naam zelfs maar te noemen als hij de kanshebbers (Timmermans en Vestager) opsomt.

Duidelijk wordt dat de verdeling van de reeks topfuncties neerkomt op een vijfvoudige machtsstrijd 1. De Europese Raad tegen het Europees Parlement 2. Strijd tussen de drie grote fracties in Straatsburg 3. Strijd tussen de 28 nationale leiders onderling die groepsgewijs kandidaten kunnen blokkeren 4. Idem tussen Frankrijk en Duitsland waarvan de hoogste leiders verschillend denken en 5. Strijd binnenlands in Duitsland tussen de CDU en regeringspartner SPD. Dreigt een herhaling van 2014 toen de banencarrousel een zomer lang draaide? Het is aan Tusk als voorzitter om de puzzel te leggen, zo besluit de Europese Raa

14. Osaka-week: de derde ronde
Belangrijk is de week van 22 juni. In Osaka in de marge van de top van de G20 schudden vier hoofdrolspelers – Merkel, Macron, Rutte en de Spaanse premier Sánchez –de kaarten voor een totaalakkoord. De Duitse sociaaldemocraat Martin Schulz, voormalig voorzitter van het EP, zit Merkel dan al dagen achter de vodden om toch Timmermans te kiezen. ‘Laat Timmermans Juncker opvolgen’, aldus het kwartet.

Merkel slikt dat de christendemocraten genoegen nemen met de troostprijzen. Weber wordt voor een dubbele periode, dus tot 2024, voorzitter van het EP. Verder gaat de portefeuille Hoge Vertegenwoordiger voor de Buitenlandse Zaken naar een EVP'er.

Maar waar was Tusk, toch ook die week in Osaka? Volgens een insider krijgt hij pas laat het compromis te zien. Tusk heeft dan geen tijd meer om mogelijke dwarsliggers te bepraten. Of zag de Pool al meteen dat het compromis op veto’s zou afketsen? Mag je zo doortrapt zijn,

zoals nu even de auteur van dit artikel, en vermoeden dat ook Merkel de onhaalbaarheid van dat compromis meteen al heeft gezien? Zij was nu wel van Weber af, een Beier van de CSU

15. Driedaagse finale
Speciale Europese Raad van 30 juni-2 juli. Al meteen stuit Tusk met het Osaka-compromis van twee kanten op veto's. Voor de Visegrad-landen is Timmermans onaanvaardbaar. 'Wij vinden dat de Nederlander jarenlang iets te voortvarend is geweest bij het doen naleven van onze rechtsstaat', aldus een Poolse bron. Dat veto was nog wel te omzeilen geweest. De dwarsliggers hebben namelijk niet voldoende stemmen om een benoeming tegen te houden, zelfs niet met Italië erbij dat zich bij hen voegt.

Diverse christendemocratische leiders (Varadkar/Ierland, Borissov/ Bulgarije, Plekovic/ Kroatië) accepteren het niet dat hun EVP als grootste in Europa nu toch naast de topfuncties grijpt. 'Merkel is de leider van de CDU in Duitsland, niet van de Europese Volkspartij', sneert de Bulgaar. 'Waarom zouden wij genoegen nemen met de troostprijzen? Nu wordt duidelijk dat Timmermans nooit het minimale vereiste aantal van 21 op de 28 leiders achter zich krijgt. Exit het Osaka-compromis.

Dan volgt een nacht van 'biechtstoelgesprekken'. Tusk ontvangt een voor een de leiders om te peilen wat ze precies willen. Op 1 juli om zeven uur 's morgens weer plenair beraad dat tot het middaguur voortsleept. Merkel legt drie voorwaarden op tafel om het probleem 'Commissievoorzitter' op te lossen. De post moet bij de christendemocraten blijven; Duitsland en Frankrijk moeten het daarover eens worden en het Europees Parlement moet er mee kunnen leven.

16. Meesterzet van Macron
Dinsdag 2 juli hervat men het beraad. Nu zou formateur Tusk met iets nieuws moeten komen. Maar dat gebeurt niet. Dan lanceert Macron het beslissende compromis. Dat gebeurt met instemming van Merkel en Rutte. Macron tovert Von der Leyen uit de hoed. Meteen zijn twee van de drie zojuist genoemde voorwaarden van Merkel ingelost.

De Franse president katapulteert vervolgens zijn landgenote Lagarde naar de top van de ECB. De Franstalige Belgische consensusbouwer, eerste minister Michel, wordt voorzitter van de Europese Raad en van de Eurotop. Spanje haalt later de portefeuille Buitenlandse Zaken binnen via de sociaaldemocraat Josep Borrell, opvolger van de Italiaanse Federica Mogherini.

De leiders stemmen unaniem in, zij het met de onthouding van Merkel vanwege bonje met de SPD. Daags daarna wordt de centrumlinkse Italiaan David Sassoli (Partito Democratico) in Straatsburg voor 2,5 jaar verkozen tot voorzitter, waarna Weber hem tot 2024 opvolgt. Ineens zijn, hocus pocus, alle problemen opgelost.

Volgens de Europese verdragen worden de posten Commissievoorzitter, Raadsvoorzitter en Hoge Vertegenwoordiger 'geografisch en demografisch' over de 28 EU-laden verdeeld. Nu delen Duitsland, Spanje en België die buit. Behalve de reeks Oost- en Midden- Europese landen komen de Scandinavische en de Baltische staten nergens aan bod. Het verslag van minister Stef Blok aan de Tweede Kamer van 4 juli laat dat element buiten beeld. Kennelijk laat de Europese Raad dit vereiste los ter wille van het behoud van het bereikte compromis.

Verder heeft geen van de uitverkorenen een verbinding met de groene partijen, toch de winnaars van de Europese verkiezingen. Zo'n relatie is ook niet vereist, maar politiek

tegenover het EP wel onhandig. Inmiddels adviseert Tusk de hoofdsteden om groene commissarissen naar Brussel te sturen en die voorrang te geven bij de toedeling van portefeuilles.

17. Conclusies

‘Aangewezen zijn politici die buigen zodra hun chefs met de ogen knipperen. Von der Leyen voor Berlijn en Michel voor Parijs’, aldus terecht Philippe Lamberts, de leider van de Groenen in Straatsburg. ‘Wij zijn er niet in geslaagd ons eensgezind achter één kandidaat-voorzitter te scharen’ erkent Paul Tang (PvdA). Kortom moet het Europees Parlement de nederlaag allereerst zichzelf verwijten.

Tot zover de procedure. Belangrijker wordt of Von der Leyen en Michel greep krijgen op de EU en volop creatief leidinggeven. Is het misschien juist wel goed als Berlijn en Parijs via hun marionetten de koers gaan bepalen? Dus de strategie van l’Europe, c’est moi, ten koste van Commissie en EP. Zie de ongekend succesvolle voorzitter Jacques Delors van destijds. Hij kon ongekend scoren door met de steun van Parijs en Berlijn te werken.

Zo ging het nu weer. Alleen Macron en Merkel konden de impasse rond de benoemingen doorbreken. Afwachten dus of dit sturen vanuit de Frans/Duitse as zich komende tijd gaat herhalen.

Jammerlijke afloop voor de in Nederland populaire Frans Timmermans. Tegelijk komen wij toch prima aan de bak. Hoewel een van de 21 kleinere lidstaten behoudt Nederland het eerste vicevoorzitterschap van de Commissie. Michel heeft zijn ‘presidentschap’ mede te danken aan Rutte. Die is ‘ongelooflijk blij met Michel’. Via Merkel, Macron en Michel (het ‘M-trio’) blijft daarom onze minister-president vast en zeker toonaangevend in de Europese Raad.

Nieuw Europees Parlement blaft wel maar bijt niet

18 juli 2019

De vijfjaarlijkse puzzel om de Europese topbanen is onverwacht snel gelegd. De Duitse Ursula von der Leyen (60) volgt op 31 oktober Jean-Claude Juncker op als voorzitter van de Commissie, de belangrijkste post binnen de EU. Het Europees Parlement stemde met een krappe meerderheid in.

1. Verdeeld parlement
Von der Leyen (VDL) slaagt dankzij druk van bondskanselier Merkel op de Poolse Europarlementariërs van Recht en Rechtvaardigheid, de rechtse regeringspartij. Die stemmen, samen met die van de Britse socialisten en van de rechtse Italiaanse Vijf Sterren Beweging, gaven namelijk de doorslag. Dit geeft een pikant beeld aan de komst van de Duitse.

De meeste christendemocraten, de meeste liberalen en ruwweg twee derde van de sociaaldemocraten stemden voor VDL. De stemming was geheim wat niet belet dat het gonst van de speculaties. Om er enkele te noemen.

Polen en Hongarije, zijn dé notoire dwarsliggers in de EU omdat zij de spelregels van de rechtsstaat op hun manier uitleggen. ‘Juist die twee regeringen blijken nu beslissend te zijn geweest bij het binnenhalen van Von der Leyen’, aldus de nieuwssite Politico van 18 juli.

Eerst blokkeert de Hongaarse premier Orbán in de Europese Raad de promotie van Timmermans tot Commissievoorzitter. Vervolgens bedankt de Poolse minister-president Morawiecki in een speciale tv-uitzending zijn rechtse Europarlementsleden, omdat die Von der Leyen aan de meerderheid hielpen.

2. Politieke crisis afgewend
Twee weken lang heeft het hele Europese Parlement (EP) volop geblaft tegen de komst van Von der Leyen (VDL). Maar uiteindelijk beten zij niet. De Duitse kreeg 383 stemmen, ofwel negen meer dan de vereiste 374. Dat is overigens de laagste score ooit. Tegen haar komst stemden 327 Europarlementsleden en 22 onthielden zich.

Een maandenlange crisis rond de vrijkomende vijf topbanen zou het beeld oproepen van een alsmaar ruziënd Europa. Dat vooruitzicht heeft Merkel doen besluiten de dwarse rechtse Polen dan maar om steun te vragen. Was VDL namelijk afgewezen dan waren de 28 Europese leiders teruggeroepen van vakantie. Binnen vier weken moesten zij een andere kandidaat presenteren.

Waar was echter een – bij voorkeur Duitse - christendemocratische vrouw van het niveau Von der Leyen te vinden? Bovendien pas in september wilde het Europees Parlement opnieuw gaan stemmen. Dit scenario betekende een ongekende botsing tussen de Europese Raad en het Europees Parlement.

3. Bevlogen speech
Een bevlogen speech van VDL gevolgd door een urenlang debat deed op 16 juli in Straatsburg de wind draaien. Von der Leyen ging vooral in op de eisen van de linkerzijde. Zo beloofde zij een klimaatwet die de uitstoot van CO2 in Europa tegen 2050 ruimschoots

halveert en een taks op vervuilende buitenlandse producten. Daarmee kwam zij verregaand tegemoet aan de Europese groenen, die niettemin vervolgens tóch massaal tegen stemden.

VDL wil zich er verder voor inzetten dat het EP voortaan wetsvoorstellen mag doen. Dat voorrecht ligt nu bij de Commissie. Verder wil zij een Europees minimumloon en een Commissie met daarin de helft vrouwen. Bovendien een migratiebeleid dat de lekke grenzen van Schengen dicht en de vluchtelingen en migranten spreidt over de héle EU.

Hier past de kanttekening dat de Commissievoorzitter weinig kan doen om deze ambitieuze beloften werkelijk te realiseren. De 28 regeringen zijn over al deze plannen al jaren verdeeld. Zo degradeerde de beoogde Europese klimaatwet wegens Pools verzet zo pas in de Europese Raad tot een voetnoot.

De steun vanuit Polen is opmerkelijk omdat VDL belooft om de sancties tegen dat land en tegen Hongarije wegens niet naleving van de rechtsstaat (zoals politiek onafhankelijke rechtspraak) door te zetten. Staat dat laatste nog wel te gebeuren? Premier Orbán laat intussen weten dat zijn steun ‘niet zonder voorwaarden’ was. VDL verwees in haar toespraken in Straatsburg nooit naar artikel 7 van het Verdrag van Lissabon waarop zulke sancties berusten.

4. Verdiende complimenten

Hoe dan ook is de traditionele vijfjaarlijkse machtsstrijd om de vijf Europese topbanen binnen twee weken beslecht. Vorige keer duurde dat maar liefst drie maanden. Dit is een succes voor de Europese Raad en vooral voor het duo M&M: Merkel en president Macron. Ook de meerderheid van het Europees Parlement verdient een compliment omdat een crisis is vermeden.

Mevrouw Von der Leyen staat nu voor de heetste zomer van haar hele politieke leven: het samenstellen van een nieuwe Europese Commissie. Na de zomer krijgt het Europese Parlement daarover het laatste woord.

Van Biesheuvel tot Rutte: 45 jaar onderweg met de Europese Raad

6 september 2019

Hierbij de 100e analyse in dit decennium van het beraad in de Europese Raad van onze correspondent in Brussel, Jan Werts. Hij arriveerde daar in 1975 tegelijk met de start van zulk topberaad. In 1991 promoveerde hij aan de Brusselse VUB cum laude op The European Council (Asser Instituut/Elsevier Science). In 2008 publiceerde Werts een geheel herschreven tekst van zijn werk bij John Harper Publishing in Londen. In de 100e analyse belicht hij aspecten die niet eerder ter sprake kwamen.

Je volgde ter plaatse in totaal ruwweg 225 topconferenties. Wat heb je er zelf van geleerd?
Dat de leiders vroeg of laat élk probleem onder de knie krijgen. De kapseizende euro, de vluchtelingen vanuit Turkije of het klimaat/energie-akkoord van 2014, er komt een compromis. Dat is best opmerkelijk. Bedenk dat in Brussel de leiders van 28 uiteenlopende landen aan tafel zitten. Die hebben flink contraire belangen, opinies en tradities. Toch lukt het ze al tientallen jaren keer op keer tot een akkoord te komen.

Welke top zul je nooit vergeten?
Venetië, zomer 1980. Twee spectaculaire toppen, eerst de EU dan de G7. Wij werden met razendsnelle speedbootjes, door Italianen die ons bang wilden maken en daarom een omweg maakten, naar het geïsoleerde vergadercentrum gejaagd. Het was de eerste top waar volop terrorisme dreigde, omdat het Midden-Oosten de inzet was.

De EU bestaat sinds 1951, dus al bijna 70 jaar. Waarom kwam de Europese Raad er pas in 1975?
De grondleggers beloofden destijds ‘nooit meer oorlog’. Er moest daartoe een overkoepelende Europese Federatie komen. De Europese Commissie kreeg de hoofdrol. Maar dat bleek een illusie. De nationale hoofdsteden bleven liever de baas. Eerst via de Raad van Europese Ministers, waarin ze allemaal zitten. Vanaf 1975 namen de nationale leiders de leiding via hun Europese Raad. Overigens waren er daarvoor al ‘crisistoppen’.

Vergadert de Europese Commissie of het Europees Parlement dan trekt dat 100 journalisten. Naar de Europese Raad komen er wel duizend. Waarom dat enorme verschil?
Voor de burger liggen de Commissie en het Parlement op de maan. Daar snappen ze niks van. In Brussel staat een ronde tafel. Je kent die van het tv-nieuws. Bij een crisis zoeken de 28 presidenten en minister-presidenten daar met de Commissievoorzitter een oplossing. Dat lukt ze na nachtelijk gezeur en soms geruzie, uiteindelijk meestal. Komen zij de vergaderzaal uit dan vertellen die leiders de reporters hoe het ging: elk voor hun eigen nationaal publiek. Dit snapt iedereen.

Gebeuren er ook dingen die niet in de krant komen?
Tot 2004 was zo’n top meestal ‘ergens in Europa’. Die gastheren daar waren daarmee vereerd. Zij verwenden ons met somptueuze diners en cadeaus. Eens kregen alle journalisten en diplomaten zo maar een reiskoffer mee. Allemaal dus hetzelfde model. Kun je nagaan de chaos bij de volgende top toen die allemaal tegelijk uit het vliegtuig op de transportband kwamen en lang niet iedereen zijn koffer had gelabeld….

Iets grappigs?
Die toppen waren vroeger in grote paleizen. Ik zwerf daar graag rond op plekken waar ik niet thuis hoor. Tegenwoordig is dat onmogelijk. Precies op een hoek loop ik bijna op tegen twee heren die mij niet konden zien aankomen. Beiden geven mij onverwacht een hand en lopen meteen door. Verder lopend realiseer ik me dat dit toch echt de Franse president Jacques Chirac en zijn eerste minister Lionel Jospin waren. 'Politici schudden graag handen, in de hoop op je stem', zo denk ik dan.

Nog iets grappigs?
In de beginjaren brachten premier Den Uyl en later Lubbers hun vrouw mee. Zij wisten, net zomin als wij journalisten, tijdens het beraad geen raad met hun tijd. Tegenwoordig lekt wat daar speelt meteen uit, maar toen niet. Dus trokken wij met Liesbeth den Uyl en later Ria Lubbers naar een nabijgelegen café. Dat was best gezellig. Liesbeth wilde wel een boom opzetten over de Nederlandse politiek. Toen Ria haar man zag binnenkomen riep zij eens plagend: 'Wordt het nu niet tijd om een andere kroeg op te zoeken?'.

Je hebt zeven regeringsleiders inclusief Barend Biesheuvel in Brussel zien opereren. Is het waar dat Mark Rutte qua invloed daar de beste is?
Absoluut. Lees mijn vorige analyses. Biesheuvel was in 1979 een van de Three Wise Men die de Europese Raad uitvoerig schetsten hoe het verder moest.

Na afloop geeft de minister-president een persconferentie. Wie informeerde jullie het beste?
Ik weet wel aan wie je het minste hebt: diezelfde Rutte. Onze premier is na afloop nogal gesloten. 'Daar kan ik niets over zeggen', is zijn motto. Over zijn bemiddelend en soms sturend optreden zwijgt Rutte tótaal. Als premier van een kleiner land moet je daarbuiten niet de stuurman gaan uithangen.

Incidenten?
In 2001 in Gent weigerde Commissievoorzitter Prodi naar de pers te komen. Dat was echt ongezien. 'Eerste minister Guy Verhofstadt, die altijd het hoogste woord moet hebben, zal mij niet eens het woord geven', klaagde Prodi. Dus bleef hij maar liever weg.

Ruzies?
Het blijven meestal 'heren onder elkaar'. In 2003 liep kanselier Gerhard Schröder weg, zonder een woord te zeggen. Hij was des duivels over de steun van sommige leiders aan de Amerikaanse inval in Irak. Daaronder de Portugees Barroso, later werd hij niettemin Commissievoorzitter.

Pesterijen?
Zij was bij haar collega's niet geliefd, Margaret Thatcher met haar slagzin 'I want my money back'. In de pauze van een top wil de Iron Lady kanselier Helmut Kohl spreken. Maar die had nauwelijks tijd. Even later zat Kohl wel in een Konditorei doodrustig te smullen van een stapel Mozartkugeln (gevulde chocolade).

Geheimen?
In Dublin in 1996 gebruikt president Chirac de plaspauze om vanaf het toilet per mobieltje bij zijn adviseur te checken hoeveel schuld Frankrijk maximaal mag maken. Een Duitse plassende diplomaat kan dat goed horen. Hij informeert kanselier Kohl, die nu precies weet hoever hij tot het uiterste kan gaan…

Grappen?
In 2003 maakt Silvio Berlusconi om het ijs te breken grapjes over kanselier Schröder die vier keer is getrouwd. Hij kreeg de bijnaam Audi-man wegens de vier ringen in dat autologo. Diens buitenlandminister Joschka Fisher trouwde zelfs vijf keer. Die werd volgens Berlusconi zo doende een Olympic-man, met vijf ringen…

De kortste top ooit?
Zomer 1995 mag de Benelux de Commissievoorzitter leveren. Eerst valt Ruud Lubbers af wegens 'kritisch over Duitse hereniging', aldus Kohl. Dan sneuvelt de Belgische eerste minister Jean-Luc Dehaene. 'Te ongeremd pro-Europa', vindt de Britse leider Major. In een extra vergadering die nog geen twintig minuten duurt kronen de leiders tenslotte hun Luxemburgse collega Jacques Santer tot voorzitter.

De belangrijkste topconferentie uit die 225?
Ik noem er drie: Den Haag, 1969; Maastricht 1991 en Kopenhagen 1993. Den Haag bracht de toetreding van de Britten. Maastricht bracht de euro en Schengen. De regels voor de aansluiting van tien landen van het vroegere Oostblok volgden in Kopenhagen.

'Merkel drukt de pauzeknop in', luidde je analyse van juni 2016. Maar je hebt nooit gemeld dat de pauze over is?
Qua besluiten van belang ligt de EU al drie jaar stil. De herstart was voorzien zodra in Parijs president Macron aan de macht kwam. Maar Duitsland doet niet mee. De kanselier leidt de EU al jaren. Zij moest wel vanwege de eurocrisis en de vluchtelingen. Merkel wil dat leiderschap niet verder oprekken. Begrijpelijk, gezien het Duitse verleden.

Is dat erg?
Nee. Nederland is (met Duitsland) tegen zowat alles wat aan plannen op de plank ligt. Dus geen duur 'schokfonds' voor tegenvallers in de zwakkere eurolanden. De helft van de EU-begroting gaat (terecht) al naar die landen. Geen extra Europese belastingen, noch spreiding van asielzoekers, zolang niet alle landen meedoen. En samen met Duitsland die Brexit uitstellen in de hoop op alsnog afstel.

Wie is de absolute 'topper' van die 225 toppen?
President Giscard d'Estaing. Hij was in 1974 de 'vader' van de Europese Raad. Dertig jaar later wist Giscard die Raad op te waarderen tot de officieel leidende instantie met een vaste voorzitter. Nummer twee is Angela Merkel, de 'Kanselier van Europa'. Geen andere leider heeft ooit zó zijn stempel gezet.

Zijn er ook landen en leiders die amper meetellen?
Ja en nee. Twee derde van de leiders voert bij dat beraad amper het woord. Maar vergis je niet. Als de Prime Minister van Malta, waar minder mensen wonen dan in Zeeland, luidop gaat klagen over de migrantenstroom wordt er geluisterd. Zij hebben ook hem uiteindelijk nodig. De Europese Raad kan namelijk alleen met algemene stemmen iets besluiten.

Een piepklein land kan zo maar heel Europa blokkeren?
'Luxemburg kan maar eens per tien jaar zijn veto stellen. Wij doen dat zo nodig maandelijks', zei een Britse politicus ooit.

Waarom was Nederland tientallen jaren tegen topconferenties?

Al in 1961 wilde president Charles de Gaulle een Europese Raad oprichten. Nederland en België hielden dat tot 1974 tegen. Onze minister Joseph Luns voorzag dat Frankrijk en Duitsland daar de baas zouden spelen. Dat doen ze ook. Toch accepteren de kleinere landen de Raad vandaag volledig. Iedere top wordt minutieus geprepareerd, waaraan zij volop meedoen. Verder ligt de leiding bij voorkeur bij de ex-premier van een kleiner land, zoals binnenkort de Belg Charles Michel. Bovendien telt de EU binnenkort maar vijf grote landen en intussen 22 kleinere. Daar kunnen ze in Berlijn en Parijs niet zomaar omheen.

Tegenwoordig zijn alle toppen in Brussel. Liep het in Athene, Dublin, Wenen of Stuttgart anders?
Alles ging destijds nog op z'n janboerenfluitjes. Had je na middernacht jouw verslag doorgegeven dan relaxte je met een stadswandeling of cafébezoek. Op een nacht zie ik vanuit mijn ooghoeken ineens enkele veiligheidsagenten. Wat doen die hier? Ik zie een grote corpulente man met zijn armen op de rug staan te kletsen met enkele straatjochies. Even kijken en ik weet het zeker. Ook Helmut Kohl moet wat uitblazen alvorens onder de lakens te kruipen.

Heb je nog iets van belang geleerd alles overziende?
Ik heb geleerd dat historische projecten niet van de Commissie komen, noch van het Europees Parlement. De EU is gebouwd door vooruitziende leiders als de presidenten De Gaulle, Giscard en Mitterrand. Door bondskanseliers als Schmidt, Kohl en Merkel. Volop scorend Commissievoorzitter Delors was de uitzondering. De kleinere landen kunnen geen belangrijk initiatief claimen. Premier Van Agt sprak daarom graag van 'de Grote Jongens', een mix van spot en respect.

Als het niet de Commissievoorzitter is, wie is dan de belangrijkste figuur?
Moeilijk te zeggen. Wel weet ik wie in de EU de zwaarste en lastigste functie heeft. Ooit werkte ik mee aan een boek daarover en mocht de titel bedenken: An Impossible Job – The President of the European Commission.

Zit de EU in een existentiële crisis zoals je vaak hoort?
Dat heb ook ik wel eens geschreven. Vandaag zie ik alleen een migrantencrisis, én de lekke grenzen van Schengen. Rusland, China, Amerika vormen nu een andere uitdaging. Het risico is dat de nieuwe Commissie, opgejaagd door een wereldvreemd Europees Parlement, fonkelnieuwe plannen lanceert. Die dan weer niet uitkomen. Twintig jaar geleden was er wel werk aan de winkel. Er heerste massale werkloosheid. De regeringen worstelden met megagrote tekorten.

De jaren negentig: het begin van de euroscepsis…
Zeker. Maar, let op, dan volgen twee decennia vol versnelling. Eerst de afschaffing van de eeuwenoude nationale grenzen (Schengen). Dan de wonderbaarlijk geslaagde verdubbeling naar maar liefst 28 EU-landen. De rijke en arme landen van Europa wonen voortaan samen. Tegelijk de riskante omwisseling van negentien nationale munten in een euro. Dan het onder de knie krijgen van een wereldwijde economische meltdown én tegelijk de eurocrises in Griekenland en elders.

Vijf kwantumsprongen!
Het is met de EU wel héél snel gegaan. Alle cilinders daar werken nu fullspeed. Dit is hét succes van Europa. Niettemin hebben veel burgers vandaag een anti-EU-sentiment. Daarom: eerst nu consolideren. 'Wie nu alweer met visionaire plannen komt, moet naar de dokter', zegt

Rutte. Hij heeft gelijk. De burgerij wil geen nieuwe forse overdracht van nationale zeggenschap aan ‘Brussel’.

Hoe het VK traag uit de EU schuifelt

29 oktober 2019

Het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU is voor de derde keer uitgesteld, nu tot 31 januari 2020 uiterlijk. Zo begint de energievretende Brexit Europa te gijzelen. Tegelijk zijn beide partijen na 3,5 jaar bekvechten het eindelijk wel eens over een gedetailleerde uitstapregeling.

1. Beruchte 'backstop' weg (1)
Het akkoord EU-VK lijkt op een oud plan dat al circuleerde onder de vorige Prime Minister Theresa May. De veel besproken 'backstop', waarover de EU maandenlang niet wilde heronderhandelen, is er helemaal uit. Dat betekent een elementair verschil voor de toekomstige relatie tussen de Europese Unie en het Verenigd Koninkrijk.

Zodra de Britten uit de EU en Euratom stappen, grenst EU-land Ierland aan Noord-Ierland als deel van het VK. Die 'backstop' moest om grootscheepse smokkel te voorkomen desnoods een 'prikkeldraad'-grens langs Noord-Ierland (dus dwars door Ierland) worden.

Maar zoiets wilde de EU, aangevoerd door Ierland, vermijden. Zo'n uitdagende versperring brengt het politiek gevoelige Goede Vrijdagakkoord tussen Noord-Ierland/het VK en anderzijds Ierland van 1998 in gevaar. 'Dat akkoord maakte destijds een eind aan een bloedige dertigjarige oorlog die nu weer kan opvlammen', waarschuwen de grensbewoners.

2. Beruchte 'backstop' weg (2)
Tot ieders opluchting vonden Ierland, EU en het VK onverwacht een compromis dat de 'backstop' wegneemt. Noord-Ierland blijft uiteraard in de nieuwe Britse douane-unie, maar volgt tegelijk een aantal Europese regels. Belfast neemt de controles en inning van douaneheffingen op zich. Dat gebeurt in de Noord-Ierse havens, waardoor de grens met de EU onzichtbaar in de Ierse zee komt liggen.

Voor goederen die Noord-Ierland binnenkomen vanuit het VK of andere derde landen, wordt het EU-tarief toegepast, tenzij de eindbestemming Noord-Ierland is. In dat geval zijn voor die goederen geen douanerechten verschuldigd als zij vanuit het VK afkomstig zijn. Het VK-tarief is van toepassing als die goederen uit een derde land komen.

Een vergelijkbaar systeem geldt voor de veterinaire en fytosanitaire controles (voor dieren resp. planten). Voor de btw en accijnzen blijven in Noord-Ierland eveneens de Europese regels van kracht, maar de opbrengst is uiteraard voor de Britten. Die mogen met hun tarief de Ieren niet onderbieden.

Op die basis kan Noord-Ierland onderdeel worden van handelsakkoorden die het VK met andere landen wil sluiten. Een gezamenlijk comité van Britse en EU-experts werkt dit alles nader uit. Vanaf het moment dat het Verenigd Koninkrijk vertrekt, tot eind volgend jaar verandert de relatie met de EU niet. Die overgangsperiode kan vervolgens tot 2022 voortduren. Het VK moet dan allerlei verplichtingen nakomen en behoudt alle rechten, maar voortaan zonder inspraak

3. Beruchte 'no deal' weg

Prime Minister Boris Johnson, in functie sinds eind juli, stuurde wekenlang aan op vertrek uit de EU per 31 oktober op basis van een breuk, tenzij de ‘backstop’ zou verdwijnen. In geval van zo’n ‘no deal’ was er geen overgangsperiode om de klap op te vangen en kwam het recht van de EU tegenover het VK plotseling buiten toepassing. Dit scenario zou hier en ginds chaos hebben veroorzaakt.

Op 10 oktober bedachten de creatieve Johnson en zijn geslepen Ierse collega Leo Varadkar te elfder ure nabij Liverpool echter een compromis. Daarop volgde een lange eindsprint van dagenlang onderhandelen. Op 17 oktober sloten vervolgens de Europese Commissie en het Verenigd Koninkrijk op die basis een Terugtrekkingsakkoord op basis van artikel 50 VEU.

Nadat de officiële Britse en Europese onderhandelaars er alsmaar niet uitkwamen, bedachten de Ierse premier Leo Varadkar en zijn Britse collega Boris Johnson de kern van het uiteindelijke compromis.

Dit akkoord is vervolgens die dag bekrachtigd door de Europese Raad in Brussel bijeen in de genoemde Artikel 50 samenstelling, dus zonder het VK (de zogenaamde EU-27). Volgens premier Rutte ‘is het aldus gelukt om een cirkeltje en een vierkant samen in een hokje te krijgen.”

De Europese Raad nodigt de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van Ministers plus vanzelfsprekend de Britse autoriteiten nu uit de nodige stappen te zetten om te zorgen dat het akkoord per uiterlijk 31 januari 2020 in werking kan treden. Tegelijk heeft de Europese Raad zijn grote waardering uitgesproken voor het solide werk van EU-hoofdonderhandelaar Michel Barnier. De Fransman gaat na de Brexit via een nieuwe UK Task Force het verdere beraad met de Britten leiden.

4. Naar Noord-Iers smokkelnest?

De EU legt hier risicovolle taken in de handen van de autoriteiten in Noord-Ierland. Dit was tot voor kort dan ook onbespreekbaar. ‘Uitzonderlijke situaties vragen soms uitzonderlijke oplossingen’, zo reageert EU-onderhandelaar Michel Barnier die onderhandelde met zijn Britse collega Stephan Barclay. Barnier wijst erop dat bij conflicten de EU-wet- en regelgeving in Noord-Ierland van toepassing is, terwijl het toezicht ligt bij de Commissie, met desnoods een laatste woord voor het Europese Hof van Justitie.

Via moderne technologie (camera’s en dergelijke) willen partijen vermijden dat smokkel via de onzichtbare grens met de Ierse Republiek de kop opsteekt. De uitvoering wordt niettemin een bureaucratie waarover het laatste woord nog niet is gezegd.

Het compromis over Noord-Ierland is, in tegenstelling tot de vroegere dreigende ‘backstop’, blijvend. Alleen het parlement daar kan er te zijner tijd een eind aan maken. Doen ze dat over minimaal vier jaar dan moet een nieuwe oplossing gevonden worden. Lukt dat niet, dan doemt de nu vermeden zichtbare grens, die ‘backstop’ alsnog op.

De tijd zal leren of deze opbouw van Noord-Ierland mogelijk een groot smokkelnest maakt. De loopholes dienen zich al aan. ‘In Noord-Ierland komt vlees binnen tegen nul procent, terwijl Ierland een heffing van tachtig procent oplegt. Dan staan er altijd lieden op die hieruit voordeel willen halen’, waarschuwt de Ierse economieprofessor, Martina Lawless, in het Vlaamse dagblad de Tijd. De Ulster Farmers Union vraagt zich bezorgd af of de massale

melkproductie en het schapenvlees van Noord-Ierland wel grenzeloos naar de Ierse Republiek mag blijven gaan.

5. In allerlaatste seconden
Vorig jaar is hier voorspeld dat de Brexit-onderhandelaars pas op het aller, állerlaatste moment, dus na jaren aanslepend beraad, tot besluiten zouden komen. Sindsdien verliep de ene 'allerlaatste' deadline na de voorgaande. Maar toch blijkt ook in deze Brexit-onderhandelingen dit adagium weer te werken. Op basis van die ervaringsregel komt de EU, hoezeer het er om gaat spannen, uiteindelijk altijd toch tot een compromis. Zij het pas op de allerlaatste seconde.

Zo ging het in juli 2015 toen Griekenland uit de eurozone dreigde te vallen en een jaar later met de EU-Turkije deal over de vluchtelingen. De EU dwingt concessies af en doet zelf tegelijk ongekende toegevingen. En dit simpelweg omdat anders chaos uitbreekt. Zo nu ook weer hier.

'Met deze deal kunnen wij binnenkort zelf handelsakkoorden sluiten. Wij beslissen voortaan over onze eigen wetten, financiën en grenzen', zei een tevreden Johnson op 17 oktober in Brussel. De EU slikt dat nauwe samenwerking met de Britten, zoals die bijvoorbeeld met Noorwegen bestaat, nu wel van de baan is.

Gemikt wordt op een alomvattend vrijhandelsakkoord dat overigens jarenlang voortslepende onderhandelingen zal vragen. In de Irish Independent van 28 oktober voorspelt PM Varadkar zelfs dat de Brexit-tragedie nooit zal ophouden, tenzij de Britten alsnog bij de EU blijven. Dit derde uitstel laat zelfs die optie open.

De Brit Peter Ludlow, directeur van EuroComment, wijst op het politiek pikante detail dat PM Johnson Noord-Ierland nu op afstand van het Verenigd Koninkrijk zet. Juridisch blijft dat deel van het VK in de toekomst onder bepaalde EU-regelingen vallen, zoals de Ierse Republiek daar uiteraard helemaal onder valt. De Ierse nationalisten denken dat dit hen in de kaart speelt. Via hun groeiend demografisch overwicht mikken zij op lange termijn op een hereniging van Noord-Ierland met de Ierse Republiek

6. Gloeiend twistpunt
De winst van oktober is dat na drie jaar touwtrekken beide partijen toegevingen deden. De EU-27 lieten de 'niet onderhandelbare' 'backstop' los. 'Geen regering van de Conservatieven zal ooit een regeling aanvaarden met een controlegrens in de Ierse zee', twitterde Johnson twee jaar geleden nog. Nu ging hij toch overstag. De premier stopte verder met raaskallen over een totale breuk met de EU per 31 oktober via een 'no deal'. Hij aanvaardt de openstaande forse factuur van ruwweg veertig miljard euro te voldoen aan de EU, waarvan Johnson eerder niet wilde horen.

Conservatieven willen na het vertrek uit de 'superbureaucratische' EU een welvarend 'Singapore aan de Theems' tot stand brengen. Via eigen aantrekkelijke staatssteun-, mededingings-, sociale, arbeids-, milieu-, klimaat- en fiscale regelingen gaat men de EU beconcurreren. In de Politieke Verklaring eist de EU dat dit niet mag gebeuren. De EU wil dit vereiste vastleggen in het handelsverdrag. Hier ligt nog een gloeiend twistpunt. De EU staat hier wel sterk. Het VK is voor de helft van zijn uitvoer van de EU afhankelijk, maar de EU exporteert slechts zes procent over het Kanaal

7. Hoe nu verder?
Inzet van het verdere beraad, dat volgens experts wel tien jaar kan aanslepen, zijn drie documenten. Het juridisch bindend, via protocollen herwerkt, Terugtrekkingsakkoord (Withdrawal Agreement) van intussen meer dan 600 bladzijden; de juridisch niet-bindende Politieke Verklaring over de toekomstige betrekkingen tussen de EU en het VK en het genoemde Protocol over Ierland/Noord-Ierland.

Verder is er nog een Brits document dat schetst hoe de partijen op het Ierse eiland een en ander gaan uitwerken. Pas na de effectieve Brexit begint het beraad over het beoogde handelsverdrag, plus over buitenlandse politiek, justitiële samenwerking enz. 'Die tijd en energie verslindende Brexit blijft ons veel te veel bezighouden', zo klaagt Commissievoorzitter Juncker.

Zodra het Britse parlement instemt, is de eerstvolgende stap het vaststellen van een EU Raadsbesluit tot ondertekening (op voorstel van de Europese Commissie) en het goedkeuren van het Terugtrekkingsakkoord door de Raad van Ministers van de EU-27. Vervolgens tekenen de voorzitter van de Europese Raad en die van de Commissie het akkoord plechtig. Dan wordt het akkoord ter goedkeuring aan het Europees Parlement voorgelegd. Na die goedkeuring rondt de Raad van Ministers tenslotte het karwei juridisch met de Britten af

8. Zelfs Nederland dwars
Zonder resultaat, soms vol emotie, en met wederzijdse verwijten spraken de leiders op 17 oktober in twee rondes urenlang over de start van onderhandelingen met Albanië en Noord-Macedonië. De Europese Raad kan alleen besluiten op basis van unanimiteit. De Franse president Emmanuel Macron bleef uiteindelijk als enige halsstarrig vooral Albanië als kandidaat EU-lid weigeren.

Dwars lagen bovendien Nederland en Denemarken, beide anders vaak best wel inschikkelijk. Ook zij vinden dat de kandidaten binnenlands (zoals corruptie, fatsoenlijke rechtspraak) eerst meer moeten hervormen. De genoemde landen willen bovendien kandidaat-landen voortaan onder de duim houden. Bijvoorbeeld door bij wangedrag subsidies op te houden, wat nu nog niet kan. Rutte en de Deense Mette Frederiksen hadden Noord-Macedonië desnoods willen aanvaarden. Maar andere leiders willen de kandidaten niet ontkoppelen. Vooral Duitsland vreest dat instabiel Albanië dan helemaal uit beeld raakt.

Tevergeefs betoogden Commissievoorzitter Juncker, Raadsvoorzitter Tusk, kanselier Merkel en andere leiders dat het een Europees belang is het beraad nu te starten. Rusland, Turkije, China en zelfs steenrijk Saoedie-Arabië proberen de instabiele Westelijke Balkan, die een soort van eiland vormt binnen de EU, aan zich te binden.

Tegelijk staat nu de geloofwaardigheid van de EU op het spel. Jarenlang zijn deze landen onderhandelingen beloofd zodra hervormingen op gang kwamen. Dat is inmiddels onmiskenbaar gebeurd. De republiek Macedonië veranderde zelfs van naam in Noord-Macedonië om onoverkomelijke bezwaren van Griekenland weg te nemen. In Tirana en Skopje zijn de leiders afgeknapt op de 'onbetrouwbare' EU, zo blijkt uit hun reacties.

9. Risico's EU-uitbreiding
Achtergrond van het verzet is de binnenlandse situatie in Frankrijk, Nederland en Denemarken. Macron wil met uitzicht op gemeenteraadsverkiezingen in maart uit angst voor het antimigratie Front National van Marine Le Pen van geen uitbreiding horen.

Minister-president Rutte, opgestookt door de Tweede Kamer, en ook zijn Deense collega herinneren zich de komst van Roemenië en Bulgarije in 2007. Het Europees Parlement en de Commissie drongen daar toen - zoals nu weer met Albanië en Noord-Macedonië - sterk op aan. Inmiddels weten wij dat beide landen tot op vandaag (nog) niet in de EU passen.

Macron wil bovendien de EU eerst hervormen, te beginnen met de eurozone. Aangezien daarop weinig kans is, lijkt dit argument een slim bedacht alibi. Zijn verzet doet denken aan de jaren tachtig vorige eeuw toen Parijs vanwege eigen belangen met aarzeling de komst van Spanje en Portugal slikte.

Zoals destijds zijn landgenoot, Commissievoorzitter Jacques Delors (1985-1995), voorziet Macron met de komst van nog meer landen een verwatering van de EU opdoemen. Wellicht komt de speciale 'uitbreidingstop' van de EU in mei volgend jaar in Zagreb alsnog tot besluiten. Zelfs dan zal het nog jaren duren voordat de twee kandidaten kunnen toetreden.

Anekdotisch maar veelzeggend is het dat PM Johnson sterk ten gunste van uitbreiding sprak. Het VK ziet de EU traditioneel graag verwateren tot een vrijhandelszone, zonder politiek centrum. Maar dat motief hield de Britse leider uiteraard voor zich.

10. Afscheid Tusk, Juncker, Draghi

De leiders namen met veel loftuitingen afscheid van Commissievoorzitter Juncker, Europese Raad voorzitter Tusk en ECB-president Draghi (niet aanwezig omdat de euro niet op de agenda stond). Juncker, die in bijna een kwart eeuw in 148 Europese toppen van zich liet horen, gaat werken aan memoires. Tusk blijft in Brussel als binnenkort voorzitter van de EVP. Voor buitenlandcoördinator Mogherini was het eveneens de laatste keer.

Hun tijdperk is totaal beheerst door crises. Eerst rond de euro en Griekenland, dan de vluchtelingen- en migrantenstroom en tegelijk de Brexit. Om van de problemen met het onberekenbare Witte Huis, met de superslimme president in het Kremlin, met Oekraïne en Turkije maar te zwijgen.

De Duitse Ursula von der Leyen, de Belgische eerste minister Charles Michel en de Franse Christine Lagarde zijn hun opvolgers. Voor details zie mijn analyse van 8 juli: Waarom de leiders Europa met marionetten gaan besturen. De nieuwe voorzitter van het Europees Parlement, de Italiaan David Sassoli, sprak de Europese Raad voor het eerst toe en maakte een goede indruk.

11. Diverse besluiten

- De leiders veroordelen de inval van Turkije in Syrië om de Koerden te verdrijven, die daar 'onaanvaardbaar menselijk lijden veroorzaakt'. Maar zij durven President Erdogan niet fors te sanctioneren. Die dreigt ermee dan een stroom van enige miljoenen vluchtelingen, opgesloten in zijn land, richting de EU te sturen.
- De Europese Raad herhaalt zijn steun aan alle inspanningen om voor de slachtoffers van het neerhalen van vlucht MH17 de schuldigen ter verantwoording te roepen.

Door voortgaande meningsverschillen kwam het (alweer) niet tot een debat over de aanpak van de klimaatomslag. Dat staat nu op de agenda voor december. Hetzelfde geldt voor het beraad over de financiering van de EU tot 2027. Het Britse vertrek zal de (toch al hoge) Nederlandse contributie aan de EU met minstens 50 procent opdrijven.

12. Conclusie
Komend jaar gaat die ellendige Brexit (2016-heden) de EU dus weer volop bezig houden. Het Britse parlement weet niet wat het wil met het referendum waarin 51,9 procent van de kiezers het vertrouwen in 'Brussel' opzegde. Nu mikt PM Johnson na tussentijdse verkiezingen op een meerderheid die zijn nieuwste uittrede-akkoord wel steunt. Zo nee, dan komt er volgend jaar opnieuw uitstel. Want de EU-27 zullen de Britten er nooit uitduwen.

Intussen treedt de Commissie Von der Leyen aan. De EU maakt met een nieuw Europees Parlement de vijfjaarlijkse 'nieuwe start'. Wordt ook hun termijn weer vergiftigd door uiteenlopende crises, zoals de Brexit?

Waarom de echte Brexit-ellende nu pas begint

16 december 2019

De Brexit; de Europese klimaatwet; de financiering van de EU in de jaren twintig. Komt één van deze drie gigantische uitdagingen in de loop van 2020 rond? Het nieuwe Brexit-beraad start in maart na het vertrek van het VK. De klimaatwet en de financiering van de EU raken met elkaar verstrengeld. Dat vertraagt de onderhandelingen enorm.

1. Brexit voorlopig geen exit
Meer nog dan voorheen gaat het vertrek van de Britten het debat in Brussel en tussen de 28 hoofdsteden in 2020 beheersen. De Britten vertrekken komende 31 januari om 23 uur Nederlandse tijd uit de EU, zo is de bedoeling. Vanaf dan gaan de verschillende economische belangen van de 27 overblijvende landen het beraad sterker inkleuren. Uiterlijk 31 december volgend jaar moet een veelomvattend verdrag tot stand komen dat de relatie met het VK en vice versa regelt. Er circuleren diverse opties.

2020 wordt een overgangsjaar. De Britten draaien dan nog volop mee met de EU, inclusief alle plichten (zoals contributie betalen) en rechten (vrije toegang hier en wij ginds). Zij hebben echter niets meer te vertellen.

Beide partijen beogen in de elf maanden tussen februari en december hun toekomstige relatie per verdrag vast te leggen. ‘Dat tijdschema ligt qua uitvoering heel erg moeilijk’ zei Ursula von der Leyen, de opvolgster van Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker, op 13 december in Brussel na afloop van de vergadering van de Europese Raad.

2. Schrikscenario ‘no deal’
De voor Nederland meest gevaarlijke optie is dat Prime Minister Boris Johnson zijn kruistocht tegen Europa voortzet. Voldoen de EU-27 niet aan zijn eisen, dan geen akkoord. Per 1 januari 2021 wordt het VK via de zogenaamde ‘harde Brexit’ dan een derde land (zoals bijvoorbeeld Argentinië). In dat scenario gelden voor veel producten over en weer WTO-tarieven en quota die invoer en uitvoer en zelfs het personen- en goederenvervoer beperken. Voor een handels- en exportland als Nederland is dat een ramp.

Het onderhandelen en in 28 landen ratificeren van een verdrag zoals nu beoogd, kost meestal een jaar of acht tot tien, zo leert de ervaring. Volgens de spelregels kan het VK uiterlijk 30 juni aanstaande om verlenging met twee jaar van het beraad vragen. Groot nadeel voor het VK is dat het dan tot aan 2023 lid blijft van de EU, zonder zeggenschap daarbinnen en met een contributieverplichting van ruwweg twintig miljard jaarlijks. PM Johnson heeft zijn kiezers meermalen bezworen daarom in juni geen verlenging te zullen vragen. Dan vertrekt hij liever zonder akkoord, de genoemde ‘harde Brexit’.

Maar Johnson ontpopte zich als burgemeester van Londen als een pragmatisch bestuurder zonder veel principes. Hij zal zich behendig aanpassen, voorspelt hoofdeconoom Gemma Tetlow van het Britse Institute for Government in het Financieel Dagblad. 'Het zwaartepunt is verschoven richting de prioriteiten van de nieuwe kiezers in het noorden en midden van het land. Die zijn heel anders dan die van de vrijemarktdenkers onder de traditionele conservatieven'. Volgens The Guardian van 16 december wil Johnson zijn beleid vooral afstemmen op de opinies van genoemde nieuwe kiezers.

Toch lopen de 27 EU-landen (EU-27) het risico dat Johnson, gesterkt door zijn recente landslide (overweldigende) verkiezingsoverwinning, aanstuurt op de 'no deal' met forse deregulering thuis. Een belangrijke stroming binnen de conservatieven wil een 'Singapore aan de Theems', dat volop concurreert met de EU-27. De 'no deal' opent de weg naar dereguleren en handelsverdragen met de VS, China, Japan etc. 'Het VK en de VS kunnen snel een groot handelsverdrag sluiten', zo twitterde al meteen een enthousiaste president Donald Trump.

3. Scenario handelsakkoord

Vanzelfsprekend doen de EU-27 er alles aan om het voorgaande te voorkomen. Zij mikken op een handelsverdrag dat de commerciële relatie regelt. Daarnaast zijn afspraken nodig over de toekomstige samenwerking op uiteenlopende terreinen zoals defensie, terreurbestrijding, de visserijpolitiek en dergelijke. Ten slotte zijn mogelijk ook nog bilaterale akkoorden nodig. Omdat de economische belangen van de EU-27 fors uiteenlopen, wordt het nu spannend of zij in 2020 hun eenheid tegenover de Britse onderhandelaars wel overeind houden.

De Europese Raad wil van de Commissie nog deze winter gedetailleerd horen hoe met de Britten te onderhandelen. Dat wordt, na goedkeuring door de Raad van Ministers eind februari, een dikke bundel: het onderhandelingsmandaat. De Fransman Michel Barnier, die tot nu toe namens de EU-27 het Brexit-beraad uitstekend leidde, begint dit voorjaar met de nieuwe onderhandelingen met de Britten. Niemand verwacht echter dat Barnier al in juni uitzicht heeft op overeenstemming.

'Wat bijvoorbeeld een grote rol zal spelen, zijn de zogenoemde rules of origin: afspraken over wanneer een product wordt gezien als afkomstig uit de EU of afkomstig uit het Verenigd Koninkrijk. Stel: de motor en de wielen van een auto worden gefabriceerd in het VK, maar de delen worden in elkaar gezet in Frankrijk; is het dan een Britse auto of een Franse auto?', aldus de website NU.nl. Er zijn honderden van zulke twistpunten. Of neem de visserij. Vandaag vissen de EU-landen nog in elkaars wateren. Dat verandert nu totaal.

4. Wat het zwaarst telt

Het dilemma van die 'honderden twistpunten' kunnen EU en VK ontwijken door aan te sturen op een beperkt handelsverdrag dat volgend jaar slechts vastlegt wat minimaal nodig is en de rest naar later verschuift. Duitsland denkt al in die richting. Niet duidelijk is echter of zo'n beperkt akkoord de relatie wel goed kan regelen.

Wat te doen als de Britten in juni weigeren om verlenging te vragen en aansturen op een harde Brexit per 31 december? Daarover is het laatste woord nog niet gezegd. Dit 'hoofdpijndossier' verdringt dan volgend jaar (weer) de andere prioriteiten van de EU zoals het klimaatdebat en de eigen financieringsproblematiek.

'Wij willen met de Britten als bevriende buren verder. Daartoe wensen wij een gelijk speelveld. Dus ginds geen deloyale staatssteun aan bedrijven, noch sociale, milieu- of fiscale concurrentie', zegt voorzitter Von der Leyen. President Emmanuel Macron gaat nog verder. 'Ruime toegang tot de Europese markten blijft alleen mogelijk als het Verenigd Koninkrijk dicht bij de Europese regelingen blijft'.

Dit beoogde gelijke speelveld heeft de allerhoogste prioriteit bij de EU-27. Maar ontkomen aan de Brusselse regelneverij, dat was nu juist de reden waarom de Britse kiezers de EU hebben verbannen. De inzet is nu om twee uitersten in een compromis te verbinden: de

honderdduizend pagina's EU-wetgeving en anderzijds hun streven naar een concurrerend 'Singapore aan de Theems'. Dit dilemma betekent dat de échte Brexit-ellende nu pas begint.

5. Hoe nu verder?
Naast teleurstelling omdat de Brexit - die de EU mondiaal fors zal verzwakken – nu toch echt doorgaat, leidt de verkiezingsuitslag bij de EU-27 tot opluchting. Na drie mislukkingen van MP Theresa May is het Johnson dan toch gelukt om eerst een deal te sluiten in Brussel en daarmee zijn kiezers te overtuigen.

Zonder veel omhaal ratificeren het Europees Parlement (EP) en het Britse parlement binnenkort. Johnson probeert dit zelfs nog voor Kerstmis te fiksen. Het gaat om de vuistdikke scheidingsovereenkomst, juridisch bindend, officieel het 'terugtrekkingsakkoord' en het recent gesloten speciaal protocol over Ierland/Noord-Ierland. Daarnaast de bijna dertig pagina's tellende gezamenlijke politieke verklaring, zijnde de toekomstige 'samenlevingsovereenkomst'.

Per 31 januari verlaat het VK dus na 47 jaar de Europese Unie. In het EP komen dan 73 zetels vrij. Veertien landen mogen 27 nieuwe parlementsleden aanwijzen. Vanuit Nederland keert Marcel de Graaff van de PVV terug. De VVD krijgt een extra zetel en de derde is voor Forum voor Democratie van Baudet. Volgens de NOS gaat echter de groep-Otten, die uit Forum is gestapt, er met die zetel vandoor. Het aantal leden van het EP zakt uiteindelijk dan naar 705.

6. Europa als model continent
De regeringsleiders werden het in de nacht van 12 op 13 december na urenlang touwtrekken eens om Europa per 2050 klimaatneutraal te maken. 'Alle betrokken wetten en beleidsmaatregelen van de EU moeten voortaan bijdragen aan klimaatneutraliteit', zo luidt de slotverklaring. Die afspraak stemt overeen met het wereldwijde klimaatakkoord van Parijs en de VN-conferenties daarover in Madrid en volgend jaar Glasgow.

'Europa moet als eerste continent klimaatneutraal worden', zegt Von der Leyen. 'Doen wij niets, dan gebeurt ginds ook niks. Zet de EU belangrijke stappen, dan zullen de andere grote vervuilers ons volgen', zo voorspelt een optimistische hoge Brusselse diplomaat.

Belangrijke voetnoot in de conclusies is wel dat het concurrentievermogen wereldwijd van de EU er niet onder mag lijden. Doen landen als China, India en de Verenigde Staten niet mee, dan overweegt de EU een CO2-taks op hun klimaatvervuilende producten. Maar China protesteert al en kanselier Merkel heeft daar wel begrip voor, zegt ze.

De Europese Raad kan volgens de EU-verdragen alleen unaniem een besluit nemen. De Poolse premier Morawiecki lag samen met zijn collega's van Tsjechië en Hongarije dwars. Polen heeft aan het communisme een verouderde op steenkool gebaseerde industrie overgehouden. Het doet alleen mee mits extra tientallen miljarden EU-steun. Dat overleg moet echter nog helemaal beginnen. Polen krijgt nu een tijdelijke uitzonderingspositie.

7. Europa slikt kernenergie
Tsjechië en Hongarije kon men uiteindelijk wel over de streep trekken. Zij mogen mikken op milieuschone (maar zoals bekend levensgevaarlijke) kernenergie. 'Wij staan niet toe dat de bureaucraten in Brussel de rekening van de opwarming doorschuiven naar de armere EU-landen en de gewone man daar', aldus de Hongaarse leider Viktor Orbán. De acceptatie van

kernenergie is overigens een belangrijke toegeving omdat die tot nu toe in Brussel nogal omstreden was.

Onduidelijk is nog of de Europese Investeringsbank (EIB) kerncentrales wil financieren. Die bank zet komend decennium het astronomisch getal van duizend miljard € in voor 'klimaatactie en milieuduurzaamheid' als investeringshulp, aldus de slotconclusies van de Europese Raad. De Commissie suggereert daarnaast de creatie van een 'Transitie Fonds'. Zij wil daar 100 miljard in stoppen om landen zoals Polen bij hun klimaatbeleid te steunen.

8. Op weg zonder Polen

Een principebesluit nemen terwijl een land toch mordicus tegen is, kan dat wel? Dit was naar verluidt een vondst van de lepe debuterende voorzitter van de Europese Raad, Charles Michel. Zijn truc leidde in de perszaal tot bijtende vragen. 'Is er binnenkort ook 'overeenstemming' over het migratieprobleem, terwijl sommige landen dwarsliggen'? Michel, de opvolger van Donald Tusk, had het er even moeilijk mee. 'Europa heeft creativiteit nodig', was zijn excuus. 'Even leek de geest van René Magritte, de surrealist, in de perszaal rond te waren', aldus de verslaggever van dagblad De Standaard.

'Dit klimaatakkoord is niet meer dan een politieke verklaring', aldus een hoge diplomaat. Om die erdoor te krijgen moest voorzitter Michel toegevingen doen. Zo is uit de slotconclusies de doelstelling weggelaten van onder andere Nederland om de opwarming van de aarde tot 1,5 graad te beperken en de uitstoot van broeikasgassen binnen tien jaar te halveren. Aan de andere kant is voor een reeks leiders, waaronder minister-president Marc Rutte, zelfs een richtcijfer over de steun voor de zwakke broeders in Oost-Europa nog taboe.

Zonder Polen, een van de grotere EU-landen, kan de Europese Raad niet verder. Het commentaar van de Poolse premier in de marge van het beraad leert dat het totaal onwaarschijnlijk is dat hij volgende keer alsnog inhaakt.

Dat dilemma omzeilen de leiders in de loop van 2020. Zij verknopen dan het beraad over de financiering van de Unie 2021-2017 met de financiering van het klimaatbeleid. 'Polen mag niet rekenen op klimaatsteun zolang zij niet instemmen met de financiering van de EU tot 2017', waarschuwt president Macron. De Polen zullen zich echter beroepen op de overeengekomen conclusies. 'De volgende meerjarenbegroting zal 'een aanzienlijke bijdrage aan de klimaatactie leveren'. Kortom volop conflictstof.

De klimaatneutraliteit kwam erdoor, daags na de presentatie van de kaders van een unieke Europese klimaatwet ofwel Green Deal door Von der Leyen en klimaatcommissaris Frans Timmermans. Dat project (diverse Europese wetten, acties en maatregelen) moet het streven naar een beheerst klimaat per 2050, wettelijk verankeren. De Green Deal bestrijkt alle sectoren van de economie en met name vervoer, energie, landbouw en gebouwen, maar ook staal, cement, ICT, textiel en chemie. Hij omvat een routekaart met maatregelen om grondstoffen efficiënter te gebruiken in een milieuschone circulaire economie.

Inzet is om de klimaatverandering, het biodiversiteitsverlies en de vervuiling te stoppen. Bovendien wordt vastgelegd welke financiële instrumenten en investeringen nodig zijn. Het gaat om totaal ruwweg 260 miljard, verwacht de Commissie. Zij wil de beperking van de uitstoot van broeikasgassen komend decennium opvoeren van veertig naar vijftig procent. Overigens waarschuwt het Europees Milieu Agentschap dat op basis van het tot nu toe gevolgde tempo zelfs veertig procent binnen tien jaar al onhaalbaar is.

‘Dit wordt ons Europese 'man on the moon'-project, juicht Von der Leyen. Zij doelt op de spectaculaire landing van de Apollo 11 in 1969 op de maan die de hele wereld vol bewondering naar Amerika deed opkijken. ‘Het gaat er om onze economie blijvend met onze planeet te verzoenen’. Om haar ambities in verplichtingen te gieten zal de Commissie in maart genoemde Europese klimaatwet gedetailleerd presenteren. Te zijner tijd moeten de Europese Ministers en het EP hierover overeenstemming bereiken. De echte maatregelen nemen de 27 landen elk voor zich. Voor Nederland geldt voorlopig ons Klimaatakkoord.

9. Wie betaalt de rekening?
Het derde grote project voor 2020 is het Meerjarig Financieel Kader (MFK), dat is de financiering van de EU voor de periode 2021-2027. De Britten zijn (ondanks hun forse rebate ofwel korting) grote contributiebetalers. In 2021 jaar of wat later, houdt dat op. De Commissie en het Europees Parlement willen bovendien de uitgaven fors verhogen, het EP zelfs met dertig procentpunten.

Volgens berekeningen gaat Nederland komend decennium de helft meer betalen, dus na aftrek van wat wij aan Europese subsidies ontvangen. Nederland is al een kwarteeuw een van de grotere contribuanten en dat zou dan nog verder oplopen. Geen wonder dat premier Rutte in Brussel schichtig reageert op vragen hierover.

De Europese Raad besloot dit politiek gevoelige MFK weg te halen bij de ‘lagere’ Raad van Ministers. Het wordt Chefsache, de Duitse term voor de hoogste nationale leiders samen met de Commissievoorzitter. Het gaat populair gezegd om een geldmijn van meer dan 1100 miljard €, uiteindelijk op te brengen door de belastingbetaler.

Elk land probeert daarvan komende jaren een zo groot mogelijk percentage binnen te rijven. Vorige keer in 2013 won Polen. Over het MFK kan alleen bij unanimiteit tussen de 27 politieke leiders besloten worden. Voorzitter Charles Michel krijgt de leiding van de onderhandelingen die nog maanden gaan duren.

10. Reeks onervaren leiders
Von der Leyen, in Duitsland bekend als VDL (61), is de dertiende voorzitter van de Europese Commissie sedert de start in 1958. Zij is behalve de eerste vrouw, de zeldzame uitzondering zonder Brusselse ervaring. Het was gewoonte dat de voorzitter een voormalig minister-president is met jarenlange ervaring als lid van de Europese Raad, zoals Jean-Claude Juncker.

Haar inwerktijd zal, gezien het Brussels labyrint, toch wel een jaartje duren. ‘Excuseer, dat dossier ken ik te weinig’, hoorde je VDL bij haar kennismaking met het Europees Parlement antwoorden. Zij mist bovendien de razend slimme secretaris-generaal Martin Selmayr. De Duitser moest reglementair uit de Commissietop weg omdat Berlijn daar anders te veel macht kreeg.

Wordt Charles Michel (pas 43), van de zomer door Parijs gedropt als voorzitter van de Europese Raad, de marionet van president Macron? Hoewel voorheen premier van België, mist hij de decennialange politieke ervaring van zijn succesvolle voorgangers Herman Van Rompuy en Donald Tusk. Michel is geen Mark Rutte. Die weet alle haken rond de Brusselse conferentietafels zitten, maar paste niettemin (of daarom) voor de hoge eer van het ‘presidentschap’ van de Europese Raad.

De Franse Christine Lagarde, sinds kort president van de Europese Centrale Bank, was chef van het IMF. Zij is wel volop ingewerkt en ervaren. Haar handicap is dat haar voorganger Mario Draghi een intern verdeelde eurozone achterliet. Onder andere Duitsland en Nederland willen niet langer honderden miljarden ter stimulering in de economie blijven pompen. Rutte vroeg in de marge van de top haar aandacht voor de gevolgen van de negatieve rente op de pensioenen in Nederland.

Tenslotte is de Italiaanse sociaaldemocraat David Sassoli als voorzitter van het EP een onbeschreven blad. Hij mist de ervaring van zijn voorgangers Antonio Tajani en Martin Schulz. Voor het eerst in de geschiedenis van de EU trekken de christendemocraten en de sociaaldemocraten in het parlement niet langer aan de touwtjes. Straatsburg is nu gefragmenteerd en meer onvoorspelbaar. Een vijfde van de leden geldt als eurosceptisch.

11. Duitsland en Frankrijk apart
Het is vandaag zoeken om een kwestie van belang te vinden waarover bondskanselier Merkel en president Macron het nog eens zijn. ‘Niet Boris Johnson, maar Emmanuel Macron, de president van Frankrijk, is voor de Duitse regering vandaag het meest irritant’, aldus de bekende politieke analist Gideon Rachman in de Financial Times.

De recente actie van Macron, buiten Duitsland om aanpappen met collega Poetin in Moskou, verontrust Berlijn. Dit doet denken aan President de Gaulle in de jaren zestig met zijn vergelijkbaar streven naar een Verenigd Europa tot aan de Oeral. Is dit de revanche van Macron? Omdat Merkel niet inhaakt op zijn voorstellen om de EU via een schoktherapie flink op te gaan schudden?

12. Gaat Merkel nog vlammen?
‘Duitsland scoort op alle fronten’, zo was de conclusie nadat in 2007 Angela Merkel het voorzitterschap van de EU-Ministerraad had bekleed. Per 1 juli komt Duitsland weer gedurende zes maanden aan zet. Merkel laat al enkele jaren op EU-gebied weinig van zich horen. Gaat zij dan alsnog even vlammen? Dat is toch wel onzeker.

Merkel weet dat haar leiderschap in Europa gedurende het hele decennium al onbetwistbaar gevestigd is. Denk aan de eurocrisis (2009-2015) en de vluchtelingencrises (2015-2016) die zij beide onder de knie kreeg, zie mijn voorgaande analyses. Meteen daarna drukte de kanselier de pauzeknop in. Wil Merkel als voorzitter nu nogmaals scoren dan kost dat de Duitse belastingbetaler enige honderden miljoenen extra. Het is daarom afwachten of de kanselier de MFK financieringspuzzel mogelijk liever pas begin 2021 laat leggen.

13. Parlement marginaal
Bij het voorgaande valt de marginale rol van het Europees Parlement op. Over de Brexit is 3,5 jaar lang op allerlei niveau met de Britten en tussen de EU-27 onderling onderhandeld. Het parlement deed vanuit de verte mee via resoluties en optredens van Guy Verhofstadt van de Brexit Stuurgroep. Komende maand mogen zij alle genoemde stukken ondertekenen.

Vergelijkbaar gaat het met de financiering van de Unie voor de komende zeven jaar. Officieel heeft het parlement hier zelfs het laatste woord. In de praktijk echter sluiten de nationale leiders en de Commissievoorzitter tevoren een gedetailleerd akkoord. Dat gaat sedert 1984 al zo. Achteraf mag het Europees Parlement daar nog een procentje aan veranderen, mits de totale uitgaven niet omhoog gaan.

Het parlement was er, tenslotte, ook al niet bij toen afgelopen zomer de Europese Raad de Strategische Agenda van de EU tot 2024 overeenkwam.

‘Ik vraag uw dringende aandacht voor de groeiende ontevredenheid bij de politieke fracties omdat zo doende wordt voorbijgegaan aan onze rechten’, waarschuwde parlementsvoorzitter Sassoli bij de start van de Europese Raad. Antwoord kreeg de Italiaan echter totaal niet. Wel accepteren de nationale leiders het voorstel van Parlement en Commissie om twee jaar lang te gaan debatteren over toekomstige structuur en werking van de EU.

14. Conclusie

De klimaatomslag wordt komend decennium dé prioriteit van de EU. Tegelijk verliest die EU een vleugel nu een groot land vertrekt. Die moeizame en trieste scheiding zal in 2020 weer alle aandacht vragen. Het derde grote project wordt een akkoord over de begroting tot 2027.

Migratie is nog een andere urgentie. Nieuwe leiders gaan nu vol ambitie aan de slag. Toch zal het niet verbazen als 2020 een overgangsjaar wordt, vol overleg naar definitieve besluiten daarna.

Het gelijk van Rutte en Hoekstra

6 april 2020

Is de kritiek op Rutte en Hoekstra die de zwakke broeders in de EU niet meteen financieel bijspringen niet erg gemakkelijk? Deze landen lappen de normen van Maastricht -maximaal drie procent overheidstekort en niet meer dan zestig procent staatsschuld- al meer dan twintig jaar lang aan hun laars. Het EU-verdrag verbiedt bovendien in artikel 125 massale financiële steun aan andere eurolanden. Daarop zijn uitzonderingen, maar niet zonder voorwaarden, zoals minister Hoekstra in de Europese Ministerraad slechts vaststelde.

Bewijst bijgaande grafiek niet het gelijk van de Nederlandse benadering? Duitsland en Nederland, waar 'Maastricht' heilig is, noteren een werkloosheid van minder dan de helft van het gemiddelde in de eurozone. Griekenland, Spanje, Italië en Frankrijk komen voor de dag met een werkloosheid van gemiddeld het dubbele van de eurozone. Doen die regeringen met het negeren van de 'Maastrichtnormen' hun eigen bevolking niet vreselijk te kort? En mag dit zelfs niet meer hardop gezegd worden, laat staan onderzocht, zoals de critici in koor beweren?

Werkgelegenheid was dé prioriteit van het Europe 2020 project. Dat is in 2010 unaniem als belangrijkste prioriteit in de Europese Raad besloten. Keer op keer hebben de leiders dit nadien bevestigd. Niet zozeer door het coronavirus, maar door 'Maastricht' langdurig niet na te komen zitten die landen nu in de puree. Is het dan ongehoord, dat onze minister van Financiën daar even op wijst? Alvorens -zoals inmiddels al is begonnen- toch maar weer de kredietsluizen te openen en forse giften aan het zuiden over te maken.

Hoe ‘Britse’ Rutte EU uitgaven-explosie afremt

27 juli 2020

Na een marathon van negentig uur hebben de Europese regeringsleiders ‘onder stoom en kokend water’ op 21 juli een akkoord bereikt over de financiering tot 2027. De klassieke taboes op het als EU maken van grote schulden en het heffen van Europese belastingen verdwijnen. Met megagrote subsidies en leningen gaat de EU de coronapandemie te lijf. Dat gebeurt onder druk van ruwweg 150.000 overlijdens in de EU en de daaruit voortkomende diepste recessie sinds de Tweede Wereldoorlog.

Minister-President Mark Rutte speelde een centrale rol bij het beraad. Hij sleepte eruit dat tegenover steun altijd hervormingen moeten staan. Bijvoorbeeld in Italië of Frankrijk een hogere pensioenleeftijd zoals die in Nederland.

Kanselier Angela Merkel tussen premier Marc Rutte en Commissievoorzitter Ursula von der Leyen. Daarnaast President Emmanuel Macron en rechts Charles Michel, de voorzitter van de Europese Raad. Foto: Council of the European Union.
Bron: Council of the European Union

1. Het akkoord (1)

- Het Meerjaren Financieel Kader (MFK) tot 2027 beloopt 1074 miljard euro aan uitgaven. De vorige keer was dat 960 miljard. Tevergeefs bepleitte Nederland een beperking tot 1050 miljard. Door het vertrek van het Verenigd Koninkrijk is de EU namelijk kleiner. Betalingen vanuit de hoofdsteden blijven de belangrijkste financieringsbron;

- Er komt een ‘Next Generation EU’ coronavirus herstelfonds van 750 miljard euro. Het Frans-Duitse plan om twee derde daarvan te schenken aan de economisch zwakkere landen is afgezwakt. Het fonds bevat nu 390 miljard aan subsidies en 360 miljard aan goedkope leningen. Tevergeefs heeft Nederland zich tegen die ‘gratis’ subsidies verzet;

- De Europese Commissie gaat met haar triple-A status tot 2024 750 miljard goedkoop lenen. De EU gaat zodoende een flinke ‘eigen’ staatsschuld opbouwen. De 27 EU-landen worden aansprakelijk voor de aflossing tussen 2027 en 2058. Gaat een land in wanbetaling dan nemen de andere landen die verplichting over. Nederland staat dan voor 23 miljard euro garant, exclusief achterstallige rentebetalingen. Ofschoon er eerder kleinere EU-leningen waren, is dit toch echt een novum;

- De geleende gelden worden verdeeld op basis van het verlies door de recessie aan bbp (bruto binnenlands product). De zwaarst getroffen landen ontvangen het meest. Werkloosheid is een belangrijke parameter. Er komt geen direct verband met de ernst van de pandemie in een land;

- De hoogste contributiebetalers Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Denemarken en Zweden behouden tot 2027 hun korting. Voor Nederland loopt die zelfs op van anderhalf naar bijna twee miljard euro jaarlijks. De Commissie en het Europees Parlement hadden graag af gewild van alle kortingen;

- Dertig procent van de begroting wordt gekoppeld aan klimaatprojecten. ‘Als algemeen principe moeten alle uitgaven consistent zijn met het Verdrag van Parijs’, aldus de slotverklaring

2. Het akkoord (2)

- De fondsen voor innovatie en gezondheid gaan minder omhoog. Het JTF-transitiefonds voor de overgang naar een stabiel klimaat valt van de beoogde 40 miljard terug naar slechts 17,5 miljard euro. Dat is toch nog dubbel zoveel dan in de nu aflopende zevenjarige periode. Een voorziening van 26 miljard om gezonde bedrijven die door de coronacrisis omvallen toch overeind te houden, is geschrapt. Dat moest allemaal om het MFK tot 1074 miljard te beperken;

- De uitgaven voor grensbewaking (Schengen) worden royaal verdubbeld. Europe Digital gaat van 183 miljoen naar 6,8 miljard, een spectaculaire toename;

- De landbouwuitgaven, ruim een derde van de totale begroting, gaan veertien procent omlaag. Dit is ongekend veel;

- Vanaf 2026 krijgt de EU extra financiële bronnen. Zoals een heffing op vervuilend plastic die binnenkort al moet ingaan. Vanaf 2023 volgt een heffing op producten uit landen met lagere CO-2 emissienormen en een taks op het digitaal verkeer. Behalve om de opbrengst gaat het om bescherming van ons bedrijfsleven. Internationaal ligt dat nog wel moeilijk;

- Om de klap van de Brexit op te vangen komt vijf miljard beschikbaar. Nederland kan daarvan profiteren, omdat wij tot de zwaarst getroffen landen behoren.

3. Rutte remt EU (1)

Voor het sluiten van het MFK is unanimiteit tussen de 27 leiders vereist. Dit vraagt om passen en meten met reeksen tegemoetkomingen. Iedere leider moet thuisgekomen, hebben ‘gewonnen’. In het verleden wist Groot-Brittannië met steun van onder andere Nederland en Duitsland altijd de uitgaven te beperken.

Totaal verrassend schaarde bondskanselier Angela Merkel zich dit voorjaar achter het voorstel van president Emmanuel Macron om boven op de normale uitgaven nog eens 750 miljard extra vrij te maken. Duitsland was altijd mordicus tegen nieuwe vrijblijvende steun aan andere landen, de daar gevreesde ‘Transfer Union’.

Premier Rutte koos daarop samen met minister van Financiën, Wopke Hoekstra, voor de oppositie, dus de rol van het Verenigd Koninkrijk voorheen. Het duo leidt de groep van zuinige landen met Oostenrijk, Denemarken en Zweden. Volgens de tegenstanders van Nederland zijn dat de ‘vrekkige vier’. Genoemde aanduiding is echter nogal merkwaardig. De ‘vrekkige vier’ zijn, na Duitsland, juist de grootste contributiebetalers.

Rutte is erin geslaagd de omvang van het herstelfonds te halveren. Eind mei vroegen de landen met grote tekorten en ook de Commissie en het Europees Parlement nog om een ‘bazooka’ van zelfs 1500 miljard, liefst in de vorm van euro-obligaties. Dat is het dubbele van wat is overeengekomen, bovendien zonder euro-obligaties. Hierbij dient wel vermeld dat juist kanselier Merkel, dankzij haar deal met Macron, de genoemde megagrote eisen van de zuidelijke landen al de kop had ingedrukt. Rutte kon daarop voortbouwen.

4. Rutte remt EU (2)
‘Ik ga niet van die landen vragen om te bezuinigen, niet om de lasten te verzwaren, maar wel om hervormingen door te voeren. Opdat die economieën zich kunnen herstellen. Zodat, mocht er in de toekomt weer een crisis zijn, die landen zichzelf dan kunnen helpen. Er zijn afspraken gemaakt waardoor het voor de EU-landen over en weer mogelijk wordt om de vinger aan de pols te houden over de voortgang van de hervormingen elders. Het gaat om besteding van heel veel geld dus het is goed dat dat nu is geregeld’, aldus de Nederlandse premier na afloop tevreden in Brussel.

‘Afgesproken is dat voordat tot uitbetaling wordt overgegaan, op basis van de beoordeling van de Commissie wordt bekeken of die landen werkelijk hun economie hervormen en sterker maken. Daarbij is op verzoek van Nederland de mogelijkheid gecreëerd om in het uiterste geval aan een noodrem te kunnen trekken’, zei Rutte. De subsidieaanvraag komt dan tot stilstand. Dat zal wel enorm politiek lawaai veroorzaken. De Europese Raad kan vervolgens uiteindelijk die noodrem weer ontkoppelen. Het Nederlandse vetorecht dat Rutte wilde (ook voor de andere EU-landen) komt er niet. Het laatste woord in die procedure is aan de Commissie. ‘We hopen natuurlijk dat zoiets nooit nodig is’, zegt Rutte.

5. Rutte onder vuur
Rutte’s belangrijkste medestrijder was de piepjonge (33) Oostenrijkse bondskanselier Sebastian Kurz. Zij kwamen met hun zuinige opstelling zwaar onder vuur van onder andere president Macron. De Hongaarse leider Viktor Orbán doorbrak zelfs de usance om onderlinge meningsverschillen binnenskamers te bespreken. ‘De Nederlander aan tafel is de werkelijk verantwoordelijke voor de rotzooi hier’, aldus een opgewonden Orbán. Hij was duidelijk geïrriteerd door de maandenlange kritiek uit Den Haag (van o.a. minister Stef Blok, Buitenlandse Zaken) op het niet-naleven van de rechtsstaat in Budapest.

De laconieke Rutte was niet onder de indruk. ‘Wij zijn allemaal professionals. We kunnen wel tegen een stootje. Wij leiden allemaal een regering en sommigen zijn zelfs staatshoofd. Dan kun je daar wel tegen’.

Blijft de vraag of ‘vrekkig’ Nederland elders toch niet veel krediet heeft verspeeld? Rutte ontkent dat, uiteraard. ‘Af en toe kan het even botsen. Ook vandaag, met Macron, met Merkel, met collega Giuseppe Conte, zijn er echt warme goeie verhoudingen’. Toch is het ongezien dat een Nederlandse regeringsleider zich in het publiek zó moet verdedigen voor zijn opinie over Europa. Dit bewijst dat Rutte, vooral in de aanloop naar de top, tot over de rand is gegaan.

Dat was kennelijk nodig om het zonder de Britten tóch te redden.

‘Dat de immer charmante liberaal Rutte de Europese zwaargewichten Macron en Merkel zó hard de gordijnen injoeg, blijft opvallend’, schrijft De Standaard in Brussel. Bild, de grootste krant in Duitsland, noemt Rutte een held. ‘Meer Rutte doet Europa goed’. Volgens de krant is de Nederlandse regeringsleider een van de winnaars van het Europese miljardenpoker. Ook de invloedrijke (meestal Macron gezinde) Franse krant Le Figaro prijst Rutte’s onderhandelingsstrategie.

6. Overgecompenseerd

Drie harde eisen had de minister-president bij de start. Behoud van de korting op onze jaarlijkse contributie aan de EU. Zo weinig mogelijk nieuwe subsidies. Tenslotte een vetorecht op de juiste besteding van zulke steun. Die voorwaarden zijn alle drie ingewilligd.

Nederland participeert voor tientallen miljarden in het op te richten herstelfonds. Rutte verwacht niet dat Nederland daar zelf veel geld gaat halen. Hij denkt dat 5 tot 6 miljard beschikbaar komt. 'Het klinkt veel 5 miljard. Maar op een jaarbegroting van 800 miljard uitgesmeerd over 4 of 5 jaar, is het niet veel. Natuurlijk, je gaat het niet laten liggen lijkt me. Dus we gaan ernaar kijken hoe je daar gebruik van kunt maken'.

Nederland mag voortaan een kwart van de douaneheffingen die het (bijvoorbeeld in de Rotterdamse havens) namens de EU heft, zelf houden. Na de Brexit lopen die inkomsten nog op. Dat is meer dan onze onderhandelaars dachten binnen te halen. Het levert Nederland bijna een kwart miljard euro per jaar extra op.

Dit verloop doet denken aan eerder vergelijkbaar beraad. 'Het is ons niet gelukt de gewenste bedragen binnen te halen. Wij worden namelijk overgecompenseerd. We krijgen meer terug dan we ooit dachten'. Aldus onthulde minister van Financiën, Gerrit Zalm, in 1999 in Berlijn na een vergelijkbare marathonvergadering, samen met premier Wim Kok.

Dat herhaalde zich nu. Nederland kreeg namelijk meer dan het vroeg. En dit opdat het toch maar akkoord zou gaan met die vermaledijde nieuwe subsidies. Nederland betaalt netto jaarlijks nu 5,5 miljard euro EU-contributie. Rutte verwacht niet dat de Nederlandse bevolking komende jaren meer gaat betalen, wat maandenlang wel volop dreigde.

Rutte zei er niet bij dat komende generaties wel belast worden met die nieuwe schuld namens de EU, van 750 miljard euro. Vermeld dient hier nog dat België bijvoorbeeld, dat alles goed vond, jaarlijks voortaan meer dan een miljard méér aan de Europese schatkist moet gaan afdragen.

7. Vier winnaars

Er zijn vier duidelijke winnaars: president Macron, de Italiaanse premier Conte, de Visegrad-landen en de Europese Commissie. Macron kreeg het voor elkaar om Duitsland los te weken uit het traditionele kamp van de zuinige landen. Italië lukte het om de andere landen aansprakelijk te maken voor megagrote schulden. Om dat risico te beperken wordt dat land, met de andere zwaar met schulden belaste landen, voortaan gesubsidieerd. Hun staatsschuld neemt dan niet meer toe.

De Visegrad-landen (Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije) wisten hun in onze ogen soms minder democratische bestuursvorm overeind te houden. Tenslotte de Commissie. Zij wordt een mondiaal opererende reus op de financiële markten die bovendien deze nieuwe portefeuille beheert. De gezamenlijke euromunt € krijgt meer status. Tegelijk wint de gevreesde Europese bureaucratie aan macht.

Niet verrassend vertrokken de leiders van genoemde landen dik tevreden uit Brussel. Italië ontvangt maar liefst ruim 208 miljard uit het herstelfonds, waarvan 82 miljard als niet terug te betalen subsidie. Premier Conte vindt dit even belangrijk als destijds de komst van de euro, die Italië van de zwakke lire verloste. Zijn commentaar wijst erop dat dit herstelfonds niet eenmalig is. Door de Commissie en o.a. kanselier Merkel wordt die eenmaligheid wel steeds onderstreept.

In de ogen van Rome, Parijs c.s. is een blijvend transferfonds geschapen. Het is bedoeld voor grote transfers aan de landen die de Maastricht-normen (zoals een beperkt overheidstekort) niet halen. Het herstelfonds komt boven op de EU-begroting die al decennia berust op het steunen van de minder productieve landen. Achterliggend doel is nu het handhaven van de grote Europese interne markt. Dat daarvoor voortaan additionele offers gevraagd worden betekent een koerswijziging.

8. 'British' Nederland
Nederland wordt door het vertrek van de Britten belangrijker, zo leert bovenstaand verloop. Rutte en minister Hoekstra formeerden vorig jaar de Hanzeliga (acht noordelijke landen met strikte begrotingsdiscipline) en zij leiden de nu genoemde 'zuinige vier'. Die rol lag vroeger bij fameus pinnige Britse leiders als Margaret Thatcher en David Cameron.

Binnen enkele maanden hebben de 'kleintjes' al drie keer het superbe Frans-Duitse duo de pas afgesneden. Er komen daarom geen euro-obligaties. Vervolgens werd de sociaaldemocratische Spaanse minister van Financiën, Nadia Calviño, hoewel de kandidaat van Frankrijk en Duitsland, afgewezen als voorzitter van de Eurogroep.

Dat wordt nu een Ierse minister, dus van een land met een begroting in evenwicht. Tenslotte is het Frans-Duitse herstelfonds afgezwakt. 'Dutch: the new British', concludeert de website EUobserver in koor met president Macron en anderen.

9. Historische besluiten
Deze topconferentie komt in de geschiedenisboeken van de EU. Vooral Italië, Griekenland, Frankrijk, Spanje, Portugal, Cyprus en ook België zitten met reuzehoge staatsschulden. Daarom kunnen ze zelf niet meer betaalbaar lenen, zeggen ze. Voor het eerst zijn daarom gezamenlijke megagrote subsidies en leningen afgesproken. Nieuwe Europese belastingen moeten de (rente)kosten daarvoor opleveren.

Dat alle 27 landen aansprakelijk worden voor de aflossing, betekent ook een bocht van 180 graden. Dus zijn twee taboes verbroken: de landen van de Europese Unie als voortaan gezamenlijk schuldenaar, en de EU als transferunie. Bij de vorige fysieke Europese Raad van 20 en 21 februari was dit nog onvoorstelbaar, ja ondenkbaar.

President Macron sprak bij zijn vertrek uit Brussel terecht van 'historische besluiten'. 'Dit is een goede en sterke deal', zegt de voorzitter van de Europese Raad, Charles Michel. 'Wij hebben verantwoordelijkheid en solidariteit getoond'. Het gaat volgens hem om veel meer dan geld. 'Het gaat om werknemers, hun families, hun gezondheid en hun welzijn. Ik geloof dat dit akkoord een historisch moment is'.

'Europa heeft de moed en de fantasie opgebracht om groot te denken', aldus Commissievoorzitter, Ursula von der Leyen. 'Mensen hebben vaak gezegd dat Europa te weinig en te laat doet. Dit akkoord toont het tegendeel aan. Twee maanden nadat het voorstel van een herstelfonds is gedaan, staat het er nu al. Dat is een absoluut record in de Europese geschiedenis voor de creatie van een nieuw begrotingsinstrument. Het is een historisch moment voor Europa'.

10. Rechtsstaat 'kaal' bediend

Premier Rutte vermeed dergelijke grote woorden. Hij heeft een veer moeten laten bij de controle op de naleving van de regels van de rechtsstaat (o.a. bescherming minderheden). Daar schort een en ander aan in bijvoorbeeld Polen en Hongarije. Tevergeefs is geprobeerd voortaan een strikt verband te leggen tussen de uitkeringen vanuit Brussel en het naleven van de regels van de rechtstaat. Die beoogde link is afgezwakt. 'Het is waar dat de tekst veel kaler is geworden', erkende Rutte.

Bij inbreuken zal de Europese Commissie nu 'maatregelen voorstellen'. Uiteindelijk kan de kwestie in de Europese Raad komen. De Hongaarse en Poolse leiders zijn hierin meegegaan. Dit bewijst dat het om een ongevaarlijke formule gaat. Anders hadden zij zeker hun veto uitgesproken, zo zeggen ze zelf.

11. Draai van Nederland

De Nederlandse regering vertrouwt de Europese Commissie niet meer, zo leert het verloop van het maandenlange voorbereidende beraad. Dat komt door een reeks teleurstellingen. Volgens de Europese verdragen is de Commissie de officiële toezichthouder op de naleving van de gemaakte afspraken. Dit betreft bijvoorbeeld de politiek gevoelige naleving van de afgesproken Maastricht-normen: maximaal drie procent overheidstekort en zestig procent van het bbp aan staatsschuld.

Van de negentien landen met de euro lappen er dertien die normen aan hun laars en dit al jaren. Destijds al klaagde minister Jeroen Dijsselbloem van Financiën dat de Commissie die controletaak verzaakt. Zijn opvolger Hoekstra is het daarmee vandaag gloeiend eens. Frankrijk bijvoorbeeld overschreed jaren achtereen de tekortnormen. De Commissie trad nooit op. 'Omdat het Frankrijk is', zo biechtte destijds voorzitter Juncker wel eerlijk op.

Volgens insiders is het verlies van vertrouwen in de controletaak van de Commissie de echte reden waarom Nederland zo heeft aangedrongen op die noodrem. Den Haag kan daar nu aan trekken, buiten Brussel om. Dit betekent een historische omslag in het Nederlandse denken over 'Brussel'. Decennialang zag het Binnenhof de Commissie juist als schild tegen de altijd dreigende Frans-Duits-Britse overmacht.

12. Nederland notoir dwars

Helemaal onjuist is het om nu te doen alsof Rutte de eerste Nederlandse leider is die dwarsligt. Om de zeven jaar is er een marathonvergadering over wie de rekeningen van de EU betaalt. Alle Nederlandse premiers liggen daar al decennia dwars op één uitzondering na.

Premier Kok (PvdA) deed dat in 1999 in Berlijn met evenveel koppigheid als Rutte (VVD) nu. In 2005 liet Jan Peter Balkenende (CDA) samen met prime minister Tony Blair per veto een top faliekant mislukken omdat Nederland anders te veel ging betalen. 'Rommel van Philips uit Nederland' was het commentaar van de hevig teleurgestelde voorzitter Juncker toen bij de persconferentie de geluidsinstallatie even niet werkte.

De sfeer tussen de leiders was in 2005 dan ook totaal verziekt. Zodat pas een half jaar later het beraad kon hervat worden. Zo ver is Rutte niet eens gegaan.

Dit herhaalde zich minder dramatisch in 2012. Toen moest men vanwege een mislukte novembertop het MFK-beraad een winterlang uitstellen. Zodat pas in februari het jaar daarop een akkoord tot stand kwam. Nederland was weer de dwarsligger. Toen nog onder aanvoering

van de Britten en samen met o.a. Duitsland. De reden van ons verzet tegen alsmaar hogere budgetten is bekend: per hoofd van de bevolking betalen wij het meest aan Europa.

De uitzondering was de Top van Edinburgh in 1992. Tot die tijd kreeg Nederland meer geld uit Brussel dan het moest afdragen. En wel omdat de Nederlandse veehouders en akkerbouwers efficiënter zijn dan hun collega's elders. Hun overproductie (de boterberg) werd tot begin jaren negentig door Brussel gesubsidieerd. Ineens moest premier Ruud Lubbers (CDA) in Edinburgh slikken dat Nederland veel meer naar Brussel ging overmaken. Dit ook al om de zuidelijke nieuwkomers in de EU te financieren.

Lubbers werkte daar in Edinburgh soepel aan mee. Dit tot teleurstelling van zijn meegekomen EU-staatssecretaris Piet Dankert (PvdA) die daarvan geen geheim maakte. In de Schotse hoofdstad hoorde je in de wandelgangen dat Lubbers zo royaal was om een wit voetje te halen bij de Franse president. Hij wilde voorzitter van de Commissie worden als opvolger van de Fransman Jacques Delors. Kanselier Helmut Kohl hield Lubbers' komst in Brussel later echter alsnog tegen.

13. Zeldzaam applaus
Voorzitter Charles Michel koos voor een enigszins experimenteel verloop van het beraad. Volgens zijn woordvoerder Barend Leyts maakte Michel gebruik van het fraaie weer via groepsgewijze 'terrasdiplomatie' in goede sfeer. Maar 'voor de rest was het een echte rollercoaster'. De top wordt wel vergeleken met die van 2000, de enige die eveneens vijf dagen in beslag nam, met als resultaat het Verdrag van Nice.

President Jacques Chirac liet als voorzitter vooral 's nachts vergaderen. Zijn streven: de leiders door toenemende vermoeidheid dwingen tot toegeven. Daardoor eindigde de marathon in Nice in chaos. De ambassadeurs van de EU-landen in Brussel moesten na afloop nog dagen touwtrekken over wat precies was besloten.

Michel eindigde bij voorkeur rond middernacht. Hoewel hij nachtelijke sessies niet kon vermijden, werkte zijn formule toch beter dan de Franse in Nice. Voor Michel betekent het resultaat dat hij gearriveerd is als 'president' van Europa. Tot voor kort was dat bij velen nog hoogst kwestieus. Met dank aan de ruggensteun vanuit Berlijn en Parijs.

Het applaus dat de jeugdige (44) vroegere Belgische regeringsleider na afloop van zijn collega's kreeg was overigens niet helemaal uniek. De eerste voorzitter, Herman van Rompuy, zegt dat hij gedurende zijn vijfjarig voorzitterschap ook één keer applaus kreeg. Dat was eveneens bij het slot van de MFK-onderhandelingen, dus in 2013. Commissievoorzitter Ursula von der Leyen mag als opvolgster van het icoon Jean-Claude Juncker, eveneens terugkijken op een geslaagde operatie.

14. Parlementen dwars
Deze gecompliceerde onderhandelingen over de financiering van de EU heeft de Europese Raad al vanaf 1988 naar zich toe getrokken. Want volgens de Europese verdragen gaan de Raad van Ministers en het Europees Parlement hier over. 'Straatsburg' moet daarom de hele deal nog goedkeuren. 'Dat zal moeilijk worden.

Met grote meerderheid werd op 23 juli een resolutie goedgekeurd waarin de parlementsleden aanpassingen vragen in het MFK. Ze sluiten zich aan bij kritiek op de kortingen op het budget voor gezondheid, onderzoek en ontwikkeling, en klimaat.

Toch ligt het niet in de verwachting dat het parlement de besluiten nog essentieel gaan veranderen, laat staan het akkoord verwerpen.

Meer onzeker is het nog of de 27 nationale parlementen akkoord gaan. Zij moeten allemaal instemmen met het oprekken van de bevoegdheden van de EU om voortaan schulden te maken en belastingen te gaan heffen. Nederland was altijd mordicus tegen aparte Europese belastingen en staat daarmee verre van alleen. Dat gaat nog tijd kosten, met zelfs onzekere afloop

15. Drie conclusies
Volgens de leiders is de top meermalen een totale mislukking nabij geweest. Dat hoort overigens bij beraad met 'historische' resultaten. Wat telt is de uitslag. Die mag er zijn. Premier Rutte heeft eruit gehaald wat hij kon. Het Frans-Duitse duo blijft Europa regeren. Dat is prima omdat zij Europees noord met Europees zuid versmelten. Maar na het vertrek van de Britten kan dit duo niet meer langs Rutte's coalitie met de noordelijke landen. Tegelijk blijft Duitsland onze belangrijkste 'buddy', zo mogen wij hopen.

Er liggen nu duizelingwekkend grote bedragen klaar als steun om de crises (corona, klimaat, schulden, vluchtelingen) te bestrijden. In totaal 2340 miljard euro, het eerdere akkoord van 540 miljard van de ministers van Financiën, meegeteld. Daarnaast lopen de bekende gigantische opkoopprogramma's van de Europese Centrale Bank. Volgens de Commissie belopen die inmiddels 'meer dan 4000 miljard euro', dat is een haast onvoorstelbaar groot bedrag. Het is nog wel de vraag of de zwakkere partners de vereiste investeringsplannen kunnen indienen om dit enorme manna op te slorpen. Waarschijnlijk blijft een deel van die fondsen onaangeroerd, verwachten de experts in Brussel. Ze baseren zich op hun ervaring.

Tenslotte bevestigt deze Europese Raad onze stelling van juni 2017 in deze serie. 'Echt grote problemen weet Europa altijd weer op te lossen'!

Onder druk wordt alles vloeibaar in de EU

21 december 2020

Wie de EU in 2020 wil beoordelen, moet kijken naar de corona-aanpak van de unie. Dat was het allesomvattende thema van afgelopen jaar. De corona-aanpak van de Europese Unie legt twee -bijna universele- principes bloot, die steeds weer terugkomen in Europese crises. Ten eerste is er onder druk heel veel mogelijk als het gaat om Europese samenwerking. Wat geen haast heeft, wordt in Europees verband vaak vooruitgeschoven. Zodra de nood echter aan de man is, weet Europa altijd weer een deal te sluiten. Dat was de afgelopen jaren zo tijdens de euro- en migratiecrisis, en nu ook weer in coronatijd. Ten tweede herhaalt de geschiedenis zich door de beslissende invloed van Angela Merkel i. In 2005, na de verwerping van de Europese Grondwet, bezwoer zij die onverwachte crisis al. Dat deed zij in 2015 opnieuw tijdens de migratiecrisis; 2020 zal het jaar ingaan waarin Merkel Europa via een gecoördineerd herstelplan door de coronacrisis loodste.

Een historisch akkoord, zo staat vermeld op de website van de Europese Commissie i over de meerjarenbegroting 2021-2027 en het bijhorende herstelfonds, het belangrijkste instrument in de corona-aanpak van de EU. Op de Europese Top van 10 en 11 december kwamen de regeringsleiders van de 27 lidstaten een budget van 1100 miljard euro overeen, met een bijhorend coronaherstelfonds i van 750 miljard euro. Het akkoord is het sluitstuk van een Europees crisisjaar, waarin de coronacrisis de boventoon voerde.

Coronaherstelfonds historische mijlpaal in positieve en negatieve zin
Het coronaherstelfonds is in vele opzichten een mijlpaal in de geschiedenis van de Europese integratie, en niet alleen vanwege het leiderschap van Merkel. Belangrijkste reden is het feit dat de EU voor het eerst ooit een enorm grote gemeenschappelijke schuld gaat maken. Om precies te zijn gaat het om een schuld van 750 miljard die in zijn geheel geleend gaat worden op de kapitaalmarkt. Het Nederlandse aandeel in die lening is bij benadering zo’n 4 á 5 procent, waardoor zo’n 30 miljard voor Nederlandse rekening zal komen. Een deel zal vervolgens in giften aan de meest getroffen lidstaten worden uitgekeerd, en een deel in leningen. Dat laatste gebeurde onder grote druk van onder andere Nederland, dat als relatief rijk land, en mild getroffen door de eerste coronagolf, niet zonder voorwaarden garant wilde staan voor Zuid-Europa. Waar hebben we dat eerder gehoord…

De Europese corona-aanpak is echter ook in negatieve zin historisch, omdat dit het eerste Europese project is waarvan de rekening sowieso komt te liggen bij toekomstige generaties. Onderdeel van het akkoord is namelijk dat de lening op de kapitaalmarkt tot 2057 afgelost kan worden, waardoor onze kinderen straks opgescheept zitten met de politieke keuzes van nu. Dat is een groot bezwaar van de manier waarop de EU de coronacrisis aanpakt. Dat aspect lijkt voortgekomen uit gemakzucht, omdat de totstandkoming van het fonds al zoveel duwen en trekken opleverde. Er was immers haast geboden, en wat je dan vooruit kan schuiven, schuif je vooruit. Het besluit om de corona-rekening pas over meer dan 30 jaar volledig af te betalen is ongekend buiten oorlogstijd, en zou in de komende jaren voor wel eens veel opschudding kunnen zorgen in de EU. Een gevaarlijke voedingsbodem voor euroscepsis.

Een extra ironisch punt aan het vooruitschuiven van de rekening is dat het herstelfonds de naam Next Generation EU heeft meegekregen. Dat komt doordat de beleidsterreinen waar de corona-aanpak zich op focust de klimaataanpak (green deal) en de digitale transformatie van de EU zijn. De Europese Unie heeft te veel mensen in dienst die dit soort termen bedenken

om een besluit in positieve zin te framen. Next Generation EU moet als term dus gezien worden als trucage om de vooruitgeschoven corona-rekening te maskeren.

EU-Top in december cruciaal als sluitstuk voor rechtsstaattoets, klimaat en corona
De corona-aanpak van de EU, die zich vooral uit in bovenstaand herstelfonds, ging gelijktijdig met de begrotingsonderhandelingen over het meerjarenbudget 2021-2027. De onderhandelingen in juli 2020 waren belangrijk, maar een definitief akkoord werd pas in december bereikt. Op die top werd ook over andere cruciale dossiers een akkoord bereikt voor de komende jaren.

Het hoofdpunt is toch wel het akkoord over de rechtsstaattoets bij het uitdelen van subsidies en leningen. Vooral het Europees Parlement i zat hier achterheen met kanselier Merkel als de knappe dealmaker. Met dit compromis bewijst Merkel zelfs de dwarse leiders, Orbán in Budapest en het koppel Morawiecki/Kaczyniski in Warschau, naar haar hand te kunnen zetten. De twee gaven uiteindelijk hun wekenlange verzet op. Het is overigens een ingewikkeld compromis. Veelzeggend is de volgende zin in het akkoord: De loutere vaststelling van een schending van de rechtsstaat volstaat niet om het mechanisme in werking te stellen. De tekst leert verder dat de komende rechtstaattoets beperkt wordt tot de Europese subsidies. Het verbieden van bijvoorbeeld het homohuwelijk valt er daarom buiten. Hoe gaan in 2021 de richtsnoeren er uit zien om financiële steun in te houden? Voorlopig verandert er bovendien niets. Of het een ‘echt historisch resultaat is’, zoals premier Rutte meent, gaan wij pas vanaf 2023 zien. Intussen zijn de drie genoemde thuis nogal populaire leiders waarschijnlijk weer voor vier jaar herkozen.

Cruciaal lijkt ook dat de EU-leiders tot 2030 een CO_2-reductie willen van 55 procent vergeleken met 1990 (in plaats van tot nu toe 40). Alweer geldt hier: overeenstemming over het doel, de redding van ons klimaat. De uitwerking ligt echter nog open. Volgende lente komt aan de orde welke inspanningen de 27 landen afzonderlijk zullen leveren. De nieuwe EU-begroting schept daartoe enige financiële ruimte. Het beraad hierover nam een lange nacht in beslag. Uiteindelijk kreeg dwarsligger Polen, historisch afhankelijk van fossiele brandstoffen, (vage) financiële garanties om de enorme ommezwaai mee te maken.

Nederland en de frugal four, of toch de frugal five?
Alle media spraken in de onderhandelingen in 2020 over de frugal four, de zuinige vier, bestaande uit Nederland, Oostenrijk, Zweden en Denemarken. Wie echter goed kijkt, ziet dat het er vijf zijn: Finland gaf achter de schermen altijd steun aan de vier zuinigen, waardoor je net zo goed van vijf kan spreken. De frugal four is in feite een misverstand. Deze landen hadden normaal gesproken de steun van de Britten gehad, maar na Brexit op 31 januari van dit jaar nemen zij niet meer deel aan de Europese Raad. Zodoende bestaat het gezelschap slechts uit vijf kleinere landen die moeten opboksen tegen coalities onder leiding van Frankrijk en Duitsland. Het is dan nog knap onderhandeld dat het herstelfonds voor 360 miljard uit leningen bestaat, maar meer zit er in een coalitie van kleine landen ook werkelijk niet in.

Onder druk wordt alles vloeibaar
Ervaring leert dat Europa niet alle problemen oplost, maar wel alle dringende problemen. Dat gebeurde meermaals onder leiding van Angela Merkel, zoals in 2005, 2012, 2015 en nu weer in 2020. Toch is niet alleen de persoon Merkel belangrijk daarin, maar ook het simpele feit dat onder druk het belang van Europese samenwerking meer en beter ingezien wordt door zowel de regeringsleiders als de Europese Commissie. In 2020 speelden er twee ernstige,

acute problemen: de financiering van de EU tot 2027 en de gevolgen van de coronacrisis. Beide zijn, op het nippertje, opgelost. Het zal niks verbazen als hetzelfde, in extremis, gebeurt bij de brexitonderhandelingen de komende week of weken.

Problemen die minder dringend zijn, zoals het klimaat en migratie, kenden wel nieuwe stappen, maar geen definitieve doorbraak. Als men in de EU ergens mee kan wachten, dan doet men het ook. Onder druk wordt alles vloeibaar, maar wat niet onder druk stond is in 2020 nog even in het vat blijven zitten.

Mark Rutte in de Europese Raad: Nederlandse invloed groter dan ooit

21 december 2020

Het ging in 2020 hard tegen hard in de Europese Raad. Er stond dan ook veel op het spel, van het coronaherstelfonds en de meerjarenbegroting tot de klimaataanpak, brexit en de relatie met Rusland en de VS. Premier Rutte hield zich in dit geweld niet alleen staande, maar speelde zelfs een sleutelrol in de Europese besluitvorming. Eerst als voorman van de frugal four in de begrotingsonderhandelingen, waarbij Rutte door Orbán gekscherend Mr. No werd genoemd, en later als hoeder van de rechtsstaat in onderhandeling met Polen en Hongarije. Rutte heeft in zijn tienjarig premierschap een sterke reputatie opgebouwd in Brussel. Dit heeft hij te danken aan zijn leiderschapsstijl, maar ook de omstandigheden zitten hem mee. Daarmee staat hij in een rijke traditie van Nederlandse invloed in Europa.

Sinds de oprichting van de Europese Raad in 1974 hebben er zes Nederlandse premiers deelgenomen aan de vergaderingen, door Jan Werts allen van nabij gevolgd als correspondent sinds 1975. Allemaal hebben zij boven het politiek soortgewicht van lidstaat Nederland gebokst. Nederland, als grootste van de kleine lidstaten, heeft weinig zetels in het Europees Parlement, maar altijd een grote inbreng in de Europese Raad. Van Joop den Uyl tot Balkenende, alle voorgangers van Rutte presteerden bovengemiddeld goed.

Toch valt Rutte vergeleken bij zijn voorgangers uit de toon. Nooit eerder speelde een Nederlandse premier zo’n belangrijke rol in Europa. Zoals bekend spelen de Duitse kanselier en de Franse president (wie het ook zijn) de baas in de Europese Raad van regeringsleiders. In talrijke internationale persverslagen wordt Rutte tegenwoordig echter als de derde leidende figuur genoemd. Exemplarisch hiervoor zijn de persconferenties na afloop van de Europese Toppen. Het is traditie dat elke regeringsleider zijn eigen persconferentie geeft, waar de nationale pers van die lidstaat bij aanwezig is. Bij de persconferenties van Rutte is in toenemende mate ook internationale pers aanwezig. Dat is een teken aan de wand.

Op minstens drie beslissende momenten, in uiteenlopende crises, speelde de Nederlandse premier afgelopen vijf jaar een doorslaggevende rol. Voor geen enkele van de leiders van de andere 21 kleinere EU-landen was zo’n rol weggelegd. Evenmin heeft een andere Nederlandse regeringsleider voorheen in de Europese Raad zó vaak ‘gescoord’. De beslissende momenten waren achtereen volgens:

1. In maart 2016 hebben Bondskanselier Merkel, de Turkse premier Davutoglu en premier Rutte tijdens nachtelijk beraad de befaamde EU-Turkije-deal in elkaar gezet. Zelfs de toenmalige voorzitters Tusk (Europese Raad) en Juncker (Europese Commissie) waren daarbij niet aanwezig. Daags daarna nam de Europese Raad die deal unaniem over. In een week tijd daalde daarop het aantal migranten vervolgens met maar liefst 98 procent, van tienduizend naar enkele tientallen per dag.

2. In juli 2015 stond de eurozone op springen. Het failliete Griekenland weigerde extra te bezuinigen en het land economisch te hervormen. Kanselier Merkel, president Macron, voorzitter Tusk, de Griekse premier Tsipras en premier Rutte hebben toen, alweer in nachtelijk beraad, het alsnog verlossende akkoord voorbereid.

3. In 2020 leidde Rutte de groep van vijf zuinige landen (met Denemarken, Finland, Oostenrijk en Zweden). Het waren er eigenlijk vier, maar zij hadden constant de steun van

Finland. Die groep was in juli tegen 500 miljard voorgestelde giften aan zuidelijke landen in de coronacrisis. Zij slaagden er, onder leiding van Rutte, in dit voorstel te verlagen naar 390 miljard en die giften om te bouwen tot strikt aan voorwaarden gebonden subsidies. Zonder het dwarsliggen van Rutte was dit niet gelukt. Rutte wist bovendien de Nederlandse korting op de Europese afdracht te behouden in de begrotingsonderhandelingen.

Voor deze positie zijn drie verklaringen. Ten eerste ligt Rutte vanwege zijn persoonlijkheid goed in de Europese Raad. Hij spreekt vloeiend Engels, heeft goede dossierkennis, is toegankelijk, pragmatisch en bovendien een goede netwerker. Met die capaciteiten is hij erin geslaagd een goede verstandhouding op te bouwen met zijn collega's. Vooral de kleinere landen verschuilen zich graag achter hem. Het mag dan ook geen wonder zijn dat Rutte in 2019 met klem genoemd werd voor een topfunctie als voorzitter van de Europese Raad, hoewel hij dat zelf altijd ontkende. In 2020 is hier nog bijgekomen dat hij één van de meest ervaren leden van de Europese Raad is, een persoonlijk feit dat zijn positie alleen maar versterkt.

Een tweede verklaring is de tactische houding van Nederland in Europa onder leiding van Rutte. Aanvankelijk schaarde Rutte zich in 2010 bij zijn komst achter de Britten. Later was hij zo verstandig meer consequent voor bondskanselier Angela Merkel te kiezen. De verstandhouding van Nederland met Duitsland is een belangrijke voorwaarde voor een sterke positie van Nederland in Europa.

Als laatste geldt, en dat is niet per se de verdienste van Rutte zelf, dat de omstandigheden Nederland mee zitten om een sterke positie in te nemen. Een belangrijke verklaring hiervoor is het vertrek van de Britten, vanaf het brexit-referendum in 2016 tot het uiteindelijke vertrek in 2020. Voorheen had Nederland de neiging om zich te verschuilen achter de sterke Britse positie, maar dat kon niet meer. Nederland moest zelf coalities gaan kiezen en dat pakte niet slecht uit. Kanttekening hierbij is wel dat Nederland door de brexit kwetsbaarder is geworden in Europa, omdat de sterke partner verdwenen is: Rutte zal in 2021 meer wind moeten vangen, dat bleek al uit de EU-Toppen van 2020.

Zijdelings spelen bovendien de nationale omstandigheden spelen ook wel een rol, maar veel minder dan de internationale dimensie. Er is in de opstelling van Rutte in Europa geen fundamenteel verschil tussen de jaren waarin hij een coalitie vormde met gedoogsteun van de anti-Europese PVV, of met het meer pro-Europese D66. Voor Rutte is de EU altijd ons bread and butter geweest, zoals hij zelf zegt: de lucratieve Europese interne markt is hem heilig. Coalitiepartners zorgen slechts voor accentverschillen. Dat is opmerkelijk, omdat de Tweede Kamer wel een steeds grotere rol voor zichzelf opeist in de voorbereidingen van de Europese Raad: waar Den Uyl, Van Agt en Lubbers nauwelijks iets te vrezen hadden van het nationale parlement op EU-gebied, begon de Kamer zich bij Kok en Balkenende al meer te mengen: onder Rutte is dit verder toegenomen. Kamerdebatten voorafgaand aan de EU-Toppen zijn daarom beladen, hoewel Rutte zich flexibel genoeg opstelt om niet met een al te lastig mandaat naar Brussel te hoeven vertrekken.

Al met al bleef de visie van Rutte in Europa in het stormachtige 2020 overeind. Nog steeds blijft hij met vooral een economische bril naar de EU kijken. Hij ziet weinig in een politieke unie met een Europees leger, Europese belasting en Europese grensbewaking. Een gemeenschappelijke schuld moest hij wel slikken in het coronaherstelfonds, maar dat was een voorwaarde om een deel van het fonds uit leningen aan lidstaten te laten bestaan, en niet in zijn geheel uit giften.

Mark Rutte is de sterkste regeringsleider die Nederland in de Europese Raad heeft gehad, en dat zal hij ook in 2021 laten zien. Mocht hij na de verkiezingen van maart aanblijven als premier, zal hij dat in een volgende termijn ongetwijfeld voortzetten, onafhankelijk van de coalitiesamenstelling.

Waarom Europa struikelend 2021 is begonnen

30 maart 2021

Zwakke leiding in Brussel
Nooit eerder is Europa zó struikelend het jaar ingegaan als deze keer. De grootste misgrepen liggen bij de Europese Commissie. Maar de 27 regeringen kunnen en er ook wat van. Traag en chaotisch is het antwoord op de COVID-19-pandemie met haar honderdduizenden dodelijke slachtoffers en volop economische stagnatie.

Vergeleken met het Verenigd Koninkrijk, met de Verenigde Staten en Israël liggen de meeste EU-landen mijlenver achter bij het zo urgente vaccineren. De uitzondering zijn uitgerekend twee landen die zich meestal weinig van Brussel aantrekken. Malta, waar meer dan een derde van de mensen is gevaccineerd en Hongarije waar meer dan een kwart al beschermd is tegen het dodelijke virus.

Het Europese publiek is zwaar teleurgesteld. De volksgezondheid staat op het spel, honderdduizenden slachtoffers en Europa kibbelt. Massaal vaccineren blijft uit. De mensen begrijpen dit niet. Machteloos ondergaat de bevolking de derde golf van het gevreesde virus. ‘Europa is toch niet achterlijk? Of hebben de eurosceptici dan toch gelijk’? zo hoor je nu.

Er zijn diverse oorzaken. Zo speelt gebrek aan Europese bagage bij Commissievoorzitter Ursula von der Leyen (1958). Opgeleid als vrouwenarts werd zij als minister van Defensie in 2019 door bondskanselier Angela Merkel plotseling in Brussel geparachuteerd. Duitsland en Frankrijk sneden zo samen de pas af voor de promotie van onze meer ervaren Frans Timmermans tot Commissievoorzitter. Von der Leyen (tegenwoordig ‘VDL’) was zonder zulke ervaring. Bijna alle voorzitters die haar sedert 1957 voorgingen waren tevoren jarenlang lid van de Europese Raad van regeringsleiders. De vorige bijvoorbeeld, Jean-Claude Juncker, bracht in 2014 25 jaar Europese kennis mee als Luxemburgs minister-president en eerder minister van Financiën.

Eerst nu in het kort de grootste blunders, daarna de mogelijke oorzaken. Ten slotte de (opnieuw magere) resultaten van de Europese Raad van 25 maart.

Gezamenlijke aankoop mislukt
‘Wij hebben onderschat wat er allemaal komt kijken bij de massale productie en verdeling van de coronavaccins. Wij waren bovendien ál te zelfverzekerd. De productie bijvoorbeeld was gecompliceerder dan wij dachten’, zo strooide de Commissievoorzitter op 10 februari in het Europees Parlement haar excuses rond.

Aanvankelijk waren o.a. Duitsland en Nederland voor een gezamenlijke aankoop van het aangekondigde COVID-19-virus. Meteen sprong de Commissie op het getouw. Die aankopen moesten via de EU-27 lopen. Dat zou goedkoper zijn omdat het machtige EU-blok dit kan afdwingen.

Inmiddels weten we dat die omweg enorm vertragend werkt. De onderhandelaars namens de Commissie moesten behalve met de farmaceuten ook nog met de 27 rivaliserende regeringen soebatten. Eerst sluit de Commissie per farmaceut een kaderakkoord, waarna elk EU-land daarop een bestelling kan plaatsen. De klassiek al trage Brusselse bureaucratie pakt nu fataal uit. Zie de enorme voorsprong van het VK, dankzij de Brexit vrij van zulke remmingen.

Von der Leyen moest vervolgens erkennen in de onderhandelingen met de farmaceutische reuzen te goed van vertrouwen te zijn geweest. Te laat bovendien versoepelde de Commissie haar aanvankelijk zeer strenge goedkeuringseisen voor de vaccins en maakte zij extra financiën beschikbaar. Maar toen was het kwaad al geschied. ‘De gezamenlijke aankoop van vaccins via de Commissie is een compleet fiasco’, concludeerde de woordvoerder van de liberalen, de voormalige Belgische eerste minister, Guy Verhofstadt in het Europees Parlement.

Afbrokkelend Europees front
Intussen brokkelde het front van de 27 EU-landen voor de gezamenlijke aankoop van vaccins af. Na voortdurende ruzies tussen de Commissie en de uitgesproken trage, maar tegelijk spotgoedkope, vaccinfabrikant AstraZeneca kozen sommige landen hun eigen weg. Denemarken en Oostenrijk gingen zo ver om met Israël op te trekken. De Hongaarse premier Viktor Orbán sprak met Slowakije en Tsjechië een voorkeur uit voor het Russisch Spoetnik-V-vaccin. Polen kijkt uit naar eventueel vaccin uit China.

‘Het valt niet meer te ontkennen dat de Europese aanpak is mislukt. De prestaties van het uit de EU gestapte Groot-Brittannië en de VS van Joe Biden brengen de Europese Unie het schaamrood op de wangen. Net toen het beste wat Europa te bieden heeft in actie moest komen, gebeurde het tegenovergestelde. Door een combinatie van krenterigheid, naïviteit en bureaucratisch traagheid liep zowat alles verkeerd. Een beschamender voorbeeld van gebrek aan leiderschap valt niet te bedenken’. Aldus de treffende samenvatting van de commentator van het Belgische dagblad De Standaard van 20 maart

Een 'geheime bazaar'?
Sommige landen beklagen zich omdat zij naar verhouding te weinig vaccins krijgen. De leiders van Oostenrijk, Kroatië, Letland, Tsjechië, Slovenië en Bulgarije schreven hierover een brandbrief naar Charles Michel, de voorzitter van de Europese Raad en naar Von der Leyen. Deze landen kozen vorig jaar voor het goedkope AstraZeneca dat nu echter alsmaar niet volop levert. Eigen schuld dus eigenlijk. De Oostenrijkse bondskanselier Sebastian Kurz is niettemin woedend. Hij verdenkt andere regeringen er van met geheime deals extra vaccins binnen te halen. Kurz spreekt van een ‘geheime bazaar’.

Langdurig en conflictueus was de discussie in de Europese Raad over de verdeling van tien miljoen doses van Pfizer voor de landen met enorme achterstanden. Dat was gelukt, ware het niet dat Kurz dwars lag. Volgens hem komt zijn land ook in aanmerking voor een substantieel deel van die doses. De andere leiders, met Merkel voorop, bestrijden dit. Oostenrijk ligt qua aantal entingen namelijk boven het Europees gemiddelde. Omdat de Europese Raad alleen unaniem kan besluiten, schoven de leiders dit twistpunt ten einde raad maar door naar hun ambassadeurs. Dat kan nog lastig worden.

Blunder met Noord-Ierland
Eerder dit jaar moest Von der Leyen erkennen dat het een blunder was geweest om het Brexit Protocol voor Noord-Ierland in te zetten voor de controle op de export van het vaccin. ‘Bij de Commissiediensten zijn steken gevallen bij de voorbereiding van dit ingrijpende besluit’, zegt zij. De Britse regering reageerde gepikeerd en daarop krabbelde de Commissie meteen terug.

Op de achtergrond sluimert frictie over het handelsverkeer tussen de EU en Noord-Ierland. Dit Britse landsdeel blijft na de Brexit onderdeel van de controle op de uniforme Europese

markt. Alleen dan blijft de grens tussen de repubIiek Ierland en Noord-Ierland onzichtbaar als garantie van de vrede daar. Londen wil dat de EU coulant is met de controle op de naleving van het handelsverkeer naar Noord-Ierland. De Commissie daarentegen wijst op de vorig jaar hierover gemaakte andere afspraken. Een sluimerend probleem dat ieder moment kan opflakkeren.

De bok van Borrell
Met een bezoek aan Moskou schoot begin februari Josep Borrell, de Hoge EU-Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid, een bok. Tegen het advies van enkele Europese regeringen in ging Borrell in het hol van de leeuw Rusland aanklagen. Directe aanleiding was de vergiftiging en de gevangenneming van oppositieleider Alexei Navalny.

‘De EU is onbetrouwbaar. Men geeft daar de voorkeur aan strafmaatregelen boven dialoog’, zo stoof Sergei Lavrov, de Russische minister van Buitenlandse Zaken op. Hij doelde op de reeks sanctiemaatregelen van de EU versus Rusland. Oog in oog met Lavrov liet Borrell voor de internationale pers in Moskou over zich heen lopen. De Spanjaard bleek onvoorbereid op de zware beschuldigingen. Zijn reputatie als toch al weinig diplomatiek persoon (na eerdere missers rond China en Turkije) is blijvend beschadigd. Het incident bewijst de belabberde staat waarin het buitenlands beleid van de EU verkeert, aldus de gezaghebbende denktank Carnegie. Dat slaat ook weer terug op de Europese Commissie. Hoewel Borrel rapporteert aan de Europese Raad, is de 73-jarige socialist Borrell lid van de Commissie.

Ambtenarij rond grenscontroles
Ondanks de voortdurende virusaanvallen eiste de Commissie eind februari van zes landen de persoonscontroles in verband met de virusverspreiding aan hun grenzen snel af te bouwen. Het ging om België, Denemarken, Duitsland, Finland, Hongarije en Zweden. Brussel kondigde juridische actie aan, zouden die regeringen niet luisteren. Wie die brief leest zou bijna denken dat het grenzeloze goederenverkeer voor de Commissie belangrijker is dan de volksgezondheid. Een voorbeeld van onhandige regelneverij dat alweer vragen oproept naar haar functioneren.

Timmermans gaat 'hardop'
Half maart kon eerste vicevoorzitter Frans Timmermans, die dit alles toch knarsetandend moet hebben zien gebeuren, het niet langer aanzien. Onder Juncker was hij er speciaal mee belast zulke stommiteiten te voorkomen. ‘Bij het gezamenlijk als EU bestellen van de coronavaccins zijn zowel in Brussel als in de hoofdsteden fouten gemaakt. Na afloop van de pandemie maken wij de balans op om van deze ervaring te leren’, aldus de Timmermans in de Duitse krant Tagesspiegel. Krijgt dit alles voor de Commissie nog een staartje? Dan kan via een onderzoek naar de gang van zaken door het Europees Parlement als controlerend orgaan.

Enkele oorzaken
Insiders zeggen dat Von der Leyen te veel op haar directe medewerkers leunt. De 26 commissarissen wisten bijvoorbeeld niet van het besluit over Noord-Ierland. Hun kabinetschefs werden tien minuten tevoren ingelicht. Dit staat haaks op de gedragscode van de Commissie. Men zegt dat deze voorzitter stelselmatig op eigen houtje opereert. Zij zou bovendien te sterk op haar eigen Duitsland focussen.

Het pakt bovendien nu fataal uit dat de Commissie-Von der Leyen vanaf haar komst in 2019 gouden bergen heeft beloofd. Europese wetgeving maken en het toezicht op de uitvoering in de aangesloten landen zijn haar hoofdtaken. Voorzitter Juncker voegde daar destijds een

‘politieke rol’ aan toe, die zijn Commissie echter nooit waar maakte. Von der Leyen ging nog verder. Bij haar komst, 4 december 2019, lanceerde zij een wereldwijde ‘geopolitieke Europese Commissie’. Dus machtspolitiek vanuit Brussel aangestuurd door de Commissie Von der Leyen.

Het buitenlands beleid is echter geen taak van de Europese Commissie. Dat ligt bij de Europese Raad, lees in de praktijk bij Frankrijk en Duitsland. ‘Iedere vorm van bescheidenheid en gevoel voor realisme ontbrak haar vanaf het begin’, aldus een insider. ‘Hoe durfde zij anders al eind december luidop te verkondigden dat voorjaar 2021 iedereen gevaccineerd weer naar buiten kon’?

Een andere oorzaak waarover iedereen zedig zwijgt is dat Von der Leyen wordt omringd door drie vicevoorzitters – Timmermans, de Deense Margrethe Vestager en de Let Valdis Dombrovskis – die vanuit hun succes onder Juncker alle drie hadden gedacht de nieuwe Commissievoorzitter te worden. Kun je van hen een rally-round-the-flag verwachten waarin zij ijverig hun cheffin voor iedere misstap behoeden?

Verder mist Von der Leyen een centrale spelbepaler. Onder Juncker was dat (naast Timmermans) de befaamd geworden kabinetschef Martin Selmayr. Die allesweter haalde alle ballen richting Juncker jarenlang (hard)handig uit de lucht. Ten slotte zijn er soms spanningen tussen de twee voorzitters Michel en Von der Leyen en hun directe medewerkers waarvan de bevoegdheden en werkterreinen elkaar deels overlappen.

Haar Pruisisch arbeidsethos

‘Als je alles zelf wilt doen, en je moet tegelijk 33.000 functionarissen leiden - vandaag een organisatie met zeer uiteenlopende activiteiten in crisismodus - dan ontstaat er stuwing. Dan worden soms urgente besluiten met alle macht doorgedrukt. Dus zonder dat die tevoren goed waren doordacht’ zo verklaart een bron bij de Commissie de missers.

‘De Commissie heeft nu enkele forse tikken gehad. Wij moeten onze reputatie terugverdienen. In de junivergadering van de Europese Raad staat de uitwerking van de Green Deal, een CO2-neutraal Europa per 2050, op de agenda. Verder de beoogde Digitale Agenda met het aanpakken van giganten als Apple, Facebook, Google en Amazon. Die Green Deal vraagt om pijnlijke maatregelen: fiscaal, milieu, het vervoer, de bouw en de landbouw waar tezamen tientallen miljoenen banen in het geding zijn. Tegelijk moeten wij vanuit economische stilstand gaan investeren. Reken maar dat wij ons goed zullen prepareren op deze hoge inzet die beslist over het lot van deze Commissie’, belooft een ervaren insider.

Toch mag het voorgaande niet de indruk wekken van een machteloze Commissie-'president'. 'Ze maakte een zelfverzekerde indruk, tijdens de afsluitende persconferentie van de EU-videotop', concludeerde de NRC van 29 maart. Daarbij telt dat Von der Leyen een Pruisisch arbeidsethos cultiveert. Daartoe bewoont zij een kamer binnen het Commissiehoofdkantoor en werkt naar verluidt dag en nacht. Zolang een Commissievoorzitter de zegen heeft van behalve Berlijn, ook nog Parijs, kan haar of hem weinig overkomen. Interessant wordt haar positie als voorzitter na de Kanzlerinnendämmerung, het uitdoven van de dwingende invloed van Merkel dus haar vertrek later dit jaar.

Het proefstuk van 'VDL'

Haar proefstuk tot nu toe is het vorige zomer ontwikkelde mammoet ‘NextGenerationEU’-fonds tegen de economische gevolgen van corona. Dat fonds pompt 750 miljard euro

grotendeels vanuit het noorden naar vooral zuidelijke EU-landen die al twee decennia lang hun nationale begroting niet op orde hebben. Dankzij dit fonds krijgt de Europese Commissie bevoegdheden om EU-landen te controleren waarvan de voorgangers van VDL niet eens droomden.

Het is daarom zelfs nog maar de vraag of Nederland hierin wel participeert. Zie mijn analyse van 27 juli 2020 waarin Rutte dit betwijfelt. ‘Het klinkt veel 5 miljard. Maar op een jaarbegroting van 300 miljard uitgesmeerd over 4 of 5 jaar, is het niet veel’ zei de premier toen.

Vaccinoorlog voorkomen
Ondanks de zes pagina’s lange slotverklaring leverde de traditionele maartbijeenkomst van de Europese Raad, dit keer per teleconferentie, geen besluit van belang op. ‘COVID overheerste alles’, aldus insider Janis A. Emmanouilidis van het European Policy Centre.

‘Een snellere productie, levering en inzet van vaccins blijven van essentieel belang en urgent om de crisis te boven te komen. De inspanningen daartoe moeten verder worden opgevoerd’, zo begint de slotverklaring. De EU zit met een dringend tekort aan vaccins maar is tegelijk verreweg ‘s werelds grootste exporteur. Zij exporteerde tot nu toe zelfs duidelijk meer doses dan voor de eigen bevolking beschikbaar kwamen. Tegelijk zijn onze Europese (waaronder Nederlandse) vaccinproducenten afhankelijk van grondstoffen van elders.

Belangrijk gesprekspunt was de inzet van exportbeperking van het in de EU geproduceerde vaccin, te beginnen met dat van AstraZeneca. Dat bedrijf stelt tot nu toe zwaar teleur als producent, maar exporteert wel volop, vooral naar het Verenigd Koninkrijk. De Commissie wil dat EU-landen nagaan of het land van bestemming wel meewerkt aan de wereldwijde spreiding van de vaccins, inclusief van de daarvoor benodigde grondstoffen. Dit slaat op de VS die zweren bij ‘eigen volk eerst’, maar ook op het VK. De meeste landen, inclusief Duitsland, Frankrijk en Italië dringen aan op zo’n exportcontrole. Maar Nederland – vanuit Leiden vaccinexporteur naar het Britse Koninkrijk- en de andere noordelijke landen, plus Ierland, België en Spanje, vreest dat restricties hun vaccinproductie in gevaar brengen. Met als gevolg een vaccinoorlog. De Commissie kreeg niettemin haar zin. Dit wel met de waarschuwing ‘dit pistool ongeladen te laten’, zo waarschuwde minister-president Mark Rutte.

Vaccinatiecertificaat op komst
De Europese leiders verwachten deze zomer een gezamenlijke COVID-19 Digital Green Pass te lanceren. Die bewijst dat de houder is gevaccineerd tegen COVID-19, ofwel negatief getest of hersteld van een besmetting. De pas is gratis en zal zowel op papier als digitaal beschikbaar komen, is de bedoeling. Zo’n pas maakt het internationaal reizen weer mogelijk. Het Europees Parlement is hier nu aan zet.

Probleem is nog wel de wederzijdse erkenning door de 27 EU-partners. Er zijn nog andere vragen. Zoals: mogen mensen zonder zo’n document nog mee op het vliegtuig? Geldt vaccinatie met een Russisch of Chinees serum ook? Is de pas alleen erkend in Europa of ruimer? Tot nu toe zijn de leiders daarover verdeeld, aldus een betrokken diplomaat.

Toch weer met Turkije
Wellicht heropent, met veel mitsen en maren, de Europese Raad toch weer het verbroken contact met de haperende rechtsstaat Turkije. ‘Wij waarderen het dat Turkije ongeveer vier miljoen Syrisch vluchtelingen opvangt en zijn het erover eens dat de bijstand van de Europese Unie moet worden voortgezet’, aldus de slotverklaring. In 2016 maakte de EU voor de opvang ginds ruim zes miljard euro beschikbaar, de befaamde ‘Turkije-deal’, die de migrantenstroom via dat land vrijwel stopte. Dat geld is nu bijna op.

De Commissie komt met voorstellen om de migrantenopvang ginds te continueren. Veder krijgt de verouderde douane-unie (vrijhandel) met Ankara een opfrisbeurt. Op zijn minst moet president Recep Tayyip Erdogan dan wel blijvend stoppen met proefboren naar olie en gas in Griekse en Cyprische wateren, aldus de verklaring. Na Pasen reizen Michel en Von der Leyen samen naar Erdogan.

President Biden belde
Voor een half uurtje nam de president van de Verenigde Staten, Joe Biden, deel aan het beraad, zij het online. Biden, Michel en de huidige EU-Raadsvoorzitter, premier António Costa van Portugal, maakten een rondje langs de grootste problemen. Dus de spanningen met Rusland, China en Turkije e.d. ‘Dat soort kwesties kun je nu eenmaal niet in een half uurtje afhandelen. Dat was ook helemaal niet de bedoeling’, aldus Rutte. America is back aldus een gelukkige Michel. Na jarenlang bekvechten met president Trump is het Atlantische contact, gebaseerd op multilateraal beraad ook via de NAVO, aldus hersteld.

Conclusie
Europa mist om uiteenlopende redenen dit voorjaar eenheid van commando. Een aantal hoofdsteden staat met de rug naar Brussel. Dat gold al voor de Hongarije, Polen, Tsjechië en Slowakije. Daar komen inmiddels Slovenië en wellicht Oostenrijk bij. Tegelijk moeten de noordelijke landen forse kapitaaloverdrachten naar het zuiden slikken. Terwijl zuidelijke landen als Griekenland, Italië en Malta de last van tienduizenden vluchtelingen en migranten dragen. Dit alles resulteert in instabiliteit voor de EU als politiek blok. Want de nationale leiders bepalen nu eenmaal het tempo. Daar komt nu bij dat de Commissie, de motor achter Europa, moeizaam functioneert.

Ondanks twee crises -de pandemie en de economie- begint voor Europa nu ook nog een periode van besluiteloosheid. Traditioneel stagneert de Europese Raad zodra de Duitse kanselier en daarna de Franse president in verkiezingssfeer komen en dat duurt tot midden 2022. De Europese Raad van juni met een volop ambitieuze agenda moet, kortom, nu eens over meer gaan dan alwéér dat gevreesde virus.

Hoe Angela Merkel al jaren heel Europa domineert

25 mei 2021

De meeting begon op donderdag 21 juni 2007 om 17.54 uur met het rinkelen door kanselier Merkel met een belletje. De druk met elkaar pratende leiders schoven als brave scholieren aan de grote vergadertafel. Tijdens een 36 uur durende marathon opent Merkel haar trukendoos om de 27 andere leiders te bewerken. In het atrium beneden wachten 2000 journalisten uit de hele wereld ongeduldig op nieuws.

In de morgen van 23 juni, terwijl de zon alweer boven Brussel opklimt, presenteert een trotse kanselier ons als Brusselse media haar 'Midsummer Night's Treaty'. Dus het frame van het Verdrag van Lissabon waarop de EU vandaag berust. De vergaande 'Grondwet voor Europa', in 2005 door de Franse en Nederlandse kiezers verworpen, is daarmee van de baan. Tegelijk blijft in Merkels project de kern van die grondwet volledig behouden.

Precies zoals in 2007 wist de binnenkort aftredende 66-jarige kanselier keer op keer de EU uit een crisis te trekken. De vergadering van de Europese Raad in juni is mogelijk de laatste waar bondskanselier Angela Merkel (al europese raad vanaf december 2005) Duitsland vertegenwoordigt. Haar belangrijkste wapenfeiten.

De 'one trillion dollar' deal
In 2010 zodra de crisis rond het failliete Griekenland losbarst, is twee derde van de ondervraagde Duitsers tegen financiële steun. Toch opent Merkel, -zij het na maandenlang aarzelen- samen met de Franse president Nicolas Sarkozy, dat voorjaar die optie. Het voortbestaan van de euro is namelijk in gevaar. 'Valt de euro uiteen dan valt Europa uiteen' zo waarschuwt Merkel in die dagen.

Daarop sluit de Europese Raad de befaamde 'one trillion dollar' deal (zoals de Amerikanen dat zagen). Een ongekende verdedigingswal van 750 miljard euro om de zwakke eurolanden op de been te houden. Een regering die niet langer haar schuldeisers kan bedienen mag daaruit putten, mits zij fors bezuinigt en de economie hervormt.

Duitsland alleen neemt ruwweg een kwart van de lasten op zich. Nederland draagt 26 miljard bij. Kanselier Merkel is dan maanden achtereen de drijvende kracht achter dat beraad.

Euro-obligaties?: 'Dat nooit!'
Vanaf 2010 blokkeert Merkel jarenlang de komst van de zogenaamde euro-obligaties. Die werden bepleit door de Commissie, het Europees Parlement en vooral de leiders van met schuld overladen zuidelijke EU-landen. Zij kunnen namelijk zelf niet meer lenen. Euro-obligaties verschuiven bij wanbetaling van een failliet euroland de aflossing naar uiteindelijk de belastingbetaler in de andere landen.

'Zolang ik leef komen er geen euro-obligaties' zegt Merkel op 26 juni 2012 tegen de teleurgestelde Italiaanse premier Mario Monti. 'Ik geloof niet in economische groei op basis van gezamenlijke schulden'. Maar tijdens de coronacrisis geeft zij plotseling haar verzet op. Zie hierna, de besluiten van 2020.

Een Sixpack nieuwe wetten
Voorjaar 2011 dwingt Duitsland zes nieuwe Europese wetten af (het zogenaamde Sixpack) om de euro voortaan op de rails te houden. Er komt een Europees Stabiliteits Mechanisme. Merkel verkrijgt - met steun van onder andere Nederland – verscherpt toezicht op regeringen die te veel uitgeven.

De Europese ministers van financiën, die elkaar altijd graag ontzien, verliezen hun toezichtrol. De zogenaamd onafhankelijke Europese Commissie neemt dat toezicht over.

(Opmerkelijk detail is achteraf wel dat de Commissie echter niet meer optreedt vanaf 2015 nadat Jean-Claude Juncker als voorzitter aantreedt. Juncker stond onder sterke druk van Parijs dat de koers van de zuidelijke eurolanden volgt).

Zakendoen met Poetin
In 2015 speelt Merkel in februari weer de hoofdrol in de onderhandelingen met president Vladimir Poetin over de oorlog in Oost-Oekraïne. Het Minsk II Akkoord brengt dan na zestien uur onderhandelen in de Wit-Russische hoofdstad een staakt-het-vuren. Deze aanpak was de reactie op Amerikaanse suggesties om het door Rusland belaagde Oekraïne van extra wapens te voorzien. Volgens Merkel, opgegroeid in de DDR, zou dat de crisis echter juist verergeren.

Opmerkelijk detail: pas na de ondertekening in Minsk komt de Europese Unie in beeld. Merkel, de Franse president François Hollande, en president Petro Poroshenko van Oekraïne informeren dan in Brussel de andere nationale leiders, die meteen akkoord gaan. De officiële EU-buitenlandvertegenwoordigers, Herman van Rompuy en Federica Mogherini, houdt Merkel buiten dit beraad.

Toch geen Grexit
In 2015 dreigt een Grexit, dus een eurozone zonder het economisch fragiele Griekenland. Nieuwe zware besparingen en hervormingen daar om zo’n drama te vermijden zijn de inzet van het nachtelijk beraad van 12 juli. Terwijl de andere leiders urenlang elders in Brussel met de duimen moeten draaien, sluit Merkel na zeventien uur kibbelen met de Griekse premier Alexis Tsipras een vierhonderd pagina’s tellend akkoord.

In ruil voor nieuwe megagrote steun moet Athene nogmaals gigantisch bezuinigen en bovendien zijn ambtenarij inkrimpen. De boze Grexit-droom, die het imago van Europa mondiaal zou besmeuren, is ineens over. Een nerveuze president Barack Obama had die zomer Merkel en Tsipras gewaarschuwd voor een wereldwijde economische crisis.

Omstreden EU-Turkije deal
In maart 2016 staat de EU op springen. Merkel verrast de andere leiders dan met een Duits-Turks plan om de tsunami aan migranten en vluchtelingen vanuit Syrië, Irak, Afghanistan en Noord-Afrika te bedwingen. Weer krijgt zij haar zin. Na een jaar lang gedurende maar liefst twaalf vruchteloze bijeenkomsten hierover doormodderen, hakt de Europese Raad dan toch de knoop door.

Op Merkels voorstel stopt men samen met Turkije de onhoudbaar geworden migrantenstroom. De EU betaalt Ankara zes miljard euro voor de opvang van ongeveer vier miljoen migranten en vluchtelingen. In een week tijd loopt het aantal overstekers terug van soms 15.000 per dag naar nog slechts enkele tientallen. Hoewel vaak bekritiseerd (wegens

bepaalde mensenrechten) wordt de ‘Merkel deal’ binnenkort toch verlengd, zo is de bedoeling.

Naar een Transfer Union?
In 2020 bereiken de Europese leiders na een marathon van negentig uur op 21 juli een akkoord over de financiering van de EU tot 2027. Verrassend schaart bondskanselier Angela Merkel zich achter het Franse voorstel om boven op de normale uitgaven via een COVID-19 Herstelfonds nog eens 750 miljard te gaan lenen.

Drie klassieke taboes verdwijnen ineens. Het maken van gezamenlijke grote schulden (de genoemde euro-obligaties); het heffen van Europese belastingen (om die schulden deels af te lossen) en het verschuiven van de financiële lasten van de EU naar de komende generaties.

Met megagrote subsidies (giften, aldus de critici) gaat de EU de coronapandemie te lijf. Duitsland was decennia achtereen mordicus tegen zulke steun. De Duitsers vrezen de creatie van een ‘Transfer Union’ naar landen met onhoudbare tekorten, waar dat geld bovendien vaak in de verkeerde zakken verdwijnt.

Merkels schaduwkanten (1)
Het felle verzet tegen de nu dreigende Transfer Union van een handvol zuinige landen, waaronder Nederland, haalde vorig jaar weinig uit. Die erfenis van Merkel kan ons nog eens financieel opbreken, waarschuwde onlangs de Raad van State.

Rutte overkwam nu wat zijn verre voorganger Willem Drees (1948-1958) al vreesde. Tijdens de Europese top van 1957 liepen de Franse premier en de Duitse kanselier even de tuin in voor een onderonsje. Drees zag het vanuit het raam bezorgd aan. ‘Daar gaat ons goeie geld’, mompelde hij. Drees voorzag tussen Frankrijk en Duitsland klem te komen zitten. Dat is nu precies wat met Rutte vorig jaar gebeurde.

Merkels schaduwkanten (2)
Merkel heeft verder in 2016 geen poot uitgestoken om de Britten in de EU te houden. Tijdens de befaamde Europese Raad van februari werd Prime Minister David Cameron na maanden bakkeleien met een dun pakketje concessies naar huis gestuurd. Tijdens de beslissende sessie, waar Merkel niet eens bij was, toen het Abendessen alsmaar uitbleef, trok de kanselier demonstratief naar een Brussels frietkot om voor 3,70€ haar honger te stillen.

Dachten Merkel en president Emmanuel Macron dat de Britten toch niet zouden vertrekken? Hier zien wij het gebrek van een langeretermijnvisie bij het Frans-Duitse duo. Die Brexit heeft de EU inmiddels het imago ontnomen van een Verenigd Europa. Kortom een ramp met historische gevolgen.

Het geheim van Merkel (1)
Merkel heeft de EU kortom voor menige crisis behoed. Waarom kon zij keer op keer in de toch meestal verdeelde Europese Raad van regeringsleiders scoren?

Volgens een insider kent Merkel haar dossier vaak beter dan veel andere leiders. Dat geeft haar een voorsprong. Genoemd succesvol optreden vereiste steeds de instemming van Parijs. Maar liefst vier presidenten ‘versleet’ de kanselier: Chirac, Sarkozy, Hollande en vandaag dus Macron. Frankrijk en Duitsland vertegenwoordigen samen de helft van de economie van de negentien landen tellende eurozone. Dat telt.

Het Frans-Duitse koppel representeert bovendien zowel het zuinige Europese noorden als de meer kwistige 'knoflooklanden'. Zodoende weerspiegelt een (meestal moeizaam tot stand gekomen) Duits-Frans voorstel wat tussen de EU-27 maximaal haalbaar is. Dat is de dieper gelegen reden waarom Merkel keer op keer samen met Parijs triomfeerde. Tijdens Sarkozy's presidentschap sprak men zelfs van 'Merkozy'.

Het geheim van Merkel (2)
De kanselier stuurt vanuit Berlijn vanaf de start, via de voorzitter van de Commissie en van de Europese Raad, het proces van de vaak langdurige onderhandelingen. In haar draaiboek komt het Europees Parlement niet voor. Terwijl de Europese Commissie fungeert als niet meer dan een gedegen secretariaat met veel knowhow. Intussen manipuleert Merkel enorm. Zij hield zelfs de Commissievoorzitter op beslissende momenten soms buiten de deur.

Bovendien voelt zij tijdens aanslepende onderhandelingen perfect aan hoe lang dwarsliggen loont, om later abrupt bij te draaien. Zie de 'nooit van m'n leven' euro-obligaties. Of in 2015 zonder EU-overleg – het befaamd geworden Wir schaffen das (dat kan best) - openen van de Europese grenzen voor massa's migranten en vluchtelingen om ze in 2016 ineens weer dicht te gooien. Beide keren opereerde Merkel zonder vooroverleg met de andere nationale leiders, nog een andere schaduwkant.

Duits supertrio
Met Angela Merkel stuurde de bondsrepubliek haar derde topscorer naar Brussel. Via de ongeduldige co-founder van de Europese Raad, kanselier Helmut Schmidt (1974-1982) en de vooruitziende Helmut Kohl (1982-1998), kreeg de EU vorm: van negen naar 27 landen en van meer dan 20 nationale munten naar één euro, terwijl tegelijk een handjevol nationale munten, zoals bijvoorbeeld de Deense kroon, nog bleven bestaan. Dit trio bezegelde afgelopen halve eeuw de 'eeuwige vrede' met de vroegere aartsvijand Frankrijk.

'De Duitse kanselier drukt keer op keer haar besluiten Europa breed door. Daarna mag de Franse president op een persconferentie uitleggen wat er precies is besloten'. Zo karakteriseerde voormalig Commissievoorzitter Romano Prodi ooit ironisch het verloop.

Hoe Merkel herinnerd gaat worden? 'Als degene die heeft geprobeerd de Europese Unie door een hele moeilijke fase te loodsen. Die op beslissende momenten mensen bij elkaar heeft weten te houden', aldus demissionair premier Mark Rutte onlangs in Nieuwsuur.

Waarom Europa nu spannend wordt

29 juni 2021

Nooit eerder is Europa zó struikelend het jaar ingegaan als deze keer. De grootste misgrepen liggen bij de Europese Commissie. Maar de 27 regeringen kunnen en er ook wat van. Traag en chaotisch was het antwoord op de COVID-19 pandemie met haar honderdduizenden dodelijke slachtoffers en volop economische stagnatie.

Groene golf
Duitse en daaropvolgende Franse nationale verkiezingen leggen altijd de Europese Raad (en dus de EU) een jaar lang stil, zeker voor de grote projecten. De leiders in Parijs en Berlijn vechten dan voor hun eigen hachje. 'Europa ligt op apegapen, en dat zal voorlopig ook wel zo blijven. Het wachten is op de uitslag van de Duitse verkiezingen', zo noteerde ik hier bij vorige verkiezingen. Dit verkiezingsjaar kan echter anders verlopen.

In Duitsland dreigt de CDU/CSU van kanselier Angela Merkel in de oppositiebankjes terecht te komen. Een ongekende coalitie van de groenen, de SPD en de FDP lanceert dan een andere aanpak van het bestuur. Bijvoorbeeld qua klimaat, de belastingen, het milieu en beslist ook de EU. Iets meer waarschijnlijk is overigens een coalitie van de christendemocraten en de groenen. Die zal dan de zaken eveneens anders aanpakken dan CDU en SPD die nu al vele jaren het land regeren.

In Duitsland is veel te doen over de groene topvrouw Annalena Baerbock. Zij zou precies zoals Mozes in de Bijbel de Tien Geboden willen afkondigen. Alleen nog elektrisch autorijden, niet meer vliegen, geen wereldwijde vrijhandel, verplicht zonnecollectoren op het dak, enzovoorts. Kortom de burgers voorschrijven hoe voortaan te leven. Los van deze krasse beschuldigingen verschuift na het vertrek van Merkel het Duitse beleid naar de groene voorkeuren.

Rechtse golf
In Frankrijk neemt de weinig populaire liberale president Emmanuel Macron (LREM) het volgend jaar op tegen de populaire Marine Le Pen van het rechtse anti-immigrant Rassemblement National (voorheen National Front). Tussen deze uitersten rukken momenteel Les Republicains qua populariteit op. Macron wordt zo doende in de strijd om het Élysée naar rechts gedrongen. 'Want rechts heeft vandaag de wind mee', aldus dagblad Le Monde van 20 juni.

Daar komt exceptioneel bij dat Frankrijk vanaf komend Nieuwjaar de Europese Ministerraden leidt, waar de besluiten vallen. Traditioneel mixt iedere president ter wille van de Franse grandeur zijn belangen met de Europese met als gevolg dat halfjaar altijd reuzehoge EU-ambities.

Al sinds 1975, de start van de Europese Raad, wil Frankrijk in plaats van vier keer per jaar (zoals de Europese verdragen voorschrijven) maandelijks een Europese top (1). Inmiddels is dit Franse streven de realiteit. Vorige keer, in 2008, met president Nicolas Sarkozy als voorzitter, waren er in vier maanden tijd vijf Europese Raden. Vervolgens probeerde de Franse president nog het aansluitende Tsjechische EU-voorzitterschap over te nemen, zo herinner ik mij levendig. Reken maar dat ook president Macron deze Franse tradities zal volgen.

Spannende tijden
De actuele Commissie agenda is vandaag een extra reden voor spannende tijden. Maar liefst twaalf wetsvoorstellen tegelijk lanceert zij op 14 juli voor haar ambitieuze: Fit for 55 energie en klimaatpakket. Inzet van de beoogde Green Deal is een reeks verregaande maatregelen richting industrie en burgerij om de CO2-uitstoot nog dit decennium ruimschoots te halveren. Dit alles om de temperatuur stijging op aarde te beperken.

Dat omvat onder meer stimulering van het gebruik van elektriciteit, het aan banden leggen van ook de CO2-uitstoot van de lucht- en de scheepvaart en de bebouwde omgeving. Herziening van de emissiehandel ETS richting minder CO2-uitstoot. Verder: vereisten voor hernieuwbare energie opdat de consument er mee uit te voeten kan, hogere CO2-eisen aan nieuwe auto's, massaal laadpalen plaatsen voor de elektrisch auto, een belasting op de invoer van producten als staal en cement uit landen met minder strenge CO2-regels, enzovoorts.

Timmermans' baby
Vicevoorzitter Frans Timmermans en zijn kabinetschef Diederik Samsom hebben als architect van dit project bijna twee jaar hieraan gewerkt. Omdat enkele regeringen, met Polen, Hongarije en Tsjechië voorop, hier dwarsliggen is het lot van Fit for 55 onzeker. Deze landen vragen forse financiële compensaties omdat hun economie nog grotendeels op steenkool draait.

Kritiek uit de andere landen betreft de offers die het pakket van iedere burger, waar ook in de EU, vraagt. Hoe hierover massale sociale onrust te vermijden? 'Gaan de lager betaalden zich verzetten, dan hebben we een probleem', zo liet Timmermans zich al eens ontvallen. Dan verschijnen de beruchte Franse 'gele hesjes' op Europese schaal.

Via een speciaal sociaal 'klimaatactie fonds' wil Timmermans de pijn bij de lagere inkomens verzachten. Reken maar dat Duitsland, Nederland en andere welvarende EU-landen, die dit alles weer moeten financieren, kritisch reageren.

Een insider vergelijkt het accorderen over Fit for 55 met '27 katten door één deurtje zien te jagen'. Al in november moeten de EU-27 een gezamenlijk front vormen tegenover de andere grote mogendheden in de VN Climate Change Conference in het Britse Glasgow.

Rutte tegen Orbán
Nooit eerder in het 46-jarige bestaan van de Europese Raad heeft een regeringsleider zó'n pak slaag gekregen als Viktor Orbán. Het begon met een verklaring van de Benelux dat de recente anti-homo wet in Hongarije discrimineert. Commissievoorzitter Ursula von der Leyen noemt de wet 'een schande'.

Premier Xavier Bettel van Luxemburg, voor zover bekend het enige homoseksuele lid van de vergadering, opende de discussie met een emotionele ontboezeming: 'Jezelf als homo aanvaarden was allermoeilijkst voor mij. Hoe moest ik het tegen mijn ouders zeggen? Pedofilie, pornografie en homoseksualiteit met elkaar vermengen zoals de Hongaarse wet doet, dat kan echt niet. Het is een kernwaarde van de EU om als burger 'anders' te kunnen zijn'. Volgens insiders kwamen hierbij tranen tevoorschijn. Merkel, Macron en diverse andere leiders vielen de Luxemburger volop bij.

Minister-president Mark Rutte ging nog verder. Hij vroeg de Hongaarse premier waarom hij niet beter uit de Europese Unie stapt. 'Daar hebben we artikel 50 voor'. Voor het begin van de

top had Rutte al uitgehaald: ‘Hongarije moet op dit punt op de knieën’, zei hij staande voor de Nederlandse ambassade, waar de LGBTQ+ regenboogvlag aan de gevel wapperde. ‘Ofwel ben je lid van de EU en deel je de waardengemeenschap, ofwel ga je eruit. Houden wij die fundamentele waarden niet overeind, dan wordt de EU alleen maar een handelsblok en een muntunie’.

Rutte noemde zijn Hongaarse collega volgens persberichten zelfs ‘schaamteloos’. Dat is een term die in de Europese Raad nooit eerder is gebruikt tegenover een collega. Rutte en Orbán vechten al langer een machtsstrijd uit. Vorige zomer eiste Rutte dat financiële steun direct wordt gekoppeld aan de naleving van de regels van de democratische rechtstaat. Orbán voelde zich aangesproken en vroeg zich af ‘waarom Rutte hem zo haatte?’.

De twee zijn na het vertrek van Merkel de meest ervaren Europese leiders. Politiek vakblad Politico voorziet daarom een duel van de drie volop liberale Benelux-landen versus de anti-liberale Visegrad-staten: Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije.

Partijtje schelden
Een puur staaltje hatelijke ‘Orbánofobie’, zo noemt de welbespraakte woordvoerder van de Hongaarse premier de beschuldigingen. Orbán was daarvan niet onder de indruk. ‘Zoals bekend verdedig ik al decennia de rechten van de homoseksuelen. Deze wet gaat niet over homoseksualiteit, maar over hoe kinderen opgevoed worden over seksualiteit.’ Orbán heeft de steun van een ruime meerderheid in het Hongaarse Parlement die het klassieke gezin volop propageert.

De Hongaarse leider kreeg bijval van de collega’s van Slovenië, Janesz Janŝa, van de Pool Mateusz Morawiecki, en van Stefan Yanev van Bulgarije. Van de striemende kritiek uit het onpopulaire Brussel kan Orbán thuis bij de komende Hongaarse verkiezingen overigens profiteren, zo verwachten bronnen in Brussel.

Ongekend scherp tegenover Rutte was de Hongaarse minister van Justitie, Judit Varga: ‘Zolang ik leef, zal ik met al mijn kracht vechten zodat het Hongaarse volk nooit zal moeten knielen voor iemand als Rutte of een andere arrogante koloniaal.’

Curieus detail is dat Slovenië, in de persoon van volbloed euroscepticus Janŝa, vanaf 1 juli een half jaar het roulerende voorzitterschap van de Europese Raad van Ministers bekleedt. Janŝa, bijgenaamd de Europese Trump, is in Brussel een omstreden figuur. Hij bekritiseerde het aansnijden van de Hongaarse LGBTQ+ wetgeving. ‘Hadden wij niet beter het economisch herstel na de coronacrisis besproken?’.

Hongarije onbestraft
President Macron, kanselier Merkel en ook Commissievoorzitter Von der Leyen, verwerpen de suggestie van Rutte dat Hongarije, als het zo doorgaat, beter uit de EU stapt. Macron keerde zich bovendien tegen de suggestie van onder andere Nederland om economische steun voortaan rechtstreeks te koppelen aan de naleving van de mensenrechten. ‘Over enkele jaren slaat de balans om en wordt Hongarije contributiebetaler. Dan hebben zulke acties geen enkele zin meer’, aldus de Franse president.

Volgens kanselier Merkel wordt het voor de EU vrijwel onmogelijk om Hongarije te straffen voor de LGBTQ+ wetgeving. Voor de Frans-Duitse Assemblee, samen met de Franse premier Jean Castex, verwees de kanselier op 28 juni naar de al jaren aanslepende procedure tegen

Hongarije wegens voortdurende ondermijning van de rechtsstaat. Deze zogenaamde verdragsartikel 7-acties bleven zonder gevolg. ‘Voor een veroordeling is unanimiteit tussen de regeringen vereist’, aldus de Duitse leider. Vast staat dat Polen en Hongarije elkaar de hand boven het hoofd houden. Merkel waarschuwde bovendien dat het alsmaar opdrijven van de verschillen tussen de EU-partners onderling niet de oplossing is.

Commissie aan zet
Het initiatief ligt nu bij de Commissie. Daartoe aangemoedigd door bovendien het Europees Parlement start zij hoogstwaarschijnlijk een inbreukprocedure. Dat kan uiteindelijk leiden tot een rechtszaak voor het Europees Hof van Justitie, een veroordeling en in uiterste instantie een boete. Maar het is dus de vraag of de Europese verdragen wel aanknopingspunten bieden om Hongarije te dwingen de wet in te trekken. Een strafsanctie kan alleen worden opgelegd als de financiële belangen van de EU gevaar lopen, wat met de nieuwe Hongaarse wet lastig aan te tonen is. ‘Een panklaar instrument om op te treden ontbreekt’, aldus erkent een hoge diplomaat bij de EU.

Merkel faalt
Zestien jaar lang zette Angela Merkel de toon in de Europese Raad, zie voor details de vorige analyse. Deze bijeenkomst is de kanselier echter slecht bekomen. Totaal onverwacht wilde zij een regelmatige ‘dialoog’ beginnen met de Russische president Vladimir Poetin. Met president Macron en met de instemming van Italiaanse minister-president Mario Draghi had Merkel de andere leiders, inclusief zelfs voorzitter Charles Michel en EU-buitenlandchef Josep Borrell, hiermee overvallen. President Macron betoogde dat voortdurend blijven schoppen tegen Rusland de EU uiteindelijk niet verder brengt.

Mogelijk was bondskanselier Angela Merkel op 24 en 25 juni na zestien jaar lidmaatschap voor het laatst in Brussel bij de Europese Raad. De volgende Europese Raad is op 21 en 22 oktober. Informeel zien de Europese leiders elkaar al op 6 oktober in Slovenië. Wellicht volgt deze zomer nog een tussentijdse teleconferentie. Na de Duitse verkiezingen van 26 september blijft Merkel in functie tot haar opvolger (m/v) aantreedt. Het is best mogelijk dat de onderhandelingen in Berlijn voor een nieuwe regeringscoalitie tot na oktober voortduren.

Maar tijdens een bijna vijf uur lange discussie moest Merkel bakzeil halen. Het verzet tegen het maken van een totale bocht tegenover het Kremlin kwam van de Oost-Europese en van andere kleinere landen, zoals Zweden en de Baltische landen. Deze landen vertrouwen de Russische ‘beer’ voor geen cent, zo bleek.

Premier Rutte reageerde eveneens negatief. Hij zal bij een ontmoeting van de EU-27 met Poetin niet verschijnen, daarbij verwijzend naar de MH17-ramp. Een ontmoeting van de drie presidenten - Poetin, Michel en Von der Leyen - is voor Nederland het maximaal haalbare. Echter, voorlopig komt het daar dus niet van.

Bijtende kritiek
Merkel zei na afloop teleurgesteld te zijn. Zij verkreeg niet meer dan dat ‘de Europese Raad vormen en voorwaarden van dialoog met Rusland zal verkennen’, aldus de slotverklaring. De EU en Rusland liggen al jaren met elkaar overhoop. De laatste ontmoeting dateert van begin 2014, kort voor de Russische inname van de Krim. Genoemde verklaring van de Europese Raad bevat verder maar liefst zes paragrafen vol bijtende kritiek op Moskou.

‘De Europese Raad verwacht van de Russische leiders een constructievere inzet en politieke wil, en dat zij hun acties tegen de EU en de lidstaten, alsook tegen derde landen, beëindigen (…) Met betrekking tot het versterken van onze weerbaarheid benadrukt de Europese Raad dat de EU en haar lidstaten op ferme en gecoördineerde wijze moeten reageren op verdere kwaadwillige, illegale en ontwrichtende activiteiten van Rusland, daarbij ten volle gebruikmakend van alle instrumenten waarover de EU beschikt. Daartoe verzoekt de Europese Raad de Commissie en de hoge vertegenwoordiger ook om opties aan te reiken voor aanvullende beperkende maatregelen, waaronder economische sancties’.

Verder betuigen de EU-27 andermaal hun ‘volledige steun voor alle inspanningen om voor de slachtoffers van het neerhalen van vlucht MH17 en hun naaste familie de waarheid te achterhalen, recht te doen geschieden en de schuldigen ter verantwoording te roepen’.

Frustratie over Biden
Gezien de genoemde tweedracht is het nog maar de vraag of de EU echt in staat is ‘ferm en gecoördineerd’ de Russen van repliek te dienen, zoals de EU-27 hiervoor aankondigen. Poetin weet dat en daarom is de lange verklaring van de EU niet meer dan een rookgordijn over de eigen besluiteloosheid.

Waarom bij zóveel kritiek dan toch deze handreiking van de drie grote EU-landen, Duitsland, Frankrijk en Italië? Sinds de recente top tussen VS-president Joe Biden en Poetin in Genève zijn de Verenigde Staten en Rusland on speaking terms. Zij hebben ook Europese thema’s besproken. ‘Dan kan de EU niet achterblijven met eveneens een format te zoeken’, aldus Merkel tot de Duitse Bundestag.

Ondanks de voortdurende spanningen hebben zowel de kanselier als de Franse president de voorbije jaren het overleg met Poetin zelf voortgezet. Hun initiatief om dit beraad nu naar een EU-niveau te tillen is de echo van de jaren tachtig. Duitsland en Frankrijk vreesden toen voortdurend akkoorden tussen Washington en Moskou over Europa buiten de EU om. Iets vergelijkbaars willen de Europese grootmachten te allen tijde voorkomen. Overigens had president Poetin op 22 juni via zijn woordvoerder Dimitri Peskov weten in te stemmen met het Duits-Franse voorstel.

Deze Europese Raad bevestigt dat de ‘geopolitieke rol’ van de EU, waarvan de Commissie Von der Leyen de mond vol heeft, slechts dagdromerij is. Pas wanneer Amerika het contact met Rusland herstelt, schrikt Europa daarvan wakker. Maar het mist de consensus om te reageren.

Vanuit Moskou gezien tenslotte is het weinig hoopgevend dat de leiders hun tirade er mee besluiten ‘open te staan voor een selectieve samenwerking met Rusland op gebieden die van belang zijn voor de EU’. Tegelijk dreigt de EU met nieuwe sanctiemaatregelen. Op zo’n basis kan Poetin nooit aan de onderhandelingstafel verschijnen.

Steun voor Turkije
Turkije krijgt vanuit de Europese begroting tot 2024 nog eens ruim €3,5 miljard euro voor de opvang van vier miljoen voornamelijk Syrische vluchtelingen. €2.2 miljard wordt daarnaast voor vluchtelingenhulp vrijgemaakt voor Jordanië en Libanon.

Dit betekent een verlenging met drie jaar van de befaamde EU-Turkije Deal van 2016. Destijds kreeg Ankara van de EU €6 miljard euro hulp. Daardoor daalde het aantal

vluchtelingen vanuit Turkije naar de EU in een week tijd van soms vijftienduizend per dag naar nog slechts enkele tientallen. Mensenrechtenorganisaties hebben deze aanpak wel bekritiseerd.

Ondanks de spanningen met Turkije is de EU ‘bereidt op een gefaseerde manier en proportionele en omkeerbare wijze samen met Turkije op een aantal gebieden van gemeenschappelijk belang de samenwerking te versterken, dit onder voorbehoud van een reeks voorwaarden’. Deze voor allerlei uitleg geschikte frasen bevestigen de gespannen situatie en ook dat Turkije een partner is waar Europa niet langs kan.

Migratie geen urgentie
Migratie was ondanks de momenteel weer toenemende stroom migranten aanvankelijk geen agendapunt. De Italiaanse premier Draghi eiste dat het toch werd besproken. De leiders noemen in hun gezamenlijke verklaring ‘de ontwikkelingen op sommige routes zeer zorgwekkend’. De Europese Raad is intern over migratie al jaren te zeer verdeeld om tot enig besluit te komen. De verklaring verwijst niet eens naar de reeks Commissievoorstellen van 2020 om het migrantenprobleem als EU-27 gezamenlijk aan te pakken. Dit betekent dat de leiders voorlopig geen aanknopingspunten voor een oplossing zien.

Conclusies
Zelden heeft de Europese Raad zó het enorme wantrouwen en de verdeeldheid tussen de Europese regeringsleiders weerspiegeld. Veelzeggend is het buitenspel blijven als toch als bemiddelaar benoemde voorzitters Michel en Von der Leyen. De nationale leiders spelen zelf de baas. Het koesteren van hun eigen uiteenlopende nationale belangen veroorzaakt getwist en besluiteloosheid. De tijd is voorbij waarin premier Ruud Lubbers de Europese Raad nog een ‘vrindenclub’ kon noemen (2).

Maar wat bereiken de EU-27 leiders met het op de spits drijven van hun verschillen? Hetzelfde geldt voor de gespannen relatie met grote buur Rusland. Zeven jaar lang vanuit Brussel Moskou dwars zitten heeft niets opgeleverd. Kanselier Merkel had daarom gelijk met haar oproep als EU soeverein te gaan acteren. De Russisch sprekende kanselier had deze zomer een brug kunnen slaan, maar dat is nu van de baan.

En dan Viktor Orbán als het zwarte schaap? De leiders van Polen, Tsjechië, Slowakije, Bulgarije, Slovenië en tegenwoordig zelfs Oostenrijk denken echter in min of meer dezelfde richting. Zij ageren tegen onze volgens hen al te vrijzinnig geworden samenleving. Daarin moeten de klassieke nationale staat en de christelijke tradities het volgens hen ontgelden, vooral in de media en de culturele wereld.

‘Daarmee staat de Europese Unie voor een levensgroot dilemma’, aldus PvdA-ideoloog Paul Scheffer in de NRC. Een breuk met Orbán en zijn bondgenoten leidt tot ‘een verzwakking van de Unie als veiligheidsgemeenschap’ waarvan Rusland dan volop profiteert.